SVMMVLA CAIETANI,

S. Xysti Cardinalis Illustriss. ord. Prædicat.

Perquàm docta, compendiosè resoluta atque secundùm S. Sancti Oecumenici & Generalis Concilij Tridentini, & canones, & capita castigatissima.

Additis (vt vocant) Summarijs, & copioso rerum præcipuarum INDICE.

del conv[ento] de S. Teresa de Jesus de la Ciu[dad] de [illegible]ila

LVGDVNI,

SVMPTIBVS PETRI LANDRY.

M. D. XCVI.

INDEX EORVM QVÆ in hac Summula tractantur, iuxta ordinem literarum.

Casus excõmunicationis
Et primo contra hæreticos.

In

 In

In

F

perfidia

Explicit Tabula.

CLEMENTI VII. PONT. MAX. THOMAS DE VIO *Caietanus, Cardinalis S. Xysti S.*

INdulto corporis imbecillitati, Clemens VII. Pont Max. post tot commentationum laborem, anni vnius otio: adieci animum vt humilibus iuxta Apostolicum præceptum consentiendo, opem minus doctis confessoribus ferrem. Ægrè ferunt siquidem nõnulli editas Summas: quòd dum externa innumera immiscent opiniones multiplicant, disputationes producunt, propria tuētur, alios oppugnant: vexatus tot doctoribus lector confusus, perplexus, aut certè inanis relinquitur. Quocirca rogatus à multis, Summulam colligere decreui de peccatis, Alphabetico ordine, posthabitis non solùm disputationibus ac opinionibus proprijs & alienis, sed etiam doctoribus omnibus tacitis, vt nullus æmulatione aliqua à veritatis sequela retrahatur. Et quamuis hic, sicut & vbique, nullam mihi autoritatem tribui velim, sed rationi vel autoritati quæ affertur: (& propterea nihil absq; apposita ratione, nisi fortè omnino manifestum aliàs esset, afferam, vt docti librare possint quæ dicũtur: minus autem capaces à doctoribus discendi occasionem habeant, & vel sic rationũ vires percipiant: beatitudinis tamen tuæ iudicio, vt par est, omnia subiicio. Suscipe itaq; humanissime Pater, exiguum serui tui opusculum, vt qui vnica inter Christianos principes pacis & reformationis Ecclesiæ es spes, laborantibus quoq; inter obscura peccatum, splendor & censura fias. Felix vale.

RE

REPERTORIVM ALPHABETICVM, QVO SENTENTIÆ in hoc tractatu sparsæ faciliter allegantur.

Oble-

FINIS REPERTORII Alphabetici.

PECCATORVM SVMMVLA THOMÆ DE VIO CAIETANI Cardinalis S.Xisti.

* * *

Aborsus diuersimodè committi dicitur, & quam pœnam inducat.

ABorsus voluntarius, est peccatū homicidij: perfecti quidē, si fœtus erat animatus anima rationali. Et incurritur propterea irregularitas, quia occiditur tūc qui verè est homo, Imperfecti verò, si fœtus adhuc non erat animatus anima rationali: quia tunc occiditur homo, non qui est, sed qui generabatur, qui non est adhuc actualiter homo. Et est peccatum mortale: quia quantum in se est, ad hoc tendit, vt tollat vitam hominis iā inchoatam. Non tamen incurritur irregularitas homicidij, quia non est adhuc actualiter homo qui occiditur.

Absolutio peccatorum sacramentum pœnitentiæ concernentium debet esse formalis, & hoc ex parte tam absoluentis, quam absoluendi.

ABsolutio à peccatis quæ in sacramento pœnitentię fit, est forma sacramenti pœnitentię. Et

cōſiſtit(vt in Concilio Floren.ſub Eugenio quarto legitur)in his verbis, Ego te abſoluo. Ait enim forma huius ſacramenti, ſunt verba abſolutionis, quę ſacerdos profert quum dicit, Ego te abſoluo.

Vbi circa neceſſitatem, ſcito non eſſe de neceſſitate formæ illud pronomen, ego, ſicut etiá non eſt de neceſſitate in forma baptiſmi: quoniam ſub intelligitur in ly abſoluo.

Et licet ad formam abſolutionis ſufficiat dicere, Abſoluo te, decet tamen quædam antecedétia & conſequentia apponere dicẽdo, Dominus noſter Ieſus Chriſtus te abſoluat; & ego autoritate ipſius te abſoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti. Amē. Paſſio domini noſtri Ieſu Chriſti, & merita beatæ Mariæ ſemper virginis, & omnium ſanctorum, & quicquid boni feceris, & mali ſuſtinueris, ſint tibi in remiſſioné peccatorum tuorum in augmétum gratię, & pręmium vitæ æternæ Amen.

Circa mutationé ſcito, quod ſi mutatio fieret, ita quod loco pronominis te, poneretur pronomé vos, cauſa honoris(puta ſi audiés cōfeſſionem Epiſcopi vel Regis, dicat, Ego abſoluo vos, & ſimiliter ſi Epiſcopus aſſuetus loqui in numero plurali in prima perſona, audiens confeſſioné alicuius diceret, Nos abſoluimus te)in vtroque caſu & ſimilibus non fit ſine peccato huiuſmodi mutatio, quia receditur à verbis per Eccleſiam determinatis in forma huius ſacramenti. Abſolutio tamen facta tenet, quoniam ex accōmodatione vſus idé ſignificatur per huiuſmodi verba, quod ſignificatur per formam ſacramenti. Abſoluo te.

Circa appoſitioné conditionum, aduerte tripliciter poſſe conditionaliter proferri formam abſolutionis. Primò, reſpectu cōditionis præteritę

vt si confessor dubitat se protulisse verba absolutionis,& dicat, Si non es absolutus, ego absoluo te. Et huiusmodi conditionalis absolutio in casu dubij ex suo genere non est illicita; sicut nec baptismus in dubio sic datus: illicitus est. Secundò, referendo ad conditionem futuram, puta si diceret confessor, Si restitueris, aut si feceris talem pœnitentiam, aut aliquid huiusmodi, absoluo te. Et huiusmodi conditionalis absolutio cum intétione præcisa nil aliud faciendi nisi quod dicit, nil valet: quia non est in potestate confessoris ministrantis sacramentum, conferre nunc sacramentum,& suspendere illius effectum in aliud tempus implendæ conditionis. Sacrilegus ergo est abusus iste formæ sacramentalis, fit enim iniuria sacramento, dum perficitur modo excludente fructum sacramenti ex indebita intentione ministrantis. Et eadem ratione non potest sacramentalis absolutio impédi sub ratihabitione, quoniã quod sub ratihabitionis spe fit, quamuis voce tunc fiat, re tamen vt pendés fit, ita vt possit & ratificari & irritari. Constat autem non esse in potestate absoluentis conferre nunc sacramentum, & suspendere effectum illius in tempus futurę ratificationis, & exponere discrimini vt nullum sit si irritetur. Tertiò, si referatur ad conditionem præsentem, puta, si verè promittis restituere, aút præsentare te superiori, absoluo te. Et huiusmodi conditionalis absolutio cum præcisa similiter intentione si fiat, facta tenet, stante tunc conditione. Errat tamen sacerdos sic faciens, quia præsumit sub forma dubia tradere quod Christus mandauit sub forma certa ministrari. De nullo enim magis debet curare absoluens, quam de cõtritione & satisfactione pœnitentis, & tamen Ecclesia absque conditio-

ne aliqua credit pœnitenti dicenti se contritum, & habere propositum satisfaciendi, & absolutionis beneficium impartitur absque conditionali nota. Vnde exterminanda est huiusmodi superstitio ab ecclesia Dei, intantum quod si alicui commissa sit à superiori potestas absoluendi à casibus reseruatis sub aliqua conditione (puta, concede tibi facultatem absoluēdi ab homicidio, si absoluendus fecerit talem pœnitentiam, puta peregrinationis, aut tantæ eleemosynæ &c.) debet cōfessor, non conditionaliter, sed simpliciter & absolutè, absoluere pœnitentem præceptantem talem pœnitentiā, quia nulla commissio potest alterare formam sacramenti.

Circa reiterationem absolutionis, nota quod possunt iterari semper omnino eadē peccata, sed nō pōt iterari semper omnino eadē cōfessio: quia super eādē materiā proximam nullius sacramēti forma iterabilis est: sine iniuria sacramēti: quia ipsa iteratio attestatur insufficientię prioris formę: si enim prima vt sufficiēs haberetur, nō iteraretur. Ac per hoc quū cōfessio teneat locum proximum materiæ in sacramento pœnitentiæ (vt in eodem Concilio Floren. habetur) nisi multiplicetur cōfessio, non potest multiplicari absolutio. Et quia potest homo pluries confiteri eadem peccata, potest quoque pluries ab eisdem absolui.

Absolutio pœnitentialis plura ex parte absoluentis præsupponit, quibus deficientibus inanis efficitur.

ABsolutio à peccatis ex parte absoluentis, exigit vt absoluens minister sit sacramenti pœnitentiæ, ac per hoc sit sacerdos, habens auctorita-

tem absoluendi, vel ordinariam, vel ex commissione superioris, vt in eodem Florent. Concil. sub Eugen. quarto habetur.

Vbi circa necessitatem aduertere, non sufficere administrandum sacramentum pœnitentię esse sacerdoté, sed vltra sacerdotalem potestatem requiri autoritatem aliam. Et hoc est quod communiter dici solet, quod scilicet requiritur duplex potestas, videlicet & ordinis, & iurisdictionis. Potestas enim ordinis habetur ex sacerdotio, potestas autem iurisdictionis habetur vel ex officio pastorali, vel ex commissione eius, qui est pastor pœnitentis. In tantum autem vtraque illa potestas requiritur, vt si altera desit, absolutio sacramentalis sit nulla, propter defectum ministri, ita quòd si nõ sacerdos absoluit à peccatis nihil fit, & similiter si sacerdos absoluit eum qui sibi subditus nullo modo est, nihil fit.

Circa modos, quibus sacerdos habet potestaté iurisdictionis in foro pœnitentiali, aduerte quòd vltra duos manifestos modos ex parte autoritatis prælocatæ in ipso absoluente (scilicet vel ex officio ordinario, vt est Episcopatus, & parochia, vel ex commissione, vt alij à Papa vel Episcopis, vel Curatis, vel eorum Officialibus, aut Vicarijs solitis committere audientiam confessionum habétes autoritatem audiendi confessiones) inueniuntur quinque alij modi seu casus quibus sacerdos sortitur subditum, ita quòd potest pœnitentem sacramentaliter absoluere à peccatis: & sunt, necessitas, libertas, facultas, licentia, & consuetudo. Declaro singula.

Necessitas duplex est, scilicet vel ratione mortis, vel ratione communionis. Quando in articulo mortis deficit confessor, potest quilibet sacer-

dos illum absoluere de omnibus suis peccatis sibi confessis, vt habetur in cap. Pastoralis de offi. ordin. Quando verò imminet alicui necessitas communicandi & deficit ei confessor, non potest propterea absolui à quolibet sacerdote, quia necessitas celebrandi missam, quæ maius quid importat quàm necessitas communicandi, non habet hoc priuilegium, sed dimittit constitutum in tali necessitate intra terminos non habentium copiam confessoris.

Libertas in proposito significat non subiectionem alicui particulari vt proprio sacerdoti. Et tripliciter inuenitur. Vel quia persona nulli subditur: vt persona Papę: & propterea cui se subiicit, ille potest ipsum absoluere à peccatis. Vel ratione status, quia scilicet nunquam in eodem loco permanent, ac per hoc nulli particulari ministro sacramenti pœnitentiæ subduntur, quàm non sit maior ratio quòd subiiciātur vni magis, quàm alteri, vt sunt vagabundi, qui scilicet vel nullibi habitant, sed vagantur, vel licet alicubi domicilium cum vxore & filijs habeant, communiter tamen sunt in continuo motu, ita quòd etiam in Paschate extra inueniri consueuerunt, hi enim perinde ac vagabundi quo ad sacramenta pœnitentiæ & eucharistiæ censentur, & absolui à quolibet confessore possunt. Vel ratione materiæ, quia scilicet in tali materia nulli est subiectus confessori, vt cótingit in peccatis venialibus, quia nullus tenetur illi confiteri, ac per hoc nulli propter illa confessori subditur à iure, & ideo quilibet potest à quolibet sacerdote de peccatis venialibus sacramentaliter absolui.

Facultas eligendi confessorem à iure concessa est Episcopis, & tam inferioribus quàm superio-

ribus, prælatis exéptis, vt in cap. Ne pro dilatione, de pœna. & remi. & conceditur multis ex speciali gratia à summo Pontifice in confessionalibus, propterea non est dubium hos posse absolui à quo maluerint sacerdote.

Licentia dupliciter datur. Vel explicitè quum curatus in communi dicit populo, Quilibet vadat ad confitendum cui vult, aut specialiter alicui dicit, Confitearis cui vis, & hoc nihil aliud est, quàm dare licentiam eligendi sibi confessorem. Vel implicitè Et hoc contingit primò licentiando subditos ad peregrinandum. In hac enim peregrinationis licentia, implicitè claudi creditur licentia, confitendi, quia confessio comes esse debet viatorum. Et hoc intelligo cum duabus limitationibus. Altera est, quo ad confessiones, & communiones necessarias, vt Paschales, aut solitas, quo ad eos qui sæpe consueuerunt confiteri, & communicare aut celebrare. Et hæc limitatio intelligitur amplectendo tutiorem partem. Quia enim ista licétia à Doctoribus potius quàm à iure proficisci videtur, timeo, illam extendere vltra solita tanquã præcogitata. Altera, quo ad confessores, qui scilicet in locis illis confessores sunt aliorum: huiusmodi enim implicita licentia non videtur amplianda, vt faciat viatores melioris conditionis quàm incolas, vt scilicet possint sibi eligere in cõfessorem quem velint, sed sufficit quod prouideat viatoribus quum extra sunt, vt possint tanquam incolæ confiteri & communicare. Vnde & in iure prouidetur de ministro eucharistiæ pro peregrinis proculdubio licenciatis à suis curatis, vt patet in cap. Presbyter. de celeb. miss. Secundò, sciendo & tacendo, vt quũ Episcopus scit consuetum esse, vt canonici seu curati sui inuicem se absoluant &

tacet. Quamuis enim nulla cõsuetudine introduci possit, vt quis possit sibi eligere confessorem (vt dicitur in capit. Si episcopus, de pœnit. & remiss. in 6.) ex hoc tamen quod Episcopus scit & tacet tenetur prouidere illis de confessore, & tacita Episcopali licentia, robur dat absolutionibus, & consuetudo non concurrit, nisi vt testis licentiæ implicitæ. Et ob huiusmodi implicitam licẽtiam, viatores sine licentia curati possunt in Paschate confiteri & communicare vbi se inuenerint, sicut licentiati, si & vbi curatus cõsueuit scrutari quis parochianus defuerit pœnitentię & communioni, & viatorum dicentium se vbi se inuenerunt, confessos fuisse & communicasse, factum probare: attestatur siquidem huiusmodi consuetudo implicitę licentiæ, & piæ menti curati, qua voluit implicitè suos confiteri & communicare extra in casu quo festa Paschalia contingeret extra peragere. Memini alias me legisse, Eugenium quartũ concessisse seu declarasse viuæ vocis oraculo, viatores vbi se inuenerint in Paschate, censendos tanquam adeptos incolatum quo ad sacramenta pœnitentiæ & eucharistiæ, & secundum hoc non est opus in Paschate huiusmodi interpretatiua licentia: sed possunt tunc ab illis confessoribus à quibus incolæ absoluuntur, absolui etiam à casibus Episcopalibus, prout Episcopus loci disponit. In reliquis autem omnibus supradictis licentijs explicitè vel implicitè ab Episcopis seu curatis, non approbo posse licentiatos absolui à casibus reseruatis Episcopo, quia hoc est contra iuris dispositionem, in 6. de pœnit. & remis. cap. si episcopus, vbi dicitur, quod episcopo dante, licentiam alicui quod cõfiteatur, nõ propterea cõcedit casus reseruatos. Si ergo licentia explicata nõ compre

prehendit casus reseruatos, multo minus licentia implicita ad illos se extendit. Consuetudo non eligendi confessorem, sed habendi curam animarum præscripta, operatur, vtam Cardinales curá habeant familiæ suæ, & de eorum licentia sui familiares confiteri possint cui velint, quàm quicũque alij huiusmodi curam habentes possint similiter absolutionis beneficium per se vel alium suis impartiri: potest enim huiusmodi iurisdictio non minus quam aliæ haberi ex præscripta consuetudine.

Absolutio nonnullis circunstantijs indebitis impeditur, tam ex parte absoluendi quàm absoluentis.

ABsolutionis impedimenta multa sunt. Et ideo aduertendum est posse illam impediri vel ex parte absoluentis, vel ex parte absoluendi. Impedit autem ex parte absoluentis Ecclesiastica censura, non quæcunque, sed irritans iudicis sententiam, ita vt quandiu reliqua gesta per confessorẽ tenẽt, absolutio valeat. Et propterea licet excommunicatio aut suspensio, si confessor sit excommunicatus aut suspensus, annullet absolutionem absolutè loquendo, quia tamen aliqui sunt casus, in quibus gesta per confessorem sic innodatum tenent, ideo scito quod ex iure communi secundum communem sententiam (ex l. Barbatius. ff. de offi. præt.) tenent gesta per huiusmodi iudicem. vbi duo simul concurrunt, scilicet communis error facti, & titulus. verbi gratia, si sacerdos excommunicatus datus est ab Episcopo in curatum, & communiter nõ habetur ille pro excommunicato, propter hoc quia nescitur illum esse excommunicatũ, gesta omnia per ipsum tenent. Concur-

runt enim ibi ambo ſimul,ſcilicet titulus publici officij,quia inſtitutus eſt ab Epiſcopo,& cõmunis error facti,quia neſcitur ipſum eſſe excommunicatum.Et hinc habes,quod abſolutus à legitimo aliàs confeſſore habente impedimentum occultum,quòd ſi ſciretur, impediret abſolutioné, eſt verè abſolutus & coram Deo & coram Eccleſia.

Ex extrauaganti verò Concilij Conſtant. conſenſu vtentium comprobata, in foro pœnitétiali tenent geſta per confeſſores irretitos,quibuſcunque Eccleſiaſticis cẽſuris etiam non occultis,niſi in duobus caſibus,ſcilicet propter notoriam percuſſioné clerici,vel propter publicã nominatim denuntiationem.Nã ibi conceditur receptio ſacramentorum ab excommunicatis miniſtris, niſi altero dictorum modorũ fuerint excommunicati & hoc in fauorem animarũ & innocentũ, non in releuamen ipſorum excõmunicatorũ.Licet enim ipſi miniſtri excõmunicati abſoluétes dãnationé incurrant: pœnitétes tamen abſolutionis beneficium conſequuntur.Et hoc quantũ ad fructũ abſolutionis ſpectat,intellige, & quando pœnitens excuſatur à peccato inducendi confeſſorem excõmunicatũ ad ſacraméti miniſtrationé:nam nó licet ſibi inducere illum ad peccandum. Impeditur autem ex duplici capite,ſcilicet ab intrinſeco ex ſacrilegio ſimulatæ vel dimidiatę vel impœnitentis confeſſionis,hoc eſt,ſi quis ſimulat ſe cõfiteri,quia tunc deeſt confeſſio:ſimulata enim cõfeſſio,non eſt confeſſio. Et ſimiliter ſi quis ex verecundia,aut alia irrationabili cauſa aduertenter dimidiat confeſſioné,quia tũc nó proponitur peccatũ vt remiſſibile, nã impiũ eſt à Deo & eius ſacramento dimidiam ſperare veniam. Et eadem ratione ſi quis impœnitentem ex intétione propoſit

ponit seipsum, quia vt non absolubilem ministro Christi se præsentat: absolui enim nequit qué non pœnitet. Et propterea irrita est in his casibus absolutio ex parte pœnitentis. Ab extrinseco verò impeditur absolutio ex parte absoluendi, si pœnitens sit excommunicatus maiori vel minori excõmunicatione: nam commune est vtrique excommunicationi, excludere à passiua participatione sacramentorum. Nec hoc est vertendum in dubiũ. Vnde grauiter errant confessores absoluẽtes priùs à peccatis, & remittentes absoluendo postea ab excõmunicatione: est enim hoc contra dispositionem iuris cõmunis, expresse dicente textu, de sent. excom. cap. à nobis est sæpe. quòd licet reputetur aliquis per signa pœnitẽtiæ absolutus à Deo, quia tamen apud Ecclesiam adhuc absolutus non est, cõmunicandum ei nõ est in diuinis: & multo minus impẽdenda sunt ei sacramenta à quibus principaliter est exclusus. Nec excusari potest hoc factum propter dictam Extrauagantem Cõcilij Cõstantien. quoniã ibi expresse dicitur, excommunicatus in nullo subleuari ob dictam gratiam: multum autem subleuarentur, si participes esse possent sacramentorũ ante absolutionem. Non ergo potest absolui aliquis à peccatis, antequam absoluatur ab excõmunicatione tã maiori quã minori.

Vtrum autem si de facto fiat contrarium, absolutio facta teneat, alia quæstio est: multa enim fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent.

Et dicenda sunt ad hanc quæstionem tria. Primùm, quòd absolutio à peccatis, de facto ab excõmunicato suscepta, nõ tenet quantum ad præsentem fructum, quia ipso actu suscipiendi absolutionem, obicem absolutioni ponit excõmunicatus. nã per actum istũ ingerit se passiuè sacramento à

que

quo exclusus perseuerat, quamdiu est excommunicatus, & sacrilegium committit, contaminando quantum in se est sacramentum pœnitentiæ. Licet enim excommunicatus possit initiari sacramentum pœnitentiæ, exercendo actus qui sũt sacramenti materia, conterendo, confitendo, & satisfaciendo, & non potest tamen perfectioni sacramenti (quæ in forma absolutionis consistit) immiscere, quoniam à sacramento est exclusus, non autem sacramenti materia. Quia igitur excõmunicatus ipso actu suscipiendi absolutioné, contra absolutionem pugnat, consequens est, vt non absoluatur à peccatis suis. Secundum est, quòd per accidens in aliquo casu huiusmodi absolutio facta tenet, quantum ad præsentem fructum, quando scilicet excommunicatus verè pœnitens, ob ignorantiam iuris vel facti non qualemcunque, sed excusantem eum, absolutioné a peccatis suscipit quia sacramentum gratiam confert omni adulto offerenti se non ponendo obicem. constat autem huiusmodi pœnitentem non ponere obicé, ex hoc quod ponitur ipsum laborare, ignorátiam excusante sacrilegio, quod excommunicatus sacramentum suscipiens incurrit. Et propterea quamuis teneatur iste quærere & obtinere absolutionem ab excommunicatione, nec possit interim immiscere se diuinis, non tenetur tamen ad hoc vt iterum absoluatur à peccatis, & hoc propter efficaciã suscepit sacraméti, vt dictũ est: iteratio enim sacramenti non nisi propter effectũ sacraméti fieri debet. Et hinc habes, vnde multorum timoratas conscientias consolari possis in multis singularibus casibus, qui prudentiæ confessoris relinquuntur examinandi, & iudicandi secundum prædicta duo. s. quod fuerit verè pœnitens, & laborans,

boran; ignorantia aut absolutione excusante ipsum. Tertium est, quòd absolutè loquendo, absolutio sacramentalis impensa excommunicato valet, quia licet huiusmodi absolutio sit iure prohibita & illicita, nullo tamen iure sancitum inuenitur, quòd sit nulla, excommunicatus enim est exclusus à sacramentis, quantum ad hoc quòd non potest licitè suscipere sacramenta, non autem quantum ad hoc, quod suscipit, susceptum sit nullũ. Si enim excommunicatus susciperet sacramentum ordinis, confirmationis, matrimonij, aut extremæ vnctionis, non propterea irritum esset sacramẽtum susceptum. Pari ergo ratione non est irritum sacramentum pœnitentiæ ab excommunicato susceptum. Et similiter quia excommunicati participatio in diuinis, dicẽdo horas canonicas in choro cum alijs, nõ est irrita (satisfecit enim pręcepto de persoluendo horas) consequens est vt sacramenti participatio non sit irrita. Et licet huiusmodi absolutio in aliquo non habeat effectum tunc propter indispositionem recipientis perseuerantis in peccato mortali, habebit tamen effectum recedente peccato, & hoc propter vim sacramenti, iuxta doctr. Aug.

Excommunicationis absolutio tria præsupponit, quibus non existentibus nec sequitur absolutio.

ABsolutio ab excommunicatione, quantum ad confessores spectat, ex parte formæ, tria habet cõsideranda. Primò substantiam: secundò annexa: tertiò, modum cõnexionis. Et quo ad primũ, scito quòd nulla habet determinata verba, potest enim dicere absoluens, &, Absoluo te, &, Benedico te, & similia: debet tamen secundum Ecclesiæ con-

suetu-

ſuetudinem dicere, Abſoluo te, &c. Quo ad ſecundũ, ſcito quod ſolennis abſolutionis forma multa requirit, quorũ aliqua requiruntur ſemper, vt aliquis pſalmus pœnitentialis cum precibus, & verſiculis, & oratione. Aliqua verò requiruntur quandoque, & quandoque non, vt verberatio, dũ hæc dicuntur, omittitur enim in mulieribus & in locis publicis. Non enim decet mulieres verberari quę confitentur, ſimiliter nec quoſcunque alios in publico ſecretè confitentes. Similiter iuramentum de parendo mandatis eccleſiæ vel abſoluentis, in quibuſdam tantum caſibus requiritur. Et ſimile eſt de emenda iudicum, iuramentum enim illud in magnis tantùm criminibus locum habet, emẽdam autem (hoc eſt ſufficientem ſatisfactionem) quando pro notoria offenſa in aliquem excõmunicatus quis eſt, præſtare abſolutionem tenetur, & ſimiliter vbi expẽſarum aut damni ratio habetur. Et ſi ſatisfacere nequit, tenere dare idoneam cautionem, hoc eſt pignoratitiam vel fideiuſſoriam. At ſi nec horum aliquod poteſt, det occaſionem iuratoriam ſatisfaciendi, quum poterit.

Et hęc oportet cõfeſſorẽ ſcire, non ſolũ propter communes qui poſſunt accidere caſus, ſed propter euitãdas cẽſuras Xiſti quarti, quũ cõtingit in mortis articulo abſoluere à caſibus reſeruatis, in cœna Domini, &c. vt intelligat terminos, & ſciat ſecũdũ hęc ſe regulare. Igitur ſolẽniter abſoluturus excõmunicatũ, pręmiſſo aliquorum horum, ſi opus eſt, aut præmiſſis omnibus, ſi omnia requiri cõtingit, dicat cõfeſſor vnũ pſalmũ pœnitẽtialem cũ Gloria patri Kyrie ter, & pater noſter, & quatuor verſiculis. ſ. Saluum fac, Nihil proficiat, Eſto ei, & Domine exaudi: & orationẽ Deus cui propriũ, mutãdo ly delyctorum, in ly excommunicationis, &

poſtea

postea absoluat, dicens, Ego absoluo te à vinculo excommunicationis, & restituo communioni fidelium, & postea mandet ei, quod mādaturus est.

Quo ad tertium, distinguendum est de annexis. Nam annexorum quædam sunt ceremonialia, vt orationes, quædam iudicialia, vt cautiones. Et de ceremonialibus quidem constat quòd sunt annexa vt debita seruari, non tamen vt substantialia. Et propterea si is cui commissum est vt absoluat in forma Ecclesiæ aliquem excommunicatum, sine ceremonialibus absoluat, peccat quidem absoluēs sine rationabili causa ceremonialia omittens, absolutio tamen valet: quia ceremonialia intelligūtur tam instituti quàm committi, vt ceremonialia, hoc est vt debita seruari, non autem vt necessaria ad substantiam absolutionis.

De iudicialibus verò tria dicimus. Primū, quòd regulariter sunt annexa vt necessaria necessitate iustitiæ, ita quòd non possunt omitti sine iniuria, quia in præiudicium Ecclesiæ seu partis huiusmodi omissio vergit. Secundum, quòd iudicialia dupliciter inueniuntur annexa absolutioni. Primò, ex solo debito iuris communis, vt quia agitur de interesse tertij cui est satisfaciendum, vel aliquid simile. Et sic per abusum suæ potestatis ordinarius potens absoluere absoluat, tenet absolutio facta, quamuis malè & iniustè facta, quia absolutio tunc fit contra ius tertij, & non contra ius constitutionis, vt habes in cap. Venerabilibus. de sent. excom. in vj. Secundò ex debito illius canonis, vt canon ille dat certum modum, seu excipit, ita quòd nisi concurrente tali conditione seu obseruatione impendatur absolutio. Et hoc multipliciter contingit, Vel per verba negatiua potentiæ actiuæ, vt si dicatur, quod non possit absoluere ante

te satisfactionem. Vel per verba negatiua potẽtiæ impersonaliter, vt si dicatur, quòd non potest impendi absolutio ante satisfactionem. Et in his duobus modis etiam verba ipsa canonis testantur limitatam esse potentiam ordinarij, ac per hoc irritam esse absolutionem, si aliter fiat. Vel per verba negatiua potentiæ passiuæ tantùm, vt si dicatur, quòd qui inciderit in tale quid, non possit absolui nisi satisfaciat. Vel per verba negatiua non potentiæ, sed actionis, vt si dicatur nullatenus absoluatur ante satisfactionem, seu nisi satisfecerit. Et in his duobus & similibus modis ambigua videtur quæstio. Ex verbis quidem, quia non limitatur per illa potestas ordinaria, ac per hoc videtur relinqui locus abusui potestatis ad illicitã absolutionẽ. Ex ratione verò, quia potestas ordinaria videtur potius regulari, statuendo sibi regulam secundũ quã absoluere debeat, quàm limitari, ne facilè ordinariæ potestati derogetur. Oppositum autem suadet textus allegatus ex vj. dicens, Absolutio tenet, licet forsitan sit iniusta, quoniam etsi contrarius litigatoris, non tamen contrarius constitutioni absoluit. Vnde videtur vniuersalis regula haberi duplex. Prima est, quòd absolutio contra ius tertij, & non constitutionis, tenet. Secunda est, quòd absolutio cõtra ius cõstitutionis nõ tenet. Et quia hæc est tutior & textui conformior via, ideo hãc sequendã puto. Et propterea in singulis canonibus excõmunicationũ consideret absolutor conditionem ibi statutã, vt seruetur circa iudicialia, & seruet illã ne erret, aut discrimini se committat. Tertiũ, quòd in duobus casibus obseruatio iudicialiũ est adeò manifestè annexa absolutioni, vt absolutio, sine illis irrita sit & inanis. Primus est, quando ius seu decretũ explicitè irritat absolutionem sine

his, vt fecit Sixtus quartus in Extrauag. Et si do-minici gregis, dicens, Et aliter impensa absolutio non valeat. Secundus est, quando ab homine ali-cui committitur potestas absoluendi, cum verbis conditionalibus vel æquipollentibus de huiusmodi cautionibus habendis, talis enim commissarius exeundo fines mandati si absoluat, nihil facit.

Excommunicatio in materia absolutionis qualiter sit consideranda.

ABsolutio ab excommunicatione quantùm ad confessores spectat ex parte potestatis absolutoriæ, distinctione eget. Discernendum est enim in primis, an illa excommunicatio sit lata à iure, vel ab homine. Vocatur autem à iure, quæcunque à perpetuo statuto lata est, à quocunque statutum illud sit, & siue contineatur in iure communi, siue in extrauaganti, siue in legibus synodalibus, vel specialibus. Quæ verò ab homine est, non est perpetua, sed spirat cum autore. Et si est à iure, discernendum est, an sit reseruata eius absolutio, & cui, & tunc non potest confessor ab illa absoluere, nisi de gratia speciali fuerit concessum. Si verò nõ est reseruata, certum est posse confessorem autoritate Episcopi ab illa absoluere, si Episcopus concesserit omnes casus sibi reseruatos. Si autẽ est ab homine (siue sit generalis, vt quum excommunicatur quicunque sciuerit vel fecerit tale quid, siue singularis, vt quum excommunicatur Sortes) reseruata regulariter est illius absolutio latori, durante illius iurisdictione, vnde sine eius vel ipsius superioris gratia non potest absolui. Et scito hic religiosum præsumentem de facto absoluere ab excommunicatione lata à iure, incurrere excommunicationem; vt habetur infra in censuris.

Ab excommunicatione verò minore quilibet confessor, non autem quilibet sacerdos, potest absoluere. Primum horum patet ex cap. Nuper, de sent. excom Secundũ verò manifestatur, quia excommunicatio minor est vinculum Ecclesiasticum, & propterea exigit in absoluente facultatem Ecclesiasticæ iurisdictionis: purus autem sacerdos habet solam potestatem ordinis, & ideo non potest absoluere à vinculo Ecclesiasticæ excommunicationis minoris. Vnde licet quilibet possit subdere cuicunque sacerdoti pro absolutione venialium, non tamen potest subdere se cuique sacerdoti pro absolutione ab excommunicatione minore: quia ad venialia remittenda sufficit ex parte absoluentis potestas ordinis quæ est in quolibet sacerdote: quia ipsa subiectio operatur iurisdictionem talium quantum ad potestatem ordinis. Ad absoluendum autem excommunicationis vinculum requiritur potestas iurisdictionis Ecclesiasticæ, quæ non conuenit sacerdoti, ex hoc quod vnus subdit se illi, sed ab Ecclesiastica pendet autoritate.

Absoluere demum à vinculo suspensionis vel interdicti, si quando confessori committitur, potest vti huiusmodi verbis, Ego absoluo te à vinculo suspensionis, &c. Nulla enim sunt determinata verba pro huiusmodi forma.

Personarum acceptio quando sit vitiosa. Et quòd in tribus potest esse perniciosa.

ACceptio personarum est peccatum, quia tollit æqualitatem iustitiæ. Est autem peccatũ mortale, quando est perniciosa. Frequenter verò est perniciosa in tribus, hoc est in distributione communium bonorum, & beneficiorum Ecclesiasticorum

corum

corum, & in iudicijs. Quum enim communia regni vel ciuitatis officia, dignitates, seu honores distribuuntur ita quod amicitiæ, vel consanguinitatis, vel factionis, aut alterius impertinentis ratio præfert minus dignos, ruit commune bonum. Nec minus ruina Ecclesiæ manifesta est, quum in beneficijs ac dignitatibus Ecclesiasticis minus digni præferuntur: quia amici seu familiares vel coniuncti aut seruitores, &c. sunt, vniuersum quoque humanum genus grauissimè offendit, ex eo quod actor aut reus in iudicijs in iure præfertur, quia potens, aut diues, aut amicus, &c. Peccatum hoc non solum animæ mors est, sed ad restitutionem obligat iuxta restitutionum regulas: pro quanto minus impendit dignum, seu digniorem, & propter hoc tenetur acceptor personæ de damnis consequentibus huiusmodi promotiones, seu iniu-

[illegible] Acediæ dupliciter consideratur. Et quòd bona spiritalia sint bifariam distinguenda.

Acedia dupliciter sumitur: vel communiter, vt est nomen commune ad multas peccatorum species; vel propriè, vt est speciale peccatum. Et communiter quidem sumpta, significat tristitiam de spiritali bono; propriè autem sumpta, significat tristitiam de spiritali bono diuino, hoc est ad charitatem pertinente.

Ad quorum clarificationem distingue bona spiritalia. Et vide primò spiritale bonum diuinum consistere in amicitia inter Deum & hominem: ac per hoc in idem velle, & idem nolle cum Deo, in conuersari cum Deo, in conuiuere & colloqui cũ Deo, & huiusmodi. Et propterea quum quis est intantum elongatus ab amore cœlestis patris & patriæ, vt cùm audit aut cogitat statutum sibi esse vt

sit ciuis sanctorum & domesticus, Dei, &c. de hoc tristatur, tunc peccat propriè peccato acediæ. Et si cum cõsensu rationis est huiusmodi tristitia, peccatum est mortale grauissimum, propinquũ odio Dei. Si verò de hoc non tristatur secundum affectum, sed secundum effectum, quia parum de huiusmodi amicitiæ bono curat, negligens adipisci illam, quia vacat delectabilibus humanis, peccatum acediæ non incurrit, sicut nec plus amãs carnalia quàm Deum, incurrit peccatum odij Dei.

Vide deinde bonum spiritale cuiusque virtuti consistere in actibus & exercitatione illius. verbi gratia, bonum spiritale iustitiæ in voluntate reddente ius vnicuique, temperantiæ in voluntate moderatè vtente delectabilibus secũdum sensum, & sic de alijs. Et propterea quũ quis cogitat reddendum esse ius, aut abstinendum ab immoderatis delectabilibus, aut aliquo huiusmodi, & de hoc tristatur, peccat quidem, quia tristatur de bono virtutis. Et est peccatum hoc acediæ communiter dictæ, quia huiusmodi tristitia spectat ad vitium contrarium illi virtuti, de cuius bono tristitia est, puta ad iniustitiam, vel ad intemperantiam, & sic de alijs. Et est huiusmodi tristitia peccatum mortale, si est de bono virtutis necessario ad salutem & cum consensu rationis. Si autem sine consensu rationis est, de quocunque bono sit, peccatum veniale constat esse, & similiter si est de bono nõ necessario ad salutem, puta de liberalitate ad quam non tenetur, de veritate iocosa, vel officiosa tantùm, quia sicut deliberatè refutare hæc, non est peccatũ mortale, ita nec deliberatè tristari de his. Nam delectationes, & tristitiæ sunt bonæ vel malæ moraliter, sicut electiones, & propterea si deliberatæ refutationes non sunt peccata mortalia,

nec tristitiæ sunt mortalia peccata.

Ex his habes, quòd quum quis tristatur de ieiunio, oratione, festorum obseruatione, & huiusmodi & propter huiusmodi, tristitiam negligit ieiunare, orare, aut festa seruare, peccat peccato acediæ, non vt est speciale peccatum, sed acediæ communiter dictæ, quæ non trahit peccatum in aliam speciem.

Adulationis peccatum tripliciter committitur, estq; humanæ fragilitati valde nociuum.

ADulatio est peccatum, quia est excessiua laus seu complacentia verbis vel factis in communi conuersatione. Et tripliciter potest esse peccatum mortale. Primò, ratione materiæ laudatæ: vt si quis laudet aliquem de actu qui est peccatum mortale. Vel ratione finis: vt si quis laudet aliquē ad hoc vt noceat illi corporaliter, vel spiritualiter. Vel ratione occasionis: vt quum quis laudando fit alteri præter intentionem suam occasio peccandi mortaliter.

Et primi duo modi, quia sunt manifestè contra charitatem, sunt inexcusabiles. Tertius autem cum grano salis intelligendus est, mensurando occasionem peccandi an sit data vel accepta, & an sit cognitum & cogitatum à laudante, quòd is qui laudatur, ex huiusmodi laude, ruere solitus sit in mortale peccatum, & rursus an ex debito, an sponte laudans laudet. In ijs enim quæ sunt ex suo genere recta, & præter intentionem operantis alius ruit, non modicam hæc faciunt differentiam, vt in materia de scandalo declarabitur. Quum enim aliquis debet ex officio aliquem de bono aliquo opere laudare, etiamsi sciat laudatum in superbiā mortalem se elaturum, nō tenetur propterea desistere à debito officio, potest tamen & debet de-

ponere huiusmodi scientiam de futura ruina illius, quia duodecim horæ sunt diei, & potest in instanti homo illuminari, & mutari à diuina misericordia.

Est autem adulatio peccatum valde graue, & propter nocumenta maxima quæ affert humano generi (hinc enim facilè, vt Hiero. ait, mentes hominum corrumpuntur, & ad ea quæ laudantur, quamuis criminosa, accenduntur & assuescunt, intantum vt mala nō solùm desinant haberi vt turpia, sed habētur vt bona, & laude, honore, ac præmio digna, quo quid peius?) & propter excessum diuinæ offensæ, iuxta illud. Quoniā laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur, exacerbabit Dominum peccator. Est autem peccatum veniale, quando vel laudatur aliquis de malis venialibus, vel de bonis, sola complacendi intentione, absque ruina, vel etiam ob aliquam vtilitatem consequendam, vel non impediendam, vt de se patet.

Adulterium semper est peccatum, & multa inducere potest incommoda.

ADulterium quātum ad crimen, est manifestè peccatum mortale, quantum verò ad damnificationem, consideratione eget. Duplex enim habet, quamuis nō semper, annexum damnum alienum, vel successoris, vel hospitalis. Nam si proles ex adulterio suscepta marito matris succedit, vel ab eo dotatur, damnificantur hæredes legitimi. Et propterea vterque adulter, quia damni huius causa existit, tenetur secundum vires ad satisfactionem, aut manifestè, si negotium id patitur sub aliquo velamine, donando læsis per interpositam personam, aut per se quod potest. Verum circa huiusmodi

iusmodi manifestationis negotium duo pensanda sunt, scilicet periculum, & spes. Si enim periculum ex manifestando adulterio imminet, occultè satisfiat vt melius potest, & reliquum diuinæ misericordiæ reseruetur: iuxta cap. Officijs, de pœnit. & remis. quia sicut cessante iudiciaria coactione non tenetur homo perdere vitam aut libertatem, vt satisfaciat debito pecuniario: ita nec tenetur perdere famam aut vitam in proposito, vbi de sola pecuniaria re agitur. Cessante autem periculo & vitæ, & famæ, & huiusmodi, si non potest aliter satisfieri, spes fructus futuri ex manifestatione adulterij pensanda est, puta si speratur, quòd maritus postquam sciet prolem non esse suam, dotabit illam, aut hæredem instituet, aut si speraretur, quòd proles audiens, propterea ingreditur monasteriũ, aut aliquod aliud remedium proueniet. Nam si fructus nullus speratur, quia de iure nec maritus nec proles tenetur matri adulteræ credere in huiusmodi, vana esset manifestatio adulterij.

Quo ad hospitalium verò damnificationem, duo consideranda sunt. Primum, quòd nullũ peccatum est prolem exponere vt in hospitali alatur, ad occultandum huiusmodi adulteria, hæc enim est vna ex rationibus, quare loca hæc pia instituuntur Secundum, quòd si pater aut mater prolis non est indigens, debet & satisfacere hospitali (quia bona huiusmodi hospitalium non in diuitum, sed pauperum adminiculum sunt, & quantum consumitur à non pauperibus, tantum indigentibus adimitur) & prouidere proli, vt bene instituatur: tenentur enim parentes non solum alere & vestire, sed instruere per se, vel alios prolem propriam.

Aduocatus potest octo modis in officio peccare.

ADuocati, & procuratoris iniquitates sunt octo. Prima est, assumere causam iniustam defendendam, ita quòd nouit esse iniustam. Nec excusatur si non ad vincendum, sed aut ad differendum, aut concordandum, seu pacta aliqua ineunda hoc facit: quoniam hæc omnia constat esse iniqua. Et similiter non excusatur, si iniquam causam in principali habens, vexat aduersarium assumendo aliquod caput iustum, vt sub hac iustitia gradiendo, principale iustum impediat, aut differat, aut etiam peruertat, oportet enim non solum medium, sed finem esse non iniquum. Sed heu apud mundanos bonus aduocatus est, qui de mala causa facit bonam: secunda est, nolle, aut negligere scrutari merita causæ assumendæ, sed qualiscunque sit, assumere illam tuendam, quia hoc est non curare an id quod facit, sit iustum vel iniustum, quod est manifestè contra charitatem.

Tertia est, prosequi causam iniustam, quam à principio putauit iustam, quia huiusmodi prosequutio iniqua est, vtpote iniuriam inferens aduersario, debet enim deserere causam, & monere partem vt cedat seu prouideat sibi.

Quarta est, negligere studere, siue scrutari merita causæ, & adhibere debita remedia, ignorantia enim tunc tantùm ipsum excusat, quando & quod debuit, non omisit. Quinta est, tacere iniquitatem propositæ causæ suo clientulo, qui putat se rationem fouere. Semper autem credendum est putare clientulum se fouere iustam causam, nisi constet oppositum: quia quilibet præsumitur bonus, &c. Huiusmodi enim taciturnitas, dolosa est & iniuriosa clientulo & aduersario. Sexta est, docere

clientem proponere, aut dicere falsum, aut dolosè,& huiuſmodi. Septima eſt exigere a clientulo plus quam debet. Et in his omnibus caſibus interuenit peccatum mortale manifeſtè. quia cõtra iuſtitiam charitatemq; fit, niſi imperfectio actus ſeu nocumenti excuſet a mortali, ſicut in mortalibus cæteris imperfectio excuſare à mortali non dubitatur. Octaua eſt, nolle aut negligere aduocare in cauſa iuſta pauperis, quum ipſe aduocatus poſſit, nec appareat alius qui aduocet, & ſine eius adiutorio, pauper opprimi creditur. In huiuſmodi enim caſu tenetur ipſe aduocare ſeu procurare, ſicut medicus medicare, ſi in ſimili periculo eſſet pauperis ſanitas.

Alchimia quando ſit vitioſa, & quando non.

ALchimiſtarum ars non eſt illicita ſine fraude, quia nihil repugnans rectæ rationi habet ſecundum ſe. Licet multi abutantur ea, aut imprudenter nouis compoſitionibus ſe occupent, aut fatuè facultates in fumum conuertant. Nec peccatum eſt, vendere rem per Alchimiam factam pro re quæ eſt, ſicut cæteras res quocunque artificio factas, licitum eſt vendere pro his quæ in veritate ſunt. Iniquum autem eſſet vendere illam pro re quæ apparet, & non eſt. quoniam hoc eſt decipere proximum.

Ambitio quandoque in mortale, quandoque in veniale peccatum imputatur.

AMbitio, hoc eſt inordinatus appetitus honoris, eſt manifeſtè peccatum. Non eſt autem mortale peccatũ, niſi vel ex parte rei in qua appetitur honor, puta ſi quis vult honorari ob crimen aliquod. Vel ex parte finis, vt ſi conſtituatur in honore vltimus finis, puta ſi ob conſequendum ho-

norem non curat quis offendere Deum mortaliter, puta quia vult haberi vt Deus, vel pręferri alijs quibus non est pręferendus in distributione communium dignitatum, vel vult ob honorem quodcunque aliud mortale, vel econtra honor desideratur ad scelus aliquod perpetrandum, puta ad tyrannidem.

Apostasia tripliciter consideratur, & an semper excommunicationem inducat.

APostasia est triplex, à fide, à religione, ab ordine. Et prima quidem manifestè peior est hæresi, vtpote excedens ipsam, totaliter tollendo fidem. Et ideo subduntur proculdubio apostatæ à fide, excommunicationi & reliquis pœnis hæreticorum Apostatæ autem à religione, & excommunicati sunt ob habitus dimissionem, & in damnationis statu perseuerant, etiamsi ab excommunicatione absoluantur, donec ad religionem regrediantur, quoniam talis status directè contrariatur religionis statui, ad quem constat de necessitate salutis teneri religiosum ex suo solenni voto. Tertia verò Apostasia tunc propriè incurritur, quum ab ordine sacro quis retrocedit, ad secularem rediens statum, quod constat sine mortali peccato non fieri ob contemptum iuris canonici & voti, & ipsius ordinis sacri, ex suo nomine manifestè mancipantis hominem ad sacri ministerij statum. Quum autem aliquis non ex contemptu, à minoribus ordinibus seu prima tonsura recedit, abiiciens vitam & habitum clericalem, non propriè apostata dicitur, quia non est apostata: quia non retrocedit à statu firmiter mancipante diuinis, sed quasi ambulatoria ex indulgentia canonum. Et si ex rationabili causa id facit (puta quia cogitur ducere viduam in vxo-

rem,

rem, vel aliquid repugnans clericatui perficere) non peccat: quia nullus errat dum rectam rationem sequitur. Si verò ex humana fragilitate id facit, veniale peccatum incurrit propter suam inconstantiam. Nec huiusmodi peccatum efficitur mortale, ex eo quòd deseritur Ecclesiasticum beneficium simul cum minoribus ordinibus: quia nec ex canonici iuris, nec ex voti alicuius vinculo, nec ex natura operis habet huiusmodi retrocessio, vnde fit perniciosa: iura siquidem hoc permittunt, secundum indulgentiam, votum nullum est. Et si ex natura operis actus esset contra charitatem, nunquam posset quis licitè à clericatu & beneficio recedere, sicut nunquam licet mentiri. Imò plus sequitur quòd non posset hoc absque offensa Dei mortali fieri, vt de se patet.

Arrogantia quandoque venialis, quandoque mortalis est.

ARrogantia, qua sibi quis quod supra se est, tribuit (siue illud pertineat ad scientiam, siue ad potentiam, siue ad bonam voluntatem, siue ad autoritatem) peccatum est, quia contra rectam rationem est. Sed mortale non est, nisi vel id quod sibi vsurpat, sit contra diuinam reuerentiam, vt Rex Tyri, Deus ego sum. Aut cōtra proximum, vt tyrannis, vel finis vltimis in huiusmodi illatione ponatur, quod ex eo apparet quòd paratus est ob illam non curare de diuinis aut Ecclesiæ præceptis. Vel in despectione consistat aliorum, sicut Pharisæus: Non sum sicut cæteri hominum, velut etiam hic Publicanus. Licet hoc ad secundum modū possit reduci, quia ex affectu arrogantis, quamuis non ex parte rei, vsurpatur superioritas despectiua proximi. Est ergo arrogātia mortalis, vel ex parte

parte arrogatæ rei contra Deum, aut proximum, vel ex parte finis in huiusmodi elatione constituti, vel ex parte affectus torquentis arrogantiam contra alios. Est autem frequenter venialis arrogantia, dum absque præiudicio proximi æstimat quis se plus scientiæ, aut bonitatis, aut autoritatis habere, quàm habeat, &c. Nec inter leuia peccata computandum est, quum quis se æstimat meliorem quàm sit: quoniam & species est superbiæ, de qua scriptum est, Et mundabor à delicto maximo & obicém ponit studio ad gradiendum iuxta mensuram suam in via Dei, sicut quum quis æstimat se doctum, non curat discere.

Assassinus nomen quid significet.

ASsassinus nomen est æquiuocum, est enim nomen proprium quorúdam infidelium, quisitè inducebantur ad occidendos Christianos. Et contra non ipsos, vtpote infideles, sed cõtrà mandantes per ipsos aliquem Christianum occidi, Innocen. iiij. in Concil. Lugd. excommunicationem promulgauit, vt habes in vj. de homicidio. Pro humani. Est etiã nomen vitij, pro quãto apud quosdam iuristas, seu vulgariter dicuntur assassini, qui pro pecunia occidunt hominem ad alicuius instantiam. Et hi non comprehenduntur sub censura dicta, quamuis digni sint morte & temporali & æterna, quia conditor canonis de primis tantùm loquitur, vt facile deduci potest, & ex eo quòd ne additione aliqua illos nominato (vtpote tunc temporis notos) & meminit eorum domini, & ex eo quod meminit opprobrij Christianæ dignitatis, & nullius pretij seu mercedis.

Obser-

Obseruatio astrorum an, & quando sit vitiosa.

Astrorum obseruatio ad natiuitaté hominum & occurrentia humana, tripliciter peccato subiici potest. Primò, si ea quæ fidei Christianæ mysteria sunt, tanquam subsint cœlestibus causis habeantur. Secundò, si futura contingentia quærantur, seu habeantur vt certa ex cœlestibus causis. Tertiò, si electiones suas quis subiiciat cœlestibus causis, vt legi illarum, ita quòd vitam suam actionésque suas, regulet secundũ cœlos. Et quodlibet horum trium est ex suo genere peccatum mortale, quia primum est contra spiritalitatem Christianæ religionis quæ super cœlos est, immutare potens etiam ipsos cœlorum cursus, iuxta id quod scriptum est, Confessio eius super cœlum & terram: & experientia testata est. secundum verò est contra veritatem doctrinæ Christianæ, & liberi arbitrij, quo domini sumus nostrorum operum. Tertium est contra dignitatem gratiæ diuinæ legis, ac humanæ mentis, qua super omnia corporalia sumus constituti. Et sicut erraremus subiiciendo nos passionibus iræ, odij, spei, timoris, ita quòd haberemus impetus passionum pro lege, ita vilificamus nos, si inclinationes cœlorum habemus pro lege, corpora enim sunt, & per modum passionum inclinant nos. Si quis autem cœlestium influxuum causas vt inclinatiuas ad ea quę ex corporibus pendent humana, suscipiat, nec errat, nec peccat, ita quòd ex cõsideratione astrorum timere, cauere, audere, &c. aliquid quatenus ex corporibus pendet, nullum peccatum est, seruato moderamine coniecturæ, vt scilicet homo, non pro certo, sed coniectura habeat quicquid ex cœlo dicitur

citur circa humanas actiones, nõ ex ratione, quia caremus scientia astrorum: sed quia non subiciuntur actiones humanæ cœlo, nisi per indirectam inclinationem, hoc est nisi pro quanto pendent à corporibus. Secundum hæc igitur iudicare potes eos, qui astrologorum iudicia sequuntur circa humana. De astrorum autem iudicijs circa corporales effectus (puta sanitatis, vel infirmitatis, fertilitatis, vel sterilitatis, pluuiæ, vel siccitatis) nulla est quæstio, quia hæc absque peccato fiunt: quoniam effectus quæruntur, & reducuntur in suas causas naturales.

Astutia quo casu vertatur in peccatum vel mortale vel veniale.

Astutia (hoc est progressus per simulatas, dolosas, & fraudulentas vias ad effectum, seu finem aliquem) est manifestè peccatum. Et iuxta subiectam materiam inuenitur vel mortale vel veniale peccatum: si enim nociua est proximo, inter mortalia computatur, sicut & mendacium perniciosum: si autem contra charitatem non militat, sed officiosa tantùm est, inter venialia computatur.

Auaritia diuersimodè consideranda.

Auaritia dupliciter sumitur: velut opponitur iustitiæ, & sic significat iniustam voluntatem accipiendi, seu retinendi alienum, & est manifeste peccatum mortale. Et iuxta hunc sensum, vsurarios, fures, latrones, negotiatores, fraudulentos &c. auaros dicimus. Vel vt contrariatur liberalitati, & sic significat inordinatum appetitum pecuniæ, & sic communiter est peccatum veniale. Iuxta hunc siquidem sensum auari vocantur tenaces, & parci in dando, de quibus dicitur, quòd auaro deest tam quod habet, quàm quod non habet. Et similiter qui tota die ac nocte in angustijs

aut

aut laboribus sunt, vt acquirant quibus non eget. Dico autem communiter, quia tantus posset esse affectus ad acquirendum aut retinendum, quòd esset peccatum mortale, puta si actualiter præponeret acquisitionem aut retentionem saluti animæ suæ, non curando propterea transgredi Dei aut Ecclesiæ præcepta. Simpliciter autem & absolutè non est peccatum mortale ex suo genere, quia non est contra, sed præter charitatem.

Audaces an & quare dicantur vitiosi.

AVdacia nomen est passionis animalis, sicut & ira & timor. Et iuxta hunc sensum dicitur, quod fortitudo est circa timores & audacias. Sed translatum est audaciæ nomen ad vitium oppositum fortitudinis virtuti per excessum. Iuxta quem sensum audaces reprehendimus, qui scilicet immoderatè audent. Et si pura est, communiter est peccatum veniale, sicut immoderata iracundia, & immoderatus timor, quia non contrariantur charitati, sed à recta exorbitant rationis regula.

Diuinatio superstitiosa est, & Christianæ religioni aduersa.

ARuspicium, Augurium, Auspicium, tria hæc, pro diuinationibus superstitiosis sūpta Christianæ religioni aduersantur, vtpote ad sacrilegas artes diuinatorias, quibus idolatræ vtebantur, spectantia, & propterea constat esse non solùm contra charitatem, sed quodammodo contra fidem. Differentia tamē inter hęc est, quòd Aruspicium iniquitatem suam sonat, pro quanto à sacrificio seu ara non recedit. Augurium autē & Auspicium si sine damnatis artibus fiant, capiendo coniecturam futuri euentus ab audito garritu aut inspecto motu auium, &c. quandoque tolerari possunt, vel

vt

vt non mala, si debitæ adsint circunstantiæ, p[...] quòd ex his non sumatur nisi suspicio seu con[...]ctura, & de his tantùm ad quæ cœlestia corpo[...] possunt se extendere, & quòd sicut in cæteris s[...]spicionibus prudenter se habet homo, ita & i[...] istis. Vel vt venialia, si aliqua circunstantia de[...] puta quia nimis credit aut timet propter huiu[...] modi signa. Qui autem his signis adeo dedit[...] est, vt pro lege suorum operum habeat huiusm[...] di signa, sine causa Christianus est.

Bellum quando dicatur iustum, vel iniustum, licitum vel illicitum.

BEllum iniustum, ex propria ratione constat [...] esse peccatū mortale. Circa quod primò viden[...] quæ sunt conditiones ex quibus bellū est iniustum[...] Et quia ad iustum bellum tria exiguntur, (scilicet primò iusta causa bellandi, secundò autoritas in[...] ducendi bellum, tertiò recta intentio) ideo bellum triplicitèr contingit inueniri iniustum, vel ex de[...] fectu autoritatis in capite, vel ex defectu rectitu[...] dinis in intentione: quicunque siquidem horum defectuum acciderit, bellum redditur iniquum. [...] quidem de iusta causa Aug. dicit 23.q.2. Dominu[...] noster. Iusta bella solent definiri quibus vlciscun[...] tur iniurias, si gens vel ciuitas plectenda est, qu[...] vel vindicare neglexerit quod a suis improbè fa[...] ctum est, vel reddere quod per iniuriam ablatum est. De autoritate verò principum, 23.q.1. quid cu[...] patur idem dicit: Ordo naturalis mortalium pa[...] accōmodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli auto[...] ritas atque consilium penes principes sit. De re[...] ctitudine autem intentionis idem dicit ibidem[...] Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impla[...] cabilis animus, feritas belandi, libido dominan[...]

& si qua sunt similia. Hęc sūt quæ in bellis iure culpantur.

Tu autem confessor, qui iustam causam belli certa ratione inuenire nequis, fide dignis credere potest. Principis autem nomine in proposito intellige rempublicam perfectam, hoc est Papam, Imperatorem, Regem, dominum liberum, hoc est qui superiorem non habet, sed est velut princeps. Intentionem quoque malam, vitiosum reddere bellum secundum alias conditiones iustum intellige: sicut latronis quoque iusta punitio vitiosa redditur, si ex odio iustitia exerceatur: peccatur enim ex praua intentione in opere iusto. Et ideo sola pœnitentia aboletur, nec est opus restitutione, quoniam læsus latro vel debellatus est iustè læsus, in nulloque iniustè damnificatus, quamuis ex parte animi iustitiam exercentis malitia affuerit, in suæ animæ damnationem dolens iustum iustè afficere.

Causa verò iusta aut autoritas si defuerit in bello non bellum, sed inuasio de facto, cædes: rapináq; est. Secundo de militantibus in bello dubio considerandum est, dicendo quod bello iusto opem ferre, nullum peccatum esse cōstat, si certum est esse iustum. Si verò certum nō est, subditi principis indicentis bellum excusantur obedientes domino suo, dicente Aug. xxiij. q. j. quid culpatur vir iustus si fortè etiam suo rege & homine sacrilego militet, rectè potest illo iubente bellare, si quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum nō est, ita vt fortasse reum faciat Regem iniquitas imperādi, innocentem autem militē ostendat ordo seruiendi. Excusatur ergo subditus in bello, de quo nescit an sit iustum, ratione obedientiæ, sicut etiā

excusatur minister iudicis occidens damnatũ per sententiam, si non continet errorem manifestũ. Et vniuersalis ratio quare obedientia in dubijs excusat, est, quia non est subditorum discutere consilia definitionésque dominorum suorum, sed præsumenda sunt iusta, nisi manifestã contineant iniquitatem. Non subditi autem non excusantur. Nec excludo à subditis milites illos mercenarios qui sub continuis stipendijs Regis alicuius degũt, tam pacis quàm belli tempore: si quidé tanquã subditi habendi sunt. Sicut ministri conducti ad executionem iustitiæ, non oportet esse subditos, sic quòd sint inde oriundi: sed sat est, quòd nominantur conducti ad officium iustitiæ, ad hoc vt excusentur, si contingat ignoranter exequi iniustam sententiam.

Fac ergo confessor differentiã inter extraneos qui tempore dubij belli inueniuntur prius stipendiati ad bellica exercitia talis Regis absolute, & illos qui tunc conducuntur. Non primi reputãtur tanquam conducti ad iusti belli ministerium, sed ordo seruiendi quo subesse Regi noscuntur, facit vt non sit eorum discutere ad amussim iustitiam belli. Secundi autem similes sunt illis qui sub dubio iudice conduci vellent, quos constat non tute exponere se periculo iniustitiæ exercendæ. Qui autem siue subditi siue non subditi, quouis be- nomine non curantes de belli iustitia ad pecuniæ fontium currunt, extra conscientiæ scrupulũ sunt: manifestè enim sunt in statu damnationis æternæ donec resipiscant, sicut qui currunt ad cædes & prædas, nõ solliciti de iusto vel iniusto. Tertio, de reuocatione belli soluenda est quæstio an post inchoatum bellum hoste iniquo offerente satisfacere teneatur, habens iustum bellum desistere

sistere à bello. Dicimus si quidem distinguendo tres status belli, scilicet principium, medium, & quasi finem (quod in principio belli, hoc est postquam bellum est indictum, congregatum, & ante tamen conflictum) ex quo vindictæ negotium adhuc est integrũ, tenetur princeps admittere satisfactionem, & reuocare bellum. Et ratio est, quia bellare nõ est voluntatis, sed necessitatis, vt Aug. dicit 23. q. 1. noli. In proposito autem cessat necessitas belli, ex eo quòd offertur satisfactio, re adhuc existente integra. Sed esto sanus lector, & intellige hæc de satisfactione plena, hoc est non solum. iniuriæ seu rerum, sed sumptuum & damnorum, &c. Postquam autem semi præliatum est, & mortes hominum hinc inde intercesserunt, nõ tenetur habens iustum bellum reuocare bellum, propterea quia hostis nunc offert satisfacere. Et ratio est, quia habens iustam bellum, gerit personam iudicis criminaliter procedẽtis. Et quòd gerat personam iudicis, patet ex eo quod prælium iustum, est actus vindicatiuæ iustitiæ, quæ propriè est virtus principis seu iudicis: non enim est priuatæ personæ opus vindicare: scriptum est enim, Mihi vindictam. Quòd verò criminaliter procedentis, patet ex eo quod procedit ad cædem, ad seruitutémque personarum, & damnum rerum: hæc enim omnia iustum bellum inferunt, quamuis hodie à seruitute inter Christianos abstineatur. Manifestatur quoque idem, quòd habens iustum bellum, non est pars, sed ex ipsa ratione necessitante ad bellum efficitur iudex hostium suorum, ex eo quod eadẽ ratione potest princeps in perturbatores suæ reipublicæ intraneos & extraneos vti gladio propria autoritate, scilicet ex ratione perfectæ reipublicæ. Non enim est perfecta respublica, cui

deest potestas vindicatiua iustitia mediante, siue contra perturbatores reipubl. intrinsecos, siue contra perturbatores extrinsecos. Et nisi sic esset, quum par in parē nō habeat imperium, bella omnia iniusta essent, nisi defensiua. Quia igitur habens iustum bellum, gerit personam iudicis procedentis secundum vindicatiuam iustitiam aduersus extraneos perturbatores reipubl. & in medio belli iam effectus est dominus causæ, non existente amplius integro negotio vindictæ, potest (nisi misericordia vti velit) prosequi bellū, & vindicatiuam exercere iustitiam gladio bellico. Sibi autem hostis imputet, quòd reduxit se ad eum statum, in quo iustitia vindicatiua potest ab alieno contra se exerceri: fuit enim in potestate sua offerre prius satisfactionem. Et si cōtra hoc instetur, quod continuatio belli in hoc casu non est necessitatis, sed voluntatis, quoniam interrupta est necessitas bellandi ex noua oblatione satisfactionis, respondetur, quòd huiusmodi noua oblatio satisfactionis non habet vim interrumpendi necessitatem belli iam semiacti, quia non amplius spectat ad habentes iniustum bellum, satisfacere, sed spectat ad eos satispati secundum iudiciū habentis iustum contra eos bellum. Ex eo namque quod ipsimet habentes iniusti belli causam, noluerunt, quum possent & deberent satisfacere, sed bellum committere, translati sunt à iure natiuæ rectæ de ordine satisfaciendi in ordinem satispatiendi à iusto bello, & propterea ex rectæ rationis dictamine, non ex parte reorum, sed ex parte iustitiam vendicantiam exercentiū pendet, an vindicta continuanda sit gladio bellico, subiiciendo sibi hostes, & terram eorum (quod est facere hostes satispati) an via restitutionis seu satisfactio-

ris. Eadem ergo necessitate qua cœptũ est bellum continuari potest, si principi videtur expedire, quia necessitas illa non est interrupta respectu cœpti belli contra nolentes satisfacere in statu satisfactorio. Licet enim mutata sit voluntas reorum, & velint postea satisfacere, quia tamen non sunt amplius in statu satisfactorio, sed voluntariè subiecerint se statui satispassorio (vt sic loqui liceat) ideo perseuerat prima necessitas & autoritas debellandi, sicut apud dominum perseuerat post habitum seruum pro debita pecunia autoritas retinendi seruum, quantumcunque ille vellet soluere quod debet. ... patet, quòd multo magis ex arbitrio principis iustè bellantis pendet continuatio belli, quum bellum est quasi in fine, licet offerant hostes satisfacere.

Quartò, de dãnis ex bello illatis scito quatuor. Primò, quod dãna omnia ex iusto bello illata nõ solum pugnantibus, sed cuilibet membro reipub. contra quam est iustum bellum, absque peccato sunt, nec ad restitutionem tenentur qui intulerũt etiamsi innocentes contingat per accidens damnificari, verbi gratia, si ciuitas aliqua ex iusto bello in prædam daretur, liceret cuiusque ciuis bona diripere, licet aliquis eorum fortè esset innocens, quia sententia iustitiæ bellicæ non tenetur discutere, an aliqua pars reipublicæ sibi iniustè hostis sit innocens, quia præsumitur tota hostis, & totam habet pro hoste, & propterea totam damnat ac diripit. Et per se loquendo ille iustè accipit, quãuis aliquis innocens per accidẽs iniustè patiatur: quæ enim sunt per accidens, extra regulas sunt: secus autem esset, si ex intentione ageretur contra innocentem. Notanter autem nominaui membra illius reipublicæ, quoniam personæ Ecclesiasticæ,

quæ nō sunt partes populi, nō iustè diripientur. Vbi secundum prætereundū non est, quasdā personas esse à iure canonico exēptas à dānis maleficis, quas habes extra de pace & treug. ca. Innouamus. vbi dicitur, Innouamus vt presbyteri, monachi, cõuersi, peregrini, mercatores, rustici euntes vel redeuntes, & animalia quibus arant & semina portant ad agrum, securitate congrua lætentur. & 24. quæstio iij. capitulo. Paternarum, explicante etiam oratores, Quos canones rationabiles ad cerstos quantum ad id quod positiui iuris continet an abusus deleuerit, nescio. Verùm per mercatores intelligo non negotiatores qui ibi residentes, sed eos qui hospitantur aut transeunt, quoniam mercatores incolas non video melioris esse conditionis, quàm artifices. Tertium est, quòd bello existente iniusto tenentur omnes de damnis illatis, nisi ex ignorantia legitima excusentur: quæ tamē nō excusat à restitutione ablatarum rerum apud se manentium, postquam compertum est fuisse bellum iniustum. Quartum est, quòd siue iustum sit bellum, debent seruare bellatores regulam Ioannis Baptistæ illis datam: scilicet, Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & estote contenti stipendijs vestris. Peccant siquidem mortaliter, opprimendo rusticos, & hospitantes ad discretionem, imò ad destructionem, & alia huiusmodi latrocinia committendo. Nec excusantur quia non datur eis stipendium: quoniam ex hoc rusticorum & ciuium res non obligantur illis. Nec dissimulatio aut autoritas capitanei aut principis excusat, nisi in pœnam rusticis aut ciuibus iustè inflictam hoc fieret: quoniam princeps debet ex prouentibus quos totus status proportionaliter tribuit, militibus stipendia sufficientia

tribuere, & non debent isti particulares vexari. Lex enim iniusta est ex forma, quæ nõ secũdum proportionem grauat populum. Si tamé probata cõsuetudo obtinuit, vt ligna & paleas militibus hospites gratis tribuant, non damno: quasi enim fertè quadam contingit ob hoc quasdam terras seu villas præ alijs grauari

Diebus festis bellum exercere an sit peccatum.

BEllum exercere in diebus festis absque necessitate peccatum est, propter inquietudinem diuertentem à sanctificatione festorum. Non tamen est mortale peccatum si diuina non omittantur, puta Missa, quia non est opus seruile. Et simile est iudicium de alijs diebus, quibus prohibitum est à sacris canonibus prœliari, scilicet in aduentu & quadragesima, &c. vt in ca. Treugas extra de treug & pace: si tamen iura hæc subsisterent: nam abrogata per non vsum dicuntur.

Ecclesiastica beneficia appetere & procurare quando licitum sit, vel non.

BEneficium Ecclesiasticum considerandum est, primò quo ad ingressum, tã de appetitu quam de procuratione. Appetere siquidem Ecclesiasticum beneficium, siue curatum siue absque cura, nullum ex suo genere peccatum est, quoniam huiusmodi obiectum est intra ordinem appetibilium recta ratione, & propterea Apostolus absolutè dixit. Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Peccatum autem contingit ex defectu alicuius circunstantiæ requisitæ, puta quis, cur, quomodo, &c. Et quoniam frequentissime secundam primam circũstantiam in huiusmodi appetitu peccatur, ideo Apostolus statim subdit de

circunstantia, quis, apponendo conditiones requisitas ex parte personæ ad rectum appetitum Episcopatus, dicens, Oportet autem Episcopum esse irreprehensibilem, &c. Et quoniam peccata ex parte circunstantiarum facilè patere possunt applicanti ad subiectam materiam, nos ad specialia descendendo dicimus, quòd beneficium plenè curatum (quale est Episcopatus) tunc tantùm ex parte personæ licitè appetitur, quando appetens nouit se habere conditiones requisitas ad Episcopum, & similiter non plenè curatum (quale parochia est) quum quis habet conditiones requisitas ad presbyterum parochialem & sic de alijs. Et hoc concurrentibus etiam ex parte personæ alijs circunstantijs cõparatiuis debitis. Vbi tacite, quod persona appetẽs debet seipsã mensurare respectu ad tria, scilicet ad regimen animarum, ne præsumptuosè ad artem artium relatum se inueniat, & ad oues quibus pascendis vacaturus est, vt tantum distet vita sua ab illis, quantum vita pastoris à grege, & ad alios quibus tribui potest aut debet tale beneficium, ne se dignioribus aut præ dignis anteponat. Et hic tertius respectus habet locũ etiam in appetitu beneficiorũ sine cura: debet enim secundum rectam rationem appetitum sic moderari, vt absque vitio acceptio personarum appetat sibi prouideri de beneficio in communi vel hoc. De circunstantia quoque finis, aduertendum est, ne beneficium appetatur propter finem malũ, puta delicatam & opulentam aut splendidam vitam ex Christi patrimonio, &c. & sic de alijs circunstantijs. Discernere autem inter peccatũ mortale & veniale inde ordinato appetitu beneficij, non est difficile, præsertim si beneficium est curatum, & maximè si est perfectè curatũ: nã si appetens

tens parui facit commensurare seipsum ad artem artium (hoc est curam animarum) & alias cõmensurationes postponit ob appetitum beneficij, proculdubio mortale peccatum incurritur: quia cõtra charitatem ouium Christi appetitur, si beneficium est curatum, & cõtra iustitiam distributiuã saltem appetitur, si beneficium nõ est curatum. Intellige lector quæ dico: nam si quis appetit simplici intẽtione beneficium communiter aut sine cura, non cogitans de dignioribus se, non peccat: quia subintelligitur, quòd appetat habere licitè, in hoc autem quod est habere licitè includitur quod detur sibi sine Dei offensa. Et similiter si quis cogitat de dignioribus se & non intendit illos impedire, sed pro seipso procurare vt habeat licitè, non peccat eadem ratione: potest enim cõtingere vt superior sanctè det illi qui minus dign⁹ videtur, & est absolutè propter aliquas circunstantias singulares tunc occurrentes, efficientes vt dignior pro nunc postponendus sit.

Beneficium autem quodcunque pro se petere aut procurare eiusdem moris est, cuius est appetere illud. Et propterea quãdo appetere est damnabile, petere quoque damnabile est. Eget tamen aliqua circunstantia petere, quã non eget appetere, quia est actus exterior qui potest scandalizare, & propterea eget maiori rectitudine. Et scias, quod à doctoribus petere regimen animarum, ideo dãnatur, quia vix possibile est vt homo integri sensus, & rectæ mentis, reputet seipsum habere supradictos tres respectus personales, sine quibus petere simpliciter & absolutè, est præsumptuosum, ac per hoc indignum reddit petentem. Dico autem simpliciter & absolutè, quia tam appetere quàm petere secundum quid (hoc est si superiori

videtur expediens, cognoscendo se indignum, cum tremore committendo negotium Deo pro honore Dei, & salute Ecclesiæ non est periculosum; quamuis sit veniale, nisi charitas moueat, quoniam hoc non est petere, sed offerre se sicut opus est. Et si charitas verè mouet, meritorium est: sicut Esaias, Ecce ego, mitte me, & Martinus, Domine si adhuc populo tuo sum necessarius, nõ recuso laborem. Memento quoque non versari in magno periculo, qui indigẽs & idoneus cum tremore, &c. se offert, petendo secundum quid beneficium vacans cum cura animarũ imperfectè, puta parochiam, quia cura animarum propriè & plenè solius Episcopi est. In cuius signum & solus sponsus est Ecclesiæ, & non potest Ecclesiam deserere eundo ad religionẽ. Reliqui enim sunt adiutores Episcopi ad curã animarũ. Cõtingit autẽ, (& vtinã non sæpe) appetentibus & petentibus beneficia, procuratio simoniaca per munus à lingua vel ab obsequio: de quibus inferius patebit, quum de simonia dicetur. Beneficium Ecclesiasticũ secundò considerandum quo ad progressum est, & quãtum ad seruitium personale, & quãtum ad prouentus. In beneficio siquidem de iure requirente residentiam, peccatum est sine rationabili causa non residere. Et si beneficium est curatum, non residere absque rationabili causa, peccatũ cõmuniter mortale est, pro quanto damnũ infert animarum, nisi propter perfectionẽ actus excusetur à mortali, infert enim contrariũ naturali iustitiæ qua tenetur ipsemet ex suscepto officio gerere ouium Christi curam, quæ regulariter sine residentia non potest haberi vt debet, quũ etiam præsentes & solicitè studẽtes circa animas, vix regnant vt tenẽtur. Iniustitia.n. ex suo genere mortale peccatum

est,

est, quãuis ꝓpter imperfectionẽ actus sit quãdoq; venialis. Est etiã cõtra debitã charitatẽ Christo. Nã amor ei⁹ nõ est apud eũ, qui parũpẽdit quæ maxima sũt Christi, sc. salutẽ animarũ sibi commissarũ. Etenim experientia testatur, quàm malè se habeatur in spiritualibus & in temporalibus Ecclesiæ Christianæ propter absentiam pastorum. Antiquũ prouerbium est, tam quod oculus Domini impinguet equum, quam optimum fimum vestigia Domini. Excusare tamen potest absentiam sine rationabili causa à mortali imperfectione actus vel propter paruitatem temporis, vel propter paruitatẽ damni, & si quid est huiusmodi. Peccatum quoque est, beneficij Ecclesiastici prouentus malè expendere, vt patet. Mortale aũt est, si eo quod superfluit necessitati naturæ & personæ, mala dispensatoris fide abutitur, vt si inde ditat propinquos, aut in põpis & luxibus exponit, & alia huiusmodi exorbitãtia & enormia facit, quia nõ Dominus, sed dispensator est Ecclesiasticorum prouentuum, & debet primò sui, deinde Ecclesiæ, & propinquorum, & in aliorũ indigentium curam gerere: nõ vt diuites alij fiãt, sed ne indigeant. Beneficium Ecclesiasticum tertiò, quo ad multiplicationem considerandum est, quando est peccatum, & quãtũ. Ad quod discernendum nosse oportet, quòd multiplicare in vno beneficio, non est ex suo genere peccatum, quia si esset ex se peccatum, nulla vnquã ratione liceret habere plura beneficia. Neque est ex suo genere bonum aut indifferens mortaliter quia sonat quandam dissonantiam, scilicet plura stipendia dari vni. Regulare quippe est, vt vnum vni detur. Sed est de genere nociuorum, quæ ex adiuncta ratione possunt honestari, sicut percutere hominem, quod nec ex se peccatum, nec

bonum

bonum, nec indifferens mortaliter est, sed leue malum hominis quod potest ex adiuncta iusta causa propter bonum publicum, &c. honestari. Accipere si quidem plura beneficia, sonat quid nocumenti Ecclesiæ, & diminuendo ministros cultus diuini, & occupando quod multorum deberet esse. & animarum quandoque curam debitam impediendo: hæc enim nocumenta constat ex pluralitate beneficiorum inferri sanctæ Ecclesiæ. Potest tamen talis necessitas aut ratio superuenire, quæ auferret huiusmodi nocumenta, aut efficeret non esse inconuenientia, & sic redderet pluralitatem beneficiorum licitam. Et hæc ratio maximè ex parte Ecclesiarum pensanda est: non enim propter bonum personæ, sed propter bonum Ecclesiarum tolluntur huiusmodi inconuenientiæ.

Mortale autem peccatum in huiusmodi pluralitate interuenit, quando non propter rationabilem causam obtinet quis multa beneficia incompatibilia, & vnus quidem occupat loca multorum, alii autem esuriunt, &c. quia huiusmodi pluralitas est iusta contra æqualitatem iustitiæ distributiuæ. Nec excusatur peccatum mortale propter dispensationem Papæ sine rationabili causa, quoniam dispensatio Papæ cadit super ius positiuum, & non super ius diuinum aut mortale, pluralitas autem beneficiorum sine rationabili causa, est contra ius diuinum, & mortale, quo communia Ecclesię bona distribui iustè debent partibus Ecclesiæ. Nec obstat, quod beneficiosa plura dicuntur licitè dari vni, quoniam in omni genere propter imperfectionem actus minima excusantur. Beneficium si quidem adeo tenue quod non sufficit ad sustentandum ministrum, non est beneficium nisi imperfectè, quoniam non potest sana ratione institui, vt

vnum

vnum sit in vnius stipendium. Et propterea de his minimis fit vt melius fieri potest, quouique minister habeat sufficientes vnde viuat, quoniam propter ministros sunt beneficia, & non contra.

Siste tamen hic confessor pedem, circa iudiciũ illius qui iam cum dispensatione, sine rationabili tamen causa, habuit & possidet plura incompatibilia, ne præceps neges absolutionem, oportet enim discernere, an iste teneatur de necessitate salutis renuntiare reliqua reseruato sibi vno, quod non facile est quando beneficijs bene prouidetur per vicarios.

Vbi scito, duo esse in hoc potissimum pensanda. Primum est damnum Ecclesiarum. Secundum est inæqualitas distributorum beneficiorum. Et quidem damnum Ecclesiarum quantum ad temporalia, & reparationem oportunam, siue templi, siue paramentorum, &c. & numero ministrorum diuini cultus, & ipsum diuinum cultum, & ministrationem sacramentorum, facilè cognosci potest, quoniam hæc subiacent sensibus. Sed quãtum ad curã animarum, si beneficia sunt curata, oportet hominem non seipsum fallere, quia quum iste det operam rei illicitæ. s. conseruationi plurium incompatibilium absque rationabili causa, nõ excusatur ex illa causa illicita à residendo ad vacandum curæ animarum, ac per hoc sibi imputatur coram Deo etiam leuis culpa in damno animarũ. Et propterea etsi possibile est, difficile tamen ac rarum videtur, quod absque notabili damno Ecclesiarum huiusmodi pluralitas continuetur. Et quando sic accidit, neganda esset absolutio, quoniã notabilis damni Ecclesiæ conseruatio voluntaria, absque rationabili causa, non est absque peccato mortali. Ex parte autem iniquæ distributionis aduerten-

uertendum est, quòd non est idem iudicium de distributione quando fit & post factum: nam quādo fit, clarum est iniuriam fieri dignioribus qui postponuntur, & peccatum iniustitiæ distributiuę committi. Postquam autem distributio licet mala facta est, & Episcopatus datus est minus digno, non periclitatur amplius distributio, sed res distributa, puta Episcopatus. In cuius signum constat non teneri istum minus dignum ad renuntiandum Episcopatum, sed ad bene regendū, &c.

Ex hoc autem quòd non ad distributionem, sed beneficia distributa spectandum est post factum, pensanda veniunt tria. Primò, damnum Ecclesiarum quas habet, de quo damno iam diximus. Secundò, damnum clericorum bene meritorum in illis partibus vbi sunt hæc beneficia, qui deberent ex his beneficijs & honorari, & pasci. Tertiò, scandalum bonorum virorum, qui vident huiusmodi exorbitantes distributiones conseruari ab his qui in formam gregis Christiani dati sunt: inde enim alij similia audent, & sic in præceps ruit Ecclesia Christi. Et propterea qui hæc paruipendit, quia sic communiter à tot fit, & quia fortè Papa dissipando dispensauit, non esset absoluendus, vt absque alia probatione clara patet. Qui verò hæc æstimat, prouideat opere & veritate, vt hæc mala non sint: alioquin tepidus est cauendus.

Beneficia Ecclesiastica semper sunt dignioribus & magis sufficientibus conferenda.

Beneficium demum Ecclesiasticum, non solum idoneo & digno, sed etiam ita vt dignior non postponatur, conferri debet secundum Deum & conscientiam, quamuis secundum iura sufficiat eligere dignum. Et ratio est, quia vitiū, acceptio-

nis

nis est personarum postponere digniorem, nunc hic, & secundum cæteras circunstantias. Et hoc intellige, quando collator liberè habet in sua potestate prouisionem: nam vbi sola cõfirmatio electi aut præsentati à patrono spectat ad eum, sufficit quòd detur digno, quoniam ex hoc ipso quòd electus aut præsentatus est, tanquã dignior habetur. Et similiter quum renuntiatur beneficiũ in fauorẽ alicuius, sufficit collatori quòd ille sit dignus, quoniã æquitas præfert alijs illũ tũc pro quo vacãre beneficio. In cuius signum nullus cõqueritur, quãdo per viã renũciationis digno cõfertur beneficium, quantuncũque digniori conferendũ fuisset, si alia via vacasset. Et hæc omnia intellige de beneficio formaliter, hoc est quatenus est beneficiũ honoris, & prouẽtus bonorum tẽporalium: nam sic ad regulas distributionis cõmunium bonorũ reducitur. Dico autẽ hoc quia ad principale secundum veritatem in beneficio inuentum (hoc est officiũ pascendi, ministrãdi diuina, persoluendi, &c. spectetur) non esset distributio bonorum, sed malorum, hoc est onerum. Et sufficeret eligere dignũ, quoniam cessat ibi ratio acceptionis personarum, quanquam in bonis dignior postponitur.

Conferre autem pueris Ecclesiastica beneficia, existentibus alijs adultis idoneis, non solum inexcusabile, sed intolerabile videtur, tum quia pueri sunt solum idonei in spe, adulti autem in re, tum quia officium diuinũ deuotè & studiosè persoluere nequeunt, quũ nec humana officia valeãt exercere, qui vt pueri, & tamen beneficiatorum nullus excusatur ab officio diuino. Nec est verum, quod secundum iura canonica concedantur beneficia pueris, imò expressè hoc reprehenditur, extra de præbendis, cap. super inordinata. Et si alicubi [illegible] sunt

sunt ordinatæ aliquæ præbendæ pro pueris, vide illorum statuta, & vt puto inuenies, quòd non sunt beneficia Ecclesiastica, sed quædam prouisiones, ad sustentandos & alendos pueros in seruitio Ecclesiastico. Vnde non tenentur tales ad officium diuinum, sed ad id ad quod sunt quasi conducti.

Bestialitas in moribus cognoscitur, bestialis enim homo non percipit quæ Dei sunt.

BEstialitas in moribus, est genus vitij plusquam humani. Et multis materijs communis est quibus efficitur homo sicut bestia, vel in conuersando, vel in comedendo, vel in coitu, vel in persequendo seu occidendo. Et constat propterea semper esse peccatum, si tamen mentis cōpos sit. Et communiter est mortalissimum propter imperfectionem actus, vt si quis ambulet manibus & pedibus. Bestialitas enim hæc venialis est: turpissima tamen, nisi ioci gratia fiat.

Blasphemia Deum habens pro obiecto, semper est peccatum mortale.

BLasphemia peccatum mortale grauissimū est, quia est contra Deum. Et consistit in dicendo aliquid, quod Deo non conuenit, puta Deum esse iniustum. Vel negando aliquid quod Deo conuenit, puta Deum non curare de nostris. Vel attribuendo quod Deo soli conuenit, creaturæ, puta quòd diabolus est omnipotens, aut quòd fatum regit omnia. Vel Deo aut sanctis iniuriam irrogando, puta maledictus sit &c. Et ad hunc modum reducitur blasphemia irrogantium iniuriam Deo aut sanctis, dum indignati referant membra eorum pudenda, siue quæ habent, siue quæ non habent. Et scias, quòd licet blasphemia multos habeat gradus (dum grauior est contra Deum, quam

contra beatam Virginem, & hæc grauior quam contra sanctos, & rursus grauior est quæ ex affectu detestatiuo Dei aut sanctorum, quam quæ ex pulsione extranea aut mala consuetudine, quasi nō sit virilis animi qui loquitur sine blasphemia, vt videtur apud multos inoleuisse) omnes tamen sunt eiusdem speciei. Nec vnquam excusatur quis à mortali, si sit mentis compos, nisi inaduertentia esset in causa, hoc est si ex lapsu linguæ protulit verborum blasphemium, non aduertendo sensum verborum, ita quòd si aduertisset, certus est quod non dixisset: tunc enim fuit blasphemia non formaliter, sed materialiter tantum. Scito quoque, quòd dicere ad sanguinem Dei vel ad corpus Dei, siue inuocando per modum iniuriantis, siue resonando in rixa aut turbatione contra aliquem, nō est blasphemia, quoniam postquam verbum caro factum est, Deus habet & corpus & sanguinem, & non dicitur per modum iniuriantis, quamuis irreuerenter, quum secundo modo dicitur. Et propterea peccatum est graue, non tamen mortale, quia non contra, sed præter Deum est, & tanto grauius, quanto frequentius.

Criminis falsa impositio semper est peccatum mortale.

Calumnia (hoc est falsa, & malitiosa impositio criminis) peccatum in proximum, quòd non sola pœnitentia absoluitur, sed oportet satisfacere offenso proximo. Si autem ex errore imponit quis falso alicui crimen, calumniæ quidem vitium formaliter non incurrit, sed materialiter, & tenetur tam ad pœnitentiam peccati, quàm ad satisfaciendum offenso & læso, quoniam in culpa fuit errando. Non enim debebat assertius proferre id, in quo errasse se postea cōperit, & incautus

præcepſque fuit aſſerendo illud quod non con-ſtat eſſe verum, in præiudicium præſertim pro-ximi.

Cambium quadrupliciter conſiderandum.

CAmbiorum genera ſunt quatuor. Quædā vera & realia, quibus moneta in vno loco & tempore recipitur, & alio loco ac tempore red-tur, prout in loco redditionis tempore reſtitu-nis marca auri valet. Et in his nullum eſt p. c. ceſſante omni dolo & fraude. Veruntamen ſi hæc ad prolixius tempus fiunt aut protrahū vt ex diſtantiori tempore plus lucri habeatur vſuram declinat, quia cum temporis quo pec. occupata tenetur, ratio habetur, ad eum vſu modum digreditur quo tēpus vendi dicitur. Q-dam verò ſunt non vera, ſed palliata, & ſolo-mine cambia, quibus indigens Romæ pecun. ſ-cipit pecuniam reſtituendam non Lugduni, Romæ iuxta valorem cambiorum Lugduni in quenti feria, ſeu quouis alio modo fictio can fiat Et hæc ſunt manifeſtè inìqua, quum ver ibi contractus mutui cum tali intereſſe.

Quædam verò ſunt quibus pecunia Romæ per literas cambij ſoluitur alibi. Et hæc ſunt li-ſi ſeruato ſolito, moderato tamen lucro nu-riorum fiunt. Quædam demum ſunt camb. minutum, puta quum pro ducato dantur d. argentei, aut econtra, Et in his moderatum que lucrum non damnatur, iuxta diuerſarum triarum conſuetudinem.

Caſuum reſeruatio ſuos gradus obtinet.

CAſus reſeruati ſedi apoſtolicæ clari ſunt. N ſunt ſoli, quos Eccleſiaſtica cenſura (hoc e-communicatio) reſeruat apoſtolicæ ſedi, quoſ-ſtra habes in verbo, Excommunicatio.

Casus verò reseruati Episcopo ambigui sunt. Et propterea sequendo regulam, dimitte incertum, & tene certum. Et non priuilegiatus in hoc sis, cōforma te in qualibet diœcesi consuetudini seu statuto illius Ecclesiæ, quoniam consuetudo dat & tollit iurisdictionem in huiusmodi.

Et scito quod si excommunicatus, etsi non mã, verò gratia obtinuit à Papa absolutionem ab excommunicatione, potest confessor ã simplex ipsum absoluere à peccato simoniæ, quia ex quo ratio reseruationis cessat, consequens est vt ipsa reseruatio annexi peccati cesset. Et similiter si quis semel absolutus est à reseruatis, quamuis insufficienter quo ad salutem animæ suæ (puta quia incontritè) potest postea iterum confitendo à simplici confessore absolui etiã ab aliis reseruatis: quia ex quo semel beneficium absolutionis concessum & executioni mandatum est legitimè in foro Ecclesiæ, rationabile est vt non habeatur amplius pro reseruato, vtpote semel cognitum, & iudicatum ante tribunal, cui erat reseruatum.

Chorea quibus casibus licita aut illicita sit.

CHorearum peccatum cautè considerandũ est, quoniam choreas ducere ex suo genere non est peccatum. Nam si ex suo genere esset peccatũ semper, formaliter loquendo esset peccatum, quod constat esse falsum: nam in nuptijs & publicis lætitijs licitæ sunt choreæ.

Quia igitur choreis peccatum non inest per se, sed per accidens, non sunt damnandæ choreæ, sed accidentia mala quæ à malis abutentibus bono immiscentur. Et quoniam infinita possunt vnicuique accidere, extra rationem scientiæ & doctrinæ est, de accidentibus docere.

Propter instructionem tamen pusillorum ... to, quod ex tempore (puta die festo) chorea non ... mortalis, quia non est opus seruile, immo ... quenter arcetur, à choreis rustici festis diebus ... rixare assueti, qui nisi occuparentur choreis, ... carent otio & malis machinationibus pernici... ciuis reipublicæ. Et simile est de similibus iu... cium.

Ex frequentia quoque chorea non fit mo... lis, vt patet, sicut nec frequentia conuiuij faci... lud mortale.

Ex periculo verò prouocationis ad libidin... vnusquisque seipsum mensuret, & videat si ex... ni se periculo. Ego ex genere actus periculum ... cognosco, quoniam actus choreæ non est lib... nis, sed lætitiæ. Et propterea si ex qualitate pe... næ periculum alicui imminet, prouideat sibi ... debet cauere ibi ab aspectu mulieris, si ex aspe... sibi cognoscit imminere periculũ. Ex actibus ... de leuitatis, qui quandoque ibi immiscentur (... aliquis intorquet digitos mulieris cum qua ch... ream duxit) non plus quàm veniale peccatum ... curritur. Et simile est iudicium de multis van... titiæ actibus & verbis, si contingit choreis im... sceri. Ex praua autem intentione (puta ad inc... aut adulterium prouocandi & similiter ex im... dicitijs, non solum choreas: sed eleemosyn... Ecclesiastica officia constat esse peccata morta... Conclude ergo choreas non esse ex se malas, ... sæpe afferant peccata venialia vanitatis.

Clerici in multis differre debent à laicis, quibus efficientibus peccatur.

Clericorum peccata specialia ex transgressi... iuris positiui, sunt tot, vt vix numerari qu... Tenentur siquidem quod ad habitum deferre... sura...

furam, hoc est clericam, & tonsuram, hoc est non nutrire comam, & non nutrire barbam, & deferre habitum clericalem clausum desuper, non nimia breuitate aut longitudine notabilem, absque pallio diffibulato, abstinere à viridis & rubri coloris vestibus & caligis. Caligæ quoque scaccatæ, & vestis virgata seu partita, manicæ, sotulariaque consutitia, epitogium, insula linea, fibulæ, corrigiæ aureæ vel argenteæ annuli, nisi quibus ex dignitate conuenit, fræna, sellæ, pectoralia, calcariave aurata eis inhibentur.

Quo ad Artes macellariorum seu carnificum, tabernariorum, ioculatorum, seu histrionum, goliardorum, & busonum, & chirurgicorum, ab eis tolluntur.

Quo ad officia, Officia secularia, & specialiter iudicis causa sanguinis, præpositi ballistarijs, præpositi officialis seu ministri sub domino tēporali, tabellionis seu notarij, & aduocati seu procuratoris in placitis secularibus, nisi in quibusdam casib.

Quo ad actiones, Arma portare, ad tabernā ire, nisi in itinere, aues, canesque sequi ad venandum, accipitres, canesque pro venatione habere, conducere à secularibus agros, ad aleas vel taxillos ludere, ludis huiusmodi interesse, negotiationes, hoc est mercantias commerciaq; secularia exercere: habitare demum cum mulieribus (nisi matre, sorore & amita) clericis est prohibitum. Mandatur quoque eisdem, vt benedictionem mensæ præponant, & gratiarum Deo actionibus terminent, lectione semper interiecta conuiuio, & vt vinum sibi temperent.

Verum horum & huiusmodi transgressio, si temeritas, si contumacia, si contemptus desit, nō est peccatum mortale, iudicio meo, quantū ex præce-

pro positiui iuri, pendet. Quod ideo adiunxi, quia non loquor de peccato quo res Ecclesiasticæ malè consumuntur, nec de peccato scandali & mali exempli, nec de auaritia, inani gloria, aut luxuria, & similibus immistis, nec de peccatis quibus se irregulares reddunt constituti in sacris ex actu prohibito, aut excommunicationem quicunque clerici incurrerent. Reddo rationem eorum quæ dixi, & primo de spectantibus ad habitum clericalem. Nam clerici non plus arcentur à iure ad habitum clericalem, quàm religiosi ad habitum religionis, sed religiosus nòn arcetur, nisi temerè dimittat suum habitum, vt patet. ergo clericus non temerè ea quæ sui sunt habitus transgrediatur, nec est pœnæ mortis animæ subiectus. Et scito quod in habitū clericali tanquam substantiale est clerica, reliqua sunt concomitantia.

Nec obstat dictis quòd excommunicandus sit, si quis ex clericis comā relaxauerit, quoniā non incurrit pœnā excōmunicationis non dico latæ sed ferēdæ sentētię, nisi monitus cōtumax fuerit, quoniam quicquid fit de rigore iuris, æquitatis tamen ratio habet, vt nō sit excōmunicādus nisi prędmonitus à iudice suo. Tū ne quasi ex improuiso tanta talisq; pœna inferatur pro ijs quæ non sunt ex suo genere criminosa, tum propter tantam multitudinem impunè solitam hæc transgredi, ita vt nō pro magno peccato transgressio reputetur, quæ ex suo genere mala non est, sed ex positiuo iure: excommunicatio enim non nisi pro magno crimine inferenda est. Et propterea nō incurrit, iudicio meo, mortale peccatū ante contemptū seu contumaciā. Et propter hanc rationē (quia. s. pœnę graues, grauiores ac grauissimæ in iure appositæ, exceptis excommunicationibus latæ sententiæ, aut sunt ta-

ite

re ut sine peccato mortali incurri possint, aut si sine peccato mortali incurri non possunt, exigeretur monitionem, ut hoc nisi in contumaciam ferantur) extendi iudicium meum ad omnia clericis prohibita, & dixi quòd si desit temeritas, contemptus, & contumacia, non video ex vi præcepti peccatum mortale. Non dubito tamen multa interuenire grauia peccata venialia in huiusmodi transgressionibus ex leuibus causis aut passionibus humanis, non curantibus prælatis obuiare & opponere se murum pro iure seruando. Non putes tamen inter grauia computandum, si clericus beneficiatus, aut in sacris, comam paululum infra aures attingentem portat, quia aliter quasi derideretur, aut quia sic consuetum est ibi, aut quia habet collum longum, & minus quàm decet, appareret, aut propter aliquam aliam à ratione non alienã, quamuis insufficientem causam: nullum enim, aut leue in huiusmodi peccatum est, ubi monstrat ille facto, etsi non ad unguem, reuereri tamen ac seruare iura. Qui autem putat omnia præcepta obligare ad mortale, eget lumine, quo videat nec naturalis, nec diuini, nec humani iuris præcepta omnia ad mortale obligare, sed ea sola quorũ transgressio contra charitatem est. Et hæc sint pro timoratis conscientijs dicta.

Peccata mentalia quinque modis committuntur.

Cogitationis peccata quinque modis inueniũtur. Primò, dum mens vana aliqua cogitatione occupatur. Et est peccatũ veniale, ut patet. Secundò quum consentitur absolutè in peccatũ aliquod perpetrandum, aut placet perpetratum. Et tunc constat esse mortale, si peccatum patratum aut patrãdum est mortale, & similiter esse veniale si peccatum faciendum aut factum est veniale,

Tertiò, quando cōditionaliter consentitur in peccatum: puta si absq; infamia, periculo, &c. possem, furarer, aut raperem mille aureos, aut si possem volare, occiderem talem, &c. & sic de alijs conditionalibus. Et interuenit peccatum in istis consensibus conditionatis tam mortale quam veniale, sicut in consensu absolutè, hoc est quòd si operatio in consequente significata, in quam conditionaliter consentitur, est peccatum mortale, consensus ille conditionalis est quoque peccatum mortale, & si est peccatum veniale, consensus quoque erit venialis. Et ratio est, quia licet conditionalis nihil ponat in esse, ponit tamen in appetitu rationali, qualis est voluntas, affectū volendi peccatum illud. Nec impedimentum peccato affert voluntas non peccandi, sed conditio nō existens, nec refert an cōditio interposita sit possibilis vel impossibilis: non minus enim peccat mortaliter qui vellet destruere Paradisum si posset, quàm qui absolutè cupit Paradisi destructionē. Excusarentur autem à mortali huiusmodi cōditionales consensus, si conditio interposita tolleret ab actione volita rationē peccati, puta si quis diceret, Ego, si non esset peccatum, occiderem, raperem, &c. vel si Deus præciperet, occiderem, &c. quia tunc voluntatis consensus fræno rationis à peccato retrahitur.

Quartò, quando consentitur conditionaliter in opus non malum, sed sibi illicitum propter suum statum aut votum, puta si religiosus appetat ducere vxorem si esset liber, & similiter quum quis post votum ieiunij vellet non ieiunare si esset liber, & sic de alijs. In huiusmodi enim peccatum veniale communiter interuenit propter remissam voluntatem ab inchoato bono. Et ad hunc peccandi modum spectat, quum quis consentit,

quòd

quòd si ingressus esset religionem, non ingrederetur, ex quo tamen professus est, intendit seruare eum, manifestè si quidem apparet tepidio voluntatis à feruore prius habito, quia tamen cõsensus infra limites liberi temporis consistit, mortale peccatum non interuenit. Et scito omnes conditionales secundum hunc modum, & multo magis secundum præcedentem modum, esse opera & tentationes fatuas & diabolicas: nam diabolicum est, quemquam in tentationem se, aut alium præcipitare, si esset, si fuisset, facerem, dicerem, &c. ad nihil enim hæc ducunt, nisi ad peccatum.

Quinto, quando in cogitando interuenit delectatio morosa. De qua vide infra in verbo, delectatio.

Peccatum collusionis qualiter committatur.

COllusio (hoc est inter actorem & reum latens & fraudulenta conuentio) est manifestè peccatum in vtroque, quia vterque colludens fraudi consentit. Et est peccatum mortale pro quãto iniquè contra debitam tendit iustitiam.

Columbarium qui licitè teneant.

COlumbarium habere, vel contra municipalia statuta disponentia certam terræ mensuram oportere ibi habere eum qui columbarium tenet, vel cui statutum nullum est, contra eorũ qui damnificantur querelas peccatum est, nisi ex consuetudine aut præscriptione legitima ius hoc habeat. Et à mortali peccato non excusatur, si notabile infert damnum alteri quod prudentiæ quæ circa singularia versatur, relinquitur iudicandum, attento loco, pastu, multitudine, &c.

Sacramentalis communio quatuor præsupponit, ex parte sumentis.

COmmunio qua sacramentum Eucharistię sumitur, ex parte sumentis exigit quatuor, sine quibus peccat communicans. Primum est, vt sit mundus à peccato mortali, hoc est vt secundum suam conscientiam, præmissa diligenti contritione & confessione credat se mundum à peccato mortali. Et sine contritione quidem mortalis peccati cogniti communicās, peccat mortali er, quia indignè sumit, ac per hoc reus est corporis Domini. inquit enim Aposto. Probet seipsum homo & sic de pane illo edat: qui enim manducat indignè, reus erit corporis Domini.

Sine confessione autē, si rationabilis subest causa non confitendi, excusatur communicans, quia præceptum de confessione præmittenda communioni non est de iure diuino, nec de iure positiuo, quū nullibi inueniatur, nisi semel in anno. Si autem commoditas adest confitendi, & habens conscientiam peccati mortalis differre vult confessionē, & nihilominus cōmunicare, quia oportet ipsum cum alijs communicare, aut oportet ipsum celebrare, peccare videtur valde grauiter, quia minus dignè voluntarius accedit, vtpote ad Ecclesiasticæ vnionis sacramentum sine Ecclesiastica reconciliatione absque rationabili excusatione accedens. Non damno tamen ipsum peccati mortalis propter rationem dictam Secundum est, vt sit ieiunus ieiunio naturę, hoc est quòd à media nocte nihil sumpserit cibi vel potus, ita quòd non solum debet esse ieiunus à cibo & potu communi, sed ab omnibus etiam medicinalibus quæ per os sumuntur.

Si autē sciēs & aduertens aliquis nō ieiunus cōmunicauerit, mortis articulo duntaxat excepto mortaliter peccat, vt cōmuniter tenetur. Dixi autē sciēs, non propter ignorantiā iuris de ieiunio cō-muni

municandi, quũ hoc ab omnibus sciatur, sed propter ignorantiã quia fallitur aliquis putans se esse ieiunum, quũ verè nõ sit ieiunus. Contingit enim aliquos bonos viros credere, quòd sumpta aliqua re aromatica (puta cinnamomo, vel nuce muschata, vel aliquo eiusmodi) non sit fractũ ieiuniũ, propterea fortè quia non frangitur ex his ieiuniũ Ecclesiæ. Imò à fide dignis accepi quẽdã bonũ sacerdotem multo tẽpore pro reuerẽtia sacramẽti præaccepisse nucẽ muschatã, vt bonum odorẽ stomacho Eucharistiæ præpararet. Sciebat ille quòd oportebat ieiunum communicare, sed nesciebat se non esse ieiunum post sumptam nucem muschatam pro reuerentia sacramenti, nesciens distinguere inter ieiunium Ecclesiæ, & ieiunium naturæ. Excusatur ille à peccato mortali contra ius positiuum, quia plus nesciebat, in sua simplicitate gradiens, & arbitrans se scire quod omnes sciunt, scilicet quòd ieiuni tantum debent communicare, & propterea non erat solicitus de fuganda ignorantia illa. Dixi aduertens, quia si contingat aliquem scientem omnia, post syrupum sumptum communicare, non recolendo de sumpta potione, excusatur à mortali violatione iuris positiui: non enim voluntariè cõmunicauit non ieiunus, qui ex obliuione huiusmodi communicauit. Nec sunt tam arctè positiui iuris vincula interpretanda, vt in voluntarias, & quas nullo pacto sciẽs & prudens vir bonæ conscientiæ ageret operationes, imputemus ad mortem æternam ex obliuione aut simplicitate transgrediẽdi materialiter tantũ ius positiuum, vt in vtroque casu & similibus contingit. Dixi quoque per modum cibi aut potus, ad differẽtiam eorum quæ trahuntur seu descendant ad stomachum per modum saliuæ, vt sunt reliquiæ cibi

inter

inter dentes remanentes, & alia huiuſmodi. Hæc enim non violant ieiuniũ naturę, ſicut nec ſaliua.

Tertium eſt, tempus. De quo tria diſcenda occurrunt, ſcilicet quantum ad ætatem, quantum ad mortis articulum. Ætas peccatis ſi non communicet, eſt quum ad annos diſcretionis peruenerit, vt patet in capi. omnis vtriuſque ſexus. de pœnitent. & remiſſionem. Et habetur communiter pro peccato mortali huiuſmodi omiſſio. Aduerte tamen hic, quòd conſuetudo optima legum interpres diſtinguit inter annum diſcretionis ad confitendum, & annum diſcretionis ad communicandum: quaſi ad confitendum quælibet diſcretio ſufficiat: ad communicãdum autem exigatur diſcretio deuota & reuerentialis. Nam parentes curam puerorum & puellarum gerentes, ad confitendum paruulos decem annorum cogunt, ad communionem autem communiter non mittunt niſi poſt plures annos. Et licet præceptum Eccleſię ad ipſos pueros dirigatur, quia tamen ætas illa mediis parentibus iuris præcepta ſuſcipit, ideo pueri qui ex parentum iudicio annum diſcretionis determinandum expectant quo ad communionem, nõ ſunt rei præcepti violati, ſi non communicant etiam in quartodecimo aut quintodecimo anno: inferiora enim per media, diuina prouidentia gubernat, & gubernanda diſpoſuit. Deberet tamen puer, ſi tantæ prudentiæ eſt, deberent & parentes eius quum dubitant confeſſorem pueri conſulere, ſi videtur ei quòd ad communionem ſit diſcretus. Excuſantur quoque parentes à violatione Eccleſiaſtici præcepti, ſi ob reuerentiam ſacramenti ſeruant conſuetudinem patriæ, vbi conſueuerunt tardius pueri ad communionem admitti, quia videntur non debitam reuerentiam deuotionem-

cum

que habere. Et ratio excusans est, quia lex ista quo ad hoc, non est ibi consensu vtentium comprobata, & prælati sciunt, & non reprehendunt. Tenetur igitur omnis vtriusque sexus quum ad annos discretionis peruenerit, communicare semel in anno, hoc est in pascha. Et quātum ad hoc præceptum spectat, intelligitur pascha durare duabus hebdomadis, vt Eugenius quartus declarauit, ita quòd communicans in hebdomada sancta, vel in hebdomada paschæ, aut in dominica immediatè sequente, satisfacit præcepto Ecclesiæ. Potest tamen de consilio proprij sacerdotis, ex rationabili causa differre ad tempus aliquod huiusmodi communionem, vt in Decretali patet. Omissio autem communionis paschalis, peccatum mortale est propter Ecclesiæ præceptum contemptum.

Vtrum autem in mortis articulo teneatur fidelis quisque communicare, in dubium non est vertendum, quoniam consuetudo Ecclesiæ hoc mandat, & proculdubio peccat: quia sine rationabili causa absque viatico recedit. Si tamen contemptus desit, non video rationem peccati mortalis in huiusmodi omissione, ex quo paschalem communionem impleuit. Nec video etiam rationem dubitandi de peccato mortali, quoniam viaticum vt sic non est necessitatis sacramentum ex Ecclesiæ præcepto, quia non inuenitur, aut ex natura viatici, quum sine illo pœnitentia sufficiat, sicut sine extrema vnctione: est enim necessarium viaticum sicut equus ad iter, & non sicut nauis ad transeundum mare. Quartum est, reuerētia & deuotio. Et reuerentia quidem consideranda ac seruanda est; vt nec post pollutionem nocturnam, nec post coitum coniugalem communicet quis illo die. Nam nisi ex rationabili causa eodem die

aliquis

aliquis communicaret peccaret, vel alter tamen quia non debitam exhiberet sacramento reuerentiam. Et multo magis peccant, qui post commissa peccata mortalia hodie conteruntur, & confitentur, & cras communicant. Parum siquidem curare se monstrant de disponenda mente ad tantum sacramentum, qui quasi recenter de assuefactione animi ex mundo & carne, in vasa Christi per modum cibi præsumunt accedere; spiritalis gustus fiat in sit acquisites ab eis, tamen peccant mortaliter. Similiter quoque [illegible] inuoluuntur, qui omittunt consuetionem [illegible] ex quibus actualis feruor seu deuotio [illegible] ditur, quia non se parant vt debent ad hoc sacramentum. Reuerentia quoque corporalis [illegible] debet, vt scilicet genu flexus communicet qui celebrat. & postea non statim expuat, nec [illegible] comedat. Deuotio verò actualis exigitur quia aliquid de necessitate, scilicet quo ad appetitum huiusmodi sacramenti: oportet enim vel tunc petere, vel prius appetiuisse suscipientem hoc sacramentum. Dico autem prius appetiuisse, propter superuenientem ægritudinem: puta dementiam aut phrenesim, aut insensibilitatem, cum periculo mortis: tamen isti compotes debent actu appetere. Et hæc diximus quo ad Ecclesiam. Coram Deo autem tenentur mentis compotes ad deuotionem actualem, non per solam voluntatem communicandi, sed per meditationem & voluntatem pascendi animam suam de Christo, hoc est de morte Christi, de vita Christi, de imitatione Christi, humilitate, patientia, constantia, charitate, &c. Christi, quia si deuotio actualis non procuratur, non se parat homo quantum in se est, ad hoc sacramentum vt debet, quia non se parat ad actualem [illegible]

per masticandum spirituali masticatione cibum animæ, qui corpus Christi est.

Minister communionis sacramentalis multis potest inuolui peccatis.

COmmunio ex parte ministri multis potest peccatis inuolui. Et primò, si ipse qui dat sacramentum, non sit sacerdos curatus, aut ab eo vel superiore licentiam habens. Oportet enim nisi necessitatis articulo vrgente (in quo diaconus de licentia Episcopi vel presbyteri supplere potest, vt habetur dist. xciij. in cap. in præsente, & sine licentia, illis absentibus, vt in cap. diacones. eadem xciij. distinct.) ministrantem esse sacerdotem, vt in cap. peruenit. de consecra. distinct. ij. & curam illius habentem, vel de illius licentia, vt in clemen. religiosi, de priuileg. Communicans autem alienum parochianum, peccat, ius violans, nisi sub ratihabitionis spe hoc faciat. Et si religiosus est, excommunicatus esset, de quo tamen vt infra inter excōmunicationes habes sententiam. An autem à seipso extra sacrificium Missæ liceat sacerdoti sumere Eucharistiam, licet sancitum legisse non meminerim, puto in necessitatis articulo licere, vt si sacerdos sit peste laborans, vbi alij timent ei appropinquare, qui tamen ei deferrent corpus Christi ad locum propinquum. Secundò, si vbi nō est consuetum, præsumit dare Eucharistiam sub vtraque specie, peccaret siquidem, & mortaliter, ratione contemptiuæ præsumptionis. Tertiò, si pueris ante discretionis annos, aut à natiuitate amentibus, aut indignis, vt sunt excōmunicati, interdicti, in publico peccato existentes (quales sunt meretrices, lenones, in cōcubinatu morātes, publici vsurarij, pugnātes in duello, & alij huiusmodi)

Euchariſtiam tribuat ſciens. Infantes enim, & amentes non ſunt digni, quia nunquam fuit in devotio, & propterea peccatum intervenire . niſi ſic fieret quòd à contemptu tam explic quàm implicitè excuſaretur, mortale eſſet. In aliquis vero dictis peccatum mortale manifeſtè interuenit, conſentiendo & cooperando vt Eucharistia ab indignis ſumatur, imo ſanctum dádo nibus. Quartò, ſi Euchariſtiam det in loco in ſto, quia contra prohibitionem Eccleſiæ. Ad tamen, quòd quandocunque, & vbicunque, & buſcunque poteſt dari ſacramentum pœnitē poteſt etiā dari ſi in articulo mortis eſt viatic quia pro eodem computari decernit ius de p & remiſſion. capit. quod in te. Debet tamen p prouideri ſcandalo, vt ſcilicet publicetur cū re dimiſſum concubinatum, aut vſuram &c. a quin ſcandali peccato offendit populum ſacer dans Euchariſtiam.

Quintò, ſi det irreuerentiam exhibētibus ſac menta, vt ſint phrenetici, expuentes, &c. e enim ſacrilegij peccatum, & ſibi, non illi extr conſtituto imputandum.

Sextò, ſi infirmis viaticū, & ijs quibus debet cramentum hoc miniſtrare omiſit: rarò enim abſque peccato eueniunt negligentiæ.

Vitium concubinatus deteſtandum, & quare.

CONcubinatus non ſolùm includit peccatum mortale fornicationis, ſed addit ſtatum p cati mortalis. Et propterea ad ſui veram pœnite tiam exigit non ſolùm omiſſionem actus carna lis, ſed receſſum à tali ſtatu.

Crimen concuſſionis reſpectu officiarij ſemper eſt mortale.

Concuſ

Confessionis crimen (quo quis habens potestatem vel officium, pecuniam accipit ad iudicandum aut discernendum, quo magis vel minus faciat quod debet vel per minas cogit aliquem ad faciendum, vel non faciendum) est manifestè mortale peccatum contra iustitiam.

Sacramentalis confessio multas ex parte confitentis præsupponit conditiones.

Confessio sacramentalis, ex parte confitentis potest defectibus subiacere, quoniam multas exigit conditiones quæ his versibus continentur.

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Atq; frequens, nuda, discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, lacrymabilis, accelerata.
Fortis & accusans, & sit parere parata.

Quas quoniam libellus iste propter confessionem fit, declarare intendimus.

Prima ergo conditio est vt cōfessio sit simplex, hoc est non composita. Est autem composita, quando artificiosè narrantur commissa, ita vt vera quidem dicātur, sed ea arte vt vel non ponderentur à confessore, vel delectent sicut verba vanæ eloquentiæ, hoc enim manifestum peccatum cōtineret.

Secunda humilis, quantum ad intellectum, recognoscendo miserum peccatorem, & indignū venia quantum ad affectum, affectando per subiectionem qua confitédo se subiicit confessori, subiicere seipsum intus diuino iudicio, non in furore, sed in iustitia Iesu Christi crucifixi propter nos quantum ad linguam in modo etiam loquendi, vt exponat sua peccata, vt reus cum reuerentia & tremore quasi coram Christo, quantum ad actus

exteriores, vt genu flexus omnis vtriusque sexus & capite (si sanitas patitur) discooperto, vir cōnteatur ob reuerentiam Christi & sacramenti. Omissio si quidem cuiuscunque honoris sine peccato non est, nisi causa rationabilis ab exterioribus excuset reuerentijs.

Tertia, pura: hoc est non mista in pertinentib. ad peccata propria, peccata enim saltem peccat vaniloquij, qui alia immiscet, vltra reuerentiam quam ex huiusmodi admistione exhibet tantum mysterio. Et magis debet esse pura ab admissione alienorum peccatorum, si propria possunt sine lieni sufficiente exprimi. Quod si aliter fieri nequit, & confessor vir est bonus (ita quòd nulla suspicio futuræ infamiæ aut cuiuscunque periculi) explicari potest. Vbi autem periculum famæ alienæ vel alterius mali timeretur, confessor alius adeundus est, qui cōfitentem non noscat, aut ipse confitens obuolutus seu transformatus vadat ad confessorem, qui ex voce eum non discernat, & tacito suo nomine dicat, Ego peccator potens confiteri, tibi dico meam culpam, &c. Non enim tenetur pœnitens manifestare seipsum, qui est, nisi quantum ad ea quæ sunt necessaria ad sacramentum hoc, ad quod non oportet scire quo nomine vocatur, nec vbi habitat, nec si est coniugatus, si contra matrimonium non offendit, nec de qua patria aut parochia est, nisi vt sciatur si potest hic confessor illum audire & absoluere. Et ad hoc sufficit vt pœnitens dicat, vel quòd ipse potest sibi eligere confessorem, vel quòd habet licentiam à suo superiore, vel quod scit quòd potest ipsum absoluere, sicut illos, de illa diœcesi seu parochia, si curatus est confessor. Quòd si nihil horum fieri posset, vtendum esset regula de non habente copiam

con-

confessoris, quo ad illam circunstantiã, quia confessio cum aliena iactura non debet esse, & potest confitendo omnia peccata & illud absq; illa circunstantia absolui. Et hoc dico, si differri nõ potest confessio, puta quia oportet communicare aut celebrare, iuxta dicenda inferius in decima conditione.

Quarta, fidelis: hoc est verax. Mentiri siquidem in confesiione per se (hoc est de pertinentibus ad confessionem) est peccatum mortale, quia est mẽdicium perniciosum, quia est mendacium in iudicio, non qualicunque, sed sacramentali. Et licet peius sit mentiri de aliquo mortali, tamen mẽtiri quoque de veniali, perniciosum est. Et hoc intellige cum grano salis, scilicet supposito quòd pœnitens subiiciat se confessioni quo ad illa venialia quoniã ex hoc ipso quòd pœnitẽs assumit veniale illud vt materiam confessionis, facit illius cõfessionem materiam sacramẽti & iudicij, ac per hoc tenetur facere illum cõfitendi actum veracẽ, alioquin iniuriam infert sacramento & iudici, tollens quantũ in se est, vtriusque veracitatem, quod constat esse mortale. Sicut si prædicator assumat vt materiam prædicationis, aliquod miraculum, vel aliquod gestũ alicuius viri sancti, mortaliter peccat si mẽtiatur, quamuis gestum illud seu miraculũ nõ spectet secundũ se ad prædicationis necessitatem. Ex hoc enim ipso quòd assumitur vt materia prædicationis, nascitur, vt mẽdaciũ de illo in actu prædicandi sit perniciosum, quia quantũ in se est eneruat veracitatem prædicationis. Vnde si pœnitens confitendo mentitur se commisisse aliquod veniale, peccat mortaliter, quia mentitur in iudicio, & propterea iniuriam facit iudici, & in proposito, Christi vices gerẽti. Si autem pœnitens

non intendit cõfiteri, nisi de peccatis mortalibus & interrogatus à cõfessore de aliquo veniali, negando mentitur, ea ratione quia non vult de illo peccato confiteri, peccat quidem, sed non mortaliter, quia non mentitur de pertinentibus ad iudicium, ac per hoc non mentitur in iudicio. Similiter si intenderet confiteri de illo, & præ verecundia negaret mutans voluntatem confitendi de illo, vt pote quia non tenetur de illo confiteri, non mentiretur in iudicio. Meméto tamé confessionis iudicio nõ subdi quęcũq; impertinétia ad peccata, & propterea de impertinentibus mentiri in confessione, non est perniciosum. Ad veritatem quoque confessionis spectat, vt peccata quorum quis plenam memoriam non habet, sed pro dubijs habet, vt dubia cõfiteatur, non vt certa asserat, nec quasi nulla omittat, sed talé se narrat ore qualis est in corde, puta videtur mihi quod in tale quid cõsenserim, nõ tamé sum certus. Aduerte hic quod quũ méntiri requirat nõ solũ falsam voci significationé, sed etiá intétionem fallendi, si persona cõficiés putat se benefacere, falsò accusando se commisisse aliquod veniale, vel affirmet aliquam circunstantiam, vel aliquod peccatũ dubiũ pro certo: non ea ratione vt mentiatur, aut vt fallat confessorem, sed tanquam putans se eligere tutiorem partem volendo se facere reum, etiam si non esset reus, errat quidem & peccat, quia à recta discedit ratione, quia tamen non dicit médacium sed falsum, non peccat mortaliter, sed venialiter, vt pote indiscretè se accusans.

Quinta. frequens, hoc est vt qui frequenter cadit, frequenter confiteatur. Et est medicina hæc valde cõseruatiua hominis in timore Dei. Nõ inuenio tamen præceptũ de maiore frequétia quàm

semel

semel in anno, si tamen potest dici frequentia. Et licet præceptum per se nõ inueniatur, interroget tamen seipsum quilibet Christianus, quantum detrimenti in anima patitur ex tam rara confessione, quod euitaret si frequenter confiteretur, & inde percipiet si per accidens (hoc est propter tollendas occasiones obliuionum peccatorum, & infirmitatum, seu consuetudinum in peccando) debeat frequentius confiteri. Confiteri autem frequenter eadem peccata, & laudabile & vituperabile quandoque est. Nam ex scrupulosa, & inquieta phantasia cadere in conscientiam iterandæ & reiterandæ pluries confessionis, vituperabile est, quoniam procuranda est pax animæ & conscientiæ, quæ cum huiusmodi iterationibus non stat. Et quando hoc accidit in veritate, deberet talis postquam semel ita confessus est & absolutus, vt tam ipse quàm confessor doctus sufficientem iudicet confessionem quiescere, & si postea scrupulus aliquis occurrit de aliquo tanquam à non confesso, si sibi videtur quòd fuerit cõfessus, quiescat & nõ amplius confiteatur. Nec propterea exponit se iste periculo, quia non est certus se esse confessum, quoniam hoc reputandum est huic bono viro infirmo vt certum, quod apud alium esset opinio. Est enim passio hęc, infirmitas corporalis, tollens seu impediens pro tunc firmitatem iudicij, & timor & motus phantasiæ intantum operantur, vt nisi quiescat, consurgent tot ambigua, vt nũquam videatur confessus. Cuius signum est, quòd idem centies cõfitentur, & quòd isti semper in dubium redeunt confessionis, quum fortè diligentius cæteris confessi fuerint. Nec in potestate talis, retinere motum phantasiæ, nisi in principio comprimatur. Vnde sequuntur pericula corporis & animæ ad

tollendum vel impediendum vtriusque bona... xi autem in veritate, propter personas iterantes confessiones, non quòd in veritate scrupulosi sint, sed quia nunquam in veritate confitentur: quòd semper confitentur, & nunquam sunt confessæ, nunquam demonet, semper pœnitẽtes, & nunquam se corrigentes. Confiteri autem ex deuotione pluries eadem peccata, cum conscientia quæ sine molestia confessorum, nõ conterendo in tempus in alijs magis pijs aut vtilibus, expendendum, & breuiter seruatis prudentiæ conditionibus, laudabile est.

Sexta, nuda, hoc est non vestita coloribus & locis cooperientibus grauitatem peccati, & multo minus obscurantibus peccatũ, vt vel non percipiatur (hoc enim esset non confiteri) vel minus consideretur grauitas aut turpitudo peccati. Ad cuius oppositum recta tendit confessio, expectando iustum iudicium à Christi vices gerente, propterea manifestè peccatur.

Septima, discreta, hoc est prudens. Et quantum ad verba, vt honestis vocabulis explicet sua peccata. Et quantum ad circunstantias, vt non nimis certificatas in peccatis carnis explicet, si scit discernere necessarias à non necessarijs. Et quantum modum narrandi, vt quæ simul exprimi possunt non diuisim dicantur, aut econtra: verbi gratia potest dici, Commisi furtum decies, non dicatur, Semel furatus sum, & deinde iterum furatus sũ, & post commisi vnum aliud furtum. &c. Hoc est enim indiscretè confiteri, & tædio afficere confessorem, & propterea vt discreta sit confessio, debet cõfessurus præmeditari & præordinare quomodo dicet, & quæ simul, & quæ diuisim, &c. Et quantum ad quærendũ idoneũ cõfessorem, non enim cuiusque

quisque

quiſque ſe poteſt credere cuilibet confeſſori occurrenti: quoniam multa apparet multitudo confeſſorũ ignorantiũ, &c. ſed debet quęrere idoneũ ſciẽtia & auctoritate, & bonũ: hoc eſt qui credatur eſſe in Dei gratia. De quibus cõfeſſoris conditionibus infra erit ſermo. Niſi.n.diſcreta fuerit confeſſio, conſtat peccatũ ſaltẽ imprudẽtiæ incurri.

Octaua, libens, hoc eſt non ex metu pœnæ, ſed ex amore ſanitatis animæ, ſic enim propriè voluntaria eſt confeſſio. Et quia timor introducit charitatem, ſicut ſeta filum, ad minorem ſpectat deuotionem, præparationem ſeu diſpoſitionem, quòd aliquis male libenter confitetur: ex quo tamen vincit ſeipſum & confitetur, ſufficit ad ſalutem imperfectorum.

Nona, verecunda, hoc eſt erubeſcens apud ſemetipſum pœnitentem, dum non ſolùm ad memoriam, ſed verba, reuocatur turpido fœditáſque propriæ animæ. Erubeſcens quoque apud confeſſorem, hoc eſt non quaſi iactando: non quaſi narrando hiſtoriam, ſed æſtimando turpitudinẽ peccatorum ſuorum, confiteatur per modum erubeſcentis propriam turpitudinẽ. Verecundia autem propriè dicta (hoc eſt timor opprobrij, id eſt defectuoſum inde haberi à cõfeſſore) paſſio concomitãs eſt, quæ ex Dei gratia imputatur ad partẽ ſatisfactionis, ſi pro Dei amore amplectẽdo ſuperatur.

Decima, integra, quãtum ad peccata mortalia, aliàs non confeſſa tam certa quàm dubia, & eorum circunſtantias neceſſarias. Confeſſio enim nõ integra nõ eſt confeſſio, quæ eſt materia ſacramẽti pœnitentiæ, ſed confeſſionis ſimulatio: quia ex propria ratione repugnat ſacramenti formæ, hoc eſt abſolutioni. Impiũ eſt enim à Deo dimidiam ſperare veniã. Dupliciter autẽ cõtingit confeſſionem

 nem

rem non eſſe integram, vel per ſe, vel per accidẽs. Tunc eſt confeſſio per ſe non integra, quando ex intentione ſeu voluntariè dimidiatur, & ſic truncata cõfeſſio non valet: imo eſt nouum peccatum mortale ſacrilegij contra ſacramentum pœnitentiæ. Tunc autem confeſſio eſt non integra per accidens, quando non voluntariè dimidiatur, puta, quia per obliuionem relinquitur aliquod quod neceſſario fuiſſet confitendum: & confeſſio ſic non integra, valet: quoniam eſt per ſe & formaliter integra: ac per accidens ac materialiter dimidiata: actus autem iudicandi ſunt formaliter, & per ſe, & non per accidens, & materialiter. Opus eſt autem hic non paruo ſenſu ad diſcernendum in ſingularibus ſi per ſe aut per accidens confeſſio ab integritate recedat: quia multipliciter vtrunque euenire poteſt. Dimidiatur ſi quidem confeſſio per ſe & formaliter vel directè, vt quum intendit confitens facere aliquod neceſſarium: ſiue hoc occaſionem habeat ex verecundia, ſiue ex puſillanimitate, ſiue ex quacunque alia illicita cauſa. Vel indirectè: vt quum confitens negligit diſcutere conſcientiam ſuam, paruifaciens in ſuo affectu, aut valde notabiliter in affectu, ſi aliquid neceſſarium cõfeſſioni omittatur. Tunc enim redit actus in naturam ſuæ formæ, & perinde eſt ac ſi formaliter fuiſſet intentus, quia ſicut actus vitioſus eſt non ſolum qui centrum attingit, ſed etiam qui prope centrum: ita non ſolum vitioſus eſt qui directè intendit formam vitij, ſed qui prope illam ex obliquo tendit. Clarè ſiquidem liquet, quòd qui tam parum curat de integritate confeſſionis, vt vel in affectu paruifaciat ſi non ſit integra, vel in effectu, hoc eſt in actu diſcutiẽdi ita ſe habeat, ac ſi paruifaceret integritatem (hoc enim eſt valde nota-

notabiliter in effectu) tendit ad dimidiandam confessionem tanquam per se & formaliter dimidians,& propterea vtroque modo dimidiatio est perniciosa, & facit confessionem non valere. Dimidiatur quoque per accidens & materialiter tantum confessio, vel ex obliuione, vel ex insufficienti discussione, quamuis diligenter(siue hoc contingat ex ignorantia iuris, siue facti,) & breuiter quomodocunque contingat præter intentionem confitentis, facta iuxta conditionem suam diligentia: ita vt verè credat se diligenter confiteri. Nam tunc constat confessionem non esse per dimidiatam, nec ex propinquo affectu ad formam dimidiatè reduci, vel quia ordinarius confessor superior non audit nisi confessionem casuum reseruatorum. Confessio si quidem illa qua quis habens multa mortalia, confitetur Episcopo vel eius vicario vnum mortale reseruatũ, est confessio non integra, ac per accidens & materialiter, quia non ex voluntate pœnitentis prouenit non integritas, sed ex parte talis confessoris reseruantis, &c. Et propterea huiusmodi confessio, quamuis non integra, sancta est, sic namque sanctæ matris Ecclesiæ vsus habet nec oportet sapere plus quam oportet, sed sapere ad sobrietatem. Caue autem ne erres dicendo absolutionem illam quam intendit Episcopus huiusmodi peccato non esse sacramentalem. Ex hoc namque quòd confessio illa partialis est sacramentalis (quod patet & ex eo quòd sigillum confessionis illius est sacramentale: potest enim Episcopus sicut quilibet confessor, iurare se nihil scire: & ex eo quòd aliter pœnitentes essent delusi. quia non intendunt nisi confiteri, nec tenentur nisi confessione sacramentali ire ad Episcopum) consequens necessariò est, vt absolu-

tio quoque sit sacramentalis, nec est hoc vertendum in dubium.

Nota diligenter hic ex hoc vsu Ecclesiæ haberi miráda, s. quòd aliqua cõfessio non integra aduertenter, est salutaris, & quod aliquod peccatũ est quãdóq; bis cõfitendum, quia pœnitens debet proprio sacerdoti, non sacerdotibus, omnia sua peccata integrè confiteri, de pœnitent. & remissio. omnis vtriusque sexus, & nihilominus tenetur confiteri reseruatum peccatum Episcopo, si non confert autoritatem proprio sacerdoti, vtrunque tem horum desinit esse mirabile, considerantib. vtrunque euenire per accidens. Confessio namque suapte natura debet esse integra, ac per hoc ni sacerdoti, alioquin non esset confessio, sed confessiones, sed quoniã per accidens est, quod sacerdos iste cui hic confitetur, non habet potestatem absoluẽdi ipsũ ab omnibus quæ cõmisit, ideo per accidens & peccatũ reseruatum huic confessum reconfitendum est Episcopo, & confessio partialis euenit salutifera. Vltra prædictos autẽ tres modos quibus confessio per accidens non integra inuenitur, quartus quoque est, quo etiam per accidẽs non integra admittitur confessio: quum quis non potest explicitè confiteri peccatũ suũ absque reuelatione confessionis, vel absque periculo famæ, vitæ alienæ. Tunc enim aut differat confessionem vsque quo confessor habeatur absque huiusmodi sequelis (quoniam perinde se habet ac si non haberet copiam confessoris, quia non reputatur confessor qui nõ potest omnia audire) aut si opus fuerit, confiteatur cũ reliquis explicitè, illud seu circunstantiá implicitè, cũ animo confitendi explicitè de hoc, quũ copia confessoris ad hoc idonei erit. Et tunc confessio ista esset nõ integra per

accidens, quia nõ ex intentione pœnitentis, sed ex carentia cõfessoris integri. Hanc confessionẽ ego nõ approbarem, nisi viderem in supradicto Ecclesiæ vsu confessionem nõ integram per accidens quãdoque admitti, & rationem in suffragari, quia est per accidens non integra, meliusq; videtur prouideri conscientijs communicantium si sic confiteantur, quàm si communicent dilata tota confessione.

Memento hic ponere in practicam ea quę diximus in tertia conditione cõfessionis de occultato habitu, si fieri potest, antequam præcipites sententiã, quando deficit cõfessor integre potẽs omnia audire.

Vndecima, secreta, exclusione internuntij, epistolæ, & testis. Ex eo enim quòd cõfessio fit sacerdoti in persona Dei, excluduntur testes: ex eo verò quòd sacramentalis tam actio quàm passio personalis est, excludũtur tam epistolæ quàm internuntij. Mõstrat autẽ hoc veritas formæ sacramentalis, quum dicitur, Absoluo te, nam ly te, demonstrat præsentem personam, sicut in consecratione Eucharistiæ ly hoc demonstrat contentum sub præsenti hostia, & propterea non potest quis sacramẽtũ pœnitentię per procuratorem suscipere, nec per scripturam, sicut nõ potest baptizari quis per procuratorem, nec per scripturam. Verùm aduerte hic perspicaciter duo. Primò, quo ad confessionẽ per interpretem, quòd licet in casu quo non propria lingua intelligitur, possit fieri confessio per interpretem, non tamen tenetur aliquis ad hunc modum confitendi, quia non tenetur nisi sacerdoti cõfiteri per seipsum, & tanto minus, quanto interpres quum non se teneat ex parte sacerdotis, cui vt Deo peccata reuelãtur, sed ex parte pœnitentis, ex cui⁹ ore loqtur, nõ tenetur sigillo cõfessionis propriè dicto, sed sigillo fidelitatis tenere secreta cõfitentis

tentis peccata. Secundo quo ad scripturam, quòd licet mutus non valens signis confiteri, possit per scripturam pœnitentialiter manifestare sua peccata, non tamen tenetur ad hunc modum confitendi, quia scriptura ex sui natura est publica, confessio autem ex sui natura est secreta. Et si fiat pœnitentialiter, debet pœnitens tenere scripturam in manibus suis, & non tradere in libertatem confessoris, vt sic minus habeat de publico. Habere autem peccata scripta ad succurrendum memoriæ confitentis, & ex scripturæ lectione confiteri, laudabile est adminiculum humanæ memoriæ ad integrè confitendum. Absolutio autem nullo pacto potest fieri in scriptis tantum: & si fiat, siue in præsentia, siue in absentia, nulla est, sicut si verba formæ Eucharistiæ aut baptismi in scriptis proposita sint, nihil operantur ad sacramentum.

Expedit autem aduertere, quòd mutus à natiuitate confiteri tenetur per nutus, & signa, vt melius potest: is autem qui postea factus est mutus, si scit legere, tenetur confiteri modo quo potest. Potest autem sine periculo vllo publici signi confiteri hoc modo, vt habeat vnum folium, in quo sint à quocunque scripta nomina omnium specierum peccatorum mortalium, & circunstantiarum necessariarum, & vnum aliud in quo sint numeri, & rursus habeat aliquas schedulas, in vna contineatur, commisi, in alia, æstimo, seu credo, in alia, dubito, in alia, non recordor. Et sic posset completè confiteri, monstrando digito in folio peccatũ de quo remordet ipsum conscientia, & similiter eius circunstantiam, & similiter numerum: & si est numerus non certus, sed æstimatus, potest simul mõstrando numerum monstrare schedulam, æstimo. Et iuxta hunc modum, etiamsi inter loquendum su-

subitò moreretur, nulla potest sequi manifestatio cuiusque peccati, vt clare patet. Et propterea non excusaretur à præcepto confitendi mutus negligens sic, vel alio modo confiteri, si per nutus impotens est confessionem perficere integram.

Duodecima, lacrymabilis; hoc est cõtraria, hoc est cum displicentia omnium peccatorum mortalium commissorum supra omne odibile, & cum proposito vitandi omne peccatum mortale supra omne vitabile. Has enim duas conditiones exigit contritio humana, alioquin contritio non est. Verùm quia de contritione in ordine ad cõfessionem præsens est doctrina, scito multipliciter admitti confessioné pro lacrymabili. In primo gradu lacrymabilium sunt confitentes cum vera contritione hoc est humana, formata charitate, imitantes illum, qui ait: Dixi, cõfitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatem peccati mei, & illam de qua dictũ est: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. In secundo gradu sunt confitentes verè contriti contritione humana, qui sicut nihil sibi conscij sunt, ita nec olei in proprijs vasis sunt conscij, exeuntes obuiam sponso & sponsę. Et hos credimus fieri de attritis contritos contritione formata virtute clauium: ita quòd si contingit hos confiteri informes, absoluti tamé formati regulariter sunt. In tertio gradu sunt confitentes cum attritione quidem laudabili, contritione autem ambigua. Et hi sunt tam illi qui dicunt displicere sibi offensas patratas in Deum, & intendere in futurum cauere à peccatis mortalibus secundum posse suum, quã illi qui ita se habent ad Deum confitendo, sicut se habent ad homines maiores offensas quũ petunt veniam, dicentes, Displicet mihi quòd te offendi,

amplius

amplius te non offendã, parce mihi. Vtrique enim dolent de præterito, & intendunt vitare futurum. Sed quoniam potest animus eorum dupliciter esse affectus (vel ita vt virtualiter intendant peccata vitare supra omne vitabile, & similiter quòd virtualiter displiceat eis mortale commissum supra omne odibile, vel ita vt virtualiter nô se extendat ad hæc, quia nec dilectio Dei acquisita, seu humana tantùm dominatur in corde, vt præponat veræ Dei amorem & obedientiam omnibus delectabilibus, honorabilibus, & vtilibus) ideo dubia horum contritio. Nam si primo modo sunt affecti, essent contritione saltem humana : si verò secundo modo, non essent etiam humana contritione contriti. Vtrorumque tamen confessio ab Ecclesia vt lacrymabilis admittitur, non audet tamen dicere, quòd vltimo modo dispositi regulariter fiant virtute clauium de attritis contriti. Non sunt autem pœnitentes in tentationem præcipitandi à confessore nimis zelante, & imprudéter inuestigante an displiceant sibi, commissa supra omne odibile in particulari, puta mortem, paupertatem, &c. aut si intendit vitare mortalia supra omne vitabile, puta direptionem, occisionem, &c. multos enim huiusmodi interrogatio induceret in tentationem, sed si dubitat rationabiliter de tenui displicentia vel proposito vitandi, declaret sibi quid importat peccatum mortale. s. refutare Deum pro vltimo fine, quod quantum ad factum, licet, non quantum ad affectum perinde est vt refutare Deum pro Deo, ac proinde videat quòd si dixisset Regi, Nolo te in regem, quantum esset dolendum & cauendum, si tamen impetraret veniã, & quàm fortiter & firmiter proponeret se omnem suam diligentiã adhibiturũ, vt

In futurum non incideret in tantum excessum, ita in proposito compareat coram Deo petendo veniam, dolendo quòd toties Deũ refutauit pro vltimo fine, ac pro Deo (quia ex sua deitate est vltimus finis omnium & ciuium cœlestium) & proponat non se facturum similem iniuriã Deo. Et hortetur eum ad amorem Dei super omnia, & quòd ex amore huiusmodi debeat dolere de præterito, & proponere vitationem de futuro, scriptũ est enim, quòd charitas operit multitudinẽ peccatorũ.

Et sic accendet cor pœnitentis, & non ponet in periculum tentationis. In quarto gradu sunt confitentes cum attritione sola, quia eorum contritio incerta est, quibus scilicet displicent peccata præterita, & vellent vitare futura peccata, sed in veritate hoc non volunt, habent siquidem velleitatem vitandi futura, sed non habent voluntatem deliberatam ad vitandum futura peccata. Tales sunt vsurarij, aut aliàs tenẽtes alienum, qui nolunt restituere, & similiter omnes in concubinatu existentes, & pyratæ qui nolunt statum illum deserere, & vniuersaliter qui non sunt parati intẽtione & proposito verè deliberato deserere peccare mortaliter.

Horum cõfessio admittitur ab Ecclesia, sed non ad absolutionem, tales enim non sunt absoluẽdi, vt patet extra de pœ. & rem. c. quòd quidam, sed sunt crebris & salubribus monitis ad pœnitẽtiam veram inducendi.

Tertiadecima, accelerata, hoc est post commissum mortale non dilata, si commoditas confitendi adest. Et sic intellecta hæc conditio, quantum ad exequutionem confessionis, consilij est, non præcepti: quantùm autem ad propositum confitendi, periculi est, ne subitò præoccupatus morte

non habeat spatium pœnitendi. Et quantum a vitationem huius periculi, seu quantum a recessum à statu peccati mortalis, tenetur homo habere propositum confitendi: non autem quantum ad vitandum nouum peccatum mortale, hoc homo vult assequi recessum à peccato mortali, à periculo moriendi sine pœnitentia, tenetur necessariò ad statim habendum propositum confitendi, &c. si tamen post commissum mortale non proponit, non propterea peccat de nouo mortaliter. Et ratio dictorum est, quia præceptum tam de confessione quam de illius proposito, præceptum affirmatiuum: præcepta autem affirmatiua obligant quidem semper, sed non ad semper, sed pro loco & tempore, hoc est tempore necessitatis. Et propterea si articulus necessitatis non occurrit, sufficit ad saltem semel in anno confiteri, iuxta Ecclesiæ determinationem, ita quòd nunquam contemnat confiteri, proponat autẽ quando necessitas exiget, hoc est quando tenetur, cõfiteri. De quo vide infra de contritionis tempore.

Tempus autem necessitatis respectu actualis confessionis nescio aliud quàm tempus periculi mortis ex diuino iure, & semel in anno ex determinatione Ecclesiæ. Ad ministrandum autem sacra ta sine nouo peccato mortali, cademque suscipienda, & alia eiusmodi quæ mundã exigunt cõscientiam, contritionem sufficere cõstat, dicente Apostolo de supremo sacramento, Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat: & nullo diuini aut humani iuris vinculo ad confessionem cogente sub præcepto peccati mortalis apparente.

Quartadecima fortis, hoc est superans timorem retrahentem à confitendo & explicando peccata. Et licet timor debeat ita superari, vt pœnitens audeat

deat per ſemetipſum peccata ſua dicere: ſi tamen fortitudo tanta eſt, vt vel per ſemetipſum dicendo, vel interroganti confeſſori reſpondendo, omnia confiteri deliberet, & opere compleat, ſufficiēs fortitudo eſt, quia timor non dominatur in animo ad dimidiandam confeſſionem. Et licet perſona aliqua nunquam auderet dicere aliqua peccata, niſi interrogata, ex quo tamen intendit non complere confeſſionem niſi explicatis omnibus, & tātum facere vt interrogetur ita & taliter quod dicet omnia, ſufficienter fortis eſt vt mulier. Si autem potius ſacrilegium dimidiæ confeſſionis mauult incurrere quàm explicare peccata, quia confeſſor abſque interrogatione de illis cōcludit, confeſſionem & abſolutionem impendit, æternæ damnationis mortem incurrit ex ſua timiditate.

Quintadecima, accuſans, hoc eſt ſibi ipſi imputans peccata, non cœlo, non diabolo, non mūdo, non carni, non ſocijs, non complexioni, &c. Similiter accuſans ſe, nō excuſans, nam circunſtantias aggrauantes debet explicare, excuſantes autē debet tacere, imperfectionis ſi quidem eſt has deferre, criminis autem non parui eſt, reiicere iniquitatem ſuam in alias cauſas.

Sextadecima, ac vltima eſt, parere parata, hoc eſt, quòd pœnitens ſit paratus ad ſatisfactionē pro peccatis ſuis debitam iuxta arbitrium confeſſoris, alioquin ſacramentum pœnitentiæ imperfectum eſſet, carens tertia ſui parte, quæ eſt ſatisfactio.

Intellige autem hanc conditionem appoſitam ſecundum cōmunem pœnitentium curſum: communiter enim confitentes de mortalibus veniunt nō vt qui ſatisfecerint, ſed ſatisfacturi de ſuis peccatis. Si conſtaret enim aliquem ſatisfeciſſe, ſufficeret [illegible] quòd ſecundum præparationem animi

esset sic dispositus, quod est parere paratus, si debet satisfacere, & hoc includitur in hoc, quod dicitur parere paratus ad satisfactionem debitam. Si quis autem tam parum dispositus est ad pœnitentiam, vt nullam velit acceptare à se agendam in hac vita satisfactionem, sed absolui petit remittendus ad pœnam purgatorij, absolui potest, tanquam parere paratus per satisfactionem purgatorij, ne desperatus in infernum se præcipitet, à quo non multum distare videtur, qui in huiusmodi pertinacia persistit. Et tunc confessor absolueret à peccatis, & non ligaret ad pœnam, sed ligatum pœnam relinqueret foro acerrimo diuinę iustitiæ puniendum temporaliter. Nec sacramentum pœnitentiæ esset omnino perfectum secundum suas materiæ partes integrales, quia sacramenta omnia ad præsentem vitam spectant, in qua satisfactio valde manca esset. Hic tamen defectus non annullaret sacramentum, quia essentialia saluarentur.

Confeßio sacramentalis multis de causis tam ex parte confessoris, quàm ex parte confeßi venit iteranda.

CONfessio iteranda considerari debet, vel ex parte pœnitentis, vel ex parte confessoris: quia in confitente quatuor inueniuntur (scilicet contritio, confessio, satisfactio, & habilitas ad sacramentum) [illegible] sigillatim pertransire hęc oportet, vt clarior sit doctrina.

Contritio igitur ex duobus integratur. s. ex displicentia præteritorum, & proposito vitandi futura. Si [illegible] deficeret contritio, esset sine dubio [illegible] confessio, [illegible] nec confessio esset [illegible] [illegible] totaliter contritio deficeret.

ficeret. Impossibile siquidem est, vt confiteatur quis sine aliqua displicentia peccati, nam qui confitetur, proponit suum peccatum vt malum proprium quo desiderat carere, & quantum appetit exonerari, tantum sibi displicet peccati onus. Qui autem solùm narrandi gratia confiteretur, non nisi æquiuocè confiteretur. Confessio enim sacramentalis, detestatiua est peccatorum confitentis. Quod si attritio pro parte inuenitur (puta quia displicet offendisse Deum, sed non habet propositum vitandi futura, quamuis habeat velleitatem, puta non habet animum restituendi aliena, non habet animum relinquendi concubinam, quamuis vellet non offendere Deum (ex tali defectu contritionis pœnitentia redditur non vera, vt patet de pœ. & re. cap. quod quidam. & absolutio neganda est. Et procul dubio sacrilegium committit tam confessor talem absoluens, quam pœnitens absolutionem suscipiens, quia iniuriam inferunt sacramento pœnitentiæ. Et quoniam talis sic confitens, sicut in suæ attritionis defectu proponit se Deo vt impœnitentem (quia vt perseuerantem in peccati mortalis statu scienter & aduertenter) ita Ecclesiæ clauibus proponit se similiter vt impœnitentem, explicando suum animum non deserendi statum peccati mortalis, ideo confessio huiusmodi est iudicio meo iteranda de necessitate quantumcunque integra fuerit, non quia fuit informis, sed quia per se fuit contra formam sacramenti. Nam sciens & prudens proponit se vt inabsolubilem. Sed quando contritio ambas partes habet, scilicet displicentiam præteritorum, & propositum vitandi futura, sed imperfectè (puta sic se habet ac si hominem offensum placaret, puta, parce præteritis, de cætero non te offen-

dam) ex huiusmodi imperfectionibus contritionis non est iteranda confessio, quia perfecta contritio etsi exigitur ad deletionem peccati apud Deum, non tamen exigitur ad deletionem peccati apud forum pœnitentiale Ecclesiæ, potest enim nostra vera confessio esse informis: & nisi posset esse informis, nullus esset certus se esse vere confessum, & oportet hominem semper de iteranda confessione solicitare, & nunquam confessioni finem imponere, quod Ecclesiæ aures pias offendit. Rursus nisi cõfessio posset esse informis, oporteret probare hanc exceptionem sacramenti pœnitentiæ, quod solu inter sacramenta non posset esse informe, nam reliqua omnia sacramenta possunt esse vera & informia simul, vt patet discurrẽdo per singula. Potest igitur sacramentũ pœnitẽtiæ verum esse & informe simul. Ex confessionis autẽ vnico tantum defectu redditur confessio necessariò iteranda. s. si non est integra. Et hoc etiã intelligitur si per se & formaliter (hoc est si voluntariè) non est integra ex parte confitentis, vt superius declaratum est. Contingit autẽ hoc (vt etiam prædictum est) dupliciter, vel quum confitens ex verecundia, &c. tacet aliquid necessariò dicẽdum, vel quum tam crassè cogitat de confitẽdis, omittat ea quę communiter omnes confitentur, puta non habet animum abstinẽdi à mortalibus, quod etiam minimæ mulierculæ explicare solent, hæc enim & similia reducunt confessionem dimidiam materialiter, ad dimidiã formaliter, propter propinquitatem animi ad incuriam de integritate confessionis. Ex satisfactionis autem defectu, nullum scio casum quo ritè confessus & absolutus teneatur necessario cõfessionem iterare. Nam si satisfactionem à confessore impositam, in peccato mor-

mortali perficit, non propterea iterare tenetur confessionem, quoniam sine pœnitentia sunt dona Dei, vt dicitur ad Roman.11. Et si satisfactio informis non valet vt satisfaciat Deo, sufficit tamen Ecclesiæ, non minus quam confessio informis. Si quoque satisfactionis iniunctæ penitus est oblitus, non propterea tenetur iterare confessionem. Tum quia sine pœnitentia sunt dona Dei: tum quia potest commutari, æstimando quòd satisfactio oblita non excedebat tria psalteria, aut annum ieiunij, aut eleemosynam centum ducatorum, & huiusmodi. Tum quia pœnitens non tenetur ad peragendam iniunctam satisfactionem, nisi vt satisfaciat soluendo temporalem pœnam à se debitam, iam taxatam, & acceptatam, & propterea si omittat illam absque contemptu, nihil aliud, nisi peccatum omissionis incurrit, & in reatu temporalis pœnæ non solutæ perseuerat. Ex nullo autem horum constat sequi quod debeat iterare confessionem, sed quòd debeat pœnitentiam delicti agere, & satisfacere illam vel æquiualente soluendo pœnam. Ex inhabilitate deinum confitentis ad susceptionem sacramenti, propter Ecclesiasticas censuras (quia scilicet est excommunicatus siue maiore siue minore excommunicatione, vtraque siquidem excludit à passiua participatione sacramentorum) impediri sacramentum potest dupliciter intelligi. Primò, vt sacramentum nullum sit. Et iuxta hunc sensum non verificatur, quoniam sicut cætera sacramenta ab excommunicatis sumpta, sunt vera sacramenta, ita & sacramentum pœnitentiæ. Secundò, vt sacramentum in iudicium sibi sumatur. Et hic est sensus verus, quia excommunicatus, ab omnibus excluditur sacramentis, & nullum sacramentum ab excommunicato susci-

pitur absque sacrilegij crimine. Et quoniam a[illegible] est quęstio, an excommunicatus illicitè & ind[illegible] immisceat se sacramentis: & alia quæstio, an [illegible] communicatus suscipiat verum sacramentu[m] quodcunque sit illud: & veritas nostri propo[siti] ex secunda pendet quęstione: ideo si verum sac[ra]mentum pœnitentiæ suscipitur ab excommuni[cat]o, non habet excommunicatio vnde cogat ad [sa]cramenti pœnitentiæ iterationem: si autem sac[ra]mentum ab excommunicatione annullaretur, oporteret sacramētum iterari. Ex iure autem [ex]communicationem annullare suscepta sacrame[n]ta non habetur, quum tamen multa excommuni[ca]tis sint inhibita, quòd facta sunt irrita, vt acq[ui]rere beneficia, eligi, &c. Vnde consequens est [quod] excommunicati confessio integra, si subseque[ns] est de facto absolutio sacramentalis, non sit ne[]cessariò iteranda, sicut non est iteranda persolut[io] horarum canonicarum, quas excommunicatus exsoluit cum alijs solenniter, in Ecclesia, & tame[n] à participatione aliorum qui medietatem dix[e]runt, erat per excommunicationem exclusus, & sicut non est iterandum sacramentum matrimo[]nij quod excommunicatus contraxit, & sicut no[n] est iterandum sacramentum extremæ vnctio[nis] quod excommunicatus sumpsit.

Confeßio sacramentalis quare ex parte confessoris iteranda.

Ex parte autem confessoris iteranda confessi[o] propter defectum potestatis, vt sciētiæ, vel vo[]luntatis est, quoniam hæc omnia ad perfectionem sacramēti exiguntur. Et de potestate quidem cō[]stat secundum iura, quòd si deficit confessori po[]testas ordinis, quia non est sacerdos, aut potestas

iurisdi-

iurisdictionis, quia nec ordinariam nec delegatam iurisdictionem quouis modo habet: aut vsu potestatis, quia est excommunicatus maiore excommunicatione, aut suspensus ab huiusmodi vsu, confessio iterãda est, quia absolutio nulla fuit. Et ideo sacramentum nullum fuit, quia defuit ipsius forma, quæ est absolutio. Memento tamen hic supra dictorum de absolutione, scilicet quãdo gesta tenent ratione publici officij propter communem errorem facti cum titulo, quia tunc tenet etiam absolutio sacramentalis, nisi deficeret potestas ordinis, quia potestas ista non potest suppleri à iure positiuo, hodie quoque propter constitutionem Concilij Constantien. sub Martino v. non est iteranda confessio absolutorum ab excommunicato, &c. nisi fuisset denuntiatus, aut propter notoriam percussionem clerici excommunicatus, quia Canon ille concedit receptionem sacramentorum ab excommunicato, non reuelando excommunicatum. Constat autem quòd absolutio non est in fauorem absoluentis, sed absoluti. Si verò confessori potestas defuit absoluendi à solis casibus aliquibus reseruatis, de quibus pœnitens ei est confessus, & de facto absolutus ab eodem, quando sibi constabit hic confessoris error, non tenetur iterare confessionem totam, sed confitèri de illis reseruatis tantùm, sicut si tunc fuisset missus ad Episcopum pro absolutione illorum.

Ex defectu verò scientiæ, quando confessio est iterãda vel nõ iterãda, relinquo prudẽtis arbitrio, vt singularibus conditionibus pœnitentis & confessoris pẽsatis, iudicet si confessio sit iteranda. Hoc autẽ dico, quia ad sacramentum hoc sufficit, vt sacerdos intelligat quæ confitetur pœnitens, esse peccata & mortalia quo ad communia, & iudicet

istum esse absoluendum, & scia. absoluere, &c. Sed respectu istius vel illius pœnitétis, potest tanta esse ignorantia, vt ipsemet pœnitens cognoscat se non confessum. Et potest esse sine scientia, tamé practica, vt fuerit sufficientior multis doctis confessoribus. Ex parte demum volũtatis, si finxit absoluere, & non absoluit, aut si non erat tunc mentis compos (quia deficiente ei vsu liberi arbitrij, aut quia noluit absoluere, confessionem iterare oportet, quia sine vera absolutione sacramentum nullum est. Meméto inter omnia hæc, quòd quando oportet iterare confessionem, si eidem confessori persona confitetur, non oportet iterare particulariter replicando, sed sufficit dicere, Dico meam culpam de illis omnibus quæ aliàs dixi Pap.v.& pœnitentiam taxatam ab eodem in memoriam reuocare, saltem modo superius explicato, vt contritio olim facta perficiatur, & continuetur cum noua contritione, satisfactione, & forma sacramenti.

Confessor sacramentalis quas debet habere conditiones.

CONfessor debet habere quinque conditiones, potestatem, scientiam, prudétiam, bonitatem, sigillum. Et de potestate quidem tam ordinis quàm iurisdictionis dictum est & paulo ante, & in verbo, Absolutio. De scientia autem, in cap. omnis vtriúsque sexus, de pœniten.& re. dicitur: Sit discretus & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens & peccatoris & peccati circunstantias, quibus prudenter intelligat quale debeat ei præbere consilium, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad saluandum ægrotum.

Vnde

Vnde euidenter apparet, confessorem oportere habere scientiam inquisitiuam de circunstantijs peccatoris & peccati, & scientiam medicatiuam animæ ægrotæ. Et prima quidem scientia necessaria est simpliciter confessoris ad cognoscendum & iudicandum, quod constat esse officium confessoris, quum verè & propriè sit iudex in foro pœnitentiali. Secunda autem scientia requiritur ad confessorem, quatenus se habet vt medicus animæ. Et quia hoc non conuenit confessori nisi metaphoricè, nec totaliter nisi sit pastor, ideo ista secunda scientia minus requiritur quàm prima. Oportet ergo secundum sacros Canones confessorem habere tantam scientiam, vt sciat circunstantias peccatoris & peccati, siue hæc sciat Latinè, siue vulgariter. Et quoniam inter circunstantias peccatoris & peccati constat computari, si excommunicatus est peccator, & si tenetur ad restitutionem, & si est in statu perseuerandi in peccato mortali, & si quid aliud est simile, & si peccatum est reseruatum superiori, & si confitens est sibi subditus quo ad hoc, ideo scire prima tria horum tenetur quilibet confessor: quartum verò (scilicet casus reseruatos) quilibet impotens absoluere à reseruatis, quintum autem quilibet qui non vniuersalis totius mundi confessor est. Et si confessor hęc nescit, & aliàs est idoneus, antequam audiat pœnitentem, prædicat ei vt liquidet se cum doctis, si incidit in aliquam excommunicationem, & quòd det sibi notitiam casuum ibi reseruatorum, &c. Sine autem hac prima scientia nescio excusare à peccato mortali audientem confessiones, nisi per accidens, puta quum pœnitens supplet scientia, aut practica, aut conscientia, quia scitur esse personam sine huiusmodi laqueis. Hanc

autem scientiam non ita intelligo exigi, vt om-
nia peccata, & excommunicationes, & circu-
stantias in promptu habeat, sed quod sciat sal-
audiendo confessionem, sciat dubitare de excō-
municatione, de reseruatione, de statu, de re-
stitutione, &c. vt habito consilio vel recursu ad li-
brum sciat iudicare. Ratio autem necessitatis
ius scientiæ est, quia sine illa officium iudicis ex-
cet, cæcus cæco ducatum præbens, & non n-
casu rectè iudicabit. Secunda autem scientia
bet se extendere ad minus, ad hoc, vt sciat
diuinæ misericordiæ vel vino diuinæ iustitiæ
pœnitentem emollire, desperatum exigere,
sillanimem confortare, aut remittere ad me-
rem confessorem, & breuiter in remedijs ne-
sarijs ad salutem, aut per seipsum sciat prouide-
aut remittere ad aliam meliorem seu doctiore-
vel saltem sciat seipsum exonerare, dicés, Fili quæ-
re alium confessorem pro salute tua: quia ego
possum meæ conscientiæ satisfacere de casib-
tuis. Tertium necessarium confessori, est prude-
tia, qua post admissum pœnitentem pro subditu
hortetur vt dicat, vt sciat peccata de quibus ipso-
conscientia remordet, & præcipuè grauiora, p-
mittátque dicere etiam crassissimo modo, vt
sic ipse confessor sciat, quibus est inuolutus p-
catis ille pœnitens, & de quibus interrogatus e-
Deinde interroget prudenter circa proposita,
si qua alia verisimiliter putat aut dubitat omis-
de reliquis non interroget. Interrogando autē
non sit molestus, nimis exactè quærens nume-
rum æstimatum, non sit scandalosus sibi aut pœ-
nitenti nimis quærens circunstantias venereo-
rum. Hoc namque vltra peccatum superfluitatis,
est præcipitare se aut pœnitentem in tentatio-
nem

nem. Nimis autem quæritur, quando habit peccati ſpecie adhuc quæritur, verbi gratia ſi mulier confitetur ſe cognitam extra vas naturale, ſufficit, & non quæratur in qua parte corporis, imò inſtruatur vt omnes vices quibus extra naturale vas eſt cognita, ſimul adunet, & non aliter explicando dicat, Peccaui extra toties, nec ad plus tenetur.

Et ſi peccatum eſt mollitiei voluntariæ, non quæratur quomodo, & ſic de alijs. Nec excuſent ſe confeſſores ſuper ignorantia aut deſolatione pœnitentis, quoniam ſic declaratur pœnitenti, quòd ſufficit dicere ſpeciem, & quod non expedit dicere, nec ad memoriam reuocare huiuſmodi obſcœnos modos, ſed doleat de offenſa Dei, fugatur ignorantia, & aduenit conſolatio.

Et quod de his dixi, intellige de reliquis ſuperfluis. Debet quoque eſſe prudens in vocabulis, vt non nominet turpiter quæ turpe eſt audire, vt ſi de modo naturalis vſus coniugij inſtruendus eſt pœnitens, poteſt dicere quod eſt; vt mulier faciem habeat verſus cœlum, & vir verſus terram, & ſic intelliget ſi oppoſito modo fuerit, aut ſi ſpatulas habuit mulier ad virum. Et ſic honeſtis vocabulis, quando oportet, inſtruat pœnitentem confiteri, & ſeipſum interrogare. Et hæc ſint dicta cauſa exempli. Multa opus eſt confeſſori prudentia circa media quibus pœnitentem inducere debet ad duo potiſſimè, ſcilicet ad diſplicentiam maximam offenſarum Dei, & ad propoſitum firmum mutandi vitam: ita quòd amplius non offendat Deum mortaliter. Et ad primum quidem ex parte ipſius Dei ſummi, optimi, creatoris, redemptoris, benefactoris, gubernatoris, &c. expedit procedere.

Ad

Ad secundum verò, excidendo causas quare ca[dit], puta malam societatem, frequentationem [i]llis loci, &c. proponendo quoque periculum [mor]tis repentinæ, grauitatem ingratitudinis in [...] diuo, exempli de terra sæpe compluta & in[fru]ctuosa, ad Hebr. vj. & similia. His enim duobus [de]bet præcipuè confessor studere, quoniam [...] fructus est, vt auferatur peccatum, & melius [est] dire duos bene, quàm viginti perfunctoriè. [...] mum prudens circa satisfactionem imponen[dam], vt commensurata sit pœnitenti magis quàm [pec]catis. Declaret quidem quanta peccatis [...] tur, imponatur fructuosa, exhortetur ad reli[quam] per seipsum exsoluendam. Nec laudo impon[ere] breuissimam satisfactionem, tunc explendam [...] solam sacramentalem: testis siquidem est hu[ius] modi actio animi minimè pœnitentis, mini[mè] reuersionis ad Deum, cuius oppositum suppo[nere] debet confessor, imò talibus est differenda [com]munio, vt interim in operibus misericordiæ [exer]ceantur. Non cognosco hanc prudentiam [...] cautelam non secundum virtutem. Non est [...] pœnitentiæ foro mercium assimilandum. [...] sunt confessores vt mercatores, vt dispen[dium] patiantur si ad forum non concurritur. Non [...] Christus nostris imprudentijs. Quartum ad [con]fessorem requisitum est bonitas, vt scilicet [sit sine] peccato mortali, hoc est, vt nullum habeat [mor]tale peccatum, de quo non sit contritus form[ali]ter, vel virtualiter. Nam si quis in peccato mor[ta]li existens, ministraret sacramentum pœniten[tiæ], incurreret crimen sacrilegij: quoniam indi[gnè] tractat sacramentum: & quantum in se est, pol[luit] sacramentum sua iniquitate. Et ideo qui acce[dit] ad audiendas confessiones, debet prius prob[are] seip[sum]

teipsum, saltem in generali, dicēdo verè suam culpam de omnibus commissis, cum vero proposito amplius non peccandi mortaliter, & satisfaciendi Deo, &c. sic & contritus ministret sacramentum. Quintum cōfessori necessarium, est sigillum confessionis: hoc est debitum efficax sacramentandi confessionem auditam. Reuelans enim confessionem, mortaliter peccat, quia sacrilegij iniuriam infert sacramento, ex cuius natura est, vt confessor nihil sciat vt homo. Vbi scito sigillum confessionis obligare ita ad secretum, vt nullo præcepto, nullo metu, nulla vi excusari possit, imò potest iurare se nihil scire, si de alicuius peccato quod in confessione tantùm scit, interrogetur. Et si interrogatus fuerit, an in confessione sciat talem furtum fecisse, potest liberè iurare, Ego nihil scio, sed non addat in confessione, nec tenetur respondendo addere, nec respondere secundum mentem interrogantis. Et nota quod si ego sciam cum toto populo Magdalenam cōcubinam, & Magdalena mihi confessa sit de peccatis suis, & specialiter de cōcubinatu suo, si ego postea dixero, Magdalena confessa est mihi peccata sua, non reuelo confessionem, quia confessio non fit nisi de peccatis. Sed si dixero, Magdalena confessa est mihi de concubinatu suo, iam reuelo confessionem, quia concubinatus vt cognitus per confessionem, manifestatur, & simile est de vsurarijs, & de alijs peccatis. Et propterea confessor, cùm audire eum contingit confessiones publicorum peccatorum, licentiam petat à pœnitente loquendi de istis publicis, ad dicendum quòd iste confessus est de tali peccato, & reliquit illud, & petit veniam de scandalo, & mādat restitui, &c. potest tamen sine omni licentia dicere, Ego audiui confessionem istius,

ritè confessus est, absolutionis b... in... di. hæc enim bona generalia potest dicere. Si non absoluit, & oporteat respondere interrogantibus, debet dicere, Ego feci officium meum, aliquid huiusmodi. Si tamen diceret, Ego illum non absolui, non esset de iuris rigore reus confessionis, quia ista negatio nullum manifestat peccatum confitentis, quia potest ex pluribus causis prouenire. Ex parte quidem confessionis, quia confessio non est completa, vt contingit producentibus vnam confessionem per ... dies, & ex alijs causis. Ex parte verò confessoris, quia noluit absoluere, vt contingit ijs qui ... capitis sunt. Ex parte quoque pœnitentis, quia pœnitenti non satisfacit cōfessor, & ex pluribus causis. Quia tamen suspicio non irrationabilis pœnitentiæ confitentis ex his verbis quandoque generatur, nō est dicendum, Ego illū non absolui, sed, Ego feci officium meum. Nullo autem modo excusari posset, si diceret causam, puta, non absolui, quia non vult restituere, quia est impœnitens, seu obstinatus, quia non vult relinquere concubinam. Hoc enim manifestè confessionem reuelat. Curatus autem quum ad communicandum concubinarios, vsurarios, & huiusmodi vocatur, petat à confessore si est absolutus, sed etiamsi ... met illius confessionem audisset, & non absoluisset, habeat se tanquam si nihil in confessione ... ret: & dicat, Quia iste hactenus fuit, & est, quantum apparet, in tali peccato publico, & peccatum publicum debet publica pœnitentia apud homines purgari propter scandalum, ideo nisi publicè ... stet te vel illum reliquisse peccatum, nolo communionem dare, nec ad Ecclesiasticam sepulturam admittere. Et sic absque hoc quod ipse, ...

let confessionem, negabit communionem, &c. iustè & sanctè. Si quoque diceret, ego non possum, aut potui ipsum absoluere, quia non video pœnitentiam publicam de peccato publici concubinatus, apostasiæ, vsuræ, &c. nō reuelat confessionem, quia nihil dicit quod sciat per confessionem, sed quod tam ipse quàm alij vident, scilicet non pœnitere publicè de peccato publico, quum debeat publica pœnitentia præcedere absolutionem, si peccatum est publicum, ita quòd saltem debet pœnitens publicè satisfacere publico Ecclesiæ scandalo, docendo publicè quòd reliquit concubinam, quòd restituit, quòd &c. aliud quippe est dicere, Iste non facit aut fecit, pœnitentiam publicè: & aliud est dicere, Iste non vult pœnitere, iste est obduratus in peccato suo. Hoc enim confessor per confessionem scit, quia ille dixit confitendo: Ego nolo relinquere statum meum malum. Illud verò confessor videt sicut cæteri, & ideo hoc tacendum, & illud dicendum est. Extenditur autem confessionis sigillum non solum ad occultandum peccata in confessione audita, quatenus sunt peccata illius qui confessus est, sed etiam ad occultandum omnia in confessione audita, quatenus per illorum aliquid possit percipi, vel in suspicionem duci peccatum aliquod illius qui confessus est.

Et obligatur confessio sigillo confessionis, siue absoluerit, siue non, quoniam peccata sunt ei dicta, non vt homini, sed vt Deo, siue subsequuta fuerit absolutio, siue non.

Sed si non in sacramentali confessione, sed secretum committendo dicatur alicui, Hoc tibi dico in pœnitentia seu sub sigillo confessionis, non

propter

propterea obligat ibi sigillum confessionis: quoniam sigillum confessionis non potest inueniri sine sacramentali confessione, quoniam non est humanæ autoritatis, sed solius diuinæ institutionis vinculum sacramentale. Et scito quod huiusmodi secreta extra sacramentalem confessionem dicta sub sigillo &c. si audiens non acceptat recipere sub sigillo, non tenetur: si verò acceptat, tenetur ex promissione sua iuxta aliorum iuramentum secretorũ, minus quàm si iurasset tenere secretum: quia iuramentum est maius vinculum quàm promissio assimilandi sigillum confessionis.

Sacramentum confirmationis contemnens peccat.

CONfirmationis sacramentum (quod Chrisma vocatur) negligens accipere, peccat, quia debet esse sibi solicitus de sacramento communi omnibus Christianis ad robur fidei à Christo instituto.

Coniuratio seu conspiratio vitiosa.

COniuratio, quæ & conspiratio dicitur, qua plures fide sibi inuicem præstita conueniunt ad malum aliquod patrandum, vel ad se tuendum contra publicam potestatem, vel ad non parendum in aliquo, communiter est peccatum mortale & scandalosum, quia communiter est contra bonum publicum, vel alicuius priuati, licet raro hoc videatur accidere.

Conscientia licet erronea obligat.

COnscientia etiam erronea obligat, in tantum quòd si conscientia alicuius haberet, quod spuere in Ecclesia, esset peccatum mortale, & tamen contra perseuerantem talem conscientiam spueret in Ecclesia, peccaret mortaliter, quia ...
tum

tum in se est, consentiret in peccatũ mortale formaliter. Et similiter si conscientia dictat, quod est veniale, & tamē facit, peccat venialiter: quia quātum est ex parte sui, consentit in peccatum veniale formaliter. Deponat autem huiusmodi erroneam conscientiam, ex se vel aliorum consilio, & sic liberè operetur vt alij operantur.

Contemptus in moralibus dupliciter considerandus.

Contemptus dupliciter in moralibus sumitur. Primò vt est peccatum, quo scilicet aliquis spernit proximum. Et vt est causa peccati, prout dicitur vnus peccare ex contemptu, alius ex infirmitate, alius ex ignorantia. Et primo quidem modo si propriè & formaliter intelligatur, est peccatum mortale ex suo genere, quia est actus iniuriosus proximo, lædens quantum in se est, notabiliter proximum. Contemnere enim proximum, importat affectum deprimentem proximum à sua æstimabilitate, opponitur siquidem contemptus proximi, æstimationi illius. Et quantū bonum est homini æstimari, tantum malum ei infert contēni. Constat autem hominem a multorum consequutione bonorum impediri ex hoc quòd despicitur, & multum se sentire offensum quicunque sentit se despici: testantur hoc iræ, rixæ, pugnæ, schismata, bella, & innumera mala quæ homo cōmittit ex hoc quòd despici non suffert. Quia igitur notabilis proximo irrogatur iniuria, ex hoc quod despicitur, patet quòd contemptus proximi est peccatum mortale, formaliter loquendo, hoc est hæc intentione contemnendi, nullus enim formaliter contemnit proximũ, nisi qui spernit proximum vt spernat proximũ, sicut nullus detrahit

formaliter,nisi qui detrahit vt detrahat, & nullus
contumeliam formaliter dicit,nisi qui dicit,vt co
tumelietur,& sic de alijs. Qui verò despicit proxi-
mum non vt spernat,materialiter tantum cōtem
nit.Nec peccat mortaliter,nisi notabiliter offen
datur proximus , tunc enim reddit actus in natu
ram suæ formæ , sicut in detractione & simili
accidit. Est quoque proximi contemptus pecca
veniale propter imperfectionem actus,vel ex pa
re imperfecti actus spernendi, vt cōtingit in p
mis moribus , vel ex parte rei in qua sper
quia minima est , quia parum pro nihilo
putatur. Et si paulum subsistes , videbis peccatu
hoc materialiter sumptum valde commune
humano generi, vtpote superbia procedens,à q
nisi speciali priuilegio nullus expers videtur.

Contéptus autē secū do modo)hoc est vt cō-
meratur specialis causa peccati,distincta cōtra
firmitatē,&c.)est nolle subiici cui oportet subi
Et hoc quoque formaliter intellectum,ex suo g
nere peccatum mortale est:peccatū quidē,quia c
tra rectā rationē est:mortale verò,quia contra d
lectionem Dei vel proximi est,nolle subiici cui
portet subiici. Nam contra dilectionem Dei
nolle subiici Deo , seu præceptis , & mandatis
consilijs eius quibus oportet subiici, & contra d
lectionem proximi est,si oportet illi subiici,no
le ei hoc debitum exhibere,quod est subiici illi.
propterea ex contemptu peccare , formaliter l
quendo,est; peccare mortaliter.|Vnde dicere v
bū otiosum ex cōtemptu,est mortale peccatū.Ita
nolle sequi cōsilia Christi (puta nolle ingredi re-
ligionē ex cōtēptu cōsilij Christi)est peccatū mor
tale, hoc enim nihil aliud est , quā nolle subiici
Christi cōsilijs vt cōsilijs,quod tamē est de necessi-
tate

tate ſalutis,quamuis admittere conſilia Chriſti,ſit nō neceſſitatis,ſed perfectionis. Et dicere verbum otioſum ex contemptu, eſt dicere verbum otioſum,vt faciat contra legem Dei, quæ inhibet verbum otioſum.Hæc autẽ maxima peccata rarò accidunt,niſi peſſimè diſpoſitis ſeu habituatis;intantum vt ex odio legũ & legiſlatorũ operẽtur,contemptus enim formaliter contra ſuperioritatem legis vel legiſlatoris directè tendit.

Aduerte hic duas diſtinctiones. Prima eſt inter conſolationẽ & ſubiectionem.Propter quã puella indignata parata ex ſe veſtire puerũ, quæ dicente matre.Indue puerum, nõ vult veſtire illũ,ne mater habeat conſolationem de bene induto puero, non peccat ex cõtemptu,ſed ex indignatione,nec indignatio ducit illam ad contemptum, quia illa non eligit non ſubiici,ſed non conſolari.Nec prę terit mandatum vt non obediat,ſed vt non cõſoletur.Et ſimile eſt de ſimilibus iudicium. Secunda eſt inter contemptum ſimpliciter, vel ſecundum quid.Propter quam ſubditus qui dicente Prælato, claude oſtiũ,vtrum non faciat verbum Prælati,in hoc tamẽ minimo,paratus abſolutè obedire,omittit claudere oſtiũ,non peccat mortaliter, quia nõ contemnit ſimpliciter, ſed ſecundũ quid mandatum Prælati,hoc eſt,quia nõ præterit illius mãdatũ vt faciat cõtra illius mãdatũ abſolutè,ſed cũ hac additione in minimo,ita,quod ly minimũ,minuit rationẽ mãdati,ac per hoc minuit rationẽ cõtemptus, vt tanquã imperfectus actus nõ ſit cõtẽptus ſimpliciter, ac per hoc nec peccatũ mortale.Et ex hoc capite verificatur,quod peccare venialiter ex contemptu infra limites venialis,non eſt peccatũ mortale,hoc enim eſt ex cõtẽptu ſecũdũ quid peccare venialiter. Quũ enim ſimpliciter & abſolutè

quis contemnit mandatum, non modificat illud ex minimo opere. Et econtra, quum quis ex eo quòd de minimo agitur in contemptum tendit, non ruit in contemptum, sed sustentatur animo à minimo tanquam non contemnat, sicut in minimo furto sustentatur accipiens occulte minimum tanquam non furetur.

Contentio verbalis quando vitiosa.

CONtentio vt est nomē peccati, significat pugnam loquutionis non secundum rationem vel quantum ad modum, vel quantum ad rem qua est contentio. Vnde quandoque est peccatum mortale, & quandoque veniale. Nam si contentio pugnat contra veritatem cognitam, erit iuxta veritatis naturam iudicanda, hoc est, si veritas impugnata, est veritas fidei, aut necessariò ad salutem alicuius siue quantum ad animam, siue quātum ad corpus, siue quantum ad res, seu famam, & breuiter si veritas est talis, quòd eius mendacium est perniciosum, contentio pugnās cōtra talem veritatem est perniciosa, ac per hoc mortale peccatum, Si verò huiusmodi veritas nō est talis vt oppositum mendacium sit perniciosum, contentio contra illam peccatum veniale est. Et hæc intellige formaliter, scilicet impugnandi contra veritatem. Nam si ex alia intētione fit (puta propter exercitium aut disputationem) contentio non naturaliter est, quæ potest esse, & est sæpe laudabilis. Si verò contentio à ratione discedat, quia immoderata est (puta clamando, &c.) sic communiter videtur peccatum veniale, nisi forte scandalum haberet annexum trahēs ad mortale. De quo dic vt infra de scandalo.

Con

Contritio peccatorum quæ præsupponat.

Contritionis quinque sunt consideranda, scilicet differentia ab attritione, materia, modus, necessitas, & tempus. Contritio tria exigit, displicentiam de commissis peccatis supra omne odibile, propositum vitãdi peccata supra omne vitabile, & propositum confitendi seu satisfaciendi. Hoc tertium requiritur, si homo nõ est confessus, duo autem prima simpliciter & absolutè exiguntur. Ita quod hinc habes differentiam ab attritione. Nam si alicui displicet peccatũ quod fecit, sed non supra omne displicibile, nõ est cõtritio, sed attritio, Et similiter si intendit vitare peccatũ, sed non supra omne vitabile, non est contritio, sed attritio. Et scito quòd huiusmodi vera contritio dupliciter inueniri potest, scilicet formata, vel informis, hoc est cum gratia & charitate Iesu Christi, & sine illa. Et homo quidem potest esse certus se habere contritionem veram, dubitando an sit formata vel informis, quoniam potest esse certus de affectu suæ voluntatis, quòd plus displicet sibi offendisse Deum mortaliter, quã quodcũq; aliud malũ, & similiter quod plus intẽdit vitare mortalem offensam Dei, quam quodcunque aliud: nõ tamen est certus propter hoc se esse in charitate & gratia Dei. Vnde debet quilibet esse certus de cõtritione humana, hoc est quantum ex nobis pendet, nõ autem de contritione formata diuina gratia. Hæc de primo.

Materia verò cõtritionis, hoc est de quo debet homo conteri, cõstat principaliter esse peccatum mortale, & secundariò veniale. Et quia impium est dimidiã à Deo sperare veniam, oportet conteri non de vno peccato sic, & de alio non, sed om-

ni peccato mortali proprio.

Modus autem contritionis sufficiens ad salu- est, vt homo qui multa habet mortalia, in gen- li detestetur omnem suam mortalem in Deu- offensam, cum animo vitandi de cętero, vt dictu- est, hoc est, vt displicentia hæc odio habeat co- missa supra omne odibile, & propositum vita- intendat supra omne vitabile. Sic namque con- tio generalis, est contritio virtualiter atting- omnia & singula cõmissa etiam oblita. Non- gitur ad salutem habere singulas contrition- xta singula peccata, nec secundum numerum, secundum species peccatorum, testante hoc Do- mino dicente de Magdalena, Dimissa sunt ei pec- cata multa, quoniam dilexit multum, & non dix- quoniam dilexit multoties.

Necessaria autem est contritio peccatori ad sa- lutem, quoniam sine pœnitentia peccatũ non re- mittitur, pœnitentia autem principaliter consis- in contritione, quæ necessaria fuit ante legem, in lege, & tempore gratiæ.

Tempus autem quo tenetur post commissum mortale quis conteri, quantum ad surgendum a morte peccati, & vitandum periculum repent- mortis ac damnationis, determinatum est ad - tum, quia nec per momentum tuum est, licitum stare in statu offensæ & iræ Dei. Quantum autem ad vitandum nouum peccatum transgressionis præcepti de contritione, tempus est determina- ad articulum necessitatis, necessitas ex se cogit ad contritionem. Prima est periculum mortis: quia tenetur homo in hac vita conteri. Secũda est su- sceptio vel administratio sacramenti, & vniuersali- ter exercitatio cuiuscunque actus exigentis neces- sario hominem sine peccato mortali: quia nisi cõ-

teratur tunc homo mortale peccatum incurreret. Tertia verò necessitas, scilicet ex præcepto Ecclesiæ simul in anno, scilicet tempore confessionis, tutè ac necessariò affirmatur nunc: sacrosanctum generale Concilium Tridentinum Sessione 13. statuit atque declarat, ne tantum Sacramētū (Eucharistiæ) indignè, atque ideo in mortē & condemnationem sumatur, illis, quos cōsciētia peccati mortalis grauat, quātumcunque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessario permittendam esse confessionem sacramentalem. Ex hoc autem quòd peccata memoriæ occurrunt, sicut non tenetur ad tunc confitendū, ita nec ad tunc conterendum. Vtrunque enim est præceptum affirmatiuum, obligans tempore necessitatis, quod non constituit memoria. Sed tenetur semper ad non approbandum, ad nō cōplacendum, quia ista sunt præcepta negatiua, quæ obligant semper, & ad semper. Dies quoque festos sanctificare noua contritione peccatorū, sanctū consilium ac omni obseruatione dignū est, non tamen præceptum, quia nec ex parte contritionis præceptū de cōtritione determinatū ad diē festū, nec ex parte diei festi præceptū de sanctificatione festorum, determinat sibi cōtritionem peccatorū.

Contumax potest excommunicari.

Contumacia, pro quāto contra obediētiā iudici debitam tendit, peccatū est mortale. In cuius signum potest cōtumax excommunicari.

Contumelia quando sit peccatum mortale.

Contumelia (qua quis malum culpæ iniuriosæ in proximum coram profert, puta, Tu es fur) peccatum mortale est formaliter sumpta, quia quantum in se est, lædit proximum in

bono honoris. Dixi formaliter, hoc est ex intentione dehonorandi, quia materialiter (hoc est nõ ex intentione dehonorandi) possunt verba contumeliosa etiam absque vllo peccato dici, reprehensio nis gratia, vel cum peccato veniali ex leuitate. Memento quoque hic & vbique, quòd huiusmodi peccata mortalia ex suo genere sunt venialia propter imperfectioné actus, vel quia primi motus, vel quia contumelia in minimo, vel quia materialiter tantùm contumelia est, nisi fortè notabilis læsio proximi inde sit.

Conuitium duplicem importat iniuriam.

CONuitium duplicis iniuriæ nomen est. Quandoque enim generalem sonat iniuriã in proximum, coram illatam verbis, siue significetur malum culpæ, vt esse sacrilegum, sicarium &c. siue malum pœnæ, vt esse cæcum, vel claudũ, ita quod contumelia est species conuitij. Quandoque autem sonat iniuriam plurium simul vociferantium iniuriosè contra proximum, vt dicatur conuitium quasi conuocium à multitudine vocum, vt contingit sæpe transeunti pauperi à leuibus personis, iocosè tamen fieri. Et vtroque modo ex suo genere formaliter (hoc est ex intétione dehonorandi factum) constat esse peccatum mortale, quia quantum est ex intentione actus & loquentis, læditur proximus in honore. Veruntamé propter imperfectionem actus (puta quia materialiter tantum conuitium dicitur sine notabili detriméto honoris, aut quia non verè consensit, vt dehonorandi gratia conuitiaretur: sed quasi primus motus fuit quo ad hoc, aut quia in minimo non curauit dehonorare) veniale tantum peccatum incurritur. De exéplo auté dicto conuitiantium iocosè, diximus,

mus, vt intelligatur conuitij significatio, nō quod iocosè factum, sit mortale communiter enim veniale est conuitium iocosum: sed quod serio & formaliter fit, mortale est ratione dicta.

Debitam omittens correctionem grauiter peccat.

Correctionis, qua subditi à superioribus corrigi debent (siue puniendo factis, siue increpando verbis, siue superiores sint Prælati Ecclesiastici siue Domini seculares) omissio quando, sicut, vbi, &c. oportet, proculdubio peccatum est mortale, nisi propter imperfectionem actus sit veniale, quia præceptum de huiusmodi correctione, est præceptum de actu iustitiæ necessariæ, ad publicum præcipuè bonum. Sed perspicere in singularibus casibus occurrentibus, si nūc huius hæc correctio est de necessitate iustitiæ, non est facilè, ita quòd in generali constat correctionem de qua loquitur, non posse sine peccato mortali omitti, quando est necessaria ad rempublicam si correctio incumbit propter bonum publicum, vel ad personam priuatam, si correctio exigitur propter bonum alicuius priuati: tenetur enim superior ad exercendum iustitiam propter vtrumque bonū. Sed quoniam contingit quandoque punitionem, quæ propter bonum publicum esset absolutè necessaria, propter incidentia non expedire tunc, sed esse differendam (vt Dauid distulit punitionē Ioab, qui occiderat duos principes (aut remittendam (vt Dauid pepercit Absalon, qui interfecerat fratrem, & pepercit Nabal) aut aliter commutandam, &c. ideo prudentia quæ circa singularia versatur, maximum locum habet circa huiusmodi correctionis præceptum exequendum. Nec facilè

damnandi ſunt, qui non omnia corrigunt rationabiliter aliquas correctiones omittentes (I. ... quia minus cautè increpauit Abner, quòd ad concubinam patris introiſſet, regnũ perdidit. Dau. quia nunquã increpauit Amõ ſuũ primogenitum de ſtupro ſororis, reprehẽditur à ſcriptura) nec facilè excuſãdi ſũt omittẽtes corrigere. Ex parte quidẽ correctoris ſi conatur ſecũdũ prudentiã implere correctionis præceptũ, in tuto à mortali ... caro cõſciẽtia eſt, etiãſi quãdoq; erraret, eſſet ... tũc materialiter tantùm tranſgreſſor. ſ. non ... tentione omittẽdi correctionem: & venialiter ... caret, ſicut & leuium cor rectionem omittens ... propter imperfectionem actus ex parte materiæ.

Correctio fraterna eſt de neceßitate,

CORrectionis fraternæ (qua quiſque tenetur proximum corrigere verbo, quando oportet &c.) omiſſio, poteſt eſſe peccatum mortale, & veniale. Eſt enim præceptum huius correctionis de præceptis charitatis & eleemoſynæ ſpiritalis & ideo non quilibet venit corrigendus, ſed indigens correctione: eleemoſina enim non nisi indigenti danda eſt Et quia præceptum affirmatiuum obligat pro loco & tempore neceſſitatis: quando ſcilicet aliquis morte peccati detentus probabiliter creditur mea correctione liberandus, ita quòd ſi credo, quòd ſine mea correctione reſurget (puta quia eſt homo ſuæ conſcientiæ ſeruator) aut nullam habeo probabilitatem, quòd ex mea correctione reſurget (puta quia nullam habeo illius notitiam) aut dubito, quòd ægre feret correctionem, & blaſphemabit, vel nihil prodero, non te-

neor ad correctionem fraternam, quoniã tunc nó sumus in casu necessitatis, quando .s. aliquis mortali peccato detentus probabiliter creditur mea correctione liberandus, quia deest probabilis credulitas liberationis, vel deest necessitas meæ correctionis. Imo stante isto casu necessitatis, si nõ ex intentione, sed ex quadam tepiditate omittetur correctio, non fit peccatum mortale, sed veniale, quia in effectu non præponitur bono fratris omissio correctionis, ex quo non intendit omittere illam, sed materialiter tantùm omitteret, nisi tanta esset necessitas peccatoris ob ignorantiam fortè, quòd ratione notabilis damni imputanda esset omissio ista, & rediret in naturam suæ formæ, ac si fuisset ex intentione, vt in alijs peccatis contingit. Est ergo omissio fraternæ correctionis circa peccata mortalia tunc tantum mortale peccatum, quando ex intentione fit, in casu quo creditur opus esse illius correctione ad liberandum à peccato mortali, & probabiliter creditur liberatio inde futura, quia tunc tantùm fit formaliter contra præceptum correctionis fraternæ, veniale autẽ, quum vel materialiter omittitur, nisi emergens damnum in mortalis naturam reduceret, vt dictum est (materialiter autem omittit quicunque in animo fraternæ charitatis bonum præponens quibuscunque bonis & malis mundi omittit, quoniam talis non intendit subtrahere bonum necessarium ad salutem proximi) vel in alijs non mortalibus omittitur.

Nec mireris, quòd in hoc præcepto diximus requiri probabilem opinionem de fructu correctionis, quoniam corrector tenet locum agentis, & corrigendus patientis, actus autem actiuorum sunt in patiente bene disposito. Et propterea

sicut

sicut oportet correctorem nõ ex voluntate, sed ratione accipere tempus & locum, & alias occurrentiones, & dispositiones corrigendi, ita non ex voluntate, sed ratione debet habere, si est fructus susceptiuus suæ correctionis, quod est habere probabilem opinionem de futuro fructu.

Crudelitas excessiua peccatum est.

CRudelitas (hoc est atrocitas animi in pœnis exigendis) peccatum est mortale, pro quanto excessum in puniendo ponit, crudelis enim causam puniendi habet, sed modum non habet, peccátque manifestè contra proximum, plus puniendo quàm mereatur vltra malam dispositionem proprij animi, qua seipsum fœdat crudelitate.

Curiositas secundum diuersa obiecta dici potest vitiosa.

CVriositas, cum immoderatum ponat appetitum cognoscendi siue per intellectum, siue per sensum, peccatum est, quia plus quàm recta ratio dictat, appetitum cognoscendi protrahit. Non est autem mortale peccatũ si nuda sit, hoc est nisi ex adiuncto fiat mortalis, vt si curiositas intantum exorbitet, vt dæmonibus vti velit magistris: vel ad periurium seu perfidiam inducere velit habentem aliquid in secreto, & sic de alijs quæ possunt adiungi criminibus trahentibus curiositatem ad peccatum mortale.

Decimarum non solutio perniciosa sacrilegium reputatur.

DEcimas soluere omittens vbi cõsuetum est solui, peccat mortaliter peccato sacrilegij, quia nõ reddit debitas res Ecclesię cui tenetur reddere de necessitate salutis, constat enim hoc ex suo genere esse peccatum mortale, & sacrilegiũ,

nisi propter imperfectionem actus, vt in alijs contingit. Vbi autem non est consuetum solui decimas, non peccat omittens soluere, salua tamé cura pastoris sui, vt habeat vnde viuat honestè, si non habeat reditus vnde viuere secundum quod sibi congruit, possit, quia ad hoc pro sua rata quilibet ei subditus tenetur, nulla ipsi consuetudine suffragante.

Defensio manualis immoderata vitiosa est, moderata verò permittitur.

DEfensio manualis illicita dupliciter redditur. Primò, ex intentione, si scilicet animo lædendi offensorem fit. Nam defensio debet esse suo fine contenta, scilicet vt defendat, & præter intentionem defendentis: si aliter non potest defensio fieri: nisi lædatur inuasor, debet illum lædere, ita quòd læsio sequatur ex necessaria defensione. Et hinc peccant mortaliter, qui non curant seruare illæsos inuasores, quum possunt aliter defensionem exercere. Secundò ex immoderamine tutelę, vim enim vi repellere licet, sed cum moderamine inculpatæ tutelæ. Et intelligitur de immoderamine ex proposito: qui enim putat moderatè defendere, & præter propositum non aduertendo aliqualiter excedit, aut nō peccat, aut leuiter, quum humana actio in exercitatione exteriori accensa non omnimodæ subdatur mensuræ.

Delectatio debet esse discreta: quòd si modum excedat, vitiosa est, & damnabilis.

DElectatio morosa (hoc est voluntaria delectatio de actu malo cogitato siue voluntate exequendi cogitatum actum illum malum) exigit ex dupl ci capite discretionem, scilicet ex parte consensus, & ex parte actus de quo est delectatio, qui

actus dicitur, & eſt obiectum delectationis. Ex parte ſi quidem actus obiecti, iuxta naturam actus de quo eſt, delectatio iudicanda eſt, ita quod ſi actus de quo quis cogitando delectatur, eſt peccatum mortale (puta adulterium, furtum, homicidium, &c.) ipſa quoque moroſa delectatio eſt peccatum mortale: & ſi actus de quo quis cogitando delectetur, eſt peccatum veniale (puta iocari verbis lætis, comedere lautè, &c.) ipſa quoque moroſa delectatio eſt peccatum veniale. Ex parte verò perſonæ iuxta veritatem deliberati conſenſus iudicanda eſt. Nam ſi perſona cogitando de re quantumcunque malo delectetur, non aduertendo ad id, de quo delectatur (ita quòd ſi aduerteret, non approbaret) non eſt ibi peccatum mortale, etiamſi per vnum diem ſic inaduertenter cogitaret & delectaretur, quia non poteſt eſſe mortale peccatum ſine rationabili conſenſu, qui in propoſito deeſſet. Si verò aduertere incepit, & præualente impetu concitatæ paſſionis non plene aduertit, ſed antequam plenè aduertat, delectatio facit curſum ſuum, peccatum non mortale, ſed veniale interuenit, quia ſicut inaduertentia excuſat à mortali, quia excuſat à deliberatione, ita non plena aduertentia excuſat à mortali propter eandem rationem, ſcilicet, quia excuſat à deliberatione: ſine plena enim aduertentia non habet humana mens vt deliberet. In cuius teſtimonium excuſantur à ſomno pollutionis ſurgentes ſi quid mali eis complaceat, donec plenè aduertant quid eis incumbit, quod enim illi patiuntur propter ſomnum, iſti patiuntur propter paſſionem inuoluntariam. Si autem plenè aduertit, & poſitiuè conſentit in illam, peccatum iam patet: & ſimiliter ſi poſitiuè diſſentit, virtus iam patet. Sed ſi poſitiuè nec

con-

consentit, nec dissentit, & tamen in illa cogitatione delectabili perseuerat, conuincitur consentire ex ipsa continuatione delectationis non prohibitæ à voluntatis imperio quando potuit, & debuit: quia tunc mens hominis operam dabat actui peccati mortalis, quantum est ex parte actus, sed excusabatur à mortali, ex eo quòd non erat voluntarius. Accedente autem tempore quo voluntas potest prohibere mentem à continuatione huius mali actus, tenetur voluntas prohibere, sicut teneretur manum cohibere à prosequutione alicuius actus mali inchoati in somno, alioquin sibi imputaretur tanquam voluntarius. Et verè esset voluntarius negatiuè & ex negligentia, quia potuit & debuit prohibere, & non prohibuit.

Magna tamen hîc opus discretione, quum de timoratis conscientijs agitur. Discernere siquidem oportet causam, quare continuatur illa cogitatio delectabilis. Nam si ex complacentia delectationis illius prouenit, quòd negligit prohibere continuationem illam, voluntaria fit delectatio, & verè morosa, vt dictum est. Si autem non ex complacentia, sed ex non æstimatione commotæ cogitationis, & delectationis negligentia prouenit (puta, quia scit voluntatem suam constantem, & confidit quòd propter huiusmodi cōmotiones phantasiæ & concupiscentiæ non ruet in consensum malum) peccat quidem, quia potest & debet conari ad repellendum huiusmodi intima bella & pericula maxima, & quantum in se est, implere illud, Persequar inimicos meos, & non conuertar, donec deficiant. Non peccat tamen mortaliter, quia in veritate iste dissentit, virtualiter saltem, imò putat se non actiuè continuare cogitationem illam delectabilem, sed se parat

in

in illam, & tanquam tentationem, non tanquam propriam operationem apprehendit illam, ac per hoc confidens de non consensu suo, patitur i cogitationem delectabilem, tãquam debuem... stem ad sui impugnationem. Vnde negligétia... non cadit super actu intrinseco voluntatis... sensu vel dissensu ad velle continuationem... delectationis, sed cadit super conatu ad repel... dam illam tanquam hostem. Et propterea... perseuerat in cogitãdo delectabiliter de illa... sed phantasia delectabilis molestando ipsi... seuerat in illo, formaliter loquédo. Et hæc ex par... te consensus sufficiant.

Rursus ex parte rei de qua est delectatio, di... nere oportet quatuor. Primum an delectatio de opere cogitato, vel de ipsa cogitatione. Ver... gratia, si cogitatur bellum aliquod cũ delectatio... ne, vtroque modo cõtingit delectari, aliqui enim delectantur de operibus cogitatis, puta de homi... cidijs, vulneribus, prælijs, incendijs, &c. Et hi... qui sunt affecti ad huiusmodi facinora Aliqui au... tem delectantur de ipsa cogitatione, delecta... enim naturaliter anima nostra in conferendo... præcipuè noua aut mira, vt testantur comœdijs... stantur & multorum otia, dũ ingrediuntur he... stultorum. Et sicut diximus de bello cogitato... cõtingit in materia venerea & alijs, quidam en... cogitantes de turpibus, non delectantur de actu cogitato, sed de cogitatione, dum occurrit aliqui subtilis modus malè operandi, ita q cogitatio illa tanquam subtilis aut mira seu noua inhęrens ani... mæ, parit delectationem. Et hoc videtur accidere præcipuè curiosis & affectis ad subtiles inuentio... nes. Aliqui autem delectantur de vtroque, s. de co... gitatione & actu cogitato. Et licet difficile alicui

vide-

videbitur discernere vnde delectatio insurgat, nõ debet tamẽ difficile videri, vt discernat quid mouet ipsum ad complacentiam illius delectationis. Nam si sentit se moueri ab opere cogitato, iam habet morosæ delectationis naturam: si vero a cogitatione noua aut mira aut subtili, &c. iam habet quòd non est delectatio morosa, quoniam morosa delectatio est de opere malo cogitato.

Secundum, an delectatio sit de ipso opere malo cogitato, an de modo operandi cõcogitato. Verbi gratia, occurrit cogitatio de furto vel rapina. & cõcurrunt cogitari multi miri modi rapiendi vel furandi. Nã si delectatio sit de furto vel rapina, est morosa: si vero de miris & similibus modis, nõ est delectatio morosa, quum modi isti sint admirabiles, & naturaliter delectabiles cogitanti animæ.

Tertium est inter cogitatũ malũ opus simpliciter & absolutè, vel relatum ad cogitantẽ. Stat enim quòd opus esset peccatum alicui, & alteri non. Ex hinc discerne tria. Primò ꝙ vidua quæ delectatur de præteritis actibus coniugij, non peccat mortaliter, quia delectatur de operibus sibi licitis pro tẽpore quo fuerunt licita. Plus est enim explicitè approbare, quàm delectari, sed constat quòd vidua licitè approbat preteritas delectationes: ergo. Peccat tamen venialiter in huiusmodi memoria, quia caret tã necessitate quàm pietate huiusmodi delectatio. Secundò, quòd quamuis licitè cupiat quis delectari cum aliqua muliere conditionaliter. s. si esset vxor sua (quia tale opus tali conditione relatum ad sic cupientem, est licitum) delectatio tamẽ voluntaria, quam iste in præsenti acciperet de tali opere cogitato cum illa, esset delectatio morosa, quia præsens delectatio non fertur cum conditione, sed de facto habetur sine conditione: desi-

derium autem est, quod cum conditionali fertur super opus. Vnde religiosus, etsi non peccat mortaliter cupiendo delectari cum muliere si esset sua vxor, peccat tamen mortaliter voluntariè se delectando in actu carnali cogitato cũ illa, si esset vxor sua, propter dictam rationem, quia cõditio excitat desiderium futuri, sed non delectationem præsentem. Tertiò, quòd vir cogitans de vxore absente, & actu coniugij, & voluntariè delectatur de illo, nõ incidit in morosæ delectationis crimẽ, quia de actu sibi licito tunc delectatur absolutè, quamuis peccet venialiter, quia nec necessitas nec vtilitas suadet sibi talem mentis occupationem. Quæ tum est (quod à principio diximus) inter obiectũ & obiectum. Nam si opus cogitatum delectans est veniale, delectatio erit venialis, & si mortale, mortalis. Et hinc fit, vt voluntaria delectatio de muliere pulchra visa vel videnda, non nisi veniale peccatum sit, quia videre mulierem pulchram, non plus quàm veniale peccatum est. Voluntaria autem delectatio de muliere pulchra libidinosè amplexata, seu osculata, vel amplexanda, seu osculanda, peccatum mortale est, quia huiusmodi amplexus & oscula, peccata mortalia constat esse.

Aduerte demum diligenter pie lector, vt quæ diximus, formaliter intelligas, nõ decet enim loqui dicendo nisi formaliter. Excusamus siquidem multa stando infra terminos, de quibus est sermo, quæ tamen aliunde possent damnari. Verbi gratia, dicimus quòd memoria delectabilis in vidua excusatur, verum est, si nihil aliud adiungatur: sed si adiungantur, quòd tunc in vidua insurgunt in concupiscibili appetitus, aut in carne commotiones, oportet ad regulas de annexis malis aut periculis [illegible] de alijs iudicium.

Circa

Circa morosas delectationes notato adhuc tria scilicet occasionem, libertatem, & intentionem. Potest siquidem occasio delectationis esse voluntaria & licita, vt quum quis gratia componendi, prædicandi, disputandi, consulendi, vel ex audientia confessionum cogitat aliqua vnde delectatio surgit. Vel voluntaria & non licita, vt quum quis ex vanis & sensualibus verbis dictis aut auditis, vel ex vano visu aut tactu incidit in huiusmodi delectationes. Vel inuoluntaria, vt quum sese offerunt præter intentionem huiusmodi phantasiæ delectabiles. Hinc enim fit, vt quum homo aduertit se huiusmodi delectabilibus inuolui, & negligẽs est, magis imputetur negligentia illi qui ex occasione voluntaria & illicita, quàm illi qui ex inuoluntaria, & minimè imputetur illi qui ex occasione necessaria aut pia in delectatiões huiusmodi incidit.

Inter subiectionem quoque corporis vel partis sensualis ad rationem, differentia est, quòd corporis partes (puta manus & pedes) obediunt seruiliter, hoc est absque libertate. Moueo enim manum quando volo, & versus partem quam volo nulla existente in manu libera exidentia. Appetitus autem sensualis obedit quidem rationi, sed politicè, hoc est cum libertate resistenti. Habet enim proprium motum ac impetum quo concupiscit aduersum spiritum. Et hinc fit vt non ita imputetur motus delectationis hominis, sicut imputatur motus manus, & non sit signum sufficiens ad probandum consensum tacitum sola perseuerantia delectationis post aduertentiam, sicut perseuerantia motus manus sufficit ad conuincendum consensum aduertentis, nam pars sensualis potest perseuerare ex proprio impetu, quod nõ habet locũ in manu, vnde similitudo quę data est superius in

continuatione motus manus, & continuatione motus delectabilis, postquam homo plenè aduertit, intelligitur quatenus iste motus pendet ex ratione, ita quòd postquam homo plenè aduertit, si adhuc perseuerat in cogitatione delectabili de opere malo vt sic, conuincitur consentire in delectationem pro quanto delectationis motus pendet ex ratione, & non absolutè. Intentio denique hominum contuenda est quo tendit. Nam postquam plenè aduertit, si negligitur, delectetur de illo malo opere, committit formaliter peccatum delectationis morosæ. Si autem negligit quidem, sed non vt delectetur de illo malo opere cogitato, sed quadam tepiditate, seu aliquo huiusmodi, non incurrit formaliter delectationem morosam, ac per hoc non peccat mortaliter, nisi exorbitatio fuerit tanta vt quasi ideo neglexerit vt delectetur. Nec sicut detrahens non intentione detrahendi, non peccat mortaliter, nisi læsio famæ fuerit tanta quasi intenderit ille detrahere, dum non curauit tantam læsionem famæ inferre, ita qui negligenter ac per hoc materialiter delectatur de malo opere cogitato, non vt delectetur de illo, non peccat mortaliter, nisi inuolutio fuerit tanta, vt redeat in naturam suæ formæ, vt quasi ideo neglexerit vt delectetur, dum non æstimauit tam notabiliter se tali delectabili inuolui. Et hinc habes, vnde post plenam aduertentiam multas negligentias excuses à peccato mortali, quia paruæ sunt in his præcipue qui habitualiter in animo gerunt se potius velle mori quam peccare mortaliter. Si enim contingit hos esse negligẽtes in huiusmodi cogitationibus delectabilibus, nõ est eorum negligentia ex affectu ad delectationẽ de illo malo opere quod cogitatur. Nec detinentur à tali

dele-

delectabili vt sic, sed magis ab aliquâ passione côcupiscentiæ, quæ sine tali delectabili detineret. Et, vt puto, nunquam aut rarissimè sic habituati, in antedictam negligentiam mortalem incidunt. Et hæc ita accipiantur ad excusandû, vt non foueant ad negligendum.

Derisio in proximum versa quemadmodum diuersimodè fieri potest, ita diuersimodè damnanda est.

DErisio seu irrisio quæ verbis aut cachinnis, subsannatio quæ naso rugato, illusio quæ tactis fit, pro quanto quandam despectionem proximi importat, peccatû est, quia rationi rectæ aduersatur, vt ad hoc paruipendatur proximus, vt erubescat. Est autem quandoque veniale peccatû, vt quum iocosè quis parum aut de paruo deridetur, parua enim erubescentia quasi pro nulla reputatur. Et quandoque mortale, vt quum in iocum deducitur quis, quasi non sit tanti vt debeat æstimari. Interuenit siquidem tunc maximus illius contemptus, & maior quàm in contumelia & detractione, quia licet contumeliosus deprimat honorem, & detractor famam, neuter tamen ad tantum personæ contemptum peruenit ad quantum venit irrisor, pro fatuo aut nihilo habens & haberi volens eum quem irridet, vt erubescat côparere inter homines. Et hoc etiam peccatum graue valde, intellige etiam formaliter, hoc est, quando fit ex intentione irridendi, quod est tanto grauius, quanto de virtute maiore, aut persona maior deridetur, vt quum deridetur iusti simplicitas aut persona in exemplum Ecclesiæ posita, &c. Quòd si in Deum & sanctos fiat, non est simplex irrisio, sed blasphemia, vt patet ex supradictis.

Desperatio est damnabilis.

DEsperatio, qua quis desperat, seu nō sperat cō-
sequi futuram beatitudinem, peccatum mor-
tale est, quia est omissio actus necessarij ad salutem
æternam, impossibile est enim sine spe operari à
tam excelsum præmiū cōsequendū sicut sine fide.

Famam proximi qualitercunque denigrans, mortaliter peccat.

DEtractio, qua quis famam absentis denigr[at]
peccatum mortale est, quia contra mag[num]
proximi bonum, famam .s. tendit formaliter a-
pta, hoc est ex intentione lædendi famam, siue
dicendo verum, siue falsum, siue asserendo, siue re-
ferendo, siue addendo, siue minuendo, siue inter-
pretando, siue tacendo, & quouis alio modo. Si ve-
rò non formaliter quis detrahat (hoc est non ex
intentione lædendi famam proximi, sed loqua-
tate, aut, &c.) non est peccatum mortale, quia no[n]
nisi materialiter detrahit, nisi adeo notabiliter in-
de lædatur fama proximi, vt actus redeat in natu-
ram suæ formæ, dum non curauit cauere à tan[ta]
proximi læsione. Similiter peccatum veniale e[st]
detractio sit formalis, sed in minimo, quia mi-
nimum quasi pro nihilo accipitur à ratione. Si-
mile autem est iudicium de auditione detract[ionis]
scilicet quòd si ex complacentia infamiæ prox[imi]
audit, peccatum est mortale. Et si non malo animo
audit, vel peccatū non est, vt si necessitate aut pie-
tate audit, vel est peccatum veniale, vt si ex leuita-
te audit, nisi ipsius auditio famam proximi notabi-
liter læderet, quod tunc posset contingere, quan-
do auditio eius causa esset auditionis aliorū, vnde
notabiliter læderetur fama proximi. In hoc autē &
similibus casibus valde per accidēs (quoniā & ipse
materialiter tantùm audit, & materialiter tantùm
causat

causat auditionem aliorum) siste pedem, & noli præcipitare sententiam, etiamsi proximi fama notabiliter fuerit læsa, quoniã si ipsius audientis animus purus fuit, non apparet huiusmodi negligentia mortalis, cuius malum si aduertisset, effugasset.

Ponitur quoque triplex casus in quo materialiter (hoc est non malo animo) audire detractioné, potest per accidés esse peccatum mortale. Primus est, si audiens potest & debet ex officio vel corrigere detractoré, vel obuiare detractioni. Secundus est, si audiens potest & debet obuiare, sed ex timore humano omittit. Tertius est si articulus necessitatis alicuius magni mali ex huiusmodi detractione subsequendi obligat ad obuiãdum, quicquid sit illud magnũ malum, siue infamiæ, siue dãni in rebus temporalibus, siue vulnerum, &c. Tunc enim audiens tenetur obuiare, si potest, ex communi ratione qua quis tenetur pascere fame moriẽtem, & eos qui actualiter opprimuntur subleuare, præcipuè quũ solo verbo resistatur detractionis gladio. Et in his casibus rectæ rationis iudicio relinquitur determinãdũ quãdo, vbi, cui, & quomodo resistẽdũ est, quoniã de præcepti affirmatiui exequutione agitur. Et prælati prudẽtia opus est in primo casu. In secundo verò timor humanus oportet quòd sit mortalis, si mortale peccatũ erit tacere. In tertio quoq; & necessitas pẽsanda est qualis sit, & resistendi facultas, & fructus, & si constat detractionẽ esse falsam, ne si vera sit, dũ arguitur, in peius emergat, dum vel non falsa vel vera comprobabitur.

Detrahere sibi ipsi (hoc est infamare seipsum) peccatum est mortale ex suo genere grauius, quàm detrahere proximo, quanto magis tenetur diligere famam suam propter Deum & commune bonum, quàm proximi. Nec excusatur à pecca

to mortali propter metum aut tormēta, quoniam tormenta, quoniam sicut nullus metus nullaque tormentum excusat à vulneratione aut occisione sui, ita nec ab infamatione sui. Quãuis enim pati detrimentum famæ propriæ, sit in proprio arbitrio constitutum, si in aliorum malum non redundat, sicut pati vulnera & mortem, inferre tamen sibiipsi damnum famæ, criminosum est, sicut vulnerare aut occidere se. Et si in iudicio propter tormenta hoc fit, duplicatur iniquitas, quia adiungitur mendacium in iudicio perniciosum.

Disputans de fide tanquam in ea dubitans & hæsitans, mortaliter peccat.

DIsputare de fide, dubitando de veritate fidei peccatum est mortale, quia dubius in fide infidelis est. Ad confutandos verò errores, nisi rationabilis causa subsit, vel gratia exercitij, coram simplicibus peccatum est imprudentiæ, quia periculosum est ne in vacillationem inducantur, ex hoc ipso quod audiunt aliquid apparens contra ea quæ sunt fidei. Et laicis nihilominus peccatum est disputare de fide publicè vel occultè. cap. quicunque, de hæret. lib. 6. Et quia contrafaciens excommunicari mandatur, peccatum mortale est, si laicus sciens sibi sub tali tantáque censura interdictam redditam disputationem huiusmodi, nihilominus præsumeret de fide disputare.

Discordia diuersimodè sumi potest.

DIscordia, qua quis voluntari alterius de bono diuino aut humano cui debet consentire scienter & ex intentione contrariatur, peccatum est mortale ex suo genere, quia contra charitatis concordiam directe est. Notanter autem dicitur cui debet consentire, quia discordiæ completum

peccatum

peccatum tollit concordiam, non quamcunque, sed debitam, quæ scilicet ex debito est aut esse debet inter proximum & se, aut alium. Si enim nolit concordare cum proximo ad bonum supererogationis (puta ad ingrediendam simul religionē) non pertinet ad discordiæ vitium, quia non tenetur consentire ad tale bonum. Inuenitur tamen discordię peccatum veniale propter imperfectionem actus, vel ex parte volentis: vt in primo motu discordiæ, vel ex parte materiæ, vt si tollat concordiam in minimis. Minima autem in proposito sunt, quæcunque non sunt necessaria ad salutem, vt si discordet aliquis à voluntate dicendi veritatem purè officiosam, hoc est cuius mendacium esset peccatum veniale, & sic de alijs.

Inuenitur rursus discordia per accidens, hoc est non ex intentione, hoc est quum quis discordat quidem ab altero, sed non vt discordet, sed vt non minus rectè aut vt rectius velit, seu operetur. Interuenit siquidem tunc solummodo discordia materialiter, quia formaliter vterque tendit ad bonum. Et tunc aut non est peccatum, si vterque prudenter se habet: aut contingit peccatum, vel ex parte volentis quantum ad modum, si nimis inhæret propriæ sententiæ. Vel ex parte materiæ, si erraretur in his, quæ sunt de necessitate salutis. Et in vtroque casu tantum culpæ vel excusationis iudica, quantum culpæ, vel excusationis habet induratio in primo, aut error in secundo. si enim pertinacia illa est venialis, non nisi peccatum incurrit veniale. Et similiter si error ille excusabilis est propter ignorantiam excusatam (puta quia nō tenebatur illud scire) excusata erit discordia huiusmodi. Considerandum demum est in ijs quæ sunt per accidens, damnum seu nocumentum

consequens (sicut de detractione materialiter dictum est) antequam iudicium feratur de mortali peccato.

Dispensatio non debet esse leuis & absque causa rationabili.

DIspensare in lege siue voto & similibus, absque rationabili causa, peccatum est, quia actus est voluntarius, dissonus rationi rectæ. Est autem veniale huiusmodi peccatum in paruis.

In ijs autem quæ notabilia sunt, considerandum est si aliquid interuenit contra diuina præcepta, seu bonos mores, vel non, & sic iudicandum est de mortali, vel non mortali. Verbi gratia, si absque rationabili causa dispensetur quis, vt habeat multas Ecclesias, & patet aut creditur vel probabiliter dubitatur inde prouenire, quòd Ecclesiæ priuantur debitis curis animarum, peccatum mortale proculdubio incurritur, quia contra diuinum ius est, vt priuetur Ecclesia debita cura animarum. Et similiter si absque rationabili causa dispensaretur, vt multa Ecclesiastica beneficia cum excessiuis prouentibus vnus haberet, peccatum mortale est, quia contra naturale ius est, vt communia bona (qualia sunt beneficia Ecclesiastica) ita iniquè distribuantur, vt vnus ebrius sit, & infiniti esuriant.

Idem autem est iudicium de dispensatione in voto seu iuramento, quia ex diuino iure obligant. Nec est tutus in conscientia quo ad Deum, qui dispensatur in istis sine rationabili causa etiam à Papa motu proprio & certa scientia, & de plenitudine potestatis, quia Papa non habet potestatem in destructionem, sed ædificationem corporis Christi.

Diuina

Diuinatio in quantum diabolico innititur auxilio, peccatum mortale est.

Diuinatio, pro quanto significat indebitam vsurpationem cognitionis futurorum euentuum, vel præteritorum, aut præsentium occultorum, peccatum est, quia contra rectam rationē est. Et est ex suo genere mortale inquantum dæmoniaco innititur auxilio. Contingit tamen frequenter esse veniale propter imperfectionem actus. Vel quia actus dæmoniacus non est secundum se, nec ex intentione tacita vel expressa exercentis illum, vt contingit in multis vanis, puta libro fortunæ omnibus, &c. Vel quia non putatur actus dæmoniacus, vt contingit multis, in quibus sola vanitatis deformitas apparet, puta in apertione librorum, & similibus, quæ ex fortuna, seu casu creduntur. Pro generali siquidem regula habendum est, quòd vbi nulla interuenit dæmonis inuocatio, nec explicita, nec tacita, & non est mala intentio, non incurritur mortale peccatum. Excluditur autem tacita dæmonis inuocatio, quando nulla re aut verbo quis vtitur, vt instituta ab aliqua secreta causa, quod tunc fieret, quando quis vteretur aliqua re aut verbo quasi habente virtutem ad effectum aliquem, ad quem cōstat nec naturalem nec diuinam habere virtutem.

Tunc enim tacitè consentit in dæmoniacum auxilium: quia ad virtutem illius tacitè recurrit, dum sic vtitur re aut verbo illo. Vbi quoque tacita interuenit dæmonis inuocatio, si cognita aut credita, aut dubia est, peccatū est mortale, vt patet. Si verò ignota est, & cùm hoc si crederetur esse, nō fieret, nō est mortale peccatū, quia propriè loquēdo nō inuocat iste dæmonem tacitè, nisi materialiter

rialiter & inuoluntariè, quod non facit hominem socium dæmoniorum. Et iuxta has regulari iudica etiam sortes.

Doctorari non potest quis insufficiens absque peccato.

DOctorem fieri aut facere insufficientem, notabiliter peccatum est, quia actus voluntatis caret debita sibi materia, & quia iniuria per hoc fit omnibus quibus ille propter doctoratum præponitur, & quo ad honorem, & quo ad locum. his tamen quia non notabiliter alij inde læduntur (non multum enim videntur homines æstimare hoc) non video peccatum mortale. Sed gratia materiæ videtur peccatum mortale, si de medicinæ vel Theologiæ doctoratu fit sermo, quia est factum perniciosum quantum est ex se, quoniam eo ipso quòd aliquis constituit aliquem doctorem in Medicina, approbat & proponit illum vniuersè mundo in medicum, doctorare enim, est approbare publicè scientiam in illa facultate. Et propterea quantum est in se, publicat, testatur, & approbat coram omnibus, quòd ad illum vt medicum omnes pro sanitate confugere possunt, ac per hoc mendacium perniciosum facto committit, exponendo periculo vitæ corporalis, &c. omnes recurrentes ad illum ignorantem. Et simile est de doctore in Theologia, qui est velut medicus animarum: approbatur namque, quòd omnes ad illum vt ad doctorem Theologiæ recurrere possunt. Et sic non solùm populares, sed presbyteri habentes curam animarum confidunt de scientia illius magistri (& inde deciduntur erronei casus conscientiæ, inde docetur falsa, &c.) dicunt pro autoritate, Magister in Theologia dixit, &c. Quia ergo quantum

tum

tum in se est, in periculum corporum vel animarum agitur, & datur opera rei illicitæ, constituendo insufficientem doctorem, ideo pernitiosum factum hic inuenitur, sicut esset perniciosum mendacium testificari populo, quod hic est sufficiens ad medendum, & ille ad instruendum animam.

De doctoratu verò in alijs materijs non apparet simile periculum. Nam de doctoratu in artibus, nulli videtur imminere periculum. De doctoratu verò in Iure, rarò videtur periculum, quia nisi aliter sciatur esse doctus, non facilè credit quis illi suam cautam, medicum autem quum infirmus audit, propter ingentem sanitatis spem & miseriam infirmitatis statim rogat. Et rursus in causis ciuilibus potest adhiberi remedium si aduocatus errauit, sed in causa ægritudinis agitur de vita aut sanitate irreparabili, &c. Graue tamen peccatum incurritur in iuris doctoratu huiusmodi. Et quamuis mortale non definiam, non tamen omnino excuso à mortali, quia quantum in se est, periculo exponit clientulos.

Doli exequutio proximo nociua, vitiosa est & damnabilis.

Dolus (hoc est, astutiæ exequutio, siue per verba, siue per facta ad decipiendum ordinata) peccatum est, verè prudentiæ contrarium. Et iuxta subiectam materiam potest esse mortale vel veniale, sicut deceptio ad quam astutia machinatur. Si enim intenditur deceptio perniciosa, est peccatum mortale: si verò officiosa aut iocosa, est peccatum veniale.

Duellum non potest licitè vel iustè indici.

Duellum (hoc est singulare bellum ex condicto) indicere, peccatum mortale est, quia eligitur

gitur percussio proximi, & expositio propriæ & alienæ vitæ periculo mortis, absque sufficiente talis belli causa.

Suscipere autem seu acceptare duellum, vel pro manifestatione veritatis peccatū mortale est, quia contra rationem rectā eligitur percussio proximi periculum vitæ, & diuini fit vsurpatio iudicii, & tentatione Dei, & inducitur in testimonium quod non est testimonium, & diabolica adinuentio impletur. Vel ad ostentationem virium, peccatum quoque mortale est, quia contra rectam rationem eligitur percussio proximi cum periculo vitæ, vt patet. Et per eandem rationem peccant mortaliter bellantes decem hinc & decem inde, vt quandocunque spectaculi gratia tempore belli fit. Non enim excusantur propter tempus belli, quasi partialis conflictus cum hostibus, quia non habet locum finis belli in huiusmodi partiali certamine. Non enim ordinatur conflictus iste ad debellandum vel minuendum hostis virtutem, sed ad ostentationem hominum, vel ad euitationem ignominiæ, quasi vilis & degeneris animi reputetur nisi acceptet duellum, peccatum quoque mortale est eadem ratione, quia contra rectam rationem non vulgarium, sed sapientum, eligitur percussio cum periculum, &c. vel ad terminandam litem ciuilem vel criminalem, peccatum quoque mortale est, quia non est proportionatum medium ad terminandum litem armata pugna percussiua. Sed Licitum tamen est suscipere duellum autoritate principis, quando accusator materiali gladio iudicis iniustè me petit, mutilando vel occidendo; quoniam inuasus gladio possum me gladio tueri. Et similiter licitum est resoluere bellum iustum in duellum, quando pars habens iustum bellum

vincet

videt se aliter succumbere, vtitur enim viribus suis vt melius potest. Et si hæc sic breuiter dicta non penetras, vide diffusè à nobis scripta in commentarijs secunda secundæ diui Thomæ in fin. xcv. quæstionis. Vnde principes concedentes duellum (vt communiter accidere videtur) patet peccare mortaliter. Secus autem esset, si ex rationabili causa permitterent, sicut permittunt meretrices, quoniam non peccarent.

Ebrietas quando sit peccatum mortale.

EBrietas præcognita & volita, & propter delectationem in potu vini immoderato, peccatum mortale videtur, quia contra rectam rationem violentè imponit quis sibiipsi necessitatem vinculi tollentis vsum rationis. Ebrius enim non solùm est absque actuali vsu rationis, vt otiosus, & absque soluta ratione, vt dormiens: sed necessitatem habet permanendi in vinculo rationis, propter quam differt à dormiente, à quo etiam differt, quia somnus est priuatio naturalis, ebrietas verò violenta, vtpote ægritudinalis perturbatio existens. Notanter autem dicitur præcognita & volita, quia ebrietas nisi intenta sit, non est ebrietas formaliter, sed materialiter tantùm. Dicitur quoque propter delectabilem potum vini, quia si quis ex intentione inebriaretur ex dispositione artis medicinę propter sanitatem, non esset ebrietas peccatum, etiam veniale, quia non esset ebrietas formaliter, nec esset ibi immoderatus potus, quia homini sic disposito potus inebrians esset moderatus. Et rursus recta ratio habet, vt homo imponat sibi necessitatem permanendi ad breue tempus, puta diem, &c. sub vinculo violento rationis vsus, vt postea possit ratione in corpore

sano

ſano diutius vti, quàm habet corpus infirmi... cur liceret vti opio, & alijs ſtupefacientibus, impedientibus rationis vſum.

Ebrietas inculpabilis excuſat à peccatis ex ebrietate commiſſis, quia tunc inuoluntaria ... Si autem eſt culpabilis, alleuiat quidem pecc... ex ipſa ſequentia, quia ſunt minus voluntaria... diuerſimodè. nam peccata præuiſa, quia ſolitus ebrius talia peccata committere, excuſantur tanto, ſed non à ſuis ſpeciebus, quia volunt... ſunt in ſua cauſa, ſcilicet ebrietate. Non præ... autem, excuſantur à ſuis ſpeciebus, ſed aggra... ebrietatis peccatum, vtpote illius mali cauſa...

Ebrietas non plena (quando aliquis potu... redditur nimis lætus, aut turbatur in phan... dum videtur ei quod domus gyretur, aut huiuſ... modi aliquid incurrit, non tamen perdit vſum ra... tionis) peccatum proculdubio graue eſt, niſi cau... medicinæ fiat, quia immoderatus eſt potus ſecun... dum quantitatem vel qualitatem, & hoc ſi aduer... tenter aut negligenter accidit. Peius tamen ſi ... intentione, eſt enim tunc prope mortale, non ta... men eſt mortale, quia nec attingit ad comple... ebrietatis rationem, nec notabile damnum ra... nis eligitur.

Eligendus in prælatum eccleſiaſticum duabus debet pollere virtutibus.

Electio Eccleſiaſtici paſtoris debet in foro conſcientiæ fieri de homine habente duas condi... tiones. Prima eſt, quòd ſit bonus, hoc eſt ſine peccato mortali: propter hoc enim dominus ter Petrum interrogauit ſi haberet charitatem. Secunda eſt, quòd ſit melior cæteris cognitis, qui poſſet eligi & haberi. Melior autem, non quantum ad bonitatem

nitatem vitæ, sed quãtum ad regimen illud nunc. & hic respectu talium ouium. & reliquis particularibus occurrentijs pensatis. Exiguntur autem intantum ambę conditiones, vt neutra earum possit scienter omitti sine peccato mortali. Scienter autem dico, hoc est secundum conscientiam eligentis, tenetur enim eligens si absque peccati mortalis incursu vult eligere, tenere secundum suã conscientiam, quod ille quem eligit, sit in gratia Dei, & quòd sit ad tale officium in hoc loco, hoc tempore. &c. melior in omnibus, quos nouit posse haberi pro tali cura. Et ratio primi est, quia existens in peccato mortali est indignus prælatione Ecclesiastica, vt pote non diligens Christum super omnia ac per hoc impotens pascere Christi oues ex sua vita, quòd præcipuè exigitur in pastore. Ratio secundi est, quia postponere meliorem minus bono in huiusmodi nõ est sine crimine acceptionis personarum dum persona præponitur causæ.

Et scito hic idem esse iudicium de prouisore, hoc est de illo qui per viã prouisionis absque electione facit pastorem. Secus autem est de confirmatore, quoniam confirmator non eligit pastorẽ, sed electionem supponit. Et si dignus electus est, sufficit ei. Et melior cæteris illi haberi potest ex hoc ipso, quòd electoribus solus iste præ cæteris gratus nunc est, est siquidem cõditio ista multum faciens ad causam. Prælatus enim minus idoneus, gratus tamen ouibus, melior est illis prælato magis idoneo, & minus illis accepto, quoniam ibi charitas coalescit, hic periculum operandi ex metu, &c. Si verò plures sunt nominati, & liberum est confirmatori eligere inter illos in quem consentiat, tenetur inter illos meliorem ad hoc præferre: vt de electore dictum est eadem ratione. Et hęc

quo ad secundam conditionem intellige, considerato affectu & respectu ad bona temporalia gratia scilicet, celsitudiné, honorem, diuitias, &c. quatenus sunt communia Ecclesiæ bona distribuenda inter Ecclesiæ mēbra. Sic enim habet in huiusmodi electionibus locum acceptio personarum qua iniuria irrogatur digniori si posthabetur. Et hæc dico propterea quia si in electionibus spectaretur ad spirituale tantùm officium ad quod eligitur, quum eligatur ad onus, cessat ratio iniuriæ respectu dignioris, & sufficeret eligere dignum, cui in cæteris onerosis officijs credimus sufficienter prouidisse si eligimus dignum. Et ratio quare posset postponere digniorem esset, quia non tenetur eligere digniorem, quāuis melius faceret, si digniorem ad hoc eligeret. Vnde Paulus Apostolus quales debeant pastores eligi describens ad Titum & Timotheum, nunquam meminit conditionis comparatiuæ, scilicet quod sit cæteris magis dignus, sed tantum conditionum positiuarum, quæ requiruntur ad hoc quòd sit idoneus Episcopus, quia tunc Episcopi non beneficium sed officium habebant, & quia ad id quod est per se, respiciebat Apostolus. Ex quibus patet nō esse ex suo genere peccatū mortale postposito digniore eligere dignum in Ecclesiasticum pastorem, quia ex his quæ sunt per se iudicanda, sufficit eligere sufficientem ad onus tale spiritale, & ad dispensandam temporalia, quoniam secundum veritatem etiam ad onerosum officium respectu temporalium eligitur consequenter.

Electio secularis officialis (vt prætoris &c.) debet de persona ad officium illud idonea fieri, ita quòd oppositum scienter aut negligenter faciens, peccat mortaliter, propter nocumentum reipublicæ

blicæ,quod ex inepto rectore incurrere oportet.

Ad eligendum autem meliorem ad hoc,quamuis fortè teneatur,qui potest,non tamē video vinculum peccati mortalis,si placet sibi sufficere idoneum.quoniam non video hic acceptionem personarum,quia nec video habere hic locum iustitiam distributiuam, quum officium hoc nō detur ciui vt parti communitatis. Et similiter non exigitur, quòd credatur abſque peccato mortali,quū non fiat pastor ouium Christi,sed custos pacis humanæ in republica.

Et electiones quæ in communitatibus secularibus fiunt de suis officijs distribuendis suis ciuibus (siue sit prætura,siue quodcūq; aliud notabile) regulari debēt secundū regulas iustitiæ distributiuę.

Et si non vult errare qui nescit huiusmodi regulas, det votū suum illi qui magis idoneus est ad hoc inter eos, qui digni sunt & possunt præponi. Quod ideo dico,quia si is qui verè est dignior,nō potest præponi, quia alijs nō placet,eligendus est dignior inter illos dignos qui possunt haberi.Qui autem contra iustitiam distributiuam votum dat, peccat mortaliter,nisi propter imperfectionem actus excusetur,sicut in alijs vitijs contingit.

Eleemosyna duobus casibus est necessariò non omittenda.

ELeemosynam non facere, est peccatum mortale in duobus tantummodò casibus. Primus est,si quis habet de superfluo naturæ,&personę. Et tunc quia præceptum hoc (scilicet quod super est, eleemosynam date) est affirmatiuum & obligat pro loco &tempore, &c.propterea fidei ac prudentiæ illius qui superfluum habet, commissum intelligitur,quādo & quibus actualiter dispenset

 illud

illud superfluum simul vel successiuè vt melius sibi videbitur.

Secundus est, quum apparet pauper in extrema necessitate constitutus iuxta illud Ambrosij, Pasce fame morientem, si non pauisti, occidisti.

Et in primo casu intellige duo. Primò, superfluum non consistere in puncto, quoniam sicut in multis ablatis ab aliquo, non censetur quis indigens, ita multis additis non propterea superfluit. Secundò, quòd superfluum in tali latitudine consistit iudicandum est consideratis sumptibus honestis ... bilibus etiam filiorum familiæ, status munificentia, magnificentia, communibus euentibus, ... redibus, & alijs eiusmodi, ita vt rarò videatur contingere, vt homo secundum statum gloriosè viuens, superfluum habeat. In secundo quoque casu intellige extremam necessitatem, non quando emissurus est spiritum, sed quando ob defectum necessariorum apparet quòd ille moritur, nisi ei succurratur de necessarijs modo, quo ... possunt prodesse subuentiones, antequam desperetur de vita illius.

Emptio debet esse discreta, & modo debito exercenda.

EMere rem minoris iusto pretio ex intentione emendi seu soluendi minus iusto pretio, tunc hoc, &c. peccatum mortale est; quia contra iustitiam lęditur proximus, minus habendo quàm habere debeat. Circa iustum autem pretium quid sit oportet non falli, quoniam iustum pretium non solùm est illud quod communiter in illa patria currit, sed illud quod nunc, hic, sub hoc vendendi seu emendi modo potest communiter inueniri, ita quod licet res aliqua Romæ à mercatoribus venda-

vendatur centum, si eadem res post moram longam ex-posita venditioni, siue subhastando, siue per proxenetas, non inuenit emptorem nisi pro septuaginta (tum quia vltroneæ merces vilescunt, tum quia emptores pauci inueniuntur pro tunc, aut quia non indigent re illa, aut quia non habent pecuniā promptam pro re illa, aut quia non curant habere illā) iustum tunc ibi huius rei pretiū constituitur septuaginta, ita quod non peccant illi qui ex eo quòd vident, quod res illa venalitati exposita potest haberi tali pretio, puta septuaginta, inducuntur ad emendum. Nec redditur iniustum pretium ex causa, puta quia necessitate ductus ac per hoc non voluntariè vendit, quia inopia qua cogitur quis ad vendendum non reddit venditionem inuoluntariā, alioquin etiamsi rigido pretio venderet, inuoluntaria redderetur vēditio, quod cōstat esse falsum. Eadem siquidem ratione iustum pretium est, quod nunc hic sub hoc modo vendēdi vel emēdi inuenitur communiter, qua ratione iustum quoque est pretium quum post bella, aut pestes domus, agri, horti, &c. emuntur vilissime, quia non inueniuntur emptores. Et eadem ratione gemmæ quæ emptæ fuerant mille, modò emūtur centum, quia non inueniuntur emptores. Et similiter trāseunte naui aliqua videmus emi res vilius quàm ibi valeant, quia non inueniuntur emptores nunc pro alio pretio. Et sic de similibus. Et si hæc latius discussa cupis videre cum suis fundamentis, vide commētaria nostra in primo articulo, quæstio lxxvij. secundæ secundæ. Et pro nunc vide differentiam pretij, inter rem expectantem emptorem, & seipsum non expectantem emptoré, & clarificabitur intellectus tuus. Domus enim expectans emptoré, venditur, qua. tū vel absolute,

domus autem non expectans, venditur quantum inuenitur. Et tunc verè venditur quantū valet hic exposita, quamuis non vendatur quantum valeret expectans emptorem. Iustum autem pretium est, non quantū valeret si expectaretur, sed quātum valet nunc hic, & reliquis singularibus quæ tunc occurrūt pensatis, vt patet in pignoribus, quæ autoritate curiæ à pauperibus propter debita sua exponuntur sub hasta plus offerēti. Et ideo emens minoris iusto pretio, citra tamē medietatem licet excusetur à iure ciuili, non tamen excusatur à iure diuino. Permissiuè siquidem iure humano dicitur licitum decipere citra dimidium pretij, sed lex Domini immaculata est, secundum quam peccatum mortale est lædere proximum etiam in re notabili. Emere iura aliena tempore litis bonorum, licet in se nullum peccatum sit, si tamen litigiosa sint, aut futura credantur, iniquum videtur, quum non deceat hominem lites quærere. Et si minoris iusto pretio emat, peccat, & ad tenetur ei secundum ciuilia iura debitor plus dare, quàm emerit. Et sicut alia iura, ita iura quoque creditorū (quibus scilicet debentur pecuniæ mutuatæ aut censuales, & breuiter ex quocunque contractu licito, siue debeantur in præsenti, siue in futuro certo tempore) possunt licitè emi, dummodo iusto pretio emantur. Iustū autem talium iurium pretium est, quod communiter inuenitur absque dolo, fraude, &c. sicut in cæteris vænalibus tantum valet res, quanti vendi potest. Cōtingit autē huiusmodi iura parui vendi, & tamen iusto pretio, quia paucos inueniunt emptores, vilescunt enim res quæ à paucis emuntur, & propter penuriā pecuniæ, sicut cæteræ res vilescunt, quando & vbi rara currit pecunia.

Emptio multis causis dicitur illicita.

EMptio est illicita multipliciter. Primò ex fraude iusti pretij, vt si quis cognoscens pretiosam geminam, de manu rustici non cognoscētis quid habet, emat vno carlino. Nam voluntaria cōmutatio ex notitia prouenit. Simile est enim ac si aurum pro aurichalco ab ignoranter vendente quis emeret. Et tenetur huiusmodi emptor ad restitutionem damni vltra peccatum. Secus autem esset, si tam emente quàm vendente ignorantibus committunt se fortunæ, valeat quantum valeat, tunc enim bona fides vtriusque, & voluntas commutādi cum incuria discussionis, transfert dominium licitè. Si quis quoque emptor cognoscit pretium gemmæ, & monet rusticum, quòd ipse vult eū bona conscientia habere absque scrupulo, etiamsi valeret mille aureos, & clarè explicat quòd pro donato habeatur quicquid amplius est, non videtur iniustè emere, ex quo dominus rei monitus cum protestatione, non curat discutere rem suam, propterea quia non emit, sed inuenit eam. Et emptor non tenetur ei explicitè affirmare quantum valet, quum habeat alius vnde possit inquirere & scire.

Secundò, ex fraude in substantia, quantitate, aut qualitate, vt si quis ab ignorante emeret quasi aurichalcum, aurum aut in magno pondere pro paruo, aut quasi vitiosam rem, quum esset absque vitio. Tertiò, ex anticipata solutione, vt si quis minoris emit, quia prius soluit, vt faciunt ij qui emendo fruges assignandas primo tempore persoluūt minus. Aduerte tamen quòd in huiusmodi emptione spectatur ad æstimatum pretium tempore assignationis frumenti. Et propterea si verisimiliter credatur frumentum valiturum mense

I 4 Iunij

Iunij decem vel circa, licet nunc valeat quinde-
cim licitè ego ex nunc ego pro mense Iunij de-
cem, vt patet ex cap. nauiganti. de vsu, Neque
quòd in Augusto creditur valiturum duode-
aut quindecim, quoniã emptor nõ emit pro Au-
gusto, sed pro Iunio. Sed si emeret pro Augu-
decẽ, & creditur valiturum quindecim, iniqua
emptio ex anticipata solutione iustitiam viola.
Nota tamen quòd quia pretia rerũ non consi-
in puncto, sed distinguũtur in pium, modera-
& rigorosum, si ex hoc quòd homo prius aut
soluit, ad pretium pium deducit emptionem,
lum peccatum est. Et hinc fit vt absq; peccato
dem iam vnus emat decem modò soluens, & al-
postea soluturus emat duodecim, quia ille pre-
miti. iste rigoroso emit. Quartò, ex pacto de re-
uendendo, & quandoque etiam cũ pacto de lo-
do venditori sub annuo censu moderato, si pre-
quo emitur minus est, quã res valeat. Habet enim
tunc speciem mutui palliati sub nomine empt-
nis & vsuræ palliatæ sub nomine census. Vnde
pretium est iustum, contractus licitus reputa-
& frequenter fit.

Æmulatio (hoc est tristitia de alieno bono, q-
quia ille alius bene habet, sed quia ipse nõ habet)
peccatum quandoque est. Vel ex modo, quando
scilicet immoderatus est dolor ex nimio amo-
sui temporalis boni, & communiter est veniale.
Vel ex bono affectato, quando scilicet impropor-
tionatũ sibi bonum concupiscit, vt si plebeius al-
tero facto principe tristatur quia ipse nõ est prin-
ceps. Et communiter aut stulti sunt tales, aut am-
bitiosi, & tunc iuxta qualitatem ambitionis iudi-
cabis hanc æmulationem. Et si in Ecclesiasticis di-
gnitatibus aut beneficijs æmulatio inueniatur, iu-
dica

do ea illam secundum appetitum æmulantis, ita quòd si appetitus illius ad beneficium, aut dignitatem est bonus æmulatio est bona, & si appetitus est malus venialiter, æmulatio est venialis, & si appetitus est malus mortaliter, æmulatio est mortalis. Cæterùm in spiritalibus æmulatio tãto est laudabilior, quanto appetitus est melioris boni, iuxta illud, Æmulamini charismata meliora.

Episcoporum peccata peculiaria quæ sunt.

EPiscopi peccata peculiaria sunt, conferre ordines indignis, consecrare nõ virgines, vt virgines, cõferre beneficia Ecclesiastica indignis, nõ residere in Ecclesia & cathedra sua absque rationabili causa, non interesse diuinis officijs, diebus dominicis saltem, nõ visitare singulis annis suam diœcesim, & in visitatione nõ seruare iura, tam de inquirentis & prouidentis, quàm de prædicãdo, quàm de procurationibus, &c. non instituere prędicatores seu potentes in opere, & sermone in Ecclesia cathedrali & conuentualibus, non celebrare synodum singulis annis, non prouidere de idoneis ministris, vicario, assessore, notario, œconomo non propinquo, nec fauore cõiuncto, sed clerico de gremio Ecclesiæ idoneo, &c. negligere executionem legatorum propter negligentiam aliorum ad se deuolutorum quo ad executionem, non corrigere verbo & facto vt opus est subditos, non conficere chrisma annis singulis, non dispensare reditus suos pauperibus & Ecclesiæ vt debet, negligere vt magistri instituantur ad docendum opportuna & artes liberales subditos, & vniuersaliter negligere ea quæ ad pascendum Christi oues sibi creditas opportuna sunt.

Inter hæc autẽ & similia differẽtia cõsiderãda

est duplex. Prima est, quod quędā sunt secundū mala, vt cōsecrare nō virgines vt virgines, cōferre ordines seu beneficia indignis, quia actus cad… per materia repugnante, negligere curam ani… rum, qui perniciosæ infidelitatis est manife… ecclesiasticos prouentus dissipare, quia eiusd… vitij: non curare de idoneis ministris, quia… hoc tenetur omni iure, & tenetur de damnis… nibus, & similia. Quædam verò sunt mala p… pter aliud, hoc est propter mala quæ inde… sunt sequi, vt non residere, non visitare, ce… lebrare synodos, & huiusmodi, hæc enim mala pro tanto sunt, pro quanto ex eis ouium… stus aut tollitur, aut minuitur, aut impeditur. Secunda est, quòd quædam statuta sunt perpe… durationis, vt de residendo, visitando, prædic… do &c. Quædam verò cum præterito tempore f… xa videntur, vt de instituendo œconomo, de p… dicando in visitatione. Et multa fortè sunt a… quæ aut per non vsum, aut aliàs abolita vide… tur in locis multis. Sicut etiam institutio ho… nium potentum in opere & sermone pro præ… cationis officio, aut neglecta, aut non recepta multis locis videtur, vbi nulla inuenitur præbe… da pro huiusmodi viris instituta, & forte… cidit in ecclesijs, vbi tenues sunt præbendæ. E… propterea errantes in primis (quæ scilicet… (e mala) peccant mortaliter, nisi propter imperfe… ·tionem actus (puta quia paruulus error circa ñdelitatem aut diligentiam interuenit) excuse… ar. Errantes autem in secundis, quantum p… ceat, ex causa & ex malo quod sequitur, & … bono quo priuantur oues, pensandū est. Circa… vero, quæ non est in memoria hominum, quod… seruata fuerint in aliqua Ecclesia (vt de œconomo & simili…

& similibus, non video peccatũ aliquod, modo ad finem authenticum propter quem statuta illa erãt, studeat Episcopus quantum in se est dirigere, puta quod reditus Ecclesiæ bene ac fideliter tractentur, quod promoueantur in canonicos meliores, seu magis digni, &c. Hoc enim est ad idem tẽdere, sed alia via hodie conueniente.

Verecundia potest in bonam & malam partem sumi.

ERubescentia pro quanto verecundiam de bono importat, peccatum est, quia actus timoris cadit super materia repugnante, non enim timidum est bonum.

Et est quandoque veniale, vt quum quis erubescit voluntarię orationi vacare propter societatẽ. Quandoque autem mortale, vt quum erubescit confiteri peccatum suum mortale, aut confiteri Christum, &c. iuxta illud, Qui me erubuerit corã hominibus, & hunc & filius hominis erubescet coram Angelis Dei, Discerne ergo erubescentiam mortalem à veniali ex materia. Nam si quis erubescit de necessarijs ad salutem: peccat mortaliter: si autem de alijs, venialiter communiter est.

Mentis distractio vel euagatio secundum apprehensionum naturam est iudicanda.

EVagatio mentis ex suo nomine à recta ratione declinat: & propterea peccatum est. Sed si nuda est, venialis est. Si autem ad illicitas materias exeat, iuxta illarum naturas iudicãda est, ita quod si ad venereas delectationes declinat, ex venereorum regulis iudicatur, & sic de alijs. Et hæc intellige de mentis euagatione secundum se. Nam de ipsamet vt coniuncta Missæ, orationi, & alijs quę attẽta mẽte tenetur homo persoluere, aliud est

est iudicium propter iniuriam annexam, vt patebit.

Excommunicatio diuiditur in maiorem, & minorem, & multipliciter est tam respectiue excommunicantis quàm excommunicati, & absoluentis consideranda.

EXcommunicationis tam maioris quàm minoris notitia necessaria sufficiens confessori in quatuor consistit. Primò, in casibus quibus quis excommunicatus, vt sciat discernere, an pœnitens sit excommunicatus. Secundò, in casibus quibus excommunicatus peccat propterea quia excommunicatus dicit, facit, aut suscipit aliquid, vt peccata quibus inuoluitur quis, postquam est excommunicatus. Tertiò, in quibus casibus peccare contingit occasionaliter ex altero excommunicato, hæc enim peccata confessor discernere non potest, nisi nouerit excommunicationis efficaciam in eos qui excõmunicati non sunt. Quartò in qualitate vinculi, an sit affectum reseruatione, vt hinc discernatur, qui ab hoc, & qui ab illo sint absoluendi.

Et propterea de vtraque excommunicatione hæc quatuor dicentur, prius de maiore, deinde de minore, ita tamen vt primum & quartum simul locentur, & in singulis verba in sententia posita referantur, apposita vbi opus videbitur, declaratione. Hæc enim cum supradictis de absolutione & infra dicendis de præcepto, sufficere credimus confessori.

Ante omnia autem circa intellectum excommunicationum, siue à iure, siue à iudice sint, praenotanda sunt duo. Primum, in excommunicatione qualibet duo inueniri, scilicet personam quæ ex-

excommunicatur, & actionem pro qua excommunicatur.

Et personas quidē ad quas se extendit excommunicatio facile est discernere, perspiciendo an comprehendat omnes, an aliquos vel aliquem. Discernere autem actiones non tam facile est. Oportet siquidem actionem considerare & ex parte termini, & ex parte agētis, & scire quòd ex parte termini actio excommunicationi subiecta, intelligitur consummata, ita quòd regulariter loquendo nisi actio illa sit consummata, non est locus excommunicationi. Verbi gratia, si excōmunicatur quicunque occiderit Christianum quantumcunque aliquis animo occidendi mille vulnera lethalia Christiano inflixerit, nisi mors sequatur, non erit excommunicatus, quia nō est Christiani occisio consummata. vnde quantumcunque conetur aliquis percutere clericum lācea, sagittis, lapidibus, nisi lanceæ, aut sagittæ, aut lapidis actus pertingat ad clerici personam, non incurrit excōmunicationem latam contra percutiētes clericos, quia manus violentę iniectio non est consummata, consummatur enim tactione ipsius clerici, & non aliter, & sic de aliijs. Ex parte autem agentis, à quo egreditur actio, exigitur q̄ sit agens, faciens seu exercens illam actionem, ita quòd si excommunicatur occidens Christianum, excōmunicatus est qui occidit, non autem ille qui mandauit occidere. Et ratio est, quia in iure non dicontur verè agere, nisi illi qui faciunt, hoc est exercent seu exequuntur actionem illam, quæ excōmunicationi subiiciuntur. Consulens autem aut mandās solum dicitur interpretatiuè facere. In cuius signum quando canonū conditor vult cōprehendere non solùm facientes, sed cooperantes, extendit apponendo

nendo quandoque, & quicunque dederit consilium, auxilium, vel fauorem, quandoque & qui cunque man lauerit, quandoque & qui fuerit mediator. Ex his enim & similibus appositionibus significatur, q; nisi appositiones huiusmodi fierent, soli facientes essent excommunicati. propterea oportet lectorem & confessorem cautum, ne sit præceps ad iudicandum cooperatores excommunicatos. Legat diligenter verba textus seu sententiæ, & videat quas actiones excommunicat, & solos facientes illas iudicet excommunicatos, nisi sint etiam excommunicati dantes cõsilium, auxilium, fauorem.

Nec obstat dictis excommunicatio maior communis contra participantes in crimine criminoso cum excõmunicatis, quia illa loquitur de participante cum iam excommunicato, ita quod supponit iam excommunicatum, vt infra in suo declarabitur: secundum quod actiones cooperatoriæ dupliciter excommunicationi subiiciuntur. Primò, per modum extensionis seu coextensionis, vt quum excommunicantur iniicientes manus violentas in clericum & omnes qui dederint mandatum, consilium, auxilium, fauorem, &c. Et sic quantumcunque aliquis mandet, consulat, auxilietur, faueat, si non sequitur effectus, scilicet violentæ manus in clericum, non incurritur excommunicatio, quia actiones illæ non excommunicantur, nisi quatenus cooperatoriæ sunt. Non sunt autem quatenus cooperatoriæ consummatæ, nisi terminentur ad opus principale, excommunicatum, s. iniectione manuum in clericum. Et sic de similibus intellige. Alio modo per modum propriæ actionis, vt quum excommunicatur religiosus dicens aliquid, vt retrahat audientes

audientes à solutione debitarum Ecclesijs decimarum, nō enim exigitur, vt illud dicere consummetur ad effectectum retractionis à solutione decimarum, vt.s. ex illo dicere audiens retrahatur à solutione, sed consummatum est in hoc ipso quòd dicere illud sit cum tali intentione, quia tale dicere excommunicationi subiicitur per modū cuiusdam actionis secundum se, & non per modum extēsionis seu cooperationis. Fuisset autem per modum extensionis, si canon excommunicaret, principaliter non soluentes decimas, & accessorie dicentes ad retrahendū. Et sic de similibus intellige.

His igitur præmissis, seruāda sunt quatuor promissa incipiendo ab excommunicationibus latis contra repugnantia fidei Christi.

CONTRA HÆRETICOS.

In hæreticos & fautores, receptatores, ac defensores eorum.

Cap. I.

Hæret. j.i diuersimodè à canon. considerantur.

Excommunicamus omnes hæreticos vtriusque sexus, quocunque nomine censeantur, & fautores, & receptatores, & defensores eorum. Hono. 3 de sent. excommu. nouerit.

Canonis istius materia est hæresis. Et est quo ad personas vniuersalis. Quo ad actiones verò comprehendit quatuor, vnam principalem, & tres accessorias. Vna principalis est ipsa hæresis, hoc est pertinax adhæsio ad aliquid contrarium fidei. Secunda est fauor: tertia receptio: quarta defensio, ita quòd omnes sunt ipso facto

excommunicari. Vbi aduerte, quod ad istam ... nem cuius absolutio non reseruatur Papæ, ... uenit iugis canon in cœna Domini, excom... cans omnes hęreticos, & fautores, & recepta... & defensores eorundem: & reseruatur ... Papæ. Et propterea hodie solus Papa ... absoluere potest. Sunt autem verba canonis ... na Domini, hæc: Excommunicamus & a... mathizamus omnes hęreticos, Gazaros, P... Pauperes de Lugdano, Arnaldistas, Spe... Passagerios, Vuicleffistas, seu Hussitas, Fr... de opinione nuncupatos, nec non Martin... ri hæresim sequentes, ipsique Martino quo... puniri possit, quomodolibet fauentes, & ... alios hæreticos, quocunque nomine cē... omnes fautores, receptatores, & defensores ... rundem.

Aduerte quoque inueniri alium antiquum ... nonem Gelasij Papæ contra hæreticos, dicen... Quicunque in hæresim semel damnatam l... eius damnatione seipsum inuoluit. xxiiij. ... Achatius. el primo. Et est canon iste cum ... capitulis sequentibus directè significās firm... & autoritatem sententiæ semel promul... aliqua hæresi, est enim tantæ efficaciæ, vt ... omnes imitatores in secula seculorum. Si... antiqua siue noua sit hæresis, si quis vere hę... est, excommunicatus est cum fautoribus, ... scito quòd propriè loquendo, fautor hæretic... lus est, qui fauet hæretico. Et similiter de... hæretici solus est, qui defendit hæreticū qua... hæret cum. Et similiter receptator hæretici ... est, qui recipit hæreticum, quatenus hære... quoniam ex intentione & proposito mal... distinguuntur apud iura, & formaliter ...

mini intelligendi apud sapientes in qualibet facultate.

In dominos seu rectores temporales, & eorum officiales circa negotium inquisitionis, contra hæreticos deficientes, & omnes qui in hoc dederint consilium, auxilium, vel fauorem.

Cap. II.

Domini temporales, vel prouinciarum rectores qua de causa sint excommunicandi.

Vt inquisitionis negotium contra hæreticam prauitatem ad Dei gloriam & augmentum fidei, nostris temporibus prosperetur, &c. In qua constitutione octo fuerunt excommunicationes. Primò enim omnes potestates, domini temporales & rectores (quibuscunque dignitatibus vel officijs & nominibus censeantur) & eorum officiales & balliui, qui diœcesanis, vel Episcopis, vel inquisitoribus hæreticæ prauitatis nō obediunt in hæreticorum, vel ipsorum credentium, vel defensorum, receptatorum, fautorum inuestigatione, captione & custodia diligenti, cùm ab eis fuerint requisiti, excommunicantur.

Secundò omnes prædicti rectores, si prædictas personas pestiferas non duxerint vel duci fecerint sine mora postquam fuerint requisiti, in potestatem seu carcerem Episcoporum, seu inquisitorum, vel ad aliquem alium locum de quo ipsi vel aliqui ex ipsis mandauerint infra eorum dominorum vel rectorum districtum, vbi per viros catholicos à præfatis Episcopis vel inquisitoribus, vel eorundem aliquos deputatos, sub arcta & diligēti

custodiæ teneantur, donec eorum negotium per iudicem Ecclesiæ terminetur, sunt excommunicati.

Tertiò, omnes supradicti rectores & consules, officiales & nuntij, si de hæresi ab Episcopis vel inquisitoribus condemnatos & eorū iudicio derelictos, non statim cœperint indilatè animaduersione debita puniendos, non obstantibus appellationibus prædictorum, sunt excommunicati.

Quarto, omnes supradicti rectores & officiales captos pro crimine hęresis, absque dictorum Episcoporum seu inquisitorum, aut saltem alterius eorum licentia vel mandato, à captione vel carcere liberauerint, sunt excommunicati.

Quintò, omnes prædicti rectores, ipsorumque officiales, si de crimine hæresis (quum sit ecclesiasticum) cognouerint quoquo modo, vel iudicauerint, sunt excommunicati.

Sextò, omnes supradicti si exequutione pro huiusmodi crimine à diœcesanis, vel inquisitoribus iniunctam, propriè (prout ad suum spectat officium) facere detrectent, vel diœcesani seu inquisitoris iudicium, sententiam seu processum directè vel indirectè impedire pręsumāt, sunt excōmunicati.

Septimò, omnes supradicti qui præfato negotio, Episcopo vel inquisitori incumbenti se opponere præsumpserint, vel ipsum ab eo impedire, sunt excommunicati.

Octauò, omnes qui scienter in prædictis aliquē prædictorum dederint auxilium, consilium vel fauorem, sunt excommunicati, extra de hæret. ... vt inquisitionis.

Canones isti vsque ad octauū non contra omnes, sed officiales in materia hæresis, vel iudicibus relinquantur. Octauus autem contra omnes est.

Et

iet est absolutio omnium horum Episcopalis, quantum est ex isto canone. Quod ideo appono, quia pro quanto isti, in numerum fautorum aut defensorum hæreticorum transirent, faciendo aliquid horum vt fauerent aut defenderent hæreticos, incurrerent sententiam latam in cœna Domini, absoluendi essent à solo Papa.

In inquisitores & alios officij inquisitionis executores, contra hæreticos, contra conscientiam suam procedere omittentes, vel falsò hæresim imponentes.

Cap. III.

Inquisitores hæreticæ prauitatis duplici de causa excommunicationem ratione officij sui possunt incurrere.

INquisitores, & alij ad inquisitionis officij executionem substituti ab episcopo vel inquisitore, si odij, gratiæ vel amoris, lucri aut commodi temporalis obtentu, contra iustitiam & conscientiam suam omiserint contra quem aut quam procedere, vbi fuerit super prauitate hæretica procedendum, aut obtentu eodem prauitatem ipsam aut impedimentum officij sui alicui imponendo, eum super hoc præsumpserint quoquo modo vexare, prætér alias pœna, excommunicationis sententiam eo ipso incurrant. A qua nisi per Rom. Pont. nequeant (præterquam in mortis articulo, & tunc satisfactione præmissa) absolui: nullo in hac parte priuilegio suffragante. Cle. de hæret. c. multorum. in clem.

CAnonis istius materia est iniusticia, cum mala conscientia inquisitorum hęreticę prauitatis.

Quo ad personas, ligantur duo genera personarum s. inquisitores & alij ad dicti officij executionem deputati. Quo ad actiones, ponuntur duæ, scilicet, omissio procedendi vbi fuerat procedendum, & vexatio innocentis, imponendo vel hæresim, vel quòd impediret inquisitionis officium. Et debet vtraque actio vestiri obtentu odij, gratiæ vel amoris, lucri aut commodi. præter hoc prima actio debet esse contra ... & conscientiam, ita quòd huiusmodi om... hoc vt huic pœnæ subiaceat, requirit, vt si ... lum contra iustitiam, sed etiam contra con... riam. Noluit enim conditor Canonis ligare ... tentem contra iustitiá ignoranter, sed voluit ... set omissio contra conscientiam suam, hoc ... contra scientiam suam applicatam ad talé ... sionem, ita quod etiam conscientia sua dictat ... esse omittendum, quamuis amor vel odium, ... trahat ad omittendum. Cæterum in loco isto ... dere facile potes, sub Ecclesiastico iudicio cadere actus interiores odij vel amoris, non absolute ... occulti sunt, sed vt ad extra procedunt, vt scilicet sunt ratione exterioris commissionis vel omissionis. Excommunicantur siquidem hic inquisitores, qui ex odio vel amore omittunt procedere, &c. Et est Papalis absolutio, nisi cum ... ctione præmissa in mortis articulo.

In inquisitores & ipsorum vel episcoporum seu capitulorum sede vacante, commissarios pecuniam illicite extorquentes, aut scienter Ecclesiarum bona ob clericorum delictum ipsis etiam Ecclesiæ applicare attentantes.

Cap. LIII.

Bona-

Bonorum Ecclesiasticorum dilapidatores, & sede vacante priuilegijs Ecclesiasticis abutentes, excommunicantur.

INquisitoribus & tam ipsorum quàm Episcoporum, quàm capitulorum sede vacante super hoc deputatis commissarijs districtius iniungimus, ne prætextu officij inquisitionis quibusuis modis illicitis ab aliquibus pecuniam extorqueant, nec scienter attentent Ecclesiarum bona ob clericorum delictum, prædicti occasione officij fisco etiã Ecclesiæ applicare. Quòd si secus in his vel eorum altero fecerint, excommunicationis sententię eos subiacere decernimus ipso facto à qua nõ possint absolui (præterquam in mortis articulo) donec illis à quibus extorserint, plenè satisfecerint de pecunia sic extorta, nullis priuilegijs, pactis aut remissionibus super hoc valituris. Clem. de hær. cap. nolentes. in clem.

CAnonis istius materia partim quasi rapina, & partim sacrilegiũ est. Et quo ad personas duo genera personarum ligantur. Primũ est inquisitorum: secũdum commissariorum quorumcunque, siue sint cõmissarij inquisitoris, siue Episcopi, siue capituli sede vacante. Quo ad actiones explicantur duæ. Prima est extorsio pecuniæ à quocunque modis illicitis prætextu officij inquisitionis. Secunda est applicatio scienter bonorum Ecclesiæ ad fiscum etiam Ecclesiæ ob delictum clerici, prętextu similiter dicti officij. Vbi discernere potes, quòd prima actio tribus contenta est conditionibus. Secunda autem exigit quinque conditiones, vt patet computando illas. Nota hic, quod appellatione commissariorum, in proposito veniunt etiam vicarij: quoniam vicarij cõmissarios agunt.

Appellatione quoque pecuniæ venit omne quod pecuniæ vicem supplet, vt frumentum, vinum, & huiuscemodi quæ pecunia mensuratur. Et excommunicatio ista Episcopalis post plenam satisfactionem & non aliter nisi in mortis articulo.

In suspectos de hæresi, Fraticellos, Bisochos siue Beghinos, &c.

Cap. V.

Suspectus de hæresi tribus concurrentibus excommunicationem incurrit.

FRaticellis, seu fratribus de paupere vita, Bisochis siue Beghinis, & alijs quibuscunque pœna excommunicationis (quam eos, si secus egerint, incurrere volumus ipso facto) iniungimus expressè, ne statum siue sectam huiusmodi a se assumptam sectentur vlterius, vel ipsum de nouo assumere quoquo modo præsumant.

Episcopos quoque & eorum superiores, & alios prælatos quoscunque, qui prędictis personis vel alijs ritum viuendi & habitum supradictum præter specialem Apostolicæ sedis autoritatem deinceps consenserint, prædictæ excommunicationis pœnę ipso iure decernimus subiacere. Ioan. 22. in Extra cap. sancta Rom.

CAnonis istius materia est suspecta de hæresi secta Fraticellorum, &c. Quo ad personas est vniuersalis, quo ad actiones tres explicantur. Prima est, perseuerare in illa secta. Secunda est, assumere dictæ sectæ ritum. Tertia est, cōcedere ritum & habitum huiusmodi. Et hæc tertia actio limitatur ad Episcopos & eorū superiores & alios prælatos quoscūque ita, q̄ tā perseuerātes, quā de nouo assumentes, quā prælati concedentes, sunt ipso facto excōmunicati. Et est episcopalis absolutio.

Et nota quod ex hac extr. [illegible] non habe-
tur, quæ dicitur excommunica[illegible] contra inue-
nientes nouum [illegible], [illegible]
(vt patet in [illegible]) [illegible] excommunicatio non ex-
cedit sectam, [illegible]
licet Fraticellorum.

In mulieres statum Beghinatus assumptum sectantes, vel ipsum de nouo assumentes, ac religioso quoquo modo eas admittentes, dantes in hoc auxilium, consilium, vel fauorem.

Cap. VI.

Beghinarum status suspectus excommunicationi subiacet.

SAcro approbante Concilio statum Beghinarum perpetuò prohibēdum ducimus, & à Dei Ecclesia penitus abolendum, eisdem & alijs mulieribus quibuscunque sub pœna excommunicationis (quam contrarium facientes incurrere volumus ipso facto iniungentes expressè, ne statum huiusmodi dudum fortè ab ipsis assumptum, sectentur vlterius, vel ipsum aliquatenus de nouo assumant. Religiosis verò per quos eædem mulieres in huiusmodi statu Beghinali foueri & ad ipsum suscipiendum duci dicuntur, sub simili excommunicationis pœna (quam eo ipso, si secus egerint, se nouerint incursuros) districtius inhibemus, ne mulieres aliquas prædictum statum assumptum sectantes, vel de nouo assumentes, quoquomodo admittant, præbentes super hoc auxilium, vel fauorem, de relig. do. cap. 1.

CAnonis istius materia est suspectū esse statum Beghinarum. Quantū ad personas, duo genera cōprehenduntur, scilicet mulieres & religiosi [illegible]

quantum ad actiones vero tria genera. Primum est, sectari vlterius huiusmodi statum assumptum. Secundum est, de nouo dictum statum assumere. Et hæc duo respiciunt mulieres. Tertium autem quod respicit religiosos, est præbere vllo modo auxilium, consilium, vel fauorem super dicto statu sectando vel assumendo. Aduerte deinde appellatione Beghinarum non venire mulieres deuotas, quæ alicubi Bisochæ vocantur, quæ in domibus paternis demissæ, à nuptijs abstinentes, nullámque regulam profitentur, nullíque modo viuendi se adstringunt, sed Deo famulari in castitate malunt, prout Spiritus sanctus illas inspirauerit. Sed Beghinæ quæ hic excommunicantur sunt aut infideles. de quibus loquitur clem. ad nostrum, de hæret. aut sunt suspectæ de fide, vt in Decretali insinuatur. Et est Episcopalis.

CONTRA SCHISMATICOS

Inpertinaciter se ab obedientia Rom. Pont. subtrahentes, seu quomodolibet recedere præsumentes, &c.

Cap. VII.

Romana curia inobedientes vinculum excommunicationis indubitanter incurrunt.

EXcommunicamus & anathematizamus omnes illos, qui in animarum suarum periculum se à nostra, & Roma. Pont. pro tempore obedientia pertinaciter subtrahere, seu quomodolibet recedere præsumunt: & qui per se, vel alium, seu alios directè vel indirectè prædicta exequi vel procurare, aut in eisdem consilium, auxilium, vel fauorem

rem præstare non verentur. In processu cœnæ Domini.

CAnonis istius materia est schisma Quo ad personas, est vniuersalis. Quo ad actiones, explicantur duo genera actionum, scilicet principalium & accessoriarum. Et principales quidem sunt duæ. Prima est subtrahere se pertinaciter ab obedientia Roma. Pont. Secunda est, quomodolibet præsumere recedere ab eadem obedientia. Accessoriæ autem valde dispergantur & dilatantur, dum multiplicantur per totmodos, per se, vel per alium directè vel indirectè, &c.

Vbi nota, quòd aliud est recedere ab obedientia Roma. Pont. & aliud est transgredi præcepta eiusdem etiam ex contemptu. Nam recedere ab obedientia, est nolle recognoscere ipsum vt superiorem, vt patrem spiritualem, vt Christi vicarium, &c. transgredi autem præcepta ipsius etiam in despectum eius, stat cum recognitione ipsius vt pontificis, superioris, &c. Et propterea in hunc Canonem non incidunt contemptores præceptorum, nisi Rom. Pontif. nolint recognoscere vt caput totius Ecclesiæ vice Christi: & est canon iste reseruatus Papæ.

In præsumptuosè volentes, quòd ordinationes ab Octauiano & Guidone facta, vel ab ordinatis ab eis sint rata, &c.

Cap. VIII.

Ordinationes ab hæresiarchis inditas approbantes vel recipientes, excommunicationis vinculo innodantur.

ORdinationes ab Octauiano & Guidone hæresiarchis factas, & ab ordinatis ab eis, irritas esse censemus, adiicientes vt qui dignitates Ecclesiasticas seu beneficia per dictos schismaticos receperint, careant impetratis. Alienationes quoque, quæ per eosdem schismaticos, seu per laicos factæ sunt de rebus Ecclesiasticis, omni careãt firmitate, & ad Ecclesias sine omni onere reuertãtur. Si quis autẽ contra ire præsumpserit, excommunicationi se nouerit subiacere. extra de schismaticis. c. 1.

CAnonis istius materia partim est schisma, partim sacrilegium circa alienationem rerum Ecclesiæ. Et quo ad personas, vniuersalis est. Quo ad actiones ponitur vna, quæ tamen multiplicatur iuxta materias. Actio est præsumere contra ire contra hoc, scilicet quòd ordinationes sint irritæ, & quòd beneficia accepta nõ retineantur, & quod alienatio facta à schismatico, vel laico careat firmitate, & quòd sine onere reuertatur ad Ecclesiam: qui enim voluerit quòd ordinationes sint ratæ, aut quòd beneficia retineãtur, aut quod alienatio sit firma, aut quòd redeat ad Ecclesiã cum onere, excommunicationem incurrit. Episcopalis autem est secluso schismate.

Nota tamen hic, quòd alienatio de qua hic est sermo, iuxta literæ sonum intelligenda est, vt exposuimus, hoc est de sacrilega alienatione: quoniam alienatio facta à laico, sacrilega est, & litera distinguit à schismaticis laicos. Non damno tamen exponentes laicos non qualitercunque, sed fultos autoritate schismaticorum. Rationabilis videtur hæc expositio, quia de schismaticis est Canon iste, vt per ipsos schismaticos, Ecclesiasticos significet, laicos verò, innixos illorum autoritati laicos significet.

In

In eum qui de tertiæ partis Cardinalium nominatione confisus, Papæ sibi nomen vsurpat, & eos qui ipsum recipiunt, item in eum qui à paucioribus quàm duabus partibus Cardinalium electus, nisi maior concordia intercesserit, gerit se pro Papa.

Cap. IX.

Prælationis nomen indebitè sibi assumens vel vsurpans, & sub illius prætextu falsum seminãs, excommunicatus est.

STatuimus, vt si fortè inimico homine superseminante zizaniam inter Cardinales, de substituendo summo Pont. Non poterit esse plena concordia, & duabus partibus concordantibus, tertia pars concordare noluerit, aut sibi alium præsumpserit nominare, ille absque vlla exceptione ab vniuersali Ecclesia Ro. Pont habeatur, qui à duabus partibus fuerit electus & receptus. Si quis autem de tertiæ partis nominatione confisus, sibi nomen Episcopi vsurpauerit, tam ipse quàm qui eum receperint, excommunicationi subiaceant. Et infra: Si à paucioribus quàm duabus partibus aliquis fuerit electus ad Apostolatus officium, nisi maior concordia intercesserit, nullatenus assumatur, & prædictæ pœnæ subiaceat, si humiliter noluerit abstinere. extra de ele. cap. licet.

CAnonum istorum materia est schisma aut schismatis initium. Quo ad personas, sunt vniuersales: quo ad actiones, nota duos casus. Primus est, si quis de tertię partis Cardinalium nominatione confisus, Papæ sibi nomen vsurpauerit,

& tunc

& tunc tam ipse, quàm ij qui eum receperint sunt excommunicati. Secundus est vniuersalis casus, hoc est si à paucioribus, quàm à duabus partibus Cardinalium electus, nisi maior concordia intercesserit, gerat se pro Papa: tunc enim prædictæ pœnæ subiacet. Et est absolutio secluso schismate Episcopalis.

CONTRA MANVS VIOLENTAS.

In eos qui suadente diabolo in clericum, vel monachum manus violentas iniiciunt.

Cap. X.

Manus violentas in clericum iniiciens excommunicatur.

Si quis suadéte diabolo huius sacrilegij vitium vel crimen incurrerit, quo in clericum vel monachum manus violentas iniecerit, anathematis vinculo subiiciatur. Et nullus Episcoporum præsumat illum absoluere (nisi mortis vrgente periculo) donec Apostolico conspectui præsentetur. & eius mandatum suscipiat. In Decret. 17. q. 4. cap. si quis, & est Innoc. 2.

Canonis istius materia est sacrilegiũ, quo manus violenta in clericum iniicitur. Et quo ad personam, est vniuersalis. Quo ad actiones vero vna est principalis, scilicet manus violentas in clericum suadente diabolo iniicere. Et est Papalis. Actiones verò accessoriæ (scilicet mandare, dare consilium, auxilium, vel fauorem ad huiusmodi manum violentam) ex alijs Canonibus habentur, quos breuitatis causa omitto.

Circa

Circa hanc excommunicationem punientem sacrilegium manus violentæ in clericum, vel monachum, nota septem.

Primò, quòd quia manus est organum organorum, appellatione manus violentæ venit non solùm quæcunque percussio, sed etiam pulueris, aut aquæ iniectio, imò & consputio, ac violenta acceptio cuiuscunque rei de manu seu persona clerici, insuper captio, detentio, & carcer. Non autem præcipere exilium aut confinia intra quæ se contineat, quia in illis violenta manus (hoc est exterior violentia) in istis sola pręcepti vis interuenit. Per inferentem quoque violentiam clerico intellige non solum exequutorem, sed mandantem, & dantem ad hoc cõsilium, auxilium, fauorem, consensum, imo etiam ratum habẽtem post factum, si nomine suo factum est. Appellatur etiam à iure in proposito consentiẽs ac faciens, qui quum debeat & manifestè possit, desinit obuiare. Et propterea pari pœna punitur, quia iuxta Apostolo. sententiam, digni sunt morte, nõ solùm qui faciunt, sed & qui consentiunt facientibus. Et quia duplex est genus debentium, scilicet vel ex officio vt officiales: & isti proculdubio ligantur, si manifestè possunt obuiare, & non curant, vel ex casu necessitatis, quo tenemur succumbentem oneri subleuare, quum non sit alter subleuans. Et isti si manifestè possunt ex interpretatione iuris ligantur, vt patet in cap. quantæ, de senten. excomm. Crediderim ego istos tunc tantum ligari, quum ex intentione nolunt obuiare, cognoscentes se absque periculo ac damno posse obstare: tales enim inexcusabiles sunt à consensu, ex quo necessitatis articulus obligat eos ad obstandum, sicut officiales obligant debitum sui officij.

Nota

Nota ſecundò, quòd [illegible] violentia [illegible] ab actibus ſub dolis [illegible] fraudulentis, & [illegible] & rapina diſtinguitur à furto, ideò [illegible] violenta eſſet, ſi quis vi acciperet aliquid [illegible] tenet clericus in manu, [illegible] perſona, non tamen eſſet manus violenta, ſi quis furtò [illegible] nummos ex loculo geſtato à clerico. Et ſimi[illegible] ſi quis cingulum quo actualiter cingeretur, [illegible] uè ſolueret, etiamſi præciſio interueniat, quia præciſio illa non violenta, ſed furtiua [illegible] tertiò, quod violentia hoc in loco plus [illegible] quàm ſignificet. Nam licet ſignificet quod [illegible] inuitum (quia hoc propriè eſt violentum) [illegible] ligimus tamen per hoc etiam iniurioſum [illegible] num, ita quod licet clericus conſentiat [illegible] retur, ſi iniurioſa eſt verberatio, excommuni[illegible] tus eſt verberans. Et hac eadem ratione [illegible] percutiens ſeu verberans ſeipſum iniurioſ[illegible] ſe vel alium excommunicatus eſſet non [illegible] quàm ſi alium clericum ſic percuſſiſſet, aut [illegible] cuti procuraſſet. Et hinc reſpondetur quæ[illegible] an monialis procurans abortum potione [illegible] phlebotomia, incidat in hunc canonem. Dic[illegible] enim quòd non incidit, quia manus hæc [illegible] ſit violenta naturæ, non tamen eſt violenta per[illegible] ſonæ conſentienti, nec eſt iniurioſa ſtatui Eccle[illegible] ſiaſtico.

Nota quartò, quòd manus violenta poteſt eſſe [illegible] ſacrilega duplici ratione, vel abſolutè, vel ex iu[illegible] poſitione. Appellatur autem, & eſt ſacrilegium [illegible] ſolutè, iniqua percuſſio clerici. Vocatur verò [illegible] ſacrilegium ex iuris poſitione, clerici mer[illegible] mille mortes occiſio per ſententiam iudicis [illegible] hoc enim, & ſimilia quæ ſecundum ſe ſunt [illegible] & ſunt ſolùm mala, quia prohibita ex iure po[illegible]

uo, sacrilegia quidem sunt, sed ex positiuo iure originem trahentia. Et hoc modo sacrilegium est, si monachus causa correctionis verberatur per laicum, aut necessitate non vrgente per alium clericum vel monachum ab Abbate, vt in capi. vniuersitatis de sententia excommunicationis.

In præsenti igitur censura sacrilegium sumitur vtroque modo, ita quod excommunicationi subiacet manus violenta sacrilega, siue absolutè, siue ex iuris positione. Et propterea quicunque zelo iustitiæ laicus homo vel dominus moueatur contra clericum pessime meritum, non excusatur à sacrilegio manus violentæ, nisi in casu sibi à iure permisso. Permitti autem creditur à iure officialibus laicis capere ac detinere clericum (præsentandum quàm citius suo prælato) inuentum in crimine patrato vel patrando. Et nihilominus cuilibet cuius interest, permittitur recuperare violenter à clerico res furto sublatas vel raptas, antequam fur vel latro ad alia diuertat, hoc est ante quàm adipiscatur possessionem quasi quietam rerum ablatarum, sicut etiam licitum creditur debitorem clericum fugientem vel fugam patrantem detinere præsentandum suo Prælato. In his enim & similibus quum constet sacrilegium non interuenire ex natura facti (quia non ad iniuriam clerici, sed ad iustitiam tenditur) & ex positiuo iure non sit prohibitio, non est locus sacrilegio. Nota quintò casum, in quo manus violenta in clericum vere sacrilega non punitur hac excommunicatione. Et est si clericus turpiter operans cum vxore, matre, filia, vel sorore inuentus percutitur, vt patet in c. si verò, de senten. excom. Percutiens enim ex vindicta, licet peccet mortaliter, & sacrilegus sit iure

iure tamen humano compatiente iusto dolori impunis euadit. Si tamen dolus interueniat (puta quia vir consentit vt vxor clericum admittat ad hoc, vt percutere eum possit) excommunicatur percutiendo, quia dolus interueniens compassionem legis tollit.

Nota sextò, manum violentam in clericum non sacrilegam quinque modis inueniri. Primus quum est sacra, vt puta quum correctionis ab habente legitimam potestatem legitimè exercetur. Sic enim Episcopus per clericum, [illegible] res verò Prælati per seipsos clericum ver[illegible] detinent autem & capiunt per quoscunque. Et hunc modum spectat verberatio, qua naturalis pater corripit filios clericos, & magister discipulos, & maiores seu seniores Ecclesiæ pueros clerici efficiantes eos qui perturbant diuini officij cultum. Et sicut sacra est horum correctio, sacrilega efficeretur eorundem actio, si ex odio iniquitate clericos eosdem verberarent: ac hoc essent excommunicati. Secundus est, quæ est licita, vt quum quis defendendo se aut sua, alios, vim vi repellit cum moderamine inculpatæ tutelæ. Nec arctatur licita hæc defensio ad [illegible] sum, quo inuasus non potest aliter se, aut sua, aut alios saluare, sed rationabiliter extenditur etiam ad casum, in quo tamen vituperabiliter fugiendo posset se saluare, quia non tenetur ignominiosam fugam pati laicus à clerico inuasore, sed potest suum saluando honorem, sicut & cæteras res vim vi repellere. Non intelligas tamen licere propter hoc acceptare duellum à clerico prouocante illum, quia aliud est velle pugnare, & aliud se & sua tuendo contra clericum non minis, sed facto inuadentem pugnare. Et ad hanc licitam defensionem

fensionem reducuntur superius dicta in tertio notio si in captione licita, quoniam in defensionem iuste fiunt. Et quum nó minus castitatem, quàm reliqua bona tueri debeamus, si in uxore aut pater impetatur de turpitudine à clerico, & pro eius defendo molestiam, nō verbo, sed facto mulier non percutit aut mordet (quia nec fugere licet, nec clamare potest, aut infamiam putat) nullam incurrit censuram, quia defensio cum moderamine inculpatę tutelæ, tali sexui seu ætati videtur. Et si excessus interuenirer, excusatus est à causa, quæ excusat patrem, maritum, fratrem, & alium, vt prædictum est. Et multo magis excusat agentem pro persona propria in materia turpitudinis inuito: ubi enim licet mihi impunè percutere tangentem mihi in turpitudine meorum, multo magis impunis sum percutiens iniuriantem mihi in turpitudine propriæ personæ. Et sicut sufficit ibi inchoatio actus, ita hic. qui enim attentat violare, iam turpem actū inchoat. Tertius est, quum manus violenta est, imperfecta ex defectu deliberationis, vt contingit in primis motibus. Si quis enim absq; deliberatione ex subita passione manum in clericum inicit, ita quod aduertens quid facit, retrahit manum, nō est excommunicatus, quia manus violenta, non est perfectè actus humanus, ac per hoc non est sacrilega nisi imperfectè, sicut primus motus adulterij est adulterium. Excommunicatio autem hęc prę-supponit sacrilegium simpliciter, & nó secundum quid tantùm, quale est hoc. Et ad hunc modum reducentur percussiones tam defensiuæ, quàm correctiuæ, quando modicum excessiuæ sunt, quia nō ex deliberatione fit excessus ille, sed quasi ex imperceptа passione impellente. Quartus est, quum violenta manus est imperfecta ex defectu exte-

riore actus, puta quia tam leuis ac leuiter inflicta est, pro nulla habenda sit & vt vnico verbo dicatur, quādo manus violēta est ita leuis, vt si esset in laicum non constitueret peccatum mortale, propter hoc quod est in clericum, non subiacet huic excommunicationi, Et ratio est, quia non est sacrilegium, canon autem iste expresse supponit sacrilegium secundum completam sacrilegii rationem, & non secundum quid, quale est ... sacrilegium, vt sic liceat loqui. Quintus casus: manus violenta est imperfecta ex defectu ... hoc est intentionis, quia scilicet non percutitur, siue quia violentia non intenditur ... quis castigando clericum, modum excedit ... prudentia, putans se non excedere, siue quia ... intenditur quod sit in clericum, vt quum ... tamen clericus percutitur aut capitur, quia ... loquendo non incurritur sacrilegium ... intentione cadat. Et hoc intellige, nisi ... culpabilis reducat actum in naturam ... vt quia debuit & potuit scire, nec curauit ... ad hunc modum reducantur casus omnes ... bus non formaliter, sed materialiter ... nus violenta in clericū inijcitur, vt ... ficiali Principis arcenti turbam, in qua ... ci Ad hunc etiam modum reducuntur ... bus absque animo iniuriandi violentia ... liter infertur clerico, vt si quis fugiens ... tes, clericum ex caballo necessario ... vt velociter se saluet, sicut enim non est ... pinæ equi, ita nec violentiæ sacrilegæ, quia ... animo iniuriandi, sed necessitate ... totum fit in casu, in quo si lex viua ... se diceret. Et simile est, in casu defensionis ... rentem gladium de latere clerici ...

set se tueri, Et sic de similibus.

Nota septimò, appellatione clerici seu monachi venire non solum omnes habentes primã tonsuram, & omnes vtriusque sexus professos aliquã approbatam religionem, sed etiã earundem religionum nouitios & cõuersos, hoc est, qui se & sua, mutato habitu, alicui religioni dedicauerunt perpetuo. Et hoc intellige nisi sint priuilegio clericali priuati, vt sunt degradati, & secundũ quosdam hæretici & bigami, & coniugati sine habitu & tonsura, & [illegible] seu enormitatibus [illegible] vacantes &c. Tertianorum autem genus (qui scilicet vocantur de tertio habitu alicuius religionis) ex hoc solo quod sũt tertiani, nõ gaudet hoc priuilegio, quia nec sunt religiosi (quum non habeãt solenné professioné, qua religiosi à nõ religiosis distinguuntur) nec conuersi religionis (non nouitij) religionum, nec clerici. In iure autem quatuor hæc genera tantum ponuntur, vt patet intuenti.

Demũ circa calcem huius canonis, vbi reseruatur Papæ absolutio ab hac censura, scito tria exceptionũ genera habere hic locũ. Primũ, ex qualitate facti. Secũdum ex qualitate personarũ. Tertiũ, ex accidente impedimẽto. Ex qualitate quidẽ facti, nã tripliciter inuenitur manus hæc violenta. Quãdoq; n. est iniuria leuis, quãdoq; grauis, quãdoq; enormis. Et si est leuis, potest Episcopus absoluere: si grauis vel enormis, Papæ vel Legato de latere reseruatur regulariter absolutio. Discernere autẽ & iudicare leuem, vel grauem aut enormem ad iudicem (hoc est Episcopum) pertinet. Et de enormi iniuria, ex iure canonico manifestum est multipliciter inueniri. Primò ex magnitudine facti: vt si peruentum est ad mutilationem membri, aut sanguinis effusionem (quæ abundantiam

 signi-

significare videtur) aut graue vulnus. Secundò, ex persona læsa, vt si in Episcopum, aut Abbatē. Tertiò, ex persona lædente, vt si laicus officiali ... ritatiuè percutiat clericum. Quartò ex ... vt si monachus percutiat clericum secul. ... ponderabis. Ex iure verò ciuili & doctoribus superadditis, ex persona læsa, si sacerdos ... cris vestibus percutiatur. Et ex irreuerentia ... in conspectu Prelati percussio fiat. Ex loco ... Ecclesia vel in platea. Ex loco vulneris, ... neratus in oculo. Et ex notorio, & spec... poris, puta magnæ festiuitatis. Ex quali... personarum, nam puerorum intra pubertatem ... nes excessus quicunque commissi ... potest ab episcopo semper absolui, etiam si post pubertatem absolutioné petant. Simi... lig. qui in claustro se inuicem percutientes ... ligionem transeuntes, nisi difficilis, & enormis ... rit excessus, aut mutilatio, aut effusio sāguinis ... in episcopū vel Abbatem fuerit. cap quū illi ... de senten. excom Qui etiā sui iuris non ... les sunt serui, & filijfamilias, & huiusmodi ... ui possunt ab Episcopis in duobus casibus ... est, si deliquerint in fraudem, hoc est vt subtrahant se ab obsequio debito dominis, vel ... sedem Apostolicam. Secundus est, si ipsi domini ... pa sua graue damnum propter hoc incurrant ... excessus sit tam grauis & enormis, vt propter vitandum scandalum & tollendum exemplum ... rum, debeant ad sedem Apostolicam destinari. Et interueniente demum impedimento absolui ... possunt à quocūque excessu omnes in ... tis articulo constituti. Infirmi quoque seu valetudinarij quacunque corporis impotétia impediti, & senes impotentes accedere, & similiter quidam ...

inim...

inimicitias quas habẽt, aut ob inopiam quam patiũtur, non possunt accedere, & demum quocunque canonico impedimento retrahantur, vt nec ad sedem Apostolicam nec eius Legatum ire possint, absolui possunt ab episcopis, seruata duplici moderatione. Prima est, vt satisfaciant iniuriam passis. Secunda est, vt iurent quod cessante tẽporali impedimento, præsentabunt se Apostolicæ sedi, parituri illius mandato. De nobilitatis autẽ magna potẽtia, disponit ius, quòd talis dominorũ ac delicatorum excessus significandus est, antequã absoluatur, sedi Apostolicæ, & secundum illius consilium postea fiat absolutio: nisi periculum sit in mora, tunc enim iuxta impedimentorum canonicorum rationem agendum esset.

In insequentes Cardinales, vel manus violentas in eos iniicientes. Item in dominos temporales constitutionem cap. felicis. lib. VI. contra præsumptores, præfatos seruari non facientes.

Cap. XI.

Prælatos Eccle. hostiliter insequentes, anathematis vinculo innodantur.

SI quis in hoc sacrilegij genus irrepserit, quòd sanctæ Rom. Ecclesiæ Cardinales hostiliter fuerit insequutus, vel percusserit aut ceperit, vel socius fuerit facientis, aut fieri mandauerit, aut factũ habuerit ratum, aut consilium dederit vel fauorem, aut postea receptauerit vel defensauerit sciẽter eundem, sicut criminis læsæ maiestatis reus, perpetuò sit infamis. Et infra. Ex insequutione prędicta sicut ex iniectione manuum violẽta, ipso

facto sententiam excommunicationis eum in... rat, tam ipse insequutor quàm alij supradicti... mali participes. Nec ab alio quàm à Rom. Pont. possit beneficium absolutionis obtinere, nisi in articulo mortis. Et infra. Si Princeps, Senator, Consul, potestas, vel alius Dominus, siue rector contra præsumptores prædictos præsentis, constitutionis tenorem non fecerit obseruari, tam... quàm officialis eius intra mensem, postquam ad eorum notitiam venerit eo ipso sententiam excommunicationis incurrat, Bonifa. extra ... cap. fœlicis. lib. 6.

MAteria istius canonis est sacrilegium insequutionis & manus violentæ in Card... sanctæ Rom. Eccles. Quo ad personas, canon... vniuersalis. Quo ad actiones, comprehendit ... actiones, scilicet insequi, percutere, capere, ... re facientem, mandare, ratum habere, consulere, fauere, receptare, defensare scienter, ita quod ... quid horum aliquis commiserit, est excommunicatus. Et seruatur absolutio Papæ. In secundo ... tem canone, si Princeps, &c. materia est ... seruandi dictam constitutionem, tanquam ... probans sacrilegium factum. Personæ vero excommunicatæ sunt septem, scilicet Princeps, Senator, Consul, potestas, alius dominus, rector, & eius officiales. Actio quæ excommunicationi subiicitur est vna, scilicet non facere seruari dictam constitutionem intra mensem à die notitię computandum. Et est excommunicationis huius absolutio episcopalis.

In iniuriose Pontificem percutientes, capientes vel bannientes.

Cap. XII.

Epiſcopum iniurioſè tractantes, aut iniuriantibus opem præſtantes, tanquam ſacrilegi in vinculum excommunicationis incidunt.

SI quis ſuadẽte diabolo in hoc ſacrilegij genus proruperit, quod quamuis iniurioſè vel temerè Pontificem percuſſerit, aut ceperit, banniuerit, vel hoc fieri mandauerit, aut facta ab alijs rata habuerit, vel ſocius in his fuerit facientis, aut conſilium in his dederit vel fauorem, ſeu ſcienter defenſauerit eundem, in illis caſibus de prædictis, in quibus excommunicationem per iam editos canones non ſubiret, ſit huius noſtræ cõſtitutionis autoritate anathematis mucrone percuſſus, ac nõ queat niſi per ſummum Põt, (preter quã in mortis articulo) abſolui, &c.

Poteſtas verò, conſiliarij, balliui, ſcabini, aduocati, rectores, conſules, & officiales ciuitatis, quæ in Epiſcopum ſuum commiſerit aliquid prædictorum in præmiſſis culpabiles exiſtentes, ſimiliter excommunicationis ſententiæ (à qua non niſi vt præmittitur, valeant beneficium abſolutionis obtinere) ſunt ſubiecti. Cle. extra de pœnit. & rem. cap. ſi quis in Clemen.

CAnones duo ſimul hic ponuntur & vtriuſq; materia eſt ſacrilegium in Epiſcopum. Et primus quidem quo ad perſonas, vniuerſalis eſt. Quo ad actiones verò, comprehendit duo genera actionum, ſcilicet principalium & acceſſoriarum. Et principales quidem ſunt tres, ſcilicet percutere capere, vel bannire epiſcopum quemcunque. Actiones verò acceſſoriæ ſunt ſex. ſ. mandare, ratificare, ſociare, cõſulere, fauere, vel ſciẽter defẽdere.

Secũdus autem canõ ſpecialiter loqués de hoc

sacrilegio perpetrato a comitatu (quae non excommunicatur quia vniuersitas nō excommunicatur) particularis est quo ad personas, pro quanto generalia officialium & cetera generali nomine omnes illius officiales excommunicat. Sed quo ad actiones extensissimus est, pro quanto culpam omnem circa hoc sacrilegium comprehendit. Et vtriusque absolutio papalis. Aduerte hic, quod appellatione Pontificis seu Episcopi non venit consecratus Episcopus, quia electus & non consecratus, nō est Episcopus: licet sit administrator episcopus electus. Et scitò quod præter hos canones, ad idem extat alius in cœna Domini, dicens: Excommunicamus & anathematizamus omnes temerè mutilantes, vulnerantes, interficientes, capientes, incarcerantes, & detinentes Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos, eorúmq; mandatores. Vbi videre potes canonem vniuersalem quo ad personas, & comprehendentem actiones quatuor principales, & vnam accessoriam, scilicet mandare. Et est papalis, sicut cæteræ in cœna Domini.

In sacrilegos ad vrbem Romam pergentes inuadentes.

Cap. XIII.

Romipetas qualitercunque mutilantes vel persequentes, excommunicantur.

EXcommunicamus & anathematizamus omnes mutilantes, vulnerantes, & interficientes, seu capientes & detinentes, seu deprædantes & Romipetas & peregrinos ad vrbem causa deuotionis seu peregrinationis accedentes, & in ea morantes vel recedētes ab ipsa, & in his dantes auxiliū, consilium, vel fauorem in proces. cœnæ Domini.

Cano-

CAso i. istius materia est sacrilegium, quo intendunt ad [illegible] etiam vrbem pergentes. Et quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones, cõprehendit sex principales, & tres accessorias. Et principales sunt, mutilare, vulnerare, interficere, capere, detinere, depredari. Accessoriæ autē sunt, consulere, auxiliari, fauere. Et nota quod oportet personas ad quas principales actiones terminantur, habere multas conditiones. Prima est in qualitate, quòd sint Romipetæ, seu peregrini. Secūda est in causa, quòd causa deuotionis, vel peregrinationis. Tertia est in positione, quòd ad vrbem accedāt, vel in ea morentur, vel inde recedant. Et ex defectu tertiæ conditionis, si quis tales percusserit antequam sint in accessu, aut postquā redierint, non incurrit hunc canonem, ex defectu verò secundæ conditionis, si quis habitatorem Romæ euntem ex Hispania Romam vt in domum suam vadat, percusserit, non incurrit hunc canoné, quia nec causa deuotionis, nec causa peregrinationis ad vrbem accedit. Ex defectu autem primę conditionis, si qus percusserit habitantem Romæ causa deuotionis non incidit in hunc canoné, quia habitator non est Romipeta aut peregrinus morās in vrbe. Inter causam autem deuotionis & peregrinationis nihil interesse video in proposito, nisi quā tūm ad exteriorem manifestationem: deuotio enim interior est, peregrinatio verò exteriora solita est habere signa. Et vulgariter vocantur peregrini, qui deuotionis causa pergunt. Verùm inter Romipetas & peregrinos ad vrbem, differētia est, inquantum communius est Romipetæ nomé, nam comprehendit etiam Romanum ciuem ad vrbem causa deuotionis accedentem.

Et nota, quòd canon iste respicit non Papam,

 non

non curiam, sed vrbem Romam, ita quòd si Papa cum curia alibi esset, nihilominus canon iste i[...] garet offendentes euntes ad vrbem causa deu[...]tionis. Aduerte quoque, quod iste canon ma[...] est, quia in processu cœnæ Domini tempora[...]tini comprehendebantur & peregrini ad H[...]lem. Et est Papalis.

In eos qui ad sedem Apostolicam venien[tes] & recedentes ab eadem, temeritate propri[a ca]piunt, spoliant, & detinent, &c.

Cap. XIIII.

Romanam curiam petentes, aut ab ea recedent[es] [pœ]na excommunicationis impedire vel qualiter[cum]que molestare prohibetur.

EXcommunicamus & anathematizamus [om]nes illos qui ad sedem Apostolicam venie[ntes] & recedentes ab eadem, necnon omnes illo[s] iurisdictionem ordinariam vel de legati[s] non habentes, in eadem curia morantes, teme[ri]te propria capiunt, spoliant, & detinent, [ac] proposito deliberato verberare, mutilare, vel [in]terficere præsumunt, & qui talia fieri faciunt, [vel] mandant. In processu cœnæ Domini.

CAnonis istius materia est sacrilegium, [quia] offenditur sedes Apostolica in ijs [qui] sub protectione sua sunt. Et quo ad person[as] vniuersalis. Quo ad actiones verò, compre[hen]dit actiones principales sex, & duas accesso[rias]. Et quoniam in canone illo aliter modifica[ntur] primæ tres actiones principales, quando te[rmi]nantur ad venientes vel recedentes, & [...] [...]

quando terminãtur ad morantes in curia Romana: ideo aduerte ex litera differentiam. Et multiplicando primas tres actiones, dicito quod capere, spoliare, vel detinere, tam venientes ad Apostolicam sedem, quam recedentes ab ea, primo excommunicantur, deinde quod capere, spoliare vel detinere propria temeritate (hoc est autoritatiuè) morantes in curia Apostolica, excommunicantur. Tertio, quod verberare, mutilare, vel interficere ex proposito deliberato tam venientes quàm recedentes quàm morantes, excommunicantur. Et est Papalis. Sed sunt hic aduertenda multa. Primũ, quod non est hic sermo de Roma, sed de sede & curia Apostolica, ac per hoc oportet personas sic offensas ad sedem Apostolicam venire, vt ab illa recedere, aut in illius curia morari, ita quod non sufficit morari Romæ vbi est curia, sed oportet in curia morari. Secundum est, quod si morantem in curia quis spoliat aut detinet, aut capit furtiuè & per modum raptoris, & non autoritatiuè, non incurrit hunc canonem, factus est enim hic canon contra eos qui in curia autoritatem sibi de facto vsurpant. Propterea enim dicitur, qui iurisdictionem ordinariam vel delegatam nõ habentes propria temeritate, &c. Tertium est, quòd si quis exorta tunc ira, rixa, controuersia, & breuiter nõ animo quieto præmeditatus prorumpit in verberandum aut occidendum curialem in curia, non incurrit hunc canonem, quia non vocantur in proposito ex proposito deliberato facere qui ex non præmeditatione quieti animi facit, alioquin superfluè apponeretur ex proposito deliberato, si deliberatio sufficiens ad peccatum mortale sufficeret ad hunc canonem incurrendum, commune siquidem est omni excõmunicationi subesse pec-

catum mortale. t semper hoc subintelligitur: qui adeo desipiat, vt putet aliquem ex actu e deliberato excommunicatum, aut in hoc [illegible] casu ne expiicatum quod in cæteris subint[illegible] tur, quod irrationabile est.

Quartum est, quod vltimus casus (scilicet percutientibus moram in curia) scriptus est, & iam per centum annos quotannis pro[illegible] gatur, & tamen a nullo aduerti aut [illegible] detur tam in foro iudiciali, quàm pœn [illegible] lus siquidem (ni fallor) ex hoc se aut a[illegible] tat excommunicatum. Actiones autem [illegible] duæ sunt, mandare scilicet, & facere fie[illegible] dictorum, ita quod non solùm qui manda[illegible] qui alia via quam mandato facit aliquid [illegible] fieri, excommunicatus est. Et est Papalis.

In sacrilegos litigantes in Rom. curia qu modolibet offendentes.

Cap. XV.

Litigantes in curia Romana non sunt spoliendi nec aliqualiter impediendi, & hoc sub pœna excommunicationis.

EXcommunicamus & anathematizamus om illos qui per se vel alium seu alios quoscumque, personas Ecclesiasticas vel seculares ad Romanã curiam super suis causis & negotijs recurrentes, illaque in eadem curia prosequentes aut procu rantes, negotiorumque gestores, aduocatos, procuratores ipsorum, vel etiam auditores[illegible] dices super dictis causis seu negotijs deputa[illegible] occasione causarum vel negotiorum huius[illegible] verberant, mutilant vel occidunt, seu bonis [illegible] liant. Vel qui per se, vel alium seu alios directè vel indirectè prædicta exequi vel procurare, aut in eisdem

eiſdem conſilium, auxilium, vel fauorem præſtare non verentur, cuiuſcunque præeminentiæ, dignitatis, &c. fuerint. In proceſſu cœnæ Domini.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo ex certa ſpeciali cauſa (ſcilicet litis vel negotii) offenduntur qui ſub protectione Apoſtolicæ ſedis ſunt. Et quo ad perſonas offendentes, eſt vniuerſalis. Quo ad perſonas verò offenſas, cõtinet octo genera perſonarum, ſ. ad Romanam curiam ex ſuis cauſis recurrentes, proſequentes, procurantes, negotiorum geſtores, aduocatos, procuratores, auditores, iudices. Quo ad actiones autem principales exprimit quatuor, verberare, mutilare, occidere, bonis ſpoliare. Oportet tamen actiones iſtas non ex quacunque cauſa, ſed occaſione cauſarum vel negotiorum huiuſmodi fieri ſi incurrenda eſt canonis huius cenſura. Quo ad actiones verò acceſſorias, multiplicatur valde, vt patet inuenti. Et eſt Papalis.

In eum qui quempiam Chriſtianorum per aſſaſſinos interfecerit, vel interfici mandauerit, aut eos receptauerit, defenderit, vel occultauerit. Cap. XVI.

Chriſtianum per aſſaſſinum interficere, aut interficiendum curare peccatum eſt, excommunicationis puniendum ſententia.

STatuimus vt quicunque Princeps, Prælatus, ſeu quæuis alia Eccleſiaſtica ſecularis ve perſona quempiam Chriſtianorum per aſſaſſinos interfecerit, vel interfici mandauerit, quamuis mors forſitan ex hoc non ſequatur, aut eos receptauerit, defenderit, vel occultauerit, excommunicationis ſententiam & depoſitionis a dignitate, ordine, honore,

nore, officio & beneficio, incarcerat ipso iure, no 4. de homicid. o.c. pro humanis lib. 6.

CAnonis istius mater a est homicidium non qualecunque, sed sacrilegium, committitur enim contra quandam sacrilegam viam occidendi Christianos. Et quo ad personas, est vniuersale. Quo ad actiones verò cõprehendit quinque actiones. Prima est, Christianum per assassinos occidere: secunda est, mandare, etiamsi non sequatur effectus: tertia est, eos assassinos receptare: quarta est, eos defendere: quinta est, eos occultare.

Vbi primo nota, quod assassini non dicuntur qui vulgariter vocantur assassini, sed quædam specialis gens infidelis (vt litera innuit) habens dominium, quæ hodie ignorata videtur. Deinde aduerte quòd in hoc canone mandati actio non punitur vt accessoria, sed vt principalis, & propterea punitur etiamsi effectus non sequatur, & idem de alijs tribus actionibus sequentibus, ita quod receptatores, defensores, occultatores assassinorum, etiamsi non occiderint aut occisuri sint Christianum, sunt excommunicati, quia sic ius disponit. Et est Episcopalis.

In sacrilegos Ecclesiæ Romanæ terras inuadentes. *Cap. XVII.*

Terras & possessiones ecclesiæ Romanæ impugnantes excommunicantur.

EXcommunicamus & anathematizamus omnes illos qui per se vel alium seu alios directè vel indirectè sub quocunque titulo vel colore occupant, detinent, vel hostiliter destruunt seu inuadunt, aut occupare, detinere, vel destruere attentant ...

uadere hostiliter præsumunt, in totū vel in parte, alm am vrbem, regna Siciliæ seu Trinacriç, insulas Sardiniæ & Corsicæ, terram citra Pharum, patrimonium Beati Petri in Tuscia, ducatum Spoletanum, comitatum Venaysinum, Sabinensem, Martiæ Anchonitanæ, Massæ, Trebariæ, Romandiolæ, Campaniæ, & maritimæ prouincias, ac terras specialis commissionis Arnulforum, ciuitatesq; nostras, Bononiam, Ferrariam, Beneuentum, Perusiū, Auinionem, ciuitatem castelli Tudertum; & alias ciuitates, terras & loca vel iura ad ipsam Roman. Ecclesiam spectantias & adhærētia, ac fautores & defensores eorū, seu in his dantes auxilium, cōsilium, vel fauorem. In processu cœnæ Domini.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenduntur res Ecclesiæ Romanæ. Et quo ad personas, est vniuersalis. Quo ad actiones vero principales, numerat quatuor, scilicet occupare, detinere, hostiliter destruere, seu inuadere, tam in præsenti quàm in futuro. Et modificantur dictæ actiones multipliciter, s. per se vel alium, & directè vel indirectè, & excluduntur colores, &c. Accessoriæ autem sunt, fauere, defendere, consulere. Quæ autem sint terræ & loca Ecclesiæ Rom. in litera explicatur. Et est Papalis.

Aduerte hic, quòd quum in terris Ecclesię contingit, quòd pars existēs extra armata manu volēs intrare, inuadit ciuitatē nō vt subtrahat ea Ecclesiæ, sed vt ipsa pars ibi regnet eo modo quo partes istæ regnare cōsueuerunt, in canonē istū incurrit, quia terrā Ecclesię in parte saltē hostiliter inuadit sub colore manēdi in domo sua. Imò (vt à cōmuniter accidētibus patet) huiusmodi inuasio tendit ad subtrahendū Ecclesię Rom. terrā quo ad liberū regimen. Romana siquidem Ecclesia in terris vbi factio

factio regnat, titulare dominiũ potius habere [illegible] cum effectu.

In latrones maritimos.

Cap. XVIII.

Piratæ & cursarij aut prædones maritimi anathematizantur.

EXcommunicamus & anathematizamus omnes piratas, corsarios, latrunculos maritimos & illos præcipuè qui mare nostrum à monte Argentario vsque ad Terracinam discurrere, & nauigantes in illos deprædari, mutilare, interficere ac rebus & bonis suis spoliare præsumpserunt hactenus, & præsumunt, ac omnes receptatores eorundem, & eis auxilium dantes, consilium vel fauorem. In processu cœnæ Domini.

CAnonis istius materia est latrocinium maritimum. Et quo ad personas, vnum genus [illegible] narum nominatur diuersis nominibus. Nam piratæ ijdem sunt qui vulgariter corsarij appellantur, latrunculi quoque maritimi, parui piratæ [illegible]. Totum ergo genus piratarum excommunicatur, & præcipuè intra mare Ecclesiæ Romanæ [illegible] tium. Actiones principales sunt quatuor, deprædari, mutilare, interficere, bonis suis spoliare, receptare eosdem. Accessoria autem sunt [illegible] fulere, auxiliari, fauere. Et est Papalis.

In sacrilegos sedem Apostolicam in suis [illegible] Clausulis offendentes.

Cap. XIX.

Victualia

Victualia vel alia Romanæ curiæ necessaria solicitantes, non sunt sub anathematis pœna impediendi.

Excommunicamus & anathematizamus omnes impedientes seu inuadentes victualia seu alia ad vsum Rom. curiæ necessaria adducentes, vel qui ne ad Rom. curiam ipsa adducantur vel deferantur, impediunt seu perturbant, & qui talia fieri faciunt vel defendunt, cuiuscunque fuerint ordinis, præeminentiæ, &c. In proces. cœnæ Domini.

Canonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur sedes Apostolica in suis victualibus. Et quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones principales sunt quatuor, sed distinctę in duas combinationes, propter diuersitatem terminorũ. Nam prima combinatio est impedire vel inuadere homines adducentes victualia vel alia necessaria ad vsum Romanæ curiæ. Secunda verò combinatio est, impedire vel perturbare, ne prædicta adducantur ad curiam, ita quòd primò prouidetur hominibus adducentibus, secundò rebus adducẽdis. Quo ad actiones verò accessorias, ponuntur duæ actiones, scilicet defendere, vel facere fieri talia, quamuis errore scriptorum ly fieri, omissum sit in textu etiam plumbato. Et est Papalis. Aduerte hic, quòd quum ex voluntate & proposito maleficia distinguantur, si quis non gratia impediendi vel perturbandi ea quæ sunt ad curiam, sed consulendi propriæ patriæ commoditati, inhibeat ne quis extrahat de patria fruges, &c. quãuis inde sequatur, ꝙ non possunt deferri ad curiã Ro. non propterea incidit in hũc canoné. Similiter si quis tempore pestis in curia, inhibet suis ne-

quis vadat Romam reuerſurus, &c. non incidit in hunc canonem, & ſic de ſimilibus, quia non per ſe agitur contra curiam, ſed pro neceſſitate, pro ſa‑nitate patriæ, & huiuſmodi per ſe agitur, licet per accidens redundat in damnum curiæ, ſed pœnæ ac cenſuræ intelligendæ ſunt penes id quod eſt per ſe, & non penes id quod eſt per accidens.

In ſacrilegos Chriſtianum principatum of‑fendentes, opem ferendo inimicis crucis Chriſti.

Cap. XX.

Sarracenis arma vel alia Chriſtianitati nocitura deferentes excommunicantur.

EXcommunicamus & anathematizamus illos qui contra Chriſtum & populũ Chriſtianum, Sar‑racenis arma, ferrum, & lignamina deferunt ga‑learum, eos etiam qui galeas eis vendunt vel na‑ues, qui quæ in piraticis Sarracenorum nauibus curam vel gubernationem exercent, aut machi‑nis, aut quibuſlibet alijs aliquod eis impendunt conſilium vel auxilium in diſpendium terræ ſan‑ctæ, ipſoſq; rerum ſuarum priuatione multari, & capientium ſeruos fore cenſemus præcipientes, vt per omnes vrbes maritimas in diebus dominicis & feſtiuis huiuſmodi ſententia publicè innouetur. Et talibus gremium non aperiatur Eccleſiæ, niſi totum quòd ex commercio tam dam̃nato perce‑perint, & tantundem de ſuo, in ſubſidium terræ ſanctæ tranſmiſerint Et infra, Quòd ſi fortè ſolué‑do non fuerint, ſic alias reatus talium caſtigetur, quòd in pœna ipſorum alijs interdicatur audacia ſimilia præſumendi. Innoc. in conc. generali extra de Iudæis. cap. ad liberandum.

Cano

CAnonis istius materia est sacrilegium contra Christianum principatum commissum, opem ferendo inimicis crucis Christi. Et multis in locis repetitus diuersimodè inuenitur, & in iure, & in Extrauagantibus, & in processu qui fit in cœna Domini.

Vt autem clarè percipiatur quid, quãdo, & vbi prohibitũ sit, distingue tempora & loca. Et scito, quòd secundũ omne tẽpus, & secundũ omnẽ locũ infideliũ, excommunicati sunt deferẽtes equos, arma, ferrũ, lignamina, & alia prohibita, quib' Christianos impugnant, vt patet in cœna Domini, vbi sic dicitur: Excõmunicamus & anathematizamus omnes illos, qui equos, arma, ferrũ, lignamina, & alia prohibita deferunt Sarracenis, Turcis & alijs Christi nominis inimicis quibus Christianos impugnant. Tẽpore verò guerrę excõmunicati sunt deferẽtes etiã quodcũque mercimoniũ, vt patet in c. quod olim de Iudæis & Sarrac. Et omni rursus tẽpore deferentes etiã victualia & quęcũque mercimonia in Alexandriam, vel alia loca Sarracenorum terræ Ægypti, excommunicati sunt, vt patet in Extrauag. cle. 5. multa métis, posita inter communes Extrauagantes, in tit. de Iudæis & Sarrac. Et tã hæc tertia quã prima excõmunicatio reseruatur Papę. Secũda autẽ quatenus ab vtraque harũ separatur, ab Episcopo absolui potest. Aduerte deinde, quòd appellatione armorũ veniunt non solùm offensiua, sed defensiua, ex quacũque materia sint. Per ferrũ autem, & lignamina, præcipuã materiã intellige armorũ, & galearum, ac nauium. Et per alia prohibita accipe non solùm naues, & galeas ipsas, sed quascũque secũdarias proprias materias armorũ, galearum, nauium, vt sunt sartię, vela galearum, & breuiter quæcunque ad hoc sunt,

vt ex eis Christiani impugnétur, sic enim processus cœnæ Domini explicat. Victualia autem & cõmunis vsus merces (vt pāni linei, vel lanei, & alia huiusmodi) non veniunt appellatione prohibitorum, vt latissimè patet ex eo quòd in dicta Extrauagante postquã dictum est, ferrum, equos, arma & alia, vetita, subiungitur, necnon victualia & mercimonia. Vnde sequitur, quòd talis excómunicatio in canone Cœnæ Domini non extenditur ad deferentes victualia & communes merces ad infideles. Et hæc bene nota. Vnde has omnes merces deferentes non sunt excommunicati, nisi tempore guerræ, aut nisi in Alexandriam, vel ptes Ægypti deferant, quum excommunicatio contra illo, non inueniatur, nisi vt dictum est. Et quil. canon est vniuersalis quo ad personas. Sed quo ad actiones distant, quia in hoc canone explicantur quinque actiones. Prima est deferre, secunda vendere, tertia curam exercere, quarta cõsulere, quinta auxiliari, vt patet in textu. In canone vero cœnæ Domini sola vna actio ponitur, scilicet deferre. Et est nõ solùm papalis, sed pœnalis absolutio vt in iure recitato vides.

In effractores locorum sacrorum. Cap. XXI.

Loci sacri fractor seu spoliator pœnam excommunicationis incurrit.

MEmoratos sacrilegos (qui scilicet confregerant violenter quasdam ecclesias, & expoliauerant) excommunicatos nuntietis, & faciatis sicut excommunicatos arctius euitari, donec passis iniuriam congruè satisfaciant, & damna data resarciant, & cum literis vestris rei veritatem com-

tingen-

tingentibus Apostolico se conspectui repræsentent, extra de senten. excommunic. conquesti.

CAnonis istius materia est sacrilegiū, quo frangitur ecclesia & expoliatur. Et quo ad personas, vniuersalis est. Quo ad actiones verò, comprehendit duas simul, scilicet frangere & expoliare. Vbi nota primò, duo requiri simul vt sit locus Canoni, scilicet effractionem, & spoliationem. Et effractio quidem ad templum (siue frangatur paries, siue ianua, siue sera, siue tectum, &c.) spoliatio autem ad res quæ tolluntur, refertur. Et propterea si quis aperiret Ecclesiam vt spoliaret, aut frangeret, sed non spoliaret, non subiiceretur huic Canoni. Nota secundò, quòd hic Canon nullam infert excommunicationem, sed latam supponit, & denuntiationem mandat, ac denuntiati absolutionem Apostolicæ sedi reseruat. Sed vbi lata sit ista sententia quę hic supponitur, non facilè patet, nisi dicendo quòd canon iste per hæc sua verba interpretatur, quo ad hunc casum fuisse anathema latę sententiæ canonem Lucij Papæ in Decret. xvij. q. iiij. c. omnes Ecclesiæ. Indubiè siquidem tenetur huiusmodi Ecclesiarum effractores cum spolio, esse ipso iure excommunicatos ex hoc textu, quia mandantur denuntiari excommunicati, non potest enim denuntiari excommunicatus, nisi qui iam est excommunicatus. Et est papalis.

In incendiarios. Cap. XXII.

Absolutio à peccato incendiarij Papæ reseruatur.

INcendiarij ex quo sunt per ecclesiæ sententiam publicati, pro absolutionis beneficio ad sedem Apostolicam sunt mittendi. Clemen. iij. extra de

sentent.excommuni.cap.tua.

CAnonis illius materia est iniuriosum incendium. Et quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones vnam solam ponit actionem, scilicet iniuriosè incendere, non qualitercunque, sed post sententiam.

Vbi nota nullam in hoc Canone excommunicationis sententiam ferri, sed si per Ecclesiæ (hoc est prælatorum) sententiam sunt non solum excommunicati, sed publicati, tunc absolutio reseruatur sedi Apostolicæ. Et quia non arctat se Canon ad incendiarios Ecclesiarum, ideo de quibuscunque incendiarijs intelligo. Et intelligitur in proposito incendiarius non ab actu incendendi, sed vitio, qui enim malo studio incendit domū, segetem, oliuetum, &c. incendiarij crimen incurrit.

Et scito excommunicationem contra incendiarios Ecclesiarum latam, nullibi inuentā à me esse quamuis quæsierim quæ allegantur loca, & propterea nō habeo eos pro excōmunicatis. Et si qui fortè fundent excōmunicationem hanc super canone qui habetur 11.q.3.cap.canonica, aduerte primò canonem illum communem esse omnibus violatoribus Ecclesiarum, deinde quod non videtur ligare omnes Christi fideles, quia videtur non nec consilij vniuersalis, nec Papæ, sed particularis synodi, scilicet Aurisiacen. Constat autem huiusmodi canones, præsertim pœnales, nec ex se nec ex Gratiani cōpilatoris autoritate vim suam extendere ad vniuersas Christi Ecclesias.

In eos qui Christianos naufragantes rebus suis spoliant.

Cap. XXIII.

Christiani naufragantes non debent spoliari, & hoc sub pœna excommunicationis.

ILli qui Christianos naufragium patientes spoliant rebus suis nisi ablata reddiderint, excommunicationi se nouerint subiacere Ex Conc. Lat. de raptoribus.c.excommunicationis.

CAnonis istius materia est furtum seu rapina bonorum naufragorum. Et quo ad personas vniuersalis est. Quo ad actiones vnam ponit, scilicet spoliare bonis patientes naufragium.

Vbi aduerte canonem hunc cōtra iniquam detentionē rerum Christianorum naufragorum, cōsiderasse duo concurrere in hac iniquitate. Primò acceptionem rerum ex naufragio, deinde vsurpationem earundem rerum vt propriarum. Et quia primus actus (hoc est accipere huiusmodi res) potest bene & malè fieri, & habet speciē boni (quoniam est saluatio rerum periclitantium) & potest fieri ex pia charitate, ad opem scilicet ferendam dominis rerum illarum, & potest fieri ex auara iniquitate ad appropriandum sibi res illas, ideo non est punitus actus iste acceptionis ab hoc canone. Secundus autem actus (qui est detentio rei alienæ inuito Domino) quoniam manifestam & inexcusabilem continet iniquitatem, punitus est ab hoc canone excommunicationis sententia. Et quia actus iste (scilicet detinere res naufragorum ipsis inuitis) consumatur in omissione restitutionis, propterea canon iste non percutit huiusmodi quasi raptores seu fures, nisi quum venerint ad omissionē restitutionis debitæ. Et quia tempus restituendi determinatū est ad statim (q[illegible] obligat semper & ad semper) ideo statim incurritur hæc excommunicatio quum quis est in mora, hoc est

 quum

quum quis potest restituere, & non restituit. Nec est opus monitione, tum quia tempus restitutionis determinatum est ipso iure, vt dictum est, tum quia falsum est censuras contra omittentes, exigere monitionem, vt patet ex eo quòd inquisitores odio vel amore, &c. omittentes, absque alia monitione sunt excommunicati, iuxta capi. multorum de hæreticis, in clement. Et est Episcopalis.

Aduerte confessor leges aut consuetudines alicubi de confiscatione bonorum naufragorum, esse corruptiones legum & bonorum morum, addentes afflictiones afflicto.

CONTRA OFFENDENTES APOSTOLICAM SEDEM.

In Cardinales sede vacante constitutioni de Romani Pont. præter simoniam facienda electione, quouis modo contrauenientes.

Cap. XXIIII.

Romani Pont. electionem præter simoniacam impedientes ipso facto pœnam excommunicationis incurrunt.

INhibemus omnibus & singulis sanctæ Rom. Ecclesiæ Cardinalibus qui pro tempore erunt, & eorum sacro collegio, ne Apostolica sede vacante prædictis (scilicet de Roma. Pont. præter simoniam facienda electione) contrauenire, vel contra præmissa vel aliquod præmissorum statuere, disponere, ordinare, vel aliquo modo facere seu attentare

tentare præsumant, quocunque exquisito colore vel causa, sub excommunicationis latæ sententiæ pœna: quam ipso facto incurrant. Et a qua non nisi per Rom. Pon. canonicè electum absolui possint, nisi in mortis articulo. Iul. II. in Extrauag. quum tam diuino. & fuit per Lateranen. Concil. approbata.

CAnonis istius materia est simonia, non quæcunque, sed circa electionem Papæ. Et quo ad persona, est particularis, vtpote solos Cardinales comprehendens. Quo ad actiones vero, numero sex actiones. prima est, conuenire, secunda statuere, tertia disponere, quarta ordinare, quinta aliquo modo facere, sexta aliquo modo attentare. Et hæc omnia intelliguntur sede vacāte, ita quòd si Cardinales cōtra ordinata de Papa præter simoniam electione, contrauenia nt, aut statuant, &c sint excommunicati. & est Papalis. Vbi nota, quòd licet secundum antiqua iura non potuisset excipi contra Papam simoniacè electum (quia quantumcunque simoniacus erat verus Papa) post hanc tamen constitutionem Papa simoniacè electus, non est Papa in veritate: & Cardinales sede vacante iurant se seruaturos hanc constitutionem.

In eos qui ab ordinationibus, sententijs, seu mandatis Roma. Pont. ad futurum Concilium appellant, aut fauorem, consilium, auxiliúmve ad hoc præstant, &c.

Cap. XXV.

Appellantes à sententia, ordinatione vel mandato summi Pontificis excommunicantur.

SAnè olim fel. rec. Pius Papa 2. prædecessor n[oster] de fratrum suorum sanctæ Romanæ Eccl[e]siæ Cardinalium cunctorúmque prælatorum, [ac] diuini & humani iuris interpretum curiam Ro[manam] sequentium in congregatione seu dicta Mant[ua]na existentium approbatione, natura prius & [.]ui præmissa discussione, & de eorundem congr[e]gatorum vnanimi consilio & assensu ac ex [cert]a scientia prouocationes ad futurum concilium [...]ficacissimis & palpabilibus rationibus tanq[uam] erroneas & detestabiles damnauit, ac sub excom[m]unicationis latæ sententiæ, & interdicti [...] præcepit, ne qua persona cuiusuis dignitatis, etiam vniuersitas, aut collegium quouis q[uæsito] colore ab ordinationibus, sententijs, seu m[andatis] quibuscunque suis & successorum suorum ap[pel]lationem huiusmodi interponere audeat, & c[on]tra facientes, vnà cum fautoribus suis, & cõsil[ium] auxiliúmve præstantibus (siue tabelliones si[ue] ne testes, siue aduocati, siue alij quicunque) [non] solum pœnis & censuris prædictis, sed etia[m] quæ læsæ maiestatis & hæreticę prauitatis r[eis im]ponuntur, obnoxios esse statuit. Et infra, P[ræ]d[ictas] pœnas & earum quamlibet omnes illos ip[so facto] incurrere volumus (cuiuscunque cõditio[nis] [ex]stant, & gradus prærogatiua præfulgeant) qui in senatu, concilijs, parlamentis, congregationib[us] etiã synodalibus & prouincialibus vel aliàs qu[o]modolibet tacitè vel expresse, voce, vel scri[pto] per se vel alium, cuiuscunque timoris vel re[ue]rentiæ velamine, vel prætensa excusatione, & [su]perioris mandato non obstante decreuerint, c[on]suluerint seu deliberauerint, vel aliorum dict[a] approbauerint, consilium aut vocem dederint, [...] ad futurum vniuersale Cõcilium à nobis vel [suc]cessoribus

cessoribus nostri Ro.Pon contra prædictam constitutionem appellare liceat, possit vel debeat, dictas pœnas ad ipsos & eorum quemlibet contrauenientem in præmissis, tenore præsentium dantes & extendentes, & locum habere declarantes omni ambiguitate cessante. Iulius 2. in Extrauag. suscepti regiminis.

CAnonis istius materia est sacrilegium contra sedis Apostolicæ primatum. Et quo ad personas, est vniuersalis.

Quo ad actiones verò principales, constitutio Pij ponit vnam tantùm: scilicet appellationem ad futurum concilium ab ordinationibus, sententijs seu mandatis Rom.Pon. sed accessorias ponit tres, fauere, consulere, auxiliari. Extensio autem Iulij addit sex actiones principales, scilicet decernere, consulere, deliberare, approbare aliorum dicta, consilium dare, vocem dare vt ad futurum concilium contra dictã constitutionem Pij appellari liceat, possit, vel debeat. Et quælibet actio multiplicatur per modos tacitè vel expresse, voce vel scripto, per se vel alium. Vbi nota primò, quòd licet omnes istæ actiones tanquam accessoriæ fuerint excommunicationi subiectæ per constitutionem Pij, non erant tamen per constitutioné illã excõmunicationi subiectæ, tãquam principales actiones, & propterea nõ erãt isti dantes consilium aut vocé verbo vel scripto, excõmunicati, nisi subsequuto effectu, hoc est (nisi subsequuta principali actione, quæ est appellare ad futurum concilium) sed per adiunctam extensionem Iulij, quilibet horum est excommunicatus, statim vt dat vocem, seu concilium vt possit, liceat, seu debeat appellari, etiamsi effectus non subsequatur, quia sic disponit Decretalis ista. Alioquin frustra esset extensio

sio ista ad easdem actiones vt accessorias & co comitantes: quoniam iam per Pium comprehe- sæ sic erant sub nomine dantium consilium, aux- lium, vel fauorem. Nota secundò differentiam in- ter consulentes quod fiat hæc appellatio, & con- sulentes, quod fieri possit, aut liceat, aut sim hæc appellatio. nam primi non sunt excommuni- cati, nisi sequatur appellatio: quia per Pij consti- tutionem excommunicantur vt cooperatores.

Secundi autem sunt excommunicati ipso iure vt patet per extentionem Iulij. Nec illius diffe- rentiæ quærenda est alia causa, nisi quia Decreta- lis sic disponit: & pœnæ non sunt extendendæ ex- tra proprios casus.

In literarum Apostolicarum falsarios & ip- sorum fautores.

Cap. XXVII.

Literas Apostolicas falsificantes, vel aliter qui- sint exponentes, vinculo tenentur excommunicationis.

EOs omnes falsarios literarum Apostolicarum qui per se vel alios vitium falsitatis exercent cum defensoribus & fautoribus suis anathematis vinculo decernimus innodatos, &c. Inn. iij. Ex- uag. de crim. fal. ad falsariorum.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo of- fenditur Apostolica sedes in falsitate sui- literarum. Et quo ad personas est vniuersale: & ad actiones principales continet duas. Prima est exercere vitiū falsitatis in Apostolicis literis per seipsos. Secunda est, exercere hoc idem per alios & au-

& duas accessorias, scilicet, fauere & defendere. Aduerte primò, quòd canon excommunicationis nõ extendit se ad omnes quomodolibet falsarios, hoc est qui quouis modo possunt dici falsarij Apostolicarum literarum. Vnde non comprehendit subreptitias seu obreptitias literas Apostolicas impetrantes & edentes: quoniam literæ tales non sunt falsæ, sed veræ literæ Apostolicæ. Nec comprehendit vtentes scienter literis Apostolicis falsis, quia Canon ipse distinguit vtentes contra exercentes per se vitium falsitatis huiusmodi, ac per hoc aperit vtentes non venire appellatione exercentium per se vitium falsitatis huiusmodi. Et quum constet quod non oportet vtentes comprehendi sub appellatione exercentium per alium (quum per seipsos vtantur literis falsis) consequens est vt non comprehendantur, vtentes sub hac censura. Nota secundo in eodem cap. subiungi excommunicationem contra laicos vtentes literis Apostolicis falsis, ita quod prima excommunicatio est communis laicis & clericis, secunda est propria laicis, quia textus disponit aliam pœnam clericis. Prima quoque excommunicatio comprehendit Apostolicarum literarum falsarios omnes, qui vitium falsitatis exercent per se vel alios. Secunda autem solos vtentes. Aduerte tertiò, quòd licet neutra harum excommunicationum sit Papæ reseruata ex hoc textu, ex processu tamen cœnæ Domini reseruatur prima, & extenditur excommunicatio prima absque limitatione aliqua ad omnes falsarios literarum Apostolicarum, & supplicationum gratiam vel iustitiam concernentium. Et dicitur sic: Excommunicamus & anathematizamus omnes falsarios bullarum seu literarum Apostolicarum, & supplicationum

gratiam

gratiam vel iustitiam concernentium per Rom. Pontif. vel vicecancellarium, seu gerentes vic. eorum aut officium vic. cancellarij sanctæ Rom. Ecclesiæ de mandato eiusdem Romani Pont. signatarum, aut sub nomine eiusdem Rom. vicecancellarij aut gerentium vicem [illegible] signantes supplicationes easdem. Vbi [illegible] quod Canonis istius materia est [illegible] actiones, & quo ad actionum materias [illegible] actiones quidem, quia ibi sola falsatio, [illegible] & signatio. Quo ad materias verò, quia [illegible] de literis Apostolicis, hic de literis & supplicationibus agitur. Aduerte quartò quòd in cap. [illegible] de crimine falsi reseruatur Papæ absolutio [illegible] tis literas Apostolicas falsas post viginti d[illegible] Episcopus tulit contra tales in communi excommunicationem. Recolito quoque quòd tam [illegible] falsis, quàm tenens falsa, per se loquendo non nisi qui ex intentione vtitur falsis, aut tenet [illegible] hi enim soli directè crimen hoc incurrunt. [illegible] vtentes, aut tenentes ignoranter non ligantur [illegible] fortè ignorantia tam culpabilis fuerit, vt [illegible] actus in naturam sui vitij, quod regulariter est, quando si sciuisset, nullo pacto vsus [illegible] tenuisset, & hoc in foro conscientiæ. Aduerte quintò, quòd (vt refert sanctus Antoninus [illegible] Floren. in tertia parte ex Hostien.) literis domini Papæ nec in magno, nec in modico quis [illegible] apponere potest, etiam literam vel punctum [illegible] rigendo, ita quòd ipso facto excommunicationis sententiam incurrit, reseruatam sedi Apo[illegible] exceptis officialibus quibus hoc competit.

In offendentes Apostolicæ sedis autoritatem tam in suis suorumq́ literis, processibus & exequutionibus, quam in iurisdictionum, fructuũ, redituum, & prouentuum non vacantium vsurpatione, &c.

Cap. XXVII.

Autoritatem, iurisdictionem vel qualitercunque sedis Apostolicæ dominium offendentes, anathematis pœnam incurrunt.

EXcommunicamus & anathematizamus istos qui ne literis & mandatis Apostolicæ sedis & legatorum ac nũtiorum & iudicum delegatorum eiusdem gratiam vel iustitiam concernẽtibus, decretisq; super illis & cæteris iudicatis, processibus & exequutionibus, non habito primum eorum beneplacito & assensu parcatur, néve tabelliones & notarij super huiusmodi literarum & processuũ exequutione instrumenta vel acta conficere, aut confecta parti cuius interest tradere, sub grauissimis pœnis prohibere, statuere, seu mandare præsumunt, quíve iurisdictiones, seu fructus, reditus & prouentus ad ecclesiasticas personas ratione ecclesiarum, monasteriorum & aliorum benefitiorum ecclesiasticorum per eas obtentorum pertinentes vsurpant vel arripiunt, seu quauis occasione vel causa sine Rom. Pon. expressa licentia sequestrant, vel qui per se vel alium seu alios directè vel indirectè prædicta exequi vel procurare, aut in eisdem consilium, auxilium, vel fauorem præstare non verentur, cuiuscunque præeminentiæ, dignitatis, &c. fuerint. In proces. cœnæ Domini.

Cano-

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur autoritas Apostolicæ sedis tam suis suorúmque literis, processibus & executionibus, quam in iurisdictionum, fructuum, reddituum, & prouentuum non vacantium vsurpatione. Et quo ad personas, est vniuersalis. Quo ad actiones verò principales secundum diuersitatem materiarum diuersificatur: nam respectu primæ materiæ tres actiones principales ponuntur, scilicet sub grauissimis pœnis prohibere, statuere, mandare, ita quòd primò excommunicantur omnes prohibentes vel statuentes vel mandantes ne obediatur literis & mandatis, &c. non habito prius ipsorum mandantium beneplacito & assensu. Et est hęc excommunicatio contra illos qui statuunt aut mandant subditis suis ne obediant curiæ Romanæ mandatis sine consensu ipsorum mandantium. Et in eodem contextu circa eãdem primam materiam simul excommunicantur omnes qui prohibent vel statuunt aut mandant, ne tabelliones & notarij instrumenta seu acta conficiant, vel confecta tradant parti.

Deinde circa secundam materiam tres actiones ponuntur. Prima est vsurpare: secunda, arripere: tertia, sequestrare: Vbi quinque conditiones ponuntur. Prima, ex parte rei acceptæ, scilicet quòd sit ecclesiæ, puta quòd sit iurisdictio, fructus, prouentus, reditus ecclesiæ. Et per hanc conditionem excluduntur prouentus prophani quos aliquæ ecclesiasticæ haberent personæ. Secunda, quòd res ecclesiæ vsurpentur, arripiantur, aut sequestrentur non qualitercunque, sed vt prouentus, vt reditus, vt fructus ecclesiæ, quoniam formaliter verba intelligenda sunt. Et per hanc conditionem excluduntur fures seu latrones qui res ecclesiæ furantur

furantur aut rapiunt vt quasdam res,& non ea ratione qua sunt fructus aut reditus ecclesię. Factus est enim canon iste, non contra fures & latrones sed contra dominos qui beneficiorum ecclesiasticorum prouentus vsurpāt aut sequestrāt. Et quia non limitatur ad dominos, ligat omnes qui ea ratione arripiunt, qua sunt prouentus talis ecclesiæ. Tertia quod pertineat ad personā ecclesiasticam obtinentem illud beneficium. Et per hanc conditionem excluduntur res eædem si sine Ecclesiasti vacantium. Quarta est, quòd ista fiant sine expressa licentia Papæ. Ex qua fortè sequitur quinta, scilicet quòd ista fiant quasi autoritatiuè, vt nobiles domini & ministri qui vsurpant aut arripiunt, aut sequestrant quasi potestatem habentes, incurrant hunc canonem, qui directè factus est ad protegendum beneficiatos ab huiusmodi vsurpatoribus. Sed parum prodesse videtur, quia domini faciunt quòd volunt. Et si sunt magni domini oportet habere patientiam, & canones silere: Quo ad actiones verò accessorias, multiplicatio magna est propter tot modos, & extenditur ad omnia & singula præmissa. Et est Papalis.

In impugnantes literas electi in Papam antequam coronetur.

Cap. XXVIII.

Electi in summum pont. literas impugnans excommunicatur.

ADuerte hoc in loco, quòd impugnantes literas electi in Papam antequam coronetur, sunt ipso facto excommunicati per quandam extrauagantem Benedicti II. vt refert sanctus Antonius Arch. Florenti. in tertia parte. titul. 24. cap. 68.

In eos qui sub quibusuis pœnis, ne sine ipsorum inhibentium aut principũ beneplacito mãdētur executioni literæ Apostolicæ inhibēt, &c.

Cap. XXIX.

Literarum apostolicarum exequutionem impedientes excommunicantur.

EXcommunicamus & anathematizamus omnes illos qui sub quibusuis pœnis, quibuscunque personis in genere & in specie, ne aliquas literas Apostolicas etiam in forma breuis tam gratiam quàm iustitiam concernentes, & citation & exequutoriales quæ à sede prædicta emanat. & pro tempore emanabunt, sine eorum vel P cipum beneplacito & examine exequutioni mãdent, inhibent, ac notarios, exequutores vel in exequutores literarum, monitoriorum, citatio & inhibitionum huiusmodi capiunt, incarcer & detinent, vel capi & incarcerari & detineri ciunt. Et qui ex eorum officio vel ad instantiã quoruncunque personas ecclesiasticas, & capitula, conuentus & collegia ecclesiarum quarum cunque, coram se ad suum tribunal, audientiã cancellariam, consilium vel parlamentum ac præter iuris communis dispositionem ciunt vel procurant directè vel indirectè, quouis quæsito ingenio vel colore. In processu cœnæ Domini.

CAnonis istius materia est sacrilegiũ, quo offenditur autoritas sedis Apostolicæ, primò in suis literis, citationibus & exequutionibus: secundò, in suis notarijs, exequutoribus & subexequutoribus, tertiò, in ecclesiasticis personis, capitulis, cõuentibus & collegijs. Et quo ad persona

est vniuersalis. Quo ad actiones, diuersificatur secundum materias, nam in prima materia ponit vnam actionem, scilicet sub quibusuis pœnis inhibere, ne sine ipsorum inhibentium aut Principũ beneplacito exequutioni mandentur literę Apostolicæ, & alia præmissa. In secunda verò materia ponit tres actiones publicatas: prima est, capere, secunda incarcerare, tertia detinere. Et duplicantur per facere capi, incarcerari vel detineri. In tertia demum materia ponit actiones tres, prima est, trahere ad suum tribunal audientiam, &c. præter iuris communis dispositionem, secunda est, trahi facere, tertia est, trahi procurare.

Vbi nota in tertia materia, quòd licet appareat quòd iste canon sit editus cõtra dominos seculares, qui seipsos constituunt iudices ecclesiasticarum personarum, &c. secundum tamen veritatem ligat etiam ecclesiasticos, qui præter iuris cõmunis dispositionem hæc eadem præsumunt autoritate alia quàm ecclesiastica, quia in hoc canone non fit discretio inter laicos & clericos quum excommunicantur, non enim dicitur excommunicamus illos laicos, sed absolutè illos. Et fortè fuit ratio, quia in multis locis prælati ecclesiastici instituuntur à principibus ad causas huiusmodi, & propterea omnes cõmuniter sunt hic excommunicati. Et est Papalis.

In offendentes sedis Apostolicæ autoritatem in cognitione causarum.

Cap. XXX.

Causas ab Apostolica sede cognoscendas in aliam curiam transferens, vel ne de eis dicta sedes cognoscat impediens, excommunicationem incurrit.

EXcommunicamus & anathematizamus omnes & singulos vicecancellarios, & consiliarios ordinarios & extraordinarios, quorumcunque Regum & principum ac cancellariorum, consiliorum & parlamentorum, nec non procuratores generales, eorundem vel aliorum principum secularium, etiamsi imperiali, regali, vel alia quacunque præfulgeant dignitate, nec non Archiepiscopos, Abbates, & commẽdatarios, eorumque vicarios & officiales, qui per se vel alium seu alios quarumcũque exemptionum vel aliarum gratiarum & literarum Apostolicarũ nec non beneficiales ac alias spirituales & spiritualibus annexas causas ab auditoribus & commissarijs nostris aduocant, ac executiones monitoriorum, citationum, inhibitionum, sequestrorum, executoriarum & aliarum literarum Apostolicarum tam gratiam quàm iustitiam cõcernentium, a nobis necnon camerario & præsidentibus cameræ Apostolicæ, ac auditoribus & commissarijs Apostolicis in eisdem causis pro tempore emanatarum, illarúmq; cursum & audientiam, ac personas, capitula, conuentus & collegia causas ipsas prosequi volentes auctoritate laicali impediunt, & se de illarum cognitione tanquam iudices intromittunt, ac partes actrices quæ illas committi fecerunt & faciunt, ad reuocandum seu reuocari faciendum citationes vel inhibitiones aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum eos cõtra quos tales inhibitiones emanauerunt, à censuris & pœnis in illis contentis absolui ordinant, vel compellunt. [illegible] proc. l. cœnæ domini.

CAsus [illegible] materia est sacrilegiũ, quo offenditur autoritas sanctæ sedis Apostolicæ in causarum [illegible]. Et quo ad personas cõprehendit nouem

nouem genera personarum. primò, Vicecancellarios: secundò, Consiliarios, quorumcũque Regum vel principum, cancellariorum, consiliorum, parlamentorum: tertiò generales procuratores eorundem, &c. quartò, archiepiscopos: quintò, episcopos: sextò, Abbates: septimò, comẽdatarios: octauò, eorum vicarios: nonò, eorum officiales. Quo ad actiones autem ponit quinque actiones, ita tamen vt quælibet intelligatur tam si per se quàm si per alium quis illam exerceat. Et referuntur ad diuersa istæ actiones, nisi duæ vltimæ, quæ referũtur ad idẽ: Prima actio est, aduocare causas ab auditoribus vel cõmissarijs Apostolicis: secunda est, auctoritate laicali impedire exequutiones aut causarum cursum, seu audientiam, aut personas, capitula, conuentus seu collegia causas ipsas prosequi volentes: tertia est, se de illarum cognitione tanquam iudices intromittere: quarta simul cum quinta est, ordinare vel compellere partes actrices ad reuocandum, &c. vel faciendum absolui à censuris & pœnis eos contra quos tales inhibitiones emanarunt, ita quòd quicunque ex supradictis nouem generibus personarum aliquam harum quinque actionum per se vel per alium fecerit, excommunicatus est. Et est Papalis. Et aduerte diligentissimè, docte confessor, quòd in processu sæpe dicto cœnæ Domini sub Adriano 6. excluduntur excusationes principum vel consiliariorũ & huiusmodi, excusantiũ se super tollerãtia Rom. Pont. & huiusmodi. nam ibi post omnes censuras habentur hæc verba. Declarantes nihilominus ac protestantes (prout tenore præsentiũ declaramus ac expressè protestamur) absolutionem hodie vel aliàs etiam solenniter per nos faciendam, præfatos vicecancellarios, cõciliarios & procuratores,

ac alios excommunicatos prædictos, nisi prius præmissis cum vero proposito vlterius similia committendi destiterint, non cõprehendere illis aliter suffragaturam esse. Ac insuper in præmissis omnibus & singulis ac alijs quibuscunque iuribus sedi Apostolicæ ac sanctæ Rom, Ecclesiæ decunque & quomodolibet quæsitis seu quærendis, per quoscunque actus contrarios aut quomodolibet præiudicantes, tacitos vel expressos bis vel sede Apostolica quomodolibet factos faciendos aut quemcunque temporis patientiam vel tolerantiam nostram, nullis quomodolibet præiudicari debere, aut quomodolibet posse, & sic nostræ incommutabilis tionis semper fuisse, fore & esse.

CONTRA OFFENDENTES Ecclesiæ libertatem.

In eos qui ecclesiasticam libertatem per statuta seu consuetudines offendunt.

Cap. XXXI.

Statuta vel consuetudines contra Ecclesiæ libertatem condentes excommunicantur.

EXcommunicamus omnes qui de cætero seruari fecerint statuta, edicta, & consuetudines vel potius abusiones introductas contra ecclesiasticam libertatem, nisi ea de capitularibus suis intra duos menses post huiusmodi publicationem sententiæ fecerint amoueri. Excommunicamus quoq; statuarios & scriptores statutorum ipsorum necnon & potestates & consules, rectores & consiliarios locorum, vbi de cætero huiusmodi sta-

tuta & consuetudines edita fuerint vel obseruata necnon & illos qui secundum ea præsumpserint iudicare, vel publica forma scribere iudicata. Hono.3. de senten. excommuni. nouerit.

CAnonum istorum materia est sacrilegiũ quo ecclesiastica libertas per statuta seu consuetudines offenditur. Et quo ad personas, primus canon vniuersalis est. Quò ad actiones verò duas ponit actiones. Prima est facere seruari statuta & consuetudines contra ecclesiasticam libertatem: secunda, non facere amoueri huiusmodi statuta de capitularibus suis.

Secundus autẽ canon specificat sex genera personarum, scilicet, statutarios, scriptores statutorũ, potestates, consules, rectores & consiliarios locorum vbi fuerint edita vel seruata. Deinde vniuersaliter extendit se ad omnes: quantum ad duas actiones, prima est, iudicare secundum huiusmodi statuta; secunda, est scribere in publica forma huiusmodi iudicata.

Vbi sunt multa notanda. Primò, notanda est differentia inter absolutè violantes ecclesiæ libertatem, & inter illam violantes respectiuè ad statuta vel consuetudinem, quoniam neuter istorum canonũ excommunicat primos, sed solos secundos, qui cũ relationibus seu dependentijs ad statuta seu cõsuetudines, violatores reputãtur, vt patet discurrẽti per oẽs casus in his canonibus cõprehensos.

Secundò, notanda est constructio primi canonis, quia aliud significat, & aliud intelligitur. Nam significat requiri ad incurrendũ illũ canonẽ duo simul, primũ est, facere seruari huiusmodi statuta vel cõsuetudines: secũdũ est, non facere amoueri illa intra duos mẽses de capitularibus, quia manifestè excõmunicat facientes primũ cũ cõiunctione

exceptiua, nisi fecerint amoueri, &c. Intelligitur autem diuisim, ita quòd sint duo casus, & tam facientes seruari quàm non facientes amoueri, sunt excommunicati. Mihi videtur non esse recedendum à plano sensu literę, adiungendo quòd canon iste specialis est, & respicit statuta & consuetudines tunc temporis editas & introductas, & propterea dedit illis tempus duorum mensium à publicatione istius sententiæ, ita quòd dispositio... no.; quo ad tunc edita statuta quod vtrunque requireretur ad incurrendum illam sententiam, & quod si non fecissent illa seruari, sufficiebat, nec ligabantur, quia non debebãt. Propterea quoque subiunxit alium canonem ad futura statuta & consuetudines. Et si quis affirmandũ omnino censet primum canonem respicere statuta cuiusque temporis) quia non dicit hactenus edita) amplectatur quoque literam cum sensu suo, vt scilicet vtrunque requirat simul, & non sensum appositum, quòd non sufficit non facere amoueri statuta capitularibus ad incurrẽdum hunc canonem, simul oportet quòd sit de numero facientium seruari, quia sic clarè dicit textus: Faciẽs ergo seruari si non facit deleri, est excõmunicatus: & ... facit deleri, & tamen non facit seruari, non est excommunicatus ex hoc solo quòd nõ facit deleri. Tertiò nota in secundo canone, quòd illa lex personarum genera quæ excommunicantur absque actionum propriarum explicatione (quoniam ... dicitur, qui consenserint aut fecerint, sed impersonaliter dicitur vbi cõsuetudines vel statuta fuerint edita vel seruata) non sunt sic clarè interpretanda, quia excommunicatio est maxima pœna ecclesiæ quæ non nisi pro mortali peccato infertur. Sed quoniam duæ actiones in textu explicãtur

ſ. ſ. edi & ſeruari) hinc intelligendũ eſt quod ſex illa genera perſonarũ (pro quanto concurrunt ad alterã harũ actionũ, vel ad edẽdũ vel ad ſeruandũ) ſunt ipſo facto excõmunicata. Et propterea ſtatutarij (qui ſcilicet faciunt ſtatuta laic.) & ſimiliter ſcriptores illorum, vt cancellarij, & ſimiles, ſunt ipſo facto excõmunicati, vt pote concurrentes ad editioné ſtatutorũ. Poteſtates verò, cõſules, rectores & cõſiliarij ſi nihil operentur ad aditioné aut obſeruationem, non ſunt excommunicati.

Quartò nota, quòd tam ſtatutarij quã alij excuſantur ab excommunicationis cẽſura, ſi pura méte & recto animo nolentes aliquid cõtra Eccleſię libertaté ſtatuere aut ſuſtinere, conſulunt doctores reputatos, &c. ſeu committunt examé eorũ doctoribus huiuſmodi, & certificati ab illis quòd nihil eſt cõtra eccleſiæ libertaté, ſtatuũt, ſcribunt, &c. aliquid quod in veritate eſſet cõtra libertaté eccleſiæ, quia agunt ex ignorantia plus quàm probabili. Et nec apud Deũ nec apud eccleſiam agunt cõtra eccleſiæ libertaté, quia fecerũt quantũ in ſe eſt quos viros probos decet. Excuſantur nõ ſolum à tanto, ſed à toto. Quintò nota quid importet libertas eccleſiaſtica. Et ſcito quòd cõprehendere videtur omne id in quo eccleſia nõ ſubiicitur aut arctatur, ſiue illud ſpectet ad eſſe naturale vel ſpiritale, ſiue ad operari aut recipere, ſiue ad quodcunque aliud: & rurſus ſiue illud conueniat eccleſiæ ex dono naturali, ſiue gratuito, ſiue ex iure cõmuni, ſiue ex priuilegio, ita quod vnde habeat, nõ eſt curæ Et hoc ex libertatis nomine haberes, niſi libertas limitaretur per eccleſię nomé formaliter ſumptũ, hoc eſt quatenus eccleſiæ rationé habet. Ex hoc enim habes, quòd propriè loquẽdo libertas eccleſiæ non comprehendit niſi illa in quibus

ecclesia quatenus ecclesia est libera, vndecunque illa habeat; siue à Deo, siue à Papa, siue ab Imperatore, &c. Et quòd ita canones intelligant ecclesiæ libertatem, patet ex eo quod in sexto de immu. eccle. c. libertatis, dicitur quòd inhibere ne cleri molant, coquant, vendant, &c. præsumitur contra libertatem ecclesiæ. Præsumi dixit, non esse, quia secundum veritatem sunt hæc contra libertatem politici conuictus, & non contra ecclesiam quatenus ecclesia. Ex ecclesiæ rursus nomine accipe quod est sermo de libertate communi ... ecclesiæ, & nō de libertate ꝓpria tali ecclesiæ, vel tali religioni, ita quod si quis statuit cōtra priuigiū ꝓpriū alicuius collegij (puta ꝓtonotario- aut alicuius religionis, puta monachorū, aut alius Ecclesiæ (puta Mediolanensis) nō incurrit ... canoné, sed oportet quod statuat cōtra illud quod cōmune est omnibus ecclesijs. Et bene intellig... nouitiæ: quia non dicimus quod oportet statui cōtra omnes ecclesias mūdi, sed dicimus quòd oportet statui cōtra illud quod est libertatis cōmu... omnibus ecclesijs mūdi. Vnde si quis statuat q... nō possit quis donare tali Ecclesiæ (puta sancti D...nati) quāuis cōtra vnā tendat Ecclesiam particularem, incurrit tamen excōmunicationem ... quia statuit contra libertaté cōmunem omnibus ecclesijs. Cōmune siquidé est omni Ecclesiæ Christi, quòd potest cuilibet donari, libertas enim cōmunis offenditur in illa vna: & sic de alijs.

Sextò nota quòd statuere contra ecclesiæ libertatem, est per se (hoc est hac intentione) tend... contra ecclesiasticam libertatem, quoniam quod est per accidens, alienū est ab arte & iure: Et ... tam secundū doctrinam demonstratiuam, quā secundum iura, quoniam ipsa quoque supponunt.

& ...

& assumunt quòd voluntate & proposito malefi-cia distinguãtur. Per se auté seu ex intentione cõtra ecclesiasticã libertatem intellige penes intentionem operis statuti, ita q̃ si opus quod statuitur, per se (hoc est suapte natura tẽdit cõtra ecclesiasticã libertaté, statutum est contra illam. Si autem per se non tendit contra illam, statutum ex se nõ est contra illam, quamuis contingere possit quòd ex intentione statuẽtis fuerit cõtra illam, ex odio & malignitate in ecclesiæ libertatem factum. Discernere autem actum ex sua natura tẽdentem cõtra ecclesiæ libertatem, non est difficile scientibus quòd idem est per se, seu ex propria natura ex intentione. Et sicut detractio contra honorẽ, adulterium contra alienum torum, homicidium contra humanam vitam, ita statuere quòd clericis nõ dentur decimæ, eleemosynę; quòd non possint iudicare in causis ecclesiasticis, quòd teneantur soluere vectigalia de rebus suis, non negotiandi gratia, & similia, contra ecclesiasticam tendit per se libertatem. Et iuxta hanc rationabilem theoricam dicendũ quòd statutum ciuitatis disponẽs de honore mortuariorum, modum imponendo ne excessus fiat, & pauperes ambitio in fletibus non grauet, si non disponit nisi de illis quę per se ordinantur ad honorem, licitũ & sanctum est, etiamsi inde non per se, sed per accidẽs proueniat effectus aliquis, qui videtur cõtra ecclesię libertatem, quoniam secũdũ id quod est, per se iudicandũ est etiã in mortalibus, & nõ secundũ id quod per accidẽs. Et propterea quum constet sumptuosa sepulchra, multitudinem luminarium, indumenta equorũ ac pedissequorũ, multitudinem crucum, varietatem religionum, & similia, ad temporalem honorem defuncti aut viuorũ per se ordinari non solùm ex inten-

intẽtione facientiũ hæc, ſed ex natura ipſorũ operũ, cõſequens eſt vt moderari hæc ad poteſtatem politicam ſpectet, ad quam ſpectat cura ciuiũ circa honores tẽporales. Nec obſtat quod tangũtur clerici, quia nõ tangũtur niſi vt materia tẽporalis honoris, nõ ipſorũ clericorũ, ſed ciuiũ. Regula autẽ eſt quòd cognoſcens, iudicans, curam habẽs de forma cognoſcit, iudicat ac diſponit de materia, quatenus reſpicit illam formam, vt patet in omnibus artibus. Nec rurſus obſtat quod illa moderatio ſit nociua clericis, & ſubtractiua eleemoſynarũ, & diminutiua cultus diuini, & adẽptiua ſuffragiorum quæ obuenirent ex aliquibus horũ remanentium apud eccleſias, vel Eccleſiaſticas perſonas, quoniam hæc omnia & ſimilia per accidens eueniũt, per ſe autẽ de honore temporali aguntur.

Nec obſtat quòd extra de reb. eccl. non alien. c. decernitur eſſe contra libertatem eccleſiæ ſtatuere de mortuarijs, tanquam de annexis eccleſiæ iuriſdictionis, quoniam hoc intelligendum eſt de mortuarijs ordinatis per ſe ad eccleſiam, ſalutem defuncti, ſeu cultum diuinum, ſecus autem de per ſe ordinatis ad temporalem honorem.

In eos qui repræſalias aduerſus perſonas Eccleſiaſticas ſeu bona ipſarum concedunt vel extendunt.

Cap. XXXII.

Repræſalias concedentes vel extendentes in præiudicium eccleſiaſticorum, excommunicationis iaculo feriuntur.

ILli qui repræſalias aduerſus perſonas eccleſiaſticas ſeu bona ipſarum concedunt, vel extendunt ad eas, niſi præſumptione huiuſmodi reuocauerint à conceſſionis vel extenſionis tempore intra

Intra mensem, si persona singularis fuerit, sententiam excommunicationis incurrat: si vniuersitas, ecclesiastico subiaceat interdicto. Greg. 10. de iniurijs. c. & si pignorationes, lib. 6.

Canonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas ecclesiastica quantũ ad exẽptionem à repræsalijs. Quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones, cõprehendit duas actiones. Prima est concedere, secunda est, extendere. Vbi nota tria. Primò, quòd habent locum siue repræsaliæ sint iniustæ, siue aliàs iustæ contra ciues, &c. quoniam clerici exempti debent ab huiusmodi repræsalijs. Secundò quòd requiritur mensis post concessionẽ vel extẽsionem, quia lex disponit. Et propterea si intra mensem executio aliqua contra clericorum bona interueniret, non incurreretur hæc excommunicationis sententia, debent tamen reuocando intra mensem, restitui in integrum bona clericorum. Tertiò, quòd si repræsaliæ conceduntur solum contra bona clerici debitoris, præmissis, ac seruatis ijs quæ de iure præmittenda ac seruanda sunt, non est locus huic canoni, quia non propriè sunt repræsaliæ illæ in quibus vnus pro alio grauari non potest. vt ex hoc textu habere potes, pœnæ autem non sunt extendendæ, sed restringendæ. Et est Episcopalis.

In offendentes libertatem ecclesiasticã compulsione ad submittendum bona laicis, &c.

Cap. XXXIII.

Compellens ecclesiasticum cum suis bonis temporali domino se submittere excommunicatur.

Illi qui prælatos vel personas Ecclesiasticas ad submittendũ ecclesias, bona immobilia seu iura ipsa

ipsarum laicis non concedēd, bona ipsa vel iu[re] in emphyteusim, seu alias alienando in forma [&] casibus à iure permissis, sed constituendo vel re-cognoscendo seu profitendo à laicis tanquam superioribus se tenere, seu ab ipsis aduocando, [&] ipsos patronos vel aduocatos Ecclesiarū seu bonorum ipsarum, perpetuò aut ad tempus nō modicum statuendo compulerint, cuiuscunque conditionis aut status, excommunicationis sententia sint innodati. Et infra, Laici ex contractib. super præmissis, consensu capituli, & licentia apostolica interuenientibus initis, seu occasione eorum vltra id quod ex natura contractuum ipsorum vel adhibita in illis lege permittitur, aliquid vsurpantes, nisi legitimè moniti ab huiusmodi vsurpatione destiterint, restituendo etiam quæ taliter vsurparunt, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Greg. 10. de reb. eccl. non ali. c. ho[c] consultissimo.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo [of]fenditur libertas ecclesiastica compulsione submittēdum bona laicis, &c. Et quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones, duas ponit actiones. Prima est, compellere, secunda est, vsurpare. Sed prima actio (.s. compellere) ad multa extenditur, compellit siquidem vel prælatos vel personas ecclesiasticas ad submittēdum aliquod trium, vel ecclesias, vel bona immobilia, vel iura laicis in casu non permisso à iure. Et ista submissio fit aliquo trium modorum. Primò, profitēdo se tenere prædicta à laicis tanquam à superioribus. Secundò eadem à laicis aduohando, & est hoc vocabulum Vltramontanum, quo solent vti in istis. Tertiò cos statuendo patronos vel aduocatos. Compellentes igitur ad aliquid horum, sunt excommuni[cati].

ti. Secūda verò actio (quæ est vsurpatio refertur ad plus quàm illis conueniat ex talibus contractibus licitè factis. Sed ista secunda censura non incurritur ipso facto, sed si post legitimam monitionem recusauerint desistere & restituere. Et vtraque est Episcopalis.

In grauantes quaslibet personas ecclesiasticas, pro eo quòd rogatæ, eum pro quo rogabătur eligere noluerunt.

Cap. XXXIIII.

Persequentes eum qui rogatus aliquem in aliquam dignitatem ecclesiasticam eligere, & non eligit, excommunicationem incurrit.

SCiant cuncti qui clericos vel quaslibet personas ecclesiasticas ad quos in aliquibus monasterijs aut alijs pijs locis spectat electio, pro eo quòd rogati seu aliàs inducti, eum pro quo rogabantur seu inducebantur eligere, noluerunt, vel consanguineos eorum aut ipsas ecclesias, monasteria seu loca cætera beneficijs seu alijs bonis suis per se vel per alios spoliando, seu aliàs iniustè persequendo grauare præsumpserint, se ipso facto excōmunicationis sententia innodatos. Greg. de elect. c. sciant cuncti. lib. 6.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas ecclesiastica, quantum ad liberum electionis opus, & quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones ponit vnā quidē actionē communissimam. s. grauare, explicando duas vias grauādi, vel spoliādo, vel alias iniustè persequendo. Sed & actionē ipsam subiicit excōmunicationi nō vndecūque, sed ex certa causa procedentē. s. si fiat

fiat pro eo quòd electores seu electrices rogati alias inducti eligere, noluerunt illum vel illā p quo vel qua rogabantur. Vbi aduerte quòd ad incurrendum hunc canoné requiritur primo q fiat actus grauaminis per spolium an persequutionem iniustam. Secundo quòd illud grauamen inferatur ex dicta causa, partim affirmatiua (scilicet quòd fuerint rogati seu impulsi) & partim negatiua, scilicet quòd nō elegerunt illum. Tertio, q inferatur contra aliquem ex quinque, scilicet personas electrices ecclesiasticas, vel consanguineos eorum vel ipsas ecclesias, vel monasteria, vel cetera pia loca. Et est semper sermo de electione quæ fit à personis ecclesiasticis, quoniam ad electionem quæ fit à laicis in suis fraternitatibus similiter à mulieribus quæ non sunt ecclesiasticæ personæ (vt tertianæ & huiusmodi) non extenditur iste canon, qui ad clericos, vel ecclesiasticas personas dicit spectare electionem. Et est Episcopalis.

In impedientes litigantes in foro ecclesiastico in causis quæ de iure vel consuetudine ad dictum forum pertinent.

Cap. XXXV.

Processus foro ecclesiastico competens non potest absque excommunicationis censura impediri.

Statuimus ne quis imperatores literarum apostolicarum, ad nos vel ad forum ecclesiasticum recurrentes super causis quæ ad idem forum de iure vel de antiqua consuetudine pertinere noscuntur, per se vel per alium ad desistendum, vel coram seculari de quæstionibus huiusmodi litigandum, per

per eorundem iudicium ecclesiasticorum, vel impetrantium aut litigantium seu volentium litigare, aut propinquorum ipsorum, seu rerum illorum, seu ecclesiarum suarum etiam captionẽ modísve alijs quibuscunque compellat seu compelli faciat, vel procuret, nec per se aliósve impediat quo minus coram iudicibus ecclesiasticis delegatis seu ordinarijs querelantes de causis, quæ, vt præmissum est, ad cognitionem pertinent eorundem, possint libere iustitiam obtinere, nec ad præmissa facienda det auxilium, cõsilium vel fauorẽ. Si quis verò contra præsumpserit, se ipso facto excommunicationi nouerit subiacere. A qua nisi tam iudici cuius cognitio fuerit impedita, vel iurisdictio vsurpata, quàm parti quæ in prosequutione sui iuris turbata fuerit de iniuria, damnis, expensis & interesse, priùs per eundem fuerit integrè satisfactum, nullatenus absoluatur. Bonif. extra, de immu. eccle. quoniam. lib. 6

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas ecclesiastica quo ad opus iudiciale. Et quo ad personas, vniuersalis est. Quo ad actiones verò, continet actiones principales quatuor. Prima est, compellere: secunda, compelli facere: tertia compelli procurare: quarta, per se vel alios impedire. Accessorias verò tres. s. ad prędicta facienda consulere, auxiliari fauere. Et bene nota quòd canon iste non arctatur ad curiam Romanã, sed fouet libertatem ecclesiastici fori in quacũque diœcesi. Et est episcopalis præmissa satisfactione, pro quanto tamen qui Apostolicas literas impediret contra processum cœnæ Domini, esset Papalis, vt patet superius in censuris contra sacrilegia in sedem Apostolicam.

In grauantes illos qui in ipsos aut alios sententiam excommunicationis, suspensionis vel interdicti protulerint, &c.

Cap. XXXVI.

Censuræ ecclesiasticis exequutorem damnificantes excommunicantur.

QVicunque pro eo quòd in reges, principes, & barones, nobiles & balliuos, vel quoslibet ministros eorum aut quoscunque alios excõmunicationis, suspensionis siue interdicti sententia fuerit promulgata, licentiam alicui dederint occidendi, capiendi seu aliàs in personis aut in bonis suis vel suorum grauandi eos qui tales sententias protulerunt, siue quorũ sunt occasione prolatæ, vel easdem sententias obseruãtes, seu taliter excõmunicatis cõmunicare nolentes, nisi licẽtiam ipsam re integra reuocauerint, vel si ad bonorum captioné occasione ipsius licentiæ sit processum nisi bona ipsa fuerint intra septem dierũ spatium restituta, aut satisfactio pro ipsis impensa, eo ipso sententiam excommunicationis incurrãt. Eadem quoque sint sententia innodati omnes qui ausi fuerint prædicta licentia data vti, vel aliquid præmissorum ad quæ committenda dari licentiã prohibuimus, aliàs committere suo motu. Qui autem in eadem sententia permanserint duorũ mensium spatio, ex tunc ab ea non possint nisi per sedem Apostolicam, absolutionis beneficium obtinere. Greg.10. de sen.excom.quicunque.l.b.6.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur ecclesiastica libertas quantum ad opus promulgandi & exequendi censuras ecclesiast.

siasticas. Et quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones, ponit tres actiones generales. Prima est, dare licentiam trium actionum .s. occidédi, sapiendi, seu aliàs grauandi, tam in personis quàm in bonis suis vel suorum. Secunda est, vti dicta licentia data ad aliquid dictorum. Tertia est, committere aliquid trium dictorũ. s. occidere, capere, vel aliàs grauare, &c. motu suo, hoc est non propter licentiam datam ab alio. Vnde pro clariori perceptione nota primò quòd canon iste primò punit dantes alicui licentiam occidendi, vel capiendi, vel grauandi quatuor genera personarum (.s. vel iudices, vel partem, vel obsequétes, vel vitantes) nisi alterũ duorũ faciant, hoc est, vel quòd re integra licentiam reuocent, vel si res nõ est integra quo ad captioné bonorũ, quòd restitutio aut satisfactio bonorũ intra septem dierũ spatiũ subsequatur. Vnde sequitur quòd quamdiu res est integra, nunquam qui licentiam hanc dedit, est excõmunicatus, quia adhuc pendet tépus reuocandi, & potest reuocando re integra præseruare se ab excommunicatione immunem. Oportet ergo licentiam habere effectum, vt sit locus canoni. & quo ad vnum effectum (.s. captionem bonorum) benignitas huius canonis prorogat adhuc tépus septẽ dierũ post dictum effectũ, in quo possit restituédo vel satisfaciendo præseruare se ab excõmunicatione. In cæteris verò effectibus ipso facto est excõmunicatꝰ qui dedit licétiã quã effectus est subsecutus, puta quã capta vel occisa est persona per licétiã datã. Nota secũdo quod nullus propriè, in persona vel bonis suis vel suorũ grauatur qui iustè patitur, ac per hoc grauamé iniustum oportet esse, si grauamé est. Nota tertio quod quia canõ iste fauorabilis est, ideo appellatione suorũ, omnes qui quo-

modolibet vt sui grauati sunt, veniunt, quacũque relatione remotissima sint sui. Neque enim debet minor esse protectio huius canonis quã extendatur impietas offendentium & est intra duos menses Episcopalis, postea Papalis, vt in litera dicitur.

In dominos temporales, suis subditis, ne personis Ecclesiasticis vendant, emant, coquant, molant, aut alia obsequia exhibeant interdicentes.

Cap. XXXVII.

Seruitia vel obsequia communia personis ecclesiasticis exhiberi prohibentes anathemate mulctantur.

EOs qui temporale dominium obtinentes, sui subditis, ne prælatis, aut clericis seu personis ecclesiasticis quicquam vendant, aut emãt aliquid ab eisdem, nec ipsis bladum molant, coquant panem, aut alia obsequia exhibere præsumant, aliquando interdicunt, cùm talia in derogationem ecclesiasticæ libertatis præsumãtur, eo ipso excommunicationis sententiæ decernimus subiacere. Bonifa. 8. de imm. eccl. cap. libertatis. lib. 6.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo ecclesiastica libertas offenditur in libera venditione, emptione, obsequijs, &c. Et quo ad personas particularis est: nam ligat solos illos qui temporale dominium obtinent. Quo ad actiones vnam ponit. s. interdicere subditis suis, ne ecclesiasticis personis vendant, emant, molant, coquant, obsequia exhibeant.

Et nota quòd non requiritur quod de hoc faciant statutum, aut sub pœnis inhibeant, sed sufficit

cit quod inhibeant subditis suis. Et nota quòd ista non sunt propriè contra libertatem ecclesiasticã, sed contra humanam societatem, verum quia in odium ecclesiæ fiunt, præsumuntur (vt in litera dicitur) fieri contra libertatem ecclesiasticam.

In offendentes libertatem ecclesiasticam in ecclesiarum vacantium bonis.

Cap. XXXVIII.

Ecclesiarum vacantium bona vsurpantes excommunicantur.

VNiuersos & singulos qui regalia, custodiam siue guardiam, aduocationis seu defensionis titulum in ecclesijs, monasterijs, siue quibuslibet aliis pijs locis vacantibus, de nouo vsurpare conantes, bona ecclesiarum, monasteriorum aut locorum ipsorum vacantium occupare præsumunt, clericosq; ecclesiarum, monachos monasteriorũ, & personas cæteras locorum eorundem quæ hoc fieri procurant, eo ipso excommunicationis sententiæ decernimus subiacere. Bonifac. de elec. general. lib. 6.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas ecclesiastica in ecclesiarum vacantium bonis. Et quo ad personas, est in parte vniuersalis, quia ligat vniuersos & singulos. In secũda autem parte est particularis, quia ligat solas personas illorũ locorũ vacantiũ. Quo ad actiones verò in prima parte ponit duas actiones simul. Prima est, de nouo conari vsurpare aliquod horũ quinque vel regalia, vel custodiã, vel guardiã, vel titulũ aduocationis, vel titulũ defensionis vacãtibus ecclesijs, monasterijs, aut alijs pijs locis. Secũda est, occupare bona dictorũ locorũ, ita quòd ad

incurrendum huius canonis censuram, nec sufficit vsurpare aliquem dictorum titulorum sine occupatione bonorum, nec sufficit occupare bona sine conatu ad vsurpandum aliquem dictorum titulorum, sed oportet vtrunque concurrere ad hoc: vt incurratur huius canonis sententia. In secunda autem parte vna actio ponitur, scilicet procurare hoc fieri. Et intellige cũ affectu subsequuto, quoniam vt accessoria ad tale fieri punitur. Et dicit Episcopalis. Et aduerte, quòd gl. exponit de nouo, id est à quadraginta annis citra, quia in hoc idem canone quasi distinguendo contra nouos, subdicitur: Qui autem ex fundatione vel ex antiqua consuetudine iura sibi huiusmodi vendicant.

In offendentes Ecclesiasticam libertatem quantum ad exemptionem à pedagijs & guidagijs.

Cap. XXXIX.

Ecclesiastici an & quando ad pedagia soluenda teneantur, vel non.

Constitutionem felic. recor. Alexandri Papæ 4. prædecessoris nostri, qui statuit ecclesias & personas ecclesiasticas à pedagia, & guidagia penitus non teneri, nec ad exhibendum vel soluendum talia pro rebus suis proprijs quas non causa negotiandi deferunt, vel deferri faciunt seu transmittunt, volentes propter multorum insolentiam & abusum pœnæ adminiculo adiuuare, edicimus, districtius inhibendo (contraria consuetudine quorumcunque non obstante) vt nec collegium, nec vniuersitas, nec aliqua etiam singularis persona à præfatis personis seu ecclesijs pro personis

sonis ipsis aut rebus prædictis talia exigat vel extorqueat per se vel per alium suo nomine vel etiã alieno, eas aut ad huiusmodi persoluenda compellat. Qui verò contrafecerint, si personæ fuerint singulares, excommunicationis, si autem collegium vel vniuersitas, ciuitatis, castri, seu loci alterius cuiuscunque, ipsa ciuitas, castrum vel locus, interdicti sententiam ipso facto incurrant. Nec ab excommunicatione huiusmodi absolutionem vel interdicti relaxationem obtineant, donec exacta plenariè restituerint, & de transgressione satisfecerint competenter. extra de censib. c. quanquam. libr. 6.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur ecclesiastica libertas quantum ad exemptionem à pedagijs & guidagijs. Et quo ad personas, est vniuersalis. Quo ad actiones, vnam videtur comprehendere tripliciter nominatam, scilicet exigere, extorquere, compellere per se vel per aliũ, proprio vel alieno nomine, siue ecclesias, siue personas ecclesiasticas ad soluendum vel pro personis suis, aut rebus suis, quas non causa negotiationis deferunt, vel deferri faciunt vel transmittunt. Vbi nota quòd pedagia propriè vocantur vectigalia pro transitu seu passu. Guidagia verò pro guida, non quæ à volente conducitur, sed quam velis nolis oportet te soluere, siue velis habere ducentem te, siue non. Et quia exigere importat coactionem, ideo si nullo modo cogit, non incurrit, sed satis cogit, qui clericum requirit non rogando, sed vt à debitore petendo vt soluat, iubendo vt sistantur res, &c. sicut pètit à laicis: rarus est enim aut nullus qui sponte soluat. Et est Episcopalis, præmissa restitutione ac satisfactione, vt in litera dicitur.

In offendentes Ecclesiasticam libertatem quantum ad immunitatem à collectis ac exactionibus, & vsurpantes iurisdictionem Prælatorum.

Cap. XL.

Iurisdictionem prælatorum Ecclesiasticorum iniustè vsurpantes, vel eos collectu vel tributis onerantes, excommunicationis nexu premuntur.

IN diuersis mundi partibus consules ciuitatum & rectores, necnon & alij qui potestatem habere videntur, tot onera frequenter imponunt ecclesijs, vt deterioris conditionis factum sub eis sacerdotium videatur quam sub Pharaone fuerit, qui Legis Diuinæ notitiam non habebat. Ille quidem omnibus alijs seruituti subactis, sacerdotes & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & eis alimoniam de publico administrauit. Isti verò onera sua fere vniuersa imponunt Ecclesijs, & tot angarijs eas affligunt, vt eis quid Hieremias deplorat, competere videatur. Princeps prouinciarum facta est sub tributo. Siue quidem fossata, siue expeditiones seu alia quælibet sibi arbitrentur agenda, de bonis ecclesiarum & clericorum & pauperum Christi vsibus deputatis, volunt fere cuncta compleri. Iurisdictionem etiam & auctoritatem prælatorum ita euacuant, vt nihil potestatis eis in suis videatur remansisse hominibus.

Si autem consules aut alij de cætero ista commiserint, & commoniti desistere noluerint, tam ipsi quàm fautores eorum excommunicationi se nouerint subiacere, nec communioni reddantur, donec

donec satisfactionem fecerint competentem, extra de immun. Eccles. cap. non minus. Cæterum quia fraus & dolus alicui patrocinari non debent, nullus vano decipiatur errore, vt intra tempus regiminis sustineat anathema, quatenus post illud non sit ad satisfactionis debitum compellendus. Nam & ipsum qui satisfacere recusauerit, & successorem ipsius nisi satisfecerit mensem, remanere decernimus ecclesiastica censura conclusum, donec satisfecit competenter, quum succedat in onere qui in honore substituitur, extra de immu. eccles. cap. aduersus.

CAnonum horum materia est, sacrilegium, quo offenditur ecclesiastica libertas quantum ad immunitatem à collectis, exactionibus & vsurpationib. iurisdictionis Prælatorum. Et quo ad personas sunt particulares, arctantur enim ad consules, rectores, & alios qui potestatem habere videntur, cum fautoribus suis, & eorum successores in officijs. Quo ad actiones verò, ponuntur in primo canone in generali quidem tres actiones. Prima est, onera imponere: secunda est, angarijs affligere: tertia est, euacuare iurisdictionem & autoritatem prælatorum, ita vt nihil potestatis videatur remansisse in suos. In secundo verò canone ponitur vna actio, scilicet nō satisfacere. Vbi nota primò quòd secundus canon præsupponit primum, imo recitat ipsum, & præsupponit officialem cui succeditur esse excommunicatum ob primi transgressionem canonis. Ad incurrendum autem primum canonem requiritur monitio, ita quod non ipso facto, sed nisi moniti desistant, incurrunt excommunicationem, non ab ipso monitore, sed à iure hoc latam. Ad incurrendum autem secundum requiritur lapsus mensis, ita quod nisi intra men-

ſem à ſucceſſione computandum ſatisfecerit, et communicatus eſt. Nota ſecundò canoné primus protegere bona non ſolum eccleſiarum & clericorum, ſed etiam deputata vſibus pauperum Christi. Et aduerte conferendo hunc canonem cum ſuperius immediatè præmiſſo de pedagijs & guidagijs, differentiam inter onera ſub forma pedagiorum ſeu gabellarum, & onera quæ ſub forma taliarum ſeu taxarum imponuntur ſeu exiguntur à clericis, quoniam in primo caſu eſt excommunicatio ipſo facto, vt habes in præcedenti cap. In ſecundo autem caſu non incurritur excommunicatio, niſi præcedat legitima monitio, vt hic habes. Et eſt Epiſcopalis præmiſſa ſatisfactione, hîc dicitur.

Aduerte quoque conſtitutionem Bonif. in 6. c. clericis. de immu. ecc. cùm tot cenſuris in hac materia eſſe totaliter reuocatam in Clem. cap. quoniam. de immu. eccleſ & propterea reditur ad ius antiquum, quod nunc tractatum eſt. Scito demum quòd appellatione iuriſdictionis quæ euacuari dicitur, venit iuriſdictio temporalis prælatorum quam ſcilicet eccleſiaſtici prælati habent in temporalibus, quam domini purè temporales frequenter euacuare videntur, adeo vt prælati remaneant temporales domini fere ſolo titulo.

In offendentes eccleſiaſticam libertatem quantum ad opus abſoluendi ſeu reuocandi pœnas excommunicationis, ſuſpenſionis, vel interdicti.

Cap. XLI.

Libr

Libertatem absoluendi vel pœnas excommunicationis vel interdicti reuocandi à prælatis ecclesiasticis vi vel metu extorquentes, excommunicationis telo feriuntur.

ABſolutionis beneficium ab excommunicationis ſententia, vel quamcunque reuocationem ipſius, aut ſuſpenſionis, ſeu etiã interdicti, per vim vel metum extortam, præſentis conſtitutionis autoritate omnino viribus euacuamus.

Ne autem ſine vindicta, violentiæ creſcat audacia, eos qui reuocationem ſeu abſolutionem huiuſmodi vi vel metu extorquent, excommunicationis ſententiæ decernimus ſubiacere. Greg. x. extra de his quæ vi met. cauſ. c. vnico. lib. 6.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur eccleſiaſtica libertas quantũ ad opus abſoluendi ſeu reuocandi pœnas excommunicationis, ſuſpẽſionis, vel interdicti. Et quo ad perſonas, eſt vniuerſalis. Quo ad actiones verò duas ponit. Prima eſt, extorquere vi. Secunda, extorquere metu abſolutionẽ ſeu reuocationem excõmunicationis, ſuſpenſionis vel interdicti. Vbi nota primò quòd vis ſeu metus illatus non diſtinguitur inter magnũ & paruũ, qualemcunq; enim vim aut qualemcunque metũ intulerit, ſufficit ſi inde ſequutus eſt affectus abſolutionis, ſeu reuocationis, quia canon non diſtinguit (vt dictum eſt) inter magnũ & paruũ. Quod ſi ex timore innato & nõ illato prælatus abſoluit aut reuocat, non eſt locus huic pœnæ, quia in caſu tali nullus extorquet vi aut metu, ſed ipſemet iudex ſeu prꝗlatus meticuloſus ſeipſum torquet. Nota ſecundò quòd nõ refert ad præſentem canonẽ, an ſententia excommunicationis

&c.

&c. fuerit iusta vel iniusta, qualiscunque enim fuerit, prohibet lex modum talem reuocandi, idest per vim & metum. Nota tertiò quod quia verba cum effectu intelliguntur, ideo licet vis aut metus ingeratur, nisi absolutio aut reuocatio vi aut metu extorta sit, non incurritur excommunicatio ista. Nota quartò, quòd quia canon restringit se ad extorquentes absolutionem vel reuocationem censuræ contra seipsos, & similiter non restringit se ad sententiam latam ab homine vel à iure, ideo ligat extorquentes vi vel metu absolutionem vel reuocationem, tam si contra alios quàm si contra se, & tam si ab homine, quàm quomodolibet aliter censuræ sententia lata sit. E. episcopalis.

In offendentes ecclesiasticam libertatem in clauium officio, claudentium diuinum cultum excommunicatis & interdictis.

Cap. XLII.

Clauium beneficium vel officium Ecclesiasticis Prælatis concessum turbantes vel impedientes excommunicantur.

PRæsumptores præfatos qui in locis interdicto suppositis quemquam de cætero diuina celebrare officia quomodolibet cogere, aut qui in prædicto ad officia eadem audienda aliquem excommunicationis præsertim vel interdicti sententia, reuocare, seu qui ne excommunicati publicè aut interdicti, de ecclesijs, dum ibi Missarum aguntur solemnia, à celebrantibus mo-

niti vt exeant, prohibere, necnon excommunicatos publicè & interdictos, qui in ipsis ecclesijs, nominatim à celebrantibus vt exeant moniti, remanere præsumpserint, excommunicationis sententia (à qua per sedem duntaxat Apostolicam possint absolui) sacro approbante Concilio innodamus. de sent. excommu. c. grauis, in Clem.

Canonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur ecclesiastica libertas in clauium officio, claudentium diuinum cultum excommunicatis & interdictis. Et quo ad personas partim est particularis, ligans solos nobiles & dominos temporales, & partim est vniuersalis. Quo ad actiones, ponit quatuor actiones, cogere, euocare, prohibere, & remanere, ita quod excommunicatur primò cogentes celebrare in locis interdictis: secundò, euocantes ad eadem officia aliquos, præsertim excommunicatos vel interdictos: tertiò prohibentes ne exeant inde excommunicati aut interdicti moniti: quartò, remanentes in ipsis ecclesijs, si publicè sint excommunicati aut interdicti, & nominatim moniti à celebrātibus vt exeāt. Et nota primò differentiam inter tres primos casus & quartum, in hoc quòd tres primi restringuntur ad nobiles & dominos temporales, quia pronomen relatiuum, qui, refert præsumptores præfatos, quos dixerat esse nobiles dominos temporales.

Quartus autem communis est omnibus vtriusque sexus excommunicatis publicè, &c. quia ad hoc distinguendum continuatur litera, copulando ad præsumptores præfatos, omnes excommunicatos publicè, dum dicit, nec non excommunicatos publicè, &c.

Nota secundò differentiam inter tertium casum

ſum & reliquos, in hoc quòd tertius reſtringit ad Miſſarum ſolennia, alij autem communes ad Miſſæ & alijs diuinis officijs.

Nota tertiò, quòd licet Decretalis narrando re-ſtringat ſe ad terras quæ ſunt nobilium ſeu domi-norum, puniendo tamē latius iudicat, & ligat no-biles ac dominos, qui in locis interdictis, ſiue illorum loca, ſiue non, præſumunt. & ita ſecun-dum verba exponenda ſit. Secus autem ſi Ioan-nis ſententia iuxta narrata intelligenda ſit. Quæ ita verius videtur, vt ſic tenendum putem, quia concluſio præmiſſis conſonare debet.

Nota quartò quòd quia Decretalis quadru-cem modum euocandi narrauerat, & ſtatuens dicit prædicto modo, omnem prædictum mo-dum quadruplicem comprehendit, ſcilicet nunc nunc illos vocando, nunc compellando, nunc campanis, nunc voce præconia. Et eſt Papalis

In impedientes ſequeſtrationem bene-ficij vna diffinitiua ſententia contra poſſeſſorem promulgata, per loci ordinarium factum fructus ſequeſtratos quoquomodo occupantes, & con-ſumentes.

Cap. XLIII.

Beneficij ſequeſtrationem poſt ſententiam contra poſſeſſorem promulgatam impedientes, excommunicationis ſenten-tiam incurrunt.

Dehoi

DEfinimus vt vna contra possessorem diffinitiua sententia super beneficio apud sedem Apostólicam duntaxat in petitorio vel possessorio promulgata, beneficium ipsum à possessore huiusmodi (dum tamen triennio pacificè antea possessum ab eo non fuerit) per loci ordinarium apud aliquam idoneam personam sequestretur &c. Si quis autem sequestrationem huiusmodi impedire, vel fructus sequestratos quoquomodo præsumpserit occupare, excommunicationis sententiam incurrat ipso facto. A qua nisi impedimento priùs amoto, & occupatis per eum fructibus restitutis, nullatenus absoluatur, extra de sequest. cap. 1. in clem.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo ecclesiastica libertas in sedis Apostolicæ autoritate offenditur in certo casu sequestri. Et quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones, ponit duas actiones. Prima est, impedire huiusmodi sequestrationem, secunda est, occupare sequestratos fructus. Et quia hic casus videtur de raró contingentibus, vide in litera conditiones requisitas ad hoc quòd iste casus in quo habet locum ista excommunicatio Et est episcopalis, amoto impedimento, & restitutis occupatis.

In impedientes monialium aut mulierum canonicarum secularium visitatores in suo officio.

Cap. XLIIII.

Visitatores monialium aut canonicarum non sunt sub excommunicationis pœna impediendi.

Si

SI quis visitatores monialium, aut mulieres quæ vulgò dicuntur canonicę seculares, in præmissis seu aliquo præmissorum impedire præsumpserit, nisi monitus resipiscat, ipso facto excommunicationis sententiam se nouerit incursurum: priuilegijs, statutis & consuetudinibus quibuscunque in contrarium non valituris. extra de statu mona. attendentes. in cle.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo offenditur libertas ecclesiastica in officio ecclesiasticæ visitationis. Et quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones, punitur vna generalis actio, scilicet præsumere impedire visitatores monialium, &c. in aliquo præmissorum quæ videre potes in fronte, quia non incurritur ipso facto, sed nisi monitus resipiscat. Et est Episcopalis.

In sepelientes in loco sacro hæreticos, credentes, receptatores, vel fautores eorum.

Cap. XLV.

Hæreticos in loco sacro sepeliens ipso facto excommunicatur.

QVicunque hæreticos, credentes, receptatores vel fautores eorum scienter præsumpserint ecclesiasticæ tradere sepulturæ, vsque ad satisfactionem idoneam, excommunicationis sententiæ se nouerint subiacere. Nec absolutionis beneficium mereantur, nisi proprijs manibus extumulent publicè, & proiiciant huiusmodi corpora damnatorum, & locus ille perpetuò careat sepultura. de hær. lib. 6.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo sacris locis iniuria fit sepeliendo ibi hæreticos.

Et

Et quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones, ponit vnā scilicet: scienter tradere ecclesiasticæ sepulturę quatuor hominū genera, scilicet vel hæreticos, vel eorum credentes, vel receptatores, vel fautores. Circa hunc canonem aduerte quòd credentes hæreticorum vocantur qui illis hæreticis ita adhærent, vt quāuis nesciāt quid illi hæretici credant, deliberato tamen consensu credūt quòd illi hæretici credunt secundum veritatem, quantumcunque contrarium teneat & doceat ecclesia, ita quòd non inhęrent illis salua ecclesiæ doctrina, sed plus credunt illis, quam Apostolicæ sedis definitionibus circa ea quæ sunt fidei. Et est episcopalis, saluis tamē cōditionibus in litera expressis.

In eos qui cæmeterijs tēpore interdicti, quoscūq; in casibus nō cōcessis, aut excommunicatos publicè, vel nominatim interdictos, vel manifestos vsurarios, scienter sepelire præsumunt.

Cap. XLVI.

Interdicti tempore terram sanctam indignis aperientes excommunicantur.

EOs qui propriæ temeritatis audacia defunctorum corpora non sine cōtemptu clauium ecclesiæ in cæmeterijs tēpore interdicti in casibus non concessis, à iure, vel excommunicatos publicè, vel nominatim interdictos vel manifestos vsurarios scienter sepelire præsumunt, ipso facto excommunicationis sententiæ decernimus subiacere. A qua nullatenus absoluantur, nisi priùs ad arbitrium diœcesani Episcopi, eis quibus per

præmissa fuerit iniuria irrogata, satisfactione exhibuerint competentem. Extra de sepul. cap in clemen.

CAnonis istius materia est sacrilegium lo... Et est quo ad personas vniuersalis. Et ... tantùm ponit actionem (scilicet scienter se... ad quatuor tamen terminatam: ita quòd ... hoc Canone sacrilegium quadruplex: ... pelientium quoscunque tempore inter... quatenus est à iure concessum, sepel... blicè excõmunicatos, sepeliẽtium no... terdictos, & sepelientium manifestos v... tamen in loco sacro sepeliantur, alioqu... gium non esset. Nota hic primò, quòd per ... excommunicatos, intelligimus eos quo... ctione iuris aut iudicis, sed secundum re... festationem & notitiam publicam par... communicatos, siue à iure, siue à iudice. ... sufficit quòd aliqui sciant pro certo illum ... communicatum, sed oportet manifestation... lius excommunicati esse publicam, vt loc... huic pœnæ. Nota secundò, manifestos v... eos appellari, qui non occultè vsuras exerce... de quibus vertitur in dubiũ propter pallia... tractus, sed eos qui sic manifestè exerce... vt sint & habeantur manifestè pro vsur... tertiò quòd appellatione pręsumentium ... soli sepelientes de quibus verè dicitur, ... liunt, comprehenduntur. Et licet commu... li qui sepeliũt (hoc est humo vel tumulo ... cadauer) sint personę minores in ecclesia, ... men propterea Canon iste ludibrio exp... qu oniã cõditor canonis noluit extender... ad facientes aut mandantes sepeliri, nec a... ad hoc consilium seu fauorem, sicut in m...

no...

nonibus fit. Quia igitur pœnæ non sunt extendēdę, ita intra proprietatem significationis Canonis huius, sicut in cæteris, & solos sepelientes ligari dico. Imò nec sepelientes ligantur, nisi scienter & præsumptuosè sepeliant, quia sic disponit Canon. Vnde si manifestum vsurarium parochianus vt pœnitentem ad sepulturam ecclesiasticam portandum leuari iubet verbo vel facto. & propterea ecclesiasticæ personæ apud quas sepeliendus est, sepeliunt, putantes ipsum pœnitentem, iuxta capi. quamquam. de vsuris in 6. non incidūt in canonē, quia non præsumunt scienter sepelire. Et est episcopalis, præmissa satisfactione ad arbitrium diœcesani, vt in litera dicitur.

In eos qui sciēter in gradibus prohibitis, aut cum monialibus, vel in religione aut sacris cōstituti matrimoniū contrahunt, aut inter ipsos scienter huiusmodi matrimonia celebrant.

Cap. XLVII.

Religiosi vel religiosæ matrimonium contrahentes excommunicationis vinculo innodantur, similiter qui in gradibus prohibitis.

EOs qui diuino timore postposito, scienter in gradu consanguinitatis vel affinitatis, constitutione canonica interdicto, aut cum monialibus contrahere matrimonialiter non verentur, necnon religiosos moniales, ac clericos in sacris ordinibus constitutos matrimonium contrahentes, & inter eos scienter eadē celebrantes: ipsos excōmunicatiōis sentētiæ ipso facto decernimus subiacere

cere, Clemens 5. de consan & affin. cap. uni. [illegible]

CAnonis istius materia est sacrilegium pro [illegible] iori parte, & incestus pro al[iqua] parte [illegible] que autem in cõtractu matrimonij. Et quia [illegible] ionas pro quanto punit incestuosum con[illegible] est vniuersalis, quia ad omnes se extẽdit. [illegible] to verò sacrilegum punit matrimonium [illegible] culatis quatuor genera personarum comp[rehen]dens. Primò, viros, secundo, religiosos, [tertio, mo]niales, quartò, clericos in sacris con[stitutos] nibus. Et demum iterum est vniuersal[is] [illegible] ponit sacrilegam celebrationẽ. Quo[ad] [illegible] ponit duas principales actiones. Prima [est, contra]here matrimonialiter. Sed propter diuersas [con]ditiones appositas, & diuersos terminos, m[ultipli]catur haec actio in sex. Prima est, scienter c[ontra]here in gradu prohibito, id est quarto [illegible] sanguinitatis gradum: secunda est scienter [contra]here in simili gradu affinitatis: tertia, con[trahere] scienter cum moniali: quarta est, religiosum [con]trahere: quinta est, monialem contrahere [sexta] est, constitutum in sacris contrahere. Secunda principalis actio est, celebrare prohibita ma[trimonia] trimonia inter dictos contrahentes. [illegible] currunt declaranda. Primum est, quòd [illegible] citur scienter, intelligitur de sciẽtia facti [illegible] sola ignorantia facti intelligitur excusare, [illegible] quia nesciebat illam esse consanguineam, [vel mo]nialem. Secundũ est, quòd ponitur con[tractus ma]trimonij, ita quòd si spõsalia solum inter[cesserint] aut coitus tantum, non est locus huic [illegible] oportet interuenire cõtractum per verba [con]sensus implicitè vel explicitè. Interuenit au[tem im]plicitè duobus modis. Primò, si post [illegible] quitur coitus affectu coniugali. Secundò, [illegible]

ignorantes se esse consanguineos, cōtrahant matrimoniū & consumment, & postea scientes, impedimentum, & nihilominus affectu coniugali cōcumbunt. In vtroque enim casu interuenit matrimonij contractus non solùm præsumptus, sed verus explicitus, non per verba de præsenti, sed per corporū commixtionē, commixtio enim corporū affectu coniugali facta post sponsalia seu contractum de facto, explicatiua est sufficienter mutui consensus in coniugium. Vnde non minus sunt excommunicati qui licet ignoranter contraxerint scienter perseuerant, non in solo concubitu, sed in coniugio (hoc est in concubitu affectu cōiugali) quàm si à principio contraxissent scienter: cōcubitus enim affectu coniugali, claudit in se contractum matrimonij plus quā contractus claudat in se sponsalia. Et ideo quam excommunicantur contrahentes multo magis excōmunicantur consummantes scienter. Tertium est, quòd dantes auxilium, consilium vel fauorē ad huiusmodi sacrilega seu incestuosa matrimonia, licet peccēt mortaliter, nō tamen sunt excōmunicati quia non veniunt appellatione contrahentiū, quia non verè enunciatur de aliquo eorum quod contrahit, soli autem contrahentes sunt excommunicati.

Quartum est, notare differentiā in litera positā, in hoc quòd & monialis contrahens est excōmunicata & cum moniali contrahens est excommunicatus. Aliter autem est de religiosis & cōstitutis in sacris, nam licet isti religiosi & constituti in sacris contrahentes incurrant excōmunicationem, mulieres tamen cum quibus contrahunt, non incurrunt excommunicationem, vt litera insinuat ex hoc ipso quòd excōmunicat seorsum contrahentes cū monialibus, & seorsum ipsas moniales,

Religiosos autem & clericos in sacris ordinib. constitutos, ita excõmunicat, vt non excõmun. mulieres cõtrahentes cũ ipsis. Quantũ est, quæ tra sex casus numeratos in litera, quib⁹ cõtra coniugium incurritur excommunicatio, app tur in litera s primus, quo celebrãs scienter damnata coniugia inter eosdem, incurrit ex municationẽ. Et intelligo per celebrati sticam celebritatẽ adhibentẽ huiusmo tis contractibus. Nec huiusmodi cele solennitatẽ aliquã, sed ad eã sufficit sace lebrare matrimoniũ, dicẽdo verba solita, p cet tibi iste cõiunx? placet tibi ista vxor celebritas ista cõstat, aut si celebritas eccle fiat, aut si sacerdos ex sacerdotali officio contractũ dicendo verba, vel quasi autoriza terfit, contra cap. fi. de sponsa. clande. ad quæ fert Canon iste in calce Sextũ est, quòd mul stentibus impedimentis matrimonij imp bus cõtrahendum, & dirimentibus contra impedimentis hîc numeratis excõmunica adhibita est scilicet carnalis cognationis consanguinitatis & affinitatis) & voti sole per professionẽ, siue per sacrũ ordinẽ. R go impedimẽta ab excõmunicatiõe rel

In simplices religiosos, qui decimas Eccl debitas vsurpare præsumunt, &c. nisi p quisitionem desistant à præmissis intra me & damnificatis Ecclesiis emendam intra menses faciunt.

Cap. XLVIII.

Decimas vsurpantes aut detinentes excom nicati censentur.

Religiosi quinque qui noualium aut aliàs decimas ecclesijs debitas ad se non spectantes appropriare sibi præsumpserint, aut exquisitis fraudibus siue coloribus vsurpare, seu qui de animalibus familiarium & pastorum suorum vel aliorum etiam animalia ipsa eorum gregibus immiscentium, seu qui de animalibus quæ in fraudem ecclesiarum in pluribus locis emunt, emptáq; tradũt venditoribus vel ab alijs ab ipsis tenenda, seu qui de terris quas tradunt alijs excolendas, decimas solui ecclesijs non permiserint, aut prohibuerint, nisi post requisitionem eorum per eos quorũ interest, super hoc eis factam à pręmissis destiterint intra mensem, aut si de ijs quæ contra præmissa vsurpare vel retinere præsumpserint intra duos menses damnificatis ecclesijs emendam non fecerint competentem, sint & tandiu maneant ab officijs, administrationibus & beneficijs suspensi, donec destiterint & satisfecerint, vt superius est expressum.

Quòd si religiosi huiusmodi administrationes vel beneficia non habeant, eo casu quo alij supra dicti suspensionis, ipsi sententiam excommunicationis incurrant, ante satisfactionem condignam nullatenus absoluendi, priuilegijs non obstantibus quibuscunque. Cęterum præmissa extendi nolumus ad animalia quę per religiosorum ipsorũ donatos seu oblatos tenẽtur, dum tamen illi religiosis eisdem cũ effectu donauerint aut obtulerint se & sua, de deci. cap. religiosi in cle.

Canonis istius materia est sacrilegiũ, circa ecclesiarũ decimas. Et quo ad personas est particularis, quasi personæ quæ excommunicationi subiiciuntur, sint religiosi non habentes administrationes vel beneficia. Quo ad actiones verò

aduerte, quòd ante monitionem sunt quatuor: scilicet appropriare, vsurpare, nō permittere, & prohibere. Post requisitionem verò sunt duæ: Prima est, nō desistere à præmissis intra mensem. Secunda est nō facere emendam damnificatis ecclesijs intra duos menses, ita quòd religiosus carens beneficio, &c. si aliquam dictarum actionum circa ecclesiarum decimas fecerit, & requisitus aliquam dictarum incurrerit, excommunicatus est, & non absoluitur. Et est Episcopalis, satisfactione præmissa.

In religiosos & clericos seculares, alios vt sepulturas apud suas Ecclesias eligant, vel iam lectam vlterius non immutent, ad vouendum iurandum vel promittendum inducentes.

Cap. XLIX.

Inducentes aliquem ad eligendum apud se sepulturam, vel ad hoc vouendum vel promittendum sententiam incurrunt excommunicationis.

SAnè temerarios violatores cōstitutionis illius, quæ religiosis & clericis secularibus prohibet, ne aliquod ad vouendum, iurandum, vel fide interposita seu aliàs promittendum inducant, vt sepulturas apud eorum ecclesias eligāt, vel iam electam vlterius non immutent, similem sententiam (pœna in dicta constitutione contenta in suo durante robore) incurrere volumus ipso facto, à nullo alio quam à sede Apostolica (præter quam in mortis articulo) nullatenus absoluendos: nullis priuilegijs aut statutis cuiuscunque tenoris existentibus in contrarium, super his valituris, extra de pœnitentijs, cupientes. in clemen.

Canonis

CAnonis istius materia est auaritia tollés libertatem sepulturæ. Et quo ad personas, est particularis:vt pote ligans solos religiosos & clericos seculares. Quo ad actiones ponit vnam actionem habentem tres terminos,scilicet inducere ad vouendum,iurandum,vel promittendum.

Vbi colligendo aduerte tres casus, in quibus ligat hic Canon. Primus est si inducũt ad vouẽdum; secundus,si ad iurandum:tertius,si ad promittendum.Et hoc siue promissio sit nuda,siue fide interposita.Duo autem sunt quæ voueri,iurari vel promitti prohibentur ,scilicet vel electio sepulturæ, vel electæ non mutatio apud inducẽtium religiosorum seu clericorum ecclesias,ita quòd ad incurrẽdum hanc canonẽ requiritur primò quòd agatur de sepultura apud inducentis ecclesiam.Secũdò,requiritur inductio ad horũ alterum promittendum:vouendum vel iurandum. Tertiò, requiritur quòd ista inductio sit cum opere subsequuto (hoc est quòd inductus hoc voueat,iuret vel promittat) quia huiusmodi pœna stricti iuris est, & effectũ requirit. Quartò, quòd inducẽs sit religiosus vel clericus. Quintò quòd interueniat temeritas,propter verbum,sanè temerarios violatores propter quod si ex ignorantia putans se bene facere religiosus seu clericus trãsgrederetur dictam constitutionem non esset excommunicatus.Et similiter si exhortatur ad eligendam sepulturam in sua ecclesia,non tamen inducit advouendum,nec ad iurandum, nec ad promittendum , non est excommunicatus.Et est Papalis.

In religiosos de claustris ad audiendum leges vel physicam exeuntes, & intra duos menses

ad claustrum non redeuntes, & in presbyteros ac alios clericos personatus habentes intra prædictum spatium ab huiusmodi audientia legum vel medicina non desistens.

Cap. L.

Religiosi claustrum exeuntes vt physicam vel leges addiscant, excommunicantur.

Contra religiosas personas de claustris exeuntes ad audiendum leges vel physicam, Alexandes prædecessor noster olim statuit in concil. Turon vt nisi intra duorum mensium spatium redierint ad claustrum, sint excōmunicati, & ab omnibus euitentur, & in nulla causa (si patrocinium præstare voluerint) audiantur. Reuersi autem, in choro, mensa, capitulo, & cæteris locis vltimi fratres existāt, & (nisi fortè ex misericordia sedis Apostolicæ) totius spem promotionis amittant. Verùm quia nōnulli ex talibus, propter quorundam opiniones diuersas, excusationis aliquid adducebāt, nos volentes vt de cætero excommunicationis sententiam ipso facto incurrant, districtè præcipiendo mandamus, quatenus tā à diœcesanis & capitulis ipsorū, quàm à cæteris episcopis in quorum diœcesibus huiusmodi student, tales excommunicati & prædictis pœnis obnoxij publicè nūcientur. Quia verò theologiæ studiū cupimus ampliari, &c. ad Archidiaconos, plebanos, decanos, præpositos, cantores & alios clericos personatus habētes, necnō presbyteros, nisi ab his intra spatium præscriptum destiterint, hoc extendi volumus, & appellatione postposita firmiter obseruari. Hono. 3. extra, ne cle. vel mon. super Specula.

Cano

Canonis istius materia est curiositas legũ ciuilium & medicinæ. Et quo ad personas est particularis, vt pote ligans solos religiosos & quosdã clericos seculares. Quo ad actionem verò respectu religiosorum ponit duas subordinatas, scilicet exire claustrum, & audire perseueranter: respectu verò clericorum, secundam tantùm. Vbi pro clariori intelligentia aduerte in hoc canone curiositatem ecclesiasticorum circa leges ciuiles & medicinam punientẽ, tria genera personarum comprehendi. Primò religiosos, Secundò clericos personatus habentes, quorum quinque species in litera explicantur Tertiò, presbyteros. Actio autem propter quam isti incurrunt excõmunicationẽ, est exire de claustro ad audiendũ leges vel physicã, id est medicinã, & hoc per duos menses, ita quod si aliquid horũ trium in actione defuerit, non sunt religiosi excommunicati. Oportet siquidẽ exitum ex claustro ad hoc ordinari, vel saltem durare. hoc est habitare extra claustrum, & auditionem interuenire, & perseuerare sic vt infra duos menses nõ redeatur ad claustrum. Ex quibus apertè patet nullam esse quæstionem de religiosis euntibus ad honorandum medicum, vel legistam principium facientem. Et similiter de audientibus hæc in claustro, imò de audientibus hæc extra claustrum, sic, quòd lectio quidem auditur extra claustrum, ipsi tamen habitant in suo claustro, quoniam isti quotidie redeunt ad claustrum à lectione, & nunquam exeunt claustrum vt habitent extra claustrum, in qua significatione textus accipit exire de claustro vt patet ex hoc quòd duorum mensium dat spatium redeundi ad claustrum. Hæc de religiosis.

Quo ad presbyteros verò, & alios clericos personatus habẽtes, omnia supradicta locũ habẽt, nisi

exitus

exitus de claustro, loco cuius non ponitur in litera exitus de domo, sicut loco reditus ad claustrum ponitur desistere ab his, id est auditione legum vel physicæ intra prædictum spatiũ. Et propterea ad hoc vt clerici huiusmodi & presbyteri incurrant, non requiritur exitus de domo (vt, si ex proprijs domibus vadant ad habitandũ alibi propter hoc studium) sicut in religiosis requirebatur dimissio claustri, sed sufficit quod audiát leges vel physicam, ita quod intra duos menses nõ desistant ab huiusmodi audiẽtia. Aduerte quoque appellatione plebanorum non comprehendi hoc in loco curatos, qui parochiales obtinent ecclesias, nisi ecclesiæ illæ fuerint plebaniæ, habentes sub se capellas, in quibus instituantur clerici perpetui, vt declarauit Bonifacius 8 in 6. c. statutum. ne cle. vel mona. Et scito quòd per alios clericos personatus habentes, intelligimus etiam illos qui ex quadam prærogatiua in ecclesia honorificum statũ habent etiam sine iurisdictione. In cuius signum specificati sunt cantores. Et est Episcopalis.

In quoscunque, communitatum potestates aut officiales, vsuras quibusdam statutis fouentes. *Cap. LI.*

Officiales statuta in fomentum vsuræ condentes excommunicationis nodo vinciuntur.

QVicunque communicatum potestates, capitanei, lectores, consules, iudices, consiliarij, aut alij quicunque officiales, statuta huiusmodi de cætero facere, scribere, vel dictare, aut quòd soluantur vsuræ, vel quòd quum solutæ repetuntur, non restituantur plenè ac liberè, scienter iudicare præsumpserint

sumpserint, sententiam excommunicationis incurrant. Eandem etiam sententiam incursuri, nisi statuta huiusmodi hactenus edita, de libris communitatum ipsarum (si super hoc potestatem habuerint) intra tres menses deleuerint, aut si ipsa statuta vel consuetudines officium eorum habentes quoquomodo præsumpserint obseruare. Clemens 5. de vsur. In cle. 1.

CAnonis istius materia est vsurarum conseruatio. Et quo ad personas est particularis, ligans solos communitatum officiales, quorum sex species exprimit. Quo ad actiones verò, ponit sex actiones. Primæ tres sunt, facere, scribere, vel dictare statuta huiusmodi, hoc est, quæ vsuras exigi & solui non solum concedunt, sed ad soluendum eas debitores scienter compellunt, ac repetitioné vsurarum impediunt vtendo varijs coloribus & fraudibus, &c. Quarta est, iudicare sciéter alterum duorum, vel quòd soluantur vsuræ, vel quòd repetitæ non restituantur. Quinta est, non delere hactenus (hoc est tunc temporis) edita statuta si possunt, &c. Sexta est obseruare quoquomodo statuta ipsa, vel consuetudines vim statuti habentes. Et est Episcopalis.

In clericos minores Episcopis vsurariam prauitatem in terris suis fouentes.

Cap. LII.

Clerici episcopis minores vsuras in suis locis sustinentes, excommunicati censentur.

HAc perpetua constitutione sancimus, vt nec collegium, nec alia vniuersitas, vel singularis persona, cuiuscunque sit dignitatis, conditionis, aut

aut status, alienigenas, & alios oriūdos de terris ip-
sorum publicè fœnebrem pecuniam exercentes,
aut exercere volentes, ad hoc domos in terris suis
conducere, vel conductas habere, aut aliàs habi-
tare permittant, sed huiusmodi vsurarios mani-
festos omnes intra tres menses de terris suis ex-
pellant, nunquam aliquos tales de cætero admis-
suri, nemo illis ad fœnus exercendum domus lo-
cet, vel sub alio titulo quocunque concedat. Qui
verò contrafecerint, si personæ fuerint Ecclesia-
sticæ, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, suspen-
sionis: minores verò personæ singulares, excom-
municationis: si autem collegium seu alia vniuer-
sitas, interdicti sententiam ipso facto se nouerint
incursuros. Quam si per mensem animo sustinue-
rint indurato, terræ ipsorum quamdiu in eis iidem
vsurarij commorātur, ex tunc ecclesiastico subia-
ceant interdicto. Cæterùm si laici fuerint, per suos
ordinarios, omni cessante priuilegio, per censu-
ecclesiasticā cōpellantur. de vsuris. c. vsurarū. li. 6.

CAnonis istius materia est vsurariæ prauitatis
fomentū. Et quo ad personas est particularis
ligans solos clericos minores Episcopis. Q...
actiones verò, ponit actiones quatuor. Prima...
permittere: secunda est, non expellere: tertia est,
locare domos: quarta est, quocunque alio titulo
concedere domos ad exercendum fœnus. Vt pro
clariori intelligentia nota quatuor casus, quibus
incurritur hæc excommunicatio à clericis mino-
ribus (vt dictū est) Episcopis. Primus est, si alieni-
genas, & alios non oriundos de terra ipsorū pu-
blicè fœnebrem pecuniam exercentes, aut exerce-
re volentes, permittant in terris suis, vel domos
conducere vel cōductas habere, aut aliàs habitare
ad hoc, i. ad vsuram exercendam. Secundus est, si
huiu-

huiusmodi vsurarios manifestos intra tres mẽses de terris suis non expellant, de cætero nõ admissuri. Tertius est, quòd non locent eisdem ad fœnus exercendum domos. Quartus est, quòd non concedant quocunque alio titulo eisdem domum ad exercendum fœnus.

Vbi nota quòd ad saluandam proprietatẽ vocabulorum & literæ, per alienigenas intelligimus alibi genitos, & per alios non oriundos de terris ipsorum, illos qui nec ipsi, nec patres eorum orti sunt ibi. Et si hæc clausula non est superflua repetitio, videtur litera corrupta, & vbi dicitur alios, legendũ est aliàs, Et sic est clausula restrictiua alienigenarũ, ita q̃ non comprehendũtur omnes alibi geniti, sed illi tantũ alibi geniti qui nõ sunt oriũdi ex terra illa, ita quòd Ioãnes natus Romę, filius Petri Florentini, quia est oriundus ex Florentia, nõ cõprehenditur inter alienigenas respectu Florentiæ. Et hic sensus consonat mẽti cõstitutionis, non ligantis indigenas, quoniam isti oriũdi sunt, sicut indigenæ, & eadem est ratio de vtrisque.

Nota tertiò, quòd tam primus quam secundus casus habet locum in clericis duntaxat qui sunt domini terræ, vnde in vtroque casu explicatur in litera expressè ly in terris suis. In tertio verò & quarto quilibet clericus minor Episcopo incurrit excommunicationem. Et hæc distinctio rationabilis mõstratur ex eo quòd tam permittere, quàm expellere, eius qui potestatem habet, & non singularis personæ: locare autem, vel alio titulo cõcedere, singularis potest esse personæ.

Aduerte quartò, quòd appellatione alterius tituli à titulo locationis, venit manifestè pignoratio, commodatio, depositũ, & huiusmodi in quib⁹ non transfertur dominium. Et rationabiliter etiã

venit

venit donatio seu venditio. si fiat ad hoc, hoc ad exercendum fœnus. Et est Episcopalis.

In eos qui vrbis Romæ dignitates seu offi. vsurpant. Cap. LIII.

Officia seu dignitates vrbis Romæ vsurpantes excommunicatione premuntur.

NVllus imperator seu rex Romanorum ... imperator, rex, princeps, marchio ... aut baro, vel quicunque alterius notabilis potentiæ, præeminentiæ, potestatis & excellentiæ, ... dignitatis existat, frater, filius, vel nepos com... ad tempus, vel in perpetuum, seu quiuis aliud ... annale spatium quouis modo, colore, ... per se vel aliam personam quomodolibet ... tendam, in senatorem, capitaneum, patricium, rectorem, vel ad vrbis Romæ regimen ... nominetur, eligatur, seu aliàs etiam ... absque licentia sedis Apostolicæ specialis ... sius sedis literas concessionem licentiæ hu... di specialiter exprimentes. Quod si secus ... fuerit, nominationem, electionem & assum... huiusmodi decernimus esse nullas. Et no... nominatores, electores & assumptores, ... nominati, electi & assumpti, si huiusmodi ... nationi, electioni & assumptioni consen... se de ipsis quomodolibet intromiserint ... tes & obedientes eisdem, & in hoc dantes ... nominatoribus, electoribus & assumptoribus ... nominatis, electis vel assumptis auxilium, ... lium, vel fauorem publicè vel occultè, cuius... conditionis existerint, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant. Et infra: Contem... ptores quoque seu violatores ... cuius præ... rum,

rum, ab huiusmodi excommunicationis sentētia (præterquam in mortis articulo) absolui nō possint, nisi per Rom. Pont. vel de ipsius petita licentia & obtenta speciali, non obstantibus priuilegijs, &c. De elect. cap. fundamenta. lib. 6.

CAnonis istius materia est vsurpatio dignitatū seu officiorum vrbis Romæ. Et quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones principales, ponit sex actiones. Prima est nominare, secunda, eligere: tertia, assumere: quarta, consentire nominationi, electioni seu assumptioni de se factæ: quinta, se de ipsis quomodolibet intromittere: sexta est, intendere & obedire eisdē. Quo ad actiones verò accessorias ponit tres, auxiliari, consulere, fauere siue nominatis, siue nominatoribus, &c. Et omnes istæ actiones intelliguntur sine licentia Papæ in scriptis. Vbi pro clariori notitia aduerte quatuor genera personarum excōmunicari. Primò, nominatores, electores seu assumptores: secundò, nominatos, electos seu assumptos: tertiò intendentes & obedientes eis: quartò, dantes consilium, auxilium vel fauorem. Et considera nominatos, electos seu assumptos distingui, & diuersimodè coërceri, nam reges, principes, barones, comites, eorum fratres & nepotes, &c. excluduntur totaliter, quia tam ad tempus quàm in perpetuū nominari nō possunt, alij verò quicunque excludūtur ab huiusmodi officij, nō totaliter, sed vltra spatium vnius anni, ita quòd illi (hoc est principes, comites, & fratres ac nepotes eorum, &c. sunt excommunicati, si huiusmodi officijs se intromittūt: isti verò, hoc est quicunque alij, non sunt excommunicati, nisi vltra annum se intromittant ad huiusmodi officia. Verùm Romani duo priuilegia ex fine eiusdem decretalis habēt. Vnū est, q̄ excipiūtur à numero fra-

trum nepotumque principium, ita quod Romani etiamsi nepotes, seu fratres vel filij principum fuerint, possunt huiusmodi officia habere, sicut alij quicunque, hoc est, non vltra vnum annum. Secundum est, quòd excipiũtur à numero comitum seu baronum, si tamen comitatus, seu baronatus fuerit excellẽs, vt timeatur libertati, ita quod Romani etiam fuerint comites paruo comitatu, possunt huiusmodi officia habere, sicut quicunque alij. s. non vltra annum. Et est Episcopalis.

In dominum aliosq; rectores & officiales ciuitatis in qua Rom. Pont. electio celebranda sibi iniuncta diligenter non adimplentes, & fraudem in eis committentes.

Cap. LIIII.

Mandata papalia contemnentes, vel in eis fraudem committentes excommunicantur.

Sancimus vt dominus, alijque rectores & officiales ciuitatis illius in qua Rom. Pont. electio fuerit celebranda, autoritate nostra & eiusdem approbatione Concilij (scilicet Lugd.) potestate sibi tradita prædicta omnia & singula plenè ac inuiolabiliter & sine fraude & dolo aliquo faciant obseruari, nec Cardinales vltra quàm præmittitur arctare præsumant. Super his autem taliter obseruandis, statim audito summi Pont. obitu coram clero & populo vniuersæ ciuitatis ipsius ad hoc specialiter conuocandis, præstent corporaliter iuramentum. Quòd si præmissa diligenter non obseruauerint, aut fraudem in eis vel circa ea commiserint

ſerint cuiuſcunque ſint præeminentiæ, cõditionis aut ſtatus, omni ceſſante priuilegio, eo ipſo ſententiam excommunicationis incurrant, & perpetuò ſint infames,&c.de elect.c.vbi periculũ.lib.6.

CAnonis iſtius materia eſt negligentia ac fraus circa ſeruanda in negotio electionis Papæ. Et quo ad perſonas eſt particularis, ligans tria perſonarum genera.ſ.dominum, rectores, & officiales ciuitatis illius in qua Rom. Pont.electio eſt celebranda.Quo ad actiones verò ponit duas. Prima eſt,non ſeruare præmiſſa diligenter: ſecunda eſt, committere fraudem in eis,aut circa ea.

Aduerte hic quòd Clemens ſextus modificauit aliter tria præmiſſorum in conſtitutione hac, ſcilicet de velis intermedijs inter cubicula cardinalium,de cibo poſt octo dies, & de numero ſeruitorum. Conceſſit ſiquidem ſimplex velamen intermedium, & vnum ferculum ſemper, & duos ſeruitores, vt in bulla recitata in ceremoniali habetur. Sed cum his omnibus conſiderandum eſſe puto,an omnia præmiſſa conſtitutione hac Greg. 10.ſic moderata, veniant tam arctè ſeruanda, vt cuiuſcunque omiſſio excõmunicatos reddat, dominum ſeu officiales.Quod ideo dixerim,quia de facto non ſic ſeruatur quandoque quo ad velaminis vnitatem propter frigus, neque quo ad numerum ſeruitorum, quia Cardinales volunt tres. Et fortè excuſantur ex vſu ſi eo äuus eſt memoriæ hominum, & à pluribus pontificibus ſic electis non reprehenſus. Et de ſeruando quidem ea quæ ad clauſuram pertinent, & ea quæ poſt clauſuram conclauis ſeruanda ſunt, neſcio niſi ex altero dictorum capitum excuſare, ſi non plenè ſeruant. De pluralitate autem ſeruitorum, & de tempore quo poſt elapſos dies decem conuenire

debent, excusandos eos crediderim: quia totum collegium Cardinalium decernit ex vsu vel abusu quot conclauistas quilibet habiturus sit. Et similiter tempus quandoque procrastinat tali modo, vt difficile aut impossibile foret hodierno tempore eos compellere ad statim post dies decem ingrediendum conclaue, ad quod tamen Canon non ligat dominos & officiales, sed ad diligentiam suam adhibendam. Excusari præterea videtur minor cura officialium in terris Ecclesiæ ... antequam præstent iuramentum in manibus Cardinalium de seruandis præmissis si ad hoc ... dum non nisi immediatè ante conclaue vocati. Et est ratio excusationis, quia sunt subditi collegij Cardinalium. Et est Episcopalis.

In mittentes scripturam vel nuntium Cardinalibus in conclaui existentibus, vel alicui ipsorum secretè loquentes.

Cap. LV.

Cardinalibus in conclaui existentibus literas vel nuntium mittentes excommunicantur.

NVlli fas sit ipsis Cardinalibus, vel ipsorum alicui (.s. dum sunt in conclaui) nuntium mittere vel scripturam. Qui verò contrafecerit scripturam mittendo vel nuntium, aut cum aliquo ipsorum secretè loquendo, ipso facto excommunicationis sententiam incurrat. extra de elec. cap. vbi periculum lib. 6.

CAnonis istius materia est occasio differendi & conturbandi electionem Roman. Pont. & circa personas est vniuersalis: quo ad actiones verò ponit tres actiones. Prima est mittere scripturam ...

cunda est, mittere nuntium: tertia est, secretè loqui. Vbi duo nota Primò, quòd canon iste est vniuersalis ad omnes existentes extra conclaue duntaxat, qui enim sunt in conclaui, loquuntur secretè vt volunt. Secundo, quòd intelligendo ipsum vt sonat, non requiritur ad missionem scripturæ vel nuntij quòd sit secreta, sed ad loquutionē tantùm. Multi tamen doctores intelligunt oportere omissionem etiam esse secretā ad hoc vt sit locus huic pœnæ. Et est Episcopalis.

In religiosos mendicantes, immoderatè habitacula acquirentes vel dimittentes.

Cap. LVI.

Religiosi sumptuosa loca acquirere vel eis constituta deserere sub anathematis vinculo prohibentur.

TRansgressores constitutionis quæ religiosis mendicantibus prohibet ad habitandum domos vel loca quæcūque de nouo recipere, seu hactenus recepta mutare, vel ea transferre in alios vsus cuiusuis alienationis titulo quocunque, excommunicationis sententiæ decernimus subiacere. Bonif. de exces cap. 1. lib. 6.

CAnonis istius materia est immoderata habitaculi acquisitio vel dimissio. Et quo ad personas, ligat solos religiosos mendicantes. Quo ad actiones verò, ponit tres. Prima est, de nouo recipere: secunda, recepta mutare: tertia, illa trāsferre in alios vsus alienando. Et referuntur omnes hæ actiones ad domos seu loca ad inhabitandum per ipsos religiosos mendicantes. Vbi nota excommunicationem hanc in Cle. positam cadere super

transſgreſſores conſtitutionis in ſexto poſitæ. cap quum ex eo. de exceſſ. prælat. Vbi tres ſupradictæ actiones, non nudæ ſed affectæ præſumptione inhibentur, ac per hoc transſgreſſor conſtitutionis non eſt, niſi præſumat aliquid horum facere, & conſequenter non eſt excommunicatus.

Aduerte quoque excipi in eodem 6. eos qui de licentia, ſuperiorum ſuorum habitacula in eremo acquirunt aut mutant.

Notandum etiam eſt verbum ad habitandum: quoniam ponitur ad differentiam domorum quæ acquiruntur ad alios vſus, puta ad locandum, ad hoſpitandum, &c.

Per nouas quoque domos ſeu loca intellige domos ſeu loca in ſua integritate. Et hoc ad differentiam domorũ quæ acquiruntur de nouo ad augmentanda præhabita loca, hoc enim nõ prohibetur, ita quòd eſt ſi vnum palatium magnũ acquireretur de nouo ad augendum conuentum, non eſt locus huic pœnæ, quia non dicuntur acquirere ad inhabitandum noua loca integra ſeu tota, ſed augere antiqua loca. Et quia nihil ſuperfluum continet, ideo quo ad mutanda loca comprehenduntur tantùm loca olim accepta ante factã conſtitutionem, propter verbum hactenus ſeu hucuſque, ita quòd ſi mutarentur loca poſt legem factã accepta, non eſſet locus pœnæ irrogatæ contra actum mutandi. Et eſt Epiſcopalis.

Inſcienter communicantes in crimine criminoſo cum nominatim excommunicato, ei conſilium impendendo, auxilium vel fauorem.

Cap. LVII.

Communicans ſcienter cum nominatim excommunicato, excommunicationis pondus ſibi inducit.

Si quis non statim excommunicato scienter communicat in crimine criminoso, ei consilium impendendo, auxilium, vel fauorem, quum ratione damnati criminis videatur in eum delinquere, qui damnauit: ab eo vel eius superiore merito delicti erit absolutio requirenda. Et infra. Verum si difficile sit ex aliqua iusta causa quod ad ipsum excommunicatorem absoluendus accedat, concedimus indulgentiam, vt præstita iuxta formam ecclesiæ cautione quòd excommunicatoris mandato parebit, à suo absoluatur Episcopo, vel proprio sacerdo. c. Inno. III. de sententia excommunicationis nuper.

Canonis istius materia est sacrilegium quo ecclesiæ clauibus in excommunicato offenduntur. Et quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones ponit vnam, scilicet scienter communicare in crimine criminoso aliquo trium modorum, scilicet consiliando, vel auxiliando vel fauendo cum excommunicato. Circa materiam huius canonis aduerte dupliciter contingere participare in crimine excommunicationi subiecto. Primò cooperando ad illum criminis actum per quem incurrit primò alter excommunicationis sententiam, vt si aliquis cooperetur ad hoc quòd religiosus temerè habitum dimittat, aut quòd contrahat matrimonium, aut aliquid aliud propter quod religiosus ille incurrat excommunicationem. Et hoc modo non incurritur excommunicatio maior communicando in crimine regulariter loquendo ratione participij seu communionis, quia non communicatur excommunicato, quoniam non est adhuc excommunicatus quando interuenit huiusmodi cooperatio. Dixi autem regulariter, propter tres casus exceptos. Primu est, si excom-

municatio esset lata in aliquem qui cum participibus suis vinculo excommunicationis subiiceretur, tunc enim participantes, sententiam maioris excommunicationis incurrerent, vt patet in cap. quod in dubij. de senten. excommun. Secunda est, quando excommunicatio fertur non solum in facientem, sed & in eos qui dant auxilium, consilium vel fauorem, vt in multis casibus inuenitur expressum. Tertius est in casu manus violentæ in clericum, quoniam casus ille extenditur ad omnes cooperantes, vt supra patet. Alio modo participatur in crimine excommunicationi subiecto, post quam aliter incurrit iam propter crimen illud excommunicationem, impendendo ei ad illud auxilium, consilium vel fauorem. Et sic cõmunicando in crimine criminoso excõmunicato, incurritur excõmunicatio maior. Et hoc tam si ille cui sic communicatur, est ab homine nominatim excommunicatus (vt in hoc canone habes) quàm si à iure vel à iudice est generaliter excommunicatus, vt habes. c. si concubinæ, de sent. excommu.

Aduerte quoque quòd iste Canõ recitatus supponit participantem excommunicatum, & circa absolutorem principaliter versatur, volens quòd ad iudicem excommunicatorem recurrat participans quantumcunque non subditus. Et hoc ratione delicti, vt in litera dicitur. Et dixit hoc, quia regulariter ab excommunicatione iuris (qualis supponitur excommunicatio contra participantem) potest Episcopus absoluere, si conditor canonis non reseruauit absolutionem.

In clericos qui scienter & sponte participant cum nominatim excommunicatis à Papa

Papa, & ipsos in officio recipiunt.

Cap. LVIII.

Clerici excommunicatum scienter in suis negotiis vel officiis recipientes excommunicantur.

CLericos qui scienter & sponte participauerũt cum excommunicatis a nobis, & ipsos in officio receperunt, eadem excommunicationis sententia cum ipsis non dubitamus inuolui, quos etiam pro absolutionis beneficio habendo ad nos volumus remitti. Clemen. 3. de senten. excommunicatio. cap. significauit.

CAnonis istius materia est sacrilegium, quo excõmunicatus à Papa non recipitur ad diuina. Et quo ad personas est particularis, quia ligat solos clericos. Quo ad actiones verò, ponit vnicam actionem, scilicet recipere ad diuina. Vbi aduerte sex conditiones requiri, quarum quinque habentur ex textu, sextam autem vsus apposuit. Prima est, quòd respicit solos clericos. Secũda, quòd sit participatio in diuinis, quia copulatione ponitur in litera, participauerũt & in officio receperunt. Imò si verba propriè interpretãda sunt, nõ sufficit qualiscunq; in diuinis participatio, sed requiritur participatio receptatiua, ita quòd soli clerici qui recipiũt ad diuina, nõ autem clericus ille qui interesset ibi tanquã vnus de populo, excommunicãtur. Tertia & quarta, quòd scienter & sponte, hoc est quòd sciat se participare in diuinis cum excõmunicatis à Papa, & nec vi nec metu hoc faciat, alioquin non sponte fieret. Nec exigitur metus cadens in constantem virum, sed quicunque metus cõtrariatur ad sponte, sufficit vt verba operentur quod significant. Quinta conditio est, quòd sit excom-

municatio à Papa. Et hæ omnes patent in litera. Sexta autem ex rationabili vsu accepta, est quòd sit excõmunicatus nominatim, vel æquiualenter ad nominatim, alioquin quum omnes excommunicationes in iure positæ, sint à Papa, & similiter omnes excommunicationes quæ in cœna Domini generaliter promulgantur, sint à Papa, sequeretur quòd clerici recipientes ad diuina scienter & sponte, tam à iure communi quàm in cœna Domini generaliter excommunicatos, incurrerent excommunicationem maiorem, Papæ reseruatam, quod à nullo admittitur. Et est Papalis.

In fictionem seu fraudem committentes, ad hoc vt Iudex personaliter vadat ad mulierem pro testimonio.

Cap. LIX.

Fraudem committens quatenus iudex pro testimonio mulierem adeat personaliter, excommunicationem meretur.

CAsus huiusmodi (videlicet vt iudex vadat personaliter ad mulieré pro testimonio) non fingatur, nec fraus interueniat in hac parte, alioquin fictor huiusmodi vel fraudator ipso facto sententiam excommunicationis incurrat. De iud. c. mulieres in 6.

CAnonis istius materia est insidiari pudicitiæ mulierum. Et quo ad personas, est vniuersalis. Quo ad actiones verò, ponit duas actiones. Prima est fingere casum; secũda est, fraudem committere. Vbi nota quòd duo ad hanc censurã incurrendam requiruntur. Primò, quòd fictio seu fraus fiat ad hoc vt iudex personaliter vadat ad mulieré pro testimonio. Secundò, quòd sequatur effectus, vt talis pœna

pœna referatur ad opus subſequutum, quod canon vitare intendit. Et quia opus ſubſequutum ponitur duplex (primum, quod ſubſequitur, ſi nullum adſit impedimentum, & hoc eſt iudicem ire perſonaliter ad mulierem pro teſtimonio: alterum, quod interueniente impedimento ſequitur, & eſt mittere ad eas pro teſtimonio) quantum ex litera apparet, niſi ſequatur effectus primus, ſcilicet quod iudex vadat perſonaliter, non videtur habere locum excommunicatio iſta, quia mittere ad mulieres pro teſtimonio, ſuperius in hoc eodem canone conceſſum eſt, & ire perſonaliter, repetitur quum fertur ſententia hæc. Et eſt Epiſcopalis.

In partem procurantem, vel quòd de aliys quàm de manifeſtis iniuriys ſeu violentiys conſeruatores ſe intromittant, vel quòd ad ea quæ iudicialem indaginem exigunt, ſuam extendant poteſtatem.

Cap. LX.

Vſurpatio iudicialis vexationis per conſeruatores, mulctam meretur excommunicationis.

DEcernimus, vt ſi conſeruatores de alijs quàm de manifeſtis iniurijs & violentijs ſcienter ſe intromiſerint, ſeu ad alia quæ iudicialem indaginem exigunt, ſuam extenderint poteſtatem, eo ipſo per vnum annum ab officio ſint ſuſpenſi: pars verò quę hoc fieri procurabit, ſentẽtiam excõmunicationis incurrat. A qua nõ poſſit abſolui, niſi ei quem ſic fatigauit indebitè, primò ſatisfaciat integraliter de expenſis, extra de offic. deleg. hac conſtitutione. lib. 6.

Canonis

CAnonis istius materia est vsurpata iudicialis vexatio per conseruatores. Et quo ad personas est particularis, nam ligat solùm partem, hoc est illũ qui est pars in huiusmodi vexatione. Quo ad actiones, ponit vnam actionem, scilicet procurare alterum duorum, vel quod de alijs quàm de manifestis iniurijs se. violentijs se conseruatores intromittant, vel quòd ad ea quæ iudicialem indaginem exigunt, suam extendant potestatem. Vbi nota quòd hæc pœna habet locum dũtaxat impunè Conseruatoribus, qui à sede Apostolica conceduntur, vt à manifestis iniurijs & violentijs tueantur, vt in principio huius canonis textus dicit. Vnde si dentur conseruatores ad tutelam ab omnibus siue manifestis siue immanifestis iniurijs, non habet locum hæc pœna. Et quia sola pars ligatur, si alij qui non sunt partes, hæc procurarent non incideerent. Et quia procuratio ista debet esse consummata ad effectum subsequutum (vt patet ex eo quòd absolui prohibetur, nisi satisfecerit læsæ parti in expensis) ideo si quis procuraret, & conseruator non exaudiret procurantem vexando alteram partem, non incurreretur excommunicatio. Et est Episcopalis satisfactione præmissa.

In religiosos temere habitum suum dimittentes, vel ad quæuis studia sine debita licentia accedentes, & in doctores, qui religiosos, habitu suo dimisso, leges vel physicam audientes scienter docere, aut in scholis suis retinere præsumunt.

Cap. LXI.

Religio-

Religiosus temerè suæ religionis hab.tum dimittens vel mutans, excommunicatus habetur.

VT periculosa religiosis euagandi materia subtrahatur, districtius inhibemus, ne de cætero aliquis quamcunque religionem tacitè vel expressè professus, in scholis vel alibi temerè habitum suæ religionis dimittat, nec accedat ad quæuis studia literarum, nisi à suo prælato cum consilio sui conuentus, vel maioris partis eiusdem, sibi eundi ad studium licentia primitus sit concessa. Si quis autem horum temerarius violator extiterit, excommunicationis sententiam incurrat ipso facto. Doctores quoque, siue magistri, qui religiosos, habitu suo dimisso, leges vel physicã audientes, scienter docere, aut in scholis suis retinere præsumpserint, simili eo ipso sint sententia innodati ne cleri. vel monach. vt periculosa. lib. 6.

CAnonis istius materia est multiplex. Primò immoderatio habitus: secũdò curiositas gymnasiorum: tertiò, fomentum vtriusque. Et quo ad personas est particularis, ligans solos religiosos, & doctores. Quo ad actiones verò, ponit actiones tres: in prima materia, dimissionem habitus: in secunda, accedere ad quæuis studia: in tertia, retinere in scholis suis.

Et pro primo quidem casu nota primò, quòd dimittere habitum suæ religionis contingit dupliciter. Primò totaliter, & sic nunquam voluntariè dimittitur, nisi vel apostatando. Et sic manifeste incurrit hunc canonem, quia temerè dimittit. Vel transeundo ad aliam religionem, & sic etiam si irrationabiliter transeat, non temerè tamen dimittit suę religionis hab.tum, quia non est amplius habitus suæ religionis. Secundò ad tempus

pus. Et sic ad incurrendum hunc canonem duæ conditiones requiruntur. Primò, quod dimittatur habitus religionis suæ: secundò, quòd dimissio fiat temerè. Et videtur posse addi tertium, quòd dimissio sit materia vagandi, quia hoc pro ratione Canonis in textu assignatur. Et dimissio quidem dupliciter inueniri potest, vel totaliter non habendo habitum, vel non habendo in superioribus. Et si totaliter non habetur, nulla est ambiguitas. Si verò absconditus portetur habitus, varia est doctorum opinio. Mihi autem videtur consideranda qualitas occultationis, & distinguendo inter habitum sic occultatum, vt reputetur communiter à conseruantibus cum eo qui eum aliter non nouerint, non religiosus. Et sic incurret hunc canonem, quia licet non dimittat materialiter vestem quæ est habitus, dimittit tamen formaliter habitum suæ religionis: quia dimittit ipsum vt habitum quo discerni potest & cognosci vt religiosus talis religionis. Et confirmatur hoc textu, tum quia occultatus omnino habitus non subtrahit materiam vagandi, ex quo sic incedit superius vt non religiosus, tum quia nullus doctor videns religiosum sine habitu in superioribus, esset certus quòd religiosus dimisisset habitum, quoniam relinqueretur ambiguum an dimisisset subitus, quum tamen textus excommunicet doctorem admittentem religiosum sine habitu, &c. vel habitum sic occultatum, vt tamen à conuersantibus, quamuis non ab omnibus prætereuntibus, videatur quòd religiosus est talis religionis. Et sic non incurret hunc canonem, quia nec materialiter nec formaliter suæ religionis habitum dimittit ex toto, quamuis secundum quid aliqualiter dimittere dici possit. Et ex his sequitur primò quod dimittens

mittens temerè suæ religionis habitum ad tempus, excommunicatus est, quia verè ac temerè dimittit. Et hoc significat litera per illud verbum, in scholis vel alibi, ex hoc enim significatur quòd non requiritur Apostolica dimissio, nam scholæ non sunt perpetuæ, sed ad tempus. Sequitur secundò quòd si religiosus non transeundo ad aliam religionem habitum alterius religionis assumat, suum temerè dimittendo, excommunicatus est, alioquin frustra poneretur illud pronomen, suæ. Sequitur tertiò quòd dimittens habitum ad horam ex leuitate, vel etiam per totum diem domesticè manendo, non est excommunicatus, tū quia propriè loquendo, nō est temeraria dimissio, tum quia cessat legis ratio expressa de materia euagationis. Pro secūdo autem casu nota duo. Primum est, plus exigi ad licentiam eūdi ad studium, quàm eundi ad alia, quamuis diuturniora negotia, quoniam sic iure disponet, non sufficit licentia Prælati, sed requiritur consilium capituli ad licentiam eundi ad studium quodcunque, etiam Theologiæ: ad alia autem, Prælati licentia sufficere videtur, & saltem hoc est verum, quòd etiamsi sine licentia fiant, non habet locum huius canonis sententia. Et mouit fortè conditorem canonis, frequens ac pronus religiosorum animus ex hac honesta occasione exeundi ad manendum extra claustrum. Secundum est, quòd canon iste non habet locum in religiosis accedentibus ad alia loca religionis suæ vbi est studium, quia non accedunt propriè ad studia ipsa (hoc est ad manendum in studijs quæ extra claustra esse supponuntur) sed de claustro migrant ad claustrum vbi commoditatem habent studendi. Similiter non habet locum in religiosis quorum licentia morandi extra claustrum

non pendet à Prælato sui conuentus, sed à superiori Prælato, vt in religionibus mendicantium contingere videtur, in quibus si sola licentia supremi Prælati aut prouincialis consueuit sufficere ad manendum extra claustrum tam in studijs quàm alibi, locum non habet sententia ista. Et potest hoc accipi ex textu, dum loquitur de religiosis, quorum introitus & exitus solitus est pendere à Prælato sui conuentus, per hoc enim discernuntur ab eis religiosis, quorum introitus & exitus à superioribus consueuit disponi, ita quòd nulla videtur in Prælato sui conuentus & illius capitulo autoritas remansisse circa religiosum illum, nisi quum est in conuentu illo. At si contendat quis circa rigorem iuris, aduertat saltem ex consuetudine tali excusari, quum simplici corde iuxta morem suæ religionis actus suos disponat.

Quo ad tertium demum casum, hoc solum aduertendum censeo, quòd quatuor requiruntur conditiones ad hoc quòd incurratur. Duæ ex parte religiosorum. (s. quod audiant leges, vel physicam, id est medicinam, & quòd dimisso habitu) & duæ ex parte doctoris, scilicet quòd scienter & præsumptuosè doceat seu retineat tales religiosos. Et est episcopalis.

In simplices monachos & canonicos regulares ad curias principum se conferentes, vt damnum aliquod inferant suis prælatis aut monasterio.

Cap. LXII.

Religiosi principum curias ob sui status vel religionis persequutionem insequentes excommunicationis catena tenentur.

HOC

HOc edicto perpetuo prohibemus, ne monachi aut regulares canonici administrationē aliquam non habentes ad curias principum abſq; ſpeciali Prælatorum ſuorum licentia ſe conferāt. Quòd ſi vt damnum aliquod irferant ſuis Prælatis, aut monaſterio, ſe conferre præſumpſeriat, excommunicationis ſententiam eos incurrere volumus ipſo facto Prælatis eorum diſtrictè nihilominus iniungentes, vt ipſos à curiarum prædictarum acceſſu, & alijs quibuſlibet vagationibus & diſcurſu diligenter compeſcere, aut ſuper hoc nō parentes eiſdem, ſeuere corrigere non omittant. extra de ſtatu mona. cap. ne in agro. in clemen.

CAnonis iſtius materia eſt ſacrilegium, contra monaſterium aut Prælatum. Et quo ad perſonas, eſt particularis, ligans ſolos monachos & canonicos regulares, non omnes, ſed adminiſtrationem non habentes Quo ad actiones verò, ponit vnum actum exteriorem affectum vnica intentione interiori. Actus exterior eſt conferre ſe ad curias principum, intentio interior eſt animus dānificādi monaſterium vel Prelatum An autem actus ille exterior requirat aliam conditionem, ſcilicet quod fuerit abſque ſpeciali licentia ſui prælati, gloſſa putat quòd non, quia non reperitur. Et certè ſi textus bene diſtinguatur, duæ ſunt inhibitiones. Vna, in qua prohibetur ire ad curias principum ſine ſpeciali de hoc licentia abſque excommunicatione. Secunda verò eſt ipſa excōmunicationis ſententia abſque repetitione licentiæ habitæ, vel non habitæ. Et propterea videtur ſolum ſubſtantiuum qualificatum ſubintelligi repetitū, ſcilicet vt monachi aut regulares canonici, nō habentes adminiſtrationem. Et ſi pro quia hoc eſt verum, non requiritur ad incurrēdum hanc excō-

municationē, quòd sine licētia specialiū Prælatorū ad principū curias se conferant. Et est Episcopalis.

In monachos intra septa monasterij sine licentia abbatum suorum arma tenentes.

Cap. LXII.

Monachi in suis claustris absq; Abbatis licentia arma tenentes excommunicantur.

PRæfatæ quoque sententiæ monachos intra septa monasterij sine licentia Abbatum suorum arma tenentes, decernimus subiacere, extra de statu monach. capit. ne in agro. in clemen.

CAnonis istius materia est habere instrumenta rixarum. Et quo ad personas est particularis, ligās solos monachos. Quo ad actiones verò vnicam ponit, scilicet tenere arma duabus adiunctis circunstantijs. Altera loci, scilicet intra septa monasterij Altera licentiæ, scilicet sine licentia Abbatis. Et intelligitur tam de armis defensiuis, quā offensiuis. Nec vocatur tenere arma sine licentia Abbatis, qui ex obliuione aut ex ignorantia iuris nullo malo animo arma aliqua etiam in cella haberet, quia formaliter loquendo, talis non tenet sine licentia, quia non ex intentione tenet sine licentia id ad quod si sciret requiri licentiam, nullo pacto teneret, sed tantum materialiter tenet sine licentia. Pœnæ autem huiusmodi non sunt extendendæ, sed restringendæ. Et est Episcopalis.

In religiosos parochiale officium circa extremam vnctionem, Eucharistiam, matrimonium, & absolutionem vsurpantes.

Cap. LXIIII.

Officii

Officij parochialis vsurpatio excommunicationis pœnam meretur.

REligiosi qui clericis aũt laicis sacramentum vnctionis extremæ vel Eucharistiæ ministrare, vel matrimonium solemnizare, non habita super his parochialis presbyteri licentia, aut quemquam excommunicatum à canone (præterquam in casibus à iure expressis, vel per priuilegia sedis Apostolicæ concessis eisdẽ) vel à sententijs per statuta prouincialia aut synodalia promulgatis, seu si à culpa, & pœna absoluere quenquam præsumpserint, excommunicationis sentẽtiam incurrant ipso facto à sede Apostolica duntaxat absoluendi, extra de priuileg. c. religiosi in Clc.

CAnonis huius materia est vsurpatio parochialis officij. Et quo ad personas est particularis, ligat enim solos religiosos. Quo ad actiones verò ponit sex actiones, tres circa sacramenta tria, scilicet extremam vnctionem, Eucharistiam, & matrimonium. Et tres circa absolutionẽ, scilicet excommunicatorum à canone, excommunicatorũ à statutis prouincialibus vel synodalibus, & absoluere à pœna & culpa. Nota primò, quòd hi actus excommunicationi subiiciuntur. quatenus affecti sunt præsumptione, alioquin frustra appositũ esset verbum, præsumpserunt. Et hinc habes quod si quis religiosus ex ignorantia vel sub ratihabitionis spe aliquid horum faceret, non incurreret excommunicationem, quia in veritate non præsumeret. Nota secundo, quòd si quis religiosus communicet alium religiosum exemptum, nõ est locus huic pœnæ. Quod ex duobus patet, tum quia hæc constitutio directè in fauorem parochialium presbyterorum facta est, quibus nihil in

hoc casu derogatur, tum quia etiam in verbis stãdo, nullus est parochialis presbyter à quo licentia sit petenda, quoniam religiosi exempti no subsunt parochialibus presbyteris, sed suis prioribus, Abbatibus, &c. quos constat non venire appellatione parochialium presbyterorum. Nota rursus quòd licet appellatione parochialis presbyteri nõ veniat communiter episcopus, consuetudo tamen (quæ est optima legum interpres, in hoc casu admittit tam episcopum quàm etiam Vicarium eius, & Vicarium parochialis presbyteri posse dari licentiam hanc, sicut etiam admittit parochialem qui nõ esset presbyter, posse dare hanc licentiam. Nec est opus quòd licentia hæc ita sit specialis, vt oporteat scrupulum habere ex omissa aliqua dearticulatione, sed sufficit quod ita sit specialis, quòd æquiualeat speciali. Et hoc semper est quandocunque ex verbis licentiæ cõmuniter intelligitur concedentem dare hanc licentiam, etiam si nõ nominarentur hęc sacramenta in specie. Nota demum quòd absoluere à pœna & à culpa hic excõmunicatum, nihil aliud est quàm id quòd vulgo dicitur quod in veritate importat plusquam indulgentiam plenariam. Importat enim quod reddat hominem mundum ab omni culpa & sine debito alicuius pœnæ, quod est longe plus quam indulgentia plenaria. Et propterea merito tales præsumptuosi excommunicantur, si aliquem quicunque sit absoluerint. Cum his tamen stat, quod ex simplici absolutione confessionis, excellenter contritus ac confessus consequatur à Deo absolutionem à pœna & à culpa. Et est Papalis.

In religiosos qui in suis sermonibus vel alibi aliqua proferunt, vt audientes à solutione *deci-*

decimarum Ecclesiis debitarum retrahant.

Cap. L XV.

Debitores decimarum ab earum solutione retrahentes excommunicantur.

Religiosos, qui aliqua vt audientes à decimarũ ecclesijs debitarum solutione retrahant, in suis sermonibus vel alibi proferre præsumunt ex communicationis sententiæ subiacere decernimus ipso facto, extra de pœnis cupientes, lib. 6.

Canonis huius materia est nequitia sacrilega retrahens debitores à solutione decimarum. Et quo ad personas, est particularis, vtpote ligans solos religiosos. Quo ad actiones, ponit vnam actionem, scilicet proferre aliqua, vt audientes retrahant à solutione decimarum ecclesijs debitarum, vbi aduerte tres conditiones oportere concurrere ad hoc vt quis per sua verba incurrat hanc sententiam. Prima, ex parte rei, vt scilicet agatur de decimis ecclesij debitis. Secunda, ex parte intentionis, vt scilicet intentio dicentis sit ad hoc retrahat audiẽtes ab huiusmodi solutione. Tertia vt sit religiosus. Et est Episcopalis.

In religiosos qui ab officio prædicationis, quia confitentibus de soluendis decimis scienter conscientiam facere neglexerunt suspensi, dicta negligentia non purgata prædicare præsumunt.

Cap. L XVI.

Prædicatores ab officio prædicationis ob negligentiam in confeßionibus respectu decimarum solutionum

commissam suspensi excommunicantur si negligentia non purgata prædictum officium reassumpserint.

Religiosi, qui scienter postposuerint confitentibus conscientiam facere de soluendis decimis ecclesijs debitis, ab officio prædicationis tādiu maneant ipso facto suspensi, donec confitentibus ipsis (si hoc ipsum eis docendi commodè facultatem habuerint) conscientiam fecerint, excōmunicationis incursuri sententiam ipso facto, si prædicare præsumpserint, prædicta negligentia, vt præmittitur, non purgata. Ad religiosos tamē monasteriorum vel ecclesiarum decimas percipientes volumus hoc extendi, extra de pœniten. cupientes in cle.

Canonis istius materia est sacrilegium negligentiæ primo circa debitas ecclesijs decimas, & præsumptæ postea prædicationis. Et quo ad personas est particularis, ligans solos religiosos. Quo ad actiones, ponit simul tres succedentes actiones Vbi pro clariori intelligentia nota diligenter verba totius Decretalis, cuius hæc excommunicatio pars est, & perspicere oportere, ad hoc quòd excōmunicatio hæc incurratur, vltra hoc quòd persona sit religiosa, cōcurrere tres actus. Primus est, negligere facere conscientiam confitentibus sibi de soluendis ecclesijs decimis. Et hęc incuria modificatur in litera, quòd oportet, quòd interueniat scienter. Secundus est, negligere post prædictam negligentiam eisdem facere conscientiam de dicto debito. Et iste modificatur in litera, si hoc ipsū scilicet eis dicendi commodè facultatem habuerint Tertius est, si durante hac secunda negligentia (quam comitatur ex litera suspensio ab officio præ

prædicationis) præsumeret prædicare. Et hæc manifeste ex plano sensu literæ habentur. De quarto autem actu, quod scilicet oporteat huiusmodi religiosos esse prærequisitos, fateor me non videre quo ad hanc negligentiam de qua loquitur circa audientiam confessionum, quoniam actus requisitionis in litera circa actum prædicationis in certis festiuitatibus apponitur, secundum planum literæ contextum. Et propterea si religiosus confessor non prædicet, nunquam incurret istam sententiam: quia pœnæ non sunt extendendæ vltra casus suos. Memento demum exceptionis in calce Decre. positæ, scilicet quòd excipiuntur religiosi monasteriorum & rectores ecclesiarũ quibus debentur decimæ. Et est Episcopalis.

In religiosos interdictum quod seruat matrix ecclesia non seruantes.

Cap. LXVII.

Interdicta matricis ecclesia non seruantes, excommunicationis vinculo obligantur.

CIrca interdictorum obseruãtiam generalium autoritate sedis Apostolicæ vel à locorũ ordinarijs positorum de fratrum nostrorum consilio, districtè præcipiendo mandamus, quatenus religiosi quicunque tam exempti, quam non exépti, cuiuscunque ordinis & conditionis existant, quum cathedralem vel matricem seu parochialem loci ecclesiam, illa viderint aut sciuerint obseruare, non obstantibus quibuscunq; appellationibus, ante etiã ad eandẽ sedẽ vel aliũ seu alios interiectis, & alijs obiectionibus quibuscunq;) absque dolo & fraude, cum moderatione tamen Decretalis alma, inuiolabiliter ea obseruent.

Alioquin nō seruantes, excommunicationis sententiæ hoc ipso volumus subiacere. Quod etiam in interdictis & in cessationibus à diuinis interdictis per prouincialium conciliorum statuta vel ipsorum autoritate, volumus obseruari. In cessationibus verò generalibus à diuinis ciuitatū, terrarum, & aliorum locorum quas aliquando ex cōsuetudine vel alias capitula collegia vel conuentus secularium aut regularium ecclesiarū sibi vendicant, idem intelligimus obseruandum. *Ipsi verò* sint attenti, vt statuta Romanorum Pontific. prædecessorum nostrorum super his edita diligenter obseruent. Porro sanctionem hanc ad pendentia trahimus, non obstantibus priuilegijs, &c. de sen. excomm. cap. ex frequentibus in clemen.

CAnonis huius materia est sacrilegium in non seruando interdictum. Et quo ad personas, est particularis, ligans solos religiosos. Quo ad actiones verò, ponit vnam, scilicet non seruare interdictum seu cessationē à diuinis, quòd seruat matrix ecclesia, &c. Vbi nota conditiones in litera positas. Et primo ex parte interdicti seu cessationis à diuinis, quòd sit localis ac generalis, hoc est quòd tota illa ciuitas seu terra, aut villa sit interdicta seu cessare debeat à diuinis. Secundo, ex parte autoritatis: & ponitur quadruplex. Primo si autoritate sedis Apostolicę. Vbi nota quòd non dicit, si à Papa, sed si autoritate sedis Apostolicæ, comprehendit enim interdictum impositum à iudicibus delegatis Apostolicis, quia auctoritate Apostolica imponunt interdicta tales iudices. Secundo, si ab ordinarijs locorum. Tertiò, si per prouincialium cōciliorum statuta, vel ipsorum autoritate. Quarto, si per cōuentus, capitula vel collegia regularia vel secularia ex consuetudine vel aliàs habentis

hanc

hanc potestatem.

Tertiò, ex parte effectus, quòd huiusmodi interdictum seu cessatio a diuinis, seruetur à cathedrali seu matrice parochiali ecclesia. Quam disiunctiuam intellige respectiuè, hoc est à cathedrali, vbi est cathedralis, vt in ciuitatibus, à matrice, vbi deest cathedralis, sed est matrix ecclesia, vt in castellis a parochiali, vbi nec cathedralis, nec matrix ecclesia est, sed parochialis, vt in villis. Quarto, ex parte modi seruãdi, scilicet sine dolo & fraude, hoc est quòd religiosi non latenter perforent ianuas vel fenestras vnde laici possint videre aut audire diuina, & breuiter syncere seruent. Et est Episcopalis

In eum qui in ciuitate seu diœcesi, vbi sunt populi diuersarum linguarum, habentes sub vna fide varios ritus, vsurpat præsulatum.

Cap. LXVIII.

Præsulatus officium vsurpans excommunicatur.

QVoniam in plerísque partibus intra eãdem ciuitatem atq; diœcesim permixti sunt populi diuersarum linguarum habentes sub vna fide varios ritus & mores, districtè præcipimus, vt põtifices huiusmodi ciuitatum siue diœcesum prouideant viros idoneos, qui secundum diuersitates rituum & linguarũ diuina illius officia celebrent, ecclesiastica sacramenta ministrẽt, instruẽdo eos verbo pariter & exemplo. Prohibemus autẽ omnino, ne vna eadémq; ciuitas siue diœcesis diuersos Pontifices habeat, tanquam vnum corpus diuersa capita, quasi monstrum. Sed si propter prædictas causas vrgens necessitas postulauerit, Pon-

tifex loci catholicũ Prȩſulẽ nationibus illis cõformem prouida deliberatione conſtituat ſibi vicarium in prædictis, qui ei per omnia ſit obediens & ſubiectus. Vnde ſi quis aliter ſe ingeſſerit, excommunicationis mucrone ſe nouerit percuſſũ, & ſi nec ſic reſipuerit, ab omni miniſterio eccleſiaſtico deponendum adhibito, ſi neceſſe fuerit, brachio ſeculari ad tantam inſolentiam repellendam, extra de offi. ordi. c. quoniam in plerisque.

CAnonis iſtius materia eſt vſurpatio præſulatus. Et quo ad perſonas, eſt vniuerſalis. Quo ad actiones verò, ponit vnam, ſcilicet aliter ſe ingerere, quã ex ordinatione Epiſcopi. Vbi aduerte quòd canon iſte directè excommunicat illos qui vbi ſunt (verbi gratia) Latini & Græci, & Epiſcopus eſt Latinus, vſurpant ſibi præſulatum ſuper Græcos, & ſic de ſimilibus. Horret enim canõ iſte duo capita in eadem ciuitate ſeu diœceſi: & propterea vult ſi neceſſitas vrgens poſtulauerit, quod Epiſcopus ſubſtituat ſibi Epiſcopũ ſuper illos alterius ritus vt ſuum vicarium. Hodie tamen canon iſte parum aut nihil videtur ſeruari, quoniã Apoſtolica ſedes prouidet quandoque in eadem etiam ciuitate habẽte Latinos, & Græcos, de duob⁹ epiſcopis ſeu archiepiſcopis. Et eſt epiſcopalis.

In eos qui propter legitimum impedimentũ à ſententia canonis vel hominis ab eo qui regulariter abſoluere non poterat, abſoluti contemnunt quam primum cõmodè poſſunt ei, à quo regulariter erant abſoluendi, ſe præſentare, &c.

Cap. LXIX.

Impa-

Impœnitens in actu absolutionis ab incursa excommunicatione denuo excommunicationis vinculo regrauatur.

EOs qui à sententia canonis vel hominis quum ad illum à quo aliàs de iure fuerant absoluendi, nequeunt propter imminentem mortis articulum, aut aliud impedimentum legitimum pro absolutionis beneficio habere recursum, ab alio absoluuntur, si cessante postea periculo vel impedimento huiusmodi, se illi à quo his cessantibus absolui debebant, quã cito commodè poterunt contempserint præsentare, mandatum ipsius super illis pro quibus excommunicati erãt, humiliter recepturi, prout iustitia sua debebit, decernimus, in eandem sententiam recidere ipso iure. Idem statuimus de ijs quibus quum à sede Apostolica vel legatis ipsius, absolutionis beneficiũ à quibusuis sententijs consequũtur, iniungitur vt ordinariorũ suorum vel aliorum quorumlibet suscepturi pœnitentiam ab eisdem, se conspectibus repræsentẽt, & passis iniuriam, seu ijs quibus propter hoc ligati existũt, satisfactionem exhibeant competentem, si hæc quum primũ poterunt, non curauerint adimplere. De sen. excom. c. eos. lib. 6.

CAnonis istius materia est impœnitentia absolutorum à censuris in certis casibus. Et quo ad personas licet sit absolutè vniuersalis, restringitur tamen ad eas quæ in talibus casibus tenentur se præsentare prælatis seu ordinarijs, &c. Quo ad actiones verò, duas ponit, prima est contemnere præsentare quamprimum commodè quis poterit illi à quo cessante periculo vel impedimento absolui debebat: secunda est, non curare adimplere iniunctionem de præsentando & satisfaciendo quum primum commodè potest.

Vbi

Vbi nota tres casus Primus est eorum qui absoluti ex periculo mortis vel legitimo impedimento ab excommunicatione lata à iure vel ab homine, ab eo qui non potest regulariter absoluere, si post hæc non se præsentant illi à quo regulariter fuerant absoluendi, &c. Secundus est eorum qui absoluti à Papa vel ipsius legato, si missi ad ordinarios, vel aliquem alium pro pœnitentia, non implent iussionem. Tertius est, si istismet iniunctū fuerit, vt satisfaciant iniuriam passis, seu illis quibus propter hoc ligati existunt, & similiter non curauerint adimplere.

Et pro secundo quidem & tertio casu stabis cū verbis canonis, vt s. locum habeat duntaxat quando absolutio & iniunctio sunt ab apostolica sede seu legato ipsius, ita quod si sunt à iudice delegato aut ab Episcopo, non ligat iste canon. Pro omni autem casu aduertendum est, quod tempus quā primum commodè poterunt, in foro iudiciali arbitrio iudicis decernitur, in foro autem conscientiæ, absolutus ipse testis est suæ conscientiæ si fuerit negligens aut contemptor. Et quia lex illa nō arctat ad præsentandum se personaliter, idcirco si quis per procuratorem ad hoc institutum cum veritate satisfactionis cōpareret coram illis quam primum posset, satisfacere videtur canoni, quum nihil horum quæ agenda sunt exigat præsentiam personalem, vt patet discurrendo per singula. Et ista excommunicatio est episcopalis, si illa à qua fuerat absolutus, erat episcopalis & similiter est Papalis, si prima erat Papalis, reincidit enim in eandem sententiam qua prius ligabatur.

In eos qui in locis Christianorum corpora defunctorum ad alia loca transferenda exenterare,

vare, in frusta incidere, elixare, excutere carnes ab ossibus, &c. præsumunt.

Cap. LXX.

Crudelitatem in humana corpora exercens præcipuè Christiana, excommunicatur.

SI defuncti exequutor vel exequutores, aut familiares eius, seu quiuis alij cuiuscũque gradus fuerint, aliquid contra nostri statuti & ordinationis tenorem præsumpserint attentare, defunctorũ corpora sic inhumaniter & crudeliter pertractando, vel faciendo pertractari, excommunicationis sententiam (quam ex nunc in ipsos proferimus) ipso facto se nouerint incursuros, à qua non nisi per Apostolicam sedem (præterquam in mortis articulo) possint absolutionis beneficium obtinere. Et nihilominus ille cuius corpus sic inhumanè tractatum fuerit, ecclesiastica careat sepultura. Bonifa. 8. in extraua. detestandæ, de sepul.

CAnonis istius materia est crudelis immanitas in cadauera humana. Et quo ad personas, est vniuersalis. Quo ad actiones verò, comprehendit actiones duas. Prima est, sic inhumaniter & crudeliter pertractare. Secũda est, facere sic pertractari. Apponitur tamẽ quasi quatuor limitationes. Vna est, circa loca defunctorum, quia non ligat, nisi mortuus sit in loco vbi fidei cultus viget. Alia est declaratio ipsarum actionũ. s. exenterare, incidere in frusta, elixare, excutere carnes ab ossibus, & similes crudelitates. Alia est, circa qualitatem animi. s. quòd præsumpserint contra huiusmodi statutũ & ordinationem. Quarta demum est circa finem, quod scilicet huiusmodi immanitas fiat, vt transferantur corpora defunctorũ ad alia loca. Et

hæc

hæc quarta conditio elicitiuè ex textu à doctoribus sumitur, ex hoc quòd casus quem tollere intendit lex, est huiusmodi abusus propter transferenda corpora ad alia loca, pœnæ autem nõ sunt extendendæ extra casus suos. Et scito quòd huiusmodi concisiones & exenterationes cadauerum humanorum multipliciter considerari possunt. Primo, absolutè: & sic habent quandam speciem mali.s.crudelitatis & feritatis, & propterea Bonif. hoc considerans, fecit hanc legem contra quorũdam consuetudines. Secundo possunt considerari in ordine ad aliquem finem, & sic iuxta qualitaté illius finis iudicandæ sunt. Nam si fiant ad iniuriã irrogandam, sub crimine bestialitatis comprehẽduntur. Si verò fiant ad scientiam acquirendam, sub medicinalibus actionibus comprehenduntur, vt in anatomijs patet. Vnde qui vsque hodie corpora regalia & exenterant & excerebrant, vt multis diebus venerari sine fœtore à populo possint, nec feritatis rei sunt, nec contra canonem istum agunt, quia non exenterant, vt transferant ad alia loca, sed ne fœteant. Et sic de similibus. Et est Papalis.

In omnes qui in terris suis noua pedagia imponunt, vel prohibita exigunt.

Cap. LXXI.

Pedagia prohibita vel insolita ab incolis suis exigentes excommunicationis mucrone veniunt feriendi.

EXcommunicamus & anathematizamus omnes qui in terris suis noua pedagia imponunt, vel prohibita exigunt. In processu cœnæ domini. Canonis istius materia est libertas humana ab oppressione

pressione illicitarum gabellarum. Et quo ad personas, est vniuersalis. Quo ad actiones, duas actiones ligat, prima est, imponere noua pedagia, secunda est exigere prohibita. Vbi aduerte canonem istum non facere mentionem de clericis plusquã laicis, & loqui solum de pedagijs, quoniam nullũ aliud substantiuum in hac locutione reperitur. Et vbi tempore Mart. 5. excommunicabantur duntaxat qui imponunt noua pedagia, postea adiunctum est, vel exigunt prohibita proculdubio pedagia, de quibus erat sermo inchoatus: alioquin exigentes quæcunque prohibita essent ab hoc canone excommunicati, quod est ridiculum. Ex quibus sequuntur duo. Primum est, quod imponentes nouas collectas seu taxas, non incurrunt hunc canonem punientem, imponentem nouas gabellas. Secundum est, quòd exigentes prohibita pedagia à quibuscunque exigant (siue laicis siue clericis) incurrunt hunc canonem, dũmodo exigant, quod importat coactionem quandam, siue coactio ista fiat imperio, siue attestatione rerum vel personæ, siue minis, & breuiter quomodolibet fiat quod inuita soluat.

Et quia verba propriè intelligenda sunt, nec sunt in materia pœnali extendenda, aduerte differentiam inter exigere pedagia prohibita, & exigere pedagia non prohibita, sed à personis prohibitis, qui enim exigit pedagia licita, sed à personis prohibitis (puta priuilegiatis, siue illi priuilegiati sint laici, puta milites, siue clerici) non incurrit hunc canonem, quia non exigit pedagia prohibita, sed licita, quamuis ab ijs qui non tenẽtur, alioquin exigentes licita in se pedagia à quibuscũque priuilegiatis, siue laicis, siue clericis, incurrerent hanc censuram, quòd non esse verũ videtur manifestissi-

fest Æ[illegible]imum. Sed ad hæc vt exigentes incurrant hunc canonem, requiritur quod exigant pedagia in seipsis prohibita qualia sunt omnia sine debita licentia imposita, & similiter ea quæ sunt imposita pro ijs quæ deferuntur pro vsu proprio, vel ad fiscum, vel exercendi iuris gratia, quum hæc sint ex iure ciuili prohibita sub pœna capitis. Cũ hoc tamen memento quòd exigentes à clericis etiam licita pedagia incurrunt excommunicationem ex alio canone vt supra patet. Et quia canon præsens est in cœna Domini, est Papalis.

In dantes & recipientes in simonia ordinis vel beneficij, item in eos qui, quod illa fiat, mediatores extiterint seu procurauerint.

Cap. LXXII.

Simoniaci in beneficiorum collatione vel adeptione indubitanter sunt excommunicati.

MVltæ contra simoniacam prauitatẽ tam olim factæ sunt constitutiones, quibus morbus ille non potuit extirpari, volentes igitur, de cætero vt possumus attentius prouidere, sacro approbante concilio declaramus, quòd ordinati simoniacè, ab exequutione suorum ordinum sint eo ipso suspensi. Electiones autem, postulationes, confirmationes, & quæuis prouisiones simoniacæ ecclesiarum, monasteriorũ, dignitatum, personatuum, officiorum, & beneficiorum, quorũcunque deinceps factæ, nullæ sint ipso iure, nullũmque per illas ius cuiquam acquiratur, nec promoti, confirmati, ac prouisi faciant fructus suos, sed ad illorum restitutionem tanquam iniquè ablatorum teneantur percipientes. Statuentes insuper quod dantes & reci-

recipientes, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, etiam si pontificali aut cardinalatus præfulgeant dignitate. Martinus 5. in Conc. Constant.

CAnonis istius materia est simonia. Et est quo ad personas, vniuersalis. Quantum ad dictiones verò, duas excõmunicat. s. dantes, et recipientes, ita quòd tam dantes quàm recipientes in simonia ordinis vel beneficij, sunt excommunicati. Et tertiam addidit Paulus secundus in Extrauagante, quod detestabile, scilicet contra illos qui simoniam huiusmodi fiat, mediatores extiterint vel procurauerint. Vbi nota quòd licet huiusmodi Extrauagantes videantur prima facie ad omnes simoniacos se extendere propter quædam verba lata ibi contenta, quia tamen materia de qua agitur, est sola simonia in ordine aut beneficio (vt patet in tractatu & contextu earũdem) ideo communiter dicitur & rationabiliter, quod soli & omnes simoniaci in ordine aut beneficio sunt excõmunicati: excõmunicati autem simoniaci pro ingressu monasterij, sub his non comprehenduntur, sed suo loco relinquuntur. Appellatione autem beneficij intellige, non solum illud quo aliquis dicitur habere beneficium, sed etiam prioratum, guardianatum, & similia quouis nomine vocentur, quæ sunt prælationes & officia pastoralia apud mendicantes, quoniam monasteriorum seu conuentuũ sunt electiones, confirmationes, seu prouisiones huiusmodi, quamuis non comprehendantur inter ecclesiastica beneficia. Et est Papalis.

In singulares personas aliquid ex pacto dantes aut recipientes pro ingressu religionis.

Cap. LXXIII.

Ingreſſum religionis ementes, aut pro ea aliquid recipientes excommunicationis incurrunt exitum.

VNiuerſis & ſingulis Abbatibus, Prioribus, decanis, præpoſitis, & magiſtris, necnō Abbatiſſis & prioriſſis, alijſque Prælatis quouis nomine nuncupatis, & eorum officialibus (quarumcunque etiam eccleſiarum, monaſteriorum, prioratuum, domorum, & locorum quarumlibet religionum ordinum etiam militarium tam exemptorū quam non exemptorum, quocunque nomine cenſeantur) ac capitulis & conuentibus & ſingularibus perſonis eorum tenore præſentium authoritate Apoſtolica, quamuis ſit eis à iure inhibitum, diſtrictius inhibemus, ne tam à maribus, quàm à mulieribus religionem eorum ingredi volentibus eccleſias, monaſteria, prioratus, domos ſeu loca, in earundem perſonarum receptatione, aut ante vel poſt illam, quoſcunque paſtus, prandia, ſeu cœnas, pecunias, iocalia, aut res alias, etiam ad eccleſiaſticum ſeu quemuis pium vſum alium deputata vel deputanda, de cætero directè vel indirectè petere vel exigere quouis modo præſumant, ſed eas potius cum omnimoda pietate recipiant, ac in victu & veſtitu ſicut alias perſonas eccleſiarum ſuarum, monaſteriorum, prioratuum, domorum, aliorúmque locorum ſyncera charitate pertractent, illa duntaxat quæ ipſæ perſonæ ingredientes purè ac ſpontè & plena liberalitate omnique pactione ceſſante dare vel offerre eccleſijs, monaſterijs, prioratibus, domibus & locis huiuſmodi voluerint, cum gratiarum actione licitè recepturi. Nos enim qui ſecus exegerint, ſi ſingulares perſonæ ſint, tam dantes quàm recipientes

huiuſ-

huiusmodi excommunicationis, si vero capitulū seu conuentus fuerit, suspēsionis sententijs eo facto decernimus subiacere. A quibus (præterquam in mortis articulo) absolui nequeant absque sedis Apostolicæ licentia speciali. Vrbanus. vj. in Extrauagan. c. sane ne in vinea.

CAnonis istius materia est simonia pro ingressu monasteriorum. Et quo ad personas, comprehendit omnes, quo ad actiones verò, duas. s. dare vel accipere. Vbi nota quòd sicut in cęteris simonijs ab ecclesia punitis requiritur pactio, ita & in ista: ita quod ex pacto dantes vel accipientes sunt excommunicati. Si autem sine pacto darent, vel acciperent, non essent excommunicati, quantumcunque intentio dantium & accipientiū esset peruersa, sicut in cæteris simonijs contingit. Aduerte quoque Decretalem hanc pluries repetere edita iura contra huiusmodi petitiones, consuetudines & exactiones, quoniam hinc elici potest quòd si aliqua petuntur vel exiguntur non cōtra alia iura, edita, exempta sunt ab hac excommunicatione quæ adiuncta est prioribus iuribus, vt ipse conditor canonis testatur.

Et ex hoc capite excusantur omnes putantes sepiè agere pro cōsuetudinibus antiquis seruandis, nō vēdētes ingressum religionis, sed exigētes seruari laudabiles cōsuetudines, excusantur autē tantum ab ista cēsura, quantū excusantur à transgressione cōmunis iuris, quāuis ex alio capite videantur excusari. s. ex communi vt videtur consuetudine, ex qua Decretalis hæc aut nunquam videtur recepta, aut sic interpretanda. Non desunt quoque verba Decretalis huius ex alio capite excusantia. s. ex præsumptione, quoniam præsumptione affectas supponit huiusmodi petitiones. Et propterea

qui non præsumunt, sed imitantur prædecessorũ vestigia, bona intentione, non incurrunt huiusmodi censuras. Quocirca moniales petentes solitas ibidem dari dotes, & lectisternia, vestes & huiusmodi, & instantes ad hoc vt parentes puellæ faciant sicut alij (siue monasterium egeat, siue nõ) non sunt excommunicatæ, quum nulla hic interueniat pactio, sed instantia vt faciant sicut alij. Si verò monasterium egeat, ita vt non possit sustentare recipiendam absque penuria, possunt licitè pacisci vt portet secum quod necesse est ad su. sustentationem, quoniam hoc naturæ ius exigit. Et est Papalis.

In religiosos qui ex ordinibus mendicantium quorumcunque ad aliquem monasticum ordinem, Carthusiensiũ excepto, absque sedis Apostolicæ licentia speciali conuolant, & eos qui ipsos recipiunt.

Cap. LXXIIII.

Mendicans non potest absque censura excommunicationis ad alium ordinem sine speciali sedis Apostolicæ dispositione transmutari.

IN futurum nullus ex professoribus alicuius ex ordinibus mendicantium quorumcũque in aliquem monasticum ordinem (tam sancti Benedicti, quã Cistercien. Camaldulen. Vallis vmbrosæ, Canicorum regularium sancti Aug. vel aliorum monasticorum ordinum) Carthusiensium duntaxat excepto, possit aut debeat per quécũque recipi vel admitti virtute alicuius licétiæ vel indulti absque

que sedis Apostolicę licētia speciali sub dictis pœni .s. excommunicationis latæ sententię reseruatæ Papæ, quas tā recipientes quàm recepti ipso facto incurrant. Et nihilominus secus facta non teneant ipso iure. Martinus 5. in c. Extrauag. viā ambitiosæ.

CAnonis istius materia est ambitiosus seu mollis transitus de religione ad religionē. Et quo ad personas est particularis, quia ligat solos mendicā es & monachos, exceptis Carthusiēsibus. Quo ad actiones, ligat duas, recipi & recipere, hoc est transitum mendicantium ad religionem monachalem, excepta Carthusiensi, & receptionem eorundem, ita quòd recipiens & recepti sunt excommunicati. Et est Papalis.

In eos qui bona Ecclesiastica alienant, & illos qui ipsa alienata recipiunt.

Cap. LXXV.

Bona ecclesiastica alienans & alienata recipiens excommunicantur.

OMnium rerum & bonorum ecclesiasticorum alienationē, omnēq; pactum per quod ipsorum dominium trāsfertur, concessionē, hypothecam, locationem, & conductionē vltra triennium, necnon infeudationē vel contractum emphyteuticū, præterquam in casibus à iure permissis, aut de rebus & bonis in emphyteusim ab antiquo cōcedi solitis, & tunc ecclesiarum euidente vtilitate, ac de fructibus & bonis quæ seruando seruari non possunt pro instantis temporis exigentia hac perpetuo valitura constitutione præsenti fieri prohibemus. Si quis autem contra huius nostræ prohibitionis seriem de bonis eisdem quicquam alienare præsumpserit, alienatio, hypotheca, conces-

sio, locatio, conductio, & infeudatio huiusmodi, nullius sint momenti, & tam qui alienat, quam is qui alienatas res & bona prædicta receperit, sententiam excommunicationis incurrat. Paul. 2. in Extrauag. c. ambitiosæ.

Canonis istius materia est sacrilegiũ circa alienationem rerum ecclesiæ. Et quo ad personas excommunicatio est vniuersalis. Quo ad actiones, duæ in genere ponuntur. Prima est, alienare. Secunda est, alienata recipere contra constitutioné hanc. Vbi nota duo. Primo, tres casus explicité in hac constitutione concedi, seu non prohiberi. Primus est locationis & conductionis intra triennium. Secundus est, emphyteusis habens tres cõditiones. s. in casibus à iure præmissis, & de bonis solitis ab antiquo dari in emphyteusim, & cũ euidenti ecclesiæ vtilitate. Tertius est, alienationis fructuum, qui seruando seruari non possunt, vt frumentum, vinum, & huiusmodi. In his enim tribus casibus nulla incurritur excommunicatio secundũ tutiorem sensum huius Decretalis. Nota secundò ꝙ quia hæc Decretalis non est recepta vbique, & alicubi, videtur recepta non totaliter, sed quo ad aliquid, ideo vbi nõ est recepta, & similiter quantũ ad illud in quo alicubi nõ est recepta, neminem damnes, eo quòd nisi cõsensu vtentiũ lex fuerit firmata, pro non lege habetur, esto ergo cautus confessor, vt scias consuetudinem patriæ quo ad hoc: scies autem illam à curia Episcopali.

Nota quoque quòd in rebus immobilibus minimis non reputatur Paulinam hanc habere locum. Et est Episcopalis.

In sacerdotem officium vicecomitis aut præpositi singularis habentem, & post monitionem emen-

emendare nolentem. Cap. LXXVI.

Sacerdos seculare exequens officium excommunicatus habetur.

INhibemus sub interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium habeat vicecomitis, aut præpositi secularis. Si quis autem contra hæc venire præsumpserit,& commonitus emendare noluerit, excommunicationi subiaceat.extra ne clerici vel mona.c.clericis.

CAnonis istius materia est quoddam sacrilegiũ quo per indecens officium, sacerdotio iniuriam facit ipse sacerdos. Et quo ad personas, soli sacerdotes excommunicantur. Quãtum ad actiones, duæ simul iunctæ excommunicationi subiiciuntur. Prima est, habere officium vicecomitis aut præpositi secularis.Secunda est,post monitionem nolle se emendare. Hæ enim duæ actiones si simul concurrant in sacerdote,excommunicationi ipsum subiiciunt.Aduertant hic prelati qui sunt regnorum gubernatores seu vicegerentes, quoniam appellatione præpositi secularis omnis huiusmodi præsidentia iurisdictionem habens secularem venire videtur. Et hoc intellige quando huiusmodi præpositura est aduentitia personæ, nam si est annexa, vel etiam de nouo annecteretur ecclesiasticæ dignitati (vt contingit in Episcopis habentibus vtramque iurisdictionem) non habet locum hic Canon. Et similiter si quis Dominus temporalis efficeretur sacerdos, non propterea perdit dominium suum seculare, sed potest illud exercere, quemadmodum Episcopus habens vtranque iurisdictionem. Secus autem esset, si quis habens officium vicecomitis

aut secularis præpositi (puta potestatis aut huiusmodi) fieret presbyter, quia nō potest tenere officium illud, quoniam inhibetur sacerdoti habere huiusmodi officium. Et est Episcopalis.

In confessores qui in xij. casibus hic enumeratis, & generaliter in casibus bullæ cœnæ Domini quenquam absoluere, aut quatuor excepta vota commutare attentant.

Cap. LXXVII.

Sacerdos à casibus per sedem Apostolicam specialiter reseruatis absoluens excommunicatur.

AVtoritate Apostolica tenore præsentium statuimus & ordinamus, quod de cætero prætextu facultatum quarumcunque concessarum à nobis autoritate nostra, & quas concedi quomodolibet contingeret in futurum, etiam cū clausula quod sola signatura sufficiat etiam in fauorem fidei & cruciatæ, nullus confessor quemuis qui oneris ecclesiasticæ libertatis violationis interdicti à sede Apostolica impositi, seu hæresis postquam quis fuerit de ea sententialiter condemnatus, delatus seu publicè diffamatus, conspirationis in personam aut statum Rom. Pontifi. seu cuiusuis offensæ inobedientiæ aut rebellionis eiusdem Pon. vel dictę sedis, mutilationis membrorum, vel occisionis cuiuscunque in sacris ordinibus constituti, offensæ personalis in Episcopum seu alium prælatum inuasionis, deprædationis, occupationis, ac deuastationis terrarum Romanæ ecclesiæ mediatè vel immediatè subiectarum, ac etiam inuasionis Romipetarum, seu quorumcūque aliorum ad Romam

nam curiam venientium prohibitionis deuolutionis causarum ad dictam curiam, delationis armorum & aliorũ prohibitorum ad partes infidelium, impositionis nouorum onerum realiũ vel personalium ecclesijs vel ecclesiasticis personis, simoniæ super ordinibus vel beneficijs consequendis in dicta curia vel extra eam contractæ quomodolibet reus foret, & generaliter in casibus contentis in literis quæ consueuerunt in die cœnæ Domini publicari, prætextu huiusmodi facultatum absoluere, & per quosuis emissa peregrinationis vltramarinæ, visitationis liminũ Apostolorum Petri & Pauli, in Compostella & castitatis ac religionis vota, nisi ex speciali licentia & certa scientia nostra (de qua demũ constare censeatur quum in signatura nostra desuper manu nostra scriptum aut in literis nostris expressum fuerit nos ex certa sciẽtia, & de speciali gratia id cõcedere cũ derogatione præsentis constitutionis illius de verbo ad verbũ inserto tenore, non autẽ per clausulas id importantes) vel in articulo mortis constitutum (& tunc in casibus vbi satisfactio fuerit impendenda facta satisfactione, vel idonea præstita cautione) cõmutare præsumant. Et si aliqui confessorum contra præsentem constitutionẽ quenquã absoluere, aut excepta vota prædicta cõmutare attentauerint, absolutio & cõmutatio huiusmodi nullius sint roboris vel momenti, & contrafacientes eo ipso excommunicationis sententiam incurrant. A qua (nisi in mortis articulo cõstituti) ab alio quàm Rom. Pon. absolui nõ possint Sixtus 4. in extrauag. Et si dominici.

CAnonis istius materia est sacrilegium circa vsurpatam spiritualem iurisdictionem in absoluendo à casibus reseruatis, &c. Et quantum ad personas, confessores comprehenduntur. Quan-

tum ad actiones verò, duæ sunt in genere, scilicet absoluere à reseruatis, quæ hic enumerantur, & commutare vota hic reseruata. Et declaratur quomodo in articulo mortis agendum sit. Vbi nota casus huiusmodi dupliciter inueniri. Primo, vt nõ remanserit pœnitens obligatus ad satisfaciendum. Et tunc potest in articulo mortis quilibet absolui cum promissione vel iuramento quòd præsentabit se si euaserit, potenti legitimè absoluere, non pro absolutione, sed ad standum mandatis ecclesiæ. Si autem pœnitens remanserit obligatus ad satisfaciendum, si potest, præmitti debet satisfactio: quòd si non potest, tunc præstare debet idoneam cautionem antequam absoluatur. Et vocatur idonea cautio, pignoratitia, quòd si hanc non potest, det fideiussoriam, & si hanc etiam non potest, det iuratoriam. Et hoc aduertant bene confessores, ne illaqueentur. Et est Papalis, non solum hinc, sed etiam ex processu in cœna Domini, quantum ad absoluentes à contentis in bulla cœnæ Domini.

In eos qui asserunt tenentes beatam virginem ab originali peccato fuisse præseruatã, hæresim aut peccatum mortale incurrere, &c. & eos qui affirmant contrariam opinionem tenentes in hæresim vel peccatum mortale incidere.

Cap. LLXVIII.

Virginem Mariam asserentes originali macula fuisse contaminatam, aut oppositum tanquam hæreticum impugnantes, excommunicationis onere premuntur.

MOtu proprio assertiones quorũlibet prædicatorũ, qui affirmare præsumerent eos qui crederent

derent aut tenerent Dei genitricem ob originalis peccati maculam in sua conceptione præseruatam fuisse, propterea alicuius hæresis labe pollutos fore, vel mortali peccato, aut conceptionis officium celebrãtes, seu sermones illorum qui eam sine huiusmodi macula cõceptã esse affirmant audientes, alicuius peccati reatum incurrere, vtpote falsas & erroneas, aditosq; desuper libros id continentes, quo ad hoc autoritate Apostolica tenore præsentium reprobamus & damnamus, ac motu, scientia & autoritate prædictis, statuimus & ordinamus quòd prædicatores verbi Dei & quicunq; alij qui de cætero ausu temerario præsumpserint in suis sermonibus ad populum seu aliàs quomodolibet affirmare huiusmodi sic per nos improbatas & damnatas assertiones veras esse, aut dictos libros pro veris legere, tenere vel habere, postquam de præsentibus scientiam habuerint, excommunicationis sententiam eo ipso incurrant. A qua ab alio quàm à Roman. Ponti. nisi in mortis articulo, nequeant absolutionis beneficium obtinere. Item motu, scientia & autoritate similibus simili pœnæ ac censuræ subiicientes eos, qui ausi fuerint asserere contrariam opinionem tenentes (videlicet gloriosam virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam) hæresis crimen vel peccatum incurrere mortale, quum hoc nondum sit à Roman. Eccles. & Apostolica sede decisum. Sixtus 4. in Extrauagan. capi. graue nimis.

Canonis istius materia est sacrilega seu præceps assertio seu affirmatio cuiusdã ambigui in doctrina Christiana circa cõceptionẽ beatę Virginis. Et quo ad personas in vtroque casu excõmunicatio est vniuersalis. Quo ad actiones verò, in vtroque casu actio est, audere asserere seu affirmare

hæc

hæc vel illa, prout in litera. Et adiungitur in primo casu habere quosdá libros pro veris, quo ad hoc.

Nota confessor, quod vbi de simplici corde aliquis errasset, non incurrit hunc canonem, pro quanto defuit ibi audacia seu præsumptio, quæ non frustra in litera apposita est. Et est 1 apaiis.

In impedientes legatos vel nuntios Apostolicos ne recipiantur & faciant ea ad quæ missi sunt.

Cap. LXXIX.

Apostolicæ sedis nuntios quominus suum exequantur officium impedientes excommunicationis sententiæ subiiciuntur.

ALiqui officium & potestatem Rom. Pon. quam non ab homine, sed à Deo recepit, sub suo arbitrio redire molientes, legatos ipsius nisi ab eis petiti fuerint vel de beneplacito eorum transmissi, sibi terras subiectas (dicentes hoc sibi de consuetudine competere) ingredi non permittunt. Nos huiusmodi consuetudinem autoritate Apostolica penitus reprobantes, legatos ipsos ab omnibus cuiuscunque præeminentiæ, conditionis, aut status fuerint, debere admitti decernimus, nec eos prætexto cuiusuis cósuetudinis impediri posse a quoquam Christiano nomine gloriante, quo minus regna, prouincias, terras quaslibet ad quæ ipsos destinari contigerit, ingrediantur libere, ac commissæ sibi legationis officiũ exerceant in eisdem.

Qui verò de cætero super prędictis dictos legatos aut etiam nuntios quos ad quascunque partes pro causis quibuslibet sedes ipsa transmiserit, præsumpserint impedire, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant, Ioa. 22, in extrauag. ca. super gentes.

Canonis

Canonis istius materia est sacrilegium in Apostolicam autoritatem. Quo ad personas est vniuersalis. Quo ad actiones, vna prohibetur, scilicet impedire legatos seu nuntios Apostolicos ne recipiantur, & faciant ea ad quæ missi sunt. Et est episcopalis, quantum est ex hoc canone.

In vocatos ad dirigendum moniales in electionibus, non abstinentes ab his vnde oriri vel nutriri possit discordia in ipsis electionibus faciendis.

Cap. LXXX.

Discordiam in actu electionis seminantes vel nutrientes excommunicantur.

HI quos ad dirigendas in electionibus moniales deinceps contigerit euocari, ab his prorsus abstineant, per quę inter eas super faciendis ipsis electionibus oriri possit discordia, vel exorta nutriri, aliàs eo ipso excommunicationis sententiæ se nouerint subiacere, de elect. cap. indemnitatibus, lib 6.

Canonis istius materia est discordię occasio in electione. Et quantum ad personas comprehendit omnes & solos vocatos ad dirigendũ moniales in electionibus faciendis. Quantũ ad actiones, duas comprehendit. Prima est, non abstinere ab his vnde possit oriri discordia in faciendis dictis electionibus. Secunda est, nõ abstinere ab his, vnde possit nutriri discordia exorta super dictis electionibus faciendis.

Ex quibus bene consideratis, claré liquet quòd non vocati ad dirigendas, &c. quantumcunque seminent discordias, & diabolicé agant, exépti sunt

ab

ab hoc canone. Et similiter illis qui discordias seminant super electionibus factis, etiam si sunt de numero vocatorum, quoniam pœnæ non extenduntur vltra casus suos Et est episcopalis.

In eos qui ordini prædicatorum aut minorum contumeliam seu iniuriam in septem casibus inferunt.

Cap. LXXXI.

Iniuriam ordini prædicatorum vel minorum inferentes quibusdam casibus, excommunicantur.

INtrãtes monasteria monialium prædicatorum siue seculares, siue ecclesiasticæ personæ sint, in casu non concesso à constitutionibus earum, vel sine licentia magistri ordinis, aut alterius ab ipso magistro habentis super hoc potestatem, sunt ipso facto excommunicati. A qua excommunicatione non possunt absolui (præterquam in mortis articulo) nisi à Papa vel magistro ordinis, vel ab alio habente super hoc specialem autoritatem ab aliquo prædictorum. Et ista sententia est lata etiam per Papam in bulla ordinis.

Intrantes monasteria sanctæ Claræ seu monialium ordinis minorũ, & in casibus nõ concessis in regula ipsarũ, vel sine licẽtia eorum qui dare possunt, sunt ipso facto excõmunicati. Et Papæ reseruatur absolutio, vel Generali ipsius ordinis.

Quicunque libellos famosos in vulgari vel literali sermone, necnon cantilenas vel rythmos edere, vel detinere, vel publicare præsumunt in infamia status ordinis prædicatorum vel minorum, sunt excommunicati. A qua excommunicatione non possunt absolui, nisi personaliter sedi Apostolicæ se præsentent. Alexander in priuilegio

gio ex alto,& in alio,non sine multa.

Quicunque prædicare, docere vel defensare præsumunt quod prædicatores vel minores non sint in statu perfectionis,& quòd non liceat eis de eleemosynis viuere; & quòd non liceat eis prædicare, vel confessiones audire de licentia summi Pon.aliorum prælatorum inferiorum & rectorum ecclesiarum aut sacerdotum parochialium consensu minime requisito, sunt excommunicati. A qua sententia non possunt absolui, nisi personaliter sedi Apostolicæ se præsentent. Alexander vbi supra.

Idē Ponif II. in priuilegio sacræ religionis, vbi etiam excommunicantur omnes qui impediunt eosdem fratres ne possint in suis ecclesijs celebrare, recipere eleemosynas, vel prædicare.

Quicunque præsumunt in loco fratrum prædicatorum violentiam damnabilem exercere, eo ipso sententiam excommunicationis incurrunt. A qua absolui nequeunt nisi per sedem Apostolicā, vel per conseruatores ordini prædicatorum deputatos. Clemens in quibusdam locis,& in alto.

Quicunque in monasterio vel ecclesijs suis detinēt apostatas ordini prædicatorum, nisi eos eiecerint postquā eis per fratres dicti ordinis ne eos detineant fuerit denuntiatum, sunt excommunicati. Bonif. in priuilegio, virtute.

Item fratres minores, qui præsumunt recipere fratres ordinis prędicatorum professos, sine licentia summi Pontif. faciente expressam de indulto huiusmodi mētionem, vel nisi prius suorum priorum licentia fuerit petita & obtenta, sunt excommunicati.

Clemens ad minores, quos nos. Idem de eremitanis, Alexander ad eremitas, vestram.

Magistrâ

Magistri rectores artistarum,& scholares stud. Paris.qui publicè vel occultè fratres prædicatores vel minores à consortio vniuersitatis Paris.excludere moliuntur, sunt ipso facto excommunicati à qua excommunicatione absolui nequeunt, nisi personaliter sedi Apostolicæ se præsentent. Alexander ex alto.

Circa hos septé canones relatos à sancto Antonino in tertia parte suæ summæ, aduerte quòd primus (scilicet de ingressu monasteriorum dolum, seu præsumptionem requirit, ita quòd nó solum excusantur ingredientes ex ignorantia quasi inuincibili (puta quia consueuerunt monasteria alicubi liberum habere ingressum, & nihil sciunt de excommunicatione(sed etiam scientes excommunicationem,& existentes in locis vbi seruatur si ingrediuntur in aliquo casu putantes sibi licere, excusantur, quia non præsumunt. Et in Decretali prohibente ingressum in monasteria ordin. prædicatorum,ponitur verbum præsumat.In secundo quoque canone nota quòd non sunt excommunicati derrahentes huiusmodi religiosis, sed detrahentes statui,vt litera clarè dicit.

Excommunicatio potest diuersimode incurri vltra canones considerãda.

PRæter has autem excõmunicationes inueniuntur multæ aliæ,in tria distinctæ genera.Earum namque aliquæ quamuis sint notæ,nó tamen sunt consensu vtentium comprobatæ, quales sunt omnes cótra non reuelantes simoniã, & contra dãtes pro habenda gratia vel iustitia in curia Romana. Aliæ sunt communiter ignotæ,quales sunt multæ quæ dicuntur Io.22. quæ non possunt esse vtentiũ consensu firmatæ, ex quo vt ignotæ aut incertæ fuerunt

fuerunt,& sunt. Vidit fortè quispiam vnam copiā & scripsit, quod ea facilitate reijcitur, qua propo nitur. Has ego non retuli, quia nolo esse doctor simulum. Et hæc duo genera non ligant, quia leges iam mæ seu abrogatę sunt. Aliæ sunt nouæ quidē, sed quia nouæ, & nescio an sint receptæ, ideo ambiguus sum, vt sunt illæ quæ in cōsilio Lateranen. vltimo sub Iulio secundo, & Leone decimo continentur, quas glossare præsumere excommunicatum ibi est. Et vna est contra cardinales Roma. eccle. reuelantes aliquid in consistorio vetitum à Papa, alia est contra impressores librorū, alia contra prædicatores miraculorum. Quarta, tenor est.

STatuimus ne quis cardinalium vota in cōsistorio data, & quæcunque ibi gesta aut dicta, quæ in odium aut præiudicium aut scādalum alicuius redundare possunt, verbo vel scripto, vel quouis alio modo reuelet sub pœna periurij & inobediētiæ. Et quotiescunque à nobis, & Rom. Pont. pro tēpore existente specialiter & expressè vltra præmissa inductum fuerit super aliqua re silentium, si quis contrafecerit vltra dictas pœnas, excommunicationem latæ sententiæ incurrat, à qua nō possit absolui nisi à nobis præfato Rom. Pont & cum expressione causæ, præterquam in mortis articulo. Leo X. in XI. sessione concilij Lateranen.

STatuimus & ordinamus quòd de cætero perpetuis futuris temporibus nullus librū aliquē seu aliam quamcunque scripturā tam in vrbe nostra quàm alijs quibusuis ciuitatibus & diœcesibus imprimere seu imprimi facere præsumat, nisi priùs in vrbe per vicarium nostrum & sacri palatij magistrum, in alijs verò ciuitatibus & diœcesibus per episcopum vel alium habentem peritiam scientiæ libri, seu scripturæ huiusmodi imprimendæ

T ab

ab eodem episcopo ad id deputandum, ac inquisitorem hæreticæ prauitatis, ciuitatis siue diœcesis in quibus librorum impressio huiusmodi fieret diligenter examinétur, & per eorum manu propria subscriptionem sub excommunicationis sententia gratis & sine dilatione apponendam approbatur. Qui autem secus præsūpserint vltra librorum impressorum amissionem, & illorum publicā combustionem ac centum ducatorum fabricæ basilicę principis Apostolorum de vrbe sine spe remissionis solutionem, ac anni cōtinui exercitij impressionis suspensionem, excommunicationis sententia innodatus existat. Idem ibidem in x sessione.

SI qui in suis prædicationibus ad populum miracula falsa aut incerta, vel prophetias quæ a sacra scriptura non constant, prædicare, seu Episcopis aut suis superioribus (scilicet ecclesię Prælati) detrahere ausi fuerint, vltra pœnas contra tales à iure statutas, excommunicationis etiam sententiam (à qua non nisi à Rom. Pontifice, præterquam in mortis articulo cōstituti, absolui possint) eos incurrere volumus. Idē ibidem in xj sessione.

EXpeditis duobus (primo, scilicet & quarto promissis superius de excommunicatione tractandis, scilicet in quibus casibus incurritur excōmunicatio, & ad quem spectat absolutio cuiusq.) occurrit tractandum secundum inter promissa, scilicet quę sunt vetita excommunicato, quæ si faciat, peccat.

Excommunicato plura sunt illicita, tam diuina quam humana, à quibus non abstinens peccato aggrauatur excommunicationis.

VBi scito quòd hæc sunt multa tam diuina quā humana, excommunicatus siquidē exclusus est à

est à participatione sacramentorum & diuinorũ officiorum cõmunione, ita quòd peccat mortaliter sacramentis participando, actiuè vel passiuè. Et si clericus est, & actum alicuius ordinis sacri exercet, aut ordiné suscipit, efficitur irregularis. Et similiter peccat mortaliter orando cum alijs, siue dicendo, siue audiendo, siue interessendo, ad hoc vt diuinis intersit, & hoc tam in ecclesia quàm extra, Et ratio peccati mortalis in his casibus est præceptũ ecclesiæ sic communiter intellectum, quia excõmunicatio directè excludit à diuinorũ communione. Est quoq; suspensus ab ecclesiastico officio & beneficio. Et hinc est quòd nõ potest conferre beneficia, nec iudicare, nec alia quæ iurisdictionis sunt, imo nec facere fructus suos ex beneficio quod habet, quandiu est in mora petédi absolutionem. Nullũ præterea potest acquirere beneficium, nec potest eligi aut eligere, nec valét literç per eum impetratç à Papa. Et est nihilominus exclusus à legitimis actibus, scilicet accusare, testificari, constitui in procuratoré, constituere procuratorem, nisi sit reus. Et gesta per eum ratione publici officij etiam ciuilis, nõ valét, Et demum à cõuersatione humana excluditur. s. colloquutiõe, cõuiuio, & huiusmodi, ita quod excommunicatus cõtraria faciés peccat, quia cõtra rectã rationé legis ecclesiasticæ facit. Nõ tamé peccat in quolibet prædictorũ mortaliter, sed quandoq;. Discerni autem hoc potest distinguendo actus vetitos excõmunicato in tria genera, duo extrema, & vnũ medium. Excommunicatio si quidem separãdo à cõmunione fidelium, separat primò à sacramentorũ & diuini cultus cõmunione, quod est primum commune fidelibus. Separat deinde ab ecclesiasticorum actuum communione, quod secundum est in

quo communicant Christiani. Separat demum à humanorum operum communione, quæ cõmunia sunt Christianis, & non Christianis. Et quantum ad duo extrema spectat, clara est differẽtia, in hoc quòd contra primum genus agere, est peccatum mortale, vt prædictum est. Contra tertium autem non est peccatum mortale, quia excommunicatio directè excludit à communione hominem quatenus Christiani sunt, & per quandam extensionem à communione hominum. Et ideo illud contra, hoc præter inhibitionem ecclesiæ agitur: illud, mortale: hoc, veniale.

Sed de medio genere, & de actibus legitimis ciuilibus, non vsquequaque clarum est. Rationabile tamen videtur, quòd si in huiusmodi actibus non se immiscet aliqua iniustitia, aut aliquid aliud ex suo genere mortale, quòd non peccetur mortaliter. verbi gratia, si excommunicatus iudicat, est peccatum mortale ex suo genere, quia incidit in iudicium vsurpatum, quia potestas eius ligata est, sicut non potestas durante suspensione, seu quasi suspensione. Vsurpatum autem iudicium est mortale ex suo genere, quia iniuriam facit per illum actum & illis quos iudicat, tanquam potens actu super illos & communicato, cuius actum vsurpat. Similiter si excommunicatus electus acceptat, iniustitiam enim manifestè incurrit. Et similiter si eligit, iniuriatur & electoribus, quorum numerũ iniustè auget, & ecclesię, cuius se quasi prouincié agit. Et multo magis conferendo beneficia, & faciendo fructus suos in casu non concesso, & sic de similibus vbi iniustitia immiscetur. Vbi autẽ nec iniustitia nec aliud ex se mortale immiscetur (vt si excommunicatus pro veritate testimonium ferat in ecclesiastico etiam iudicio, vel aliquid eiusmodi

modi faciat) nō video vnde peccetur mortaliter, quum ab his non primò sed secundariò sit exclusus. Petere autem etiam exigendo debitum in matrimonio non est magis peccatum quàm petere pecuniam à debitore: vtrunque enim potest excommunicatus, licet possit debitor excipere allegando excommunicationem.

Participatio cum excommunicatis quibus casibus impunè permittatur.

CIrca tertium præmissorum (scilicet de peccatis participantium cum excommunicatis) pro constanti habetur, quòd participantes in diuinis cum excommunicato in casu non licito, peccant mortaliter, & quod participantes in alijs in casu non licito, peccant venialiter.

Casus autem liciti, extra diuina tamen continentur hoc versu.

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse:
Hæc quinque faciūt anathema ne possit obesse.

Et exponuntur sic, Vtile, hoc est propter vtilitatem propriam, quia licitum est ab excommunicato & exigere & recipere quòd mihi debet. Rursus propter vtilitatem animæ ipsius excommunicati, quia licitum est prouocare, monere. &c. ad saluté animæ suę, etiamsi alia interponantur, vt facilius aut fructuosè agatur. Lex matrimonij, quia vxor licitè communicat marito excommunicato, vt canon dicit.

Et eadem ratione vir communicat vxori excōmunicatæ, saltē in iis quæ debet illi. Humile propter subiectionem, & canon explicat filios, seruos, ancillas seu mancipia, rusticos seruientes, necnon omnes alios qui non adeo curiales sunt, vt eorum consilio scelera perpetrentur, & intellige de ijs

qui erant antequam excommunicatus esset in huiusmodi eius seruitijs, & econtrario superior cómunicat licitè subdito in ijs ad quę ei tenetur. Res ignorata ignorātia facti vel iuris quādo excusat, & hęc etiā excusat à participatione in diuinis. Necesse, in articulo enim necessitatis cessat peccati ratio.

Sed quia multipliciter dicitur necessitas, scito necessitatem clarè excusare, primò violentiæ, vt si quis violenter tenetur etiam in diuinis cum excommunicatis, & talis deberet animo intendere non interesse diuinis, vt sic nullo modo agat ad communionem, sed patiatur quo ad corporalem præsentiam, cui & non consensui potest inferri violentia. Secundò corporalis indigentiæ meę: vt si non possum necessariò aliunde emere vel habere quàm ab excōmunicatis, vt patet, in c. quoniā multos, 11. q. 3. Tertiò, ratione necessitatis corporalis sustentationis ipsius excōmunicati. licet enim dare excommunicatis eleemosynā ad eorum sustentationem, vt ibidem dicitur, & eadem ratione, licitum est medicare in infirmitate, & huiusmodi. Quartò, ratione necessitatis damni vitandi ex cōtractu inito, licitum est enim continuare cū excommunicato exequutioné contractus, qué excommunicatus non vult rescindere, ne damnum inde ego innoscens incurram, vt patet in cap. si verè. de sen. excom. Quintò ratione necessitatis spiritalis concilij pro me vel alio, vt quia non habeo alium sufficientem ad quem in hac indigentia cōsilij spiritalis recurrā: si enim mihi licet pro salute suæ animæ excommunicato communicare, cōsequens est vt etiam idem liceat pro indigentia animæ meæ. Sextus verò casus, scilicet ratione metus quantū ad participationē in diuinis, reprobatur à

cano-

canone.c. sactis.de ijs quæ vi metúsve causa fiunt, quia participatio in diuinis est peccatum mortale,& pro nullo metu etiam cadente in cōstantem virum debet quis peccare mortaliter. Quantū verò ad communionē extra diuina, indubitatus est (loquendo de metu cadente in cōstantē virum) ex ratione iuris, quia si secundum iura licitū est communicare extra diuina ratione necessitatis damni vitandi ex cōtractu inito, multo magis ratione damni vitandi ex metu cadente in constantem virum, quum longè maius sit hoc damnum quàm illud ex contractu inito.

Communicatio seu participatio cum excommunicato quibus casibus omnino sit illicita.

ILlicita autem cum excommunicatis, continentur hoc versu.

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.
Si pro delictis anathema quis efficiatur.

Et exponuntur sic, Os, hoc est loquutio, siue coram, siue per literas, siue per nuntium. Orare, hoc est communicare in oratione & diuinis, quod fit simul cum eo orando, vel audiédo Missam vel officium diuinum quodcunque. Nec prædicatio tamen nec lectio quantumcunq; theologalis computatur inter officia diuina in proposito. Vale, hoc est salutare,& loco salutationis dicitur ei, Deus te illuminet, aut aliquid huiusmodi. Communio in quibuscūque actibus specialiter legitimis. Mensa, simul comedere,&c. Ita quod in huiusmodi nō attenditur propinquitas aut etiam identitas loci, in quo vterque orat aut comedit, quoniam in eadem camera possunt ambo seorsum comedere,& orare absque eo quòd communicent in comedendo aut in orando, vt contingit quando pulsatur ad Aue Maria, & singuli seorsum dicunt,

quoniam nõ pulsatur ad orationem communem, sed priuatam. Et similiter in eadē ecclesia si vnus audit Missam in vna capella, & excommunicatus audit in alia capella, non communicant. Communicarent autem si ambo interessent vesperis, aut vni missæ, aut vni processioni, etiamsi vnus esset in capite, & alter in cauda processionis extensæ per duo milliaria. Et hinc fit, vt si excommunicatus transit per ecclesiam, aut est ibi, nõ vt intersit vesperis, sed propter negotium aliquod, licet trāseundo genu flectat, & oret priuata oratione, non propterea communicant dicentes vesperas cum illo sicut nec ipse communicat cum illis, & ideo nullus in hoc peccat.

Excommunicatio minor diuersimodè consideratur.

EXcommunicatio minor (hoc est ecclesiastica censura, qua homo excluditur à passiua tātùm participatione sacramentorum, & ex consequenti à passiua electione canonica, quia ius sic disponit. extra. de cleri. excom.) ante Concilium Constantiense frequenter poterat incurri, sed post illud Concilium in duobus tantùm casibus participando cum excommunicatis, &c. incurritur. Primus si participatio interuenit cum nominatim excōmunicatis publicè. Secundus est, & si cum excommunicatis propter manum violētam in clericum notoriam. Et intellige in vtroque casu tunc incurri minorem excommunicationem, quando participatio interuenit extra casus à iure permissos: in casibus enim à iure permissis etiā cum istis participatio non inducit excommunicationem minorem.

Tenor autem decreti Constantiensis relati à sācto Antonino Archiepiscopo Florētino, est iste:

Insuper

Inſuper ad euitandum ſcandala, & multa pericula, quæ conſcientijs timoratis contingere poſſunt, Chriſti fidelibus tenore præſentium miſericorditer indulgemus, quòd nemo deinceps à communione alicuius in ſacramentorum adminiſtratione vel receptione, aut alijs quibuſcunque diuinis, vel extra prætextu cuiuſcunque ſententiæ aut cenſuræ eccleſiaſticæ à iure vel ab homine generaliter promulgatæ teneatur abſtinere, vel aliquē vitare, aut interdictum eccleſiaſticum obſeruare, niſi ſententia vel cenſura huiuſmodi fuerit in vel contra perſonam, collegium, vel vniuerſitaté, eccleſiam vel locum certum vel certam terram à iudice publicata vel denuntiata ſpecialiter & expreſſè, conſtitutionibus Apoſtolicis & alijs in cōtrarium facientibus, nō obſtātibus quibuſcūque ſaluo ſi quē pro ſacrilega manuum iniectione in clericū ſententiam latam à canone adeo notoriè conſtiterit incurriſſe, quòd factum non poſſit aliqua tergiuerſatione celari, nec aliquo ſuffragio excuſari, nam à communione illius, licet denunciatus non fuerit, volumus abſtineri iuxta canonicas ſanctiones.

Excommunicatio minor quæ inducat incommoda.

PEccat igitur mortaliter peccato ſacrilegij excommunicatus minore excommunicatione ſi ſe ingerit paſſiuæ participationis cuiuſcunque ſacramenti, quia excluſus ab eccleſia, indignus accedit,, ſicut excommunicatur maior ingerens ſe diuinis. Participantes autem cum excommunicato minore, nullam ex participio incurrunt cenſuram, quia excommunicatio minor non tranſit in tertiam perſonam. Et reſeruatur abſolutio ab excommunicatione minore ſacerdoti proprio, hoc

est sacerdoti qui potest absoluere à peccato mortali, non quia excommunicatio minor habet annexum peccatum mortale, sed quia est vinculum ecclesiasticum ac per hoc soluendum à ministro iurisdictionis ecclesiasticæ, quam non habet quilibet sacerdos qui potest absoluere solùm à venialibus ea ratione, quia pœnitens se illi submittit in materia non necessaria in sacramēto pœnitētiæ, qualis materia est peccatum veniale, quod homo non tenetur confiteri. Ex hoc enim quòd pœnitēs sola peccata venialia confitenda habet, obtinet vt possit se confitendo subiicere cui maluerit sacerdoti, quia nulli tenetur de illis confiteri. Sed ex hoc non est priuilegiatus vt possit à quo sacerdote voluerit absolui à vinculo ecclesiasticæ censuræ, quia totum oppositum concurrit hîc, quoniā tenetur de hac censura quærere absolutionem, & obtinere eam ante absolutionem à quibuscunque peccatis, & cuiusque sacramenti susceptionem: & propterea oportet recurrere ac ministrum ecclesiæ habentem aliàs potestatem iurisdictionis. Et posset diaconus, imo simplex clericus habens iurisdictionem, absoluere à minore excommunicatione multo magis quàm potest absoluere à maiore, quoniam vtriusque absolutio non spectat ad potestatem ordinis, sed iurisdictionis.

Peccatum falsi multipliciter committi potest.

FAlsarius tam monetæ, mensurarum & ponderum, quàm scripturarum seu literarum aut sigillorum, peccat proculdubio mortaliter, quia interuenit ibi factum perniciosum ex suo genere. Posset tamē propter imperfectionē actus veniale tantū interuenire peccatū, vel ratione minimi nocumenti, vel quum loci gratia alieno nomine quis fingit

fingit literas. Contingit quoque sine omni forte peccato fingere alieno nomine literas officiose, dum vtiliter agitur alterius negotium, nec dubitatur quod gratum erit illi cuius nomine scribitur. Et in huiusmodi priuatis literis alieno nomine fictis, ratihabitio à falsitate excusat.

Infamiam propria persona negligenter non impediens peccat in seipsum, & dicitur crudelis.

FAmam propriam falso ereptam negligere, tūc est peccatum, quum alijs hoc nocet seu nocere timetur, nam fama propter alios nobis necessaria est. Et in tali casu dicit August. Qui confidens conscientiæ, negligit famam, crudelis est, quia aliorū animas occidit, vel blasphemantium viam Dei audita bonorum infamia, vel imitantium malum quod factum putant, excusando se super reputatos bonos. Verum iuxta occurrentis necessitatis casus & facultatem prouidendi iudicandum est in singularibus de peccato hoc: nam quādoque melius prouidetur proximis cum hilari patientia tolerando infamias nostras quam obsistendo, nec tunc negligit quis famam propriam, sed optimam curam habet eius offerendo illam Deo. Vnde nisi charitas proximi impellat, melius toleratur infamia quàm pro fama laboretur.

Violatio festorum in honorem Dei sanctificatorum vitiosa est & punibilis.

FEstos dies in honorem Dei sanctificatos violare, peccatum est sacrilegij, quia iniuria fit tempori sacro quantum ad illud ad quod sanctificatum est. Et quia sanctificatum tempus festiuum est ad exteriorem cultum exhibendum Deo & positiuè vacādo diuinis, & negatiuè abstinédo ab omnī ope-

opere seruili, & quibusdam alijs per ecclesiam ad iunctis, extra de ferijs, idcirco peccatū violationis festorum trifariam committitur, vel omittendo diuina pro tunc præcepta, vel faciēdo opus seruile, vel omittendo aliquid prohibitorum fieri in festo. Et quātū ad primū, quia sola Missa cōmuniter est in præcepto, ideo sine rationabili causa omittere Missam in festo, peccatū mortale reputatur. Et hic esto prudens, admittendo pro rationabili causa omne motiuum rationi humanę consentaneum, etiamsi nō fuerit vrgēs, quoniā deficiēte contēptu & subsistente ratione quæ illius cōditionis personas libenter ad Missam euntes inducere videtur ad omissionem Missæ, in tali casu non incurritur peccatū mortale, quāuis si minus sufficiēs est rō, peccetur venialiter. Et vniuersaliter sic est, quando quis bona fide putat se excusari ab auditione Missæ, & ideo omittit illā. Et simile est si præter intentionem ex aliqua negligētiola Missa omittitur. Et omniū ratio est, quia nō formaliter agitur cōtra pręceptū, nec vsque adeo materialiter interuenit transgressio, vt redeat peccatū in naturā suę formę. Verbi gratia, rationabilis causa omittendi Missam, est occupari in seruitio infirmorū, custodire ea quæ custodia indigent, quādo oportet alterū omittere, potius enim omittēda est Missa, quā seruitiū infirmorū, quàm custodia rerum. Hinc enim excusantur puellæ nō euntes ad Missam, quia sic est consuetum, & sic iubent matres & mulieres per mensem luctus, & per purificationē post partū abstinētes iuxta consuetudinem patriæ à Missa, & sic de similibus. Ex hoc autem quòd solus exterior cultus cadit sub hoc præcepto, non continetur sub hoc præcepto contritio peccatorum, nec vitatio aliorum peccatorum. Et propterea

pterea circunstantia festi diei non est circunstantia necessaria aliorum peccatorum cōmissorum in festo, nisi fiant in contemptum festi. Minus autem sufficiens, sed rationem sapiens ratio est, matutinum iter in festo absque vrgente necessitate aggredi, vt cum socijs quis eat tunc euntibus, putans enim propterea se excusari, contra præceptum non agit, quamuis malefaciat.

Intelligitur autē Missa in festo præcepta Christi fidelibus, vt intersint sacrificio Missæ, intersint autem corpore & mente, hoc est animo vacādi Deo durāte Missa. Et propterea si quis corporaliter pręsens sit Missę, sed mentē aduertēter à Missa diuertat ad alia, non satisfaciat præcepto Missę, quoniā ita ibi est ac si voluntariè ibi dormiret, paria nāque sunt lōgè à Missa fieri per volūtariū somnū & per voluntariā diuersionem mētis ad alia. Vnde sicut obligatus ad Horas canonicas, non satisfacit si ex proposito mentem ad alia diuertat ab officio, ita oblitus ad Missam, nō satisfacit si à Missa mentem ad alia aduertenter distrahit notabiliter, modicū enim pro nihilo reputatur. Vtrum autē audiatur vel non, vtrum sit Missa propria vel non sub præcepto non cadit. Et quamuis dum sacerdos nō auditur, aut non intelligitur, vel secreta dicit, liceat aliquā spontaneam orationē dicere ad habendam mentem Deo vacantem tempore sacrificij durante, non tamen videtur vsquequaque tutum prima facie in Missa de præcepto dicere pręceptas Horas canonicas, aut iniunctam pœnitentiam, seu orationem ex voto debitam, quia duo diuini cultus debiti, debent vt duo exolui, & non confundi sub vno tempore & vna actione. Si tamē de facto oppositum quis fecerit, non damno illum, quia licet fortè malè fecerit, satisfecit tamen præcepto vtri-

que

que quantum ad vitandum peccatum mortale omissionis vtriusque, ex eo quòd idem tẽpus cõpatitur vtrunque simul persolui, dum solo interiore actu, Missæ possumus attendere, aut quia secreta dicuntur, aut quia non auditur, seu non intelligitur sacerdos. Dixi autem fortè malè fecerit, quia non oportet persoluentem intra tẽpus Missæ præceptæ alias de præcepto quoque orationis, peccare, sed tunc tantũ quum impedimentũ præstatur debitę attentioni ad Missam. Videmus enim absque vllo scrupulo sacerdotem ipsum qui celebrat, dum chorus cantat, dicere cum ministris Horam aliquam canonicam, ex eo quod dixit totum quod chorus cantat, quasi tempus illud ei vacet licet in veritate sit tempus Missæ. Et similiter dum sonant organa, potest ab omnibus fieri eadem ratione semper militante, quia. s. non impeditur debita Missæ attentio, sed vnus diuinus cultus alteri compatitur. Quo ad secundum verò, quia solum opus seruile seruilitate non mystica, sed corporali (quòd solum cõprehendit exteriora opera seruis propria, ad quæ. s. seruos deputatos habemus) intelligitur ad literam, ideo exercere in festo opera seruilia, peccatum mortale est.

Quod vt clarius percipias, scito exteriora opera trifariam distingui. Quędam enim sunt ex suo genere seruilia, & hæc sunt propria seruis, vt opera mechanica, arare, fodere, suere, &c. Quædam verò sunt ex suo genere libera, vt artium liberalium exercitia, vt pulsare instrumenta musica, disserere, scribere, &c. Quædam verò sunt communia liberis & seruis, vt itinerari, curam sui agere, &c. Sola prima sunt in festo prohibita. Reliqua sunt licita, & in tantum licita, vt etiam ipsa opera seruilia quando transeunt in communia, fiant licita.

Tran-

Transeunt autem in communia dupliciter, vel ratione necessitatis, quia. s. occurrit necessitas eorum ad salutem corporis mei vel proximi, vt sunt opera præparantium medicinalia, & seruitia infirmorum, & huiusmodi.

Vel ratione damni vitandi, vt quia segetes sunt in periculo, aut hostes timētur, oportet laborare, & similia, quilibet enim siue seruus, siue liber tenetur suę & proximi saluti cōsulere, & dānū vitare.

Quo ad tertium, quū ab ecclesia quatuor inueniantur in festo prohibita, quæ opera seruilia non sunt (s. fieri primo mercatum, secundo placitum, tertio iudicium ad mortem vel pœnam, quarto iuramentum nisi pro pace vel alia necessitate, vt patet in c. omnes, extra de ferijs) secundum ac tertium intantum inhibentur, vt non solum iudicialis strepitus conquiescat, nisi necessitas vrgeat, aut pietas suadeat, sed tam processus habitus quā sententia promulgata annulletur. in c. conquestus.

Vt autē singula clarificentur confessoribus, aduertendū est, mercati nomine duo posse intelligi. Primo, nūdinas quę semel, aut bis in anno alicubi iuxta diuersarū patriarū mores fiūt, seu quasi nundinas, quæ vulgariter dicūtur mercata, quæ semel aut bis aut etiam ter in hebdomada alicubi fiunt, dum rustici, &c. ad forum deferunt oua, pullos, fructus, vinum, &c. ad vendendum. Secūdo actum mercandi, hoc est emēdi, & vendēdi. Et si quidem nūdinæ intelligantur, ius hoc cōtraria cōsuetudine præualente, nullibi fortè locum habet. Et quia Prælati iam diu viderunt & vident, nec reprehendūt, pro abrogato haberi potest vbi sic fit. Si verò quod vocatur mercatus intelligatur iuxta vulgare expressum. à cōsuetudine approbatur, & vbique quantum memini vidisse, mercatus qui die festo occur-

occurrit, in alterum transfertur diem. ... autē actus
mercandi intelligatur, & sub actu mercādi, on nis
actus vendendi, locandi, conducendi, &c. tūc gra-
no talis eget, quoniam consuetudo populi Chri-
stiani in multis oppositū habet. Panis enim, vini,
herbæ, fructus, carnes, & reliqua huiusmodi ad mi-
nutum (hoc est pro vsu illius diei) passim emuntur
& venduntur vbi inueniuntur. Nec est dubium li-
citè fieri quodlibet horum & similiū, nisi episco-
pus aliquid horum prohibeat aut reprehēdat, vel
per totum diem festū vel vsque ad certam horā,
puta vesperarum, q laudabile est fieri, vbi obediē-
tia speratur. Et hinc habes quid de tabernarijs, ho-
spitibus, lanijs, piczicarolis, & similibus iudicare
debes. s. iuxta consuetudinem non reprehensam à
Prælatis. Placiti nomine iudiciales lites intelligū-
tur. Quæ duobus sunt tantum casibus concessæ in
festo, vel vrgente necessitate, vel suadente pietate.
Et hinc excusantur iudices rurales ius dicentes ru-
sticis iuxta patriarum aliquarum consuetudines,
pietatis enim causa hoc fit, ne pauperes perdant
diurnum laborem necessarium eis ad victum, &
eadem ratione causis miserabilium personarum
intendere licet. Vrget quandoque ad hoc necessi-
tas, vt quia haberi postea non potest testis aut iu-
dex, &c. Iudicium ad mortem vel ad pœnam, nisi
in flagranti crimine repertus statim puniendus ob
necessitatem sit, quia timetūr ne impediat iu...a
si detinetur, vel quia latronum augmentum hoc
exigit, vel quia tēporis, puta belli conditio hoc re-
quirit. Hoc.n. q pro reuerentia festi institutum est,
non debet, contra rectæ rationis iudiciū d latie-
nem veritatis militare. quoniam spiritus sanctus est
spiritus sapiētiæ, intellectus, sciētiæ & consilij. Iu-
ramentum demum in festo prohibitum intelligo

iura-

iudiciales, nisi pro pace aut necessitate, quę rectæ rationi relinquitur iudicanda. Sunt autē quinque circa hoc præceptum diligenter consideranda, ne præceps detur sententia de peccato mortali.

Primum est commune huic & alijs præceptis, vel perspiciatur si formaliter (hoc est ex intentione) commisit vel omisit quis vt festum violaret, seu non curans quod violet festum, nam hoc est peccatum mortale ex suo genere, siue id quod cōmittitur sit opus seruile, siue ab ecclesia prohibitū, si verò nec intentio fuit violandi festum nec tam affectus fuit cōmissioni aut omissioni vt non curauerit implicitè de violatione festi (rediret enim tunc actus in naturam suę speciei) non incurritur peccatū mortale, quia non propriè fit contra præceptum. Potest tamen grauius & minus graue & leuius in huiusmodi interuenire veniale peccatū iuxta excessus modum, consideratis persona, notitia, ratione & reliquis singularibus circunstātijs. Et hinc excusantur à peccato mortali infinite cōmissiones & omissiones, quasi bona fide non credendo agere contra præceptum patratæ. Secūdum quoque cōmune, est modicum pro nihilo reputari, ita quòd propter imperfectionem actus (hoc est violationis festi) non requiratur violatio, sicut propter imperfectionem nocumenti, lædere proximum in minimo, veniale est, vt patet in furto, detractione, & contumelia. Et hinc excusantur à mortali parum laborantes, vel suendo, tondendo, vel reparando aliquid, &c. & similiter emētes, aut vendentes rem vnam minimum tempus in hoc occupando, & similiter qui modicum quid Missæ omittunt. Qui verò cōmunicato sacerdote, à Missa recedunt non expectata benedictione, peccant absque dubio, nō tamē mortaliter, quia nō omitti-

tur pars notabilis, doctrina siquidem & sacrificiũ Missæ iam completum est.

Tertiũ est, quòd ex causis sex excusantur opera in festo illicita. Primo, ex diuino cultu. Hinc enim licita fiunt opera per se ordinata ad cultum diuinum, quæ. s. sunt partes diuini cultus, vt gestare cruces & statuas sanctorum in processionibus, & quæ sunt præparatoria quasi simultanea cũ diuino cultu, & pulsare campanas. Et quæ debuerũt prius præparari, si tamẽ tunc supersunt agenda, vt mundare & ornare templum, conficere hostias pro Missis. Hæc enim debent ante festum fieri, sed si ex rationabili causa non potuerint fieri, possunt in festo fieri. Dixi autem per se ordinata, quia opera seruilia quæ accidẽtaliter ordinari possunt ad cultum diuinũ (vt fodere terrã, colere agros, ędificare domos, & huiusmodi) nõ fiũt licita ex hoc ꝙ fiunt propter ecclesiã, vt consuetudo Christiani populi testatur, & ratio exigit, quoniam hæc quia impediunt diuinũ cultũ, prohibita sunt. Quod si alicubi necessitas paupercułę ecclesiæ hoc facit licitum de consensu episcopi, non damno, non tamen extendendũ consulas, quũ ipsi ecclesię seruitores & rustici teneãtur, nõ minus quàm alij ab oper. b°sernilibus in festo abstinere, & si ipsi tenẽtur seruare, quõ alijs licet propter ipsas ecclesias non seruare?

Secundo, ex pietate. Et hinc licita sunt in festo iudicialia, vt decr. dic. pro miserabilibus enim personis voluit ecclesia hæc prohibere. Vnde & tolerantur iudices in villis ius rusticis dicentes causa pietatis, quia alijs diebus non possunt sine damno conueniri, & similia. De pietatis vero operibus, cũ supradicta distinctione dicito opera per se pietatis semper esse licita, vt sepelire mortuum, seruire infirmo, & huiusmodi. Seruilia autẽ opera quæ

quæ accidentaliter possunt ad pietatem ordinari, nequaquam ex pietatis ratione fiunt in festo licita, nisi necessitas exposcat, tum quia in iure non conceditur, sicut onus iudiciale quod esset in festo licitum, nisi ecclesia prohibuisset, quia nō est seruile, tum quia opus religionis (quale est obseruare festum) non est prætermittendum, occupando se in seruilibus propter pietatem cessante necessitate. Et ideo ex hoc capite non dicas quòd reficere pontes & vias, &c. licitum sit in festo propter pietatem. Et confirmatur, quia hæc non sunt licita propter consanguineos, ad quos vna eademque pietas est. Noli tamen damnare hæc facientes simplici corde, arbitrantes obsequiū se præstare Deo, quia aliunde illis subueniri potest s. ex consuetudine, vel authoritate maiorum, vel ex necessitate. Tertio, ex necessitate. Et hæc habet multos ramos, scilicet necessitatem proprij corporis, necessitaté corporis proximi, necessitatem vitandi imminentis damni tam in rebus proprijs quam proximorū, & demum necessitaté publicæ vtilitatis. Ex his enim excusantur in primis non solum iudicialia (vt Decret. expresse docet dicens, nisi necessitas vrgeat) sed etiam opera quæcunque ad subueniēdum infirmo opportuna, minutorum, aromatariorum tonsorum, & breuiter omniū. Hinc quandoque & lanij tempore æstiuo vel continuorum festorum, & similiter molitores & pistores superueniente multitudine egentium pane, & similes excusantur. Hinc sub hasta vēdere in castellis authoritate publica, ne dānū incurrāt domini rerum, excusantur, quia alijs diebus nō cōparent emptores occupat agriculturę. Hinc bellare, fossas, aggeres, ꝓpugnacula facere quādoque, succurrere ruinæ, tollere fruges ab illuuione, ab igne, ab incur-

ſionibus,& ſimilia operari, ferrare equos in itinere, continuare muliones iter,excuſantur. Et ſimiliter artifices eorum quæ continuatam exigunt operã (vt decoctio laterũ,ſaponum,calcis,& ſimilia) poſſunt operas ſuas in feſtis continuare. Et ſimiliter qui ſunt adeo indigentes, vt niſi laborent in feſtis, non poſſunt ſe ſuoſque filios ſuſtentare, magna vrgente neceſſitate ad laborandum in feſto, & ideo excuſantur,audita tamen Miſſa, ſecreto laborando ob vitandum ſcandalum. Præcepta ſiquidem eccleſiæ, ſecundum id quod in pluribus inuenitur, intelligenda ſunt ligare: communiter autem homines communibus eccleſiæ feſtis ſeruatis,prouidere ſibi ſuiſq; poſſunt, ſed vbi aut tot ſunt multiplicata feſta, aut tanta viget neceſſitas, vt non poſſit quis illa ſeruando ſibi ſuiſq; prouidere,ceſſat legis vinculum,niſi quis dicat quod tenetur ille mendicare,quod eſt ſtultum.

De violentia autẽ coactis ad laborandũ in feſto diſtinguendum eſt, quoniam ſi violentia infertur ideo vt iniuria fiet feſtis,nõ eſt parendũ,ſed potius eſt moriendum, nam ſicut tenetur quis mori potius quam loco ſacro iniuriam facere, ita tenetur quoque mori potius quã tẽpori ſacro iniuriam inferre, vtrunque enim ſacrilegij crimen eſt. Vnde Machabei potius mori elegerũt quã carnes porcinas comedere, quia ad hoc cogebantur vt contra legẽ facerent, tunc enim vrget Chriſti comminatio. Qui meos ſermones erubuerit corã hominibus,&c.Si verò infertur violentia nõ propter feſti iniuriam, ſed propter exactionem operis, & niſi ſerui,famuli, ſubditi, aut quicunque ſic compulſi pareant,imminet eis damnum magnum in perſona vel rebus, tunc ex neceſſitate imminẽtis damni vitãdi,poſſunt audita(ſi poſſunt) Miſſa laborare.

re. Necessitas demum publicæ vtilitatis rationabiliter excusat labores illos, qui nisi absque discretione dierũ fierent, magnũ respublica sentiret incommodũ. In quo genere sunt cursores, qui nõ ob priuatũ damnũ sibi aut alteri imminẽs vitandum, sed quia ars sua est, omni tempore illam exercẽt, semper parati. Hos enim aut oportet dãnare, aut ex hoc quod publica vtilitas huiusmodi exigit artem, excusare non solũ à labore, sed etiã ab omissione Missæ, in quã frequẽter incurrere hos oportet. Et quoniã non damnãtur aliæ licitæ artes, quę festorum violationem inducunt (vt nauigatiua, & quæcunque continuum exercitium pluſquam sex dierum inducunt) rationi cõsentaneum est, vt ars cursorum, siue peditum, siue equitum, valde vtilis reipub. excuset dantes illi operam, & inde viuentes, præcipuè, quia nõ spectat ad eos quærere quãta & qualis est necessitas eundi, nec hoc est consuetum quærere. Vnde hos & similes ex necessitate publica excusat, ita quòd ex consuetudine scita & non reprehensa à Prælatis excusatio complicatur. Quarto, ex occursu lucri transitorij. Indulsit enim ecclesia (vt patet in c. licet de ferijs) vt halecia quæ quodam tempore transeunt, capere liceat in festo. Et pari ratione non solum alios pisces transitorios, sed quomodolibet repentè occurrat transitorium aliquod lucrum, aggredi licitum est, tanquam huiusmodi lucrum cessans damnum reputetur. Sed memento moderaminis subiuncti, vt. s. circumpositis ecclesijs & Christi pauperibus honesta lucri portio detur. Quinto, ex hoc quod corporale opus est spiritalis actus exercitium. Et hinc scribere ad docendum, vel discendum, vel ad significandum alteri (vt fit per literas) cõsilium dare verbo vel scripto, & legere in scholis nõ solum

Theologiam, sed Philosophiam, & quamcunque aliam licitã scientiã, & concilia ac electiones facere, studere, & reliqua quæ mentis opera ita sunt, vt nõ ad exteriorem perficiendam materiam sint, vt artiũ mechanicarum exercitia materiam perficiunt, formando lignũ, ferrum, lanam, linum, &c. proculdubio licita sunt in festo, quoniã nihil horum est seruile opus, nec inter prohibita ab ecclesia cõputatur, imo ex hoc capite excusari videntur ij qui diebus festis picturis inspiciendis vacant discendo retrahendo, non vt pingant, sed vt discant. & archimagistri qui designãt in charta quomodo aliquid sit fabricandũ ad instruendũ aliquẽ de futuro opere. Hæc enim spiritalis potius est exercitatio, nõ operis mechanici, sed doctrinæ & disciplinæ. Sexto, ex cõsuetudine Christiani populi generali aut speciali in aliqua patriæ scita, & nõ solum tolerata, sed non reprehensa ab Episcopis seu Prelatis. Hinc enim coquorũ, tabernariorũ, hospitũ, nautarũ in fluminibus, vẽdentiũ & ementiũ ad minutũ comestibilia, conducentiũ equos aut operarios pro die crastina, nũdinarũ, itinerũque exercitia, & similia cõsueta excusantur. Et merito, quia sicut consuetudo potest facere de licito opere illicitum quantum ad tempus, ita econtrario potest de aliàs illicito in festo efficere licitum. Quartum est, ne fallaris, iudicare volens opus licitum vel illicitũ in die festo ex hoc quòd fit vel non fit mercenariè, quoniam omne opus quod licitum aut ex se aut ex necessitatis articulo aut consuetudine & huiusmodi in festo est si venale est, potest mercenariè in festo fieri, nec per hoc redditur seruile, vt in commentarijs super secunda secundæ. q. 122. diffuse declarauimus, vbi latius de festorum obseruatione disseruimus. Quintum est, quod licet cum abstinen

abstinentia à seruilibus, solius Missæ cultus sufficiat in festo ad euitandum mortale peccatum, tenentur tamen fideles diem expendere in diuinis laudibus, saltem eundo ad prædicationem & ad vesperas. Vnde qui festos dies post missam vane consumunt ludendo, iocando, otio seque vagando, aut venando, spectaculis intendendo, & huiusmodi, licet ipsis operibus, vtpote non seruilibus, mortale non incurrant, ex omissione tamen diuini cultus ad quem festa instituta sunt, grauiter peccant, quia non reddunt quæ sunt Dei Deo, & quia quantum in se est, ridiculo exponunt Christiana festa, iuxta illud, Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata eius. Et hoc præcipuè tangit viros graues & maiores & dominos: cæteri namque eos imitantur.

Festa populo Christiano indicta quæ sint.

QVæ sint festa ab omni Christiano populo seruanda ex consuetudine discerne. Nam certa quidem omnium dierum dominicorum, Natalis, Circuncisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis, cum duobus diebus sequentibus, Ascensionisque Domini, ac Pentecostes, cum duobus sequentibus diebus, & corporis Christi, quatuor solennitatum beatæ Mariæ semper virginis, Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis, & Natiuitatis, natiuitatis Ioannis Baptistæ, duodecim Apostolorum quo ad festa principalia (quod dicimus propter festa eorum secundaria, vt cathedra Petri, & similia) martyrum duorum Stephani & Laurentij, & festiuitatis omnium sanctorum, & inuentionis sanctæ Crucis. De festis verò sanctorum Angelorum, & præcipuè in Septembris fine de sancto Martino, Syluestro, ac Innocentibus, & similiter de dedicatione ecclesiæ, & qui-

buscunque alijs potest conformare se quisq; consuetudini patriæ. Quod ideo dixerim, quia non videntur prædicta vbique seruari, quamuis præcepta dicantur.

Consuetudo in festorum obseruatione seruanda est.

CIrca principium & finem festorũ, patriæ consuetudo seruetur, ita vt licet communiter festum celebretur de vespera in vesperam, si tamen ars aliqua (puta sutoria aut tonsoria) consueuit à media nocte in mediam noctem celebrare, seruari potest huiusmodi consuetudo, habetur enim pro approbata patriæ consuetudine quantum ad illas artes quæ sic consueuerunt absque Prælatorum reprehensione celebrare festa.

Filius potest tripliciter in parentes peccare.

FIlij peccata particularia sunt tria. Primum est, irreuerentia parentum, quæ si notabilis esset iniuriando, irridendo, aut operando, peccatum proculdubio mortale impietatis est. Secundum est, inobedientia quo ad illa in quibus filius subiicitur patri, subiicitur autem & quo ad domesticam gubernationem, & morum instructionem, est enim pater ex naturæ iure gubernator & instructor filiorum & domus, & ideo inobedientiæ crimen filius incurreret paterna præcepta contemnens. Tertium est, omissio subuẽtionis, & hoc in casu necessitatis, quoniam pater tenetur sustentare filium, & non econtrario, nisi in casu necessitatis, in quo filius peccat plusquam mortaliter non subueniendo patri indigenti, iuxta vires prouidendo illi de necessarijs. Impietatis enim hęc omnia crimina sunt, quia pietas parentibus cultum obsequiúmque præbet, & sunt cõtra primum præceptum secundæ tabulæ.

Concubitus soluti cum soluta semper est peccatum.

FOrnicatio (hoc est concubitus naturalis soluti cum soluta) peccatum mortale est, dicente Apostolo quod excludit a regno Dei, ad Gal. 5.

Fraus an semper in peccatum inducat.

FRaus peccatum sonat, sicut & mendacium, sed mortale vel veniale iuxta materiam. Nam fraus ad damnum proximi tendens perniciosa est, nisi circa minimum versetur. Si vero iocosa aut efficiosa est, venialis est, quia non contra dilectionem Dei aut proximi militat. Excusatur quoque fraus nociua à mortali, si præter intentionem accidit, sed quum illam percipit, tenetur damnum resarcire, & famæ suæ consulere, ne scandalum fit de eo tanquam doloso.

Ablatio rei cuiuscunque inuito domino semper peccatum est.

FVrtum (hoc est occulta acceptio alienæ rei inuito domino) peccatum est mortale ex suo genere, quia iustitiam violat contra charitatem proximi. Potest tamen esse veniale propter imperfectionem actus, vel ex parte primi motus, vel ex parte paruitatis rei, quia modicum pro nihilo reputatur. non enim reputatur quis læsus in rebus ex parua re ablata.

Sunt autẽ quatuor circa furti peccatum aduertẽda. Primũ est, de animo furandi, ne erres intelligẽdo quòd si quis surripit pomum, peccet mortaliter, quia habet animũ illud pomum furãdi. Error est iste, quoniã animus furãdi importat animũ inferendi nocumentum proximo: non vocatur autẽ nocumentũ si est nocumẽtum secundũ quid, quale est nocumẽtum in re minima. Et propterea per animũ furãdi, intellige solummodo animum surripiendi aliquid notabile. Et ideo si quis surripit

aliquid minimũ, habens animum non surripiendi aliquid notabile, excusatur à furto mortali. Si autẽ paruum surripit, ita quòd si posset, notabile etiam aliquid acciperet, proculdubio animo furãdi accipit, & peccat ex furtiuo animo mortaliter. Et hinc habes vnde furta famulorũ famularumq́; excuses, quum comestibilia domi surripiunt vt comedant, sunt enim cõmuniter peccata venialia. Et signum animi non furtiui est, quando nõ æstimat quis accipere, quia modicum est, aut pro modico æstimat quod accipit. Secundũ est, de inuito domino, quoniã intelligitur respectu rei ad hoc quòd sit furtũ. Potest siquidem dominus rei esse inuitus dupliciter. Vel quantum ad rem quæ surripitur, vel quantũ ad solum modum accipiendi, puta quia displicet ei quòd occultè accipiatur, & non quòd res tollatur, vt sæpe contingit in furtis domesticis inter patrem & filium. Nõ enim committit furtum filius occultè surripiens res patris volentis filium res illas habere, sed nolentis quòd occultè acciperet, quoniam tunc propriè loquendo non inuito, sed non vidente domino accipit. Et hinc multas occultas acceptiones domesticas excusare potes, dum præ verecundia aut respectu tolluntur res occultè non inuitis dominis quo ad rem: venialia siquidem sunt omnia hæc.

Tertium est, de re aliena. intelligitur namque in proposito res aliena non solum quantũ ad dominũ quia scilicet res est alterius, sed etiam si tãtummodo sit alterius quantum ad custodiam seu detentionem, ita quod si quis rem propriam quam alius tenet vel in pignus, vel in depositum, vel etiã quia furto illam subtraxit, furtiuè accipit, furti tamen incurrit, quia rem alienam quantum ad custodiã occultè accipit custode inuito, debet enim

iuris

iuris ordine seruato, rem suam repetere, & non sibiipsi ius dicere. Est autem aduertendum quod licet ita sit regulariter, in casu tamen quo quis non potest iuris virem suam recuperare, aut propter paupertatem, aut propter excellentiã detinentis, aut propter defectum iudicis, vel probationum, aut propter scandalum, &c. & absque scandalo potest quis secrete rem suam recuperare, non creditur reus furti, quia tunc non propriè ius sibiipsi dicit, sed exequitur naturale ius circa rem suam, ex quo ius ciuile impedimentum est ei. Tenetur tamen efficere vt qui detinebat, sciat se non teneri ad restitutionem illius rei, ne si ad pœnitentiam conuersus fuerit, damnum incurrat ipse aut eius hæres iterum restituendo.

Quartum est, quòd inter aliena computãtur inuenta, tenetur enim inuẽtor non sibi sed domino reddendam accipere rem inuentam, si bona conscientia accipere vult illam, alioquin furtum committit. Et si quidem dominus scitur, aut diligentia præmissa inuenitur, reddatur illi. Si autem dominus non inuenitur (quia fortè viatori cecidit) debet illi reddi in bonis spiritualibus, ex quo non potest in temporalibus reddi. At si inuẽta domino carent, sunt inuentoris, sicut quæcũque in nullius bonis sunt, occupantis sunt. De thesauris tamẽ vbi ius ciuile disponens in obseruantia est, seruandum est. Naufragorum verò bona iuxta leges quorundam littorum cõfiscata ex hoc ipso quod ex naufragio sunt, nescio qua iustitia occupẽtur, nisi illa qua afflicto additur afflictio. Vnde non leges, sed legũ corruptiones ac tyrannides sunt. Nec excusantur seruantes illas, imo (vt patet extra de rapto. ca. excommunicationi.) nisi ablata restituant, excommunicationi se nouerint subiacere, qui

Christia

Christianos naufragium patientes spoliant.

Inanis gloriæ appetitus an semper in peccatum inducat.

GLoriæ humanæ appetitus licet malus non s[it] (nam ita licitum est cupere & quærere humanam gloriam, sicut licitum est cupere & quærere alia bona humana, scilicet pecunias, agros, & huiusmodi: est enim gloria vnum inter bona humana non paruum) inanis tamē gloriç appetitus peccatum est, quia à recta dissonat ratione omne vanum. Est autem gloria vana non solùm quando de falsis est, sed etiam quando de transitorijs aut à transitorijs expetitur, quia nō solùm de falsis vana est gloriatio, vtpote de his quç non sunt, sed etiam quum transitoria tanti fiunt, vt de illis aut ab illis quæratur gloria, vanitas est. Sufficere debet homini à transitorijs gloria transitoria vt sic, & nō quasi gloria absolute, illa enim parui fit, si cognoscitur, dum autem magni fit quia vt gloria absolutè æstimatur, vanè appetitur, quia reuera magnum quid nō est. Non est autem semper mortale peccatum, sed solùm quando amor gloriæ repugnat charitati, vel quantū ad illud de quo est gloria, vel quantum ad intentionem appetentis gloriam. Et primo modo solùm peccat mortaliter, qui gloriatur de aliquo quod est peccatum mortale, quicquid sit illud. Secūdò verò modo, qui ponit suum finem vltimum in gloria humana, hoc est qui tantum afficitur gloria, vt illam prçferat obseruationi præceptorum, vt est ille qui ob amorem gloriæ consequendæ, vel timorem gloriæ perdendæ incurrit aliquod peccatum mortale, vt Lucretia elegit adulterium ne infamaretur, cuius oppositum elegit Susanna, præferens diuina præcepta gloriæ humanæ & vitæ.

Gula quid dicatur, & an semper sit peccatum.

GVlæ peccatum consistit 1.ò in hoc quòd cibus delectabilis delectabiliter sumitur, quoniam hoc nullum peccatum est, nisi quis sit adeo insipiens, vt putet omnem voluntariam delectationem sensibilem esse peccatum. Sed consistit in hoc quod inordinatè delectatio cibi appetitur aut habetur: puta quia plus aut priùs, &c. quàm debeat, delectatione cibi afficitur homo.

Et tunc solùm est mortale quando delectationē cibi habet quis pro vltimo fine, iuxta illud, Quorum Deus venter est. Hoc autem cognoscitur ex hoc quòd homo ob delectationem in comedendo non curat transgredi præceptum Dei, aut Ecclesiæ, vt si propter hoc furetur, aut contemnat ieiunare, &c.

Frequenter autem est veniale, & quandoque valde graue, vt cùm delectatio cibi allicit ad comedendum vsque ad vomitum, aut alia inconuenientia, & similiter quum inducit ad alia peccata, puta ad nimium sumptum, vel ad nocendum propriæ sanitati, & ad quæcunque alia peccata, quæ secundum se sunt iudicanda quanta sint.

Mutatio habitus debiti & conuenientis vitiosa est, nisi causa rationabilis interueniat.

HAbitus debiti omissio vel occultatio, nisi rationabilis causa excuset, peccatum est, quia contra aut præter rectam est rationem. Quinque autem habitus differentias debitas in communi conuersatione humana inuenimus.

Prima est, circa differentiam maris & fœminæ. Et constat peccatum esse marem in habitu fœmineo, aut econtrario conuersari. & in Deuterono. capit. xxij. prohibetur vt abominabile Domino &

in

in decretis diſt. 30. anathema ſit mulier induēs veſtem virilē. Verùm hæc intelliguntur, quando pro ſuperſtitione aut luxuria fiūt. Vnde ſi in laruis aut comœdijs hæc fiant, tranſire poſſunt. Sed in continua conuerſatione non eſt permittendum, quia contra bonos mores, & cuſtodiam caſtitatis communis eſt. Et niſi ab Epiſcopo moniti ſub pœna excommunicationis deſiſtant, excōmunicandi ſunt, & eiiciendi de conuerſatione humana. Secunda eſt, circa differentiam clericorum & laicorum. De qua vide ſupra in verbo clericus. Tertia eſt, circa differentiam religioſorum & aliorum. Et quãtum ad religioſorum dimittentium habitum peccatū vide infra in verbo, religioſus: quantum ad aliorum peccatum, qui religioſo habitu in laruis vtuntur, diſtinguendum eſt an fiat laudabilis repræſentationis gratia, quia tunc non eſt peccatum, aut in religionis vel religioſi ludibrium, & tunc ratione iniuriæ notabilis eſt peccatum mortale: aut ſola vanitate, & tunc inter vana trāſire poteſt, ſi ſecundū veritatē non irrogatur iniuria alicui notabilis.

Quarta eſt circa differentiam Chriſtianæ fidei ab alijs ſectis, puta Iudæis, Mauris, &c. Nam ſi differentia certa diſtinctiua Chriſtianorum & aliorum eſt, ita vt quilibet vtens tali habitu fateatur ſuam fidē, mortale eſſet peccatum Chriſtiano deferre habitum Iudæi, aut Mauri. Nec ſic erat tempore quo beatus Sebaſtianus ſub militari habitu degebat, ita quòd ex eius exēplo non liceat ex cauſa quacunque in caſu propoſito contrauenire, puta Chriſtianum deferre ſuper veſtes characterem O, ex aliquo timore, vbi hoc eſt proprium ſignum Iudæorum, quoniam hoc nihil aliud eſt quàm ex timore fateri ſe Iudæum. Nec eſt ſimile de clerico qui ob timorem iter agit in habitu laicali, quo-

niam

niãm etiam explicitè tunc negare se clericum, non nisi officiosum mendacium est.

Quinta est, circa differentias statuum personarum, nobilium vel ignobilium, &c. Huius violatio ad immodestiam pertinet. De qua infra in vers. ornatus.

Peccatum an poßit in hastiludio committi.

HAstiludium (quo pro exercitatione bellica, aut pro solennitate festiuæ alicuius iucũditatis regiæ, armati equites duo contra se inuicẽ currunt cum lanceis) ex suo genere peccatum mortale non est, quia in eo non interuenit vt in pluribus mors, aut mutilatio, aut quodcunque notabile personæ nocumentum, huiusmodi enim ludi ex hac sola causa perniciosi sunt, scilicet ex nocumento personali. Et propterea si verum est, quod supponimus (scilicet quòd vt in pluribus non accidat huiusmodi nocumenti periculum) hastiludium & quicunque alius ludus militaris habens talem conditionem, damnandos nõ est, quoniam actus humani ex eo quod vt in pluribus inuenitur, iudicantur. In cuius signum torneamentum damnatur, quia sæpe inde mortes proueniunt, vt patet extra de torneamentis. ca. felicis.

Peccatum infidelitatis quibus modis committatur.

HÆresis crimen est infidelitatis, ex tribus constans, scilicet errore in ijs quæ sunt Christianæ fidei pertinaciter. Et aduerte primò diligenter, quod tertia conditio requisita ad hæresim (scilicet obstinatio) non sic requiritur tanquam non sit hæreticus, nisi qui sit inflexibilis & immutabilis, sed sic exigitur quòd homo vult in ijs quæ sunt fidei sic credere, non obstante

quod

quòd Ecclesia oppositum decreuerit quantum ad manifesta, aut decernere quantum ad ambigua. Verbi gratia, quãtum ad manifesta, si quis vult deliberatè credere quòd Spiritussanctus non procedit à patre & filio, aut quòd non erit resurrectio mortuorum, aut quòd mortuo corpore moritur etiam anima, non eget alia obstinatione, quia iam est hæreticus ex hoc quòd non dubitat hæc esse contra fidem sanctæ matris ecclesiæ, & tamen ipse voluntate deliberata credit hæc, est enim satis pertinax qui elegit non captiuare intellectum suum sacræ scripturæ, sanctæque matri Ecclesiæ. Quantum verò ad ambigua, si quis ignem inferni aut aquas quę super cœlos sunt, credat esse vel non esse similes istis igni & aquæ existentibus apud nos, nō propterea est hæreticus, quia neutra pars clarificata est à scriptura vel ecclesia. Sed si sic adhæreat vni parti, vt etiamsi sancta mater ecclesia decerneret alteram esse necessariò affirmandam, ipse nihilominus vellet deliberatè credere suam partem, hæreticus esset propter hanc pertinacem animi præparationem adiunctam. Aduerte secundò, quòd licet hæreticus purè mentalis sit verè & perfectè hæreticus, non est tamen excommunicatus, sed ad hoc quòd sit excommunicatus exigitur aliquis actus exterior, quia ecclesia nō iudicat actum interiorem nudum secundum seipsum. Vnde talis posset absolui à peccato liberè. Sed si etiam sibi ipsi dixit exteriori loquela, iam est excommunicatus in cœna domini, &c.

Histrionatus exercitium an & quando sit peccatum.

Histrionum peccatum non consistit in exercitio histrionatus, nam licitè potest officium suum

fuum exercere, hoc est vacare, vt gestibus, verbis, nouis adinuentionibus delectationem alijs præbeat seruatis debitis circunstantijs. Sed præcipuè consistit in materia, vel inhonesta, vtẽdo scilicet actibus aut verbis inhonestis. Vel diuina, ponendo res fidei aut ecclesiæ in iocum. Vel iniuriosa, despiciendo alios. Aut adulatoria, &c. Peccant quoque secũdum locum, tempus, negotia, & personas, dum horum aliquid non considerant, aut paruifaciunt. Peccant & tertiò ex fine, nimis placere cupientes hominibus. Quando autem in huiusmodi peccatum mortale interueniat, non facile dixerim, quia iocosæ hæc dicuntur & fiunt. Veruntamen in ijs quæ ex suo genere sunt mortalia (vt iniuriȩ diuinorum & hominum & similia) nisi paruitatis offensæ excuset, quia modicum pro nihilo reputatur, peccatum mortale incurritur, quia licet iocositas excuset à tanto, non tamen à toto. Propter huiusmodi autem annexa histrionatus, ab Aug. tantopere damnantur histriones & dãtes eis, vt habes in decretis. distin. 86. cap. donare, & qui venatoribus, el primo.

Peccatum homicidij dupliciter potest incurri.

Homicidiũ (hoc est illicita hominis occisio) peccatum mortale est, contra iustitiã & charitatem. Et quia occidere hominẽ dupliciter cõtingit, vel per se, hoc est intentione occidẽdi, vel per accidens, hoc est præter intentionem; si est ex intẽtione, est illicita ex triplici capite. Vel ex parte hominis occidendi, quia non meretur mortẽ. Et hinc semper occidere innocẽtem est illicitum, nisi per accidens iudex excusetur in casu in quo oportet ipsum secũdum allegata & probata damnare innocentem ad mortem. Et similiter per accidens

cidens excusatur carnifex exequens sententiam iniustam nõ continentem errorem manifestum. Et similiter excusantur milites subditi in bello occidentes, ex obedientia ad bellum reputatum iustum, quamuis secũdum secretam veritatem sit iniustum, accedentes, iuxta illud Aug. contra Manichæos. Vir iustus si fortè etiam sub Rege quod homine sacrilego militet, rectè potest illo iubẽte bellare, si quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum non est, ita vt fortasse reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostẽdat ordo seruiendi 23. qu. 1. quod culpatur. Vel ex parte occidentis, quia scilicet publicam autoritatem non habet supra illius occidendi vitam. Et hinc semper est mortale occidere ex intentione hominem absque publica autoritate, nec vllã noui exceptionem. Hinc enim homicidij rei sunt non solùm ex vindicta, rixa, &c. occidentes, sed etiam qui seipsos defendendo, alios occidunt, hoc est ideo se defendunt vt occidant, vel non sunt defensione contenti nisi occidant, quum solummodo in foro conscientiæ licet eis occidere per accidens, hoc est ideo occidere quia se defendũt, quia non possunt aliter se defendere, nisi occidãt. Iuxta hoc caput (scilicet ex parte occidentis) peccatum accidentaliter interuenit, si mala sit occidentis intentio, vt quamuis iusta sit occisio, occisor tamen ex odio vindictæq; liuore mandatum exequitur. Hoc enim accidẽtale omnino est, quia ex mala intẽtione etiam opera misericordiæ polluuntur, & non solum hæc iustitię opera.

Vel ex parte modi occidendi, quia scilicet non seruato iuris ordine: scriptũ est enim, Iustè quod iustum est exequeris. Deuteronom. 16. Et hinc

hom-

homicidij sunt rei occidentes veneno, vel alias secreto de mandato dominorum nõ citatos, nõ auditos, non damnatos, etiamsi læsæ maiestatis dicerétur rei. Nec excusat autoritas principis, etiãsi constaret principi, vt personæ priuatæ, quòd meretur quis mille mortes, quoniam scientia & potestas currũt pari passu, hoc est, quòd oportet potestatem publicam moueri à scientia publica, & secundum illam regulari. Nec hoc est de iure positiuo, vt possit princeps legibus solutus non seruare, sed est iuris naturalis, exigit namque natura actus publici (qualis est iusta occisio hominis ex publica potestate) vt sit ex publica volũtate, & publica sciẽtia, alioquin nec causæ sunt sibi inuicem commensuratæ dum potestas est publica, & sciẽtia est priuata, nec adhibentur causæ commensuratæ effectui, dum actio potestatis publicæ ponitur exire à scientia priuata. Sunt igitur homicidæ & princeps & cõsulentes & exequentes occisiones hominum indemnatorum ex publica sciẽtia.

Nec excusat, quam allegaret princeps, ratio scandali vitandi. aiunt enim persuadere necem conantes, quòd illum mortem mereri constat clarissimè, sed vt honor illius & familiæ, & dignitatis seruetur, & vt scandalum vitetur, oportet ipsum sine iudicio occidere cum dexteritate, sunt enim diabolicæ artes ad excusandas excusationes in peccatis. Nec propterea damnamus iudices qui repertos in flagranti crimine notorio (vt latrones in vijs & huiusmodi) statim suspendi iubent, interuenit siquidem ibi notorium facti loco accusatoris & testium, faciens publicam scientiam, & excitans publicam voluntatem & potestatem ad publicum iustitiæ actum. Et hinc videre potes non excusari officiales & subdominos,

 quibus

quibus à Regibus iubetur vt aliquem inauditum sine vllo crimine notorio capiant ac decapitét, si iussa perficiunt. Debent siquidem obedire quantú ad capturam & custodiam (quia hoc ex rationabili causa potest Rex iubere) sed non quo ad occidendum, quia hoc non potest Rex, absque scientia publica iubere: scientia autem publica nō est nisi tripliciter, scilicet vel ex propria confessione iudiciali, vel ex probatione iudiciali, vel ex notorio facto. Vnde vbi nullus interuenit actus iudicialis, nullúmque extat notorium crimen, non est exequendum principis mandatum ad necem proximi. Nec excusat obedientia tanquam in dubijs, quia nō est subditi discernere superioris iudiciū. quoniam hoc habet locum in ij, in quibus princeps potest bene vel malè iubere, non autem in ijs in quibus certum est eos esse homicidas, quale est mandatum propositum.

Hinc quoq; mortaliter peccant iudices, qui nō seruato iuris ordine damnāt ad mortem aliquos, etiamsi morte sunt digni, si tamen aliquid de substantialibus omittitur, puta sufficientia testium, est enim tunc iudex ipse homicidij reus, quem à occidit hominem non vt ius seruans & dicens. Ex his demum clarè habes quòd occidere seipsum, semper est illicitú, quoniam occiditur homo contra naturalem charitatem suiipsius, & contra iustitiam, quum nullus sit suiipsius iudex, nec propriæ vitæ Dominus, & quilibet sit pars ciuitatis, & solus Deus sit qui occidit & viuere facit.

Hominis occisio accidentalis, dupliciter cōsiderari potest, ad hoc vt in peccatum occidentem inducat.

OCcisio autem hominis per accidens (hoc est præter intentionem) illicita ex duplici capite inue-

inuenitur, vel ex immoderata actione, vel ex negligentia. Et ex primo quidem capite infiniti sũt modi iuxta plurima immoderata opera, ex quib⁹ potest occisio hominis præter intentionem operãtis euenire. Nam & immoderata sui aut proximorum, aut rerum defensio, illicitam reddit inuasoris occisionem, quæ si moderata esset, non ei ad peccatum imputaretur mors inuasoris, nam non solum seipsum, sed proximum (vt Ambr. in primo de officijs testatur, & habentur 23. q. 3 in cap. fortitudo. & cap. non inferenda) tuendo licet occidere iniuriam irrogantem, & pari ratione tuẽdo libertatem membrorum suorũ, ne scilicet turpiter patiatur, & similiter integritatẽ, ne mutiletur aut vulneretur, & similiter necessaria ad vitam & virtutem ne perdat res suas aut suorum. Quę si vis vide diffusè in commentarijs nostris super secunda secundæ, q. 64. artic. 7 ad secundum Et notabis verba Ambrosij, quę vniuersaliter de iniuria loquuntur Immoderata quoque venatio seu sagittę emissio, equitatio seu relaxatio equorum calcitrãtium, aut animalium malignantium, & quorumcunque lædere valentiũ, culpabilem reddit mortem inde sequentem. Immoderata demum medicina tanto magis homicidam medicum reddit, quanto minus est pręter intentionem, quia nõ debet tentare medicinarum vim cum periculo vitæ alienæ, nec vbi certa notitia morbi deest, potest exhibere periculosam de vita medicinam de cuius medicinæ viribus non potest se excusare qui professionem facit medicinæ. Comprehẽditur sub hoc quoque genere oppressio tenellorũ paruulorum in lecto, ex hoc quòd tenentur simul ad dormiendum, quũ hinc facilè possit talis oppressio sequi. Hoc autẽ intellige cõmuniter, posset enim in

 par-

particulari casu hoc licere, in quo .s. secundũ senatorũ iudiciũ nõ exponitur infans oppressionis periculo. Propter frigus autẽ nõ video licere, quia nõ sunt faciẽda mala, vt euitetur aliud malũ, sed potest aliter prouideri, puta ponẽdo tabulã aliquã intermediã, ne possit infans opprimi, & huiusmodi, & tãto plus quãto ętas illa patẽs est frigoris. Ex secundo verò capite (.s. ex negligẽtia) infiniti sunt modi iuxta infinitos casus in quibus huiusmodi negligẽtia interuenire potest. Colligẽdo tamẽ ad genera, distinguitur negligẽtia eorũ qui possunt & debẽt ex officio ꝓuidere, à negligẽtia eorũ qui possũt, & debẽt ex articulo occurrẽtis necessitatis prouidere nullus enim negligit, qui licet possit, nõ tamẽ debet. Exigit enim negligentia tria .s. posse, debere, & non facere. Imputatur igitur homicidij peccatũ dominis & officialibus, si ex eorum negligentia occiditur homo. Et hoc siue in casu inuasionis particularis occurrat, siue in casu quo publicis vijs nõ prouides, siue in casu quo ciuitas in iustitia aut quasi sine iustitia regitur, & quasi cuilibet licet impunè occidere, mutilare, ob fauores aut pecuniã aut ignauiã, &c. omniũ enim malorum huiusmodi rei sunt, quia tenentur custodire cultum publicum. Sub hoc quoque genere comprehenditur negligentia medicorum, qui curam ægri alicuius susceperunt, quum ob eorum negligentiam in studendo, visitando, &c. perit, quem ex suscepta cura tenentur. Imputatur denique homicidij crimen iis qui possunt & ex articulo necessitatis occurrente tenentur occurrere, si nõ occurrunt. Primò, si nõ pascit quis fame morientem, iuxta illud Ambr. Si non pauisti: occidisti. Secũdo, si non occurrit ad tuendum proximũ inuasum, si potest cum moderamine inculpatæ tutelæ, iuxta

illud

illud Ambr. Qui nõ repellit à proximo iniuriã, si potest, tã est in vitio, quã ille qui facit: vterq; enim casus est extremæ necessitatis. Tertiò, si nõ reuelando, aut retrahendo, aut, &c. prouidẽt ne aliquis ex sibi noto tractatu aut proposito, &c. interficiatur, quia tenentur adiuuare & eruere, quantũ in se est, à morte proximos. Ad hæc enim tria videntur omnes negligẽtiæ casuũ necessitantiũ ad occurrẽdum ne quis pereat, reduci. In primo enim mors naturalis, in secundo mors violenta manifestè, in tertio mors violenta occultè imminẽs cogit proximum vt occurrat, si potest.

Circunstantiæ quinque in canonicarum horarum celebrationis omissione considerandæ.

HOrarum canonicarũ omissio exigit ad sui discretionẽ peccati, vt tractẽtur quinque: scilicet qui, quid, qualiter, quando, vbi. Et quantũ ad primũ (qui scilicet teneãtur ad horas canonicas) quãuis ex præcepto in iure cõtento soli presbyteri expressi inueniantur, cõmuniter tamẽ tenetur, quòd quicũque in sacro ordine cõstitutus absq; rationabili causa (quæ semper subintelligitur) omittit, peccat mortaliter. Et similiter beneficiati, siue sint in sacris, siue nõ, obligati dicũtur. In his tamẽ exceptio rationabilis videtur, vt .s. excipiantur, nihil percipientes de fructibus beneficij, ita tamẽ quod ex parte sua nõ desit percipere fructus, quia cessat rõ obligationis: tenetur enim beneficiatus ad officiũ diuinũ, quia stipẽdiũ habet Ecclesiasticũ. Et secundũ hoc beneficiatus nõ appellatur quis, quãtũ ad vinculũ diuini officij, si nõ potest habere possessionẽ ac fructus beneficij, nisi fructus ei postmodũ dandi sint, quia tũc cõstat beneficium ei fructificare, quamuis actualis perceptio fructuũ pro

tunc sit impedita. Dicuntur & tertio obligati religiosi professi. Et certè nisi consuetudo illos obliget (de qua nihil scio) non tenentur ex professione, vt patet ex hoc monachorum ordo cõtra regulares clericos distinguitur, ex eo quòd isti diuinis ministerijs horarum canonicarum & missarũ mancipati sunt, illi ad contemplationem abstrahẽdo ab huiusmodi diuinis ministerijs. Hinc enim patet esse professos monachos in Dei Ecclesia absque horis canonicis. vide si vis sanctũ Tho. in vl. q. secunda secundæ, art. 7. ad secundũ. & Hie. 16. q. 1. c. alia & cap. sic viue, & c. si clericatus. Vnde nec conuersi qui ad seruitia clericorum in religionibus recipiũtur, nec professi in habitu clericali donec in sacris sint constituti, tenentur ex iure aut ratione ad horas canonicas. Victus nãque religiosis debetur ex eo quòd totaliter Deo dicati in illa religionis obedientia sunt non minus quã debetur à temporalibus dominis & hospitalibus victus illis qui eis per totã vitam in ministeriũ adscripti sunt. Et de professis clericis, vt dixi, ista cõsuetudini, de conuersis non dubites. Tertia, nos verò & similes lõge ab hoc vinculo esse scito, quia modus tantùm quidam viuendi est eorum vocata religiositas.

Nec propterea de cõuersis & tertianis fluctues, quia in eorum regula seu statutis decernũtur illis quædam orationes pro horis canonicis, quoniam hinc fit quidem vt teneãtur ad illas orationes, sicut ad alia mandata regulæ, non autem vt teneãtur ex Ecclesiæ præcepto ad horas canonicas. Hæc de primo.

Horæ canonicæ sunt iuxta Ecclesiæ propriæ ritum celebrandæ, & de iure septem sunt.

Quo

QVo ad secundum (scilicet quid dicere tenẽtur) ex iure quidem solùm inueniũtur septẽ horæ canonicæ præceptæ. Ex cõsuetudine autem quilibet debet iuxta suæ Ecclesiæ, seu religionis consuetudinem id dicere pro horis quod ibi cõsueuit pro horis dici. Et idem reputatur iudicium de adiunctis, siue suffragijs, siue psalmis, siue horis beatæ virginis, &c. Discernendo tamen consuetudinẽ habẽtem vim præcepti, à consuetudine simplici, ita quòd cõsueta, secundũ vim præcepti soluantur vt præcepta, & consueta vt cõsueta, nõ est propterea reus mortalis peccati commutans qualitatem horarum, puta soluens de sanctis quas deberet soluere de feria, & similiter soluens iuxta ritum Romanæ Ecclesiæ, qui deberet soluere iuxta monachalem ritum, & similiter commutans ordinem oratum, puta dicens sextam priùs, & postea tertiam. Et horum & similium ratio est, quia substantia præcepti consistit in hoc quòd canonicæ horę dicãtur, & non in qualitate aut ordine. Grauiter tamen peccant qui absque rationabili causa huiusmodi mutationes ad libitum faciunt. Hæc de secundo.

Diuinum officium deuotè & attentè & integrè celebrandum est.

QVo ad tertium (scilicet qualiter horæ dicendæ sunt) quamuis diuersi diuersa sentire videantur, planus tamen sensus textus in c. dolẽtes de celeb. Miss. manifestat sub præcepto cadere modum dicendi, quoniam & verba hoc significant clarè, dum dicitur. Districtæ præcipientes in virtute obedientiæ, vt diuinum officium nocturnũ pariter & diurnũ, quantũ eis Deus dederit, studiosè celebrent pariter & deuotè. Et ratio textus con-

firmat, quia iam tunc erat officium diuinum præceptum, & in modo exoluendi illud errabatur, & cõstitutio illa ad corrigẽdum defectũ qui in modo exoluendi committebatur, facta est, vt ipsa de ipsa testatur. Non ergo ad iterandum præceptum de dicendo officio diuino, sed ad præcipiendum modum dicendi nouum pręceptum factum est, vt scilicet studiosè & deuotè quantum Deus dederit exoluatur. Nec propterea quia Ecclesia non iudicat de actibus interioribus studiositas & deuotio referuntur ad exteriora tantum, quoniam verum quidem est ad Ecclesiæ iudicium non spectare actus interiores secũdum se, hoc est nudos, sed nõ est verum, Ecclesiæ iudicium subterfugere actus internos, vt sunt rationes actuum exteriorum. Excommunicat namque Ecclesia eos qui odio vel amore inquirunt, aut mittunt inquirere hęreticos, vt patet c. multorum de hæret. in cle. Sic autẽ est in proposito, quod licet internam studiositatẽ & deuotionem nudam ecclesia non præcipit, tamen vtranque, internam vt rationẽ exterioris cultus. Nec propterea laqueus iniectus est animabus, quoniam facilimum est huic præcepto obedire, nam nihil aliud exigit, nisi quòd quis animo vacandi Deo horas inchoet, & in cõtrariũ animus iste nõ mutetur, dum exoluit diuinum officium. Mutari autem in contrariũ est impossibile ex inaduertẽtia, quoniã non voluntariè ab officio vagatur qui inaduertenter vagatur. Et ideo si quis aduertit se cogitare hæc vel illa quæ debent esse extranea, tũ à meditatione sua, sed nõ aduertit quòd ab officio diuino distrahitur, quamuis voluntariè illa meditetur, nõ tamen voluntariè animus ab officio diuino distrahitur, ac per hoc animus vacandi Deo à principio officij habitus, nõ est mutatus in cõtrarium

trarium, quia nunquàm iste habuit animum rece-dendi à vacando Deo in illo officio, oportet enim recessum humanum à termino à quo fieri per se, hoc est ex intétione. Tanto auté facilius hoc mó-stratur, quáto nõ vna, sed quatuor vijs potest quis officio diuino attendere. Vel quantum ad verba, ne scilicet dicat vnũ verbũ pro alio, nec cõfundat aut colligat verba, vt districtè ac reuerenter dicat Vel quãtũ ad sensum verborũ, vt percipiat méte, & applicet affectũ ad id quod verbis significat, vel quantum ad gratiam petitam, puta castitatem, humilitatem, fidem, spem, diuinam amicitiam, cœlesté patriam, & alia huiusmodi, quę sola (vt patet intuenti) petuntur cõmuniter in diuino officio. vel quãtũ ad ipsum Deum seu Iesum Christum crucifixũ, &c. Et hæ omnes, secũda excepta, communes sunt doctis & indoctis, maribus & mulieribus, nisi quod in prima ignorantes possũt materialiter errare, sed nõ refert ad propositum. sat. n. est quod quis attédit ne erret. Et quia vna istarũ atté-tionũ sufficit, ideo inexcusabilis est quisquis officium diuinũ dicit non cum animo, quantum ex se est, vacãdi Deo. Qui enim cũ hoc animo inchoat, & non mutatur in contrariũ (hoc est in voluntatem nõ attédendi diuino officio) celebrat diuinũ officiũ ex parte sua studiosè & deuotè, expectans quantũ Deus det in prosequédo tam attentionis, quæ spectat ad studiositatem applicatiuam intellectus, & sensus ad attendendum, quàm cuiusq; sanctæ affectionis quę spectat ad deuotioné oblatiuã promptæ volũtatis ad ea quæ Dei sũt. Sicut igitur contra Ecclesiæ præceptum agit, ex occultissimo interiori odio omittés inquirere &c. ita cõtra Ecclesię præceptũ agit ex occulto interiori proposito in studioso & in deuoto dicens officiũ diuinũ.

Qui

Qui verò saluo animo vacandi Deo inuoluntariè vagatur, non peccat. Qui verò negligenter se habet circa exequutionem attentionis & deuotionis, venialiter peccat. Nunquam enim interuenit transgressio præcepti, quandiu immutatum manet primum propositum vacandi Deo, hæc de tertio.

Tempus qualiter sit in horarum canonicarum celebratione considerandum.

QVo ad quartum de tempore, distinguendum est, quia priuatum dicendo officium tempus est totus dies inchoans à vespere præcedentis diei vsque ad mediam noctem sequentis diei, ita tamẽ vt solas matutinas liceat in vespere præcedẽti dicere. Graue tamen est peccatum sine rationabili causa retardare multum horas, vt dicere primam horam nona vel vesperarum. Præuenire tamen vt quietius aut deuotius dicatur consulitur à iure, in c. presbyter: vt scilicet mane dicantur horæ vsque ad vesperas inclusiuè. Tempus autem publicæ celebrationis horarum, est iuxta laudabilem cuiuslibet ecclesiæ ac patriæ consuetudinem. Et licet sancitum sit in iure, vt horis debitis in Ecclesijs cathedralibus & collegialibus horæ dicantur, nullum tamen ego cognosco peccatum mortale in huiusmodi, etiamsi quandoque negligẽtia magna interueniat, dummodo communiter seruetur cõsuetudo, quia in huiusmodi circunstantijs nõ puto incurri mortale peccatum sine contemptu, quoniam non spectat ad substantialia materiæ præceptæ. Hæc de quarto.

Diuinum officium quandoque in loco priuatiuo celebrari permittitur, publicè autem vt iura iubent in ecclesia tantùm.

Quo

QVo ad quintum de loco, nullus est locus in quo non liceat priuatè diuinũ exoluere officium. Publicè autẽ in ecclesia celebrandũ esse iura iubent à deputatis ad illud, ita q̃ deponendi à clerici consortio sunt qui castigati nolunt interesse, vt in Decretis dist. 92. c. vlt. decernitur. Vbi tamen cõtemptus deest, & propter meam absẽtiã, non notabiliter læditur diuini cultus officij, & Prælati dissimulant, parum de ijs quę Dei sunt curantes, non incurro mortale peccatum ex hoc q̃ desum horis Canonicis in ecclesia mea, quia contra præceptum iuris positiui propriè non venio, nec notabile dãnum infero diuino cultui. Grauiter tamen pecco, si sine rationabili causa me debitis horis subtr ho, quia grauis est ratio diuini debiti.

De totalitate autem diuini officij nocturni pariter & diurni in ecclesijs cathedralibus & collegialibus, tam singularibus quàm regularibus, debitæ secundum iura, & minimè soluta in tot huiusmodi ecclesijs, dicendum est quòd vbi tenuitas census in causa est, & fuit semper, quantum in est in memoria hominum, excusantur collegiales seruantes consuetudinem, puta dicendo Missam maiorem, & vesperas in ecclesia, vel aliquam horam, prout ibi moris est antiqui, quoniam derogatum ibi videtur iuri communi ex rationabili Prælatorum tolerantia, vbi autem sufficientes habent prouentus, & extant templa, ac deputati ad huiusmodi cultum, percipientes suas portiones, & parum aut nihil exoluunt diuini cultus in ipsis ecclesijs ex introducto abusu, ipsi videriint si vinculo iuris derogatum est.

De illo autẽ qui in choro versus sui chori submisse sibi tantùm dicit, alterius autẽ chori versus audiendo

audiẽdo tantùm exoluit, ratio dictat q̃ non satisfacit, quia communis exolutio cõmunicantiũ est, iste autem per se loquendo non communicat alteri choro. Et ita alibi scripsimus. Si autem intelligerem quòd viri timorati consueuerunt sic facere, dicerem quòd consuetudo bonorum optima est legum interpres, & charitas quæ omnia communia reddit, efficit vt versus auditus sit cõmunis omnibus audientibus, tanto magis quanto maiores in choro non debent cãtare, sed meditari quæ ab inferioribus cantantur. Hæc de quinto.

Peccatum hypocrisis dupliciter incurritur.

HYpocrisis, (quo homo simulat personam iusti vel iustioris) peccatum est, quia mendacij vim habet. Incurritur autem dupliciter: vel formaliter, hoc est ex intentione, vel materialiter. Sed hypocrisis formaliter non est vna, sed diuersificatur iuxta diuersa intentionis obiecta. Inueniuntur enim in hypocrisis peccato duo mala, scilicet defectus bonitatis, & simulatio illius. Et propterea hypocrisis altera est quæ intendit vtrunque malum, vt quum homo intendit esse malus, & simulare se bonum. Et hæc est perfecta hypocrisis excludens à regno cœlorum. Altera intẽdens vnum malum tantùm, scilicet simulare se bonum, vel meliorem quàm sit, vt quum homo scit quidẽ non esse bonum, aut esse malum, non tamen hoc intẽdit aut contemnit, sed solummodo intendit simulare se bonum, seu meliorem quàm sit. Et hęc hypocrisis si nuda sit, licet non sit peccatum mortale, est tamen peccatum, quia mendacij vim habet. Si vero hæc hypocrisis sit vestita aliquo alio malo fine, ex illo iudicanda est. Si enim finis ille sit contra charitatem, est peccatum mortale. Si autem finis ille sit vana gloria, non tamen ita quòd inter

ponatur

ponatur vltimus finis, peccatũ eſt veniale quidẽ, ſed duplicatum. Si autem finis ille ſit bonus (puta ad ędificationem aliorum) nihilominus peccatum eſt, quia non ſunt facienda mala vt eueniãt bona. Hypocriſis verò materialiter eſt quum homo facit opera naturaliter ſignificantia interiorem bonitatem, aut meliorem bonitatem; & tamen intus non eſt, nec homo intendit per illa opera ſimulare illam interiorẽ diſpoſitionem bonam, vt quum quis quaſi eleemoſynaliter, aut quaſi liberaliter dat alicui rem quam ex debito ei dare tenetur, non quod intendat ſimulare ſe liberalem aut eleemoſynarium, ſed vel occultare ſe debitorem, vel aliquid aliud. Et ſic de ſimilibus. Vnde ſcito, quòd ille qui opera ad Dei ſeruitium naturaliter ordinata (vt ſunt ieiunium, oratio, eleemoſyna) facit ex intentione non ſeruiendi Deo, ſed ob gloriã humanam, &c hypocriſis peccatum incurrit formaliter, implicitè tamen, quia facit opus ſignificans intentionem ſeruiendi Deo quæ in ipſo non eſt, & intendit reputari eleemoſynarius, vel deuotus &c. Vnde conuincitur quod intendit ſimulare intentionem rectam quæ non eſt in eo, quantumcunque explicitè non intẽderet ſimulare, ſed gloriam ex opere illo acquirere humanã, redit enim hypocriſis actus in naturam ſuæ formæ ex tot cõcurrentibus. Vnde Matth. 6. hypocritas hos appellat, Quum facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut faciunt hypocritæ.

Peccatum iactantiæ ſex circunſtantijs quale ſit agnoſci poteſt.

IActantia (qua quis verba plus de ſe quàm ſit, aut apparet, eleuãdo dicit) ſex habet capita, ex quibus diſcerni quantum peccatum ſit, poteſt. Primum eſt, mendacium: eſt enim ſpecies mendacij.

Et

Et hic discerne, si interuenit iactando mēdacium perniciosum, aut officiosum, aut iocosum. Secundum est, inclusa laus, non enim iactator pure narrat, sed tanquam laudans narrat. Et similiter hic discernere oportet, si laus est perniciosa, officiosa aut iocosa. Tertium est, arrogantia, quando est illius iactantiæ efficiens causa. Et hic oportet discernere si est perniciosa. Quartum est, inanis gloria, propter quam quis se iactat. Et hic oportet attendere si ponitur in ea finis vltimus. Quintū est, lucrum propter quod quis quandoque se iactat. Et hic oportet inspicere si est in damnum proximi. Sextum est, vanitas ex qua multi se iactant. Et hoc constat esse veniale.

Transeo autē hæc sub breuitate, ne repetantur quæ de mendacio, arrogātia, & inani gloria in locis proprijs dicuntur. Laus quoque perniciosa sicut adulatio, & inanis gloria discernitur, s.s. laudatur, seu approbatur aliquid contra Deū, aut proximum, vt quodcunque peccatum mortale. Ex his enim habes quòd nisi perniciosa sit iactantia, et intentione aut materia contra Deum, aut proximū, venialis est, & frequens humani generis labes.

Idolatria crimen plusquam mortale dicitur.

IDolatriæ (qua s. alteri quàm Deo diuinus cultus exhibetur) peccatum est mortalissimum, quia quantum in se est, æquiparat creaturam creatori.

IEiunij ecclesiastici omissio multiplici egent consideratione, vt sanè iudicetur. Et ad quatuor capita cuncta reduci possunt. Primum est quid est de necessitate ieiunij. Secundum, qui sunt dies ieiunij. Tertium, qui tenentur ad ieiunium. Quartum, quali vinculo adstringamur ad ieiunium.

Ieiunij necessitas tria includit necessaria.

QVod pro ximum, de necessitate ieiunij, sunt tria.s.qualitas ciborum, hora competens, & vnica comestio. Exigit quippe omne Ecclesiæ ieiunium abstinentiam ab esu carnium. Sed inter quadragesimam & alia ieiunia hoc interest, quòd quadragesima requirit etiam abstinétiam ab ouis, & lacticinijs, in alijs autem ieiunijs potest quisque vti ouis, & lacticinij, vbi consuetudo est. vbi auté non est consuetudo, non licet. Quòd si alicubi in quadragesima consuetum sit vti butyro, excusantur, ex quo tanto tempore Prælati sciũt, & non reprehendunt. Horam conuenientem ad comedendum intantum exigit ieiunium, vt ab hora nomé acceperit, vt patet ex eo quòd dicimur ieiunare vel vsque ad nonam, vel vesperam, quasi tota vis ieiunij consistat in prorogatione inediæ vsque ad horam tardiorem. Et verè sic esse testatur ecclesiastica obseruatio. Propter quod quanto plus tarda hora comeditur, melius ieiunatur, non enim præcipit ecclesia manducari hora nona, sed negatiuam.s.non manducari ante. Et hora quidem conueniens ante quam non est comedendum, est meridies, grossa æstimatione. Sed vbi cõmuniter non seruatur à ieiunantibus, potest quis comedere illa hora qua communiter ieiunantes ibi comedunt. Et hoc ideo dico, quia paulatim detractũ multum videtur horæ, nam trecenti anni adhuc non sunt ex quo hora prandij in ieiunio erat hora tertia post meridiem, vt patet in diui Thom. scriptis. Nunc autem religiosi etiã multum ante meridiem æstiuo tempore in quadragesima videntur comedere. An autem antequam comedat dixerit cleri-

cus nonam aut vesperam, ad officij magis quàm ieiunij horam refertur, ad neutrius tamen spectat necessitatem. Vnica demum comestio nisi ad ieiunium necessaria sit, mentitur Greg. à quadragesimali ieiunio, dies dominicos subtrahés, quoniam inter dies dominicos tunc, & alios tantùm vna vel multiplici comestione abstinentiam distinguere experimur. Et hoc testatur ecclesiastica obseruatio.

Accidit tamé circa hoc quæstio, tum de vespertino ientaculo vòcato collatione vespertina, tum de diuidentibus prandium, tum de propinam seu credentium facientibus dominis, tum de pluries bibentibus cum aliqua confectione, tum de comedentibus aliquid propter superuenturam tarditatem prandij, tum de sumentibus mane ientaculũ, seu collationem serotinam, & prandium differentibus ad noctem, videntur enim omnes hi pluries comedere, & tamen non frangere ieiunium. Sed quædam horum facilè patet non aduersari vnicæ comestioni intentæ ab Ecclesia. Interpretamur quidem comestionem per se, hoc est ex intentione comedendi, ita quòd solus ille vltra ordinariã comestionem manducat, qui ideo manducat vt manducet. In quorum numero non computari constat facientes credentiam, sumentes aliquid ne potus noceat & hoc modo sumentes ientaculum serotinum, & pari ratione diuidentes prandium, puta quia præaccipiunt aliquid seruitores aut lectores mẽsæ, vel quia surgunt è medio prandio ad aliquid occurrens, & postea redeunt ad terminandum prandium. In his non est ex intentione nisi vnica comestio, quia per accidens diuisio illa accidit. Præsumentes autẽ aliquid mane propter præuisam longam occupationem retar-

datam

datiuam à prandio, ex eodem capite videntur excusari. Sed quia hora non videtur admittere quòd ad vnitatem prandij spectet quod mane sumitur, ideo ex debilitate isti excusantur, quando excusantur, quia scilicet si hoc non facerent, quasi deficerent, & inepti essent ad id quod interim facere oportet. Sumere verò ientaculum serotinum ad sustentationem naturæ, est proculdubio iterum comedere, quia directè manducare ad naturæ sustentationem ordinatur, vnde apud religiosos manducatio vocatur refectio, & locus manducãdi, refectorium, quia religiosi non debent vti cibo nisi ad reficiendum. Sumere autem dictum serotinum ientaculum ex consuetudine, quia sic consuetum est, piè interpretandum est, vt scilicet fiat ne potus noceat. Sumere autem ipsum vt concessum consuetudine, etiam sine siti tolerabile videtur, quamuis verè secũdam inducat comestionem paruulam, sed quasi pro nihilo habetur consuetudine suffragante. Verum serotinum ientaculum mane sumere, & prandium in vespertinum tempus differre, nulla video ratione licere, quia nec consuetudo excusat, nec ius concedit. Posset tamẽ persona aliqua vel sic complexionata, vel propter occupationes diurnas, &c. dispensari in hoc (sicut & in alijs rationabilibus casibus, vt dicitur) ab Episcopo. Nec sumere in ientaculo serotino parum panis, frangit ieiunium, quia ad hoc videtur serotinum ientaculum reductum, vt non referat quid quisque sumat, si modum non excedit, & rectè sibi quisque consulere videtur, qui illud sumit quod suæ complexioni plus prodest, ex quo medicinæ causa conceditur. Hæc de primo.

Iura dies ieiuniorum statuerunt & consuetudo.

DIes ieiunij noti sunt ex consuetudine magis quàm iure. Et propterea constat & quadragesimam,& quatuor tempora , & vigilias natiuitatis Domini, Pentecostes, Assumptionis beatæ Virginis,& omnium sanctorum & Apostolorum (nisi Ioannis Euangelistæ ac Philippi & Iacobi) natiuitatis Ioannis Baptistæ,ac beati Laurentij,& non plures communiter esse ieiunio celebrandas, nisi alicubi antiqua consuetudo aliter obtinuerit in aliquo dictorum dierum, quoniam consuetudo derogare potest iuri, sicut fecit ius præceptum in ieiunijs quatuor temporum paschalium, & vigilia Pétecostes, quorum nullum ex iure apud diuũ Thomam est in præcepto,quia est ieiunium exultationis.Hæc de secundo.

Ieiunium quibus personis inexcusabiliter sit obligatorium.

QVo ad tertium (qui.s. tenétur ad ieiunium) quum hoc sit præceptum generale cõmune toti populo Christiano,omnes tenentur quos rationabilis causa non excipit aut excusat.Rationabilis autem causa in proposito vocatur tam vera, quàm æstimata quàm autorizata, ita quòd nõ solùm quæ verè ac euidenter est causa rationabilis, vt infirmitas,sed etiam quæ à ieiunare debéte creditur absque fraude quòd sit causa rationabilis(puta dolor aut debilitas talis quòd putat se quis excusari à ieiunio) & rursus causa dubia an sit sufficiens ad frangendum ieiunium , si autoritate Episcopi fulciatur , pro rationabili habenda est. Igitur sub recte rationabili causa cõprehenduntur tria, scilicet impotentia, necessitas & pietas melioris boni.

Ex impotentia siquidem excusantur pueri & ado-

adolescentes vsque ad finé tertij septennij, in quo communiter finit ætas augmenti, quia eget nutrimento multiplicato propter augmentum. Excusantur senes, quia senectus morbus est incurabilis. Sed ætas qua incipit senectus nō est determinata, quia naturaliter aliqui trigesimo anno senescunt, aliqui quadragesimo, alij quinquagesimo, prout habent naturaliter longiores ætates. Cōmuniter tamen qui sunt sexaginta annorū, senes sunt, quia scriptum est, Dies annorum nostrorū septuaginta anni. Vnde in hac ætate, nisi euidenter constat ex robustiore complexione posse absque læsione ieiunare, non tenentur ad ieiunia, quia ex quo de ætate constat, & de robore est ambiguum, non est expectandus casus amplior virtutis, quæ quum manifestè deficere incipit, irreparabilis est.

Excusantur infirmi & debiles manifestè, aut iussu medicorum habentium timorem Dei, mulieres prægnantes & lactantes, quia egent alimento multiplici, sicut illi qui crescunt. s. pro se, & pro fœtu seu prole. Et hos quidem excusat impotentia naturalis, illos autem qui hora prandij non possunt habere sufficientem refectionem, excusat impotentia habendi panem, &c Ex necessitate excusatur quis, quandocunque aliquid impediens ieiunium oportet facere, quod est necessarium ad salutem seu sanitatem corporis vel animæ, vel ad statum temporalem, vel ad vitandum damnum, vel ad acquirendum aliquid de rarò contingentibus, vt si oportet aliquem quantum potest laborare cum quo non stat ieiunium (quia aliter non potest se suamq; familiam alere, vestire, dotare, tenere filium in studio, &c.) non tenetur minuere laborem vt ieiunet. Et hinc excusantur non solùm laborantes in agricultura, sed in quacunque arte,

qui aut vix sic, aut nec sic acquirere possunt omnia necessaria sibi familiæque suæ, &c. si cum huiusmodi exercitio non possunt simul ieiunare. Excusantur quoque omnes ex necessitate cuiuscunque debiti operis, si cum executione debiti operis non potest quis ieiunare, quia lex ieiunij sicut non impedit necessaria opera, ita non impedit opera debita. Et hinc fit, vt quum longum iter debitum est, impediens ieiunium, absoluat à ieiunio. Similiter si vir non potest ieiunando debitū vxori reddere, non tenetur ieiunare. Et similiter si vxor non potest se gratam viro seruare (puta quia propter ieiunium macilenta aut pallida despicitur à viro) non tenetur ieiunare. Et vniuersaliter non tenetur homo omittere opus aliquod ad quod tenetur ob præceptum ieiunij.

Ex pietate autē maioris boni excusantur à ieiunio quicūque alicui maiori bono incūbunt, quod non possunt ieiunando efficere, quia ieiuniū præcipitur vt promotiuū ad bonū, & nō vt impeditiuū maioris boni. Et hinc excusantur, qui pietatis seu misericordiæ corporalis aut spiritualis operibus vacant, si cum his non possunt ieiunare, quoniam opera vtriusque misericordiæ meliora sunt quàm ieiunij, iuxta illud Apostoli, Corporalis exercitatio ad modicū vtilis est, pietas autē ad omnia valet. Verùm quia peregrinatio sub genere est corporalis exercitationis plusquā ieiunium (quia ieiuniū est actus virtutis. s. abstinentiæ seu temperantiæ, peregrinatio verò nullius importat virtutis actū, sed à religione imperatiuè assumitur in peregrinatione ad loca sancta) nō audeo excusare à ieiunio propter peregrinationem non necessariam ad loca sancta, nisi in duobus casibus. Primus est, si illius personæ peregrinatio ad locum illum esset

valde

valde vtilis ad diuinum honorem, puta quia est persona autoritatis, ex cuius peregrinatione multum augetur cõmunis deuotio, & ille non potest simul ieiunare & peregrinari. Secũdus est, si feruor deuotionis sic accẽdit ad peregrinandũ, vt vtilius animæ peregrinantis sit peregrinari sine ieiunio, quàm ieiunare sine tali peregrinatione. Et vtriusq; ratio est vna, quia ieiuniũ non debet esse impeditiuum maioris boni, in primo autem casu impediret maius bonum commune: in secundo verò maius bonum propriũ. Hæc de causa excusante à ieiunio verè rationabili & sufficiente. De rationabili autẽ causa æstimata sufficiente ab ipso debente ieiunare, vel à suadentibus illi, quamuis in veritate sufficiens non fuerit, dicendum est quòd si absque fraude aliqua credit qui se excusari ob aliquẽ laborẽ, vel dolorẽ, vel occurrentiam, & propterea frangit ieiunium, ita quòd non frangeret illud nisi crederet se in casu illo excusari à peccato violati ieiunij, non est talis transgressor præcepti, quia nec per se agit contra præceptũ (quia ex intentione non præterit obedientiam nec abstinentiã (nec per accidẽs seu materialiter sic operatur vt redeat peccatum in naturam suæ formæ, quia nihil hîc ponitur interuenire faciens hanc reductionem, quum nec scandalum, nec nocumentũ, aut aliquid huiusmodi admisceri ponatur. Et ex hoc capite innumerabiles personæ timoratæ excusantur sæpissimè à transgressione præcepti de ieiunio, dum vel ex multis reputatis secundum ipsas rationabilibus causis soluerunt ieiunium, aut collationem excessiuam putarunt sibi licere absque solutione ieiunij propter debilitatem, aut propter somnum habendum, &c. omniũ enim huiusmodi vna est, quã diximus ratio excusans. Et caue ne sis imprudens,

& nimis sapiens in oculis tuis, dicendo quòd omnino isti soluunt ieiunium, &c. & sis causa quod isti non ieiunent iuxta suum posse, nam ipsi sic vt dictum est agendo, non agunt contra præceptum ecclesiæ, & fortè quandoque nec venialiter peccant, & ex tua sapientia agent fortè postmodum contra præceptum, sicut ieiunantes ter in hebdomada in quadragesima, audientes à doctis stultis quòd qui vnum diem non seruat, reus est totius quadragesimæ, omittunt etiam illorum trium dierum ieiunium, in damnationem vtriumque: si enim cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam cadent. Satisfacit enim ecclesiæ præcepto, qui impotentem se putans ad ieiunium totius quadragesimæ, alternis diebus ieiunat, aut bis aut semel in hebdomada, iuxta vires suas. Et similiter qui ientaculo serotino eget pro sustentatione naturę, & cũ illo potest pertransire, non est propterea licentiatus vt cœnet: moralia enim præcepta moraliter sunt interpretanda in exequutione, vt mos bonus intentus in exequutione, quãtum fieri potest, seruetur. De rationabili demum causa authorizata, sciendum est quòd optimum refugium dubitantibus ac timẽtibus est superioris autoritas. Nam qui causam aliquam habet rationabilem quidem, sed iudicio suo non sufficiẽtem, aut dubiam, exponat negotium suum fideliter superiori, & illius arbitrium poterit sequi. Superior autem debet nõ puro consilio, sed autoritatem suam interponendo dispensare, si videtur sufficiens causa, aut commutare in aliquam eleemosynam, vel orationem, seu aliquod aliud opus pium, si de sufficientia causæ dubitat, aut causam minus sufficientem absolutè cognoscit, sed supplendam per commutationem iudicat in tali casu. Verbi gratia, persona suis commoditatibus

moditatibus assueta, iter aggressura est, & difficillimum sibi fore cognoscit ieiunium cum conditionibus itineris, submittit se superiori, & videtur superiori expedire animæ illius in hoc casu dispensationem, & propterea supplendo commutat in aliud opus pium, & præcipuè eleemosynæ. Vocatur autem superior in huiusmodi casibus Episcopus, & si causa facilis est, aut Episcopus non potest commodè adiri, proprius curatus, & apud religiosos suus prælatus, quia pro his minimis nulla ratio suadet oportere passim Papam adire. Nec solùm hæc potest episcopus, sed etiam potest & debet transferre ieiunium occurrens in magno festo, in antecedentem diem, vt ieiunia Christiani populi consonent iuris dispositioni, vt si vigilia Ioannis Baptistæ occurrerit in die corporis Christi, debet populus mandante episcopo ieiunare in vigilia corporis Christi, & in die corporis Christi vesci carnibus sicut in die dominico: & in hoc eodem debent religiosi conformari quantum ad ieiunij translationem. Idem est autem iudicium si in festo solenni patroni ciuitatis vigilia aliqua occurrerit.

Notanter autem loquor de ieiunio vigiliæ, quia ecclesia fugit vigilias fieri in festis, & propterea Ioannis Euangelistæ vigiliam non facit in festo sancti Stephani. Non horret autem ieiunium quatuor temporum in festis, vt patet de festis sanctorum Thomæ & Matthæi Apostolorum, quæ sæpe in ieiunijs quatuor temporum celebrat. Hæc de tertio.

Vinculum ad ieiunium adstringens quale sit.

QVo ad quartũ (quale scilicet est vinculũ quo tenemur ad ecclesiæ ieiunia) ex communi interpretatione videtur vinculũ præcepti obligan-

tis ad mortale transgressores ex inobedientia vel contemptu, quia contra obedientiam directè ageretur, & hoc habetur pro certo, vel sine rationabili causa vera aut æstimata, vel authorizata, non habita generali aut speciali gratia summi pontificis, quia tunc scienter ageretur contra opus præceptum. Et hoc ego non audeo ex iure scripto asserere, quia nullibi scio scriptum esse præceptum obligans ad mortale non ieiunantèm, quamuis inueniatur præceptum, hoc est statutum obligans, hoc est, inuenitur pręceptum, vt distinguitur contra consilium, & non præceptum, habes infra. & propterea quãtum est ex iure scripto, nullum cognosco interuenire mortale peccatum in fractione ieiunij Ecclesiæ, si desit cõtemptus. Dixi autem generali gratia summi Pont. propter consuetudinem refectorij seu tinelli in curia Romana, ex eo enim quòd cùm pontificum tam diuturna scientia sic seruatur, curiales qui tinello sunt cõtenti, non frangunt ieiunia, quamuis panē cum acetario seu salatutio comedant vesperi, prout ibi dari consueuit, sed ieiunant more curiæ. Frangens autem ieiunium aliquo die, non toties quoties comedit, de nouo peccat, quia postquam illud fregit, non facit contra præceptum quod impossibile est amplius obseruari. Et quia quolibet die potest quis seruare præceptum ieiunium illius diei, ideo nouo quotidie peccat peccato omissionis, quã quotidie omittit ieiunium quadragesimæ, &c. Hæc de quarto, & tota materia ieiunij, quam si amplius scrutari vis, videre potes commentaria nostra super q. 146. secundæ secundæ.

Ignorantia quo casu vertatur in peccatum.

IGnorantia tũc tantùm peccatum est, quum quis potest & debet scire aliquid siue iuris siue facti, & non

& non facit quod in se est, vt sciat illud. Tenetur quilibet scire communia & fidei & iuris quę communiter à fidelibus Christianis communiter instructis à parentibus & prædicatoribus & conuersatione Christiana sciuntur, vt articuli fidei, decem præcepta, præcepta de confessione, communione, & ieiunijs ecclesię. Non quod teneantur scire verba symboli, aut numerare decem pręcepta, aut scire discernere præcepta, sed quòd nouerint fide, esse vnum Deum omnipotẽtem, & Iesum Christum filium, & quòd natus ex Maria virgine, &c. similiter sciant quòd solus Deus adorandus est, non esse periurandum, seruanda esse festa, honorandos parentes, &c. Hoc enim est nosse & credere in actu exercito ea quæ quis tenetur scire. Et non consistit in scire verba hæc vel illa, quæcunq; sint. Præter hæc autem quilibet tenetur scire illa quæ debet ex suo officio aut gradu, aut voto, &c. facere quum aliter non nisi à casu rectè se habere possit in occurrentibus. Est autem ignorantia tunc tantùm causa peccati, quando si quis sciuisset, peccatum illud non fecisset. Nec excusat à peccato, nisi sit inculpabilis. Minuit tamen peccatum, quia minuit voluntarium, nisi sit affectata, quia tunc auget voluntarium.

Superstitiosa imaginum obseruatio damnabilis est.

IMaginibus purè astronomicis vti ad effectus subiectos cælestibus corporibus, nullum peccatum esse videtur, quia vt res purè naturales habentur, nec debemus secreta naturæ, præsertim cœlestis influxus, nostri ingenij viribus metiri, vt priscis astrologis non deferamus. Dixi autem purè astronomicis, vt nulla superstitiosa obseruatio sit adiuncta, aut suffumigationũ aut characterũ, quoniam hæc cõstat non pertinere ad cœlestes influ-

xus, sed ad secretos intellectus, quorum societas nobis est interdicta.

Sermo indiscretus in peccatum inducere potest proferentem.

IMmunditia in sermone morali, generale peccatum est, quo immundus redditur operans illud. Vsurpatur tamen primò specialiter pro peccato inordinatæ seminationis humanæ cuiuscunque, præternaturalis, ex hoc enim homo maximè immundus fit. Et sic constat esse peccatum mortale, de quo pluries Apostolus loquitur, docens immundos excludi à regno Dei. Vsurpatur secundò pro peccato inordinatæ emissionis superfluorum vt cibi per vomitum, & similium ex gula procedentium. Et sic ponitur filia gulæ. Frequentérque est peccatum veniale, vtpote nec contra Dei nec proximi dilectionem, turpe tamen, vtpote etiam corporalem immunditiam inferens.

Corporalis indecentia respectu status potest in peccatum quem inducere.

IMmunditia corporalis, pro quanto humanum dedecet vsum, peccatum est, quia recta dissona rationi. Est autē in profanis venialis: sed in sacris si notabiliter offendit, peccatum est mortale, pro quanto ad diuinam irreuerentiam spectat, & tanto magis quanto à Canonico etiam iure sub præcepto prohibetur huiusmodi immunditia. extra de custod. eucharist. ca. relinqui. Vbi non solùm sacra vasa, corporalia, & vestimenta ministrorum, sed oratoria ipsa præcipiuntur munda & nitida (hoc est absque macula) seruari. aduertant hæc qui sordidis vtuntur in Missarum sacrificio, ita vt abominabile sit tangere & videre.

Libertatis

Libertatis ecclesiasticæ violatio semper peccatum est.

IMmunitatis ecclesiasticæ violatio mortale peccatum est, formaliter loquendo, hoc est ex intentione facta, vt scilicet illam quis violet, quia iniuriam infert ecclesiæ in priuilegio ecclesiasticæ libertatis, vel quo ad locum, vel quo ad personas, vel quo ad bona mobilia vel immobilia. Propter imperfectionem tamen actus inuenitur hîc veniale peccatum, sicut in cæteris

Immunitas ecclesiastica multimodis offenditur.

ET scito hîc sex. Primò, quod ecclesiasticã violare immunitatem non est aliqua vna peccati species, sed est tanquam generale peccatũ ad omnes sacrilegij species. Violatur siquidem ecclesiastica libertas, iniuriam inferẽdo & personis, & locis, & rebus sacris, ita quòd violare ecclesiasticam immunitatem sonat quendam generalem actum vitij, quod sacrilegium vocamus. Secundò, quod in hoc peccato est aliquid formale, & aliquid materiale. Habet enim se vt forma, ex intẽtione agere contra libertatem ecclesiasticam: materia autem est in illa res qua ecclesia læditur, aut dehonoratur. Verbi gratia, cum clericus iudicatur à laico, quum extrahitur ab ecclesia qui saluus in illa esse debet, quum bona ecclesiæ vsurpantur ab alijs, formale in omnibus est quòd tenditur contrã id, in quo ecclesiastica persona seu ecclesiasticus locus, aut ecclesiastica res debet esse libera: materiale autem est exemptio clerici à laico, salus confugientis ad ecclesiã, quòd res seu bona ecclesiæ sint ecclesiæ, & sic de alijs. Tertiò, quòd crimen hoc potest referri vel ad pœnas iuris, vel ad naturam

ipsius peccati. Et si referatur ad pœnas iuris, non est violator ecclesiæ libertatis qui agit contra priuilegium concessum alicui particulari ecclesiæ, puta, si agit contra libertatem concessam ecclesiæ Mediolanensi, aut ordini prædicatorum, &c. sed oportet quòd agat contra libertatē cōmunem ecclesiæ. Et hoc non sic intelligas, vt oporteat illam agere cōtra totam ecclesiā, sed quòd quicunq; homo, aut quæcunq; res, aut quicunque locus offendatur, oportet quòd offendatur in illa libertate, nō quā habet ex proprio, sed quam habet ex priuilegio cōmuni toti ecclesiæ, ad hoc vt incurrat pœnas iuris latas cōtra violatores. Sed si ad naturam criminis spectetur, ita peccat mortaliter qui violat libertatem peculiariter cōcessam alicui ecclesiæ, sicut qui violat libertatē communiter concessam toti ecclesiæ: nam vtriusque peccatum, sacrilegium est, violans personā, rem, aut locū cultui diuino deputatum. Quartò, quòd huiusmodi libertates seu immunitates ecclesiasticæ, quæ particulariter sunt alicui concessæ, non subiacent scientiæ, nec confessor de his debet esse solicitus, quia e specialibus priuilegijs pendent quæ debent promulgare illi quorum interest. Sed immunitates communes continētur in iure. Et locales quidem immunitates valde multæ sunt, præcipuæ tamen sunt, quod secularia placita (hoc est iudiciales processus) & sententiæ seculares, & maximè in causa sanguinis, conciunationes, seditiones, impetus, publica parlamenta, vniuersitatum cōuocationes, negotiationes nundinarum & fori, nō possunt in loco sacro fieri, nec possunt ibidem reponi supellectilia, vel hospitari, nisi necessitate cogente. Nec potest illi violentia inferri, aut aliquis vel aliquid violenter aut furtiuè inde abstrahi, aut in commi-

bus

bus frangi, exceptis casibus à iure permissis, excipiuntur siquidē publici latrones (vt piratę in mari, & similes in terra) & nocturni populatores agrorum, & occidentes vel mutilantes in ecclesia sub spe vt ab ecclesia saluētur. Et idem videtur etiam, si hoc vel quodcunque aliud enorme fiat in ecclesijs, etiam sine spe quòd ab ecclesia defendatur, quia frustra legis implorat auxilium, qui in legem committit. Personales autem immunitates manifestæ sunt, quòd ecclesiasticæ personæ sunt exemptæ à iudicibus secularibus, quòd sunt liberę à manibus violentis, suadente diabolo, & à pedagijs & angarijs. Reales autem immunitates sunt, quòd ecclesiasticę personæ exemptæ sunt à gabellis pro rebus suis vel ecclesiæ, quas non causa negotiationis deferunt. quòd ecclesiæ possessiones non possunt pro alienis debitis obligari, &c.

Quintò, quòd violare ecclesiasticā quamcunque immunitatem cōtingit dupliciter. Vel formaliter, hoc est ex intentione agendi cōtra ecclesiasticam libertatem, seu cōtra talem ecclesiasticam immunitatem. Et sic proculdubio est peccatum mortale, violare quamcunque immunitatem ecclesiasticā, vt dictū est, quia committitur sacrilegium. Vel materialiter, hoc est non animo faciendi contra iura ecclesiastica, sed ex aliqua passione seu ratione. Et tunc oportet aduertere, si actus ille qui fit, sit talis aut fiat taliter quòd redeat in naturam suæ formæ, quia si sic esset, licet non cōmitteretur sacrilegium ex intētione, nihilominus incurreretur sacrilegiū formaliter, & esset peccatum mortale, sicut contingit in cæteris vitijs materialiter commissis. Si autem actus ille non rediret in naturam suæ formæ, esset peccatum veniale propter imperfectionem actus.

Discernendum est autem hoc in proposito ex duobus. Primò, ex natura, quatitate, qualitate, &c. iniuriæ seu damni illati. Secundo ex vinculo prohibitionis prçcepti. Nam si opus sit notabiliter iniuriosum aut nociuum, non euaditur sacrilegium. Vnde qui in ecclesia fornicatur, non animo iniuriandi immunitati ecclesiæ, sed casu quantum ad locum, non excusatur à sacrilegio, quia dum non curauit continere in illo loco ob reuerentiã loco debitam, redit actus tantæ irreuerentiæ in naturam sacrilegij. Et simile est in alijs notabiliter iniuriosis aut nociuis. Similiter si opus est prohibitum sub tali vinculo, vt appareat vinculum esse ligans ad mortale peccatum (vt est excommunicatio) non euaditur sacrilegium, vt si quis exigat gabellas à clericis, dum enim non curat exactor incurrere excommunicationem, vt suæ vel alienæ satisfaciat voluntati in exigendo à clerico, sacrilegium incurrit, etiam si illud non intendat. Et per oppositum quando opus non est notabiliter nociuum seu iniuriosum, & arcto vinculo præcepti non subest, licet sub immunitate ecclesiæ contineatur, si desit contemptus, non est mortale peccatum, quia nec formaliter, quia non ex intentione, nec materialiter sacrilegium inuenitur redire, vt dictum est, sed velut imperfectum quid in hoc genere relinquitur peccatum veniale. Et de horum numero sunt comedere in ecclesia absq; necessitate, confabulari, cõsilia facere, hospitari, nautica ligna ibi seruare, & similia. Ex quibus parua videtur irreuerentia haberi, in nullius iniuriam, aut damnum. Vnde ad quæstionem de venditione candelarum in ecclesia aut cœmeterio, dicitur quòd aliud est ibi manere vendentes ad vendendum, & aliud est ibi fieri solam venditionem. Primum

mũ esset absolutionis, nec scio à peccato excusare quum dominus eiecerit vendentes ea quæ opportuna erant ad sacrificia, & non propriè de tẽplo, quia templum propriè nõ introibant, sed de atrio templi, quod templum appellatur ab Euangelista, existens enim populus in atrijs templi, dicebatur esse in templo. Secundũ aut em si auaritia desit, & vt satisfaciat deuotioni populi fit, non vituperio, videns hoc à personis religiosis & doctis seruari. Nec propterea primũm damno peccato mortalis, sed venialis, si in cœmeterio fiat, quod non est domus Dei, sed fidelium defunctorum, ex quo pontifices sciunt nec reprehẽdunt, & non pro notabili habetur irreuerentia. Si autẽ in templo fieret, nisi imperfectio actus excusaret, quia licet Matthæi. 21. dominus eiiciendo vendentes de templo allegauerit iniuriam maximam, dicens: Vos au tẽ fecistis illam speluncam latronum, Ioan. tamẽ 2. allegauit irreuerentiam negotiationis, dicẽs, Nolite facere domum patris mei, domum negotiationis Et quia hòc dixit vẽdentibus minima, scilicet columbas (vt ibi patet) consequens est vt declarauerit negotiationem omnem in templo iniuriosam esse nomini Dei, non ex positiuo, sed diuino iure. Nota tamẽ hìc, quòd imperfectio actus in proposito non attenditur penes imperfectionẽ venditionis, sed penes imperfectionem sacrilegij quo iniuria fit loco sacro, ita quòd perfectus actus est, qui complerè irreuerẽs est templo Dei. Et hìc esset quum venditor vteretur templo Dei tãquã officina negotiatoria, seu ad vendendum, puta si haberet in templo locum ad vendendum quasi in officina. Et hoc insinuant verba Domini, dicentis, Nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Non enim dixit, Nolite vendere aut ne-

gotiari, sed, Nolite facere domum negotiationis. Significauit enim per hoc quòd ita védere vt fiat domus negotiationis, est sacrilegium perfectum, vendere autem citra hoc quòd fiat domus negotiationis, quũ de genere prohibitorum sit, imperfecti est sacrilegij. Vnde ex hac imperfectione excusantur à mortali tam pauperes qui deferunt venales candelas per ecclesiam, quàm ij qui propter accidentem tunc pluuiam suas bancas cum candelis vænalibus trahunt intra templum, neut ipsi quidem faciunt domum Dei, domum negotiationis, sed quasi per accidens ibi vendunt.

Sextò, quòd confundédo vocabula immunitatis & libertatis ecclesiasticæ, hæc & similia intelligenda sunt. Sed quum ad discernendum censuras sacrorum Canonum & casus reseruatos deuenitur, serua proprietatem nominum, & distingue inter ecclesiasticam immunitatem & ecclesiasticam libertatem. Et per immunitatem ecclesiasticam, intellige emptioné loci sacri, per libertatem verò ecclesiasticam, intellige exemptioné personæ ecclesiasticæ, non solum in sua persona, sed in omnibus quibus per liberum arbitrium vtitur, & quæ possidet, ita quòd si quis iniuriam loco sacro facit, nõ est reus violatæ libertatis, sed immunitatis ecclesiasticæ, nec incurrit censuras latas contra violatores ecclesiasticæ libertatis. Qui autem iniuriatur personę, libertatem eius impediendo, vt non vtatur suis, &c. violat ecclesiasticam libertatem. Vnde Benedictus 11. in Extra. inter cunctas, ponit distinctos casus violationem libertatis, & violationem immunitatis ecclesiasticæ.

IMPEDIMENTA matrimonij, vide infra in verbo matrimonium.

Impius

Impius in parentes vel alios quoscunque vitiosus est & peccator.

IMpietas(qua parentibus & patriæ, consanguineis & conciuibus debitus cultus subtrahitur, aut iniuria irrogatur) peccatum ex suo genere mortale ac valde graue est, contra primũ præceptum secundæ tabulæ. Potest autem sicut & similia peccata dupliciter incurri, scilicet formaliter, vel materialiter. Appellatur aũt & est impietas formaliter, qua ex intentione cõtra patrẽ vel patriã, & omittitur vel cõmittitur, vt quum quis inhonorat patrem, vt inhonoret, hoc est animo inhonorandi patrem, aut nocet consanguineo, vt noceat consanguineo, offendit conciuem, vt offendat conciuem, detrahit patriæ beneuolo, vt detrahat patriæ beneuolo. Et hoc est propriè crimen impietatis, & est mortale ex suo genere, vt pote contra dilectionem debitam parentibus & patriæ. Contingit tamen peccatum hoc esse veniale propter imperfectionem actus, vel ex parte primi motus, ad omittendum vel committendum contra patrẽ aut patriam, vel ex parte materiæ, puta minimæ omissionis aut commissionis, tanquam pro nihilo computatæ.

Alio modo incurritur impietas materialiter, quãdo scilicet offenditur pater vel patriæ, aut cõsanguineus, aut conciuis, sed non contemnendo beneficium seu vinculum sanguinis & patriæ, sed propter alias passiones, vt accidit. Et sic impietas materialiter inuenitur in multis generibus peccatorum, quibus proximi offendi possunt. Et est circunstantia illius peccati, quo consanguineus aut conciuis offenditur, mortalis vel venialis iuxta naturam commissi vel omissi, ita quòd si commis-

sum in consanguineum est mortale, ipsa quoque materialis impietas est mortalis. Spectat tamē ęc circunstantia ad speciem illius peccati quo offenditur ille, qui est cōsanguineus, & cōqu a habet idē motiuum. Et idem fac de hac circunstantia iudicium, quod est de ingratitudine, quia eadem est vtrobique ratio.

Peccatum impudicitiæ actibus diuersis committi potest.

IMpudicitia qua homo actibus, tactibus, osculis, seu amplexibus vacat libidinosè, hoc est delectationis sensibilis quæ ibi sentitur causa (etiamsi nullum intendatur aliud opus) peccatum est, quia huiusmodi delectatio ad generationem ordinata est, sicut & cæteri actus venerei, & propterea nisi propter generationem fiant, peccatum incurritur ob priuationem proprij finis. Sed si horū aliquid fic fiat à nō coniugibus, peccatum est mortale, dicente Apostolo ad Galat.5. quòd impudicitiam agentes, regnum Dei non consequentur. Et ratio est, quia huiusmodi actus impudici eiusdem sunt moris, cuius esset coitus cōsummatus inter illos, ita quòd si fiāt inter sanguine iunctos, spectat ad incestum, si inter solutos, ad fornicationem, & sic de alijs. Et propterea inter coniuges veniale est, quia cōcubitus ipse inter eos propter delectationem venialis esset. Ratio autem quare sūt eiusdē moris cum actu consummato, est, quia hæc sic accepta (scilicet vt sunt delectabilia secundum sensum tactus) sunt ordinata naturaliter ad actū consummatum, multo vicinius quàm delectatio morosa in sola mente consistens, quanto exterior actus propinquior est consummationi venereæ. Oscula autem & amplexus quæ fiunt ex beneuolentia

lentię ſigno, licita ſunt, quæ autem ex leuitate iocoſa, venialia ſunt. Et ſcito non eſſe ſimile iudiciū de tactu & viſu. Delectari enim in viſu pulchræ mulieris, nullum peccatum eſt, niſi otioſe aut ad concupiſcendum videatur. Et ratio diuerſitatis eſt, quia tactus ſuapte natura ordinatur ad cōcubitum, viſus autem minimè. Hinc enim fit, vt conſentire in delectationem ſenſibilé, quæ eſt ſecundum tactum, ſit cōſentire in delectationem veneream Voluntariè autem delectari de perſona quacunque pulchra viſa, licet nō ſit venereum ſecundum genus ſuum, poteſt tamen & facilè fieri venereum ex affectu videntis illecto, tentato, &c.

Dæmonis inuocatio manifeſta, quæ propriè incantatio dicitur, peccatum eſt grauiſſimum.

INcantatio omnis, peccatum eſt mortale ex ſuo genere, quia inuocatio eſt dæmonis manifeſta vel tacita ex aliqua ſuperſtitione adinuēta ad nō nullum dæmonis cultum. Et propterea non excuſatur exercens incantationē quamcunque à mortali peccato, niſi propter imperfectionem actus ex parte hominis, non per ſe (hoc eſt ex intentione) ſed per accidens dæmonis inuocantis, puta quia neſcit interuenire ibi dæmonum inuocationem, & bona fide credit ſe dare operam rei licitæ.

Sed bene nota hanc ignorantiam tacitæ inuocationis habere locum in perſonis idiotis, quādiu non ſunt moniti vt deſerant. Nam poſt monitionem non excuſantur amplius, quia ceſſat bona fides, & inde conuincuntur quòd nō per ignorantiam peccāt, qui poſtquam ſciunt aut dubitant de inuocatione dæmonum, nihilominus faciunt. Et ſimiliter non excuſantur de præteritis ignorātes, qui ſi ſciuiſſent, nihilominus feciſſent, quia igno-

rantia non fuit causa peccati.

Deprehenditur autem tacita inuocatio Dęmonum ex multis,& specialiter ex septem.

Primò, ex adiuncta aliqua conditione vana vt necessaria, vt si ponatur virtus in verbis sacris, dũ tamen scripta sint in pelle, aut tali hora,& similia quæ nec Dei cultum spectant, nec ad rectam rationem. Hæc enim vana diabolus apposuit vt sua sacra.

Secundò, ex adiunctis rationabilibus vt naturalibus, vt si ad effectus naturales adhibeãtur characteres significatiui, referuntur enim huiusmodi characteres ad dæmones intelligẽtes ipsos.

Tertiò, ex adiunctis nominibus ignotis, vel absolutè, vel ad quid pertineãt, hoc enim dæmonum est opus quasi manifestum.

Quartò, ex excellẽtia affectus sperati, qua scilicet excedit virtutem naturalium agentium, vt nosse secreta cordium, sanari statim hominẽ aut equum,& huiusmodi. Et hoc intellige quo ad medicinalia seu naturalia.

Quintò, ex vanitate affectus, puta quia quædam sacra verba dicta mouent annulum super filũ, & similia vana. Ex hoc enim ipso quòd vanus est effectus, constat, quod nõ est virtus diuina, sed diabolica, non assistens verbis sacris, sed assistens sacrificio, quod sibi fit, honorando ipsum illis verbis, gaudet enim honorari verbis & rebus sacris. Et sciant lectores, quòd volui non experiri, sed conuincere huiusmodi diabolicam institutionem ad effectus vanos propter vtilitatem fidelium. Accepto namq; filo & annulo, protestatus sum quòd versũ illũ sacrum Deo vero (cui à Psalmista dirigitur) dicebam, & non tanquam institutum ad mouendũ annulum, & sic dixi versiculũ illum, &

annulus

annulus non est motus, vt hinc cognoscant omnes, quòd tunc diabolus mouet annulũ quòd versus ille dicitur ei, vt ipse instituit. Dicit autem ei tacita intentione quicunque dicit etiam iocando illum, habentem vim ad mouendum annulum. quia vim illam non habet, nisi ex pacto olim inito cum dæmone ab aliquo. Et de similibus idem fac iudicium.

Sextò ex falsis adiunctis, puta quòd Christus habuit febrem aut spasmum neruorum, & huiusmodi: est enim diabolus pater mendacij. Deus autem non eget mendacijs nostris. Et huic modo propinquus est septimus, quando adiunguntur apochrypha seu incerta. Mirum est enim quòd huiusmodi incerta habeant àDeo virtutem, & certa nõ Et rursus quod sanctis viris quibus Deus credidit secreta sapientiæ suæ, & virtutem potentiæ suę in miraculis & sacramentis, & curam animarũ, quibus promisit notitiam omnis veritatis, secretas has sacrorum virtutes negauerit, & vetulis ac personis qualibuscunque hæc cõmunicauerit. Vnde huiusmodi incerta sunt saltem vt suspecta cauenda. Et si non vis falli, nulli in materia incantationum credas, quia impossibile videtur vt non interueniat aliqua superstitio saltem in modo dicẽdi, puta dicere, Pater noster, ad aures equi. hoc enim superstitiosum constat esse, & sic de alijs.

Crimen incendiarij voluntariè commissum mortale est, & ciuili pœna mulctandum.

INcendiarius (hoc est malo animo comburens) manifestum damnum infert, periculo reliqua exponit. Vnde à crimine maximo non excusatur si ex intentione facit. Si verò præter intentio-

tionem ex negligentia, iuxta modum negligẽtiæ reus est apud Deum. Quòd si absque omni in se culpa contingat ab eo incendium processisse, nullum peccatum est, sicut absque culpa tempore statuto communiter incenduntur campi in fine Augusti. vel, &c iuxta patriarum consuetudines diuersas. Sunt autem incendiarij excommunicandi. Et si denuntiari fuerint excommunicati, non possunt nisi ab Apostolica sede absolui, vt habetur, extra de sen. excom.

Coitus carnalis inter consanguineos commissus, damnabilis est, quia naturalem destruit honorem.

INcestus (quo inter cõsanguineos seu affines carnalis fit commixtio absque dispensatione matrimoniali) peccatum est mortale inter grauiora, propter naturalem reuerẽtiam, naturaleq; fœdus violatum. Et sicut ad incestus crimen spectat etiã sine opere consensus in sanguineum seu affinem, ita ad incestus speciẽ spectant impudicitiæ & carnales commixtiones impuberum personarum, si consanguinitate aut affinitate sunt iũctę, quoniã & sunt huiusmodi actus vt via ad consummatum incestum, & multò propinquius quam cogitationes ad incessum ordinantur quantum in se est cõsummatum, licet ex impotentia ætatis non consummetur.

Imprudentiæ peccatum ex inconsideratione inductum negligentiæ potest attribui, & ideo damnabile est.

INconsideratio agibilium humanorum quãtum ad eas conditiones quas potest & debet homo talis considerare, peccatum est imprudentiæ, siue sit voluntaria ex intentione, quia scilicet noluit consi-

considerare, siue ex negligentia, quia non adhibuit suam diligētiam ad considerandum illa quę consideranda erant. Potest autem esse peccatum mortale, quando scilicet est respectu eorum quæ sunt de necessitate salutis facienda, dicenda, appetenda, cauenda, &c. Veniale autem, quando respectu aliorum. Et hæc intellige de consideratione consummata, hoc est procedere ad voluntarium actum malè consideratum, in quo est consideratio contrariè, vel non consideratum, in quo est inconsideratio priuatiuè.

Aduerte tamen, quod si contingat aliquem ex sola inconsideratione actuali facere opus aliquod quod scit esse prohibitum, & si tunc actualiter aduerteret ad id quod scit, non faceret, excusatur à mortali, vt si quis non considerans hodie esse festum, emit aut vendit, vel non considerans esse diem ieiunij, comedit, &c. aut nō aduertens contractum esse vsurarium, facit illū, &c. Et ratio horum & similium est, quia non videtur esse in potestate nostra occursus omnium quę scimus in ijs quę quasi sine discussione operamur. Et multò magis excusatur ille, qui meditatus quātū bona fide credidit oportere, inuenit se post factum opus aut datum consilium considerationem omisisse. peccatum enim mortale præter intentionem valde difficile, contra intentionem verò impossibile est accidere, in proposito autem & præter intentionē manifestè est, & cōtra intentionē videtur esse.

Actus inconstantiæ vitiosi sunt, & damnabiles.

INconstantia (qua homo à bono ac debito proposito recedit, non exequendo illud) peccatum est, quia à recto rationis ordine declinat. Est autē mortale vel veniale peccatum iuxta materiam

subiectam, nam si inconstans omittit ea quæ sunt de necessitate salutis, peccat mortaliter: si verò aliàs debita, peccat venialiter. Et si inconstans ex inordinata aliqua passione amoris vel rancoris omittit propositum priùs bonum aliquod supererogationis, peccat quoque venialiter, quia inordinatè desistit à bono proposito.

INcontinentia (qua homo rectam habens intentionem vincitur à concupiscentia delectabiliũ carnalium aut honoris, aut iræ) peccatũ manifestè est personarum non omnino malarum quæ habituatæ sunt in malo luxuriæ, ambitionis, iræ, & huiusmodi, nec omnino bonarũ, quæ habent huiusmodi passiones domitas, sed mediocrium, quæ habent rectam intentionem circa castitatem, mãsuetudinẽ, &c. & tamẽ vigẽt in eis passiones, vtpote non domitę habitibus virtutum, earundẽ enim personarũ est continentia & incontinentia. Contingit autẽ dupliciter. Vel ita quòd passio huiusmodi preueniat rationem pugnantem rectè sentiẽdo, ita quod antequã pugnet, cedit, vt sæpe accidit cholericis, propter velocitatẽ choleræ, & melãcholicis, ꝓpter vehemẽtiã impetuosi motus. Vel ita quod rõne inde (hoc est ex parte supiore) & passione, hinc (hoc est ex parte inferiore) pugnantibus, tãdẽ multiplicata & augmẽtata passio vincit. Vtroq; autẽ modo si ad cõsensũ deliberatũ alicuius quod est peccatũ mortale (puta vindictã, fornicationẽ, &c.) homo trahitur, peccatũ est mortale huiusmodi incõtinẽtia, aliter est peccatũ veniale. Et licet Aristoteles in mulieribus nolit continentiã & incontinentiã recognoscere, quia quasi pueri sequuntur facilè absque pugna passiones, in mulieribus tamẽ Christianis propter lumen fidei quo spiritus concupiscit aduersus carnem, ac per

hoc pugnat cõtra carnem, recognosco continentiam, quum spiritus vincit, & incontinentiam quúm spiritus vincitur.

Peccatum indignationis membrum est superbia, quapropter damnabile & mortale dici debet.

INdignatio (qua ex ira homo afficitur proximo, tanquam indigno sua affabilitate, conuersatione & huiusmodi) peccatum est propter inordinatam passionem, & communiter veniale, procedens ex eo quòd indignũ reputat se à tali ũc, &c. pati seu tractari. Potest tamen esse sine peccato, quãdo scilicet ex iusto rationis iudicio procedit, iuxta illud Greg. Indignantur iusti, sed non dedignantes, hoc est non habentes affectum inordinatum. Potest & esse peccatum mortale, quando vsque ad subtrahendum aliquid de necessitate salutis impendendum proximo procederet, aut vsque ad deliberatum contemptum aut odium proximi crèsceret.

Contemnens auditum verbi Dei infidelis dicitur, & peccator mortalis.

INfidelitas Christianæ fidei opposita, priuatiuè sumpta (hoc est illius qui natus est habere fidẽ, quia est homo, non tamen habet) tũc tantũ est peccatum, quum negligit auditui fidei credere, iuxta verbum Domini. Si non venissem, & loquutus eis non fuissem, peccatum nõ haberent infidelitatis. Contrariè autẽ sumpta peccatũ semper est maximũ. Et distinguitur in tres generales species, scilicet paganorũ, hoc est eorum qui nullo pacto fidem susceperunt Christianam: Iudæorũ, qui profitentur in veritate nostram fidem in figura, & negant illam in seipsa iam claram: & hæreticorum qui sunt baptizati, sed pertinaciter errant in fide.

Est

Et quamuis infinitæ sint hæresum species, iuxta infinitas erroneas scientias, quæ cõtra fidem possunt esse, de his tamen non oportet solicitum esse confessorem, quantum ad peccati notitiam, sed solum quantum requirit medicina adhibenda, vt non remaneat in aliquo errore, vt sanus fiat totus, vt non facilè redeat ad vomitum, &c. Incurritur autem infidelitatis peccatum tripliciter. Primò, ex intétione, vt quum quis in his quæ ad fidei necessit item spectare nouit, ab ecclesia dissentit deliberatè credendo oppositum Et tunc est peccatum mortale maximum Et si Christianus est, vocatur peccatum hæresis, & est excommunicatus si in interiorem aliquem actum etiam coram seipso solo exierit, & reseruatur absolutio Papæ cum reliquis de cœna Domini. Secundò, per primos seu imperfectos motus, vt quum quis ob tentationes aut rationes auditas, &c quasi vacillat in ijs quæ sunt fidei, non tamen ad deliberatum consensum discernendi peruenit. Et hoc est peccatum infidelitatis quidem, sed veniale propter imperfectioné actus. Et licet modo sit grauius, & modò minus graue iuxta modum negligentiæ, semper tamé est graue propter genus arduum, & ideo statim abhorrendú est quum aduertitur quicquid cõtra fidem occurrit dicendum, aut audiendum, aut cogitandú, &c. Tertiò, propter ignorantiam ex parte materiæ, vt quia vel scit materiam spectare ad fidem, sed nescit se errare in illa, vel nescit materiam spectare ad fidem, quæ tamen ad illá verè pertinet, & in vtroque casu putans se rectè sentire, nimis tenet, affirmat atque asserit errorem quem nõ videt esse erroneum, infidelitatis peccatum materialiter incurrit, vt contigit sancto Cypriano martyri, qui cum octoginta Episcopis (vt habes 32. dist. c. præter hoc,

appel-

appellauit baptisma hæreticorum lauacrum Diaboli, quos beatus Aug. redarguit. Et quia in huiusmodi materialiter tantùm errant in fide, & non formaliter, hoc est ex intentione, quia omnino intendunt tales stare in fide sanctæ matris ecclesiæ, imò pro illa pugnare, & intellectum in illius obsequium captiuare) non incurritur mortale peccatum. Sed tamen peccatur propter nimiam adhæsionem, quod in Cypriano excusabilius fuit ex sententia tot Episcoporum, & martyrij tandem charitate omnino deletum.

Infidelium conuersationem habere in humanis occupationibus, quamuis peccatum non sit absolutè, cauendum tamen est vt occasio peccandi, & scandali pusillorum, vbi scandalum timetur. De Iudæis autem in verbo Iudæi dicetur.

In ijs autem quæ ad infidelitatis cultum spectant nullo pacto communicandum est. Vnde nō licet commodare aut donare aut vendere illis aliquid pro vsu suorum sacrificiorum, & huiusmodi, quoniam particeps esset quis criminis, vt potè adiuuans illos ad exequendum infidelitatis suæ cultum.

INfidelitas vt est violatio promissionis, tractatur infra in verbo, Perfidia.

Gratias pro acceptis beneficijs non referens, aut referre contemnens, peccatum incurrit ingratitudinis.

INgratitudo (qua homo pro accepto beneficio gratias non refert opere pro loco & tempore, aut non agit lingua laudando, &c. aut non habet animo, recordādo, & recognoscendo, & affectum beneuolum habendo (peccatum proculdubio est, quia contra rectā est ratiōné, violatur enim mortale debitū, nā pro beneficio accepto debetur statim

tim gratus animus, grataque lingua, & gratũ opus pro loco & tempore. Et multo magis ac maius ingratitudinis peccatum est, si aut animum malũ rependat quis, aut vituperet, aut offendat illum a quo beneficium accepit. Committitur autem ingratitudinis peccatum dupliciter. I. formaliter, & per se, hoc est ex intentione, vt quum quis adeo ingratus est, vt vices non rependat, aut malas vices reddat beneficio seu benefactori vt sic. Et hoc est propriè peccatum ingratitudinis, quod est speciale peccatum ab ijs distinctum, & hoc est esse ingratum ex interiori contemptu beneficij. Et est peccatum mortale ex suo genere, quoniam contemptus beneficij est contemptus, non tam affectus quam boni affectus benefactoris, & cõtrariatur directè dilectioni debitæ benefactori. Contingit tamen hoc esse veniale propter imperfectionem actus, & propter primum motum ad cõtemnendum, & propter beneficium minimum tanquã nihilum, ita quòd inde fiat vt contemptus non sit perfectè contemptus propter imperfectioné materiæ, sicut furtum rei minimæ non est perfectè furtum propter imperfectionem materiæ.

Materialiter autem incurritur ingratitudinis peccatum, quando vel omittitur aliquid necessarium ad gratitudinem, vel committitur aliquid offensiuum benefactoris, non eo animo, vt ingratus sit, sed alia intentione. Et tunc ingratitudo nó est speciale peccatum, sed circunstantia peccati in benefactorem commissi. Et si quidem omittitur aliquid de necessitate salutis exhibendum benefactori, aut committitur aliquid de necessitate salutis, cauendum ne fiat in benefactoré peccati mortalis ratione induit circunstantia illa. Si verò omittitur aliquid aliter debitum, aut committitur

aliter

aliter vitandum, venialis eſt. Et quia in omni peccato includitur huiuſmodi circunſtantia materialis ingratitudinis ad Deum omnium datorem, nō oportet ſcrupulo quenquam moueri de huius cōfeſſione circunſtantię, ſed de illius contritione aſſidua ſolicitum eſſe. Verum quando offenſa notabilis in benefactorem aliquem commiſſa eſt, explicanda eſt, ſicut aliæ circunſtantiæ aggrauantes infinitæ, non tamen mutantes ſpeciem.

Inhumanus dicitur qui ſeipſum nimis contemnit, & peccare in hoc poteſt.

INhumanitas (qua homo hominem ſe eſſe quaſi oblitus, alienæ miſeriæ non ſe æſtimat participem) peccatum eſt durioris cordis, qui miſericordiæ virtutem tollit, qua humani nihil à nobis alienum putamus, & qua ſi vnum membrum Ieſu Chriſti patitur, reliquum compatitur, ſumus enim omnes vnum corpus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra, inquit Apoſtolus. Habet autem duas malas matres, quoniam ipſa cordis duritia ex ſuperbia naſcitur, qua quis ſe tanti tenet, quaſi ſit adeo celſus, vt ad ipſum mala vix pertingere poſſint, exterior verò omiſſio ſubuentionis, ex auaritia naſcitur. Vnde inhumanus à tribus eſt vulneribus curandus, vt diſcat quid eſt, miſericordiam volo.

Iniuſtitia ſemper eſt peccatum mortale.

INiuſtitia (qua quis iniuſtū facit in quacunque materia) peccatum eſt mortale ex ſuo genere, quia illatiua eſt nocumēti quod charitati repugnat. Et hoc intellige qñ homo facit per ſe (hoc eſt ex intentione) aliquid iniuſtū, intendens rem, aut famā, aut honoré, aut membrum, &c. tollere. Nā quando per accidēs aliquis iniuſtū facit (puta quia nec intēdit offendere in aliquo proximū, nec

ſcit

icit se per actum suum lædere quenquam) non est peccatum mortale, nisi magnitudo nocumenti illati, aut negligentia sciendi, reducat actum in naturam iniustitiæ. Exemplum primi, si quis ex loquacitate mulierem communiter habitam pro pudica, lædat notabiliter in eius fama. Exemplum secundi quantum ad ignorantiam facti, si quis iaciendo sagittam interficiat hominem ibi manentem, quia non fecit diligentiam suam an ibi posset homo lædi sagitta. Quantum autem ad ignorantiam iuris, vt si quis violenter eiiciat propria autoritate hominem iam olim possidentem agrū suum, quia putat licere sibi rem suam sibi vendicare, in huiusmodi redit actus in naturam iniustitię. Est autem iniustitia peccatum veniale, propter imperfectionem actus ex parte actus, vt primi motus, aut ex parte materiæ, vt in re minima.

Peccatum inobedientiæ dupliciter incurritur.

INobedientia (qua suo superiori homo subditus nō obedit in illis in quibus illi subiicitur) dupliciter incurritur. Vel per se, hoc est ex intentione. Et hoc est ex suo genere peccatum mortale, quia iniuriam facit superiori suo, contemnens illius præceptum. Idem namque est contēptus pręcepti, & nolle ex intentione obedire præcepto, quia qui ex intentione inobediendi transgreditur pręceptum, vult non subiici per obediētiam præcepto, quod est nolle subdi præcepto, quum nō ad aliud subdatur homo præcepto nisi ad obediendum. Quia ergo paria sunt contēptus præcepti, & nolle ex intentione obedire præcepto, constat peccatū mortale esse non obedire subditū præcepto superioris vt nō obediat. Intellige autem pręcepti nomine, omne superioris mandatum obligans subditum

ditum ad obediendum, ita quòd non exigitur vt sit præceptum antonomasticè, hoc est obligans ad peccatum mortale) sed sufficit quòd sit preceptũ, hoc est habens vim obligatiuam subditi ad obediendum, vt preceptum in moralibus distinguitur contra consilium. Et intellige quòd inobedientia formalis (hoc est ea intentione vt non obediat) sufficit ad peccatum mortale inobedientiæ. Contingit tamen interuenire peccatum veniale propter imperfectionem actus vel primi motus, vel materiæ minimæ, vt sæpe dictum est in similibus.

Incurritur autem inobedientia materialiter, quandocunque non ex intentione inobediẽdi, sed alia intentione contra præcepta Dei vel superiorum homo facit. Et tunc inobedientia nõ est speciale peccatum, sed concurrit generaliter cũ omni peccato, in quantum in eo est inobedientia Dei, & similiter inobedientia preceptorum iuris vel Prelati tanquam generale peccatum omnium transgressionum iuris vel mandatorum à Prælato inuenitur, quando subditus non ideo transgreditur vt non obediat. Et propterea de huiusmodi inobedientia materialiter iudicandum est secundum grauitatem peccati cum quo concurrit, nam si concurrit cum peccato aliàs mortali, est mortalis, & si cum peccato aliàs veniali, est venialis. Et hinc fit vt si superioris præceptum obligans ad mortale, subditus transgreditur, non eo animo vt non obediat, sed ex alia voluntate, peccat mortaliter, quia materialis inobedientia concurrit cũ peccato aliàs mortali, hoc est ex vitalis pæcepti constituto inter peccata mortalia.

Mens humana debet ab inquietudine vacare, ne solicitudine nimia labatur in peccatum rationem omittens.

INquietudo mentis peccatum sonat commune multis materijs, prout aliqui inquietam tenent mentem circa negotia secularia ex auaritię affectu, alij circa ea quæ sunt Veneris, alij circa ea quæ sunt gulæ, alij circa ea quæ sunt vindictæ, &c. Vnde potest esse peccatum mortale, quando ex mortaliter malo animo est deliberatè. Et potest esse veniale peccatum, vt pote vel ex malo habitu præcedente veniens absque deliberatione, vel circa venialiter malam materiam versata, vt contingit negotiatoribus lucrosis auaris absque cuiusquam damno.

Peccatum insensibilitatis qualiter committatur.

INsensibilitas rarissimũ peccatum est, quo quis sine rationabili causa fugit delectationes sensibiles naturales. Et si inuenitur hoc peccatum, mortale est, vt si quis horreret intantũ delectationes sensibiles, vt necessaria ad cibandum se ipsi subtraheret, aut negaret debitum vxori, & breuiter necessaria prætermitteret. Aut ex lapidea natura constaret homo talis, ita quòd forè non haberet tãtum luminis & liberi dominij super suã malam cõplexionem vt mortaliter posset in hoc peccare.

Insipientia inquantum oppositum est sapientiæ, peccatum causat.

INsipientia pro quanto peccatum sonat contrarium sapientiæ, malè affectæ mentis ad affectiuè iudicandum secũdum primam causam, crimen est, siue tollat à se Deum vt finem suorum operum siue vt prouisorem, siue totaliter, iuxta illud, Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Sed tunc vsque adeo excæcat vt infidelitatem inducat qui enim primò operatur tanquam qui putat non esse Deum, non multum distat vt putet & dicat in corde suo non esse Deum.

Violatio interdicti ecclesiastici semper est prohibita.

INterdicti ecclesiastici violatio, peccatum videtur solummodo clericorum, quoniam solis clericis pœna indicitur. Nec etiam est clericorũ qualitercunque, sed pro quanto exercent aliquid certo ordini deputatum, ita q nec ipsi clerici violant interdictum, nisi faciendo aliquem actum ordinis. Ex pœnis autem irregularitatis & suspensionis ab officio & beneficio & intelligibilitate & impossibilitate, &c. quas clericus violans interdictum incurrit, apparet peccatum esse mortale, tanta enim multiplicatio tam grauium pœnarum, graue delictum supponit. Nec quantum ad hæc refert, an ipse clericus sit interdictus, an hæc faciat in loco interdicto. Intelliguntur autem in proposito appellatione clericorum non solum qui verè sunt clerici, sed etiam moniales, quæ nullius ordinis sunt capaces, vt patet in cap. postulastis. de cler. exco. &c. ministrante. Ita q ipsæ tunc violare intelliguntur interdictum, quando officiarent ecclesiam vt prius, & breuiter illa facerent quæ clericis intelliguntur prohibita tanquam competentia ex ordine aliquo. Et quoniã imponitur eis multum grauis pœnitentia (scilicet quòd in arctiori debent retrudi monasterio ad agẽdum pœnitentiam) apparet similiter peccatum mortale. Verum huiusmodi apparentia mortalis peccati, siue in clericis, siue in monialibus, non cogit fateri peccatũ mortale, quia solæ pœnæ sunt temporales, quas potest homo cum merito incurrere, vt patet in iudice qui incurrit irregularitatem iudicando iustè hominem ad mortem, omnes enim huiusmodi pœnas aut maximas inter illas incurrit homo absque peccato. Et propterea sicut excõmunicatio minor põt incurri absque mortali peccato, & tamẽ priuat

 hominem

hominem à maximis myſterijs ſacris & neceſſarijs ſingulis hominibus (quia priuat à perceptione ſex ſacramentorum) ita interdictum ſicut & irregularitas & ſuſpenſio incurritur abſque mortali peccato, quantum eſt ex parte pœnarum aliunde, ſi quidem poteſt eſſe mortale, ſcilicet ex parte contemptus aut præcepti adiuncti, ſi cõtingat aliquid horum adiungi. Dixit autem violationem interdicti peccatum eſſe clericorum quatenus clerici, quia laici non propriè violant interdictum, niſi faciẽdo à clericis illud violari, & tunc non minus quã clerici peccant. Et in multis caſibus huiuſmodi, incurrunt laici excommunicationem, vt habes ſupra in verbo, excommunicatio.

Sed ſi clericis violantibus aut non violantibus interdictum, laicus interdictus aut in loco interdicto audit diuina quæ ibi dicuntur, dicẽdum eſt quòd peccat quidem, ſi ipſe laicus eſt interdictus, quoniam debet humiliter ſuſtinere interdictũ, & obedire abſtinendo à diuinis. Si tamen ipſe nõ eſt in culpa, nec eſt nominatim, ſed vt vnus de populo interdictus, & ſine ſcandalo ex deuotione hoc faceret, tanquam putans innoxijs pias interpretationis pœnarum ſubuenire, creditur excuſari à tãto. Si autem ipſe non eſt interdictus, ſed audit in loco interdicto, non videtur peccare, quia ex quo ibi diuina dicuntur ipſo non autore, melius eſt vt fructum ex illo malo bonus percipiat, quam q̃ abſtineat, niſi hoc eſſet fomentum clericorũ ad non ſeruandum interdictum. Et ſimiliter ſi celebrans admittit ad diuina aliquem interdictum, non teneor ego exire, quia non eſt aſſignatum delictum participij in diuinis cum interdicto ſicut cum excommunicato, quamuis celebrans incurrat ſuſpẽſionem ab ingreſſu eccleſiæ, vt patet in cap. Epiſcoporum

ſcoporum de priu.in 6. Aduerte hìc, quod hodie nullus tenetur ſeruare interdictum à iure vel à iudice poſitum, ſi non eſt contra certum locum aut perſonam denuntiatum, quia ſic in Concilio Conſtantienſi ſub Martino quinto indultum eſt, vt patet in conſtitutione ſuperius recitata in tractatu de excommunicatione minore.

Confeſſores qualiter ſe habere debeant circa pœnitentialem interrogationem.

INterrogationes pœnitentiam à confeſſoribus, propter finem huius operis occurrunt hinc inſerendæ, vt confeſſor ſciat exercere officium ſuũ. Vbi ſcito primò, quòd vt in verbo confeſſor tactũ eſt, confeſſor tenetur ad irrogandum pœnitentem in caſu quo putat aut rationabiliter dubitat omitti aliquid neceſſariò confitendum ſi non interrogat, quia tenetur iudex diſcernere omnia neceſſariò diſcernenda ante ſentétiam abſolutionis, alioquin iudicis officio abutitur. Vnde ſi ad neceſſaria diſcernendum oportet interrogare, tenetur interrogare. Et quia abuſus ſacramentalis iudicij eſt ſacrilegium, proculdubio peccatũ eſt mortale nolle interrogare de neceſſarijs. Et cõfirmatur hoc ex iuris autoritate, extra de pœn. & rem. omnis vtriuſq; ſexus. Vbi dicitur de confeſſore, diligenter inquirente peccatoris & peccati circunſtantias. Vbi autem confeſſor bona fide putat nõ eſſe opus interrogatione, non peccat: quia præcepta affirmatiua, quale eſt de interrogando, intelliguntur pro loco & tempore, & ſecundum omnes prudétiæ circunſtantias. Imprudétis autem eſt interrogare quem, aut quando non putat bona fide interrogandum. Scito ſecundò, quod interrogationum quædam

ſunt præambulæ ad confeſſionem, & quædã ſunt ipſius confeſſionis. Interrogationes præambulæ ſunt tres. Prima, ſi audiendus poteſt ſibi ſubdi, quo ad ſacramentum pœnitentiæ iuxta dicta in verbo, abſolutio, quia aliter non poſſet ipſum abſoluere, & propterea ante omnia oportet noſſe ſi eſt de ſua parochia vel diœceſi, &c. Secunda, ſi eſt impeditus ita vt non poſſit ab ipſo abſolui, puta ſi eſt excommunicatus aliqua reſeruata excommunicatione, ſi eſt in concubinatu, ſi vſurarius, ſi perſeuerans occupator alieni, ſeu tyrannus, & quæcunque huiuſmodi. Et hoc vt non poſſit poſtea pœnitens conqueri dicendo, quod voluiſti audire & ſcire facta mea, & non vis me abſoluere, &c. Similem quoque cautelam adhibe eccleſiaſticis, qui deteſtabilem abuſum habendi tot beneficia curata incompatibilia abſque rationabili cauſa ſequẽtes confidunt in bullis ſcriptis, prædicendũ eſt eis. Prouide primum vt ſit tuta conſcientia ſecundum Deum, & deinde audiam. Præmittendi ſunt quoque eccleſiaſtici comati, &c. ad tonſorem, & deinde audiendi. Et ſic de alijs.

Tertia eſt, ſi præparatus eſt diligenti diſcuſſione præmiſſa ad confitendum, nam impoſſibile humano more videtur, vt ſtatim quis longi temporis delictorum neglectorum recordetur, ita vt poſſit credi illum diligenter diſcuſſiſſe conſcientiam ſuam. Oportet autem præcogitaſſe ſecũdum ſuum modum iuxta fragilitatem humanam, & poſtea ſupplementum à confeſſoris inquiſitione ſperare. Hæc de præambulis.

Ante interrogationes autẽ cõfeſſionis, facit cõfeſſor pœnitẽtẽ dicere peccata ſua modo quo ſcit, quia hoc recta ratio & iudicij & medicinæ regit.

Nam accusator debet se prius accusare,& similiter ęger debet dicere quid sibi dolet,caput,an stomachus, &c.Pœnitens autem est accusator suimet, & est æger, confessor autem , iudex & medicus.Nec hoc putes tẽpus perditum, quoniam ex tali spontanea cõfessione,quamuis crasso modo,habes circa quæ interrogare debes.Memento auté non interrumpere accusantem se,sed postquam compleuit, interrogato ordine qui tibi magis placuerit. Nos aliorum ordinem sequentes, secũdum decem præcepta interrogationes quæ vidẽtur necessarię, summatim per capita pro memoriali subiũgemus. Circa primum præceptum capita noué occurrũt. Primum est , de infidelitate.Si recessit à fide nihil credendo,quod est apostasia à fide.Si non credidit aliquid fidei,quod est hæresis.Si verò dubitauit de ijs quæ sunt fidei, quia dubius in fide, infidelis est. Intellige si deliberato consensu voluit dubitare, & non credere.Si vacillauit in fide circa deliberatum consensum, est veniale.Si ex timore negauit fidem verbo vel signo , quamuis non corde, quia mortale est.Secundum est, de idolatria.Si adorauit dæmoné , & breuiter aliud quam verũ Deum. Tertium est , de blasphemia Dei & sanctorum. Si blasphemauit Deũ aut sanctos Si maledixit Deum aut sanctos , &c. aut iniuriosè impudica membra sanctorum dixit , &c.Quartum est, de falso cultu veri Dei,vt si iudaicum etiam cultum seruauit, aut in cultu Ecclesiastico falsum inseruit, quia perniciosum esset mẽdacium cultus.Quintum est de superfluo cultu veri Dei, vt si fiat excessus corporalis apparatus,aut cantus, aut soni,quod communiter veniale videtur. Sed si excessus consistat in hoc quod adiungitur diuino cultui cantilena aliqua siue in voce humana , siue in voce organi , mor-

tale peccatum est ex suo genere, quia iniuria irrogatur ecclesiastico cultui ac Deo, dum colitur huiusmodi cãtilenis. Sextum est, de inuocatione dæmonum explicita, quia mortale est. Et similiter si familiaritatem aut pactum aut sociale colloqui cum dæmone habeat, quia non licet cum eis nisi hostiliter aut dominatiuè diuina virtute se habere. Colloqui autem cum dæmone in arreptitijs & energumenis vanè & curiosè (vt à multis fit) peccatum proculdubio est, quia publicati sunt nobis hostes. Mortale autem nõ video, si nihil aliud peius curiositate aut vanitate occurrit, quia imperfectum quid in genere socialis cõuersationis hoc est. Septimum de incantationibus & diuinationibus per superstitiosa, in quibus dæmonis inuocatio implicitè inuenitur, quoniam mortale est, nisi ignorantia excuset, vt habes in locis proprijs. Et his annectuntur diuinationes per astra, somnia, auguria, sortes quando superstitiosæ sunt, & deportantibus breuia superstitiosa ad collum, &c. Octauum, de perfidia votorum. Si non impleuit votum tẽpore debito. Si vouit facere malum, puta percutere. Si vouit non facere bonũ aliquod, puta non mutuare, nõ fideiubere, quia non solùm non valet, sed peccauit vouendo. Nonum est, de tentatione Dei. Si tentauit Deum, volẽs Deum succurrere sibi miraculo, quum posset se pascere, aut &c. Circa secundum præceptum occurrunt tria, iuxta tres comites iuramenti. Iurabitis in iudicio, iustitia, & veritate, Hieronym. 4. Quantum ad veritatem. Si iurauit assertiuè, sciens falsum, vel dubitãs, assertiuè tamen iurauit. Et similiter si promissoriè iurauit, nõ intendens implere. Et similiter si cõminatoriè iurauit. Et si quod iurauit se facturũ, noluit implere. Quantum ad iustitiam. Si iurauit se factu-

rum

rum malum, præcipuè peccati mortalis. Quantum ad iudicium, si iurauerit indiscretè, & sine rationabili causa. Et ad hæc reducitur interrogare, si fuit causa quòd aliquis iurauit falsum aut malum, aut non impleret iuramentum. Circa tertium præceptum occurrunt quinque, scilicet de tempore sacro, de actibus sacris, de loco sacro, de rebus sacris, personis sacris. Circa primum. Si festos dies violauit, opera seruilia aut alia ab ecclesia prohibita exercendo, aut iubēdo illa fieri. Si omisit Missam dictis diebus absque rationabili causa. Si diem festum audita Missa consumpsit in ludis vanis, &c. Si tempore sacrorum ieiuniorum (hoc est quadragesimæ, vigiliarum, & quatuor temporum) omisit ieiunare absque rationabili causa. Si violauit hæc eadem cibis prohibitis. Circa secundum. Si non communicauit in paschate. Si non est confessus semel in anno. Si confitens mentitus est, vel tacuit aduertenter aliquod mortale peccatum, quia in hoc casu confessio vtpote dimidiata esset iterãda. Si non peregit pœnitētiam iniunctam. Si contraxit matrimonium cum personis sanguine iunctis vsque ad quartum gradum. Si contraxit matrimonium clandestinum. Si neglexit sacramētum confirmationis pro se aut ijs quorum curam habet. Si neglexerit ire ad prædicationē, & scire quæ tenetur scire. Si fecit sacros actus (hoc est actus alicuius ordinis, vt celebrare, facere diaconatum, & huiusmodi) & breuiter, si dedit aut suscepit sacramētum aliquod in peccato mortali, hoc est, absque illius contritione, aut ad hoc faciēdum induxit aliquem. Si excommunicatus ingessit se diuinis, puta Missæ, officio, processioni. Si cum excommunicatis participauit in diuinis extra casus concessos. Si excōmunicatus minore excōmunicatione susce-

pit aliquod sacramentū. Si suspensus aut irregularis, aut interdictus ingessit se prohibitis sibi. Si qui tenetur ad officium diuinum, non dixit illud. Si ex proposito euagata méte illud dixit, in parte præcipuè notabili. Si dixit illud ita collidendo vt nó exprimeret dictiones, sed principiū & finem versui sonando, quoniam si verè ita est, nō satisfit. Si mutauit officium ad libitum. Circa tertiū. Si violauit locum sacrum (hoc est ecclesiā, aut cœmeterium) semine aut sanguine humano. Si violauit loci ecclesiastici immunitatem, inde furando, rapiendo, vel extrahendo vi inde homines, aut ibidem prohibita exercuit vel exerceri fecit, vt iudicia secularia, parlamenta, &c. Si interdictum non seruauit.

Circa quartum. Si abusus est sacramétis, & præcipuè Eucharistia, aut sacramentalibus, puta oleo sancto, & huiusmodi. Si non seruauit formas sacramentorum. Si iniuriam fecit sanctorum reliquijs aut imaginibus. Si vsurpauit aut occupauit res mobiles vel immobiles Deo dicatas, vt sunt res ecclesia um.

Circa quintum. Si percussit aut quomodolibet violentauit clericum, seu ecclesiasticā personam. Si carnale peccatum similiter commissum est per ordinem sacrum, aut religionem, aut votum castitatis. Si libertatem à gabellis, &c. ecclesiasticarum personarum violauit, exigendo ab eis prohibita exigi. Circa quartum præceptum occurrunt quinque, scilicet de impietate, inhumanitate, inobedientia, inobseruantia, & ingratitudine. Quantum ad impietatem. Si parentes non honorauit. Si illis non subuenit. Si sanguine iunctis debitum honorem & subsidium non impendit. Si patriæ, si conciuibus & patriæ beneuolis debita nō exhibuit auxilia & officia. Si filios aut nepotes sibi commissos

non

non educauit, instruxit, curauit & maledixit illis. Si neglexit corrigere illos verbo & verbere vt expedit, præcipuè in peccatis mortalibus vt blasphemiæ, &c.

Si vxorem vel virum male tractauit. Si famulos famulásque malè gubernauit, & cõtrario si hi debitum non fecerunt. Quãtum ad inhumanitatem. Si crudelis ad pauperes. Si ad opera misericordiæ negligẽs. Si de superfluo non fecit eleemosynam. Si existenti in necessitate extrema aut magna, non subuenit vt potuit.

Si contra pauperes aliquid fecit, aut dixit, aut impediuit aliquam eis conferendã eleemosynam.

Quantum ad inobedientiam. Si ex contemptu non obediuit, seu si non obediuit vt non obediret. Si non obediuit in ijs quæ sub præcepto mortalis peccati mandata sunt. Si non obediuit in damnum alicuius. Si non obediuit in ijs quæ sunt notabilis importantiæ. Si non obediuit in communibus mandatis. Et hic insere de obseruatione legum & statutorum, &c. Quantum ad inobseruantiam. Si principibus & his qui in dignitate sunt constituti, non detulit debitum honorem & reuerentiam & subiectionem verbo & opere. Si magnatibus, &c. non assurrexit, &c Quantum ad ingratitudinem. Si ex contemptu beneficij aut benefactoris fuit ingratus, seu si ideo fuit ingratus, vt esset ingratus. Si fuit ingratus verbis. Si affectum non habuit retribuendi. Si memoriam non replicauit recompensandi, sed obliuioni mandauit beneficium. Si benefactori detraxit aut malefecit, aut fieri fecit. Non occides, quintum præceptum. Vbi de iniurijs, personalibus mortis, mutilationis, vulneris, vinculorũ, carceris, seruitutis, cruciatus, & exilij, consistentium in facto. Si occidit, aut occide-

re

re attentauit. Si infantem tenuit in lecto cum periculo oppressionis. Si procurauit aborsum viuificato fœtu. Si etiam procurauit abortum ante viuificatum fœtum, scilicet primo mense, quia etsi mortale est, minus malum tamen. Si venenum sterilitatis sumpsit aut dedit. Si aliquid horum fecit aut dedit consilium, auxilium vel fauorem, imo si non obstitit quum posset, in crimine est. Si mutilauit aut mutilari fecit, &c. vt de homicidio interrogatum est. Et sic de alijs sex. Si vulnerauit, si vinculauit, si carcerauit, si cruciauit, quacumque corporali afflictione, si in exiliũ misit, aut aliquid horum fieri fecit, &c. vt supra. Demum si voluntate deliberata aliquid horum desiderauit vt alicui eueniret. Ad hæc reduc de odio, ira, inimicitia & bello. Si odio habuit aliquem. Si desiderauit ei malum animæ, vel corporis, vel honoris, famæ, rerum, &c. Si gauisus est de malo alicuius, & quæsiuit malo. Si vindictam fecit propria potestate, aut similiter fieri fecit, aut optauit fieri. Si noluit parcere inimico quantum ad offensam. Si negauit aut subtraxit communia beneficia. Si inimicitias fecit. Et hic innumera occurrũt de actibus propter ea gestis intus & extra, & de peccatis quorum fuit causa aduocando socios criminis, &c. Si fecit bellum iniustum. Si iuit ad bellum iustum scienter. Si iuit ad bellum dubium de iustitia, absque mandato superioris, ita quod obedientia non excusat. Sextum præceptum. Non mœchaberis de iniurijs venereis, scilicet de adulterio, incestu, sacrilegio, stupro, fornicatione, & crimine innaturali. Si cum persona coniugata, est adulterium. Si cum sanguine iuncta, est incestus. Si cum persona Deo dicata per sacrum ordinem aut votum solenne religionis, aut etiam per votum simplex castitatis, semper

est

est sacrilegium. Si cum muliere virgine, est stuprum. Si cum persona soluta, est simplex fornicatio. Si innaturaliter cum persona sola, est mollities. Si cum persona alia, est sodomia. In his venereis modus innaturalis, hoc est vt mulier supergrediatur, culpabilis maximè est. Alij vero tolerabiles sunt, & videntur potius confitentibus relinquendi vt dicant ipsi. De osculis, tactibus & alijs huiusmodi interroga summariè inter non coniuges, inter coniuges nulla quasi cura habeatur, nisi vel ad pollutionem extra actum coniugij agatur, aut cum periculo tali pollutionis agatur. Omnis enim extra coniugij actum voluntaria pollutio, peccatum est contra naturam.

Septimum præceptum. Nō furaberis: de iniurijs quæ tum ad res, de furto, rapina, fraude, vsura, & huiusmodi. Si furatus est. Si rem alienam inuentam quæ nō habetur pro derelicta, accepit animo retinendi pro se. Si ex naufragio res alienas accepit. Si vendidit aut emit cum fraude, aut circa pretium, aut circa rē, aut circa pondus, aut circa mensuram, aut circa numerum. Si fecit contractus vsurarios. Si imposuit nouam gabellam. Si exegit gabellas à personis ecclesiasticis contra ipsarum exemptiones. Si violenter abstulit rem alienam, aut etiam suam à quieto possessore, quãuis male possideret. Si cōtractū societatis iniustæ fecit. Si communia bona vsurpauit. Et de cambijs. Et breuiter hæc melius ipsi qui fecerunt sciunt si volunt se accusare, quoniam conscientia eorum accusat eos intus. Octauum præceptum. Non dices falsum testimonium, habet duo capita magna. Primum, de iniurijs iudicialibus. Et hic ex parte iudicis, ex parte accusatoris, ex parte rei, ex parte testis, ex parte aduocati, ex parte procuratoris. Secundum, de in-

iurijs

iurijs verborum. Et hic de mendacio, detractione, contumelia, rixa contentione, litigio, susurratione, irrisione, maledictione. Et quoniã illaq; a[pper]tinent ad primum caput, non sunt communia, aut rara, aut ad status spectant iudicum, aduocatorum, &c. ideo vide in locis proprijs, non prætermittendo circa testes in iudicio, an non solum verum dixerint, sed etiam an responderint iuxta interrogata absq; sophisticatione. Et similiter si reus in casu quo tenetur, noluit fateri verum, aut mentitus est, & tanto peius si inde alter (puta actor) infamatus est quasi calumniator, &c.

De mendacio. Si mẽtitus est perniciosè, hoc est in damnum alterius, siue quo ad scientiã, docendo falsa, siue quo ad res, dicendo quòd res ista non est istius, siue quo ad quodcunque aliud bonũ animæ vel corporis, vel rerum exteriorum. Si mẽtitus est officiosè vel iocosè. Hic annecte de simulatione & hypocrisi, quæ sunt mẽdacia in facto. Si simulatio aut hypocrisi fuit perniciosa, hoc est in damnum &c. aut si fuit adeo affectata, vt pro illa seruanda non curauerit incurrere mortalia peccata. Si mendicauit quasi egens quum non egeret. Si finxit reliquias sanctorũ, aut miracula, &c ad quęstũ. Annecte & de iactantia, si perniciosa. Vide in locis suis.

De detractione. Si dixit aliquid ad infamiam alterius animo infamandi. Similiter si audiuit, aut fouit, aut induxit tali animo. Si non animo detrahendi dixit verba detractoria cum læsione famæ. Si facilè retulit ex auditu mala aliorum. Si non defendit famam proximi iniuste infamati, in casu quo posset, & propterea læsa est proximi fama. De contumelia. Si dixit alicui aliquid criminosum, aut conuitium animæ vel corporis animo iniuriandi. Si sine tali animo dixit, ita tamen quòd notabiliter

tabiliter proximus est iniuriatus. Si ad hæc dedit consilium, &c. Si alias leuiter iniurias aliquas dixit. Si rixatus est, quo animo, & quibus verbis iniuriosis aut minis. Si comminatus est, & quo animo, & quid. Si contentioni vacauit, & quo animo, an vt impugnaret veritatem, an ex duritia aut apparentia quadam, & an in rebus fidei vel morum, &c. Si litigiosus fuit omnibus se opponens, semper quasi molestus in colloquijs, &c.

De susurratione Si seminauit discordias, aut fouit eas animo discordiam causandi aut fouendi. Si non eo animo, sed tamen tam notabiliter vt discordia sequeretur. Si leuiter aliqua dixit quæ ingrossatiua sunt animorum.

De irrisione. Si derisit aliquem animo confundendi illum. Et si non tali animo, tamen ita turpiter vt confusio sequeretur. Si ioco aut leuiter irrisit aliquem. De maledictione: Si imprecatus est malum alicui, & quod malum animæ vel corporis, vel damnum rerum, famæ, &c. Si hoc dixit animo vt eueniret. Si ex ira siue animo malo. Si maledixit creaturis irrationabilibus. Si maledixit diem natiuitatis suæ, aut alterius, detestando hominem natum, ex consensu deliberato volens malè natum aut non natum. Et sic de similibus. His annecte de verbis turpibus, quæ male morigerati habent in consuetudine. Nonum præceptum, Non concupisces rem proximi tui, de peccatis auaritiæ in corde. Si desiderauit rem alterius iniustè habere: si machinatus est ad damnum alterius. Et hic de propositis & studijs acquirendi per fas & nefas. Si fuit mediator aut consultor ad aliquid huiusmodi. Decimum præceptum, Non concupisces vxorem proximi tui. Hic de peccatis carnalibus in corde, & consequenter

ter in loquutione. Si concupiuit mulierem a‑nam, aut consanguineam, &c. secundam supra‑ctas species luxuriæ. Si misit ad hoc nuntios, li‑teras. Si fuit mediator ad hoc aut adiutor: si ocu‑aut nutibus prouocauit. Si in ecclesia aliquid h‑rum fecit, & peius si in Missa, &c. Et hic occurrunt innumerabiles actus amantiũ, quos ipsi sciunt, &c.

Confessor qualiter interrogare habeat confiten‑tem circa capitalia vitia.

INterrogationes autem de septem vitijs capita‑libus non arbitramur aliter apponendas, quam remittendo ad ipsa vitia, vt scilicet confessor v‑derit in verbo superbia, quæ sunt superbiæ, & verbo gloria, quæ sunt inanis gloriæ, & in verbo auaritia, quę sunt auaritię, & sic de alijs, ne contin‑gat idem repetere. Similiter circa status diuersos hominum siue communes vt coniugatorum, siue speciales; vt Episcoporum beneficiatorum, cleri‑corum, religiosorum, visitatorum, iudicum, aduo‑catorum, procuratorum, medicorũ, magistrorum, doctorum. Artificum verò diuersorum peccata, in ijs quæ fraudis sunt applicata ad illam materiam maximè videntur consistere, & ideo non duxi re‑plicanda.

Periculum vitæ propriæ non timens, eo potest pec‑catum incurrere, oppositum fortitu‑dini & rationi.

INtimiditas (qua homo non timet pericula vitæ integritatis membrorum, & bonorum tempo‑ralium, quãdo, vbi, cur, & sicut oportet) peccatum est contrarium fortitudini, quia contra rectam est rationem. Est autem peccatum mortale, quando

ex

ex consensu deliberato homo non timet, contra rectá rationem nocédo sibiipsi vel proximo notabiliter, siue causetur animus hic impauidus ex minore quam debeat amore propriç vitæ,&c.siue ex electione animi, vt frequentius accidit hominibus putantibus vilis animi esse timere & separare se à contentionibus,rixis,armis,&c.Veniale autem peccatum hoc est,quando ex stultitia excusabili procedit, scilicet quia quasi stolidus non perpendit pericula, & ideo non ponderans, non timet. Tátaq; posset esse stoliditas,quòd nullũ esset peccatum. Est etiam veniale & propter imperfectioné actus, vt si deest deliberatio(vt in primis motibus)& propter imperfectionem materiæ, vt in paruis periculis seu paruis rebus. Aduerte hìc tam pro hoc non timendi peccato, quàm pro similibus peccatis in defectu passionum consistẽtibus,quòd quia passiones amoris,timoris,tristitiæ, iræ,audaciæ,&c.inditæ sunt à nobis ad prosequẽdum nostra bona,vel ad fugiendum mala,non sit tibi curæ si quis quasi Stoicus ex naturali cóplexione aut vndecũque animum habeat aut videatur habere sine passione timoris vel tristitiæ, &c, si tamen habet illam quantum ad effectum necessarium, puta quòd prosequitur bona prosequẽda, fugit fugienda, cauet cauenda:quando,vbi cur,sicut, &c. oportet in huiusmodi enim voluntarijs omissionibus consistat peccatum,siue habeat passionem,siue non.

Indebitè procurans beneficium Ecclesiasticum,si indebitè intrudatur,sibi damnationem acquirit.

INtrusio crimen est canonicum,quo scilicet aliquis honoré ecclesiasticum seu beneficium absque canonica prouisione acquirit de facto, & in-

trusus est,& dicitur quamdiu sic tenet,& est in statu æternæ damnationis.

Peccatum inuidiæ indubitanter tam à Deo quàm ab hominibus damnatur.

INuidia (qua homo tristatur de prosperitate alterius similis seu æqualis, vel sub alijs verbis, qua homo tristatur de bono alterius, quasi diminuat propriam excellentiam) peccatum est, quia tristatur quis de bono alieno, de quo debet potius gaudere. Et est ex suo genere peccatum mortale, quia contra charitatem, qua bonum proximorũ diligere tenemur. Et propriè inuidia est quum aliquis dolet quòd alius prosperetur, non propter aliud, sed propter hoc solum quòd ille quarum à se distans, bonum seu melius habet: apprehẽdit enim inuidus quasi illius bonũ sit suæ diminutio excellentiæ. Qui autem tristatur de bono alterius propter aliquam conditionem adiunctam (puta propter damnum inde sequẽs, aut quia caret ipse, aut quia indignus habet) non est inuidus. Et sunt tres, scilicet timidus, æmulus, & nemesius, de quibus in suis vide locis. Et sicut contingit in alijs vitijs, ita hic intellige inuidiam ex voluntatis cõsensu esse peccatum mortale, sine deliberatione autem esse veniale, vt in motibus passionum imperfectis, & similiter in rebus minimis. Nec inuenitur inuidia humanam habere plures species. Dico autem humanam, propter inuidiã fraternæ gratiæ, qua quis tristatur de diuinæ gratiæ diffusione seu participatione, quoniam hæc inter peccata contra Deum est, & ponitur peccatum in spiritum sanctum, & est grauissimum.

Ira

Ira quando sit permissa, & quando prohibita.

IRa est passio naturalis qua appetimus vindictã. Et si ratione reguletur, non est peccatum, sed si à recta ratione exorbitet, peccatum est. Potest enim vindicta iusta rectè appeti, sicut etiam potest rectè infligi, vt quum pater aut prælatus irascitur contra filij aut subditi delicta, & punit.

Dupliciter autem discordare potest à recta ratione, Primò, quantum ad vindictam appetitam, quia scilicet quispiã appetit vindictã iniustã, siue sit iniusta secundũ se, puta quia appetit quod quis occidatur, quum non mereatur mortem: siue sit iniusta quãtũ ad actoré, puta quia licet mereatur morté, nõ tamẽ ab homine priuato, siue sit iniusta quantũ ad intentioné appetétis, quia ille licet mereatur morté à iudice, iste tamen appetit illã non vt iustã, sed vt satiatiuã sui animi. Et sic ira est peccatũ mortale, quia contra charitaté: ita tamẽ quod propter imperfectionem actus, vel ex parte irati, quia non ex consensu rationis (vt cõtingit in passionibus antequam verè consentiamus) vel ex parte vindictæ, quia nimia est (vt cõtingit in punitionibus minimis, quę si fierent, quasi pro nihilo haberentur, peccatũ solummodo veniale intelligas, sicut in cæteris vitijs humanis. Secundo, potest à recta ratione ira discordare, quantũ ad modũ irascendi, puta quia nimis ardenter intus quis irascitur, aut secundum exteriores motus nimis excandescit. Et sic si excessiuus modus est nudus, peccatũ est veniale. Si autẽ huic excessui adiaceat aliquid contra dilectionem Dei vel proximi (vt blasphemia, aut maledictio ex animo) esset ex adiacenti mortali mortalis.

Vitium Ironiæ quod dicatur, & an semper vertatur in peccatum.

IRonia apud mortales vitium iactantiæ contrarium significat, sicut auaritia contrariatur prodigalitati, ita quòd ironia fingit minus de se quàm sit, sicut per oppositum iactãtia fingit de se maius quàm sit. Et quoniam ironia aut negat aliquid magnũ in se quod quis in se recognoscit, aut affirmat de se aliquem defectum quem in se nõ recognoscit, ideo semper peccatum est, vt pote mẽdacij species. Et potest distingui ironia in officiosam, iocosam, & perniciosam, vt perniciosa quæ sola est peccatum mortale, intelligatur illa ironia quæ contra charitatem Dei aut proximi tendit, vt quum quis ad decipiẽdum illa vtitur, iuxta illud, Est qui nequiter se humiliat, & interiora eius plena sunt dolo. Quum autem aliquis prædicat se defectuosum vt habeatur humilis, incurrit simul contraria vitia, & ironiæ, fingendo defectus quos non habet, & iactantiæ, fingendo humilitatem, qua caret. Et quia hęc est eius finis, ideo magis est reus iactantiæ quàm ironiæ.

Irregularis non semper dicitur peccator, sed pœnam ferre peccati.

IRregularitas non culpa, sed pœna est, nec spectans ad confessores, quia pariter absoluuntur à peccatis irregulares & non irregulares. Vnde pertranseundũ censui, monendo confessorẽ quod si alibi peccatum clerici propter quod incurrisset irregularitatem, reseruatum reperit, dicat clerico quod ipse de seipso rationẽ reddat, ne oporteat confessorem reuoluere omnia iura ad vidẽdũ omnes casus quibus incurritur irregularitas.

Et

Et sic in similibus (puta in synodalibus & statutis municipalibus) seruare memento, ne erres, & te exoneres.

Scito autem irregularitatem nō solùm à laicis incurri quandoque sine peccato) vt quum iudex occidit maleficum) verùm cum clericus etiā malè operando incurrit irregularitatem, non propterea peccat mortaliter, ita quòd actus aliquid habens annexam irregularitatem, non inducit peccatum mortale, siue exercens illum actum propterea reddatur inhabilis ad executionem sui ordinis, siue non, quia plus est facere illud propter quod homo redditur inhabilis ad susceptionem sacramentorum, quàm facere illud per quod inhabilitantur ad exequutionem ordinis, quum suscipere sacramentum sit maius exequutione ordinis, & sit magis de necessitate salutis. Sed primū non inducit peccatum mortale, vt patet de excōmunicatione minore, ergo nec secundum incurritur, quippe excommunicatio minor absq; mortali peccato, & tamē priuatur per eam homo perceptione omnis sacramenti. Et simile est de suspēsionis & interdicti censuris iudicium propter eādem rationem. Scito quoque quòd appellatione irregularitatis homicidij voluntarij non venit irregularitas propter occisionem hominum in bello iusto, aut iudicio iusto, quoniam vbi nō interuenit homicidium, ibi non inuenitur irregularitas homicidij. Constat autem quòd quando homo iustè occiditur, non committitur homicidiū, quoniā homicidiū species est criminis, nō enim significat occisionē hominis qualemcūque, sed iniustā: ergo non est ibi irregularitas homicidij siue voluntarij, siue inuoluntarij. Cū quo tamē stat quod interuenit in huiusmodi alia irregularitas, puta

causę sanguinis vsque ad mortem Et hęc ideo ... adiecta, vt sciant priuilegiati in dispensatione irregularium citra homicidium voluntarium, posse dispẽtare in omnibus casibus occisionis humanæ, in quibus non interuenit crimen homicidij. Nec sunt de cætero propter hæc soliciti ad petendum dispensationem a Papa, quia ipsi non possunt dispensare.

IRRISIO, vide supra in verbo, Derisio.

Ceremoniarum superstitiosa obseruatio peccatum e[st].

IVdaizare (siue seruando sabbatum, siue alia Iudæorum custodiendo) peccatum mortale est, q[uia] superstitionem falsi cultus diuini spectans.

Christianorum cum Iudæis, conuersatio prohibita est.

IVdæorum conuersatio illicita est Christianis, in generali quidem quãtum ad assiduam seu familiarem conuersationem. In speciali verò quantum ad decem. Primò, ad simul habitandum. Secundò ad simul conuiuendum Tertiò, ad simul balneandum. Quartò, ad vocandum illos in infirmitat[e]. Quintò, ad percipiendum medicinas ab eis Sextò ad nutriendum infantes eorum in domibus eoru[m] Septimò, ad seruiendum eis vt illorum famuli Octauò, ad esse seruum eorum. Nonò, ad perficiendum seu permittendum illos in aliquo officio publicos inter Christianos. Decimò ad comedendum azyma illorum, vt videre potes, extra de Iudæis, 28. quæst. 1. in pluribus c. Et quoniam in multis apposita est pœna excõmunicationis (vt in primo, tertio, quarto, quinto, & vltimo. in cap. nullus 28. q. 1.) secundum autem dicitur sacrilegium, sextum verò & septimum committitur Prælatis, vt compellant per ecclesiasticam censuram, nono quoque censura communicationis ferenda indicitur

citur.17.q.2.c.cōſtituit ideo cautũ oportet cōfeſſoré in huiuſmodi nō ferre vnā de omnibus ſententiā, ſed quædā nullo pacto pertrāſire, qualia sūt omnia quę quaſi cōtinuā cōuerſationé aut multā familiaritaté ingerūt (vt cohabitare, famulari domeſticè quouis miniſterio, &c.) & quod tolerētur in officijs. Primũ enim horũ periculũ habet annexũ ſubmerſionis, iuxta illud Apoſtoli, Modicũ fermētum totā maſſam corrũpit: & propterea inhibitũ eſt. Secundũ autem derogat dignitati fidei, & idcirco eſt interiectũ. Quædā auté ſi abſq; contéptu nō ſunt ſeruata ex incuria aut aliqua cauſa rationabili, ſaltem ſecundũ tranſgreſſorum iudicium tolerari poſſunt, vt cœnaſſe cum eis, aut balneatũ ſimul eſſe, vocaſſe ad curam ęgritudinis, & ſimilia. Spectandum ſiquidem eſt ad tria.

Primò, ad obedientiam, cui non contrauenitur ſiue ſit contemptus.

Secundò, ad finem præcepti, qui eſt, ne fides fidelium periculo corruptionis exponatur, contra quem fieret ſi familiaritas, aut illorum ſuper Chriſtianos pręfectura quælibet permitteretur.

Tertio, ad aliũ finé præcepti. ſ. dignitaté fideliũ ſeruādam, cōtra quā fieret, & per illorũ officia publica, & per azymorũ illorũ comeſtioné, & per cōuiuia, ipſis enim tāquā diuina profitéribus, noſtra abominātibus, Chriſtiani quaſi prophanos ſe exhiberēt, illis deferédo. Et omnibus conſideratis ſecundum diuerſitaté temporũ, locorũ & perſonarum eſt iudicandũ, ſaluando ſemper tria prędicta.

Iudex poteſt dupliciter in iudicijs offendere.

IVdicis peccata ſunt in duplici differentia, quædam namq; ſunt contra diuinũ vel naturale ius, quædā cōtra ius poſitiuũ. Et peccata quidé iudicis

prima principalia sunt quinque. Primum est, iudicium iniustum in toto vel parte. Secundū est iudicium temerarium, quando sine sufficientibus testibus, documentis & iuris ordine quo ad necessaria iudicat, etiamsi eueniret inde sententia iusta, quia non debet iudicare nisi ex sufficientibus ad iudicium. Tertium est, iudiciū vsurpatum, quando vel non sibi subditā personam, vel opus nō sib subditum (puta occultum) iudicat. Quartum quasi extraiudiciale est iniusta remissio pœnæ, quando scilicet iudex etiam si princeps fuerit, relaxat pœnam homicidij, mutilationis, latrocinij, & huiusmodi in damnum reipublicæ, aut partis. Magnū si quidem reipublicæ nocumentum communiter infertur, quū mali impunes euadūt, quia crescunt mali, & qui sunt mali aut ad malum proni, audent perturbare, vulnerare, occidere, &c. Nec excusat cōmutatio pœnę in pecuniariam, nec pax à parte habita, quoniam princeps est custos iusti, ita quòd absq; rationabili causa vtens huiusmodi vocatis clemētijs peccatum mortalissimum incurrit, imo reus est homicidiorum, &c. consequentiū. Quintū est, negatio seu dilatio iustitiæ, præsertim petitæ. Dico autem præsertim petitæ, quia tenetur etiam non petitam iustitiam facere, vigilando & inquirendo, ac purgando rempublicam malis hominibus punitionibus. Sed tanto grauius peccat petitā negando, aut procrastinando iustitiā, & tenetur de expensis & damnis illorum quibus negatur vel differtur sine rationabili causa. Et quodlibet horū quinque est peccatum mortale, quia est iniustitia, quæ ex suo genere est mortale peccatum. Annexa autem peccata sunt innumera iuxta multitudinē causarum quæ possunt iudicē inducere ad aliquid dictorū. Potest namque ex odio vel vindicta, ex

auaritia

auaritia,ex amicitia alicuius, ex ambitione ex ignorãtia culpabili,ex timore mundano.&c,incurrere hæc peccata Ex positiuo autẽ iure,siue canonico,siue ciuili, siue municipali,tot incurrũt peccata quot transgreditur prohibita. Quæ non tenetur confessor scire,sed ipsi iudices tenẽtur scire quæ spectãt ad officium suum. Et propterea ipse seipsum probet si est iudex ordinarius,si violauit quæ sunt ordinarij. Et si est delegatus, si violauit quæ sunt delegati,puta petere aut recipere præter esculenta paucorum dierum, & expensas in casu, quia ecclesiasticus tenetur restituere. de rescrip in 6.c. statutum,& cum ab omni.de vi.& hone.cle. Secularis autem non potest pręter esculenta plusquã quatuor aureos recipere, si causa excedit cẽtum aureos,vt ciuiles leges statuunt.Sed hæc sint exempli causa dicta,ipsi de seipsis loquantur.

Temeritas in iudiciis euitanda est,& potest verti in peccatum.

IVdicium temerarium(quo homo quicunq; sine sufficiente certitudine iudicat proximũ de animo seu intentione) peccatũ est,quia nemo debet diffinitiuè assere re etiã in suo corde quod nescit, in præiudicium pręsertim alterius.Et si sic iudicat quod proximum de peccato mortali iudicat,peccat mortaliter, quia sine sufficienti causa despicit proximũ ,& in corde suo dat illi iniuriosum locũ absque rationabili causa.Si autem iudicat de peccato veniali,aut de mortali non assertiuè in corde suo determinat,quamuis credat firmiter & temerariè,non peccat mortaliter , quia non diffinitiuè iudicat , sed venialiter , magis & minus grauiter iuxta qualitatem signorum æstimandi, & affectus male dispositi. Vbi quoque pro timoratis consciẽ-

tijs, memento discernere inter iudicium oper. & iudicium personæ. Nam si quis non plus scit: audit aliquem maledicentem (puta in mala hoc aut videt aliquem exercentem aliquem turpem ctum, & credens actus huiusmodi esse secunda se peccata mortalia, iudicat illos peccati mortal non incurrit peccatum iudicij temerarij, de quo est communis sermo, quoniam non iudicat personam sed opus, nec errat in iudicio personali, sed in iudicio rerum. Tunc autem iudicaret temerariè, quando esset iudicium personale, ita quod ex parte intentionis seu animi iudicaret illum peccare mortaliter, audens definire in actibus ... aut venialibus intentionem mortalem.

Iuramento licito duo crimina contrariantur.

IVrare si suos habet comites, iudicium, iustitiam, & veritatem, actus virtutis religionis est, ... profitens Deum infallibilem omnium notitiam ac veritatem habere. Propter quod scriptum est: Laudabuntur omnes qui iurant in eo,

Contrariantur autem de iuramento duo crimina, periurium, & iurare per falsos Deos, aut creaturas. Et de periurio quidem in loco suo inferius tractabitur,

De hoc autẽ crimine quod grauius est nec habet nomẽ proprium, aduerte quod ad blasphemiam reducitur, quia dum aliquis intendit vere iurare, intendit testimonium infallibile afferre, & ... creaturam quamcunq; aut falsum Deũ iurat, ... fitetur creaturam illam seu illum æstimatum ... esse infallibilem testem, quod est proprium ... veri, ac per hoc attribuit, quod est proprium ... alteri, quod est blasphemare. Est ergo iurare per creaturas, aut falsum Deum, plusquam periurium.

quia est peccatum blasphemiæ.

Veruntamen quum Christiani iurare videntur per creaturas, vt per sancta euangelia, aut per sanctos, &c piè interpretandum est, hoc est secũdum Christianum morem & sensum: hoc est, vt intentio iurãtis sit Deum in creatura afferre in testem, & non ipsam secundum creaturam. Et iuxta hanc distinctionem discerne diuersa scripta prohibentia & concedentia iurare per creaturas. Nam prohibentia intelliguntur de creaturis secundum se, concedentia intelliguntur de creaturis vt in eis est Deus.

Vsus laruarum quibus modis redditur illicitus.

LAruarum vsus illicitus ex circunstantia aliqua redditur, & non est secundum se illicitus, vt patet ex hoc quod in repræsentationibus est licitus. Nec solum redditur illicitus ex malo fine, & incongruo tempore, loco & modo, sed ex conditione personæ plurimum pensandus est. Nam quia tempore quo quasi insanire licet, laruæ assumuntur, iuuentutis hæc est licentia, & propterea à grauibus viris aliena censetur. Et licet magnates etiam ecclesiastici ad excusandas excusationes in peccatis, dicant se maximè decere vt laruatí incedant, vt possint liberè discurrere incogniti, quod non deceret illos manifestos, nihilominus non excusantur. Tum quia tales non egent propter graues toto anno occupationes huiusmodi recreatione. Tum quia non ad recreandum animum, sed ad superfluam agunt delectationem. Tum quia non curant cognosci, imo plures eorum volunt cognosci. Tum quia scandalizantur pusilli ex prælatis præsertim ecclesiasticis laruatis. Et meritò, quia personam subeunt leuium & iuuenum secundũ morem. Et hoc est valdè pẽsandũ, scriptum

ſcriptum eſt enim: Qui ſcandalizauerit vnum e iſtis puſillis, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, &c.

Latrones à quo denominationem ſortiantur.

LAtrocinium (quo obſeſſor viarum ſiue publicè, ſiue occultè per vim aufert res à tranſeuntibus) ſpecies eſt rapinæ, & manifeſtè peccatum mortale, à quo denominantur latrones.

Lenones dicuntur perſonæ infames, & deteſtabiles ratione peccati.

LEnocinium (quo perſona mediat, fouet, allicit ad venerea aliena) peccatum eſt mortale tanto grauius, quãto reatum in ſe habet omnium criminum quæ inde ſequũtur. Hinc enim lenones & lenę perſonę infames ſatis notæ denominãtur.

LEx iniuſta peccatum eſt maximi criminis, nec meretur vocari lex, ſtatutum aut, &c. ſed corruptio legis. Conſurgit autem iniquitas legis ex quatuor. Primo, ex materia, vt quum mãdatur fieri aliquod quod eſt peccatum, & præcipuè mortale, vt ſunt leges de ſacrificando idolis, de fallendo proximum.

Secundò, ex forma, vt ſunt leges grauantes inęqualiter ſubditos inæqualitate proportionis, quę conſtituit iuſtitiam diſtributiuã. Vt quũ fit edictũ de colligendis decem milibus ducatorum à populo, ita quod tales ſoluãt centum, & tales viginti &c. quum tamen ſecundum proportionalem iuſtitiam econuerſo fortè fieri deberet, ſed quia attenditur ad fauores vel ad amicitiam, ideo ſic inique diſtribuitur onus. Et ſic de ſimilibus. Tertio ex autore legis, quia ſcilicet non habet poteſtatem ſtatuendi, vel non haberet poteſtatem ſuper illos, vt pote exemptos, aut ſuper illam rem ſeu illiud o-

pus

pus. Quartò, ex fine, quia non ordinatur in veritate ad commune bonum, ſed ad propriũ commodum principis. Et quocunque horum modorũ lex ſeu mandatum iniuſtitiam habeat, non ſolum eſt iniqua, ſed non obligat ſubditos ad ſui obſeruantiam. Ad ſecundum modum ſpectant omnes gabellæ iniquæ ex forma, vt videntur omnes gabellæ de ijs quæ deferuntur pro proprio vſu, quę etiã ex ciuili iure ſunt prohibitæ. Ad quartum autem omnes iniquæ ex non durante amplius fine, vt ſi gabella fuit poſita ad faciendum muros ciuitatis, perfectis muris iniuſta eſt, ſi perſeuerat exactio.

Grauiſsimum peccatum committitur in libelli famoſi emiſsione.

Libellus famoſus, quo quis proximum infamat exponẽdo iniurioſam alicui ſchedulam vt inueniatur, legatur, &c. ad detractionis crimen ſpectat, ſi autoris nomen occultatur. Si vero ſeipſum nominat, ad contumelię nequitiam pertinet, & propterea ſemper eſt ſcelus magnum.

Aperiens literas alienas, inuito domino peccat.

Literas alienas ſigillatas aperire inuito domino, peccatum eſt iniuſtitiæ & curioſitatis. Interuenit ſi quidem in hoc opere iniuſtitia: quoniam fit iniuria cuſtodienti literas ſub ſigillo, ideo enim apponitur ſigillum, vt cuſtodiatur ſcriptura interior per ſigillum. Et quia cuſtoditur duobus. ſ. mittenti, & ad quem mittitur, mittens ſiquidem, cuſtodiam ſigilli appoſuit, vt ſic cuſtodita litera perueniat ad eũ ad quem mittit, ideo appellatione domini in propoſito venit vterque. Et propterea niſi

nisi alter eorum consentiat, aperitur sigillū in- domino. Et vtrique fit iniuria, quia ius aperie- quod vtrique soli conuenit, non solum vsurpat- sed tollitur, non enim restat quod aperiatur po- quam apertum est. Curiositas quoque inuenitur hoc actu, quia ad hoc aperiuntur literæ vt legan- tur, vt sciat legens id quod scire non decet, at saltem vnde scire non decet, quia ex alienis secr- tis non decet acquirere notitiam. Est igitur pec- catum iniustæ curiositatis aperire literas sigillat- inuito domino. Et quia iniustitia ex suo gene- est mortale peccatum formaliter loquendo, i- actus iste ex suo genere est peccatum mort- formaliter fiat. Dupliciter namque contingit facere. Primo, formaliter & per se, hoc est ex in- tione iniuriam talem faciendi, sicut detrah- mo detrahendi, & dicens conuitium animo i- riandi, &c. Et sic est mortale, quia iniuria illa non est inter paruulas iniurias, quæ quasi pro nihilo ab hominibus habentur, sed est iniuria æstimata ab hominibus, vt patet. Et si quæratur, in quo in- iustitia hæc nocet in proximo, dicēdum est quod læditur proximus, proprio iure custodiæ scripto- rum suorum quod contra ius gentium violatur, quasi ius legatorum inanimatorum, cōmuni enim fidei sigilla literarum credita intelliguntur. Alio modo aperiuntur literæ sigillatæ non animo in- iuriam hanc irrogandi. Et tunc non propriè in- curritur iniustitia, quia non fit iniustum formali- ter, sed materialiter, ac per hoc non est peccatum mortale, nisi actus redeat in naturam suæ form- aliunde, puta ex nocumento subsequuto in fama, honore, rebus, &c. vel fortè ex excellentia perso- næ offensæ, puta principis, vel ex alio accidente.

Con-

Considerandа tria circa literarum sigillatarum apertionem.

EX his autem habere potes tria specialia. Primũ est, quòd si quis sigillatas alienas literas legat sub ratihabitionis spe in mittente, vel ad quem mittitur, excusatur, quia non aperit inuito domino. Secundum est, quod si quis huiusmodi literas aperiat ex curiosa leuitate, putans pro certo quod non sunt ibi scriptę res importantię, paratus tamẽ ad secretum, si casu ibi inueniretur aliquid secreto tenendum, peccat quidem, sed venialiter tantum, quia nec per se facit iniustum, nec per accidẽs redit iniustum materialiter in naturam formalis iniustitiæ, quia nullum est periculum nocumenti. Tertium est, quòd autoritate publica ex causa rationabili aperire huiusmodi literas, non est iniustum quamuis fiat inuito domino, quia respublica ius habet prouidendi sibi opportunè, ad prouidẽtiam ante cautelam publici boni spectat tempore belli vigilare super insidijs, proditionibus, & tractatibus, &c. quæ per literas possent significari. Et idcirco excusantur aperientes huiusmodi literas de mandato publico ex causa belli aut alia rationabili causa. Et sibiipsi imputet extraneus vel dominus ecclesiasticus, aut secularis qui mittit literas si displicet factum, scire enim debet quod nulli iniuriam facit qui vtitur iure suo. Et hæc eadem ratione (quia scilicet vtitur iure suo) maritus apérit literas vxoris, sed ad vxorem, & pater filiorũ, & Prælatus religiosorum, & sic de similibus.

Litigiosus duplex peccatum iure potest.

LItigiũ duo significat peccata. Alterũ quod vocatur cõtẽtio, qua quis cõtra veritatẽ ex proposito

to litigat, de qua superius dictũ est. Alterum, quo proprium nomen non habet, quo homo in conuersatione humana omnibus opponit verbo vel motu aliquo, ac per hoc molestam habet conuersationem, vtpote tristitiam ingerens his cũ quibus cõuersatur. Est autem peccatum hoc contrarium affabilitati, quia homo conuersatur cũ omnibus delectabiliter, vt decet. Et potest hoc peccatum incurri dupliciter. Vel formaliter, hoc est cum intentione contristandi hominem contradicẽdo. Vel materialiter, hoc est absque huiusmodi intẽtione Et vtroque modo est peccatum, quia cõtra rectam rationem exigentem hominẽ debere conuersari delectabiliter, vt decet. Et communiter est peccatum veniale, propter paruitatem nocumenti intenti seu subsequentis, nam huiusmodi tristitia minimum quid est. Si tamen intenderet aliquis confundere hominem, aut contemptibilem reddere per huiusmodi cõtradictionem, esset peccatum mortale propter notabile proximi nocumentum.

Litigans iudicialiter pro temporalibus quadrupliciter peccare potest.

LItigare in iudicio pro temporalibus rebus sibi iniustè debitis, vt quotidie fit, peccatũ est quadrupliciter. Primò ex irrationabili causa, puta si ex cupiditate seu auaritia, aut pertinacia quadã vel opprimendi aut molestãdi causa litigatur. Secundò ex modo personali, si contentiosè & quasi inimicè, non colloquendo, &c. litigatur. Tertiò ex modo iudiciali, si fraudulenter, si peruersè procedendo, probando, prorogãdo, &c. litigatur. Quartò, ex scandalo pusillorum, vt contingit quando frater contra fratrem, aut religiosi contra laicos grauatos filijs & filiabus seu aliàs indigentes, &c.

quibus

quibus deberẽt,donare litigãt. Deberẽt enim præpositi proponere capitulo,& cum capituli cõsilio blanda charitate aut donare, aut differre in pinguiorem fortunam (hæc enim est vera fides boni dispensatoris rerum Christi) & non scandalizare mundum litibus,quasi suffocando debitorẽ(redde quod debes) prætextu ecclesiæ, quasi Christus nõ habeat vnde aliunde cultores suos pascat.

Ludus dupliciter consideratur.

LVdere ex duplici capite inuenitur peccatum, vel ex genere ludi,vel ex circunstantijs. Ludus autem ex proprio genere peccatum est,qui consistit in actionibus turpibus vel iniustis. Et distinguitur in tria genera. Primum genus est,quum ludus assumit turpia verba vel facta. Et si quidem verba vel facta sunt peccata mortalia, ludus est peccatum mortale, si autem verba vel facta sunt peccata venialia,ludus quoque erit peccatum veniale. Secundum genus est, quum ludus assumit nocua proximo, siue noceat in persona, siue in fama,siue in honore,&c. Et sic semper est peccatũ mortale,quia nocere proximo est mortale peccatum,nisi propter imperfectionem actus excusetur. Esto tamen hic prudens interpres, quoniam moderata hastiludia, & moderata gladiatoria, & similes exercitationes armorum quæ parum nocumenti periculo exponunt ob commune bonum militaris disciplinæ, quæ exercitatione comparatur,prouocatur,& fouetur, nõ comprehenduntur sub his damnatis ludis. Tertium genus est, quum in ludum assumuntur sanctorum gesta, tanquam contemnantur,& in derisionem deducantur, hoc enim peccatum mortale est,iniuriã inferens, non homini,sed Deo in sanctis aut sacris suis.

Ludus vero ex circunstantijs malus censetur

ex ſeptem. Primò, ex fine, vt ſi quis ita eſſet affectus ludo, vt multum tempus conſumeret in ludo, & hoc eſſet veniale, vel etiam non curaret de præceptis Dei vel eccleſiæ propter ludum, quia hoc eſſet mortale. Secundò, ex perſona, vt ſi dedeceat perſonam talem ludere tali ludo, vt Prælatos, &c. Tertiò, ex loco, vt ſi in eccleſia luderetur, quod eſſet mortale quo ad ludos theatrales, & ſimiles: veniale autem, ſi ſine rationabili cauſa quis ibi luderet ad ſcaccos. Quartò, ex tempore, vt ſi diebus feſtis nimis abſtraheretur à diuinis propter ludum. Quintò, ex qualitate, vt ſi talis ludus (qualis alearum) ſit prohibitus. Hodie tamen ſolis clericis prohibiti quidam ludi videntur, quos vide in verbo, Clericus. Laicis enim omnis ludus non ſecundum ſe malus licitus videtur, niſi vbi ſpecialiter prohibito ſeruari conſueuit. Sextò ex modo, vt ſi fraudulenter ludatur. Septimò ex abuſu, dum in ludo qui cauſa recreationis licitus & ſanctus ... abutuntur, vt negotiatione ad lucrum, ita quod non ludunt propter delectationem principaliter, & pecuniam interponunt quaſi ſtimulum ad verè ludendum, ſed ludunt principaliter propter lucrum. Et hoc ſemper eſt peccatum, quoniam eſt dare operam turpi lucro, ſi tamen nulla alia deformitas immiſceatur, non eſt peccatum mortale.

Luxuria conſideratur reſpectu venerearum ſuperfluitatum, quæ duplex eſſe poteſt.

Luxuria apud morales peccatum generale eſt animi ſuperfluitatibus vacantis: appropriatè tamen vſurpatur pro ſuperfluitate in venereis, & ſic ponitur vnum inter ſeptem vitia capitalia.

Poteſt

Potest autem dupliciter superfluitas venereorum inueniri. Primò, secundum solas circunstantias, vt contingit inter coniuges. Et sic cõmuniter est venialis luxuria. Secundo, secundum ipsam speciem actus, vt contingit in fornicatione, stupro, adulterio, &c. & ijs quæ ad hæc ordinantur. Et sic semper est mortale peccatum, vt de qualibet specie in suo loco patet.

Magister scholarum tripliciter peccare potest.

Magistrorũ peccata circa tria sunt, doctrinam, mores, & lucrum. Quantũ ad doctrinã, peccatur primò docendo noxia animæ, siue cõtra fidem catholicã, siue cõtra bonos mores. Et hoc siue directè siue indirectè, hoc est ex modo dicẽdi, magnificando cõtraria, & quasi despiciẽdo ea quæ sunt fidei seu bonorum morum, vt contingit doctoribus multis philosophiæ, & poëtis arrogantibus sibi philosophiæ autoritatem, libertate ingenij, & contemptu fidei, & bonorum morum, quasi non sint veri philosophi, nec veri poëtæ, qui boni Christiani sunt. Secundo docendo falsa vt vera. Et hoc si ex industria fit, incurritur mendacium perniciosum mentiendo in ijs quæ ad perfectionem spectãt intellectus, qualia sunt scibilia omnia, nocumentum enim inferre in bonis intellectus, non est minus quam nocere in bonis corporalibus. Secus autem est mentiri de aliquo singulari, quoniam singularia non sunt scibilia, & illorum notitia non per se spectat ad perfectionem intellectus. Si autem non ex proposito falsum dicitur in scibilibus, non est peccatũ mortale, quum non sit mẽdaciũ nisi materialiter, nisi fortè nocumẽtũ notabile inde prouenies ex incuria aut temeritate do-

ctoris asserentis temere falsum, reducat actum in naturam mendacij tanquam non curauerit mentiri in nocumentum aliorum. Tertiò, negligendo studere vt docere bene possit, &c. Quartò nolendo docere aliquid egregium ex inuidia. Quintò, deuiando scholasticos auditores ab alijs doctoribus in damnum ipsorum auditorum, & iniuriam doctoris. Et hoc esset mortale si sic fieret. Quantũ autem ad mores non solùm peccat minus corrigendo, vel excedendo in correctione, sed quod magis vrget fouendo aut inuitando ad turpia, seu ludos, &c. sunt enim causæ multorũ per hoc malorum inde subsequentium in adolescentulis. Quo ad lucrum verò peccatur si exigit; ius quam sibi debetur, aut à quibus non sibi debetur.

Malum alicui imprecans agit contra charitatem, & ideo peccat.

MAledictio (qua quis imprecatur alicui malũ) peccatum est mortale ex suo genere, quia contra charitatem est cupere alicui malum. Aduertenda tamen sunt hic quatuor. Primum est, quòd est sermo de malo sub ratione mali, & non sub ratione boni honesti vel vtilis, hoc est, ad maledictionem requiritur quòd desideretur homini malum, puta mors, infamia, damnum rerum, infirmitas, & si quod aliud malum occurrit, ita q̃ non desiderentur ista illi vt iustitia Dei aut reipublicæ habeat suum locum, sicut lætabitur iustus quum viderit vindictam. Et similiter quòd non desiderentur ista illi vt medicina corrigens illum, & reducens ad sanitatem animæ, aut saltem reuocans ab oppressione bonorum. Sed desiderantur ista proximo non curando plus, hoc enim est desiderare malum formaliter. Secundum, quòd sermo est de creatura rationali, cui soli potest aliquid

quid mali obuenire. Vbi cautè aduerte, quòd si maledicunt creaturæ irrationales absque alia adiunctione, peccatum est otiosi verbi. Si verò maledicerentur vt sunt creaturæ Dei, non esset simplex maledictio, sed blasphemia: sicut etiã blasphemia est maledicere sanctos aut Deum. Si autem maledicerentur in ordine ad homines, vel vt sunt res alicuius (vt si quis imprecetur sterilitatem agro alicuius, aut mortem pecudibus alicuius, &c.) perinde esset vt imprecari damnum homini qui est Dominus. Velut sunt cõtẽtiuæ, & breuiter relatiuæ ad bona humana, vt si quis hac ratione maledicat diem natiuitatis suæ, vel alterius, idem est ac si maledixisset hominem illum nascentem. Si verò relatiuè ad mala humana, nullum peccatum est, sicut nec maledicere humanis malis. Sic enim Iob maledixit diem natiuitatis suæ, pro quanto continent tot mala culpæ & pœnæ huius vitæ. Et Dauid montem Gelboe, pro quanto ibi occisus est populus domini. Et sic de similibus. Dæmonem demum maledicere absolutè non est peccatum, quia ratione status sui mali intelligitur à Christianis maledici. Tertium est, quòd maledictio dupliciter incurritur, scilicet vel per se, hoc est ex intentione maledicendi vt malum eueniat. Et sic est peccatum mortale, si homo maledicitur directè vel indirectè, vt declaratum est, nisi propter imperfectionem actus, vel ex parte mali, quia minimum pro nihilo reputatur: vel ex parte affectus, quia non ex consensu rationis cupiebat. Et materialiter incurritur maledictio, quum quis maledicit verbo, sed non animo maledicendi, sed ex surreptione vel lapsu linguæ, aut malo vsu huiusmodi profert. Et est veniale peccatum.

Quartum est, vt non fallaris confessor quo ad

duo. Primò, ad discernédum si persona illata maledixit ex animo vel non. nā nō oportet inspicere ad tempus quietis, sed ad tempus iræ & furoris. Ex hoc enim quòd post iram persona quieta nollet malum illi cui imprecata est, non habetur signum sufficiens quòd non maledixit ex animo, sed solummodo quòd non perseuerat in malo animo. Sed oportet scire si tunc quando imprecabatur, passio iræ & furoris intantum præualuit quòd flexit voluntatem ad consensum, ita quòd tunc voluisset vt eueniret quod imprecabatur. Nam si sic est, non excusatur à mortali, sicut nec qui ex nimio libidinis ardore consentit vt vellet fornicari, quāuis transacta tentatione nollet, & gaudet quod non fecerit, & multū doleret si fecisset, simile est enim hic & ibi. Secundò, ad discernendum animum eius qui maledixit irrationali creaturæ respectiuè ad bona humana, puta maledictus sit dies in quo natus est, aut in quo natus sum, & similia, quoniam ipsimet qui dicunt, non intelligunt verborum proprium sensum, quòd scilicet redundet in maledicendum illum hominem nascentem. Et propterea oportet examinare animum dicentis, si tunc per illam maledictionem optabat aliquid mali notabilis illi homini, siue sit ipsemet, siue alter. Nam si optando illi malum notabile dicit, maledictus dies in quo natus es, quasi optans illum non fuisse natum, aut fuisse malè natum, peccatum est mortale sine dubio. Si verò ex ira maledicit diei illi, & intendit, quòd dies sit maledictus, sed non intendit per hoc velle vt ille habuerit vel habeat malum ex natiuitate sua, peccatum veniale est, quia intentio maledici non protenditur ad cupiendum malum proximi.

Male

Maleficij crimen qualiter committatur.

MAleficium peccatum eſt generale, quo quis nocet proximo. Vſurpatur tamen appropriatè pro peccato quo quis nocet proximo per aliquam dæmonis inuocationem. Vnde malefici dicuntur qui impediunt conſummationem matrimonij, pueros lędunt, aut etiam occidunt, & quæuis mala alia incantationibus ſuis inferunt. Cõſtat autem crimen hoc eſſe mortale ex duplici capite, & quia inuocatio eſt dæmonum, & quia nociuum eſt humano generi. Confunditur tamen plerumque nomen maleficij ad inuocationes dæmonum etiam vtiles hominibus, quum diſputatur an liceat maleficium ſoluere maleficio altero.

Vbi ſcito, quòd ſoluere maleficium alio maleficio, peccatum quoque eſt mortale. quoniã maleficium eſt ſecundum ſe prauum, & nulla poteſt intentione bene fieri. Et ſimiliter inducerẽ maleficiũ paratũ ad maleficia perpetranda, ad ſoluendũ maleficium alio maleficio, eſt peccatũ mortale [illegible]. nulla ratione licitum eſt inducere hominẽ quantumcunque paratum ad offendendum Deum. Nec habet locũ in propoſito diſtinctio inter inducere ad peccandum, & vti iniquitate alterius parati ad peccandum, vt diſtinguitur in vſura, & in iuramento infidelium, quoniam illa diſtinctio non habet locum niſi in illis in quibus actio petita poteſt ab illo parato fieri ſine peccato ſi vult, & ex iniquitate ſua prouenit quod apponit ipſe peccatum, tunc enim petens petit opus bonum, ſed quia ille à quo petitur, non vult niſi cum peccato efficere, ideo petens vtitur iniquitate parati, & non communicat peccato illius. Verbi gratia, petens mutuũ ab vſurario, petit opus bonũ, ſcilicet mu-

 tuum,

tuum, quod vsurarius si vellet posset sine peccato concedere, & similiter petens iuramentum ab infideli, petit opus religionis factum, scilicet iurare, quod idolatra potest si vult sine peccato concedere, recognoscendo verum Deum, & per illum iurando. In proposito autem petitur à malefico vt soluat maleficium, quod ille non potest etiam si vult præstare sine peccato. Et propterea conuincitur quis quod petit peccatum, & inducit, paratũ ad peccandum, digni autem sunt morte (inquit Apostolus) non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Si autem maleficus sciret maleficium factum consistere in laqueo ibi alligato, nullum peccatũ esset rogare vt solueret illam alligaturam, quia hic nulla interuenit dæmoniaca opera, sed humana tantùm actio, quam quilibet aliuspoisset efficere, si sciret vbi esset illa alligatio.

Malitiosus quis dicatur, & quando malitia sit vitiosa.

MAlitia peccatum est generale, quo homo ex sola intẽtione mali eligit malum. Hinc enim distinguendo peccantes ex malitia vel infirmitate, vel ex malo vsu, excusamus illos qui ex passione aut vsu aut imprudentia peccant, aggrauantes eos qui non nisi quia intendunt malum, eligunt peccare, sunt enim pessimi in quocunque genere peccent: difficilè enim videtur corrigi posse. Contingit tamen propter imperfectionem actus esse veniale peccatum ex malitia, vt si quis van a mendacia eligit dicere ex intentione huius mali, quod est vanè mentiri, & nõ propter aliud. Est siquidem imperfectio actus ex parte mali, quia non est malum perniciosum.

Contractus matrimonij potest ex septem capitibus dici vitiosus.

MAtrimonium tum ad peccata, quæ in illius contractu interueniunt, tractandum est primò, deinde de peccatis quæ in illius vsu occurrũt. In contrahendo igitur matrimonium per verba de præsenti, potest ex septem capitibus peccatum incurri. Primò, agendo contra impedimenta dirimentia. Secundò contra impedimenta non derimentia. Tertiò contra modum Quarto, contra intentionem sacramenti. Quinto, ex intentione finis mali. Sexto, ex præpostera intentione finis. Septimò, ex indignitate personæ.

Quantum ad primum, impedimenta dirimentia continentur in his versibus:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Quorum summaria explanatio est.

Primum impedimentum est error circa substantiam personæ, puta, intendit quis contrahere cum primo genita, & supponitur alia, erratur ibi in persona.

Sed si erretur in qualitate (puta quia non est bona, aut diues, aut sana, &c. vt ei dicebatur) non suffragatur. Secundum est, cõditio, scilicet seruilis. nam si ignoranti seruitutem, libero datur serua, quam si sciret seruam, non acciperet, non tenet matrimonium. Tertium est, votum, scilicet solenne religionis approbatæ, siue fuerit professio expressè siue tacitè facta, nam illius matrimonium nullum est. In quarto impedimento clauduntur

tria impedimenta, iuxta tres cognationes, scilicet naturalem, spiritualem, & legalem. Cognatio naturalis tollit matrimonium vsque ad quartum gradum inclusiuè, ita quòd inter consanguineos ac consanguineas in primo, secundo, tertio & quarto gradu non potest esse matrimonium.

Cognatio spiritualis, quę contrahitur in baptismo vel cõfirmationis sacramento tollit matrimonium secundum tres tantum lineas. Prima est, inter spirituale parentẽ & filium, seu filiã, hoc est inter tenentem ad baptismum vel chrisma, & baptizatum seu confirmatum. Secunda est, inter compatrem & commatrem. Tertia est, inter fratres spirituales, hoc est personam baptizatam seu confirmatam, & filios seu filias naturales patris spiritualis. Et aduerte hîc duo. Primum, quòd idem est iudicium de tenente ad baptismum, & baptizante. Secundum quòd idem est iudicium de tenente ad baptismum, & illius vxore, si iam consummatum matrimonium erat. Cognatio legalis (quæ contrahitur ex adoptione alicuius in filiũ seu filiam) tollit matrimonium secundum tres lineas.

Prima est, inter adoptantem & adoptatum, ac illius filium, & iterum filium filij, & deinceps.

Secunda est, inter filios naturales ac legitimos adoptantis & adoptatum. Tertia est inter vxorem adoptantem & adoptatum, & inter vxorem adoptati & adoptantem. Inter quas ponitur differentia quod tam prima quàm tertia est perpetua, secunda autem temporalis, scilicet quandiu manet in potestate patris adoptantis, & ideo mortuo patre, aut emancipato filio naturali vel adoptiuo, potest inter eos esse matrimoniũ. Quintum impedimentum est crimen, quod duplex est, adulterium & homicidium. Sed quatuor conficiuntur hinc casus

sus impedientes. Primus est, ex puro homicidio, quando alter coniugum procurat alterum occidi per aliquam tertiam personam, nam inter coniugem remanentem, & personam illam tertiam consortem in homicidij talis crimine non potest esse matrimonium in perpetuum, vt patet extra de conuersione infidelium, c. laudabilem. Secundus est ex homicidio mixto adulterio, quando alter coniugum adulteratur, & per se vel alium occidit alterum coniugum, nam inter remanentem coniugem & personam illam cum qua adulterium commissum fuerat, non potest esse coniugium, vt patet extra de eo qui duxit in matrim. quam poll. per adul. c. super hoc. & 31. quæ. 1. si quis viuente. Et scito quòd multi & fortè omnes exponunt hos duos casus limitando cum vna conditione, scilicet si dictum homicidium fiat ea intentione vt fit seu fiat matrimonium inter prædictos, ita quòd si non propter hanc intentionem coniunx occidens per se vel alium occidat suum coniugem, non incurrit impedimentum dirimens matrimonium. Sed quum hoc spectet ad ius positiuum, & iura nō inueniantur opponere dictam conditionem (vt patet dicta capitula intuenti) nec aliquis alius canon allegetur hanc limitationem apponens, nescio qua securitate limitatio hæc asseri possit. Tertius casus est, ex adulterio nō puro, sed mixto promissioni fide vallatæ, quod quū alter cōiunx morietur, accipiet illū vel illū in coniugē, siue præcedat siue sequatur adulteriū huiusmodi promissio. Nā inter istos adulteros cū tali promissione in æternū nō potest esse coniugiū, vt patet extra de eo qui duxit in matr. quam poll. per adul. capi. si quis vxore. & 31. qu. 1 cap. relatum. Quartus casus est, ex adulterio quoque mixto contractui secundi ma-

trimonij

trimonij de præsenti:ita quòd isti nō solum adulterium commiserunt, sed de facto coniuges fecerunt stante altero eorum ligato in priore matrimonio, nec refert an adulterium præcedat aut sequatur huiusmodi contractum secundi matrimonij:nam inter istos sic adulteros nō potest vnquam esse cōiugium, vt patet extra de eo qui duxit in matrimon. quam poll. per adult. cap. significauit.& cap. ex literarum.& ca. si quis Et hunc casum intellige cum grano salis, hoc est, si persona soluta, puta Bertha, sciebat esse coniugatam personam illam cum qua contraxit matrimonium,& commisit adulterium, puta Ioannem Sciebat inquā aut tunc quando contraxit, aut si tunc nesciebat,& postea sciuit, nihilominus postquam sciuit commisit adulterium illud, scilicet cum illa persona cōiugata, cum qua ignoranter contraxerat, scilicet cum Ioanne. Si verò personam illam, scilicet Ioannem, esse coniugatam nesciuit quandiu vixit alter coniux, scilicet Ioanni, sed post illius mortem tantam sciuit, potest si vult matrimonialiter coniūgi cum eadem persona, scilicet Ioanne (vt patet in ca. proposi.um,& c. veniens. de eo qui duxit in matrim. quam poll. per adulte.) quoniam ipsa Bertha nunquam commisit adulterium cum Ioanne formaliter, id est ex intentione, sed materialiter tantum, quia putabat se cum proprio marito dormire. Aduerte hic adiungi dictis quatuor casibus quintum, scilicet si mulier occiderit vxorem alterius vt illum habeat in maritum, aut econtrario si vir occidit maritum alterius vt illam habeat in vxorem, ita quod inter talem homicidam sic & illum seu illam relictam nō potest esse coniugium. Et allegatur cap. si quis viuente. 31. quæst. 1. Sed quoniam canon ille loquitur de homicidio

coniugis non puro, sed mixto adulterio (vt patet intuenti) & hæc ex positiuo iure robur trahunt, ideo in solis illis casibus qui in iure positiuo sunt, standum videtur.

Sextum est, disparitas cultus, ita quòd inter baptizatum & non baptizatum non potest esse matrimonium. Si autem sint baptizati quamuis hæretici & apostatæ, tenet matrimonium. Septimum est, vis, hoc est violentia. Et sub hoc clauditur non solùm violentia absoluta, sed violentia per metum cadentem in cõstantem virum, qui metus in proposito definitur quadruplex, scilicet stupri, siue status, verberis, atque necis, ita quòd siue metu mortis, siue verberum, siue status, id est libertatis, siue stupri, consentiens in matrimonium, non consentit sufficienter ad perpetuum matrimonij vinculũ, vult enim ecclesia matrimonia quæ perpetua sunt, habere cõsensum non qualemcunque, sed liberum. Potest autem impedimentum hoc tolli, si postea liberè velit consentire in quod priùs coactus, aut non consensit, aut non liber consensit, sed ex metu cadente in constantem virum vt dictum est.

Octauum est, ordo, scilicet sacer. Nam ordinatus in sacris non potest cõtrahere matrimonium, & si contrahit, non valet. Nonum est, ligamen, scilicet alterius coniugij. Alligata enim persona alteri coniugi per verba de præsenti, non potest contrahere cũ persona alia, & si contrahat & consummet etiam matrimonium, secundum nihil valet, etiamsi primum non sit consummatum, sed oportet stare in primum. Decimum est, honestas, hoc est publicæ honestatis iustitia, vetans illos inter quos sunt vel fuerunt sponsalia, posse contrahere cum consanguineis alterius partis vsque

ad

ad quartum gradum Itaquod Ioannes mortua sponsa, non potest cum cõsanguineis sponsæ suæ contrahere, & similiter ex parte sponsi. [illegible] enim ecclesia sponsum & sponsam quo ad h[illegible] partes marito & vxori carnaliter commistis. [illegible] decimum est, affinitas, hoc est, parentela contracta ex carnali commixtione naturali consummata viri & mulieris, siue sint maritus & vxor [illegible] quæcunque aliæ personæ, & durat vsque ad quartum gradum, ita quòd personis carnaliter sic commixtis, puta Petro & Antonia, non potest Petrus aliquam Antoniæ consanguineam vsque ad quartum gradum habere vxorem, quia sunt effecti affines. Similiter Antonia nõ potest aliquem consanguineum Petri vsque ad quartum gradum habere in maritum, quia sunt sibi effecti affines.

Duodecimum impedimentum est, impotentia coëundi, siue hoc proueniat ex natura, siue ex maleficio perpetuo. Et quia hoc impedimentũ quum accidit, subiacet speciali examini accidentium quod à prælatis ecclesiæ fit, ideo sufficiat confessori hoc nosse.

Hæc sunt impedimenta quæ & impediunt matrimonium contrahendum, & dirimunt illud, si de facto contractum fuerit, etiamsi [illegible] matum & inde geniti filij & filiæ. Hoc est primum caput, ex quo contingit peccare in contrahendo matrimonium.

Secundum verò caput ex quo peccatur in contrahendo matrimonium, constat ex impedimentis non dirimentibus quidem matrimonium, sed impedientibus & efficientibus vt de iure non possit contrahi matrimonium, si tamen contrahatur, valet. Sunt autem impedimenta hæc xj. Primum est interdictum ecclesiæ, si Episcopus vel curatus inhibeat

inhiberat aliquibus ne cõtrahant propter aliquam rationabilẽ occasionem, donec constet clarè si est aliquod impedimentũ inter eos. Secundũ est, votũ simplex castitatis. Tertiũ est, sponsalitiũ cum altera persona. Ille enim qui habet castitatis votum, & iste qui iam promisit alteri, non debet violare fidẽ suam, sed ille debet seruare fidem Deo, iste homini. Quartum est, si quis iunctus est alteri catechismo, quia tenuit ipsum ad catechismũ qui fit ante baptismũ. Quintum est, incestus cũ affinibus, hoc est cũ consanguineis coniugis, ita quòd talis punitur vt decedente cõiuge non possit cõtrahere matrimoniũ cũ quacunq; persona. Sextũ est, vxoricidium. Septimum est, raptus alienæ sponsæ. Octauũ est proprij filij de fonte vel ad chrisma susceptio insidiosa matrimonio, vt scilicet cõiunx priuetur debito matrimoniali. Nonũ est, presbytericidium. Decimum est, solennis pœnitentia. Et vndecimum coniugium scienter cum moniali. Hæc enim impedimenta ex institutione ecclesiæ sunt pręter secundum & tertium, quæ ex naturæ iure sunt, quia ad fidelitatem spectant. Et primum quantum ad clandestinum, quia contra morem humanæ societatis est. Et scito peccatum esse mortale, si cum tribus primis impedimentis contrahitur matrimonium, hoc est, si contra interdictum ecclesiæ iudice prohibente, si contra votum simplex si contra sponsalitium alterius contrahitur matrimonium, quia matrimonia clandestina totaliter damnata sunt, & ecclesiæ debetur obedientia omnimoda in re tanta, & fidem tam Deo quàm homini violare in re tanta, mortalis offensa est. Notanter autem dixi contra votum simplex, & contra spõsalitium alterius, quia si quis post votum simplex contraheret, animo tamen ingrediendi religionem ante quam

quam consummet matrimonium, non contraheret contra votum, quia non contraheret cum animo violandi votum, ac per hoc non peccaret mortaliter cōtrahendo, sed teneretur implere votum, imo teneretur ad religionem profitēdam, ex quo posuit se in statu in quo non potest aliter implere castitatis votum nisi per religionis professionem. Similiter non contraheret contra sponsalia ...um, sponsalitia essent soluta. Cum reliquis autem ... impedimentis contrahere, si cōtemptus desit, non iudicare mortale, si non est consuetum petere dispensationem, & reuera si non est in memoria hominum quòd Episcopi dispensent circa hæc ... dentur tacitè consensisse. Tutior tamen pars eligenda, vt habés aliquod horum impedimentorum non dirimentium, petat dispensationem ... tem secretè per tertiam personam ab episcopo, ... licitè contrahat. Potest enim in omnibus episcopus dispensare, nisi circa votum & sponsalia, quia aliunde quàm ex positiuo iure hæc robur habent peccati. Hæc de secundo capite. Tertium caput, vnde peccatur in contractu matrimonij, est modus clandestinus. Et hic modus dupliciter intelligitur.

Primò, si contrahitur omissis bannis, vt sciātur impedimenta si qua sint, &c. Et hoc habet locum, vbi hæc consueuerunt seruari, vbi autem nō consueuerunt hæc fieri, non incurritur peccatum omittendo hæc quæ ex positiuo sunt iure. Alio modo intelligitur si contrahitur non in facie ecclesiæ, hoc est occultè sine sufficientibus testibus qui ecclesiam repræsentant. Et quia hoc est de iure naturæ, tum ratione publici actus, qui exigitur ad hoc vt in sociali vita personæ se habeant vt coniuges, tum ratione scandali, tum ratione periculi

quotidia

quotidiani,quo transitur ad secunda coniugia omisso coniuge clandestino, ideo hoc non potest fieri absque peccato mortali, nisi per accidens, vt si post contractum de facto tantum matrimoniũ in facie ecclesiæ & cõsummatum, ad cor rediens alter coniugum qui impedimenti secreti dirimẽtis est conscius, obtẽta dispensatione contrahere iterum velit, tunc absq; testimonio sufficit cõtrahere ad euitandum scandalum, imo debet etiam coniugi occultare, & petere, vt pro sua cõsolatione velit iterum acceptare se in coniugem, & sic cõtrahere, nam cessant in huiusmodi casu omnia incontinentia. Possunt etiam per accidẽs cõtingere multi casus excusantes à mortali contractũ clandestinũ ad horam, quasi statim publicandũ. De quibus vide si vis in commentarijs nostris super tertia parte diui Tho. circa finem. Quartũ caput peccati in contrahendo matrimonium est intentio contra sacramẽtum. Et hoc peccatũ commune est sacrilegium cõtra quodlibet ecclesię sacramentum, quando persona exteriori actu simulat sacramentum, quia secundum intentionẽ interiorem non intendit sacramentũ suscipere seu efficere, vt si quis dicat, accipio te in coniugem, & non intendit quod dicit. Huiusmodi enim mẽdacium perniciosum, & sacrilegium nõ solùm mortale est peccatũ, sed irritum reddit sacramẽtum, & tenetur talis deceptor satisfacere læsæ parti, &c. Simile sacrilegium irritans matrimonium committitur contrahendo matrimoniũ cum pacto cõtra aliquod trium bonorum matrimonij, scilicet fidei, prolis, & sacramenti, vt si deducatur in pactũ sterilitas, aut separatio totalis, vt non reddendum debitum, hoc enim est contra fidem, primum cõtra prolem, secundum autẽ contra sacramentũ. Et

ideo vltra peccatum non tenet matrimoniū vt patet extra de conditionibus appo.ca. vltim. Quintum caput peccati in cōtrahendo matrimonium, est intētio mali finis. Et hoc quoque peccatum commune est reliquis sacramentis & bonis actibus exterioribus, semper enim est peccatū exercere illa ad malum finem, vnde contrahere matrimonium ad finem malum (puta ad libertatē adulterandi, ad furandum, ac occidēdum, ad lenocinādum, &c.) peccatum est mortale manifestū. Sextum caput peccati in contrahendo matrimonium, est intentio præpostera respectu finium seu bonorum ex coniugio expectatorum: expectātur siquidem ex coniugio, primò proles, secundò vitatio fornicationis, tertiò amicitia, affinium, vnitas bonorum temporalium delectatio carnalis cū coniuge, &c. Quando ergo aliquis contrahit, & non principaliter propter prolem (nisi senes sint) peccatū interuenit veniale. Quādo verò nec propter prolē, nec propter vitandā fornicationē mouētur ad contrahendū, sed propter cōmoditatem temporalium bonorum aut obsequiorum præpostera est ordo finium. Et similiter quādo propter nihil horum principaliter, sed propter pulchritudinem coniugis, & delectationem, &c. valde præponitur delectatio cæteris bonis, & quia non seruatur debitus rationis ordo, peccatum incurritur. Nunquam tamen propter hæc & similia incurritur peccatum mortale, nec interuenit abusus sacramenti, quia non ordinatur propterea sacramentum coniugij ad finem extraneū, sed remanet ordinatum ad suum finē, qui est mutua potestas corporum coniugum, & sanctificatio eorum, vt sciat vnusquisque suum vas possidere in sanctificatione, quoniam intendunt se habere vt cōiuges secundum

cundum Ecclesiam,sed aduentitius finis delectationis vel diuitiarũ,&c.ponitur vt est finis nõ cõiugij,sed vel quare magis cũ ista quam cũ illa cõtrahat, vt Iacob maluit cum Rachele pulchra,quã Lia lippis oculis contrahere,vel mutationis volũtatis ad applicandum se ad contrahendum cõiugium,sicut Dauid,qui egebat calefaciente se,mutauit voluntatem vt acciperet vxorem Abisac Sunamitem, sicut etiam sacerdos non celebraturus hodie,mutat voluntaté vt complaceat alicui,&celebrat.Non enim propter hæc,sacraméta ordinãtur ad hæc,sed mutationes nostrarum volũtatũ. In his igitur aut nõ inuenitur peccatum,si voluntas est ordinata,aut veniale,quãdo inordinata est intentio præponens postponenda. Septimum caput peccati in contrahendo matrimonium,est indignitas personæ Et hæc est duplex Prima est,excõmunicationis, vt si persona esset excõmunicata,siue maiore siue minore excõmunicatiõ quia excõmunicatio minor excludit à passiua participatione sacramentorũ.Constat auté vtrunq; coniugem suscipere sacramentũ matrim onij cũ cõtrahitur per verba de præsenti.Secũda est, peccati mortalis,vt si esset in peccati mortalis statu.Cẽsetur auté quilibet in peccato mortali esse,si postquã cõmisit mortale peccatũ, nõ est cõtritus:si auté est contritus,iã non est in peccato mortali.Igitur antequã cõtrahãt matrimoniũ,debet vterque conteri de omnibus peccatis suis. Et si tũc nõ cõfitetur,& scit aut dubitat se excõmunicationi maiori aut minori subiacere,faciat se absolui, vt dignè possit contrahere,non cõtrahens cum altera excõmunicatione scienter,aut cũ peccato mortali sciẽter,peccat mortaliter peccato sacrilegij notabilem exhibens sacramento irreuerentiam,

Usus matrimonialis coniugij multipliciter vitiari potest.

MAtrimonij peccata quantum ad vsum coniugij sunt ex capitibus 14. Primo, ex fine. Secundò, ex modo. Tertiò, ex indispositione. Quartò, ex periculo. Quintò ex debito. Sextò, ex loco. Septimò, ex tépore. Octauò, ex more. Nonò, ex voto. Decimò, ex adulterio. Vndecimò, ex abusu. Duodecimò ex impudicitijs. Tertiodecimò, ex qualitate dãnata. Quartodecimò, ex innaturalitate côtra insũ matrimonij vsũ. Primũ igitur caput peccati in coniugij vsu est finis, nam causa generandi exercendus est, aut in remedium concupiscentiæ. Si igitur solius delectationis causa fit, peccatum est veniale tamé. Secundum caput peccati est modus innaturalis. Et quia infiniti sunt modi quos humana delectatio adinuenit, hoc scito quod nisi ex rationabili causa mutetur naturalis modus, seruato séper vase naturali, semper est peccatũ. Et nisi modus sit intantum exorbitans vt impediat p... concipere (hoc est posse bene recipere semen, ita vt posset concipere si aliud non obstaret) communiter est peccatum veniale. Videtur autem valde obstare facultati concipiendi, si mulier super virũ sit, & propterea hoc videtur mortale aut prope. Si tamen posset mulier sic concipere, noli damnare. Tertium autem caput ex indispositione mẽstruorum, Mulier enim menstruata peccat petendo debitum, reddendo autem excusatur, si viro cõsulit. Non tamen est peccatum mortale petere aut reddere menstruatam, quia nulli facit iniuriam qui vtitur iure suo. Quartum caput est, periculum aut aborsus, aut notabilis nocuméti, hoc enim est manifestè contra charitatem proximi, nam vita pro-

lis & sanitas mariti bona sunt non lædenda. Vnde non curare de huiusmodi, est peccatum mortale. Quintum caput est debitum. Nam negare debitũ coniugale petenti coniugi, peccatum est mortale ex suo genere, quia est iniustitia. Excusatur tamen coniunx à reddendo debito in duobus casibus.

Primus est, si non potest sine periculo vitæ vel ægritudinis, quoniam debitum coniugij intelligitur salua consistentia & sanitate subiecti. De periculo autem infectionis lepræ, canonica lex non ecipit, dicens autoritata Apostoli Pauli teneri sanum coniugem reddere debitum leproso exigenti, vt patet extra de coniu. leproso. capi. quoniam Quod tamen à quibusdam moderatè exponitur, scilicet quando ex redditione debiti non imminet sano periculum infectionis. Et satis rationabiliter, quoniam redditio debiti cõiugalis intelligitur salua non solùm consistentia, sed sanitate subiecti, quia non tenetur ægritudinẽ notabilem incurrere propter reddendum debitum hoc, generandi enim opus ordinatum est à natura ad bonũ speciei sine malo indiuidui. Et ideo sicut non tenetur incurrere ex hoc notabilem debilitatem, ita nec lepram, quæ maius malum est. Vnde in huiusmodi casu videtur standum consilio medicorum de periculo infectionis, consideratis particularibus circunstantijs & qualitatibus. Secundus est, si petens fornicationem commisit, quia ex hoc alteri autoritate domini licet coniugis totum dimittere. Ad hunc casum reducuntur omnes casus in quibus coniunx perditus exigendi debitum. Nisi ergo rationabile impedimentũ adsit, peccat mortaliter negans debitum, etiamsi dies Paschæ fuerit in quo debeant communicare.

Sextum caput est locus duplex, sacer, vel publi-

cus. Nam actus polluens locum ſacrum, nō poteſt licite ibi exerceri. Conſtat autem quòd omnis effuſio voluntaria ſeminis humana polluit locum ſacrum, ſicut effuſio ſanguinis iuſta à iudice facta: vnde committeretur ſacrilegium etiam tempore obſidionis in eccleſia matrimonio vtēdo. Nec inconuenit coniuges teneri ad caſtitatem ex penuria loci quum teneantur ex mutua abſentia per multos annos viro exiſtente occupato in militaribus, &c.

In publico autem loco nō patitur honeſtas humanæ ſocietatis id fieri. Septimum caput eſt, tempus ſacrum duplex (ſcilicet cōmune, vt ſunt dies feſti, & quadrageſimales, in quibus niſi contemptus feſtorum interueniat (conceſſus eſt vſus coniugi. Aliud eſt ſacrum tēpus ſpeciale, quo ſcilicet prohibitæ ſunt nuptiæ, de quo in verbo, nuptiæ dicetur. Sed nunc dicetur quantum ad conſummationem matrimonij, quod conſummare matrimonium tali tempore, peccatum eſt, quia contra finem præcepti. Non tamen eſt peccatum mortale, ſi ſine ſolennitate nuptiarum, ſine traductione vxoris in domum, ſit conſummatio matrimonij, quia hoc non inuenitur prohibitum, nec cadit ſub prohibitione eccleſiæ vt prohibitum, ſed vt finis prohibiti. Aliud autem conſtat eſſe quod præcipitur, & aliud quod eſt finis præcepti, ſicut finis præcepti ieiunij eſt eleuatio mentis, ſi tamen quis ieiunat, & non eleuatur mente, non eſt tranſgreſſor præcepti. Vti autem conſummato matrimonio nullum peccatum eſt hoc tempore, ſicut nec alio ſacro tempore. Octauum caput peccati eſt, non benedicendi ſponſas ante nuptias, & vere peccatum eſt vti coniugio ante benedictionem ſolitam. Si tamen deſit contemptus, non eſt pec-

catum mortale consummare matrimonium ante benedictionem, quia nec statuti nec cõsuetudinis violatio ex infirmitate passionum infert peccatum mortale, vt rationẽ declarauimus in cõmentarijs tertiæ partis circa finẽ, vide ibi si vis. Nonũ caput peccati est, votũ simplex castitatis. Contra quod coniunx voto adstrictus agit petendo debitum, non autem reddendo, siue expresse siue interpretatiue petatur. Et ratio peccati mortalis in petendo, est quia votum castitatis est votum de negatiuo obligãs semper, & ad semper, quia obligat se ad non exercendum actum venereum. Et propterea licet excusentur reddẽdo (quia tenetur maiore vinculo ad reddendum actum illum alteri: non habet tamen vnde excusetur petendo, quũ teneatur ex voto ad non exercendum, & in libertate ipsius sit non petere.

Et bene nota, quòd secus est de habente simplex votum religionis. Ille namque qui nouit ingredi & perseuerare in religione, & postea absque dispensatione vxorem duxit, potest post consummatum matrimonium petere debitum ab vxore, quia votum eius est de affirmatione, scilicet de assumendo statum religionis, & non est de castitate, sicut nec de paupertate, nisi per viam sequelæ ad statutum religionis, votum autem castitatis (vt dictum est) de negatiuo est. Et propterea iste tenetur ad negatiuam quandocunque est in sua libertate, & similiter ille tenetur ad affirmatiuam quandocunque est in sua potestate, scilicet mortua vxore. Vnde sicut habens votum religionis & postea illicite vxoratus, non tenetur ad paupertatem nisi quando erit religiosus, ita nec ad castitatem ex suo voto. Et ne hoc tibi videatur mirabile, vide quod

si homo post emissum castitatis votũ fornicatur peccat cõtra votum: at verò post emissum simplex religionis votum fornicatus, non facit contra votum. Hinc enim perpendere potest dictam differentiam esse in casu, quia scilicet ille vouit negatiuum, iste affirmatiuum, & ideo ille non potest petere debitũ iste sic. Decimum caput peccati est adulterium quod potest intelligi vel de proprio vel alterius coniugis. Et si de proprio quidẽ agitur, quamuis aliter possit ei ob hoc negare debitũ autoritate domini nostri Iesu Christi, non tamen peccat petendo aut reddendo siue hoc peccatum eius sciatur à coniuge, siue non, quia nõ est adhuc priuatus, sed priuandus, vt latius volumine primo responsionum disseruimus. Si verò de coniugis adulterio manifesto agitur, grauis est causa, præsertim mariti. Veruntamen, vt in primo quodlibeto nostro discussimus diffusè, vxor sciens virũ publicam concubinam tenentem, & ob hoc tristis & dolens, non sperans ex hoc quòd contineret se ab illius cõcubitu, emendationem eius, faciens quod in se est vt maritus corrigatur, potest illius coniugio vti, quia cessat in ea tã ratio scandali (quia nullus putat de ipsius cõsensu fieri hoc adulterium) quàm ratio patrocinij & participij, ex quo nullã habet viam prouidendi. Vir autem sciens vxorem publicè adulterari, quia tenetur ad correctionem eius, nõ solùm verbo, sed opere, vt potè caput, debet omnibus quibus potest modis cohibere ipsam à crimine adulterij, & prouidere scandalo ne patronus turpitudinis habeatur. Et quia difficile est hæc duo facere, & simul vti coniugio illius, ideo nisi casus occurrat in quo vtrunque horũ saluum sit vtendo coniugio, non licet ei vti tali coniugio, vtrunque enim est de iure charitatis debitæ.
In

In casu autem quo vtrunque saluum esset, non video quare inuoluatur peccato saltē mortali talis vsus, quum omnis legis ratio cesset, & contemptus sit. Vndecimum peccati caput est, abusus coniugij, quo quis abutitur actu cõiugij ad delectationē in opere, ita vt perficiatur opus extra naturale vas, sicut maritus Thamar faciebat. Et hoc est manifestè scelus magnum, Duodecimum est impudicitia consistens in tactibus venereis. Veruntamen tactus venerei tripliciter inueniuntur inter coniuges.

Primò, ratione vsus coniugij, & sicut liciti & quandoque vt necessarij transeunt. Secundò, non propter actum coniugalem, sed nihil aliud intenditur, quàm sistere in huiusmodi tactibus, & tunc propriè est impudicitia. Et si sine periculo pollutionis in vtroque cõiuge hæc fiat, tollerabile est, vtpote veniale, quia non nisi superfluitas est delectationis intra cõiugales terminos Si verò cum periculo pollutionis in altero ipsorum fiant, dicēdum est sicut de multum bibētibus cum periculo ebrietatis. Et peius hic, quia nō est in potestate personæ continere pollutionem, sicut continere decimam potationem ne inebrietur. Vnde si experta persona est se pollui ex similibus tactibus tot & talibus, & aduertit periculum, & nō obuiat, nescio excusare à mortali, etiamsi non sequatur pollutio. Tertiò, fiunt huiusmodi tactus ex intentione, aut quasi vt polluantur, & est manifestè peccatum nefandum. Dixi autem quasi, propter vacantes huiusmodi tactibus, non cogitando si eueniat pollutio, vel non eueniat, essent autem cõtenti vt eueniret, dant siquidem operam actibus illicitis, ex quibus nata est sequi pollutio, & ideo tãquam intenta imputatur illis sic malè affectis.

Tertiumdecimum caput est, damnata qualitas [...] licet matrimonij clandestini. Nam & ipsum cla[n]destinum coniugium & ipsius vsus per se loquen[do] est peccatum mortale, vtpote offendens socie[tatem] humanam scandalosus, & damnatus ab ec[clesia]. Si autem per accidens quandoque liceat, v[i]de diffusius scripta in supradictis commentarijs. Quartum decimum caput peccati est in naturali[t]as, qua naturalis vsus immutatur in eum vsum qui est contra naturale, hoc est cognoscendo v[x]orem extra vas naturale. Est enim hoc peccatum pessimum, & omnino execrabile.

Medicus potest multipliciter peccare.

MEdici peccata peculiaria consistunt in teme[ritate]. Nam ante cognitam ęgritudinē pecca[t] vel temerè curando (quia morbi cogniti nulla [est] via curæ) vel temerè tentando, dū ad explorā[n]dam naturā morbi adhibet periculosa, & exponit hominem discrimini vitæ vel grauis læsionis. Melius est enim relinquere infirmū regimini naturæ, quā diuinando exponere illū periculo alteri, sed propter lucrū, aut ne videatur ignorans medicus, aut propter ignorantiā, aut propter negligentiā, stu[den]di, diuinādo procedit, cōtra charitatē. Post cognitū autē morbū peccat temerè curando, dū aut negligit studere, aut visitare, aut cōsulere, aut perspicere fidelitatē medicinarū, vbi hoc vertitur in dubiū. Vel, quod peius est, erubescit mutare sententiam, & pertinacia sua reuocat in dubiū rectā cu[ra]tā quā alius adhiberet. Nec est dubiū hoc esse mortalissimū crimen. Nec est à temeritate curę distans quod medicus cognito morbo experiri vult medicinā nō certā quātū ad efficaciā, in periculū vitę aut grauis lęsioīs pauperis infirmi. Est. n. hoc sic[ut]

quodlibet aliorũ quod infirmi vitã aut valetudinẽ mortis aut læsionis grauis periculo exponit) mortale peccatum, vtpote contra charitatẽ, qua quilibet tenetur diligere proximũ sicut seipsum. Sunt præter hæc duo alia medicorum peccata. Vnum contra diuinũ ius, quum consulunt aliquid facere cõtra salutẽ animæ, quodcũq; mortale peccatũ cõsulunt. Nam secundũ Apostolum, nõ sunt facienda mala vt eueniant bona, siue sanitatis, siue vitæ. Alterũ contra ecclesiæ præceptum (extra de pœn. & re. quum infirmitas.) quando omittũt infirmos monere & inducere vt medicos aduocent animarũ. Intellige hæc de infirmitate ex qua meritò homo decumbit, quoniã intentio textus clarè patet quod vult præueniri infirmũ ad confessionẽ, ne exinde concipiat desperationẽ vitæ corporis, & fortè animæ. Vnde nec in qualibet ægritudine tenetur medicus ad hoc, ne in derisum monitio veniat, nec expectanda est ægritudo periculosa, quia sic non præueniretur infirmus, ac per hoc non satisfit intentioni & verbis literæ, sed media via incedendo, quũ infirmitas est talis quod nõ ex delicijs, nec ex podagræ impedimento, sed selectum ægritudinis exigit, vt textus etiã sonat. Siste tamẽ pedem, & ne citò iudices mortale peccatum medici hoc non seruantis, nisi post visum periculum quasi vicinum morti, & tunc etiã non ob cõtemptum præcepti ecclesiæ, sed quia sic consueuerunt medici facere, non per seipsum, sed per consanguineos, vel alios monentes de confessione. Nam si constitutio hæc sic est consensu vtentium acceptata, & Prælati quibus ibidem committitur exequutio contra medicos transgressores dissimulant, excusantur medici à peccato mortali, quoniam iuris positiui decreta per non vsum

abso-

abrogari constat, præcipuè nunquam recepti: amussim, vt hoc videtur. Et rationabile videt: decretum hoc scriptum tantùm fuisse, & nunq. consensu vtentium comprobatum, quia medico tum officio contrariatur, ac per hoc semper vide tur obstitisse. Medici enim habent ex artis præcepto semper ingerere læta, & quæ sunt sanitatis & spei infirmo, & propterea aiunt non spectare ad se huiusmodi tristia inferre si periculum est, & si periculum non est, non debere exponere se aut verba sua ridiculo. Intellige hæc ad excusandam consuetudinem bonorum medicorum.

Falsæ vocis significatio cum intentione fallendi, peccatum est.

Mendacium (hoc est falsæ vocis significatio intentione fallendi, hoc est falsum dicendo) semper est peccatum, quia est per se prauum, vt pote rectæ rationi repugnans. Est autem triplex. Aliud iocosum, quod nulli nocet, sed delectandi causa dicitur, & hoc est veniale. Aliud officiosum, quod sine alicuius iniuria dicitur vt alicui prosit, & hoc etiam est veniale. Aliud demum perniciosum, quod iniuriosum seu nociuum est diuinis aut humanis, & hoc est mortale ex suo genere: quia contra charitatem est, vt patet. Potest autem huiusmodi mendacium deficere vt non pertingat ad peccati mortalis perfectionē tripliciter. Vel propter imperfectionem actus ex parte dicentis, vt in primis motibus contingit propter non deliberate consentire. Vel propter imperfectionem actus ex parte nocumenti, vt in minimis contingit. Vel propter imperfectionem actus ex parte formæ, vt contingit in detractione non animo detrahendi, & similibus, ita quòd mentiens in materia perniciosa (puta in scientificis) non animo nocendi ali-

cui, sed ex loquacitate, non putans inde aliquem notare, & concipere falsam doctrinam, quia non formaliter dicit perniciosum, non peccat mortaliter, nisi nocumentum sit adeo notabile, vt peccatum redeat in naturam suæ formæ. Et scito perniciosum esse mendacium, omne mendacium circa sacram scripturam, omne mendacium circa scientifica, pro quanto sunt bona intellectus, & omne mendacium prædicatoris cõtra veritatem spectantem ad prædicatoris officium, & similiter omne mendacium iudicis contra veritatem spectanté ad iudicis officium, quoniam hæc tantùm sunt prædicatoris vt sic, & iudicis vt sic mẽdacia, reliqua sunt per accidens, & ideo venialia nisi ratione scandali aliud occurrat censendum.

Mercantia solius lucri gratia exercitata, vitiosa est & vituperabilis.

MErcatura nuda (hoc est solius lucri gratia) vituperabilis est, vt pote infinita, ac per hoc insatiabilis. Ordinata autem ad finem politicum (hoc est ciuitatis bonum) vel ad finem œconomicum, hoc est domesticum bonum, laudabilis est si iniustitia fraudum, mendaciorum & huiusmodi desint.

Meretricum semper est peccatum.

MEretricis turpitudo siue venialis sit, siue non, peccatum est mortale. Et quoniam multas implicat criminum maculas, dum omnium aut multorum libidini patet, quoniam & adulterij, & incestus, & sacrilegij reatus facilè incurrit, præter fraudes extorsionesque, quas exercent, aut quibus consentiunt, earum pœnitentiæ relinquamus. Quę quando euenerit, sit confessor prudens, non curãs

discer-

discernere species à specibus dictorum crimi ne se & illam in tentationem præcipitet inutiter, sat est enim confusè tunc hæc dici, vt declarauimus in commentarijs tertiæ partis.

Miles potest tripliciter peccare.

MIlitum peccata peculiaria sunt tria. Concutere pauperes, hoc est extorquere vi vel metu ab eis, & lædere etiam in persona, quandoque calumniam inferre diuitibus, imponendo illis q sunt factiosi, quòd sunt rebelles, quòd sunt hostes, &c. Et tertium, quod est causa omnium, non contentari stipendijs suis, hinc enim confessiones, hinc calumniæ, hinc prædæ, rapinæ, &c. Præter hæc autem tria quæ à Ioanne Baptista dicuntur Luc. 3. ponit Aristoteles luxuriam, tanquam gens militaris nata sit ad carnis petulantiam. Implicatur quoque hodie multi eorum blasphemię vitio.

Vindicatio semper est peccatum, & quid de mina.

MInari, actus est vindicatiuus, & potest bene & malè fieri. Contingit autem in minis inueniri quintupliciter peccatum. Primò, ex malo comminato s. s. non est iustum. Et tunc esset peccatum mortale, quia iniustum ex suo genere est mortale, nisi minimum quid sit.

Secundò, ex ratione comminandi, s. s. minatur non ratione iustitiæ, vel correctionis, &c. sed ad vltionem. Et hoc tunc est mortale, quum voluntas vltionis vsque adeo procedit, vt non curet siue iusta sit, siue non. Tertiò, ex modo, si nimis accenditur ita comminando. Et hoc communiter est veniale. Quartò, ex desistendo ab exequutione iustarum minarum, præsertim iuramento firmatarum. Et hic oportet discernere an mutatio aliqua superuenerit, ob quam minæ possint aut debeant

beant remitti, minæ enim iustæ intelliguntur, & sunt secundum præsens demeritum, quia. s. tunc quando fiunt minæ, ille contra quem fiunt meretur illam punitionem. Et propterea si ante punitionem mutatio aliqua superuenit (puta quia pœnitentia agit, aut petit veniam, aut alij benemeriti rationabiliter intercedunt, aut melius est non punire, quamuis illi demereatur) non peccatur remittendo minas. Repentè, inquit Deus, loquar aduersus gentem, si pœnitentiam egerit gens illa, agam & ego pœnitentiam super verbo quod loquutus sum. Et Dauid iurauit extincturum se Nabal cum eius domo, & tamen precibus Abigail placatus remisit. Et hoc modo mater quę iurauit, verberare filiu. vel famulam, postea ne quietam domus pacem turbet, non exequitur, tanquã exequutio esset impeditiua melioris boni. Et sic de similibus Si autẽ omnia immutata sunt, exequendæ sunt minæ iustæ, alioquin peccatum inconstãtiæ est negligentis iustitiam. Et iuxta naturã causæ, de grauitate eius iudicandum est, si iuratæ nõ sunt, nam iuramentum in hoc casu obligaret sub periurio ad exequutionem, vt infra in verbo, periurium, declarabitur. Quinto peccatur ex fictione, vt si quis minatur solo verbo, non animo exequendi quod dicit se facturum. Et tunc committitur peccatum mendacij officiosi, ad terrendum vtiliter delinquentes.

Peccata multa possunt in missarum celebratione committi.

MIssæ celebratio tot potest habere omissionis peccata annexa, quot sunt requisita ad celebrationem Missæ. Et illa quidẽ quæ manifesta sunt omnibus (puta quòd celebrans sit ieiunus, quòd adsint vestes sacræ necessariæ, quòd altare conse-

cratum

cratum saltem portatile, quòd calix, patena, & a[lia]
huiusmodi) transeunda puto.

Tacendum auté non est multorum crimé val[de]
intolerabile circa immunditiam corporalium [&]
vestium sacrarum, damnatam non solùm à cano-
nico iure, extra de custod. euchar. sed etiam à na-
turali iure, quum dedeceat immunditia huiusmo-
di etiam prophanos, & ijmet non vterentur suda-
riolis ita immundis, nec ad mensam.

Scire quoque decet celebrantes, quòd tota com-
munio reputatur pro vno actu. Et propterea si
particula aliqua hostiæ inter sumendum ablutio-
nem post partem ablutionis assumptam sumitur
à ieiunio sumitur, quia mensa reliquiæ cũ me[nsa]
computantur, vt latius disseruimus in nostro [pri-]
mo quodlibeto. Si contingat quoque inaduerten-
ter aliquid omitti ex necessarijs ad celebratione[m]
non est iudicandum mortale, quoniam formali-
ter & per se non est omissio voluntaria, nisi forte
inaduertentia sit adeo culpabilis, vt redeat omis-
sio in naturam sui criminis.

*Peccatum mollitiei diuersimodè consi-
derandum.*

MOllities triplex est, & semper mala. Pro quã-
to namque est defectus oppositus perseuerá-
tię (quo. s homo adeo est deditus delectationibus
vt non solum à contristantibus, sed à tollentibus
delectationẽ abducatur, vt viam virtutis de[serat)]
manifestè peccatũ est, quũ sit cõtra rectã ratio[nem.]

Potest autem esse mortale & veniale iuxta [Ari-]
stotelem. Nam si quis ita est mollis animo, vt [cessat]
omittendo necessaria ad salutem, aut incurrendo
contraria saluti, peccat mortaliter. Si autem nihil
committit aut omittit contra salutem, sed præter
illam, peccat venialiter.

Pro quanto vero mollities est vitiū infirmum contra naturam(scilicet solius pollutionis voluntariæ)peccatum est mortale, vt patet. Et similiter pro quanto est crimen contra naturam, quo mas patitur vt mulier(vt glossa interlinearis exponit. 1. ad Corinth. 6. vbi molles excluduntur à regno Dei)peccatum est nefandum.

Monachi & moniales possunt multipliciter offendere & peccare.

MOnachorum & monialium peccata propria, ipsi ex suis,regula, statutis ac cōsuetudinibus scientes discutiant.Circa dotem tamē earum quæ recipiuntur in moniales, vide in verbo, excommunicatio.c.75. Circa clausuram illis indictam à iure, si nunquam fuit acceptata, & Episcopi sic semper gubernarint dando eis licentiam exeundi, excusantur, quoniam iura non recepta tāto tempore,infirma sunt.Nec sufficit esse scripta & inserta in corpore iuris,& esse rationabilia.

Peccata mulieris peculiaria multa sunt & diuersa.

MVlieris peculiaria peccata quatenus ad sexum spectant,non egent speciali tractatu, quia proportionaliter sunt communia eis & maribus non solùm naturalia carnis peccata, sed etiam quæ cōtra naturam sunt, vsque ad mollitiem inclusiuè. Peccata autem concernentia ornatum, in verbo ornatus,tractabuntur.

Quæ tamen ex positiuo & diuino iure sunt eis peccata,quia prohibita,multa dicuntur,puta quòd non tondeantur, quòd non vtantur veste virili, quòd non prædicent aut doceant publice, q̀ non tāgant sacra vasa & pallas, & non deferant incen-

sum circa altare, quòd non benedicant, & quòd nullum ordinis actum exerceant.

Sed aduerte, quòd horum quædam sunt omnino mulieri illicita, vt actus ordinum, quia mulier est ex natura irregularis, & similiter publicè prædicare aut docere ea quæ sunt fidei, quoniam hæc ab Apostolis interdicta rationabiliter sunt. Cum quo tamē stat quòd possunt suas subditas prælatæ in suis capitulis instruere, exhortari, &c. vt cōsueuerunt: quoniam hoc non est docere ecclesiā, sed ad quasdam particulares personas restringitur huiusmodi doctrina, quæ magis materna instructio, & exhortatio vocanda est, sicut mater naturalis instruere potest & debet filias suas. Quædam autem horum intelligenda sunt non vt sonant ... nam tonderi, nullum est peccatum, nisi pro superstitione aut aliqua alia mala ratione fieret, nec aliter intelligitur à iure prohibitum, vt patet diligenter intuenti dist. 30. & c. vxoratus. de conuer. coniug. ibi enim & de superstitionibus hæreticorum ... tur, & expresè dicitur quasi resoluens ius subiectionis: vbi notat actum fieri pro superba religionis libertate. Hìc autem tonsurare importat mulierem quasi virum tondere in religiosum, vt plu-ries legitur olim factum, hoc est enim quod lex prohibet, prout etiam in statutis religiosorū prohibitum sub eisdem verbis inuenitur.

Veste autem virili vti mulierem, contra bonos mores est, & scandalosum, & ideo intolerabile est, nisi solatij causa quandoque fiat, vel necessitas exposcat. Sacra autem scriptura & ius canonicum hoc prohibent vt non superstitiosè fiat.

De sacris autem aliis actibus crediderim ... posse consuetudinē antiquam tolerari, nā ... moniales in vesperis cum cappa serica altare ... rificant

rificant intra clausam ecclesiam suam, in qua solæ moniales sunt. Et hoc si ab hoc vsu abduci non possunt, quum à tempore Sotheris Papæ mandatū sit Episcopis Italiæ vt hanc pestem curent. dist. 23. c. sacratas. & adhuc duret, malè quidē, sed nō perniciosè, si contemptus desit. Prælatæ tamen quæ benedicunt in professione vestes profitentium, in nullo errant. Et quæ leuāt corporales pallas postquam certæ sunt quòd nulla est particula sacramenti in eis, & sunt aliqualiter ablutæ, merentur vitam æternam, nam causa videtur rationabilis, quia ratione maioris munditiæ hoc fit.

Detractionis vitium in quo differat à murmuratione.

MVrmuratio vt ad vitiosos actus transfertur, peccatum est coincidens cum detractione, quāuis minus significetur murmurationis nomine, quia magis soni quā vocis peccatū significat. Vnde sonū querelæ impatiētiæ murmur vocare solemus, quasi multum pressus aut pulsus homo sonet. Et tamen secundum rem detrahitur illi contra quem murmuratur, tanquam iniustè aut irrationabiliter, &c. se habuerit vel habeat.

Membri mutilatio potest esse licita & illicita respectu diuersorum casuum.

MVtilatio siue sui, siue alterius (nisi ex necessitate sanitatis abcissionē mēbri exposcētis fiat) peccatū est mortale, vtpote cōtra charitatem, qua & nos & proximos sicut nos diligere tenemur. Iudici tamē secundū iustitię ordinem sicut licet occidere, ita licet mutilare malefactorē.

Vsus necromantiæ quo dæmonis inuocatur auxilium, omnino prohibitus est.

NEcromātia qua diuinatur per mortuos seu mortuorū personas agentes dæmones (vt petente

Saule rege mulier suscitauit Samuelé consulens de bello Philistinorum) peccatum est magnum valde, vtpote ad inuocationem dęmonum recurrens. Inchoant siquidem tales hic societaté quam perpetuo habituri sunt cum dæmonibus.

Solicitudinem salutis contemnens, peccatum incurrit grauißimum.

NEgligentia, qua homo deficit à solicitudine debiti operis intus vel extra, peccatū est, quia rectæ rationi dissonat. Est autem mortale peccatum dupliciter. Vel ex opere debito de necessitate salutis, vel ex contemptu, nam si quis ex contemptu diuini amoris negligit, aut negligit illud ad quod de necessitate salutis tenetur, manifeste incurrit mortale peccatum. Extra hos autem casus venialis est negligentia.

Tristitia de alterius bono vel prosperitate, damnabilis est, & propriè vocatur nemesis.

NEmesis (hoc est tristitia quam homo habet de alieno bono temporali, quia ille habens tale bonum est indignus tali bono, vt quum quis tristatur quia homo malus habet diuitias, est bene fortunatus, omnia illi succedunt ad votū, &c.) peccatum est, pro quanto diuinæ prouidentiæ actionem arguit, tanquam iniustè distribuentem bona temporalia. Et propterea si ad huiusmodi derisionem extenditur tristitia hæc, proculdubio peccatum est mortale. Et similiter si tristitia hæc ita afficit, vt ducat hominem ad imitandum malos, vt prosperetur, mortale peccatum est, vt patet. Supposita

posita autem debita reuerentia ad diuinæ prouidentiæ distributionem, tristari aliqualiter de temporalibus bonis indignorum, nullū apparet peccatum ex propria ratione, sed est licitum, sicut tristari de monstris. De his vide commentaria in secunda secundæ, si profundè vis perscrutari.

Notarius potest suum officium exercendo diuersimodè peccare.

NOtariorum peccata peccatria sunt, in primis periurium, si iuramentum quod fecerunt nō seruant; deinde falsum conficere instrumentum in toto vel in particula quacunque, aut de actu reprobato, aut quomodolibet aliàs illicitum, occultare quoque instrumenta seu protocolla, aut lacerare. Horum enim quædam sunt manifestè crimina maxima. Nullum tamē scio excusare à peccato mortali; nisi fortè deceptus quis faceret instrumentum illicitum, credens esse licitum: tunc enim iuxta ignorantiæ excusantis regulas iudicādus esset in foro conscientiæ, & cum illo salis grano, quod modicum pro nihilo reputatur.

NVptiarum peccata duo sunt. Primum, si fiant tempore interdicto hoc est à principio aduētus vsque ad Epiphaniam, & à Septuagesima vsque ad octauas Paschæ, & à tribus diebus Rogationis, qui sunt ante Ascensionem, vsque ad Pentecostem, hoc est totam hebdomadam Pentecostes. Hæc tempora sunt certa. De octaua verò Epiphaniæ, & de die octauo Pentecostes serua Ambrosij documentum, vt scilicet conformes te ecclesiæ in qua es consuetudini, vt omnium disputationes effugias. Et quoniam nuptiæ tria importan (scilicet benedictionem sponsi & sponsæ, traductionem sponsæ in domū viri, & celebritatem conuiuij) scito tria hæc intelligi his temporibus

interdicta. Et quoniam pœnę non sunt extēden... nihil aliud est dictis temporibus interdictum. per... sunt enim contrahi matrimonia de præsenti, & sponsalia. Vnde putantes euadere violationē legis, & facientes primum tantum (.s. benedictionem) in sabbato ante aduentum vel septuagesimam, & in dominica reliqua duo, non effugiunt legis irā, plus enim sunt prohibita illa duo, quam primum, quod non nisi quia simul cum nuptijs fit, intelligitur prohibitum, quia illa sunt carnalia, benedictio est spiritalis.

Reputatur autem mortale peccatum, violare hoc ecclesiæ statutum. Et merito si scienter ... quia quum deliberatè & præparatè ac publicè ... fiant, & cum scandalo non videtur posse nisi contemptu interueniente transgressio huiusmodi scienter esse. Secundum nuptiale peccatum est, superflua vanitas, & vtinam non admixta turpibus verbis & actibus.

Peccato pertinaciter inhærens tanquam obstinatus damnationis iter ambulat.

OBstinatio (qua homo pertinaciter inhęret peccato, dupliciter incurritur. Primò per se, hoc est ex intentione, vt quum quis intendit pertinaciter perseuerare in peccato. Et hic est proximus statui damnatorum. Alio modo quasi per viam sequelæ, vt quum homo est adeo habituatus in peccando, & tam delectabile ac connaturale factum est ei versari in peccato, vt nullus aut leuissimus insit illi vnquam motus ad resurgendum in veritate à peccato. Et hic parum distat à damnatorum statu. Vterque tamen potest per Dei gratiam pręueniri & conuerti. Primus tamen non ita difficile, si non ex habitu, sed ex accidente aliquo (puta od...

odio inimici) obstinationem. elegit quoniam transeunte accidente illo curabilis est. Habitus autem tanquam connaturalis factus difficillime abiicitur.

Otiositas periculosa est, eo quia vitiorum nutritiua

OTium seu otiosum ad vitia translatum est, quòd caret necessitate aut vtilitate, extenso vtilitatis nomine. Et hoc constat esse peccatum, quia à recta dissonat ratione, aliquam humanam operationem aut omissionem non regulari ratione recta. Si tamen otium aut otiosum sit nudum (hoc est nihil aliud deformitatis habens nisi otij) veniale est. Fugiendum tamen est valde otium, tanquam dans aditum malis, præcipuè malarum cogitationum, cupiditatum, machinationum, &c.

Scito tamen laudabile esse otium internum & externum, ad quietem & recreationem naturę intentum, quoniam & hoc habet recta ratio, vt lassis detur requies, sicut & somnus.

Odire bonum peccatum est, & omnino rationi & naturæ contrarium.

ODium boni, peccatum est, quia actus voluntatis habet materiam repugnantem, odij enim materia est malum, sicut amoris materia est bonū. Summi autem boni (quod est Deus) odium grauissimum est scelus, quum nihil sit in Deo, quantum est ex se, odibile, vtpote pura bonitas. Proximi verò aut etiam suipsius odium peccatum est mortale ex suo genere, vtpote directè charitati contrarium, nisi ob imperfectionem actus sit peccatum veniale, vel quia non est odium deliberatum, vel quia circa minimum bonum. Nec excusatur ab odij crimine qui inimicum odio habet, si

ipsum proximum odit, hoc est si illi vult malum corporis, aut damnum honoris, famæ, aut rerum, nisi hæc velit ei iustitia mediante, quia tunc non est odij, sed iustitiæ vindicatiuæ affectus. Est autem odio habenda inimicitia proximi, & nõ proximus qui est inimicus.

Odij effectus seu signa prohibita sunt subtrahere proximo debita beneficia eo modo quo sunt illi debita ab hoc, & similiter debita colloquia eo modo quo sunt illi debita ab isto. Sunt autem debita proximo à conciue quæ debentur ciuitati in communi, à consanguineo quæ debentur consanguinitati, in communi à Christiano quæ debentur sanctæ ecclesiæ, & communioni fidelium in communi. Et propterea (nisi casus accidat, in quo debeam huic in particulari) sicut nõ teneor actu interiori cogitare de isto in particulari, ita nec teneor illi in particulari benefacere aut loqui, sufficit enim vt in communibus orationibus & communibus ecclesiæ non excipiam Christianum inimicum, in communibus ciuitatis non excipiam conciuem inimicum, in communibus consanguinitatis non excipiam consanguineum inimicum. Sic enim docuit Saluator noster, docens in benefaciendo inimicis imitari Deum, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, hoc est communia beneficia humano generi (scilicet solem & pluuiam) non subtrahit inimicis. Et hinc tu confessor tollere potes multos scrupulos personarum offensarum, quæ absque odio cum illo qui offendit nolunt particulariter conuersari aut colloqui, quia non tenentur nisi in casu debiti, vt dictum est, & in commentarijs Secundę Secundę tractatum, vbi de dilectione inimicorum agitur.

Secularia officia vendere vel emere turpe est & perniciosum.

Officium secularium venalitas, licet speculatiuè loquendo, sit licita (quia venditio & emptio habent materiam vendibilem) vt tamen ad communem humani generis morem cõtrahitur, turpis ac perniciosa reipublicæ non parum est, quoniam viri digni reputant indignum, vt quod suæ virtuti debetur, pecunia emant, & indigni communiter habent officia vbi sunt venalia. Tollitur & ratio studiorum bonorum, & virtutum, ex eo quòd non nisi pecunia habẽtur officia. Et oportet vt non virtuosi, sed pecuniosi ibi inueniantur vbi perniciosi honorantur, imo honorant seipsos emendo officia honorabilia. Præterea qui prius emit officium, quum non emerit nisi vt lucretur, oportet vt vendat actus officij, & plerunque iustitiæ, & inhumanus sit in gratijs, tãquam ius habeat vendendi, & quæ sunt iustitiæ, & quæ sunt gratiæ, quia priùs emit. Testatur magistra rerũ experientia, ruinam publicam vbi officia sunt venalia. Et quia actiones humanæ iudicandæ sunt secundum quod in pluribus inuenitur, ideo huiusmodi venalitates vt abominabiles exterminandæ sunt.

Sectarum æmulatores vel opinionum sæpenumero reprehensibiles habentur.

Opinio tripliciter est illicita. Primò, ex eo quòd voluntaria, nam in omni genere scibilium voluntaria est illicita, quia non ex eo quod magis placet, sed ex eo quod rationabilior est, nõ ex voluntate, sed ratione amplectẽda est opinio. Et hinc errant sectarum æmulatores opiniones suæ sectæ sequentes, non vt rationi magis cõsentaneas, sed

quia nati sunt, aut nutriti in secta illius doctrina. Secundò, ex non relatione ad suam regulam, omnis enim opinio examinãda est ad suam regular. Et quia in his quæ sunt fidei & morum, regula e sacra scriptura exposita ab ecclesia catholica, nec excusatur aliquis à quantumcunque rationab.. opinione in huiusmodi, si suspecta est commun ecclesiæ seu Apostolicæ sedi. Et hinc damnantur credentes hæreticorum & antiquorum & nouorum, adhærentes doctrinis reprobatis, aut suspecti saltem apud sedem Apostolicam. Tertiò ex modo, dum nimis firmiter inhæretur opinioni, & asseritur vt certum atque indubitatum, quod tamen est intra latitudinem opinabilium. Et hinc sæpe erratur ex nimio affectu ad nostra, & minore quã opus fuerit examine, resolutione, ac iudicio, dum probabilia accipiuntur vt demonstrata.

Opinionis vsus quandoque licitus, quandoque illicitus.

OPinione vti, vt regula operum interiorum & exteriorum, est quandoque licitum, & quandoque illicitum. In credendis quidem illicitum est, nisi submittendo opinionem regulæ superiori, scilicet sanctæ matris Ecclesiæ, & Apostolicæ sedis, quoniam ambiguitatis aliquid habens regula, qualis est opinio omnis, resoluenda est ad regulam certam, ne error possit in fide inueniri. In operandis verò nisi tutiorem partem eligendo, non licet opinionem cuiuscunque assumere vt regulam operis, quoniam eo ipso quo operatio regulanda committitur opinioni, committitur regulæ ambiguæ, quia opinio omnis ambigua est, vtpote cum formidine alterius partis. Et quia præ-

ſupponitur quòd non eligatur tutior pars; conſequens eſt vt operatio committatur regulæ ambiguæ ad caſum peccati, ac per hoc exponatur periculo peccandi, quod conſtat eſſe illicitum. Et ſi de peccato mortali agitur, conſtat eſſe peccatum mortale, facere ſcienter operationem dubiam an ſit mortalis, quoniam talis operans mauult adimplere voluntatem ſuam in tali opere, etiamſi ſit mortale, quàm abſtinere ab illo, ac per hoc præfert diuinæ amicitiæ opus illud, non curando ſi contingat perdere diuinam amicitiam ex tali opere. Et hæc intellige de opinione propriè dicta, vt diximus, quæ eſt cum formidine alterius partis, & per ſe loquendo. Non enim propterea aliquid opinione tenetur, quia diuerſi doctores contraria ſentiunt, quoniam cum huiuſmodi contrarietate ſtat quòd vna pars ſit ratione ſufficiente ad moralem certitudinem fulta, & iam non eſt opinio apud capientes rationem illam, ſed quia neſciunt multi diſcernere inter certitudinem moralem & mathematicam, omnia quodammodo locant ſub opinionibus. Dixi quoque, per ſe loquendo, quia per accidens contingit neſcientes diſcernere inter notum opinione, & notum certa ratione morali, errare & excuſari, credentes abſque formidine alterius partis viris probis & doctis dicentibus, facite ſic, quia poteſt licitè fieri. Non enim exigit Deus ab homine plus quàm conditio hominis habet, quia diuina ſapientia diſponit omnia ſuauiter.

Oratio perfecta præſupponit attentionem, & ſine attentione orans, irreuerentiæ vitium committere dicitur.

Oratio

ORatio ex intentione sine attétione, illicita est propter irreuerentiam insertam. Oportet enim etiam supererogationis bonum bene agere, aut saltem non malè, constat autem illum irreuerenter loqui Deo, qui ex proposito loquitur sine attentione, irreuerentia autem peccatum est. Et hoc intellige loquendo de oratione per se, vt oratio est. nam si quis oratione vt exercitatione quadã aut quasi cantico delectabili vtatur, ne se occupet vanis non intendens attendere, sed tempus sic pertransire, benefacit, & non propriè & formaliter orat, nisi extenso orationis nomine, quo dicitur, semper orat qui semper benefacit. Sed materialiter tantùm orat, qui pro quanto orationis verba pro materia suæ occupationis assumit.

Ordinandi vel ordinantis in ecclesiasticis dignitatibus multipliciter offendere possunt.

ORdinantium & ordinandorum peccata tot contingit esse, quot necessaria cõtingit omitti voluntariè aut negligenter. Sed quoniam hæc in pontificalibus habentur, attendendum est confessori, si ordinantes seruarunt ritum pontificalis. Et quoniam pontificalia non concordant ad inuicem, nullius ecclesiæ antiquum in vsu pontificale damnandum videtur, ac per hoc non videtur iterandum aut supplendum alicubi, quod fortè, secundum aliud pontificale iterandum, aut supplendum esset. Et de horum numero videtur esse contractus materiæ, vbi diuersa põtificalia antiquitus in vsu diuersa ordinant. Propter quod in conc. Flor. sub Eugen. 4. quum traditur materia ordinis, nunquam fit mentio de tactu ipsius, sed solum de actu tenẽte se ex parte ministri, scilicet porrectione, datione, traditione & assignatione. Attendendum

dum quoque est, si ordinantes admiserunt indignos, aut inhibitos, si non contulerunt gratis. Et similiter si ordinandi sunt indigni ex parte intellectus, quia ignorantes, ex parte affectus, quia mali, puta in peccato mortali, ex parte ætatis statutæ à iure, ex parte licentiæ sui superioris, ex parte mortui ad suscipiendum ordinē, si ob lucrum, &c.

Ecclesiastici qua ratione possint licitè organis in suis ecclesiis vti.

ORganorum vsus in ecclesia licet sit nouus (in cuius signum ecclesia Romana adhuc non vtitur eis coram pontifice) licitus tamen est pro carnalibus adhuc fidelibus & imperfectis. Nulla tamen ratione licitum est inter diuina in organis tanere seu pulsare seculares cantus, aut plausus, aut, quod peius est, turpes & amatorias cantilenas. Et ratio est, quia sonus organorum appositus est diuinis officijs, vt pars ecclesiasticæ solennitatis. Inserere autē diuinis vt partem solennitatis prophana & turpia, nihil aliud est quàm coniungere Christum cum Belial, lucem cum tenebris. Vnde per se loquendo, crimen est superstitionis sacrilegæ, & peccatum mortale talis mixtio, contraria tā fini diuini cultus (scilicet vt excitetur deuotio) quam veritati ecclesiæ, cōtra cuius ordinationem loco antiphonarum & diuinæ laudis offeruntur ex ipsius ecclesiæ persona, prophana hæc à falsarijs ministris. Nec excusantur ex eo quòd sonus abstrahit ab omni materia, quælibet melodia soni potest ad sacra verba applicari. Tū quia secundum rei veritatem isti soni fiunt, vt accommodati ad delectationem auditorum, qui nō nouerunt illos nisi vt sonos illorum verborum prophanorum

aut turpium. In cuius signum audientes, ex illo no excitantur ad illa prophana seu turpia, vt experientia testatur, ita quod non est locus oratiomi. Tum quia cantus etiam abstrahit ab orationis materia, & tamen ecclesia interdixit prophanos cantus in ecclesia, vt cantus theatrales, vt patet 92. c. cantantes. Memento hìc Apostolicæ sententiæ. Nolite errare, Deus non irridetur aut fallitur. Inuoluuntur autem eodem crimine non solum pulsantes, sed qui conducunt & consentiunt pulsantibus hæc, vt impleantur scripturæ, Gloriati sunt qui oderunt te, in medio solennitatis tuæ. Excusandos tamen illos crediderim, qui simplici corde credentes licere non turpia, sed vana quæ pro recreatione pulsare, pro eo quòd vbique vident fieri, errauerunt, ita quòd si sciuissent abominosum esse, non fecissent. tales enim ex ignorantia probabili errauerunt, quia ecclesiastici pastores non quæsierunt quæ Iesu Christi sunt. Excusantur à tanto, quamuis non à toto. A turpium autem sono nulla ignorantia excusare potest, quia continet statim dissonantiam & contrarietatem ad Iesu Christi solennitatem.

Actus exterior præcipuè ornatus an & quando vertatur in peccatum.

ORnatus exterioris peccatum ex septem capitibus pendet. Primò, ex fine ornantis in se. Secundò, ex solicitudine eiusdem. Tertiò, ex consuetudine seu lege. Quartò ex qualitate ornatus. Quinto, ex fuco. Sextò, ex perniciositate. Septimò ex scandalo.

Capur primum commune est etiam quibuscunque bonis operibus, & propterea manifestum est.

Si enim quis ornat se ob superbiam, inanem gloriam, aut ad prouocandum ad malum, &c. ipse ornatus malus est iuxta malitiã illius finis. Ita quod si finis est peccatum veniale (puta vt appareat pulchra, aut ditior, aut superior, &c.) vanitas est, ac per hoc veniale peccatum. Si verò finis est peccatum mortale (vt si intẽdit prouocare ad sui malã concupiscentiam) ipse quoq; ornatus est mortale peccatum. Caput secundum (scilicet affectuosa solicitudo ad ornatum) quandoque similiter facit ornatum venialem, vt si effectus & solicitudo habeat superfluitatem. Quandoque mortalem, vt si sit tantus affectus, aut tanta solicitudo, vt propterea quis non curet de necessarijs ad salutem, vt si ob ornandum se non curet de Missa in festis, & huiusmodi.

Caput tertium (consuetudo scilicet vel lex) duo consideranda inducit. Primò, qualitatem legis, si obligatiua est ad mortale, quod ex pœna cognosci potest, vt si esset ibi pœna excommunicationis, & ita seruaretur. Secundò, si desit contemptus ex parte transgressoris, si enim lex leuis est, & contemptus deest, non incurritur mortale. Consuetudo autem nisi in legem transierit, communiter inducit peccatum veniale, quia non legale, sed morale debitum habet. Si autem in legem transierit sine pœna aliqua venialem quoque inducit transgressionem, si contemptus desit. Longè tamen grauius peccat qui primus est cõsuetudinis violator nouitatẽ ornatus inferẽs patriæ, citra mortale tamẽ (vt dictum est) si sola vanitas in causa est violandæ cõsuetudinis Et ad hoc caput spectat stulta præsumptio vtentiũ habitu maiorũ, vt si vestiatur idiota vt doctor, aut plebeius vt eques, & similes exorbitationes à more politicæ modestiæ. Caput

quartum (qualitas scilicet ornatus) commun peccatum inducit veniale, si indecens est ac nus castus, vt ornatus mulierum monstrant media vbera. Veruntamen vbi consuetus iam sine peccato videtur, & in remedium ne pe nant fortè introductus. Caput quintum ex n communiter constituit peccatum veniale, quia simulatione & fictione vana consistit.

Caput sextū ex pretiositate ornatus, quia qu pretiosum est vni, non est pretiosum alteri, que decet sumptus magnos in vestibus & annulis, monialibus, &c. facere, ideo si ornatus relatus ad personam est excessiuus in pretio, sine peccato n est. Communiter tamen videtur venialis huius di excessus, superbus, stultus & vanus, non propterea æquantur maioribus quia ornantur tiose sicut maiores. Caput septimum ex scand hoc est ex occasione peccandi, quia ornata sup fluè mulier mouet ad sui concupiscentiam. Si ex parte mulieris non est intentio prouocandi nec sibi placet quod prouocetur aliquis ad li bidinosum amorem, licet placeat ei quòd lauc tur vt pulchra, & vana superfluitate, & fuco se or net, nō propterea peccat mortaliter, quia alij pe cant mortaliter ipsam adamando, est enim occa sio accepta, non data, quū longè pulchriorē De naturaliter proponat aliquā mulierem, quæ n li dat occasionem peccandi, si exhibet se con ctui publico, ac per hoc multorum adamantium illam. Si vis diffusè hæc discernere, vide comm taria nostra in quæstio. clxix. secundæ secundæ.

Osculum potest esse honestum vna de causa, & vitiosum altera.

Osculum

OSculum beneuolentiæ, bonũ ac laudabile est iuxta morem patriæ, inter quascunque personas sit.

Osculum verò libidinis, nisi inter coniuges sit, est peccatum mortale, iuxta superius dicta de impudicitia.

Actus aliquis quare dicatur mortalis, vel peccatum mortale.

PEccatum mortale est quod priuat in presẽti animã vita spiritalis amicitiæ, quę est seu esse debet inter hominẽ & Deũ. Homo enim qui est in gratia Dei, amat in veritate Deũ plusquam quãcunque rẽ creatã, & econtrario amatur à Deo vt charus amicus. Quia ergo priuat hominem spiritali hac vita, quæ consistit in charitate, ideo dicitur & est peccatum mortale, & etiam quia facit hominem dignum morte ęterna, hoc est perpetua separatione à vita cęlestis patriæ, adiuncta simul perpetua miseria. Consistit autem omne peccatũ mortale in offensa diuinæ amicitiæ, quia quilibet peccans mortaliter, vel expressè vel interpretatiuè refutat Deũ pro vltimo fine suo, & pro amico suo, dum mauult implere voluntatem suam quã Dei, & ideo Dauid dicebat Deo, tibi soli peccaui: Et si hoc non penetras, vide ex cõtrario, quòd existens in charitate præfert in amore suo Deũ omnibus amabilibus, delectabilibus, honorabilibus, horribilibus, &c. sic videbis quòd peccans mortaliter, ac per hoc amans aliquid aliud plusquam diuinam facere voluntatem, remouet Deum à loco suo quem in corde illius habere debet, quia non præfert amplius eum omni amabili, &c. sed illud in quo peccat mortaliter, pluris facit pro tũc quã diuinam voluntatem.

Peccatum veniale quare sic dicatur, & in quo differat à mortali,

VEniale autem peccatum nō infringit diui. amicitiam, vtpote non contra sed præter vnam existens voluntatem, non contra sed præter charitatem, non contra sed præter diuina præcepta, & ideo veniam à Deo amico meretur, quemadmodum in humanis amicitijs, si quid displic. amico, saluo tamen amicitiæ fœdere, acciderit, facilè remittitur.

Pedagium illicitum, vide in verbo vectigal.

Statutorum pœnam obseruare an sit obligatorium.

POenam subire statutam licet nō teneatur aliquis in foro conscientiæ, nisi postquam in illam damnatus est à iudice, quia tamen ... fallit in duobus casibus, scilicet in censuris, & testamentarijs, ideo & excommunicatus, & suspensus & interdictus & irregularis est quisquis ... latam à canone de huiusmodi sententiam ... absque alia declaratione iudicis. Et rursus ... dua non castè viuens, cum mala conscientia perseuerat domina & domina vsufructuaria ... fuit à marito cum conditione si castè viueret. Vnde tenetur de consumptis postquam nō v... castè, etiamsi nullus iudex humanus ad hoc compellat. Et hoc subtiliter consideratum nō ideo est, quia pœna testamentaria infligitur sine executione, sed ideo est, quia euenit casus in quo voluntas testatoris sic disposuit, & propterea sicut reliqua à testatore disposita in diuersis casibus non egent declaratione iudicis, cum casus illi eueniunt, ita ... ponente testatore quod vxor sua sit domina, & ... quamdiu castè vixerit, adueniente casu castitatis omnia

omissæ desinit succedere marito in illis bonis sic sibi dispositis. Simile est enim hoc alteri casui, quo maritus relinquit illam vsufructuariam, nisi transierit ad secundas nuptias, constat enim quod siue clam, siue publicè nubat, desinit esse vsufructuaria etiamsi nullus iudex, nullus exequutor inhibeat, Horum enim omnium vna communis est ratio, scilicet ventum est ad casum in quo testator noluit bona sua ad illam trãsire, ac per hoc nullũ tũc habet ius mulier in illis bonis, quę ex testatoris voluntate sola habebat, quicquid iuris in illis habebat.

Verberatio proximi dupliciter consideratur.

PErcussio (qua proximus verberatur) peccatũ est mortale ex suo genere, quia iniuriosa est, nocet proximo. Propter imperfectionẽ tamẽ actus si minima est, venialis est. Quod si authoritatiuè fiat, vel à iudice, vel à Prælato, patre, magistro, & c. nõ est peccatũ, sed opus iustitiæ, & charitatis, modo non sit immoderata, nec malo animo fiat.

Promissũ non obseruans, an semper peccatũ cõmittat

PErfidia, qua homo non facit quod promisit, peccatum est, vtpote contra virtutem fidei, quæ sic est dicta, quia promissione facit se homo debitorem implendæ promissionis. Inuenitur autem triplex, scilicet perniciosa, officiosa & iocosa, Et iocosa quidẽ ac officiosa venialis est, quoniã ex simplici promissione nõ nascitur maius debitum quã sit naturale debitum nõ mentiendi, nã vtrũque debitum est debitum mortale, sine quo morum honestas saluari nequit, & eandem virtutem reduci creditur, scilicet ad virtutem veracitatis, & vtrunque ad alterũ est, pro couictu, vtilitate, conuersatione humana. Perniciosa autem (quæ.s.nocet proximo, siue quo ad animam, siue

quo ad corpus aut res, peccatum est mortale, ut mendacium perniciosum. Et hæc de perfidia simplici dicta sint. Nam quum promissio transit in debitum legale (vt quum quis promittit ita quod potest quantum est ex vi promissionis cogi iudicio humano) tunc supra debitum mortale iungitur debitum legale, ac per hoc debitum iustitiæ. Et si non seruantur promissa, incurruntur duo crimina, scilicet perfidiæ, & iniustitiæ quam constat ex suo genere esse peccatum mortale. Cum quibus omnibus memento hic quod propter imperfectionem actus sæpe actus excusatur à mortali, siue imperfectio sit ex parte actus vt in primis motibus, siue ex parte materiæ, ut nocumentis minimis, siue ex parte formæ, hoc quia non per se, seu ex intentione peccatum ... fit, puta non intēdit quis violare fidem sed ex ... liuione aut ignorantia facti, aut ex fiducia quam accipit de eo cui promisit, aut ex causa quæ videtur rationabilis, & breuiter quando non per se est perfidus, non incurrit mortale nisi per accidens, hoc est propter notabile nocumentum aut scandalū, & si quod aliud eiusmodi esset accidens. Et hinc habes claritatem infinitorū casuum ... tium gentium in non seruata fide de tacendo, de ... uendo, de eundo, faciendo, &c.

Exponere se periculo corporis vel animæ an sit licitum.

PEriculo peccandi se exponere dupliciter ... nit. Primò faciendo scienter opus dubium ... sit licitum vel illicitū. Et hoc modo exponere se periculo peccandi est peccatum, & si agatur de licito, aut illicito mortaliter, est peccatum mortale. Et ratio est, quia volūtas ex hoc ipso exponit ... à ...

à recta ratione & diuino amore, quòd mauult opus illud cum dubio incurrẽdi transgressionẽ diuini præcepti, quàm abstinere in opere illo cũ certitudine non errãdi, ac per hoc voluntas magis amat opus illud quàm Deum in suo pręcepto. Et sic verificatur sentẽtia illa, Exponẽs se periculo peccati mortalis, peccat mortaliter. Secundò, eundo ad locũ siue societatẽ vbi est periculum peccandi mortaliter, propter aspectum, persuasiones, cõmoditates, aut aliquid huiusmodi. Et hoc quidẽ si sine vrgente necessitate sit, ad incautelæ peccatũ spectat. Nõ est autem ex suo genere peccatũ mortale, quia in suæ libertatis arbitrio restat peccare mortaliter etiã pręsentibus talibus occasionibus peccandi. Ex cõditione verò personæ fragilis, mẽsurare se tenetur qui fragilitatis propriæ conscius dubitat de casu. Et si experiẽtia teste didicit se nõ subsistere in huiusmodi, sed statim aut quasi statim cadere, nulla necessitate vincatur vt illuc eat, aut ibi moretur. Scriptum est enim, Si per tuus scãdalizat te, abscinde eum & proiice abs te. Si verò cõstantem se putat futurum, & necessitas eundi vrget, peccatum non video. Non vrgente autem necessitate, peccatum est incautelæ (vt dictũ est) maius vel minus iuxta cõditiones singulares periculi vndique pensatas.

Iuramentum falsum est peccatum mortale.

PEriurium propriè (hoc est iuramẽtum falsum) peccatũ est mortale, quia Deo inuocato in teste iniuria fit. Cõtingit autẽ incurrere periuriũ & in iuramento assertorio, & in iuramẽto promissorio, & in iuramẽto cõmunicatorio. Ad quorum clariorẽ notitiã duas prænota distinctiones, alterã de formali vel materiali, alterã de perfecto

vel imperfecto. Quæ distinctiones licet in om-
bus huiusmodi mortalibus habẽdę sint ante oc-
los in peccatis tamẽ linguę (de quorum numer
est periuriũ) sunt multũ necessariæ. Discernen-
est enim periurium si est ex intentione, quod vo-
catur formale, vt quũ quis aduertit se falsum iu-
rare, & vult falsum iurare. Et hoc semper est pec-
catum mortale. Aut si non intendit iurare falsũ
& tamen iurat falsum, quod vocatur periurium
materialiter. Et rursus si periurium ipsum exit ab
homine vt actus perfectus (puta quia sciẽs & pru-
dens periurat, quia sine dubio semper est mortale
peccatum. Aut vt actus imperfectus (puta ex lap.
linguæ, aut alias inaduertenter seu ignoranter
periurium materialiter tantum, hoc est, non ex a-
nimo iurandi falsum, non est peccatum mort.
quia non est periurium, quoniam nullus actus bo-
nus vel malus est talis sine sua forma. Memẽto ta-
men hic & semper in similibus illius exceptionis,
nisi actus redeat in naturã suæ formæ, quod in
proposito contingeret, si quis non intenderet iu-
rare falsum, & tamen non curaret adhibere cu.
ne iuret falsum. Tunc enim talis iurans
curreret periurium mortale, quia propter tan.
neglıgẽtiam in tanta re, rediret actus in naturam
suæ formæ, conuincitur enim ille quòd malu.
incurrere periuriũ, quàm discutere an iure falsũ

Inchoãdo igitur à periurio assertorio (nem
iuramẽto mendaciter affirmãte vel negãte
omne huiusmodi periuriũ esse mortale, in qua-
que materia sit, & quibuscunque verbis dicatur
quacunque coactione, metu, loco, leuitate, cõsue-
tudine, vtilitate, aut excusatione fiat, quia Deo fit
magna irreuerentia inducendo ipsum in testem
quasi mẽdacem. Nulla enim admittitur in hoc ca-

cusatio nisi (vt dictum est) ex imperfectione actus puta quia inaduertenter, vel vt primus motus, ex lapsu linguæ, & si quid est aliud reddens actum imperfectum.

Periurium promissorium duobus potest committi temporibus.

PRomissorium autem periurium duobus incurritur temporibus Vel præsenti quando fit, vel futuro quando nõ adimpletur. Et in præsenti quidem (hoc est quando iuramentũ promissorium fit) incurritur dupliciter periuriũ. Primò, ex mendaci animo, vt quũ sub iuramento promittitur aliquid bonũ vel obligãdi se, aut sine animo iurandi. Et hoc semper est mortale, quia deest veritas præsens. Idem est enim iudicium de hoc periurio quantũ ad præsentẽ veritatẽ, & de periurio assertorio. Secundò ex materia mala, vt quũ quis vero animo sub iuramento promittit aliquod malũ, puta interficere tale, vel adulterium perficere, &c. Et tunc si iuratur super patrãdo peccato mortali, incurritur iurãdo periuriũ, nõ solũ quia firmatur volũtas ad peccatũ mortale, sed etiam quia applicatur iuramentum ad materiã quã oportet omnino falsificare, quia est cõtra charitatẽ. Si vero est malum veniale, incurritur periuriũ nõ simpliciter (quia non deficit veritas præsens iuramẽto, nec de necessitate salutis oportet deficere veritatẽ futurã, quia nõ est cõtra, sed præter charitatẽ) sed secũdũ quid, quia firmatur volũtas ad malũ, veniale tamẽ & irreuerẽtia quædã fit iuramẽto, applicãdo illud ad materiã nõ obligabilẽ. apponitur enim per hoc impedimẽtũ effectui iuramẽti, qui est obligare ad faciẽdũ. Vnde graue videtur & est hoc peccatũ, nõ tamen mortale. Idẽ est quoq; iudiciũ,

si iuramentum promissoriũ est de omittendo b-
num supererogationis vt quum quis iurat se n
ingressurum religionem, non mutuaturum, nec f
deiussurum & similia. Huiusmodi enim iuramẽ
veraci animo facta, peccata sunt quãdo fiunt, quia
irreuerentia fit iuramento vtendo illo ad materi
non obligabilem, ad verificandum, & propterea
periurium secundum quid incurritur, sicut de iu-
ramento venialium onerum dictum est. Non ta-
mẽ est periurium absolutè, quia nec deest præsens
veritas nec oportet deficere veritatẽ futuram, quę
esset non contra charitatem. Et hæc intellige quã
do huiusmodi iuramenta fiunt cum animo nõ fa-
ciendi hæc communiter. nam si intenderet q
non facere hæc etiam in casu quo de necessita
salutis accideret ipsum teneri ad illud, iã non
raret omittere bonum supererogationis, sed bonũ
necessarium ad salutẽ, & peccaret mortaliter, vt
pote iurans peccare mortaliter. Sunt autem com
muniter & non sic extensè ad casus de necessitate
salutis interpretanda huiusmodi iuramenta, quia
iurantes super sua libertate se fundant, dicentes,
ego non teneor mutuare fideiubere, &c & ideo
nolens incidere in foueam iuraui Vnde manifestũ
iudicium est intentionis communis, & non ad ca
sum de necessitate salutis, qui in huiusmodi quam
rarissimus videtur. In futuro verò tempore (hoc
est si iuramentum promissorium nõ adimpletur)
incurritur periurium semper quando iuramẽtum
obligatiuum est, quia deesset veritas iuramẽto, &
per hoc peccaretur mortaliter. Ex quatuor autem
capitibus contingit iuramentum promissorium
non adimplere absq; peccato. Primò, ex parte ma
teriæ. Secundò ex parte euentus. Tertiò, ex parte
modi. Quartò, ex parte relaxationis.

Primum

Primũ caput ex parte materię intellige quando materia nõ est capax vinculi obligatorij. Talis autem est triplex. Primò, omnis actus mortaliter malus, siue sit peccatum mortale, siue veniale, & ideo quicunque iurauit occidere aut dicere verbũ otiosum non obligatur ad exequendum iuramentum, sed peccat exequendo. Secundũ omnis omissio boni superorogationis, nam licet non teneatur ad illud bonũ, tenetur tamen non ponere obicẽ spiritu sancto. Et propterea qui iurauit nõ mutuare, aut nõ fideiubere, aut aliquid huiusmodi, non obligatur ad implendum iuramẽtum, sed liber remanet, & potest mutuare & non mutuare sicut prius antequam iuraret. Tertiò, actio indifferens salua sua indifferentia, vt si quis absque vlla ratione boni vtilis, honesti vel delectabilis iurauit transire extra muros ciuitatis, aut aliquid eiusmodi, non tenetur seruare, si nulla sit ratio sic trãseundi quia iuramentum non est vinculum ad otiosum aliquid, constat autem quòd salua indifferentia actus otiosum est exercere illum. Secus autem est si actus in seipso indifferẽs iuratus esset ad cautelam seu vtilitatem spiritalem vel temporalẽ sui vel alterius, quia tunc tenetur implere iuramẽtũ, vt si quis iurauit non intrare in talem domum aut non transire in talem viam ad cauendum sibi à tentatione talis mulieris, &c.

Caput verò secundum ex parte euentus, intellige primò si euẽtus sit malus, vt patet de iuramẽto Herodis, quum iurasset dare puellæ saltanti quicquid petisset, tolerabile enim iurat iuramẽtũ sanè intellectũ, sed malus fuit euentus, quando puella petijt caput Ioannis Baptistæ. Non enim astringebatur Herodes ex iureiurando facere tantum scelus, quia euentus male petitionis exclude-

bat vim iuraméti. Et hinc qui iurauit reddere depositum ensem, non tenetur reddere furioso. Et sic de similibus.

Intellige secúdò, si euentus sit impeditiuus maioris boni: vt si quis iurauit contrahere matrimonium, & postea inspirante Deo vult in veritate cœlibem vitam ducere, nõ tenetur adimplere iuramentum, quia in euentu isto iuramentũ esset vinculum ad impediendum meliorem statum, scilicet continentium, quem constat esse meliorem statu coniugatorum. Et sic de similibus.

Caput tertium ex parte modi, intellige primò quantum ad consuetum modum subintelligendi, vt quum aliqui honorare se volentes, iurant, non præcedam per Deum, &c. In his enim & similibus secundum communem & sanum sensum subintelligitur, quantum est ex me, sicut in Petri Apostoli verbo cum dixit, Non lauabis mihi pedes in æternum & propterea absque peccato periurij faciunt statim oppositum permittendo se vinci. Intellige secundò quantum ad modum iurandi violentum in materia tamen matrimonij, quia sicut matrimonium coactum timore cadente in constantem, &c. non valet, ita iuramentum metu extortum de contrahendo, videtur relaxatũ ipso iure. Tutius tamen est relaxationem à superiori habere, sicut in cæteris iuramenti vi vel metu extortis.

Caput quartum ex parte relaxationis claret. nam siue relaxatio fiat ab illo cui promissio facta est cum iuramento (qui potest liberè quod in sui fauorem factum est relaxare) siue fiat à superiore qui possit relaxare, cessat obligatio iuramenti promissorij.

Iuramen-

Iuramentum comminatorium quando periurium inducere dicatur.

COmminatorium denique iuramentum inducit periurium in duobus quoque tẽporibus, Vel in præsenti: & hoc dupliciter. Primo, si fiat mendaci animo. Et tunc semper est periurium mortale, quia deficit iuramento præsens veritas, siue comminatio sit iusta, siue iniqua. In quacũque namque materia bona vel mala iuramẽtum cadit super mendacio, inexcusabile est à peccato mortali. Secundò, si fiat veraci animo super materia mala; hoc est, si quis non comminetur facere opus aliquod quod est peccatum mortale vel veniale. Et idem est tunc iudicium de cõminatorio quod de promissorio, ideo non replico. Vel in futuro, hoc est tempore exequutionis. Et si quidem comminatio facta est de aliquo malo culpæ siue mortali siue veniali, potest atque debet iuramentum comminatorium non adimpleri, vt si quis cõminatus est percutere aliquem, aut diripere bona eius, aut impedire eum ab aliquo assequendo, &c. teneatur non exequi, vt patet. Si verò comminatio facta est de iusta inflictione aut procuratione mali pœnæ, siue quantum ad corpus, siue quantum ad bona temporalia, grano salis opus est, quoniam hinc est vinculum iuramenti ad opus iustũ adimplendum, hinc vero est malum proximo infligendum, ad cuius cessationem misericordia inuitat. Tria igitur hic considera. Primum, commune, quòd sicut iuramentum non est vinculum iniquitatis, ita nec impedimentis melioris boni. Et hinc fit, vt quando melius est parcere aut abstinere à comminati mali iusti exequutione, non teneatur quis ad iuramenti exequutionem, exemplo

plo Dauid, qui licet iuraſſet percutere Nabal cu domo eius, poſtea ad preces Abigail abſtinuit. Se cundum appropriatum comminationi, quòd cõ minatio intelligitur ſecundum præſentem iuſti tiam, teſtante hoc verbo Domini apud Hierem. Repentè loquar aduerſus regnum, & gentem vt diſperdam, ſi pœnitentiam egerit gens illa, pœnitentiam agam & ego ſuper verbo meo. Et hinc fit vt qui iurauit iuſtam punitionem, poſtea petenti veniam parcat abſque periurio, quia ceſſauit illa tunc præſens iuſtitia ſecundum quam iurauit, ex quaſi ceſſatione demeriti, quia ad pœnitentiam cõuerſus eſt qui peccauerat. Et hoc eſt etiam percipere in dicto exemplo Dauid, quia non ad pœnitentiam Nabal, ſed ad merita & preces Abigail innocentis pepercit ipſi Nabal, tanquam ceſſauerit ratio præſentis iuſtitiæ ex aliquorum innocẽtia, & ſupplicatione humili præueniente.

Tertium propriũ materiæ comminatæ, ſ. quòd pœnæ in hac vita non ſunt appetibiles niſi vt medicinæ, vel perſonæ puniendæ, vel boni cõmunis. Et propterea quando comminata pœna ceſſaret habere rationem vtriuſque medicinæ, non teneretur quis ex vinculo iuramenti ad implendum iuratam comminationem. Quando autẽ hoc accidat, relinquitur iudicio prudentiæ, quæ eſt circa ſingularia occurrentia. Ex his autem habes, quare mater quæ iurauit verberare filium, aut dominus qui iurauit verberare ſeruum, & poſtea parcit (vt ne turbet pacem domus, vel quia amplius nõ opus eſt medicina talis pœnæ, & breuiter quia iudicat melius eſſe vt parcat) non tenetur ad implendam comminationem iuratam. Et ſic de ſimilibus.

De periurio autẽ largè ſumpto (hoc eſt quum abſque neceſſitate iuratur ſuper veritate) conſtat

veniale

veniale tantum peccatum esse. Periculosum tamē peccatum est si sit frequens, scriptum est enim, Iurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa.

Mali alicuius actum permittere quando sit peccatum.

PErmissio ex suo genere peccatū non est, vt patet ex hoc quod Deo cōuenit permittere mala culpæ, quæ sunt maxima mala, & propterea tunc tantùm peccatum est, quando absque rationabili causa fiat. Est autem rationabilis causa permissionis, vel vitatio maioris mali (sicut meretriciū permittitur, ne ciuitas adulterijs & incestibus repleatur) vel deductio maioris boni, sicut Petrus præsumptuosus permissus est labi in negationē Christi & periurium, vt esset humilior. Vnde superior qui potest obuiare ne subditus peccet, & sine rationabili causa non obuiat, peccat. Et similiter qui potest punire, & sine rationabili causa permittit impunitos, peccat. Quando aut mortaliter vel venialiter, oportet ex singularibus occurrentijs cōsiderare & iudicare in eo qui vigilare studet super gregem suum. De illo autem cui cura non est an oues errent, non oportet solicitum esse, quia iam iudicatus est.

Actus permutationis potest tribus concurrentibus esse vitiosus.

PErmutatio illicita est tripliciter. Primò ex cōmunibus si iniusta est, puta quia non seruatur æqualitas rei ad rem, & similiter si cum fraude aut dolo fiat. Secundò est, ex materia repugnante, vt si permutentur spiritualia quasi æstimata pretio aliquo. Tertiò, ex materia prohibita, seu limitata ex iure humano. Et hæc ponitur triplex. s. mancipia ecclesiæ, quæ permutari si debeant, oportet seruari

quæ

quæ de illis iura disponunt. Serui fugitiui quasi in fuga sunt, qui prohibentur permutari & etiam beneficia ecclesiastica, quæ non licitè permutantur communiter, si aut pacta firmantur sine autoritate superioris, aut si fiat sine autoritate superioris, aut si detur aliquid temporale pro spirituali, aut omnibus his seruatis, si permutando nulla cura est, cui Christi oues committantur. Et hoc coram Deo est crimen maximum.

Sententiæ vel opinioni propriæ pertinaciter inhærens peccare potest.

PErtinacia (qua homo in propria perseuerat sententia plus quàm oportet) peccatum est, vtpote à recta ratione dissonans. Oportet autem secundum subiectam materiam iudicare an sit mortale vel veniale peccatum. Nam si pertinax quis est circa plantandam arborem, aut aliquid eiusmodi, hoc non perniciosum est, sed veniale. Si autem circa aliquid perniciosum (vt sunt ea quæ sunt fidei, quæ nocent homini) mortale est, propter iniuriam quæ fit Deo aut homini gratia materiæ. Et hoc intellige de sententia consummata in opere voluntario interiore (puta credere) vel exteriore, puta colere, emere, &c. secundum erroneam pertinaciã. Quod ideo dico, quia si in solo nudo [illegible]roque intellectu quæcunque pertinacia consistat, credat autem, speret, diligat, operetur[illegible] secundum communem ecclesiæ traditionem, nullum vide[illegible] peccatum mortale.

PIgnus accipere, illicitum redditur tripliciter. Primò, si ad lucrum nõ cõputandum in sortem accipitur, quia hoc est contra naturalem iustitiam. Secundò, ex materia prohibita, vt si homo liber accipiatur in pignus pro debito, aut si vasa sacra, & huiusmodi ecclesiastica contra iuris disposition[illegible]

nem impignorentur. Tertiò, ex adiacentibus pactis prohibitis à iure, quæ tria ponuntur. Primũ, si debitor obligat se dare pignus insolutum. Et ad hoc reduci dicitur, si fiat pactum, vt si die certo non soluerit pignus, transeat in feudum. Secundũ, si debitor obligatur ad non redimendum pignus absolutè, vel ante talem diem. Tertium, si creditor obligatur ad non vendendum pignus post legitimam interpellationem debitoris.

Et hæc omnia pro quanto cum damno partis siue debitoris (vt duo prima) siue creditoris, vt tertium, tendunt, peccata sunt iniustitiæ, ac per hoc mortalia, vltra iuris positiui transgressionem, quæ ex concurrentibus conditionibus singularibus personarum, &c. pensatur.

Homo pigr. & pusillanimis potest in delicta varia cadere.

Pigritia qua homo tardus metu laboris, passionis, aut difficultatis apparentis redditur ad opportuna exequenda, peccatum est, quia recta discordat rationi. Iuxta materiam autem subiectã iudicandum est de mortali, si scilicet contra aliquid necessarium ad salutem trahit, & ducit iuxta regulas de negligentia.

Prædo marinus grauissimo peccatorum vinculo tenetur.

Pirata (hoc est prædo marinus) contra humani generis pacem manifestè agit, & in statu damnato. Quomodo autem sint piratæ excommunicati, habes supra, excommunicatio.

Hominibus placere studere an sit vitiosum.

Placere studere hominibus peccatũ tũc est, quũ propterea à recta ratione discedítur. Mortale autem

autem est tunc tantum, quum propterea dilectionem Dei aut proximi postponimus. Quod tantùm incurrimus, quum propterea diuina & humana præcepta transgredimur, vt quum ministri principis vt placeant illi, non curant offendere proximos, vt placeant iūcto sanguine vel amicitia, negant iustitiam, aut opprimunt alios faciendo vel loquendo vel tacendo, & sic de alijs. Frequensque hoc videtur vitium, paruipendentium illud Apostoli: Si adhuc hominibus placerem Christi seruus non essem.

Pollutio dupliciter consideratur, scilicet vt voluntaria, & est peccatum, & vt inuoluntaria, & non est peccatum.

POllutio (qua semen humanum solitariè funditur) si non est voluntaria, siue in somno, siue in vigilia sit, peccatum non est. Si autem est voluntaria, peccatum mortale est, & est vnum de peccatis contra naturam, & vocatur mollities. Est autem voluntaria non solùm si sit procurata, sed etiam si ex se venienti consensus præbetur. & etiamsi quum potest & debet persona prohibere, non prohibet, primis enim duobus modis est voluntaria directè, tertio autem est voluntaria indirectè. Dixi autem, si potest & debet, quia ad indirectè voluntarium culpabile requiritur vtrumque simul. s. quòd possit & debeat. Nam si non possit prohibere, quia natura facit opus suum, constat non teneri, & similiter si possit impedire tollendo occasiones, & tamen non tenetur illas tollere, non est in culpa.

Et hinc doctores & confessores vacantes cogitationibus, vel auditionibus operum turpium intuitu pietatis, non peccant subsequētibus corporalibus

ralibus pollutionibus contra eorum voluntatem, quia licet possint, non tamen debent subtrahere se ab operibus sanctis, propter huiusmodi quę sequuntur ex necessitate materiæ. Et de similibus idem est iudicium. De hoc diffusè scripsi in quodlibeto primo, personæ vero quæ sine rationabili causa manent voluntariæ in cogitationibus turpibus aut conuersationibus ingerentibus sibi huiusmodi commotiones, quia possunt & debent tollere tales occasiones, incurrunt voluntariam pollutionem, nisi inaduertentia excuset, quia volendo illas illicitas, periculosas, & sibi notas causas pollutionis propriæ, conuincuntur velle culpabiliter ipsam pollutionem, earum naturalem effectum.

Transgressio cuiuslibet præcepti liciti & honesti, peccatum est.

PRæcepti transgressionem peccatum esse constat. Sed quia præcepti nomen vt distinguitur contra consilium, confusum inuenitur, dum quãdoque propriè secundum suam significationẽ sumitur, vt imperat necessitatem obediẽdi, ità quòd peccatur si non impletur, iuxta illud 14.q 1. Quod præcipitur, imperatur, & quod imperatur, necesse est fieri, &c. Quandoque autem antonomasticè, vt imponit necessitatem talem. s. mortaliter peccandi si non pareatur, iuxta Clemen. exiui de paradiso. de verb. signifi. Et vtroque modo in omni iure inuenitur, ideo obscura redditur discretio transgressionis præceptorum quando est mortalis, & quando venialis.

Commune est autem vtriusque generis præcepto, quod transgressio tam ex contemptu quàm ex per se impeditione finis, est peccatũ mortale. Et horum primum clarum est, quia contemptus siue

præcepti, siue præcipientis iniuriam infert ex propria ratione. Secundum autem declaratur, ex eo quòd finis præceptorum communium est dispositio animi virtuosa necessaria ad salutem, ad hoc enim ordinantur præcepta naturalia, diuina & ecclesiastica, iuxta illud Apostol. 1. ad Timoth. 1. Finis præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Et declaratur. Nam aut sunt de necessarijs ad salutem, qualia sunt quę spectant ad peccata mortalia, aut de necessarijs ad munditiam, qualia sunt quæ sunt peccatorum venialium quæ disponunt ad mortalia, & ad illa ordinantur vt imperfecta ad perfecta, ac per hoc præcepta contra venialia sanitatem animæ perturbantia, ad vitam animæ quæ per mortalia tollitur, ordinantur, sicut sanitas corporalis ad vitam corporis.

Existente autem communium præceptorum fine necessario ad salutem, consequens est vt si huiusmodi præcepta transgrediatur quis vt impediat finem, vel (& in idem redit) propter aliquid cui annexa per se est impeditio finis, peccet mortaliter. Qui enim hoc modo præceptum transgreditur, proportionaliter se habet ad finem præcepti, sicut qui transgreditur ex contemptu, se habet ad præceptum seu præcipientem, nam iste respuit finé, sicut ille respuit præceptũ. Verbi gratia, circa præceptum de audiendo Missam, non solùm peccat mortaliter qui omittit audire Missam, quia non vult subijci præcepto, sed etiam si ideo omittit quia non vult mente vacare Deo.

Præter hos verò duos modos mortalis transgressionis præceptorum, sunt alij quatuor modi discernendi huiusmodi transgressiones seu præcepta: s. ex materia, pœna, verbis, & intentione.

Diuinorum enim & naturalium præceptorum antonomasticè materia est necessaria ad vitam animæ, vt sunt, Non occides, Nõ mœchaberis, &c. & propterea eorum transgressio est mortalis. Præceptorum autem aliorum materia necessaria est ad sanitatem animæ, vt sunt, Non dices verbum otiosum, iurationi non assuescat os tuum, &c. & propterea eorum transgressio non occidit, sed ægram reddit animam. In iure autem humano ex sola materia discernere præcepta impossibile videtur, quum inueniantur minima quędam pręcepta sub mortali peccato, vt patet de concidentibus cadauera vt transferant ad alia loca, quòd ex se nullum est peccatum, &c.

Pœna præceptorum antonomastici, est excommunicatio, vel aliquid simile quod non stat cũ vita animæ; & propterea vbicunque apponitur excommunicatio, incurritur peccatũ mortale transgrediendo. Pœna autẽ aliorum præceptorum est aliquid stans cũ vita animæ, vt suspensio, interdictum, irregularitas, vel aliqua pœna pœcuniaria, & huiusmodi, & propterea non oportet in trãsgressione horum incurrere peccatũ mortale. Siste tamen hîc pedem, & aduerte quòd inter excõmunicationẽ latæ sententiæ & cõminatam excõmunicationis pœnã, differentia est etiã quantũ ad peccatũ trãsgressionis, in hoc quòd trãsgressor pręcepti cum lata excommunicationis sententia, peccat mortaliter, quia solùm peccatum mortale dignũ facit excommunicatione. Trãsgressor autem præcepti sub comminata pœna, non peccat mortaliter, quousque transgressio non peruenerit ad hoc quod ille dignus sit excommunicari. Quod Deo dico, quia si debet præcedere monitio antequam ille excommunicetur, non peccat mortaliter

antequam monitorio resistat, quia non est adhuc dignus excommunicari. Verbi gratia, clericus si nutrierit comam, excommunicetur. Si nutriens comam non debet excommunicari nisi monitus generaliter vel specialiter, non peccat mortaliter quousque monitus perseueret, tunc enim vtpote excommunicatione dignus, peccat mortaliter. Verba distinctiua præceptorum non sunt certa, quum ipsum præcepti nomen incertum sit, vtpote commune vtriusque præceptis. Et propterea de præceptis iuris communis incerta est sententia. In qualibet autem ecclesia seu religione, illa tantùm verba vim præcepti antonomasticè obtinét, quæ consueuerunt intelligi apud illos pro præcepto antonomasticè, & quæ non consueuerunt sic intelligi, non habent vim huiusmodi præcepti, quia nominibus vtimur iuxta vsum. Intentio demum potest referri vel ad hominem, vel ad legé. Et intentio quidem hominis præcipientis si sciri potest, sufficit, quoniam ex intentione præcipientis pendet præcepti vis, intentio autem legis in communi certa est, quoniam est facere homines virtuosos. Et legis ecclesiasticæ intentio est non iniicere laqueos animabus, sed ad ædificationem corporis Christi mystici promouere. Et hinc fit, vt non tam lata multitudo præceptorum obligãtium ad mortale iure interpretanda sit, ne laqueus multiplicatus contra animas censeatur.

Hinc etiam fit vniuersalis regula, ꝙ in ijs quæ sunt positiui iuris, si absque contemptu ac refutatione finis ex ignorantia pura, aut ex apparente sibi excusatione trangressio fiat ab eo qui animũ habet nullo pacto cõsentiendi contra præceptum obligans ad mortale, nõ incurritur mortale peccatum, quando nõ est intentio pię ac iustæ matris

eccle-

ecclesiæ bonas huiusmodi animas illaqueare tam hostili vinculo. Et propterea talis apud Deum nõ incurreret excommunicationem, absoluendum tamen ad cautelam crediderim ignorantem.

Præceps in suis actibus tam interioribus quàm exterioribus, periculo ruinæ se exponit.

PRæcipitatio, qua homo ad similitudinem præcipitationis localis secundum actus interiores animi præceps fuit, peccatum est consilio contrarium. Maturitas enim consilij gradatim procedit ex memoria præteritorum, intelligentia præsentium, auscultatione aliorum, circumspectione obuiantium, &c. præceps autem omissis huiusmodi statim concludit, deliberat, facit, & propterea peccat contra prudentiam. Quando autem mortaliter & quando venialiter, ex materia discernitur. Si enim præcipitatio huiusmodi perniciosa est, vtpote contra præcepta, mortalis est: si autem præter, venialis est, vt in alijs peccatis prudentiæ oppositis contingit.

Prædicatores in quibus communiter peccare dicantur.

PRædicatorum peccata peculiaria sunt sex. Primum est sine autoritate prædicare. Oportet enim vel ex pastorali officio vel superioris autoritate prædicare, iuxta Apostoli sententiam, & iuxta in c. excommunicamus. extra de hære. Et quia hoc sub pœna excommunicationis interdicitur, ad mortale peccatum spectat. Secundum est indignè prędicare, hoc est in peccato mortali sibi noto incontrito, iuxta illud, Peccatori dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Et hoc mortale videtur, quia iniuria fit prædicationi à Christo institutæ, eua-

cuãs quantũ in se est autoritatẽ prædicatorũ Christi, quasi verbo & non facto prædicatores fuerint instituti velut declamatores quidam. Vnde & in prædicto Psalm. subditur, Existimasti iniquè quod ero tui similis. s. dicens bona, & non faciens bona. Et hoc intellige in eo qui sic indignè prædicat vt prædicatione tanquam declamatione abutatur: (quoniam hic directè iniuriat officio prædicationis Christi) & in contemnente. Qui autẽ prędicat indignus non vt prædicet indignus, sed vellet pręedicare mundus, licet per accidens ex humana passione, incuria, & huiusmodi indignus prædicat, quãuis peccet (quia non se exhibet Dei talẽ ministrũ qualis esse debet) mortale tamẽ peccatũ nõ video, quia prædicare non est secundum se actus alicuius sacramenti. Et licet pręedicãs nõ furãdum, prędicet cõtra seipsum si furto maculatus est, nouã tamen inde dãnationẽ nõ incurrit, plusquã adulter iudex cõdẽnans alterũ adulterũ, quẽ nõ dubito excusari à nouo peccato mortali. Tertiũ est, mẽdacia prædicare. Et hoc cõstat esse peccatũ mortale grauissimum, quoniã euacuat quantũ in se est vniuersam ecclesiæ autoritatẽ ac Christi fidẽ per prædicationem propagatam, siue mendacium dicatur contra doctrinam fidei aut morẽ, siue circa gesta sanctorũ, aut miracula, aut prophetias, siue quodcunque aliud quod ad docendũ, instruendũ, persuadendũ, monendumq; auditorẽ tanquã verbum Dei prædicatur, quia quicquid à pędicatore vt sic dicitur, oportet esse verũ, & si est incertũ, debet dici vt incertum, & sic non receditur à vero, dũ ita dicitur vt scitur. Sed si dubiũ prædicatur vt certũ, hoc est assertiuè, peccatum est mortale eadem ratione qua mendacium. Quod si is qui prædicat, impertinentia inferat, non peccat mortaliter mentiendo, nisi

forte

fortè ratione scandali, sicut nec iudex de impertinentibus ad iudicium mentiens peccat mortaliter, quamuis sedens pro tribunali illa mendacia dicat. Quartum est, prædicare inutilia, vt speculatiuas quæstiones, & leges ciuiles, poëtas vulgares vel Latinos, Philosophos, gesta Romanorum, & similia. Hoc enim est abuti prædicationis officio, dicente Christo, Prædicate Euangelium. sunt enim huiusmodi prædicationes solo nomine. Et propterea si aduertenter in his exceditur, grauissimum peccatum incurritur, imò tanquam falsarij sunt apud Deum, adulterantes prædicationis officium, annuntiantes in persona Christi & ecclesiæ, quæ nec Christus nec ecclesia sibi commisit prædicanda. Quintũ est, affectus mercenarius, siue pecuniæ, siue laudis humanę, gloriæ, &c. Et ad hoc si oculus dexter prædicatoris spectaret, peccatum esset manifestè, mortale quidem si finis vltimus in huiusmodi poneretur, aut si affectus pecuniæ in effectum procederet simoniæ vendendo prædicationem. Veniale autem si vanè propter gloriam aut spem quæstuariæ eleemosynæ prædicaretur, receperunt enim mercedem suam.

Si autem oculo sinistro, hoc est non principaliter sed accessoriè, hæc expetuntur, mensuret seipsum apud se prædicator quid plus sibi displicet, minui auditores, aut animarum fructum, de quo est magis solicitus: si fructuosè, an si gratiosè auditur. Et sic cognoscet quanta rectitudine vel peruersitate affectus tenetur, ac per hoc quãtum peccat, quia quanto magis sinister oculus ipsum solicitat, quàm dexter, tanto magis sibimet homo mentitur, tribuens sinistro oculo illud in quo dextri solicitudo superatur.

Ad hoc autem caput spectant quæcunque gesticulationes, cantilenæ & huiusmodi quæ fiunt vt placeant hominibus. Sextum est, immiscere prędicationi facetas fabellas delectandi gratia. Quod beatus Ambrosius reprehendit, quia non debent in tam graui actione de rebus tam arduis, qualia sunt diuina verba, immisceri iocosa & ridicula. Communiter autem est hoc veniale, cauédum tamen ob reuerentiam diuini verbi.

Prælatorum peculiaria peccata, vide in verbo, episcopus.

Præscriptio quandoque licita, quandoque illicita est.

PRæscriptio legitima, (hoc est cum bona fide possessio tanto tempore vt iura canonica approbant, &c) ius parit in foro conscientiæ, ita vt sine peccato post retineatur, etiamsi postea sciatur fuisse alienum, quia autoritate legum rationabilium (vtpote pro communi bono sancitarũ) factus est dominus præscriptarum legitimè rerum.

Opus vltra suam facultatem aggrediens tanquam præsumptuosus, maximum incurrit vitium.

PRæsumptio (qua homo actu interiore vel exteriore aggreditur opus excedens suam facultatem, quasi non excedat, sed sit sibi commensuratum) peccatum est, vtpote cõtra rectam rationem. Et quia facultas quandoque consistit in scientia (vt in medicina, & in cura animarum, & vniuersaliter in artibus) præsumptio est ignorantem medicinam velle medicare corpora, & nescium sacrarum literarum velle medicare animas, sicut in

cæteris artibus accidit ignorantibus similis præsumptio. Quandoque verò consistit in potestate ordinis vel iurisdictionis, & sic præsumptio est diaconum velle dicere Missam, aut non iudicem velle iudicare, aut laicum iudicem velle iudicare clericos. Quandoque autem consistit in habitu virtutum, seu dispositionibus earundem. Et sic præsumptio est in peccato communicare, aut incipientem velle facere ea quæ sunt perfectorum, vt quotidie celebrare, arguere alios, conuersari securè cum mulieribus, velle vacare assiduæ contemplationi, non domitis adhuc passionibus, & similia. Est autem peccatum præsumptionis quandoque veniale, quum scilicet nulli est perniciosa seu iniuriosa. Et quandoque mortale, quum scilicet iniuriosa est alteri, qualis est præsumptio medici in damnum corporis, & similiter pręsumptio confessoris ignorantis, & iudicis, & similium.

Peccatum præsumptionis grauissimum est.

PRæsumptio rursus qua homo sperat aliquid posse consequi à Deo quod impossibile est secundum diuinam legem ab illa consequi, peccatum est contrarium secundæ virtuti Theologicæ, quæ vocatur Spes, & contrarium desperationi, vt quum quis sperat consequi peccatorum veniam sine pœnitentia, aut æternam gloriam sine meritis. Et hoc est peccatum mortale, vtpote derogans diuinæ dispositioni, qua decretum est non dari veniam perseuerantibus in peccato, nec gloriam sine merito. Et est vnum de peccatis in spiritum sanctum, vtpote contemnens spiritussancti auxilium ad pœnitendum & mœrendum.

Officium proprium corrumpens præuaricator est iustitiæ.

PRæuaricatio (qua homo à debito officio in certamine variat ad oppositum fouendum: actor ad soluendum reum, aut econtrario, & sic in similibus) peccatum est, quia contra rectam rationem. Et si in iudicio iusto hoc fiat, aut alias in præiudicium diuini vel communis boni aut cuiusque proximi, peccatum est mortale, quia iniustitia ipsa peccatum est mortale ex suo genere. Secluda autem omni iniuria, pensanda est ratio declinandi, & secundum illam iudicanda est præuaricatio an sit mortalis.

Procuratorum crimina; vide superius in verbo, aduocatus.

Res proprias superfluè dißipans & prodigaliter consumens, viam ambulat perditionis.

PRodigalitas (qua homo superfluè erogat res suas) peccatum est, vtpote liberalitatis virtuti contraria. Non est autem mortale peccatum si pura est, quia minus peccatum est quàm auaritia liberalitati contraria, quam, si pura est, constat non esse mortalem. Et vtriusque ratio est, quia neutra agit contra charitatem Dei aut proximi, sed præter illam.

Si verò mixta est iniuriæ diuinorum præceptorum, & breuiter cuicunque alteri vitio (puta impietati filiorum aut filiarum, aut intemperantiæ, vt filius prodigus dissipauit substantiam suā cum meretricibus) iudicanda est iuxta qualitatem vitij cui admiscetur, ita quòd si prodigus agitur ab appetitu mortali, prodigalitas ipsa mortalis est, vt patet de filio prodigo, & de parente ob prodigalitatem impio versus filios effundendo bona debita filijs. Si verò agitur ab appetitu veniali (vt quum superfluè dat ob vanam gloriā venialis est.

Promissio

Promissionis violatio, vide supra in verbo, perfidia.

Mediator inter negotiatores potest iniquitatem multipliciter committere.

PRoxeneta (id est mediator inter negotiatores) hoc habet familiare peccatum vt fallat vtrunque inter quos mediat, neutri dicendo integram veritatem, & vtrique sæpe mentiendo. Et quia dãnificare est ex suo genere mortale, ideo proxeneta non contentus sua mercede, fallens vtrunque aut alterum, & peccat mortaliter, & tenetur restituere si quid sibi appropriauit ex huiusmodi fraude, vt si dixit vni, puta venditori, quòd non inuenit pretium nisi centum, & sic accipit licentiam vendendi pro centum, & dicit emptori quòd non potest minus solui quam centum & viginti, & sic appropriat sibi illos viginti, tenetur restituere illos viginti venditori. Tenetur enim ex officio mediatoris fideliter agere vtriusque negotium.

Animi mollities vitiosa est, & pusillanimitati attribuitur.

PVsillanimitas, qua homo ex prauitate animi retrahit se à magnis operibus & honoribus suã facultatem non excedentibus, tanquam si excederent, peccatum est, vtpote contraria virtuti magnanimitatis. Et est maius peccatum præsumptione, vtpote magis contraria virtuti, quia dissimilior est magnanimitati, vt patet. Est autẽ peccatum mortale, quãdo retrahit à magnis quæ sunt de necessitate salutis, vel simpliciter, vt si quis ex timore peccandi post baptismum nollet baptizari aut communicare, vel in casu, vt si quis ex timore deficiendi nollet præceptum sibi officium

pastorale

pastorale acceptare. Nec excusatur, sed accusat ex huiusmodi timore & ignorantia propriæ virtutis, quam non discutit, quoniam ex his causatur pusillanimitas. Vnde Dominus in Euangelio seruum pusillanimem, qui talentum non exposuerat lucro, damnauit. Quando verò retrahit ab aliis vtilibus proximo, & præcipuè saluti animarum, licet veniale sit, graue tamen est, & tanto periculosius, quanto sub humilitatis specie detinens animum imbibitur & radicatur perseuerans.

Rei alienæ iniusta detentio rapina est, & peccatum iniustitiæ.

RApina (qua homo violentia iniusta accipit alienas res) peccatum est mortale, quia iniuriam infert proximo, & quantum ad res & quantum ad modum. Dicitur autem iniusta, quia si violentia iustè infertur, non est rapina, vt quum in bello iusto præda tollitur, & similiter quum autoritate publica, iustitia exigente puniūtur in rebus ciues. Sed si iustitia desit, rapina committitur tam in bello quam in ciuitate res ciuium auferendo, publica autoritate abutendo ad rapiendum.

Rapina differt à raptu in eo quòd raptus respicit personam, rapina verò rem.

RAptus quo personæ rapiuntur iniustè, maius crimen est quàm rapina, quanto persona maior est rebus exterioribus. Et specialiter appropriatur ad raptum puellarum, quæcunque tamen persona rapiatur habet in se crimen raptus, & admixtam iniquitatem pro qua rapitur, quæ iuxta genus suum iudicanda est.

Religiosi communiter solent in tribus ostendere peccare.

Religiosi

RElIgiosorum peccata specialia sunt in triplici differentia. Nam quędam sunt communia eis & clericis, quæ vide in verbo, clericus. Quædam sunt communia omnibus religiosis, vel ex tribus votis communibus omni religioso (vt sunt vota castitatis, paupertatis, & obedientiæ (vel ex sacris canonibus concernentibus specialiter religiosos, vt quæ sunt in clemen. religiosi, de priuileg. videlicet, quibus etiam (scilicet religiosis) in virtute sanctæ obedientiæ & sub interminatione maledictionis æternę districtius inhibemus, ne in sermonibus suis ecclesiarũ prælatis detrahant, aut etiam retrahant laicos ab ecclesiarum suarum frequentia vel accessu, seu indulgentias pronuncient indiscretas, néve quum confectionibus testamentorum intererunt, à restitutionibus debitis aut legatis matricibus ecclesijs faciendis retrahant testatores, nec legata vel debita aut mala ablata incerta, sibi aut alijs singularibus sui ordinis fratribus vel conuentibus in aliorum præiudicium fieri seu erogari procurent. Nec etiam in casibus, sedi Apostolicæ aut locorum ordinarijs reseruatis quenquam absoluere, aut personas ecclesiasticas, præsertim coram iudicibus delegatis à nobis suam contra eos iustitiam prosequentes vexare indebitè, aut ad loca plura & præsertim multum remota conuenire præsumant. Multa quoque recitata sunt superius in tractatu de excommunicatione, quæ sunt sub excommunicationis latæ sententiæ pœna religiosis specialiter inhibita. Quædam verò sunt propria & religiosis ex propria sibi regula aut consuetudine, & hæc quilibet de seipso sciat.

Repræsalia

Repræſalia ſpecies eſt belli particularis, & in ea poteſt frequenter iniquitas committi.

REpræſaliarum iniquitas frequens fortè eſt, vel quia iniuſtè decernuntur, vtpote nõ propter conſtitutam culpam præſidentium negligentium facere iuſtitiam. Nam ſi non conſtet illos, puta Florentinos, culpabiles eſſe negligendo facere iuſtitiam populo Romano creditori Florentiæ, iniuſtè eſſent repræſaliæ Romanis contra Florentinos, ſicut eſſet iuſtum bellum contra Florentinos ſine culpa communitatis propter culpam alicuius particularis ciuis. Repræſalia enim eſt ſpecies belli particularis. Cõtingit quoque iniquitatem in executione interuenire, vel in quantitate plus exigendo, vel in qualitate clericorum res accipiendo, clerici enim intelliguntur exempti à repræſalijs, vel in ſubſtantia, vt ſi facerent repræſalias non ſolum res, ſed perſonas accipiendo, quia in perſona, nec pater portat iniquitatem filij, nec filius patris.

Capita octo ſunt in materia reſtitutionis conſideranda.

REſtitutio confeſſoribus ſæpè occurrit diſcutienda, neceſſaria eſt (quia non remittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum) nec facilè poteſt quilibet diſcernere caſus eius multos, & ex multis capitibus contingentes, ideo diffuſiore opus eſt doctrina. Sunt igitur octo capita in reſtitutione conſideranda, ſcilicet quis, quid, quantum, cui, vbi, quando, quomodo, & quo ordine.

Reſtitutionis facienda duplex eſt ratio.

Caſ

CAput primum est quo quis tenetur ad restitutionem. Et quantum ad hoc, notandę sunt duæ radices restitutionis omnis, scilicet acceptio, & res, ita quòd omnis restitutio aut est debita ratione acceptionis præcedentis, aut ratione rei acceptæ. Et extenditur hic acceptionis & accepti nomen ad omnem actionem qua alienum accipitur, siue verè accipiendo, siue damnificando, ita quòd accipere dicitur non solùm qui mutuò accipit, aut emit, aut furatur, aut rapit, sed qui comburit, qui detrahit, qui cōuiciatur, & sic de alijs. Et quoniam acceptio duplex est (scilicet vel iusta, vt per mutuum, aut emptionem, aut depositum, conductionem, &c. vel iniusta, vt rapina, vsura, detractio, &c.) omissa prima, vtpote clara confessoribus, de secunda habendum est pro regula generali restitutionum, quòd quicunque est causa iniustæ acceptionis, tenetur ad restitutionem; ita quod ex prima radice oritur hæc regula. Ad cognoscendum quis tenetur restituere, responde & dic, quicunque fuit causa iniustæ acceptionis, ita quòd si vna acceptio iniusta eodem vel diuerso modo à multis causata est, quilibet illorum tenetur restituere.

Et ne vageris quęrēdo quot modis causare quis potest iniustam acceptionem vt teneatur ad restitutionem, suscipe laborem patrum nostrorum in his versibus positum. Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus, Participans, mutus, non obstans, non manifestans. In his enim nouem modi ponuntur quibus aliquis cooperatur iniustæ acceptioni quam alius exequitur, ita quod computato executore qui ipsam actionem iniustè exercet, inueniuntur decem genera personarum quæ tenentur ad restitutionem ratione iniustæ acceptionis

quarum

quarum septem directè, tria verò vltima indire. ad causandum iniustam acceptionem cócurru: Inchoando igitur ab exequutore (qui non co putatur in dictis versibus, sed præsupponitur, qu de cooperatoribus tantum loquuntur versus) ro quòd exequutor iniustæ actionis, hoc est qui exercet per seipsum illam, vt est ille qui fur tur, qui occidit, qui dat ad vsurã, qui detrahit, &c. siue hoc faciat motu proprio, siue ex præcept. Domini, siue proprio, siue pro alieno lucro, tene tur ad restitutionem, quia est vere causa proxima efficiens iniustam actionem, vt clare patet. Et hinc patet, quòd sicut vulnerator aut occisor proximi ad domini sui mandatum & vtilitaté tantummo do, tenetur satisfacere vulnerato vel occisi hære dibus, ita minister vsurarij qui ad mandatum & vtilitatem Domini sui tantum exercet vsurariam prauitatem, tenetur ad restitutioné, & sic de alij. Nec obstat quòd si ille minister non faceret, quòd per alium omnino fieret, sicut non obstat vulne ranti quòd si ipse non vulneraret, quòd omnino per alium vulneraretur. scriptum est enim, Neces se est vt veniant scandala, veruntamen væ homi ni illi per quem scandalum venit. Et hoc intellige secundum veritatem iustitiæ, propter rationem dictam. nam secundum quandam humanam æqui tatem ministri vsurarum ad aliorum tantum vti litatem excusari videntur à debito restitutionis, veritas tamen iustitiæ præferenda est huic huma nitati. magis tamen tenetur ad restitutionem do minus quàm minister.

Ingrediendo autem expositionem versuum or dine, quo numerantur, occurrit primo iussio, hoc est præcipiens fieri actionem iniustam. Iubens enim habet rationem principalis causæ mouentis suo

suo imperio ad patrandam actionem iniustam,& ideo tenetur ad restitutionem. Consilium, hoc est dans consilium efficax ad perpetrandam actioné iniustam, causa est directè mouens suo consilio ad illam,& ideo tenetur ad restitutionem. Notanter autem dixi efficax, quia si consiliũ non peruenit ad hoc quòd sit causa rapinæ, non tenetur qui dedit consilium iniquitatis, ad restitutionem, quamuis peccauerit mortaliter. Consensus hoc est ille qui suo consensu causat aut concausat actionem iniustam.

Vbi nota quòd de cõsensu oportet distinguere inter consensum qui est causa & inter cõsensum qui solummodo est consensus,& non causa. verbi gratia, tractant aliqui de bello iniusto, requiruntur ij ad quos spectant, consentiunt. Horũ consensus non solùm est consensus, sed causa belli iniusti, quia ex horum consensu pendebat negotiũ. Audiunt plerique alij huiusmodi negotium, placet eis, consentiunt, dicunt, fiat. Horum consensus est solummodo consensus, & non causa belli iniusti, quum ex ipsis voluntas volẽtium bellum iniustum facere, non pendeat, non mutetur,&c.

Attende ergo si consensus fuit causa seu concausa actionis iniustæ. Et si fuerit causa seu concausa, scito ex tali cõsensu teneri ad restitutionem ex hoc ipso quòd fuit vere causa iniustæ acceptionis. Et hinc habere potes quòd si in cõmunitate aliqua plura vota vincunt,& dũ dãtur vota aperta, aliquis ex vltimis videns vnica vota precedẽtium iam vicisse,& videns quod suum votum in cõtrarium nihil prodesset, consentit ob aliquem humanum respectum iniusto facinori, peccat quidem mortaliter (quia consentit iniquitati) nõ tenetur tamen ad restitutionem, quia consensu eius

nec est causa nec est cõcausa. Secus autẽ est de præcedentibus, quia licet præuideant subsequentes consensum daturos, non propterea consensus eorum à causarum numero excluditur, tum quia consensus omnes antecedentes sunt & tendunt vel ad integrandam causam, tum quia in instanti homo mutatur & propterea posset subsequẽtes dissentire, quorum, nullũ locũ habet in primo ca... Et hinc fit vt si indiguo secundũ Deum canonice tamen electo alij consentiant, peccent quidẽ mortaliter, non tamen tenentur in conscientia de dãnis spiritalibus & temporalibus subsequentibus, quia consensus eorum non est causa quod eligatur, sed consensus concurrẽs vt consensus tantũ nisi consensus eorum esset concausa vt confirmaretur, quòd tunc nõ habet locũ quãdo scitur quod electio omnino erat cõfirmãda. ... sic de simili. Palpo hoc est laudator criminis sub specie boni, puta quia sic oportet domare stultos, &c. Sed hic etiã opus est discretiõe an adulatio sit causa acceptiõis iniustæ, an nõ. si enĩ pura est adulatio, nõ tenetur ad restitutionẽ, quã vis peccet mortaliter. Si verò est nõ solũ adulatio significatiua, sed causatiua iniustæ actionis, tenetur ad restitutionẽ adulator.

Recursus, hoc est receptator refugiumq; iniustè agentis. Est enim huiusmodi complexus causa iniustę actionis, & antequam fiat, tanquam præbẽs seu adiuuãs securitatem iniustè agendi, ac tãquam conseruans hominem in perseuerãdo ad iniustas actiones, & postquam facta est, tanquam saluãs illam quasi proprius socius eius, & breuiter sicut patronus iniquitatis patrocinium illi præstans. Et propterea ad restitutionem tenetur. Particeps, hoc est qui particeps est criminis, siue vt socius, siue vt mediator, siue vt explorator, & vniuersaliter

saliter quomodolibet particeps est criminis illius iniustæ actionis. Particeps enim quicunque si sic est particeps criminis vt sit etiam causa seu concausa iniustę actionis, tenetur ad restitutioné ratione ipsius actionis. De participe autem rei acceptæ dicetur infra in secunda radice restitutionũ, nunc enim de debito restituendi ratione actionis tractatur. Mutus, hoc est qui & potest & tenetur loqui consulendo, & reprehendendo, præcipiẽdo, &c. & tamen tacet. Talis enim quia est causa non directè seu positiuè, sed indirectè & priuatiue iniustæ acceptionis (sicut incuria seu somnus naucleri est causa submersionis nauis), ideo tenetur ad restitutioné. Notanter autem dixi, qui potest & tenetur, quia licet aliquis possit, si tamẽ non tenetur, computatur extra causas actionis sequentis, ad priuatiuam enim causam iniustæ actionis exigitur quod debeat seu teneatur impedire, alioquin non ei imputatur, vt patet ex hoc quòd Deus potest quidem obuiare cuilibet peccato hominis, quia tamen non tenetur, non ei imputatur peccatum aliquod nostrũ. Qui ergo potest & debet præcipere aut consulere, & tacet quia non impedit iniquam actionem quam tenetur & potest impedire causa est illius, ac per hoc tenetur ad rationem. Et ne vageris quærendo quis est qui tenetur, scito illos solos esse quibus ex officio incũbit præcipere, consulere, &c. & idem intellige in duobus sequentibus.

Non obstans, hoc est non præbens auxiliũ impeditiuum actionis iniustæ, si tamen potest, & tenetur, quia sic esset indirectè priuatiua causa iniquę actionis. Et propterea domini temporales, qui non obstant latrocinijs crebrescentibus in terris suis, tenentur ad restitutionem damnũ passis, quia

 possunt

possunt & tenetur ad hoc ex officio, quia s... custodes iusti.

Non manifestans, hoc est non manifestans inuasorem vel tunc vel post factum, ita quòd nõ manifestatio sit causa vel iniustę actionis vel iniustæ detentionis. Et hoc tunc tãtùm est quãdo aliquis potest, & debet manifestare, alioquin non est causa iniustæ actionis vel detentionis. Et propterea testis non manifestans quod potest, quia ex officio ei incumbit, tenetur ad restitutionem eius damni quod patitur alter ex ipsius nõ manifestatione. Et sic de similibus. Aduerte quòd in his tribus immediatè pręcedentibus capitibus (scilicet mutus, non obstans, non manifestans) quamuis verum sit regulariter quòd soli illi quibus ex officio incumbit loqui, obstare aut manifestare, comprehendantur, verũtamẽ quoq; etiã cõprehendũtur qui ex occurrenti articulo necessitatis vrgentis manifestè tenẽtur, & possunt absq; suo damno & periculo, vt si quis sciat inuasurum aliquem domũ alterius, & rapturum seu furaturũ, & nisi ipse prę significet, sequetur furtum & potest absq; periculo & damno prouidere, reus est furti, sicut reus esset homicidij, si eodem modo sciret homicidium futurũ, & posset prouidere, & nõ curaret. Et quia est causa iniustæ actionis quãuis indirectæ, ad restitutionẽ tenetur. Hæc ergo decem personarum genera teneri ad restitutionem intellige cum duplici adiectione, Prima est, si effectus est subsequutus, hoc est iniusta actio inferens damnum proximo Nam si actio iniusta non est subsequuta, aut si esset subsequuta non tamen damnificasset proximum, nullus tenetur ad restitutionẽ, quia restitutio non est necessaria, nisi vt alterius damnum compensetur, ac per hoc vbi nullum fuit damnũ, nulla

nulla est opus restitutione. Secunda est, quòd quilibet supradictorum tenetur ad restitutionem in solidum, hoc est ad restituendum totum damnum quod causauit seu cōcausauit, quia fuit causa actionis quæ intulit totum illud damnū, quamuis enim non fuerit solus in causādo, fuit tamen concausa totius actionis quæ damnum illud intulit. Et hæc quo ad primam restitutionis radicem (scilicet actionem iniustam) pro nunc sufficiant ad discernendum ex hac radice quis teneatur ad restituendum. Secunda verò radix restitutionum est res accepta, & iuxta hāc ponitur generalis regula, quòd quilibet habēs rem alienam tenetur eam restituere. Et in prōptu causa est, quia res illa nō est ipsius sed alterius, ac per hoc non detinenda, sed danda illi cuius est. Si enim non redderetur illi, minus haberet de suo, & damnum pateretur, quod cōstat esse iniquum.

Aduerte circa hāc regulam, quòd res aliena dupliciter haberi potest, scilicet vel bona vel mala fide, & rursus vel in seipsa vel in aliqua re seu effectu loco illius rei, puta quia habetur illius pretiū, vel habetur res propria conseruata, quæ consumpta fuisset, nisi affuisset vsus rei alienæ. Et si quidé mala fide res aliena habeatur, quomodolibet habeatur tenetur restituere. Si autem bona fide habeatur in seipsa, tenetur eam restituere, quia aliena est. Et hinc fit, vt qui bona fide emit rem alienā, quam putabat esse vendentis, teneatur restituere eam domino rei absque pretio aliquo, quia restitutio illa oritur ex re aliena, & non ex culpa acceptionis. Si autem bona fide habetur non in seipsa sed in suo vel pretio vel effectu, vel quocunque alio simili, aut quasi simili modo, tenetur restituere id in quo factus est ex re illa locupletior, &

nó plus,& si nullo factus est locupletior,ad nullam tenetur restitutioné. Et hinc primo fit, vt si quis bona fide rem alienam sibi dono datam vendat, teneatur restitutio domino rei pretiū,quia factus est ex re aliena locupletior in illo pretio. Fit secundo vt si ipse emisset, & vendidisset absq; lucro eandem rem, ad nullā restitutioné ipse teneretur, sed solus ille apud quē res est,quia aliena est,& alter non est ex ea factus locupletior.

Tertiò, vt si quis bona fide inuitatus ad cœnam de alieno vitulo comedit, si omnino consueuerat sumptus in domo sua cœna propriæ curāt, non tenetur ad restitutionem, quia non est factus ex vsu rei alienæ locupletior. Si vero propter conuiuiū pepercit sumptui quem fecisset pro cœna propria, tenetur ad restituendum non quantum valet comesta in conuiuio sed quantum factus ex rei alienæ vsu locupletior.

Et hęc ideo sint specialiter dicta,vt ex his similia scias diiudicare de vsu alienę vestis,aut cuiusque alterius rei alienę quando bona fide acta, aduertendo quòd nulla est quo ad restitutionem differentia inter rem alienam, & fructus rei alienæ, quia fructus ipse est res aliena, si fructus est rei alienæ:secus autem si esset fructus industriæ ex re aliena.

Ex his regulis & exemplis reliqua omnia iudicari posse puto de restitutione ex parte rei consurgente, sicut ex ante dictis potest iudicari de restitutione ex parte actionis iniustæ consurgente, vt sciri quis tenetur ad restituendum. Quando vero aliquis tenetur ad restituendum ex parte vtriusque simul et actionis iniustæ & rei acceptæ (vt quum is qui iniustè accepit habet rem apud se vel pretium illius) non oportet occupare librum, quia ex sim-

plicibus consurgunt composita, & applicando dicta de vtraque restitutionis radice, & regulas earum, facillimum est nosse hoc compositum scilicet obligatum ad restituendum ex vtraque vel altera radice.

Restitutionis effectus est circa quidditatem considerandus.

CAput secundum, quid restituendum est. Vbi distingue de rebus vel damnis restituendis, & scito quòd si res aliena extat, illa restituenda regulariter est, si verò nõ extat, aut ex aliquo singulari casu occurrẽte nõ potest reddi, restituendũ est æquiualens. Damna verò vitæ, membrorum, sanitatis, libertatis, honoris, famæ, iurĩũ, fructuum, seminum damni emergentis, vel lucri cessantis, & similium, restituenda sunt, vt possibile est in bonis aliquibus loco damnorũ, ita vt boni viri arbitrio satisfactum reputetur quãtum ad quid pro quo: de quantitate enim nunc dicetur.

Quantitas est in materia restitutionis consideranda.

CAput ergo tertium quãtum est restituendum, cõstat oportere restitui æquale. Vt autem discernatur & perueniatur ad restituendum æquale, oportet distinguere de certa vel incerta quantitate rei seu damni. Si namq; quantitas rei seu damni est certa, opus est vt tantundem restituatur quantum ablatum, seu in quãto damnificatus quis est. Si vero incerta est quantitas (vt contingit in damnis iniuriarum, percussionũ, iurium pendentium, seminum, lucri cessantis & similium) restituendũ est tantum quantum vir bonus arbitrabitur consideratis singularibus negotijs temporis, loci, personarum, &c. Debet autem vir bonus arbitrari tantum quantum ad æquiualens exigitur, si fieri

potest: quod si fieri nequit, conetur appropinquare ad æquale quantum fieri potest.

Restitutio cui sit facienda.

CAput quartum, cui restituēdum est. Distingue de causa restitutionis, an sit acceptio iniusta an solùm res accepta. Nam si ex sola re aliena cōsurgit restitutio, reddēda est regulariter domino rei, & appellatione domini intellige illum cui debetur, siue perseuerauerit dominiū apud eū siue translatum sit siue sit verus dominus, siue dispensator, vt Prælatus ecclesiasticus. Dixi autē regulariter, quia in aliquo casu (puta si prælatus est dilapidator rerū ecclesiæ, & experentia teste dilapidabit etiā hæc) nō ei, sed illi ecclesiæ quæ est vera domina, restitutio in foro conscientię fieri potest & debet, conuertēdo restituendas res in vtilitatē illius ecclesiæ, habito si fieri commodè potest, vt seruetur etiam omnis iustitiæ modus, cōsensu superioris. Simile autem est iudicium in casibus in quibus domino rei fieri restitutio nō potest, propter aliquod aliud accidens, puta quia est omnino ignotus. debet enim restitui tunc Christo, qui est hæres vniuersorum. Si autem restitutio consurgit ex acceptione iniusta, discernendum est an acceptio illa iniusta fuerit ex datione prohibita (ita quod nō solū obligatus ad restituendū accepit iniustè, sed etiam ille qui donauit, donatione iniustè dedit) ita quòd ipsa datio fuerit mala, vt quum datur pecunia pro corrūpendo iudice, vel ingressu monasterij, vel quocunque spiritali, & breuiter quando ipsum dare est prohibitum, quia in huiusmodi casibus restitutio facienda est, sed non illi qui malè dedit, sed ecclesiæ in cuius iniuriam datum est, & eadem ratione homini in cuius iniu-

tiam corruptus est iudex, aut Christo hæredi vel ue: fortur. Si verò sola interuenit acceptio iniusta, restitui debet damnificatio ex illa acceptione iniusta. Ita quod duę cōditiones oportet quod simul cōcurrāt. Prima, quòd ille damnum habeat, alioquin nulla esset restituendi eidem ratio. Secunda quòd damnum passus fuerit ex illa acceptione iniusta alioquin etiam si damnum haberet, sed non illatum ex illa iniusta acceptione, non esset illi ab hoc restitutio faciēda, vt patet quum quis furatus esset à mercatore aliquod pignus. tunc enim licet damnum sit duorum, scilicet domini pignoris, & mercatoris qui tenebat pignus, fur tamen tenetur restituere non domino, sed mercatori, quia actio furti mercatorem damnificauit, qui tenetur domino de pignore reddēdo. Ita quòd in huiusmodi restitutione persona cui debet restitui, non ex dominio rei, sed ex damnificatione sibi illata discernitur & definitur. Et ratio est, quia ipsius interest saltem custodire seu reddere rem illam domino, si non est sua. Et hoc in tantum iura exigunt, vt etiam prædo in possessione tuendus sit, quia præda etsi non est prædonis simpliciter, est tamen ipsius ad custodiendum, vt reddatur domino, tenetur enim ipse reddere. Veruntamen quādo sine scandalo potest publicè vel secretè res reddi domino sine alterius iniuria, dāno vel periculo reali, hoc est, quo ad rem, potest in foro conscientię restitui domino, tanquam exequendo ius naturale dormiente iure scripto, vt si restituenda sit ablata res aliena deposita apud suspectum depositarium aut ablata à fure aut latrone, aut vsurario, qui nō creduntur vnquā restituturi, potest restitui vero domino, cum illo salis grano. quòd prouideatur ne iterato contingat fieri restitutionem, si quandoq; ve-

venerint illi occupatores ad pœnitentiam.

Quacunque autem ex causa contingat resti re alicui mortuo ignoto vel absenti, seruanda hoc est quòd mortuo succedit hæres, ignoto v post exactam diligentiam ad cognoscendum s cedit Christus, de quo scriptum est quòd hæres vniuersorum. Absenti autem si fideliter & fac mitti potest, mitti debet, vel saltem significari, disponat de tali re sibi debita in tali loco, nisi for te res tā parua sit, & absentia tā à remotis, vt arbi trio boni viri censeatur ratum habendum à domi no si sciret, quòd detur Christo pro salute domini. Verum quando res mittenda esset non sine sum ptibus, debet mitti sumptibus eius qui iniuste ac cepit, quoniam ipse semper fuit in mora & in cau sa iniqua quòd dominus rei non potuit vti re sua antequam perueniret ad hunc articulum neces sitatis, vt oporteat illi mitti.

Restitutio vbi fieri debeat.

CApur quintum, vbi restitutio est facienda. Di cerne si restitutio consurgit ex sola re aliena restitutio est exercēda vbi res illa aliena habetur vt possessor bona fidei ex restitutionis opere ip so non reportet damnum, quum non fuerit in culpa. Si vèro restitutio consurgit ex actione iniu sta, restituendum est vbi acceptio iniusta patr est, si locus congruit restitutioni, vt sic restituatur in pristinum statum in quo inuenta est tam re cepta quàm possessio domini. Si verò locus ille re stitutioni non congruit, restituendum est vbi dominus seu illic quo tunc dominus transferat rem suam erat, & breuiter debet dominus seruari indemnis & grauari occupator qui semper fuit in mora.

Restitutio

Reſtitutio non debet differri, ſed citius quo fieri poſſit incipienda.

CAput ſextum, quando reſtitutio fieri debet, Certum eſt oportere fieri ſtatim, quia reſtituere, licet pertineat ad præceptum affirmatiuũ obligans pro loco & tempore, habet tamen annexum præceptũ negatiuum ſ. non detinebis alienũ inuito domino, negatiuum autem præceptum obligat ſemper, & ad ſemper. & propterea ſtatim oportet reſtituere. Quod intellige cum grano ſalis, hoc eſt quòd quantum ad præparationẽ animi ſtatim habendus eſt animus non detinendi alienum inuito domino, ſed paratus reſtituere cuique quod ſuum eſt, quantum verò ad exequutionem reſtitutionis tempore congruo reddere, nõ enim oportet ſurgere media nocte ad reſtituendum, ſed cum prudentia actum reſtituendi exercere, ſeruando congruas circunſtantias loci, temporis, &c.

Aduerte hoc in loco, vt quũ de reſtitutione iudicas, habeas ſemper præ oculis præceptum negatiuum. ſ. non detinebis alienum inuito domino, quoniam hinc videbis quod ſola aut volũtas domini, aut ignorantia, aut impotentia excuſat à ſtatim reſtituendo. Voluntas quidem domini ſicut excuſaret totaliter à reſtitutione ſi donaret debitori liberè, ita excuſat à nunc reſtituendo, ſi conſentit dilationi, tunc enim cõſtat alienũ detineri non inuito, ſed conſentiente domino ad tantum tempus. Ignorãtia quoque ſiue facti ſiue iuris, quæ tamẽ rationabiliter excuſat talẽ hominem, quandiu manet ſicut excuſat à reſtituẽdo, ita excuſat à tempore reſtituẽdi. Impotentia autẽ ſi verè eſt impotentia nunc reſtituendi, excuſat à ſtatim reſtituendo, quia reddit detẽtionẽ alieno inuito dño,

inuolūtaria, tunc enim voluntas restituendi parata sufficit corā Deo, & sufficere decet hominibus velint nolint. Est aūt verè impotens ad restituendū statim, nō solū constitutus in extrema necessitate, sed etiā cōstitutus in necessitatis articulo tali quod magnū dānū bonorū propriorū incurreret ex præsenti restitutione alienorū, quod magnum damnū vitaretur ex dilatione nō damnosa illi cui restituendū est, nam impotés nō solū dicitur qui nō pōt omnino, sed qui vix pōt. In huiusmodi aūt humanis vix posse, est cū magno suo dāno posse. Et hoc quādo restituere quis tenetur ex sola alienare, & nō ex iniusta acceptione propria, impiū quippe videtur, vt is qui sine culpa est dānificetur in suis ex restitutione alieni. Quando verò aliquis ex propria iniquitate tenetur ad restituēdum, quia seipsum posuit in tali casu sibi dānoso, sibi imputet, multum tamen æquitati inniti videtur dilatio restitutionis etiam in hoc ad tantum damnum euitandum. Notanter verò dixi dānum magnum propriorum, quia si damnum magnum esset nō in proprijs, sed quia magna sunt quæ restituenda sunt, non excusaretur ad statim, quia damnū hoc nō est in proprijs, sed in carere alienis. Et similiter si damnum magnum est lucri cessantis, puta quia si restituit, non potest amplius lucrari, hoc enim nō est damnum in proprijs, sed in nō posse vti alieno. Notāter quoq; dixi ex dilatione non damnosa illi cui restituēdum est, quia si dilatio esset damnosa illi cui debet fieri restitutio, oporteret aut statim restituere, aut illum seruare indemnem. Et rursus verè impotens pro tūc, qui non potest tunc sine famæ suæ detrimēto restituere, quia non vult occultum peccatum detegere, sed expectat personam idoneam, qua mediāte se

ie secreta fiat restitutio, quando non tenetur incurrere damnum in rebus superioris ordinis (qualis est fama) ob vinculum ad statim restituendum.

Et nè præceptum hoc de statim restituendo cõfitentes & confessores reos simul inuoluat, non sunt absoluendi pœnitentes antequam cum effectu restituant, si in alia confessione ablolui neglexerunt restituere, dicentibus enim, hac vice pater restituam verè, &c. respondeti debet, credo tibi & propterea modò illa bona dispositione vade ad restituendum, & postea absolueris. Debet enim confessor credere pœnitenti pro se, & contra se, sed tamen cum hoc debet etiam cauere ne mora pariat delictum, sicut aliàs peperit.

Modus est in restitutionibus obseruandus.

CAput septimum, quomodo sit restituendum. Modus restituendi habet difficultatem vnam vniuersalem, multas autem in quibusdam particularibus, scilicet incertis, occultis, priuilegiatis, famã & bonis animæ. Communis enim quæstio est, an sufficiat restituere rogando sibi remitti à creditore, subsequente remissione. Dubitant enim de hoc quidam pro eo q non videtur omnino libera remissio illius qui si rem haberet nõ donaret. Oportet autem in casibus istis non respicere ad præsumptiones, sed ad veritatem animi illius qui remittit. Si enim in veritate & ex corde intendit remittere (quod si ipse affirmat, credẽdum est, quũ solus ipse possit esse certus testis sui cordis) proculdubio tutus est in foro conscientiæ ille cui remissio facta est, siue interuenerit ipsius rei oblatio, siue solùm verbalis oblatio (hoc est paratus sum reddere) siue sola preces hoc est, rogo vt remittas, siue interueniant intercessores, & breuiter quo-

quomodocunque ad liberam ex corde remissionem veniatur, quia inde pendet totum negotium. Et hoc intellige si ille potest ad libitum donare, vtpote verus dominus debiti sibi restituendi.

Et scito quòd quando pauper obligatur ad restituendum diuiti, expedit non offerre diuiti rem restituendam, sed rogare & interponere intercessores ad remittendum, ne affectus & præsentia rei durior sit ad remittendum, facilius enim remittimus non habita quàm possessa. Sed hoc nō obstat libertati remissionis, sed prodest ad tollendam tentationem inhumanitatis. Ad particularia verò descendendo, de restitutione incertorum difficultas mouetur an per se vel alium, &c. Veritas tamen est quòd tutius homo per seipsum restituit Christo. Potest tamen per fide dignam personam restituere, confitendo quòd melius dabit indigentibus, &c. Occulta quoque, occultando personæ nomen, per se vel alium fide dignum reddenda sunt. Priuilegiata auté, hoc est ea de quibus lex statuit quomodo restituenda sunt (vt quum publici vsurarij restitutio agenda est) iuxta c. quanquam de vsur. in sexto, seruanda est lex. Famam falsò ablatam tenetur restituere, dicendo se falsum dixisse. Si autem non falsò ablata est, debet restitui dicendo se iniustè infamasse. Esto tamen hic prudens: quia si coram populo aut vulgaribus restitutio hęc secunda facienda est, debet sic fieri. Sed si coram sapientibus tantùm, ista restitutio esset confirmatio infamiæ, quia intelligentes penetrant quòd licet malè & iniustè, verū tamen dixit detrahens. De bonis autem animæ, si pertinét ad parté intellectiuam, vt si quis damnificauit aliquem docendo falsa, tenetur restituere docendo vera, vel saltem significando illi, quòd falsa sunt quę docuit. Si au-

tem

rem pertinent ad partem affectiuam (vt sunt illa quæ ad mores spectant, quæ non possunt ab inuito tolli, nec ab altero possunt restitui) tenetur dare operam ad reducendum eũdem ad bonos mores si potest, vel saltem orationibus, ieiunijs eleemosynis iuuare illum vt resipiscat. Et hæc propriè habent locum quando damnificatio in huiusmodi bonis animæ fuit per se, quoniam si fuit per accidens) puta quia doctor putauit se vera dicere, & lasciuus socium prouocauit ad similes libidines, non vt illi noceret, sed delectationis, libidinis, & huiusmodi causa) satisfaciendum est magis Deo quàm hominibus, vt experientia testatur pœnitétium. Satisfacere enim intelligitur vtrique ex hoc quòd verè pœnitens est, & plus ædificat pœnitentia quàm læserat petulantia, vt in Maria Magdalena, & alijs similibus videmus.

Ordo debet in restitutionibus obseruari.

CApiut octauum, quo ordine restituendum est. Nullus est ordo in restitutione necessarius, si potest omnibus restitui. Sed vbi facultates ad restituendum non suppetunt vt omnibus satisfiat, seruandus est ordo iste, vt certa prius restituantur quam incerta, quia illa possunt absque humano dãno omitti, certa autem nõ. Cõstat enim omnia restitenda, ad humana damna restauranda ordinari. Et hinc habere potes qui grauis sit eorum error, qui quum omnia restituere nequeant, componere quærunt pro incertis cum Prælatis ecclesiæ, quasi proprium de cætero possessuri quantum æquiualet incertis restituendis, & sic certos creditores eludere. His quippe dicendum est. Nolite errare, Deus nõ irridetur. Nisi incerta extarent in sua adhuc specie, puta quia inuentus aut

furto sublatus calix adhuc extat, & nō pot-
uenit dominus. Nam in tali casu, redacta
Christo rem ecclesiæ seu pauperū, nulli fit
credito. certo, quia debitor nō tenetur cre-
ribus satisfacere de re aliena. Cōstat autē
in tali casu nunquam fuisse suam, sed adhuc p-
uerare alienā, & propterea idē est de illius
tutione iudicium, vt nunc de similibus ce-
iungetur. Inter certa igitur priùs restituenda
quæ adhuc in sua specie extant & aliena sunt, q-
lia sunt depositę res, & similiter res furto aut ra-
pina occupatæ, quia res huiusmodi nō cōputātu
inter bona restituētis, vtpote quarum do- ...
nunquā fuit in eum translatū, & ideo res ipsæ
te omnia restituendæ sunt dominis. Similiter
si res emptæ & possessæ, sed non solutæ adhu-
sua specie extant, reddendæ sunt illi à quo em-
sunt, quoniam licet translatum fuerit dom-
in eum qui emit, subiecta tamen obligationi
met res manet, quousque soluta est, & propte-
tanquā nō fuerit inter bona restituentis cōpu-
est. Postquā autē res extātes aliena sin ...
propter prudentem solutionem ipsarum ...
tæ sunt, seruanda videntur statuta munici-
extāt & in qua nō sunt, circa restituendi ...
in huiusmodi, vt in multis locis dicū ... e-
nūmularios qui decoxerunt. Si verò nullum
statutum, ius ciuile seruandum videtur, & ...
uersitas opinionum occurrit, tutior pars el-
si vera nescitur. Esto ergo cautus in huius-
cio, interrogando si ibi extant statuta ...
hoc. & si nescis consule peritos an iustificat-
Si namque contra supradicta pugnarent, ...
viderentur, nisi forte circa vltimum dictorū
disponerent, quia pro communi bono credit-
certo-

certorũ quos oportet aliquid perdere de suo, tolerabile videtur vt res emptæ ac possessæ extantes licet nõ solutæ inter bona debitoris cõputarẽtur, sicut alia, quia hoc etiam pro cõmuni bono ciuitatis videtur, & non cõtra ius naturale, sed ciuile. Sed quòd res extantes alienæ in veritate & indubiè, computarentur promiscuè, sicut alia debitoris bona, cõtra naturale ius est, quo aliena bona tuẽda non occupanda, nõ minuẽda sunt vt alteri bene fiat. Circa quæstionẽ verò illã, an quũ bona vsurarij nõ sufficiunt ad satisfaciendum debitis licitè contractis (puta emptionis, conductionis, mutui, honesti, & similiũ) & vsuris, & prius satisfaciẽdum sit debitis licitè contractis, & de residuo vsuris quantũ potest, an ecõtrario: naturalis ratio dictat quòd restituenda sunt integrè debita licite cõtracta, si duæ adsint conditiones. Prima est, quòd res vsurariæ nõ extent in propria specie, vt si extent pignora per vsuram acquisita. Nã quia huiusmodi res sunt alienæ (hoc est domini pignoris) debent hæc prius restitui dominis reddẽtibus quod mutuo acceperãt super illis pignoribus, & postea restitui debita licitorum cõtractuum, hoc enim patet sic oportere fieri ex superius habita regula, quòd res extãtes alienæ debẽt ante omnia restitui dominis earum. Secunda conditio est, si ex huiusmodi contractib[us] licitis, non est factus pauperior ad reddenda priora vsurarum debita, vt contingeret in dote promissa, & in conditionibus in fructuosis, & similibus: quia huiusmodi contractus superuenientes vsurarijs debitis non debent tollere aut impedire ius illorum quibus debent vsuræ restitui: constat autem quòd ius illorum tolleretur ex huiusmodi superuenientibus contractibus, eo ipso quod ex illis contrahens redditur im-

 potens

potens aut magis impotens ad restituendam v-ras quia in restituēdo hæc id quod debebatur p vsuris, oporteret dari pro istis contractibus. Non sic autem est in contractibus mutui, emptionis, & huiusmodi, ex quibus nihil fit quo minus vsuræ possint restitui vt prius, nam ex mutuo accreuit bonis tantum quantum accepit mutuo, & si emit res empta accreuit, & sic restituendum mutuum & soluendo rem emptam, non fit pauperior ad restituendum. Ratio autem qua regulariter prius restituenda sunt debita ex licitis cōtractibus quam vsuræ, est quia non sunt accipienda aliena inuito domino vt restituantur alia, malè accepta aliena, si autem debita ex licitis contractibus non redde-rentur, eo ipso quod inciperent deti. eri inuito domino, acciperentur aliena inuito domino, quæ vsque in illā horam accepta & possessa erant vo-lente & expectante Domino. Et si . nlletur q[illegible] ratio efficax est, concluderet etiam quod quando esset factus ad restituendum pauperior ex licito contractu, adhuc prius restituenda sunt debita ex licito contractu quam vsuræ, quia, tūc si debita ex licito contractu non redduntur, incipit detineri alienum inuito domino. Soluitur hæc instantia intelligendo quod in tali casu quo ex contractu debiti liciti factus est ad restituēdum prio. es vsu-ras pauperior, non incipit detineri alienum inui-to domino, sed incipit detrahi ex debito talis con-tractus tantum quantum damnificauit talis con-tractus præexistentia debita ex reddendis vsuris. Non enim diximus quod priùs restitui debent omnes vsuræ quàm aliquid debiti ex tali contractu licito, sed quod debitum ex contractu licito superue-niente debito vsurarum, pro quanto fecit paupe-riorem ad restituendum vsuras, pro tanto nō de-bet

bet proponi debito vſurarum, pro quanto autem non damnificauit, debet proponi debito vſurarũ, alioquin acciperetur alienum inuito domino, eo ipſo quod inciperet detineri inuito domino.

Reſtitutionis caſus quaſi infiniti ſunt.

QVia verò reſtitutionis caſus infiniti ſunt, & innumerę accidũt quęſtiones, an oporteat reſtituere, an nõ, reducendũ ad mentẽ duxi, vt cõfeſſor qui iudicare debet, habeat ante oculos mẽtis duas reſtitutionis radices, ex quibus conſurgit omnis neceſſitas reſtitutionis, vt ad illas ſemper examinet an ſit reſtituendum. Sunt duæ hæ radices, acceptio & res. Omnis namque reſtitutio cõſurgit aut ex acceptione (puta quia accepit mutuo, depoſito, cõducto, pignore, furto, rapina, fraude, combuſtione, excidio, & ſimilibus) aut ex re, puta quia res aliena eſt apud eũ in ſeipſa, vel in ſuo effectu, fructu, ſeu æquiualente. Aut ex vtraque. ſ. acceptione, & re ſimul, vt quia accepit & habet rem alienam. Et ſcito quòd ſecluſis licitis cõtractibus, acceptio obligãs ad reſtitutionẽ eſt duplex. Quædam iniuſta propriè (hoc eſt ſecundum propriam rationẽ iniuſtitiæ) quia. ſ. damnificans proximum, vt acceptio furtiua, raptiua, vſuraria, fraudulenta, violenta tam abſolute quam mixtum inuoluntariũ inducens (vt meretricum blandæ valdè extorſiones ſupra debitã mercedem, & cupida attractio quaſi cõpellens ad ludendum, eſt ſiquidem omnis ſimilis actio ex ſuo genere dãnificat ua proximi, cauſans inuoluntariam dationem rei ſuæ, quia nõ minus neceſſitatur ex hmõi humanus animus ad dãdũ ſua, quàm ad ſubeũdas vſuras, paſſiones enim noſtræ, ab extrinſeco ſuaſore illatæ quaſi vim

faciunt) detractiua, contumeliosa, vexatiua iur... rerum, proximorum, &c. & similes quæ prox... lædunt. Quædam verò est iniusta, hoc est ma... quia acceptio prohibita est, vt acceptio simonia... ca, vel ad faciendam iustitiam vel iniustitiam, ... si iudex vendat sententiam, aut testis veritate... Vide ergo quando occurrit casus aliquis, si alic... restitutionis radix inuenitur, an nō. Verbi gratia si quæritur an meretrix seu adultera teneatur r... stituere, cōsiderabis quòd licet personis ... accipiendi (scilicet concubitus malus) cadat ... prohibitione, & sit peccatum, ipsa tamen acceptio non est peccatum, non enim peccat meretrix ac... cipiendo mercedem, ac propterea non tenetur ... restituendum ratione acceptionis, nec ... quia volūtariè ei data est, si fraudulenter acce... set, teneretur ratione acceptionis. Similiter ... re potes in lucratis ex ludo, nam dato quòd ... re sit peccatum, accipere tamē quod ex ludo ... nit absque fraude, non est peccatum, nisi hoc ... cubi esset prohibitū, esset inobseruantia, quia ... acceptio ipsa esset peccatum. Perspice quoque exempla de actionibus iniustis. Si quæritur an im... pediens proximum à consequutione alicuius bo... ni, teneatur restituere, vide si impediuit iustum, aut gratuitum beneficium. Nam si impediuit ius proximi, tenetur restituere, quia actio impediens terminatur ad iniustum, & propterea tenetur re... stituere ad æqualitatem iusti reducendo. Et h... consurgit quòd impediens clericum dignū à con... sequendo ecclesiasticum beneficium, tenetur ad restituendum, quia impediuit iustum distributi... quo illi digno erat debitum, &c.

Si verò impediuit gratuitum beneficium (puta donationem, legatum testamentum procurando que...

quòd donator reuocet legatum testamentum aut donandi voluntatem) non tenetur restituere quã-uis mortaliter peccauerit si ex odio fecit q̃a actio impeditiua nõ terminatur ad iniustum, quia nullum ius adhuc habebat proximus, voluntate existente ambulatoria. Et vt sis capax rationis, considera quòd si testator ipse ex odio reuocet testamentum, quamuis peccet mortaliter, nullius tamẽ ius violat, ad nullam restitutionẽ tenetur. Si igitur ipse testator ex odio reuocans non tenetur restituere, quia nullius ius tollit, multo minus inducens testatorem ex odio tenetur restituere, quum sit causa remotior. Radix ergo non restituendi est quia actio non terminatur ad iniustum. Ex istis ergo regulis prudens confessor consideret & iudicet, vt non oporteat scribendo singulos casus, implere libros.

Casus speciales multi à confessoribus in materia restitutionis non negligendi.

QVamuis autem non sint omnes scribendi casus sigillatim, quidam tamen qui quasi dubij videntur, tacendi non sunt. Primus est, circa restitutionem famæ indirectè læsæ. Ver. gra. Petrus accusatur vel denuntiatur de furto à Ioanne, & licet verè Petrus fecerit furtum illud, negat tamen affirmando in iudicio se non fecisse furtum illud, ac per hoc indirectè Petrus facit Ioannem mendacem mendacio pernicioso, vt patet. Dubitatur an Petrus teneatur ad restitutionem famæ Ioannis.

Si respondẽdo distinguitur de obligatione accusati Petri, vel est obligatus secundum iuris ordinem fateri veritatem, vel nõ, & rursus vel Ioannes potest probare, vel nõ, & dicatur quòd in casu, quo nõ potest Ioannes probare, aut in quo Pe-

 trus

trus non tenetur confiteri, sibiipsi imputet Ioannes suam infamiam, quia non debuit temere accusare Si sic inquam dicatur, aduerte quòd erratur tum quia non licet maleficium maleficio compensare, tum quia non agitur nunc de culpa, sed de fama. Vnde supposito quod Ioannes temerè, de vero tamen crimine, accusasset, si propterea à Petro accusato fuisset percussus, constat quòd deberet ei à Petro satisfieri de iniuria & damno & si, pro quia sic est, consequens est quòd si est ab eodem percussus in fama, debet ei restitui fama, quanto damnum famæ maius est damno rerum. Vnde non est attendendum in huiusmodi restitutione, si Ioannes potest probare vel non, aut si Petrus tenetur confiteri vel non, quoniam hęc omnia per accidens concurrunt ad percussionem Ioannis in sua fama.

Dicendum est autem ad casum, quòd quia non directè Petrus accusatus tollit famam (quia non animo detrahendi Ioanni Petrus negat, sed accusandi sui gratia, ideo secundum regulas detractionis materialiter tantùm respondendum est, quod si ex huiusmodi negatione subsequuta est læsio famæ ipsius Ioannis, puta quia inde reputatur mendax perniciosè) tenetur Petrus restituere illi famam. Si verò ex hoc Ioannes non minus bonus habetur, sed creditur quòd ille omni quo potest modo se excusat siue verè, siue falsò, non tenetur ad restitutionem, quia non est illi ablata fama, neque secundum rem, neque secundum affectum quia vt dictum est, non animo detrahendi negauit. Secundus casus est circa restitutionem etiam famæ, an falsò confitens se homicidium aut aliud crimen patrasse, ob doloré seu timorem tormentorum, teneatur ad restitutionem suæ famæ Si dicitur quòd si potius vult mori in illa sua infamia

quia

quàm experiri iterum tormenta, quæ oporteret experiri iterum si postquam ratificauit retractaret restituendo sibi famam, non tenetur ad restitutionem famæ. Aduerte quod erratur, quoniam detinere alienam famam non restituendo illam, multo grauius est quàm detinere æs alienum. non minus autem tenetur homo ad restituendum sibi ipsi Iesu Christi membro famam quàm alteri, est igitur in peccato detentionis famæ quandiu illã non restituit. Vnde sicut tormenta non excusant à negatione veritatis necessariæ ad salutem, ita nec ab huiusmodi omissione restitutionis famæ membri Christi, quum sit necessarium ad salutem non detinere famam non minus suam quam proximi à se læsam. Quia igitur iste infamando seipsum ob tormenta, peccauit, mortaliter, vt patet (quoniam commisit deliberate actum ex suo genere peccati mortalis, detractionem scilicet falsam) consequens est vt detinendo quoque famam quam detrahendo abstulit, peccet mortaliter, ac per hoc sicut tormentorum metus aut dolor non excusauit detractionem, ita nec excuset detentionem famæ, Tenetur igitur restituere sibi Christi membro famam.

Tertius casus est de restitutione rerũ, an vxor, filia, serua hominis nihil aliud habentis quàm bona aliena seu ad restitutionem obligata, peccet victum sumendo, & teneatur restituere. Ad hoc dicitur immiscendo ea quæ sunt per accidens, quòd si personæ istæ consumentes hæc bona, inducunt personas vtiliter gerentes negotium creditorum (puta quia dãt operam vt maritus, pater, dominus &c. restituat) vel si tantum operarum suarum impendunt ad bonificandum bona illa, & huiusmodi, aut si sunt in extrema necessitate, in qua sunt

omnia communia, non tenetur restituere. Man-
do autem in casu, seclusis his accidentibus di-
dum est quòd non est dubium personas istas q
aliena consumunt in suo victu, teneri ad resti-
tionem, quia alienas res consumunt.

Sed an peccent sic vtendo quasi coactè (qu-
oportet vxorem, filias, & huiusmodi personas in
aliena potestate constituta vesci ijs quæ in men-
sa sunt, vestiri vestes, quas maritus, pater, &c. dat
non facilè patet. Crediderim ego has & similes
personas posse absque peccato vti rebus huiusmo-
di alienis, non tanquam inuito domino, sed sub
rationabili ratihabitionis spe quòd ego innocens
vescar, induar, restituturus de meo si habeo, aut
habuero tantundem, ita tamen quòd si non habe-
in præsenti vnde restituere possim, solis necessa-
rijs cum timore domini vtar, quia rationabile e-
vt quisque velit alteri quod sibi vellet fieri: con-
autem quòd quilibet innocens sub patria potesta-
te, vellet sibi concedi, igitur rationabile est qu-
quisque hoc velit alteri in tali articulo cōstituto.

Quum primum autem persona sui iuris est, te-
netur potius mendicare quàm de alieno viuere.
autem habeo in præsenti vnde & possum & vo-
restituere æquiualens, possum etiam non fundat-
vti re aliena absque mea culpa accepta, quia h-
non est vti re aliena inuito domino, sed hoc
emere rem alienam ad vtilitatem potius domi-
qui ex hoc pro quanto ego vtar, nihil perdet. V-
rum oportet in huiusmodi casibus prouidere
non eueniat alicui scandalum ex hac mea liberta-
te & voluntate bona latente.

Quartus casus est de restitutione rerum ex f-
ctione, an fingens se bonum aut pauperem, a-
oraturum, teneatur restituere eleemosynaliter n-
co-

collata. Et breuiter distinguendum occurrit si fictio talis concurrit per se (hoc est ex intentione) ita quòd propterea ille fingat vt habeat eleemosynam, aut si concurrit per accidens, hoc est si non propter habendam eleemosynam fictio ista fit, sed propter alium finem. Nam si primo modo concurrit fictio, consequens est vt lucrum hoc fraudulentum sit, & ille simulator reus sit fraudulentę actionis acquisitiuæ, & propterea tenetur ad restitutionem, sicut quilibet alius ex fraude & dolo acquirens. Non est tamen restituendum illi qui eleemosynaliter dedit, sed Christi pauperibus seu operibus talibus qualibus ille qui dedit putauit se dare, quia ex quo dator eleemosynæ principaliter dedit Christi bonis seruis seu pauperibus seu pro Missis & orationibus expositis, tam ius quæsitum aut quasi quæsitum est Christo qui mercedem reddidit (iuxta illud: Qui dederit calicem aquæ frigidæ alicui in nomine discipuli, non perdet mercedem suam) iam non est suum quod dedit Christo in nomine discipuli, siue ille sit verè discipulus, siue non.

Si verò fingit quis se bonum aut sanctum non ratione lucri, non tenetur restituere, sed satisfacere deuotioni eleemosynam dantis, quia licet dans decipiatur in opinione bonitatis ab isto hypocrita, non tamen decipitur ab eodem quantum ad actionem dandi eleemosynam, sed ad hãc ex propria deuotione ducitur.

Contentio contra proximum qua quis nequiter proximum inuadit, peccatum est mortale.

RIxa, hoc est contentio ad facta perueniens ex inordinato animo, vt quum propria autori-

rate vnus alterum inuadit, peccatum est mor- ex proprio genere, quia nociua est proximo. Si ex vtraque parte rixa se tenet (hoc est quod mu- contra se pugnant ira) vtrinque est peccatū mor- tale. Si autem altera pars soli defensioni ope- dat non est ex parte eius rixa.

Aduerte tamen si seruata est moderatio incul- patæ tutelæ & quantum ad factum, & quantum ad animum deliberatum, passiones namque ni- deliberatum consensum vindictę inducant, venia- les sunt, & similiter modicus excessus modera- tutelæ venialis.

Sacrilegij crimen tripliciter consideratur.

SAcrilegium peccatum est mortale ex suo gene- re, quia violationem, hoc est irreuerentiam iniuriam rei sacrę ponit. Est autem triplex sacri- gij species. Vna, qua fit iniuria personæ sacræ vt clericus percutiatur, aut à seculari iudice pu- tur, si contra votum personale (puta castitatis abstinentiæ) peccetur, & sic de similibus. Alia fit iniuria loco sacro, vt si de loco sacro extra- tur ibi saluatus, aut inde furto vel rapina res a- piatur, aut sanguine vel semine humano volu- tario locus sacer violetur. Tertia species est qua iniuria rebus sacris, seu dicatis Deo, ita quod n- solùm iniuria quæ fit sacramentis & vasis sacris reliquijs sanctorum ac imaginibus eorum, etiam quæ fit rebus ecclesiæ mobilibus vel imm- bilibus, quia Deo dicatæ sunt, dum ad vsum mi- strorum Dei mancipatæ sunt, sacrilegium co- mittitur. Et si vis cognoscere quādo propriè co- mittitur sacrilegium in omnibus speciebus, con- dera ad quid persona, locus, vel res sanctificata & vide si cōtra illud ad quod sanctificata dicitu- factum est. Verbi gratia, ager ecclesię est sancti- tu

ctus quo ad hoc quòd est exemptus à secularibus oneribus & iurisdictionibus. Committitur ergo sacrilegium si grauetur seculari autoritate, & c. nō autē si quis ibi fornicetur quia non est ab hoc emptus per hoc quod est ecclesiæ & similiter sacrilegium est si quis in loco sacro fornicetur, non autem si quis ibi detrahat, quia loci sanctitas est ad exemptionem ab effusione seminis humani, non autem à detractione. Similiter sacrilegium est si sacerdos fornicetur, quia sanctificatus est ad castitatem, non autem si blasphemet, quia non est ad eius oppositum directè sanctificatus, & sic de similibus Ex his namque habes vnde potes discernere quæ sint sacrilegia ab his quæ non sunt sacrilegia, etiamsi sint peiora sacrilegio.

Ars vel officium sagittarij an & quando sit illicita.

SAgittarij ars seu officium, quamuis secundum se non minus liceat quàm aliorum armorum vsus, quia tamen ab ecclesia prohibetur contra Christianos (vt patet in cap. artem. extra de sagit.) sub pœna excommunicationis, inter prohibita computatur. Sed quia glossatur inhibitio hæc, & restringitur ad bellum iniustum contra Christianos, permiscuè pro nihilo haberi videtur canon iste, dum quilibet bellum suum vt iustum habet.

Satisfactio vt pars sacramenti pœnitentiæ diuersimodè consideranda.

SAtisfactio sacramentalis (quæ scilicet est tertia pars sacramenti pœnitentiæ quum distinguitur in tres partes, scilicet, contritionem, confessionem, & satisfactionem) quæ vulgariter vocatur pœnitentia iniuncta à confessore, considedanda

randa est primò à confessore si imponenda est, quæ, quanta, qualis, & quando. Regulariter siquidem in omni confessione sacramentali imponenda est satisfactio aliqua, vt sacramentum pœnitentiæ omnes materiales suas partes habeat. Dico autem regulariter, quoniam in tribus casibus omitti potest. Primus est, si constaret pœnitentem satisfecisse integrè: nam tunc nulla satisfactio iniungenda, quia sacerdos debet Dei iudicium imitari, vtpote Christi minister, ac per hoc pœnitentem, coram Deo non amplius obligatum ad satisfaciendum pro confessis peccatis, debet non ligare ad satisfaciendum pro peccatis illis. Secundus, quando impotentia pœnitentis excusat, vt si quia in extremis constitutus tantam non potest satisfactionem exoluere. Potest enim tunc absolui, & satisfactio indicari tali infirmo, & diuino relinqui iudicio, adiuuanda tamen suffragijs ecclesiæ, vt habetur xxvj. quæst. 7. ab infirmis. Tertius est, indispositio pœnitentis, quia nullam vult pœnitentiam hîc peragere, sed offert se in purgatorio subditurum. Talis enim videtur absoluendus, & relinquendus purgatorio ad satisfaciendum, si casus sit possibilis, quia saltē semel signare se signo Crucis, nullus refutaret.

Quid autem imponendum sit, constat, scilicet vel ieiunium, vel oratio, vel eleemosyna, extendendo ieiunij nomine ad omnes corporales exercitationes propter Deum, &c. Quāta autem & qualis debeat esse, considerandum est vt sit commensurata tribus, scilicet peccatori, peccato, & fini, hoc est sanitati animæ, sicut medicina debet esse proportionata primò infirmo, secundò infirmitati, & tertiò sanitati. Oportet enim videre fortem vel debilem infirmum secundum animam, & qualiter sponte

ſpoſitus ſeu promptus eſt ad ſatisfaciendum, nam ſicut infirmo ſecundum corpus forti & bene diſpoſito poteſt dari fortis medicina, debili autem minimè, ita pœnitenti bene præparati & robuſti animi ſatisfactio quam meretur imponenda eſt; debiliter autem diſpoſitis detur ſatisfactio paruula iuxta debilitatem ſui animi, & paruulus ignis foueatur appoſita palea, & non ſuffocetur appoſitis magnis lignis deſuper. Similiter conſiderādum eſt quali morbo laboratur. Nam luxuria ieiunio, auaritia, eleemoſyna, blaſphemia diuinis laudibus &c. curatur. Oportet & plurimum aduertere, vt ſanitas animæ conſeruetur iniungendo pœnitenti vt excidantur cauſæ peccatorum, puta tollere talem conuerſationem, manere in tali modo, & ſic de alijs. Quando demum imponenda eſt, nihil refert imponere ipſum ante vel poſt abſolutionem, ſufficit ſiquidem præparatio pœnitentis ad illam.

Caueat autem confeſſor ne illorum vſum ſectetur qui dant pro ſacramentali pœnitentia ſemel Pater noſter, aut aliquid tunc imp.endum, vt pœnitentia fiat in gratia, & nihilominus multa imponunt pro ſatisfactione. Nociua eſt hæc cautela pœnitentibus, quia tota illa reliqua ſatisfactio impoſita non eſt ſacramentalis per hoc non tantum valet ſicut ſi eſſet abſolutè impoſita Timetur quoque plus quam oportet, quia non oportet iterare confeſſionem, vt iſti fortè putant aut dubitant, ſi pœnitentia quæcunque facta eſt in peccato mortali, vt alibi declaratum eſt. Eſt & ſecundò ſatisfactio exequenda à pœnitente neceſſariò in charitate, tota, quādo, vbi, & ſicut impoſita ac acceptata eſt. Vbi ſcito quòd regulariter exequutio pœnitentiæ ſeu ſatisfactionis fructuoſæ, omnes dictas

conditio

conditiones requirit. Et licet var a vi ... mo circa hæc, vt diffuse scripsimus in ... mentariorum super tertia parte, concludo ... est quantum ad necessitatem quod omittere ... factionem est peccatum, sed non mortale, ... contemptus, quia non omittitur aliqu ... rium ad salutem, quia satisfact o est solutio ... temporalis omissæ debitæ, quæ si hic non ... tur, in purgatorio soluetur.

Quantum verò ad charitatem, quòd si non ... charitate, licet valeat in foro ecclesiæ ... horæ canonicæ dictæ in peccato mortali ... dote) non tamen tunc valet ad expiation ... næ debitæ coram Deo pro peccatis, quia ... ritate nihil mihi prodest, inquit Apostolus ... bit tamen quo ad hoc quando redibit ... ad cor, quia sacramentalis pars est, sicut con... informis, & baptismus informis incipit ... postea. Vide ibi, si vis. Quantum verò ad ... tatem, tempus, locum &c. nulla est ambigu... tamen debito tempore pœnitens non im... orationem aut ieiunium, impleat post, q... principale in satisfactione est ipsum opus ... circunstantia temporis.

Satisfactio sacramentalis an possit per alium exequi.

POtest demum satisfactio sacramentalis exe... per alium ad hoc voluntarium, siue ... à confessore sibi imponi acceptet, siue accep... à pœnitente su cipiat in se, de consen... confessoris qui imposuit, vel alterius, vt ... sententiæ quantum ad personam satisfac... iudice fiat. Posset tamen in articulo necess... sub ratihabitione hoc fieri.

Exiguntur autem ad fructuosam satisfactio...

vnius pro alio, duo, scilicet charitas, qua opera vnius communicantur alteri, & computantur vnum in Christo, & causa rationabilis, quoniam declinare à bono ad minus bonum non debet esse absque causa rationabili: satisfactio autem per alterum, est minus bona pœnitenti quia non est ei nisi pœnæ solutio, si autem ipse per seipsum satisfaceret, esset & pœnæ solutio, & sibi ipsi meritum & remedium seu medicina.

Vitium scandali dupliciter committitur.

SCandalum, hoc est dictum vel factum minus rectum occasionem spiritualis ruinæ præbens, peccatum est, quia charitati, qua spiritale bonum proximi amare ita debemus vt non in periculum ruinæ ponamus, opponitur. Committitur autem dupliciter. Vel per se, hoc est ex intentione vt alter peccet. Et sic est speciale peccatum, & est mortale, nisi intendat vt alter imperfectè, hoc est venialiter peccet, quia tunc dicitur veniale. Vel per accidens, hoc est non ex intentione vt alter peccet. Et hoc duobus modis fit. Aut cōmittendo aliquid quod habet speciē mali. Et sic etiā est speciale peccatum, quia ad scandali speciem hoc peccatum reducitur, sicut detractio præter detrahendi intētionem reducitur ad detractionis speciem. Aut committendo aliquod verè malum, puta adulteriū publicum, vnde alijs præbetur malum exemplū, non intentū ab adultera. Et hoc non est speciale peccatum, sed circunstantia peccati, puta adulterij, quia grauius est, si est publicū. Vtroque autē modo scandalum per accidens potest esse peccatum mortale & veniale. Nam vltimo modo si peccatum publicum est mortale, constat scandalum, esse mortale: si vero

si vero est veniale, scandalum quoque est ven

Sed primo modo non est ad qualitatem in se spectandum, quia sola apparentia mali lis ponitur, sed ad periculum ruinæ alienæ, co deratis conditionibus personarum, locorum, porum, & causarum Si enim ex facto meo habe te mali speciem audio à fide dignis ignorar aut infirmos scandalizari, hoc est disponi ad nam peccati mortalis, abstinere debeo donec formentur & clarificentur de veritate & bon operis, ita quòd peccarem mortaliter non do de pusillorum ruina. Videte, inquit Chri hac materia loquens, ne contemnatis vn his pusillis, & Aposto. ad Roman. 14. Noli cib perdere pro quo Christus mortuus est. Si vero nialis tantùm peccati periculum est in pro constat non esse mortale incuriam talis peric Et similiter non est mortale si ex ignorantia latet me talem meum actum esse occasionem næ alijs. Et hæc de actiuo scandalo intellige. de passiuo scandalo nihil dicendum est, nisi est generale peccatum. Est namq; quodlibet p catum in quod homo ex alterius minus rect cto vel facto ruit. Vnde nec circunstantiam aggr uantem peccatum, sed monstrantem infirmitat peccantis addit. De perfectè siquidem firmis charitate scriptum est, Non est illis scandalum

Schismatis crimen dupliciter incurritur.

SChisma, hoc est separatio ab ecclesiæ vnitat intentione, peccatum est mortale, vtpote tra vnitatem catholicæ ecclesiæ. Incurritur schismatis crimen dupliciter. Primò, si quis intentione non se habeat vt pars vnius vniuer lis ecclesiæ, ita quòd operationes suas, credit, sperat

ſperare, miniſtrare ſacramenta, dare eleemoſynas, orare, ieiunare, &c. nolit facere vt pars vnius ſanctæ ecclesiæ, ſed ipſe velit habere tanquã ſit quoddam totum ſeorſum, ita quòd non ſit alterius, id eſt vniuerſalis ecclesię pars. Sumus enim omnes membra vnius corporis Chriſti myſtici, quod vocatur ecclesia catholica. Et ſimiliter iuxta hunc quoque modum incurritur ſchiſma, ſi quis nõ ſe habeat ex intentione ad Chriſti vicarium in terris Romanum Põtificem indubitatum vt caput vice Chriſti iſtius corporis, quoniã hoc eſt ſubtrahere ſe ab vnitate corporis in ordine ad vnum caput.

Et aduerte perſpicaciter quòd horũ vtrunque dupliciter incurrere homo poteſt. Primo, ſtando infra limites voluntatis præciſe, hoc eſt, quia non vult recognoſcere vnitatem eccleſiæ ſeu capitis quamuis credat illam, & tunc eſt ſchiſmatis crimẽ purum. Altero modo extẽdendo malam hanc voluntatem ad actus fidei, ita & nõ ſolum vult vnitatem eccleſiæ ſcindere, aut vnum caput non recognoſcere, ſed etiam credit non eſſe vnam omnium fidelium Chriſtianorũ eccleſiam, aut ſi credit vnam eccleſiam in ſeipſa, non tamen vnam etiam ſecundum vnum caput Chriſti in terris vicarium. Et ſic eſt non ſchiſma purum, ſed admixtũ hæreſi contra illum articulum. Et vnam ſanctam eccleſiam catholicam. Et ſi quidem vnitatem eccleſiæ non credit, manifeſta eſt hæreſis. Si verò vnitatem capitis hoc eſt Papæ, non credit, communis doctrina hæreticum reputat.

Alio autem modo incurritur ſchiſma cum aliquis mauult voluntatem ſuam implere, ſeu opus aliquod efficere vel perficere, quàm ſeruare vnitatem eccleſiaſticam, vt contingit ijs qui vniuerſales ſynodos contempto capite celebrant aut ce

lebrare volunt, quasi ipsi sint ecclesia catho[lica]. Tunc enim secundum effectū schisma incur[runt] sicut homicidium secundum effectū incurrit [ab] illo, qui etsi non intendit occidere, intēdit ta[men] potius suā implere voluntatem sagittādo in [...] nō deserto, quàm homicidij periculū vitare, [...] enim vsurpant sibi ecclesiæ nomē ab vnitate [...] ecclesiæ catholicæ, quæ secundum vnitatem ca[pi]tis est, seipsos separant. Vtroq. autem modo [schis]matis crimen cum suis pœnis incurritur, sicut [ho]micidij crimen vtroq; īm h[oc] modo incurr[itur] autem temporum dubiorum pōtificū incer[...] veri pontificis hominem dubium reddit [...] Christi vicario, teneatur primò quod [...] scilicet vt quilibet se reputet & habeat vt [...] ecclesiæ catholicæ, & ad vnum ipsius caput [...] Iesu Christum, & dubios vicarios Christi hab[eat] dubios, nulli vt certo & indubitato pont[ifici] hæreat, quoniam errandi periculo non se [...] exponere: nec dubia tenetur habere pro c[ertis] imò temerè ageret inhærendo dubio pōtifici quam certo. Deinde consulat peritos viro[s] ac bonos, à quibus si certum consilium [...] bendi habere poterit, sequatur illud, si verò in [am]biguo consilium manet, eligat tutiorē part[em]. [Sed] hoc ideo summariè pertranseo, quia lo[...] est tractatu de modo se habendi quo ad ob[edien]tiam tempore schismatis propter multitudin[em] dubiorum ex vario facto causante schisma [con]tingentium, quem si Deus concesserit, intendi[mus] seorsum condere.

Aduerte tamen perspicaciter quòd schism[atis] peccatum tendit cōtra vnitatem siue ecclesiæ [...] capitis formaliter, & non cōtra vnitatem cum [hac] vel illa persona, determinatè. Et propterea si [...]

nabi[...]

nabiliter dubitatur has personas esse partes seu mēbra ecclesiæ, & similiter si rationabiliter dubitatur hāc personā esse caput ecclesiæ,& propterea nō habetur hic pro Papa certo, aut nō habetur totaliter pro Papa ratione ad hæc ducente, non incurritur crimē schismatis, etiā si error interueniret, quia non interuenit schisma formaliter. Et ratio probabilis excusat vt schisma materialiter nō redeat in naturam suæ formæ, hoc est in formale schisma in casu quo sic erratur.

Gratia Dei curantur scrupulosa.

SCrupulosorum medicina diuina, est gratia Dei non solùm intus habitans, sed exteriori assistētia custodiens, quæ proprijs & alienis orationibus, ieiunijs & eleemosynis continuò quærenda est humiliter, deuotè & cum fiducia diuinæ largitatis ex ipsius misericordia immensa. Humana autem medicina est consulere & acquiescere, rursus vitare principia scrupulorum, hoc est vitare cogitationem de illis in quibus est scrupulosus, quoniā in hoc videtur consistere naturalis causa scrupulorū s. quod mota vna phātasia oportet multos cōsequi, ita quod nō ē in potestate sua cōpescere se quētes cōmotiones, sicut in lateribus ordinatè hærētibus est videre quod moto vno cęteri sequūtur cadēdo vnus post aliū. Ipsa siquidē attētio ad scrupulum vitandū, scrupulum parit, quia mouet phātasiā impedientem libere incipere vel prosequi.

Medicina autē particularis cōtra præteritorū peccatorum reconfessionem, est habere credulitatē propriā, quod de illo peccato cōfessus sit pro certitudine, ita quòd non amplius confiteatur. Et in hoc acquiescāt consilio meo omnes scrupulosi timorē Dei habentes, qui confessionem suam diligenter

genter perfecerunt. Nec hoc dico voluntarie rationabiliter, quia quæ apud istos est certitudo apud ipsosmet si non essent impedit ... pro certitudine In cuius signum multi hominum tentur se pluries de eisdē oportere confiteri, pluries post confessionem occurrunt vt dubia mor enim facit eos dubios, sed consilium hoc tionabile reddit eos quietos vt certos.

Medicina rursus vniuersalis scrupulosos sanans aut quasi sanans, est quotidiana examinatio diligentia & contritione propriæ cōscientiæ tando commissa & suas inclinationes [illegible] nes cum frequenti confessione.

Est & magna ac vtilis medicina solicitudo factis ad cauendum ea quæ sunt manifeste [illegible] ta, qui enim parum curat committere ve[illegible] quòd quum scit aliquid non esse mortal [illegible] cit incurrere) solicitus nō est ad curam [illegible] vt fructum reddat in tēpore suo. Et propterea rum non est si Angelica dee[illegible] custodia ad [illegible] uandum illum qui sibiipsi deesse paruipen[illegible]

Scurræ infames dicuntur, & per consequens vitiosi.

SCurrilitas (qua homo ad risum prouocat [illegible] t condè non habita ratione dignitatis, locorum temporum, &c.) peccatum est, vtpote honestati vrbanitati opposita. Sunt autem huic negotio [illegible] quasi infames, & vocantur scurræ, ex scurrilitate viue[illegible]. Qui vero opus hoc rarò exercent [illegible] peccent, ab infamiæ tamen nota excusantur quia scurrilitas non est mortalis ex suo [illegible] considerabis si admixtum habet aliquid contra dilectionem Dei, aut proximi, ad hoc vt discernas in aliquo casu est mortalis, nam ex sola tali [illegible]

xtione poteſt effici mortalis.

Seditioſi vnitatem bonam diſſoluentes, peccato mortali ſe obligant.

SEditio (qua vnitas multitudinis diſſoluitur, diſcordantibus contra ſe inuicem partibus illius multitudinis) peccatũ eſt mortale vtpote cõtra pacem multitudinis vnitæ. Vnde ſeditioſi ſunt nõ ſolùm autores diſcordiæ, ſed etiam loquaces ſcindentes ciuitatem, regnum, exercitium, aut etiam domum. Et ſi vtraque pars hoc malo gaudet (quia neutra ad commune bonum, ſed proprium tẽdit) vtrique ſeditioſi ſunt. Si verò vna ex parte conatus eſt ad commune bonum, & ideo reſiſtunt ſeditioſis, non inuoluuntur ſeditionis vitio, ſed tuentur laudabiliter commune bonum pugnando contra ſeditioſos. Sicut enim cũ perſona vna inuaditur, licitè pugnat ad ſui conſeruationem illæſam, ita quum commune ciuitatis bonum pręcipuũ (quod eſt vnitas, pax, libertáſque) inuaditur, aut inuaſio præparatur à ſeditioſis, licitè ciuitatis pars bona tuetur commune bonũ, & præparando ſe & alios, & pugnãdo vt illæſum ſeruetur cõmune bonum.

Capita tria circa ſimoniam examinanda.

SImonia (hoc eſt emptio vel venditio ſpiritalis rei) peccatũ eſt mortale, quia iniurioſa eſt religioni, vilipendendo res ſpiritales dũ ſub pretio ponuntur. Vt autem clara caſuum notitia habeatur, tria ſunt capita pertractanda, ſcilicet res ſpiritalis, emptio vel vẽditio extrinſeca & rurſus emptio vel venditio interior, ſeu mẽtalis tantùm.

Circa caput primum (quid appellatione rei ſpiritalis intelligatur in propoſito) ſcito hic appellari rem ſpiritalem à ſpiritu ſancto, vt eſt ſpiritalis ratio vitæ qua in Chriſto viuimus, ſentimus, intel-

ligimus, vt operatur in cuius signum simonia[...] tiũ est ecclesiasticũ non habens locũ improp[...]

Sũt autem res spiritales multis modis. Vel sunt merè spiritales, vt dona Dei gratuita, [...] vitam ecclesiæ spectã[...], virtutes, gratiæ gratis [...] potesta[...] spiritalis tam ordin[...]s quã [...] sacramentales effectus, ius spiritale quodcunque [...] viuendi ex altari, habẽdi decimas, benefic[...] ecclesiastica, & similia. Vel quia sunt compositæ [...] spiritali & corporali, sed formaliter ac [...] [...] ter sunt spiritales, vt sacramenta ecclesiæ [...] & similiter sacramentalia, vt consecratio [...] ginum bene dictiones mulierũ [...], Missæ, [...] nes vocales, ecclesiasticus cultus, prædicatio [...] [...] ctum, chrisma, ecclesiastica beneficia, & [...] iusmodi. Vel quia cõpositæ sunt ex spiritali [...] porali, sed principale in illis est corporale, [...] lices, cruces, officia ecclesiastica, vt officium [...] [...] lectoris sacristæ, œconomi.

Multis igitur modis quum inueniãtur res [...] tales, notãdę sunt regulæ sex, vt nõ erretur in [...]

Prima regula est. Nulla res spiritalis qua[...] spiritalis, est licitè vænalis, aut ratione [...] [...], itaque ex regula habes tria. Primò, q[...] purè spiritalis non potest emi aut vendi. Sec[...] quòd res composita ex corporali & spiritali, potest emi aut vẽdi ex ea parte qua spiritalis quantumcunque spiritalitas illius ãtmin[...] tio, quòd si aliqua res cõposita ex spiritali & [...] porali vendi aut emi licitè potest, vt calix c[...] cratus, aut officiũ docendi, &c. non tamen [...] pluris ęstimari, nec pluris vẽdi aut locari, & [...] tione spiritalitatis, sed solũmodo tãti quãti [...] ratiõe rei corporalis, alioquĩ simonia cõmitt[...]

Secunda regula est, Nulla res composita ex [...]

ritali,& corporali, sic vt principale illius sit spiritale, potest vendi vel emi absolute, quia ex quo principale in istis est spiritale, si simpliciter & absolutè sub pretio ponitur, intelligitur vendi spiritale. Vnūquodq; nāque quū absolutè tractatur & iudicatur, intelligitur tractari & iudicari secundum suū principale, vt quū tractatur de homine, tractatur de homine secūdū quod est rationabilis, & quū tractatur de naui, tractatur de illa secūdū quod est quid artificiale, & quū tractatur de Episcopo, tractatur de illo secundū quòd pastor ouiū Christi, & sic de alijs. Et ex hac regula habes, quòd nō licet prædicatori pro prædicatione, sacerdoti pro celebratione, vel pro officio mortuorum, ordinatori pro collatione ordinum, & cæteris similibus pro similibus pacisci, aut quouis modo hęc sub pretio ponere absolutè.

Tertia regula est: Res quæcunque composita ex spiritali & corporali, sic vt principale in illa sit corporale, potest absq; simoniæ vitio vendi vel emi absolutè, nisi ex positiuo iure inhibeatur. Ratio regulę est, quia ex eo quòd principale est corporale, nō intelligitur vēdi nisi corporale quum absolutè venditur: & seruatur antedictum moderamen quod non pluris æstimatur ratione spiritalitatis, sed purè tanti venditur quantum corporalis res valet. Addidi autē, nisi ex positiuo iure inhibeatur, quia quātumcunq; res secundum se venalis sit, si iura disponunt ibi interuenire simoniā, non quia secundum se sit, sed quia prohibita, oportet parere iuri, vt de multis officijs canonica iura sic disponunt, vt sunt œconomi, castaldi, &c.

Quarta regula est: Stipendiū sustentationis exercentium spiritalia, licitū est velle & accipere, in articulo necessitatis etiam pacisci.

In hac regula dicu .tur duo. Primum q io: sustentatione ministrantium spiritalia licitum accipere téporalia. Et hoc satis clare pat. ex ctrina Domini in Euangelio,& Pauli Apostol. ex ratione,quia hoc nõ est vendere spiritalia locare operas p o mercede , sed est vehe hib. necessaria ad vitam corporalem,sine qua nõ p sumus spiritalia exercere.

Secundum est , quòd in articulo necessitatis citum est deducere in pactum stipendium sustentationis. Hoc namq; articulus necessitatis plet,qu od & iustitia deberet efficere apud recipientem spiritalia (quia tenetur sustentare ministros spiritalium) & ad quod superiorum ritas deberet cogere populum. Et licet hoc sit, quia tamen habet speciem mali, & prohi regulariter, est ex iure positiuo pacisci in modi ideo non est faciendum. Habes tamé ex regula ,quòd licitum est cogere ad subuen statuta: authoritate superiorum vel consuetas exhibendas in consecratione ecclesiarum & ginum, in benedictione nubentiũ, in v bus & alijs huiusmodi , quia hæc in subsidium ministrorum intelligitur statuta vel consueta decimæ & prouentus alij ecclesiastici Debent men Prælati & eorũ officiales prius exhibere tis spiritalia hæc,& post cogere ad seruandas dabiles consuetudines, ne nomen clericorũ phemetur tanquam auarum, & quasi vænalia ritalia reputans.

Quinta regula est,Locare operas suas ad exercitia spiritalia quæ principaliter sunt spiritalia est licitum nisi per accidens. Vbi scito quòd tribus titulis res qualitercunque spiritales contingit ficere. Primus est,venditionis & emptionis.Secundus

dus eſt suſtẽtationis miniſtrorum. Tertius eſt, locationis & conductionis nõ ſpiritualium, ſed operarum ſuarum. Primus, qui (vt infra declarabitur) comprehendit ſub ſe omnem contractum debiti legalis, eſt totaliter prohibitus, vt in primis tribus regulis declaratum eſt. Secundus eſt ſecundum ſe totaliter licitus, vt in quarta regula explanatũ eſt. Tertius autem qui ſecundum rem ſpecies eſt venditionis & emptionis (quia locare eſt quoddam vendere, & conducere eſt quoddam emere) & qui non refertur ad ſpiritale, nec vt rem locatam, nec vt rationem locandi, ſed refertur ad operas humanas concurrentes ad exercitationem ſpiritualium, venit in quæſtionem, vtpote medius, & de ipſo dicuntur duo in hac regula.

Primum eſt, quòd locatio operarum non habet per ſe locum in exercitationibus ſpiritalibus quæ principaliter ſunt ſpiritales, vt ſunt Miſſæ, prædicationes, cõſecrationes virginũ, eccleſiarum, collationes ſacramentorum, orationes, & huiuſmodi. Et ratio iam dicta eſt, quia quum illa quæ ſunt ſecundum ſuum principale ſpiritalia, tractantur abſolutè, intelliguntur tractari ſecundum ſuum principale quod eſt ſpiritale, ac per hoc intelligitur locari & conduci ſpiritale vel vt res conducta, vel vt ratio conducendi, & conſequenter appretiantur operæ ex ſpiritali, quod conſtat eſſe ſimoniacum. Secundũ eſt, quòd per accidens, hoc eſt propter adiunctum vinculum, locum habet in iſtis locatio operarum conſueta & approbata ab eccleſię conſuetudine. Multi enim ſacerdotes locãt operas ſuas ad officiandum aliquam eccleſiam per annum vel menſes, toties celebraturi in hebdomada &c. Quamuis enim non liceat ſacerdoti locare operam ſuam ad celebrandum Miſſam (quia hoc eſ-

set locare spiritale, quia Missa, secundũ suum p[illegible] cipale est spiritalis (vt dictũ est) licet tamẽ ei[illegible] locare libertatem suam cõtra quam toties de[illegible] occupatum se tenere, & impedimentum ab op[illegible] bus alijs & breuiter tot concurrunt temporal[illegible] istiusmodi annuis, menstruis, hebdomadarijs, & obligationibus, vt intelligatur nõ spiritalem re[illegible] aliquam, sed temporalia locari & conduci. Se[illegible] regula est: Locatio operarũ in illis exercitijs sp[illegible] ritalibus quæ principaliter sunt corporalia, lo[illegible] cum habet absque scrupulo conscientiæ, [illegible] de officio vicarij, sacristæ, iudicis, docto[illegible] in theologia, & alijs huiusmodi de quibus [illegible] tur certa stipendia. Et possunt in istis in[illegible] re conuentiones ac pacta de quantitate stipe[illegible] quia de corporali ac vænali opere pactio fi[illegible] de spiritali iustitia, veritate, &c. [illegible] hæc intel[illegible] ex arte operarij, ita quod ille qui in v[illegible] aut iudicem, &c. petitur, potest locare operas [illegible] ad huiusmodi officia. Et similiter is cuius est [illegible] re officium illud, potest illud conducere sub ce[illegible] to stipendio. Et non intelligas hoc ex part[illegible] Prælati, quasi ipse possit locare huiusmodi offic[illegible] sub certo pretio, quoniam hoc est vendere offic[illegible] spiritalia, & est expresse prohibitum, ne Prælat[illegible] committant vices suas sub annuo censu, &c. [illegible] secundum caput (scilicet extrinsecam emptione[illegible] vel venditionem, in qua consistit ipsa simon[illegible] scito tam emptionem quàm venditionem ex [illegible] bus constare: scilicet intentione, conuentione [illegible] executione. Ex eo enim quod humanus actus [illegible] intentionem sui requirit ad hoc vt per se fiat, [illegible] est, vt intendat quis vendere seu emere. Ex [illegible] vero quod commutatio voluntaria est, op[illegible] tet conuenire vtrinque de pretio. Nec rele[illegible]

vium

vtrum tunc disceptando cōueniant, an primo verbo conueniant, an sciendo pretium seu mutuum affectum detur & accipiatur pretium, semper enim interuenit conuentio vel pacto statuta, aut scita aut tacite facta, etiamsi subito & imperceptibiliter, fiat, & breuiter explicita, vel implicita, alioquin, resisteretur ab altera parte, & non subsequeretur emptio & venditio, vt patet in quotidianis venditionibus & emptionibus. Ex eo autē quod actus talis exterior ad alterum est, exigitur ad sui consūmationem datio & acceptio rei quæ venditur, & pretij: non enim consummata est venditio nisi detur res quæ vēdatur, & similiter nō est consummata emptio, nisi detur pretium, quia neutrum ab altero cōsummatè transfertur, nisi tradatur: & similiter neutrum cōsummatè acquiritur, nisi habeatur, cōstat autem per emptionē & venditionē consummatam debere transferri hinc rē, inde pretium, & similiter acquiri hinc pretium, inde rem. Vnde iuxta hæc habeto pro regula ad simoniam quæ ab ecclesia ponitur, exigi duo. Vnū ex parte venditoris scilicet, venditionem cōsummatā rei spiritalis. Alterū, ex parte emptoris, scilicet cōuentionē implicitè vel explicitè de pretio, aut traditionem pretij. Vbi nota quinq; Primò, differētiā partium penes hoc quod ex parte rei spiritalis exigitur actus consummatus ad hoc quod ecclesiæ censuris subsit: ex parte verò pretij nō exigitur actus cōsūmatus, ita quod si simoniaca conuentio inter aliquos sit de ordine, beneficio, sepultura, Missa, &c. pro tali pretio, si ordo, beneficium, & breuiter res spiritalis non datur, etiamsi pecunia pro pretio fuerit data, non incurritur simonia subiecta censuris ecclesiæ, quamuis incurratur crimen simoniç. Et ratio est, quia nō est cōsūmata venditio

rei spiritalis, sed inchoata & in mente & in conuentione. Pœnæ siquidem restringendæ sunt consummatos actus. Secundò distiuctiuam seu alternatiuam æquiualenté ex parte pretij penes cōuentioné vel traditioné pretij, ita q; ex parte emptoris æquipollent pactio vel traditio pretij ita q; licet simonia punita ab ecclesia exigat conuētionem seu pactum, si tamen concurrit traditio pretij, æquipollet cōuentioni. Imò (vt melius loquar) inuenitur plusquam pactio, quia ipsa traditio pretij claudit in se conuentionem, vtpote consummatio illius, nam consummata emptio conuentionem explicitam vel implicitam adimplet. Et propterea non fallaris inspiciendo solum pactū explicita, sed intuere si interuenit solutio seu traditio pretij, & perspice pessimam ibi simoniam. Tertiò, formalem loquutionem de pretio, quum enim dicimus traditionem pretij includere pactionem, loquimur de pretio inquantum pretium hoc est sub ratione pretij. Potest siquidem multis modis tradi aliquod temporale, scilicet vel per modum liberalis doni, vel per modum sustentationis, vel per modum reuerentiæ, vel per modū oblationis, vel per modum debiti ex lege, aut laudabili consuetudine, vel per modum pretij. Et hoc solo vltimo modo vocatur pretium, & vocatur traditio pretij. Quartò, nota qui timoratam habes conscientiam, quòd licèt sacerdos minus bene faciat exigendo id quod secundum laudabilem cōsuetudinem solet dari, si ante collationem spiritualium exigat, aut si negat, aut differat spiritualium collationem vt illud habeat, non tamen propterea simoniacum iudices, quoniam si vt cōseruet se indemnem, cognoscens præcipuè quòd postea oportebit illum litigare, hoc facit, simonia-

cus

ctus non est secundum rem, quia non vendit spiritale. Nec huiusmodi exactio inducit modum pretij, quoniam non mutat modum debiti, quamuis speciem quasi simoniæ habeat huiusmodi præceptio & cautela & propterea reprehenditur. (Quam ò nota quòd triplex muneris genus, scilicet à manu, vt pecunia, & alia bona mobilia vel immobilia: ab obsequio, vt seruitia: & à lingua, vt laus, adulatio, preces, &c.) ad hoc vt simoniam ab Ecclesia punitam constituat, exigitur quòd pretij rationem habeat, alioquin ad venditionem spiritalem nō spectabit vt emptio. Et propterea si laus, adulatio, preces non nisi per modum laudis, per modum adulationis, per modum precum concurrunt, quātumcunque sint nephariæ & carnales, ac pro indigno, & efficaces, ita quod inducant Prælatum ad dandum beneficium, ad conferendum ordinem, &c. simonia verè propriè non incurritur, quāuis crimen aliud incurratur, quia nulla est hìc venditio aut emptio nisi mentalis, si intentio adulantis aut Prælati est adulationem vt pretium ponere, & sic de alijs. Circa tertium caput (scilicet emptionem seu venditionem mentalem) scito simoniam mētalem consistere in intentione pretij, ita quòd ex hoc ipso quòd homo intendit sub pretio ponere siue emendo, siue vendendo rem spiritalem, aut vt vænalem rem, aut vt rationem appretiandi, simoniam mentalem incurrit. Et hoc est quandocūque intendit pro spiritalibus temporalia habere, aut econtrario, ita quòd ly, pro, pretium denotet, & similiter quandocūque principalis intētio ad temporale habendū ex collatione spiritalis aut econtrario tendit. Qui enim temporalia ex spiritalibus intendit non vt pretium, sed vt sustentationē necessaria ministrorum ecclesiæ liberaliter seu eleemosyna-

mosynaliter, aut statutam seu laudabiliter co[...] tam, simoniam mentalem non incurrit. Et [...] ter econtrario qui ex temporibus spiritalia [...] dit non vt ex pretio debita, sed vt ex his exc[...] ac prouocata aut expedita (vt contingit in [...] mosynis, oblationibus, legatis, & quasi stipen[...] sacerdotum & orantium ac prædicantium, & seruitijs honestis quæ Prælatis exhibentur, & al[...] huiusmodi) simonia nulla in animo est, quia gra[...] tis dandum spiritale expectatur, & temporale[...] vt pretium intenduntur. Potest autē mentalis [...] monia tripliciter inueniri. Primò, ex eo q[...] actu interiori cōsistit, vt sicut homicidium [...] est deliberatus animus occidēdi, ita simonia [...] talis sit deliberata voluntas emē[...] vel vend[...] spiritalem. Secundo, ex eo quòd externus im[...] latet intus, vt quū aliquis seruit aut munus [...] pro spirituali consequendo, vel econtrario [...] tuale dat pro tēporali consequendo, nō tam [...] clarat prauā suā intentionem. s. quod intentio[...] emendi seu vendendi hoc facit. Est siquidem [...] simonia nō solum intus, sed in interiori actu [...] perata & exercita, sed latente intus, venenoso [...] mine, & propterea inter mētales simonias loca[...] Tertiò, ex eo quòd non consummata ex parte [...] spiritalis, vt quum conueniunt simoniace aliqu[...] & postmodum aut pœnitentia ducti, aut prop[...] impotētiam aut quamuis aliam causam reced[...] à pacto, & breuiter non mādatur executioni pr[...] missum spiritale. Hæc etiam simonia quo ad c[...] men, non mētalis, sed exterior est, sed quo ad p[...] nas censurarum, inter mentales collocatur, [...] non est simonia consummata. Quòd si pecunia [...] hoc casu, vt pretium recepta fuisset, restituen[...] proculdubio est. Et quamuis prima facie appare[...]

quod danda esset ecclesiæ, & non emptori, quia datio fuit contra legé, ratione tamen magis consonat vt reddatur illi qui dedit, vtpote adhuc ipsius, quia non plenè abdicata ab eo intelligitur pendente consummatione contractus simoniacæ emptionis & venditionis, vt sic & pœnæ simoniæ non amplientur, sed restringantur ad consummatam simoniam, & fides naturalis qua venditor receptum ab emptore pretium tenetur illi si no sequitur exequutio venditionis restituere, seruetur, quasi perfidus nãque haberetur si premissum spirituale non dans, nec acceptum pretium redderet sub ecclesiæ vel pauperum obtentu. Et hoc intellige quantum est ex parte illius qui accepit, nam si autoritas iudicis interuenirer, nõ erat ei restituendam, sed in pœnam ab illo tollendã, & pro Christi honore exponendam. Aduerte simoniacos non teneri ad resignationem tam spiritalium quã temporalium, quæ nullo pacto sed affectu animi præcedente vtrinque acquiruntur, quoniam pro huiusmodi simonia sufficit delinquẽtibus per solam pœnitentiam suo satisfacere creatori. Textus est clarus & vniuersalis, ac vniuersaliter intelligendus, extra de simonia, cap. vlt. Et hinc habes vnde infinitas quæstiones de seruitoribus, de precibus carnalibus, &c soluas, quia hinc clarè patet nõ teneri ad resignationem beneficiorum sic adeptorum absque pacto aliquo, nulla facta differétia inter manum, obsequium, linguam, & quicquid temporale interuenire potest, & similiter nulla facta differentia spiritalium.

Mendacium & simulatio æquiparantur.

Simulatio qua homo mentitur facto, peccatum est, sicut mendaciũ quo mẽtimur verbo. Est autẽ peccatũ veniale si iocosa aut officiosa, est morta

le.

le autem si peru cio a, sicut de mendacio di-
cit,& eadem ratione.

Mercimonialis societas duobus casibus est illicita.

SOcietas mercaturæ seu artificij illicita redd
duobus modis. Primus si capitale vnius sub
lucro, & non damno, hoc enim constat in q-
esse. Secundus est, si lucrum aut damnum non
spondeat proportionaliter socijs vnicuique p
rata sua, interueniret siquidem manifesta in q-
tas, dum non redderetur vnicuique quod ei debe-
tur secundum æqualitatem iustitiæ. Et quoniam
in huiusmodi societatibus frequenter c. t ex
diuersarum rationum concurrere socio, da-
ponit pecuniam, & alius operas seu industriam,
par est vtriusque periculum, ideo aduerte & nota
diligenter quòd societa huiusmodi, ex sua na-
hoc habet, quòd ponens pecuniam subitet dup
periculo, scilicet perditionis pecuniæ, & perdi-
nis negotiatorij vtus eiusdem pecuniæ, qui
ponit industriam seu operas suas, subitet v-
tum periculo, scilicet perdendi vsum industr
operarum suarum. Quod vt melius intelliga
sidera triplicem euentum societatis, aut enim
fine inuenitur lucrum, aut sine lucro capitale ta
tum, aut damnum capitale in toto vel in parte si
siquidem inuenitur damnũ capitale in parte vel
in toto, sentiet quicquid damni est dominus pec
niæ qui illam posuit. Si verò capitale tantum
uenitur, saluum erit domino eius qui illud posu
nam ex eo quòd posuit pecuniam in societatem
non desinit esse eius dominus. Si autem lucru
inuenitur, reddetur ante omnia capitale domino,
& diuidetur deinde lucrũ æquis portionibus. Sup
posito quòd pecunia posita in societate & indu-
stri

stria æquiualeant. Et omnium horum vna est ratio, quia s. qui posuit pecuniam, subiitat duplici periculo, scilicet perdendi substantiam pecuniæ, & perdendi negotiationis vsum, tenēdo, scilicet vanè tanto tempore suam pecuniam occupatam tali negotio, ex hoc enim fit vt iustitia exigente ei capitale saluum sit, si saluatur in toto vel in parte, cui deperderetur si periret. Ponens autem industriam vel operas, quia solum potest perdere vsum industriæ vel operæ suæ (scilicet in vanū laborando) ideo nihil de capitali saluo ei debetur, substātia namque operarum suarum non ex negotiatione, sed ex necessitate materiæ perit, quia scilicet est res successiua in motu consistens, si enim res permanentes essent, ei essent saluę. De societatibus autem in materia animalium quæ soccidæ appellantur, tam varia est materia & consuetudo, vt fortè scribi completè non possit. E propterea in qualibet patria vide vt ibi fieri consueuit à viris probis, vel secundum morem approbatum à viris probis.

Peccatum sodomiticum grauißimum est.

SOdomia, qua contra naturam venerea exercētur (vel dum commiscentur personæ eiusdem sexus, puta mares inter se, aut mulieres inter se, vel dum commiscentur mas & mulier, sed non in loco naturali, aut consumando innaturaliter) peccatum grauissimum est.

Obseruatio somniorum diuersis respectibus est illicita.

SOmniorū obseruatio quadruplici peccato explicitè, & quinto periculo afficitur. Prima duo peccata sunt in opinione, dum somnium vel temerè attribuitur alicui certæ causæ, puta cœlo, quia quum possit à multis causis prouenire, teme-

tarij erroris est vnam determinatè inferre. V. nerè determinatur ad futurum vnum aliquid significandũ, ex eo enim quòd nascitur causa somnij, incertum oportet restare ad somnium id futurum significet, quoniam ex causa perdet significatio, & nullũ videtur somniũ procedens certa causa quòd non possit ab alia causa prouenire, & propterea semper temerarium inuenitur iudicium si vt certum fiat. Vtrũque autē peccatum veniale est, vtpote iudiciũ temerariũ de re singulari in nullius dãnum. Tertiũ peccatum est quum quis propter somnia committit vel omittit contra necessaria ad salutem, & hoc est peccatum mortale, vt patet. Quartũ peccatum in vsu quod est, quum quis tantam fidem dat somnijs, vt propterea omittat vel cõmittat cõtra aliquid ad quod tenetur, quamuis non sit de necessitate salutis illud, & hoc est peccatum veniale, quia nõ contra sed præter charitatem. & erratur in intellectu, & peccatur in affectu. Periculum autem quod imminet omnibus his, & præcipuè secundo, & tertio & quarto, est cadere in crimen superstitionis diuinatoriæ per somnia, quoniam vanis ac incertis opinionibus seu coniecturis vtens quasi certis ad cognoscendum vel operandum aut omittendum circa futura contingentia, meretur vt diabolica illusio se immisceat, ac de vanis fiant perniciosa, sic in tacitam dæmonũ societatem incidatur, ac paulatim tantum homo credit somnijs, vt somniis vtatur pro regulis suarum actionum, aut incidat in scelera quę diximus de obseruatione.

Sors dæmonum societati innixa semper damnabilis est.

SORS triplex quũ sit (diuisoria, cõsultoria, & diuinatoria) tertia dãnatá est, vtpote dæmonum

ſocietati innixa, & propterea peccatũ eſt mortale ex ſuo genere. Secunda autẽ qua conſulimus quid agendum ſit, tot exigit conditiones ad ſui rectitudinẽ, vt ratiò ſit licita. Exigit ſiquidẽ primò articulum neceſſitatis, ne tentetur Deus vbi opera humana poteſt prouidere. Secundò, reuerentiam ne irreuerenter conſulatur Deus. Tertiò, proportionatum modũ, ne. ſ. diuina oracula aut ſanctorum reliquiæ ad ſecularia negotia conuertantur, quod Aug. reprehendit. Quarto debitam materiam, ne pro electionibus ſpiritualibus hoc fiat. Prima verò qua determinatur quid ab hoc vel illo habendum ſit boni, aut patiendum mali in temporalibus bonis & malis, illicita inuenitur dupliciter. Primò, ſi imprudenter fit, omnis enim humanus actus prudenti circunſpectione, cautela rationeq; formandus eſt. Secundò, ſi cum periculo communis boni, aut iuſtitiæ fit, vt ſi fortè regiminis officia fiant admiſſis ad ſortes tam idoneis quàm ineptis. Ex hoc enim periclitatur reſpublica, vt patet, & rationalis homo dignitatem ſibi rationis adimit ſic prouidendo reipublicæ de rectoribus. Secus autem ſi admiſſis tantùm idoneis, ſortibus officia committantur, ne pax turbetur. Quando autem ſortium illicitus vſus mortale peccatum eſt, ex admixtis contrarijs ad religionem & iuſtitiam accipiẽdum eſt. Diuinatoria enim ideo mortalis eſt, quia cõtra religionem eſt. Diuiſoria verò ſi contra iuſtitiam, in præiudicium, ſcilicet proximi vel communis boni eſt, mortalis eſt. Conſultoria quoque ſi altero dictorum criminum polluitur, mortalis eſt. Verùm aduerte non omnem irreuerentiam eſſe mortalem. Ex hoc enim quòd Euangelia ad ſecularia negotia conſuluntur, non incurritur mortale, quia non contra diuinam eſt hoc reuerentiam,

sed quia præter eam videtur, ideo Augustino displicet. Posset tamen (vt puto) tali fide & reuerétia ac necessitate fieri, vt nullum esset in hoc peccatū. Ex materia quoque electionum spiritualium ministrorum si inhibitio positiui iuris secludatur, nó video peccatum aliquod si sortibus committeretur super aliquos præelectos æquè idoneos, vt factum est in electione Apostoli Matthiæ. Et breuiter quia vti sortibus non est ex suo genere malū, ex admixta irreligiositate, aut iniustitia, aut imprudentia, vel econuerso ex admixta religione prudentia & pace iudicandum est.

Peccatum sortilegij grauissimum est & hæresis simile.

SOrtilegium (quo explicitè vel implicitè ad dæmonis auxilium seu cōsilium fortè recurritur) peccatum mortale est ad superstitionē spectans vt quum quis per sortes inquirit quis fecerit furtum, aut aliquid huiusmodi ad diuinationem pertinés, & simile est si sortè quæratur quid agendum. Sortilegij enim crimen, & diuinatoriā & consultoriā sortem cōprehendit, quum ad dæmonem recurritur nō solū explicitè, sed etiam implicitè, vt contingit inquirentibus per sortes occulta, & vniuersaliter, ea quæ à sola intellectuali natura sciri aut fieri possunt. Ex eo enim quòd non quærūt à Deo, nec à natura, nec à fortuna hoc expetunt, cogūtur velint nolint fateri quòd ad dæmonem recurrunt: implicitè quidem, dum sortes vt institutas ad hūc effectum recurrunt, explicitè autem sicut in alijs diuinationibus & incantationibus contingit.

Spectaculum diuersis modis & causis prohibetur.

SPectacula impudica, crudelia, aut irreligiosa, absque peccato nō fiūt. Et si notabiliter admix-

tum horum aliquid habeant, mortale peccatum ſine dubio incurritur à facientibus & præcipientibus illa. Spectantes autem ſi delectantur huiuſmodi malis, proculdubio peccant mortaliter, delectatio enim de peccato mortali peccatum eſt mortale. Si autem prçter opinionem occurrit hçc ſpectare quæ non placent, quilibet de ſeipſo rationem reddat quare non receſſit, & communiter videtur veniale in huiuſmodi caſu, ſecluſa ratione ſcandali.

Sponſalitia tripliciter poſſunt eſſe vitioſa.

SPonſorum per verba de futuro, peccata triplicia ſunt. Primò in ipſo contractu ſponſalium. Et tunc peccatur, aut quia fictè contrahuntur. ſ. intentione non contrahendi ſponſalia, ſeu non ſeruandi fidem, & eſt peccatum mortale pernicioſi mendacij. Aut quia clandeſtinè fiunt, & videtur etiam peccatum mortale, ſicut de contractu matrimonij dictum eſt, quãuis minus graue quàm contractus clandeſtinus matrimonij. Aut quia pœna apponitur quaſi pœna conuentionalis, cõtra prohibitionem iuris canonici, in c. gemma de ſpõſal. & eſt peccatum veniale, ſi deſit contemptus præter hoc quòd pœna appoſita nulla eſt, quia coniugia debent fieri liberè. Secundò, in diſſolutione ſponſalium. Et tunc peccatur peccato perfidiæ, quum. ſ. abſque ſufficiente cauſa promiſſa fides nõ ſeruatur. Et eſt perfidia huiuſmodi mortale peccatum, etiamſi periuriũ non interueniat, quia eſt iniurioſa proximo. Tertiò, peccatur in vſu, vt ſi impudicis actibus vacẽt ſponſus & ſpõſa. Sunt enim impudicitiæ mortalia peccata in ipſis in omnibus caſibus in quibus apud coniugatos ſunt mortalia, & tanto grauiora quanto adhuc neutrius corpus eſt alterius, ſed promiſſum tantum. Oſcula tamen

& amplexus inter sponsos beneuolentiæ causa non sunt peccata, vt patet. Si verò delectationis causa fiunt affectu maritali inchoante, absque impudentia tamen venialia sunt, quia sicut sponsa inchoatiuè est sponsi, ita delectatio venerea coniunctionis carnalis inter eos, inchoatiuè permittitur inter eosdem, constat autem oscula delectationis causa facta non nisi inchoationem venereæ delectationis importare.

Peccatum stupri quid dicatur, & quod semper peccatum mortale.

STuprum quo mulier virgo extra matrimonium defloratur, peccatum mortale est propriâ constituens speciem. Notâter autem dixi mulier, quia licet virginitatis virtus communis sit vtrique sexui, stuprum tamen propriũ est mulieris, vir enim virgo extra matrimonium, primo concumbens non peccat peccato stupri, quia non additur specialis deformitas sicut in muliere.

Exaltans seipsum supra id quod est, superbiæ peccatum incurrit.

SVperbia, qua quis seipsum exaltat seu supra seipsum, id peccatum est, quia contra rectam rationem est, vt aliquis supra id quod est seipsum habeat, tam in actu æstimandi, quàm eligendi. Inuenitur autem superbia dupliciter, vel consummata, vel imperfecta. Superbia consummata est quum quis adeo seipsum magnifacit, vt ad hoc perueniat, quòd nolit seipsum subiici diuinæ regulæ. Et hoc est peccatum mortale maximum, vt patet, quoniam nolle subiici diuinæ regulæ, contemptus diuinæ dispositionis est. Spargitur autem huiusmodi consummata superbia per quatuor ramos qui species eius vocantur, quarum tres per

bona quæ quis habet, tripliciter diuersificantur, scilicet aut quum quis ita se extollit ac si non haberet bona à Deo, aut ac si ex suis meritis à Deo haberet, aut si singulariter despectis alijs haberet, & demum si per bonum quod non habet ita extollitur ac si illud haberet. Consummata namq; superbia in primo contemnit Deum benefactorem, in secundo, diuinam gratiam, in tertio, multiplicationem diuinæ largitatis in alijs, in quarto diuinam miserationem, dum ex fastidio subiectionis ad diuinam dispositionem in hæc ducit.

Superbia verò imperfecta, qua se homo magnifacit in suo affectu, non tamen vsque adeo vt velit se non subditum Deo & omnibus quibus oportet de necessitate salutis se subijci, in hæc eadem imperfectè tamen ducit, quod melius ex affectibus discernitur quàm ex proprijs actibus. Nam qui ita irreligiosum & ingratum se exhibet ac si non accepisset à Deo omnia quæ habet superbum habet iuxta primam speciem affectum: ex simili quippe affectu Apostolus inquit: Quid habes quod non accepisti? quid gloriaris quasi non acceperis? vbi ex affectu gloriæ superbia interior monstratur, quasi non acceperit. Similiter quum quis affectum quasi securum de bonis quæ habet, aut querulum de bonis perditis, aut admiratiuum quod non exauditur à Deo habet, in secunda est superbiæ specie, quoniam quasi deberi sibi hæc existimat talis. Qui verò alijs seipsum præfert, & pronus est ad videndum imaginatione, vel mente aliorum defectus, ad sua mala excusandum, ad aliena ponderanda, in tertia est superbiæ specie, qua magnum se vult quasi solum magnum.

Qui demum parū sollicitus de cœlesti patria, de

membris Christi, de satisfactione peccatorum, [illegible] suos pertransit quasi somnians aut parum vigil[illegible] superbus est iuxta quartam speciem, est enim qu[illegible] existimans, imo præsupponens se ciuem cœl[illegible] stem, Dei amicum, filium, membrum, quum neg[illegible] gentia & incuria huiusmodi non sint testimon[illegible] talium donorum in animo, operatur enim magn[illegible] Dei amor si est.

Et similiter in ordine ad proximos crudelitas animi, incompassio ad alios, intolerantia iniuriarum, impatientia, ægre ferre se despici, indignatio, & huiusmodi monstrant hominem plus de seipso sentientem quàm sit, pro quanto tantum se qui[illegible] habet vt malorum pœnæ particeps esse quasi [illegible] possit aut debeat.

Sunt autem hæc & multa alia quæ imperfecta sunt superbiæ, communiter venialia peccata propter imperfectionem actus, dum per modum passionum occurrunt absque iniuria Dei & proximorum. Impediunt tamen huiusmodi peccata va[illegible] de vitam spiritalem, vtpote ex genere superb[illegible] existentia, quum scriptum sit, Superbis Deus resistit. Et hæc dicta sint non solùm ad distinguendum inter superbiam consummatam & imperfectam, sed pro confessoribus personarum volentium proficere ad vitam spiritalem, quandoquidem redeuntibus ad Deum, quod vltimo reliquendum superest peccatum, superbia est, difficillimè enim eradicatur.

Cultus diuinus debet omni superstitione carere.

SVperstitio qua circa diuinum cultum erratur peccatum est, vt patet. Sed quia quatuor specierum ipsius duæ sunt tractatæ (scilicet diuinatio[illegible]

idolatria) nunc reliquæ duæ: quæ sunt indebitus cultus veri Dei, & obseruatio quarundam rerum, actuum, temporum, locorum, & c. tractandæ sunt. Superstitio igitur exhibens vero Deo indebitum cultum dupliciter inuenitur. Aut enim exhibet cultum indebitum, quia perniciosum, aut quia superfluum. Scriptum est enim, Veri adoratores adorabunt in spiritu & veritate. Cultus perniciosus est contra veritatem, cultus superfluus recedit à spiritu. Est autem cultus perniciosus contra fidei veritatem, non solùm si quis Iudaicis ceremonijs modò coleret Deum significantibus Christum incarnandum, aut Mahumetano ritu coleret Deum (vtpote in persona ecclesiæ faciens contra ordinationem ecclesiæ, ac per hoc falsarius in cultu) sed etiam si quis falsas sanctorum reliquias colendas proponit. Offerentes quoque votiuas statuas seu imagines miraculorum seu beneficiorum falsorum Crucifixo, seu beatæ Virginis imagini lucri gratia (vt scilicet inde prouocati alij ad offerendum similia concurrant aut emant) superstitionem falsi cultus diuini incurrunt, quia falsus est hic cultus, vtpote significans quod non est. Et peccant mortaliter, quia irreuerentiam notabilem Deo inferunt in actu colendi Deum, quantum est ex natura actus. Quamuis enim ex intétione offerentium non fiat machinatio contra diuinam reuerentiam, sed ad lucrum vel aliquid huiusmodi, ex natura tamen operis contra diuinam agitur reuerentiam. Sicut enim in periurio inducitur ex natura actus Deus, quasi testis falsitatis, quamuis periurans non credat Deum testificari falsum, nec intendat quòd Deus attestetur (quia attestaretur contra ipsum periurum) ita hic superstitiosus vtitur Deo tanquam colendo falsitate seu falso cul-

tu, quantum est ex natura cultus, quamuis sc[illegible] quod Deo non placet, nec intendat Deum, sed h[illegible] mine. fallere. Et propterea sicut ibi est peccatu[m] mortale ex suo genere, ita & hic.

Superstitio autem diuinum cultum indebit[e] quasi superfluum exhibens, si contemptus & sca[n]dalum desit, peccatum est communiter venial[e] quia non contra sed præter diuinam reuerent[iam] hoc est. Et appellatur cultus superfluus secundu[m] se quicquid in eo sit nō ordinatum ad interiore[m] cultum, qui est cultus spiritus. Vnde action[es] [illegible] iucunditates quæ solùm ad exteriora vtiles [illegible] ad superfluum cultum spectant. Secundum [illegible] statuta ecclesiastica quicquid in eo dicitur a[illegible] supra rubricas seu statuta, vt si dicatur bis all[e]l[uia] vbi semel scriptum est, & si fit in missa cruci[s si]gnum vbi non mandatur fieri, & si plures acc[olyti] aut cantores quam consuetum sit parentur.

Obseruationum superstitio potest esse quadrupl[ex]

SVperstitio autem obseruationum quadrifari[e] partita est. Et prima est superstitio obseruat[io]num artis notoriæ, qua certa ieiunia & oratio[nes] fiunt secundum instituta illius artis ad acqui[ren]dum scientiam per infusionem. Et hęc superst[itio] est peccatum mortale propter initam societa[tem] cum dæmone, de cuius institutione hæc ser[uan]tur, & inutiliter, quia dæmonum non est infu[nde]re scientiam animabus nostris. Secunda est sup[er]stitio obseruationum, vtendo lapidibus, herb[is], [li]gnis, animalibus, imaginibus, carminibus, [illegible] ad faciendum aliquid, puta, sanandum dolor[em] capitis, curādum caballum, sistendum sangui[nem], medendum vulnus, &c. Et de hac dictum est [illegible]

rius quum de incantatione dictum est, vide ibi. Tertia est superstitio obseruationum ex præsagijs futurorum bonorum vel malorum conceptis propter incidentia, vt si sternutare contingit surgentem, redire ad lectum: si offendere ante hostium exeuntem, redire domum, & sic de minutiis huiusmodi vanitatibus. Et si hæc quidem fiant aut vitentur vt communiter videtur fieri, quia scilicet timent homines significari aliquid mali ex nescio qua causa peccatum veniale communiter videtur, quia licet appareat multa horum ad gentilitatis superstitiones olim spectasse, quia tamen nunc non vt instituta religionis hæc sumuntur, sed tanquam quasi experta aut solita ex maiorum traditione hæc habentur, inter alias hominum vanitates computanda hæc sunt, & tolerari possunt, quum nulla adest comes sinistra intentio. Et scias quòd potest homo quandoque absque omni peccato ex aliquo præsagio cauere prudenter ab imminentibus, dubitando ne præsens occursus sit signum futuri, ex communi vtriusque causa cœlesti, vel etiam diuina prouidentia, sicut de somniorum obseruatione & diuinatione dictum est, vt si quis cadens corporaliter timeat aliquem casum ibi futurum in statu vel honorum, &c. propterea tamen non desistat ab operibus prudenter agendis, sed cautus vigilet, &c. potest enim esse vt iste casus effectus sit causæ futuri casus, & propterea significet illum. Quarta superstitio est obseruationum in verbis, aut rebus sacris portandis, dicendis, vtendis, adiunctis aliquibus conditionibus non malis quarum ratio nescitur, vt patientes spasmum neruorum, primo carlino oblato Christi cruci in parasceue vtuntur pro remedio, confecto ex illo annulo, & sic de similibus.

Quantum

Quantum enim apparet in huiusmodi sup[...] tio intervenit, quoniam variæ conditione[...] rent. Si tamen ex mera deuotione fiunt, & nisi à Deo in[t]endant & expectant effectum, tantes Deum inspirasse alicui sancto viro h[...] modi conditiones, non audeo damnare, sed [to]lerabile mihi videtur.

Suspensio à diuinis officijs non semper est peccatum, sed pœna peccati, vel alicuius vitij.

SVspensio vna ex censuris ecclesiastici[s] (qua homo à iure seu à iudice excluditur ab exequutione ordinis vel officij ecclesiastici) pœna [...] culpa, incurritur tamen communiter propter [cul]pam. Non oportet autem peccare mortaliter [ad] hoc vt incurratur suspensio, sed potest ex [ve]niali peccato incurri suspensio. Quod ex eo [...] quod excommunicatio minor potest incur[ri] solo veniali peccato. Constat autem excom[muni]cationem minorem à maximis excludere, [...] susceptione sacramentorum omnium, quæ maxima bona spiritalia, & maximè necessar[ia] humanam salutem, &c.

Suspẽsio igitur ab exequutione ordinis ve[l be]neficij, vel ab ingressu ecclesiæ, vel à solen[nitate] diuinorum, vel ab omnibus his & similibus [...] dens, non est tantæ malignitatis vt suppo[...] ferat secum peccatum mortale, sicut excom[muni]catio maior. Et potest suspensus absolui [ab ex]communicatione maiore & minore, & [...] tis, & communionem sumere, & postea ab [...] suspensione, quia suspensio non operatur [...] limites ipsius, hoc est, quia si suspensio est a[b ordi]ne, non excludit nisi ab ijs quæ sunt ordinis

a iurisdictione, nõ excludit nisi ab ijs quæ sunt iurisdictionis, & sic de alijs: & propterea reliqua sunt licita. Casus autem quibus incurritur suspensio, multi valde sunt. Et quia solos clericos propriè tangunt, ipsi de seipsis loquantur.

Iudicans leuiter & per suspicionem peccare potest.

SVspicio, qua ex leuibus indicijs malam de proximo opinionem habemus, peccatum est, quia actus est voluntarius à recta ratione dissonans. Non enim ex leuibus moueri in animo nostro debemus contra nostros proximos. Est autem nonnulla iniuria, mala opinio absque rationabili causa. Et quoniam suspicio ambiguitatem quandam in seipsa claudit, ideo quandiu intra ambiguitatis latitudinem manet, quantumcunque crescat, nunquam est iudicium, quod definitiuam determinationem sonat, ac per hoc quantumcunque suspicio sit temeraria & vehemens, & æstimatio firma, nunquam est peccatum mortale, quia non est iudicium temerarium, sed æstimatio temeraria: quia non interuenit tunc completè contemptus proximi, dum non prorumpitur in definitionem. Si enim proximum completè despiceret, prorumperet in definitiuam sententiam & diceret in seipso, Ioannes est peruersæ mentis: & non diceret in seipso, Quantum mihi videtur, Ioannes est peruersæ mentis. Hoc enim est suspicantis, illud iudicantis. Vnde iudicium temerarium de scelere personali proximi, est peccatum mortale, suspicio autem temeraria quantumcunque vehemens, est peccatum veniale.

Obloquutio amicitiam inter amicos minuens vel destruens, peccatum est.

Susurratio

SVsurratio (hoc est obloquutio ad amici- tollendam inter aliquos) peccatum est m- ex suo genere, quia tendit ad nocendum p- mo, vtpote tollere volens maximum bonum, licet amicum. Et est grauius peccatum quàm c- tumelia & detractio, quanto amicitia melior fama & honore. Contingit tamen susurratio- esse peccatum veniale propter imperfect- actus, vel ex parte intentionis, quia non in- contra amicitiam, licet materialiter dicat al- prouocatiuum contra amicum. Et hoc n- uitate nocumenti actus redeat in natur- speciei, quia tunc esset peccatum mortale- detractione materiali dictum fuit. Vel ex - eius quod dicitur, puta quia minimum est ad p- uocandum contra amicum. Vel ex parte mo- quia iocosè dicitur, & non serio. Commun- enim hæc sunt venialia.

Temeritas dupliciter considerari potest.

TEmeritas (qua absque ratione regulant- ta fiunt) manifestè peccatum contra - rationem est. Et dupliciter inueniri consueu- ex impetu appetitus passione affecti, vt ap- iratis. Vel ex contemptu regulæ directiua- tet in superbis despicientibus aut quasi de- tibus subiici alienæ regulæ, & temere prop- agentibus ea quæ fecisse postea pœnitet.

Est autem peccatum veniale vel mortale - ritas secundum subiectam materiam. Si en- cosa aut officiosa est materia, veniale pec- est. Si autem perniciosa, peccatum mort- quia contra dilectionem Dei aut proxim. -

Deum tentans præſumens explorare ſuam naturam, peccat grauiter.

TEntatio Dei (qua homo explorat diuinam potentiam, ſcientiam vel voluntatem) peccatum eſt mortale ex ſuo genere, quia irreuerentiam exhibet diuinæ excellentiæ, dubitando de illa. Et hoc intellige formaliter, hoc eſt de tentatione Dei ex intentione tentandi Deum, quemadmodum de cæteris vitijs formaliter doctrina intelligenda eſt. Aduerte tamen hic duo. Primum eſt, quòd circa voluntatem Dei aliud eſt quærere humiliter à Deo inſtructionem quid circa aliquid particulare velit, ex aliqua rationabili cauſa, & aliud eſt quærere à Deo inſtructionem ſeu notitiam eiuſdem abſque rationabili inquirendi cauſa. Primum enim ad charitatem, humilitatem, ac prudentem religionem ſpectat, & propterea licet petere ſignum ad hoc opportunum. Secundum autem ad irreuerentiam diuinam ſpectat. Si enim diuinæ excellentiam voluntatis homo reuereretur, non niſi ex rationabili cauſa præſumeret quærere ſecretum illius velle nolle, vt experimur in hominibus, nullus enim abſque irreuerentia principis quærit abſque rationabili cauſa à principe quid ipſe velit, ſicut nec quid ſciat aut quid poſſit. Secundum eſt, quòd tentare Deum materialiter (hoc eſt non intentione explorandi diuinum poſſe, aut velle) non eſt peccatum mortale, niſi magnitudo ſeu qualitas tentationis reducat actum in naturam ſuæ formæ, ſicut de alijs peccatis dictum eſt. Eſt tamen Dei tentatio materialiter tantum, imperfectum quid in ſpecie tentationis, & ideo venialis eſt imperfectio actus ex parte formę. Poteſt etiam eſſe venialis propter

actus

actus imperfectionem ex parte actus, vt in pri motibus.

Falsum in iudicio testimonium proferens, grauissimè peccat.

TEstimonium falsum in iudicio proferre, peccatum est ex suo genere mortale, quia iniustum. Negare quoque testimonium si articulus necessitatis vrget, peccatum est mortale, vtpote in damnum proximi vel communis boni cedens. præceptum enim affirmatiuum de ferendo testimonio, pro loco & tempore obligat, & propterea si tunc non vult homo parere perhibendo testimonium necessarium, non excusatur à mortali. Extra iudicium autem falsum testimonium iudicatur sicut mendacium.

Timor potest multipliciter effici peccatum.

TImor nullum est secundum se peccatum. Potest tamen multipliciter fieri peccatum. Ex modo timendi, puta si plus aut minus timeatur quàm oportet. Et ex collatione vnius timendi ad aliud timendum. Et hoc est quando [illegible] mortali vt si plus timeatur occisio corporis quàm mortis animæ, plus timeatur ira principis quàm ira Dei, & sic de similibus.

Ponitur quoque speciale peccatum timor; tristitia de bono alterius, quia nociuum est nobis aut alijs, si temerarius est timor. nam si veritati rationabili æstimationi innititur, nullum est peccatum moderata tristitia de alterius prosperitate ex qua bonorum oppressio venit.

Ludus ad virium ostentationem in quo mors corporalis sequi possit, prohibitus esse.

Torneamenta

TOrneamentum (hoc est ludus quo ad ostentationem virium & audaciæ milites multi ex cõdicto conueniunt & congrediuntur temerè, ita vt sæpe mortes hominum inde proueniant) peccatũ esse mortale constat ex admixta pernicie vitæ humanæ, siue in effectu siue in periculo frequẽti, absque rationabili causa. Vnde tales ibi vel propterea mortui, carent ecclesiastica sepultura, etiamsi ad pœnitentiam conuersi fuerint, vt canonica iura disponunt.

Rempublicam tyrannicè occupare peccatum est grauissimum.

TYrannis qua respublica occupatur, vel quãtũ ad dominiũ, vt cõtingit ijs qui se vi Dominos constituunt, siue immediatè siue mediatè coacto consensu subditorum. Vel quantum ad effectum modumq; regiminis, vt contingit ijs qui quãuis veri sint domini, non quærunt publicũ bonũ sed proprium, est peccatum mortale grauissimum, vt pote contra bonum publicum, & tanto peius quãto remotius est, à pœnitentia. Regnandi siquidem amor tantus est, vt non permittat tyrannũ quo ad dominium, conuerti ad pœnitentiam, vtilis quoq; boni ꝓprij amor radicat⁹, difficillimè euelli põt.

Sed nunquid gubernante tyranno (qui scilicet non habet legitimè dominium, sed tyrannicè occupat illud) peccent illi, qui recurrunt ad ipsum pro iustitia? quia inducunt illum ad actum quem non potest licitè exercere.

Respondetur quòd excusantur à peccato inducendi tyrannum ad actum & opus sibi illicitũ petentes ab illo iustitiam, quia non petunt actum illicitum, sed iustitiam actus illis illicit. Sicut enim luxuriosa sanctè consulitur vt nõ adulteretur, sed fornicetur, hoc est, minus malum committat, quia

subintelligitur si luxuria vti vis, ita occupa-
dominij sanctè suadetur, quòd minus malè v-
dominio illo. constat autē quòd minus malè
tur qui vsurpato dominio vtitur in actibus &
ribus aliàs iustis, quàm si in actibus aut oper-
aut etiam omissionibus iniustis & perniciosis
publicæ aut particulari personæ vteretur. Ead-
ratio est de suadente & petente. Et propterea
interpretandæ sunt petitiones tam iustitiæ, qua-
honestæ gratiæ, quæ offeruntur tyrannis, sci-
li vis, seu ex quo vis detinere & exercere h-
minium, vtere illo iustè, vtere honestè, vt-
vtere ad vtilitatem publicam, & priuatorum
ut decet dominum. Attestatur quoque ho-
licitum communis vsus omnium qui sub ty-
nis & dubijs dominis degunt, dum absque
scientiæ scrupulo passim omnes ad tyrann-
dubios dominos recurrunt ac si essent dom-
Hoc enim signum est licitum esse hunc ad tyra-
nos recursum, quia alienū à ratione est, vt om-
(inter quos sunt viri probi) errent, & pecc-
absque remorsu conscientiæ. Attestatur etiam
supradictæ interpretationi intentio recurrēti-
ad tyrannos. cōstat namque quòd non inten-
ipsi petere, vt tyrannus vtatur tyrānide, vt vsur-
actum iudicij, quoniam mallent vt cederet t-
nidi & iudicio, sed ex quo vsurpat sibi domin-
ac iudicium, intendunt vt iustè, vt piè vtatur v-
pato dominio, & vsurpato iudicio. Et quòd inte-
dunt, hoc petunt ita quòd nec intendunt, nec
tunt actum vsurpatum, sed qualitatem sanctam
actu vsurpato exercendo.

Vectigal diuersis respectibus dici potest iniquum.

Vectigal-

VEctigalia iniqua non solum sunt quæ imponuntur à nõ habentibus potestatem, vtpote tyrannis, sed quæ ex forma vel ex fine, aut ex abusu, aut ex materia constat esse iniqua. Et ex forma iniusta vectigalia sunt, quæ æqualitatem proportionalem non continent, sed plus grauant minus grauandos. sicut enim communes honores æqualitate proportionali distribuendi sunt, vt digniores plus honorentur, &c. ita onera communia sic distribuenda sunt, vt secundùm ratã à quolibet tolerentur, & propterea iniusta ex forma sũt vectigalia quæ onerant improportionaliter, hoc est plus grauant minus grauandos. Et hæc manifestè videntur quæ pro ijs quæ vehuntur ad vsum proprium exiguntur, quoniam radix vsus est indigentia, ita quòd quanto homo magis indiget, magis vtitur. qui enim plures habet filios, plus indiget, ac per hoc plus vtitur, & sic cõsequenter plus soluit vectigalis: ac per hoc de primo ad vltimum qui plus indiget, plus grauatur vectigali, quod est iniquum. Gabellæ igitur pro ijs quæ deferuntur pro vsu proprio, iniquæ sunt, & secũdùm leges ciuiles (C. de vectigalib. l. vniuersi) pœna capitis plectẽdi sunt exigẽtes tã pro ijs quæ deferuntur pro vsu, quã ijs quæ deferuntur pro seminando, quàm ijs quæ deferuntur ad fiscum. Vnde huiusmodi vectigalia nõ tenentur homines soluere. Sunt quoq; iniqua ex fine vectigalia, quæ nõ pro publica vtilitate, sed pro bono proprio principis imponuntur Nec obligantur subditi ad soluendum huiusmodi vectigalia, quoniam tyrannica non politica sunt huiusmodi vectigalia ex proprio fine. Sũt etiã violenta ac iniqua ex abusu vectigalia imposita rite pro tẽporali necessitate, puta pro muris ciuitatis construendis, si post completa mœnia perseuerat

illorum vectigaliũ exactio, quia princeps n...
Violentæ namq; rapinæ sunt manifestę, & pro-
rea non obligant in foro conscientiæ. Similite
obligant si imposita sunt pro cõstituendis mu
& tamen non applicantur ad muros constr...
nisi pro forma, sed imbursantur à principe aut
ctoribus. Et breuiter si nõ fit id pro quo impo
sunt vectigalia, iniqua sunt ex abusu, & fraudes a
rapinæ sunt, nec tenentur subditi soluere in for
conscientiæ.

Reputantur quoque ex ciuili iura iniqua vecti-
galia ex materia, quæcunque imponuntur ...
lijs quàm super ij, quæ causa negotiationis ...
tur. C. de vectigalib. l. omniũ. Et extenditur ne-
tiationis nomen in proposito ad vænalitatem, ita
quòd quæ deferuntur ad vendendum, sunt ma-
ria vectigalium, reliqua quæ pro vsu suo & fam
suæ deferuntur, exempta sunt ac vectigalibus ...
tis. Vnde non ligant in foro conscientiæ hu-
modi illicita vectigalia ex materia.

Iustorum autem vndique (scilicet ex agẽ...
ma, sine vsu, ac materia) vectigalium fraus ...
est mortale ex suo genere, vtpote nocum...
ferens reipublicę & ad furti vitiũ ...
peccatum mortale interuenit in hac ...
non ex inobedientia præcepti obligantis ad
tale, nec ex vinculo pœnæ appositæ contra ...
gressores, sed ex natura debiti reipublicæ no...
luti quomodocunque sonet statutum, quia ...
quòd vectigali iustum est, tollit homo fraudul.
reipublicæ quod suũ est. Nec refert an respub.
per suos ministros sibi exigat, an per ...
ipsa védidit, quia vectigal reipublicæ soluitur ...
cuiq; que soluatur, & à republica tollitur, quan...
cunque nõ soluitur, & nihilominus iniuria ...

qui emit tãquam subrogato. Nec excusat fraudẽ à peccato mortali, quia institutores vectigalium & emptores præcognoscũt, quòd fiét multæ fraudes absque restitutione, nisi cõperiantur in facto fraudis, sicut non excusantur dispensatores rerum communitatis, aut domini, aut ciuis à crimine furti, ex hoc quod communitas, aut dominus, aut ciuis præscit huiusmodi suos dispensatores fraudulentos esse, sicut nec Iudas excusatur à furto ex loculis, ex eo quod Dominus præcognoscebat quòd fur erat. Institutio enim & venditio & emptio vectigalium intelligitur secũdùm id quod debitum est. Et licet necesse sit vt fraudes eueniant: væ autem homini illi per quem fraus euenit.

Notanda sunt plura in materia vectigalium.

OCcurrunt circa vectigalia adhuc quinque notanda. Primum circa autores. Nam secundum canonica iura extra de verbo. sig. super quibusdam declaratur illa esse, pedagia, salinaria, ac guidagia interdicta, quæ non apparent Imperatorum, vel Regum, vel Lateranen. Concilij largitione concessa, vel ex antiqua consuetudine a tempore cuius non extat memoria introducta, ita quòd quantum est ex parte autoris, quatuor numerantur legitimi autores, scilicet Imperatores, Reges, vniuersale concilium, & antiqua cõsuetudo sine memoria initij.

Et scito quòd sub appellatione concilij clauditur Papa etiam solus, quia ab ipso concilio autoritatem habet. Et similiter sub appellatione regum comprehendi videntur ciuitates hãbẽtes merum & mixtum imperium, non recognoscentes superiorem aliquẽ in temporalibus sub quo sint, quia eadẽ ratio videtur de istis & Regibus. Imponẽtes

noua pedagia vel augentes antiqua sine legi-
autoritate, peccant mortaliter rapinæ crimi-
Secundùm circa exactores, quòd exactores in
istorum vectigalium, si sunt iniusta manifestè
ex parte autoris, vel formæ, vel finis, vel materiæ
vel abusus, & breuiter quomodolibet sint ini-
manifestè, non excusantur ab iniquitate mort-
Si autem non sunt manifestè iniusta, sed in dubium
ab aliquibus vertuntur, alijs affirmantibus iu-
excusare videntur subditi exactores, quia in d-
bijs obedientia excusat. Qui verò non sunt ...
..., aut non ex obedientia faciunt, non debent se
periculo iniustæ exactionis exponere. Et ...
minus memẽto excõmunicationis cõtra exac-
res pedagiorũ prohibitorũ. Tertium, circa exem-
ptos à vectigalibus. Nã à clericis & personis ec-
siasticis pro se aut rebus suis, quia non negotia-
causa deferunt, exigi nequeunt vectigalia. c. quan-
quam. de censib. lib. 6. Vbi habes censuras eccle-
siasticas, scilicet excommunicationis contra sin-
gulares personas, & interdicti contra communi-
tates, donec extorta restituerint. Quartũ, circa præ-
sumptionem iuris de vectigalibus, quia in cap.
quanquam de censib. in 6. dicitur, quanquam pe-
dagiorum exactiones tam iure canonico, quàm
ciuili regulariter meritò sint damnatæ. Ex hoc
namque textu apparet, quòd cõmuniter vectiga-
quæ & pedagia vocantur, sunt damnata. Et intel-
ligo hoc verificari propter materiam, quia limi-
negotiationis excedunt, & propter formã quan-
ad immoderatum valde grauamen, & propter n-
uitatem, & propter iniustam causam aut in prin-
cipio, aut in prosequutione. tot nãque cõditiones
exiguntur ad iusta vectigalia, vt difficile fortè
inuenire vectigalia iusta, & propterea meritò dam-
Ita

nata regulariter dicũtur vtroque iure humano. Exigitur siquidé ad iustitiam vectigalium. Primò, legitima autoritas imponentis, de quo dictum est. Secundò, iusta causa finalis, quæ est solum bonum publicũ. Tertiò, iusta forma & vt non violetur iustitia distributiua, & vt nõ sit immoderatũ grauamen. Quartò, iusta materia, quæ solùm cõprehẽdit res negotiatorias. Quintò, iustus vsus, vt scilicet fiat illud publicũ bonũ pro quo imposita sunt, & demum quòd temporalia non prorogentur vltra suum tempus. Vbi nota quòd quia defectu autoris censentur illicita, si nõ apparet aliquis quatuor supradictorũ autorũ (ita quòd non præsumitur pro iustitia vectigaliũ ex parte autoris, sed cõtra illam si non apparet, vt in dicto c. super quibusdã clarè patet) similiter præsumédum videtur cõtra iustitiam vectigalium secundũ alias cõditiones si non apparent, tanto magis quanto regulariter dicũtur damnata. Et hæc dicta sint, vt prudens cõfessor in ijs quæ non apparent iusta, non cogat pœnitétes ad restituendum exactoribus vectigalium. Quintum est circa collectas. Prouerbium est, Facta lege, inuenta est malitia. Quia vectigalia quæ pedagia dicuntur, & vulgo appellantur gabellæ vel doanæ, &c. tot laqueis ac damnationibus subsunt, & de facto exiguntur gabellæ non solùm pro mercaturæ rebus, sed rebus ad vsum, miserri doctores multarũ animarũ, adinuenerunt: quod licet nõ possint per modũ vectigaliũ imponi gabellæ pro vsu, possint tamen per modum collectę imponi à cõmunitatibus, hoc adiecto moderamine, quòd imponant suis subditis tantùm, ita quòd forenses non teneantur. Sed distinctione hîc opus est. Nã hac in re aliquid est iuris, & aliquid est facti. Spectat siquidé ad ius, an collectæ huiusmodi

sint licitæ. Et siquidem verum est quod dictum est (scilicet quòd distributio onerum communium commensurata iis quæ vehuntur ad v[illegible] est iniqua ex forma, quia plus indigens plus v[illegible] ac plus grauatur) collectæ istæ iniquæ sũt. Appa[illegible] quoque alia iniquitas in istis, quia pro iis de[illegible] non negotiatorii æque grauatur pauper sicut [illegible] ues. Collectæ nãque pro communi bono grauãtes singulos deberẽt cõmensurari personis iuxta e[illegible] facultates, & nõ quod tãtũ soluat pauper quãtũ [illegible] ues. Si tamen cõmunitates sibiipsis imponẽtes col lectas, nõ ad cõmensurandũ solutiones rebus pro vsu vel nõ vsu, sed pro expediẽti ad quietẽ [illegible] cem ciuiũ modo colligẽdi pecunias opport[illegible] approbarẽt talẽ modũ collectarum, vt quilibet [illegible] sotũ soluat in porta secundũ ea quæ defert [illegible] portã, nõ video dãnationẽ aliquã, quoniã si p[illegible] communi bono quietis & pacis seipsos tali mo[illegible] grauare eligũt, nulli iniuriã faciunt. Et ad hoc arbitror tẽdunt doctores excusantes huiusmo[illegible] collectas etiam pro iis quæ deferũtur ad vsum. [illegible] sent quoque in collectarũ impositione & durati[illegible] ne cautæ supradictæ cõsiderãdæ ex parte finis & vsus; quia sine illis non sunt iustæ: nec obligan[illegible] foro conscientiæ ad soluendum illas ad factũ [illegible] ctat an secundum veritatẽ istę exactiones sint co[illegible] lectarum, an solo nomine ab excusantibus dicar[illegible] tur per modum collectæ. Differentia siquidẽ in[illegible] collectas & vectigal [illegible] quòd vectigalia imp[illegible] nũtur omnibus per portã aut passum, &c. vehen[illegible] tibus, siue sint subditi, siue peregrini, collectæ au[illegible] cantãt quod soli ciues aut subditi, &c. Et propter ea quum constet, quod omnes transeuntes opor tet soluere, cõstat, quod non collectam, sed gabel lam per modum gabellæ, imposuerunt & exigant

Si

Et quid adhuc egemus teſtibus ſi etiam ab omnibus gabellæ vocentur, ita quod nomen & rem gabellæ habent, ac per hoc iniquitatem. Non eſt igitur in genere huius conſcientiæ ſcrupulus nō ſoluentibus huiuſmodi vectigalia tam male excuſata ex colore collectarum.

Venationis vſus an & quando peccatum inducat.

VEnatio ſecundum ſe nullum eſt peccatum, quia vſus eſt naturalis dominij homini præſtiti ſuper animalia. Per accidens autem eſt peccatum multipliciter. Primò, ex incircumſpectione in actu venandi, vt ſi fiat cum periculo aut damno proximi, non conſiderando ſi homo percuti poſſit, aut damnum inferatur agris ſeu vineis, &c. Et tunc iudicandum eſt peccatum ſecundum temeritatem, periculum, & damnum ſi emerſit. Secundò, ex conditione perſonæ cui prohibitum eſt venari, vt ſi ſit clericus, nam cuilibet clerico interdicitur venatio & ſyluatica fatigatio cū canibus, & accipitres aut falcones habere, cap. omnibus. extrà de cler. vena. Et conſtitutis in ſacris pœna ſuſpenſionis imponenda ſtatuitur, ſi quis talium perſonarum in hac voluptate venationis ſæpius detentus fuerit, ibidem cap. Epiſcopum. Tertiò, ex conditione temporis, quia ſcilicet venatio impedit à debito cultu Deo tunc exhibendo, vt ſi quis propterea omittat Miſſam, aut ſeruitores ſuos ad hoc occupādo impediat audire Miſſam. Et ſimile eſt iudiciū de aliis diuinis, quibus intereſſe debet iuxta doctrinā Ambr. quæ habetur 96. diſt. c. an putatis. Quartò ex immoderato affectu, ex quo capite facile omnia humana opera fiunt peccata, ex oſa autem inuenitur venatio ſan-

ctis Hieronymo & Ambrosio, quia ad peccatum implicat & fortè specialiter, quia adducit Dominos à necessarijs expeditionibus, dum propter venationes minorem gerunt curam subditorum, & subtrahuntque seipsos reipublicæ, aut quia animum quasi ferocé facit, aut fouet in prosecutione & persecutione animalium cũ delectatione. Ex quocunque autem accidente fiat mala venatio, certum est non esse malam ex suo genere, ac per hoc constat esse licitã debitis adhibitis circũstantijs. Efficitur quoque quintò illicita venatio, si propterea dominus priuat populũ libertate capiendi animalia siluestria quæ in nullius sunt bonis, in loco vbi conueniũt esse capientiũ, ita quòd nec ex parte aliorum possessor aliquis damnificetur, nec ex parte loci alicui fiat iniuria. Huiusmodi enim priuatio tyrannica est, vtpote contra bonum commune libertatis & vtilitatis propter bonum propriæ delectationis, & perniciosa est si pœnam notabilem iiciat. Secus auté est si ab antiquo, cuius initij non extat memoria, venationes reseruatæ sunt domino. Et tunc etiam debet pœna moderata esse.

Venditio potest multis respectibus esse vitiosa.

VEnditio licet nullum sonet peccatum, multis tamen modis peccatum fit. Primò, in quantitate pretij, vt si vendatur res pluris quàm valeat, vel in se secundùm communem æstimationem seu vsum, vel vendentis: nam licitum est vendenti pluris vendere, si plus valet sibi, nõ quia pluris emit, sed quia commoda sibi tãtùm est, vt licet valeat decem, sibi tamen valet viginti. Secũdò, in fraude in substantia rei, vt si quis vnã rem vendat pro alia, vt aquam pro vino, vt faciunt miscentes vinum

vinum vt vigere,aut mel pro zucharo,vel fumum terræ pro reubarbaro, &c.vt faciunt mali aromatarij in confectionibus & medicinis, &c. Et hinc in multis artibus fraudulenta ac iniqua redditur venditio.vẽdendo vnã rẽ in toto vel in parte pro alia Et est ex suo genere fraus hæc mortalis.Tertiò ex fraude in qualitate rei,vt si vitiosam rem vendit pro non vitiosa.Est enim hic fraus & iniquitas manifesta.Secus autẽ si vendit rem (puta caballũ) vt est explicans se nolle pro defectu teneri: tunc enim si nõ pluris vendit quàm in veritate valeat, omnibus defectibus cõsideratis, nõ peccat, quãuis emptor fallatur à seipso,sic ꝗ si sciret tot defectus, non emeret.Sed si vendit pluris quã valeat in veritate,peccatũ est iniustitiæ in foro consciẽtiæ. Et est mortale ex suo genere,quia nocumẽtum infert proximo iniustè.Quartò, ex fraude in quantitate mensuræ,ponderis,aut numeri, quod constat esse mortale.Quintò, ex monopolio augmẽtatiuo pretij,nam & monopolium est prohibitum, & quantum de pretio augetur ex monopolio, tantũ iniquitatis apponitur pretio. Nec excusantur huiusmodi mercatores ex concessione dominorũ, quia nec ipsi domini excusantur à rapina,dum emptores cogunt emere tanto pluris, quia non possunt aliundè emere. Est enim monopolium huiusmodi non solùm in priuatorum hoc damnum, sed communis libertatis offensiuum, & ideo non est tolerandum.Sextò ex temporis expectatione, vt si pluris vendat quã valeat,quia non nunc, sed post annum pretium expectat. Est tamen hîc grano salis opus, primò ratione latitudinis pretij. Non enim consistit iustum pretium in puncto, sed distinguitur trifariam, aliud siquidem est pium, aliud moderatum,aliud rigorosum,Hinc enim fit,

vt res eadem in eodem loco ac tempore vend[i]
decẽ, vndecim & duodecim, ita quòd intra hu[ius]
modi latitudinẽ reputetur pretiũ iustum. Et p[ro]
pterea si venditor soluẽti nunc dat pro decem,
soluturo ad annũ nõ vult dare nisi pro duodeci[m]
iniustus nõ est, quia nõ exit terminos iusti pre[tij].
Sed si vellet quatuordecim, iniustè venderet, & a[d]
vsurã reducitur, vt infra de vsura patebit. Ex dict[a]
autẽ pretij latitudine cõtingit vt in eodẽ die pru-
dens negotiator multũ lucretur, emẽdo in pretio
miti, & vendendo in rigoroso. Secũdò ratione du-
bij. Nã si quis merces suas nõ esset in veritate nũc
venditurus, sed seruaturus in tẽpus aliud, in quo
creduntur verisimiliter plus valituræ quam nunc,
non intelligitur vẽdere pluris iusto pretio, si plu-
ris vendat quàm nunc valeat. Quod potest dupli-
citer fieri. Primò, vt vendat nunc pro illo pretio
tunc valebunt cõmuniter siue plus siue minus. E[t]
hoc caret omni scrupulo. Secundò, vt ex nunc d[e]
terminetur pretium. Et sic oportet pretium es[se]
moderatum, ita quòd stet intra limites dubij fu[tu]
ro illo tempore pretij. Verbi gratia, seruandi fru-
mentum ad mensem Maij, verisimiliter creditur
quòd valebit decem, & q poterit plus aut minu[s]
valere, nunc verò valet octo, licitum est mihi q[ui]
seruaturus ad illud tempus eram, vendere nũc d[e]
cem, ex quo verisimiliter dubitatur quòd plus a[ut]
minus tunc valebit, vt patet in c. nauiganti, ext[ra]
de vsur. Septimò, ex pacto de retrouendendo,
minoris vendit quàm valeat, quia palliatur s[ub]
venditionis nomine mutui acceptio. Et tunc a
venditore peccatum est, pro quanto participat in
crimine cum vsurario, si inducit eum ad hoc. Ver[ùm]
si iusto pretio venditur, & adiungitur pactum de
retrouendendo, & interim locando eidẽ qui ven-
dit

dit sub annuo censu honesto, censetur venditio licita cum omnibus adiectis pactis. Et fit frequenter huiusmodi venditio à constitutis in aliqua necessitate, nolentibus tamen abdicare à se usum illius agri seu domus quam vendunt. Et si rationẽ quæris, vide commentaria nostra in secunda secũdæ. Octauò ex loco vel tempore prohibitis, vt sunt tempus sacrum, & locus sacer. Diebus namque festis Deo dicatis non licet vendere nisi ad minutũ quæ ad cibum & potum ac medicinam vel articulum aliquẽ occurrentis necessitatis necessaria sunt. Tolerantur quoque illa, quę ex consuetudine nũdinarum aut aliter currunt, vt diffusè in verbo, festi dies, habes. In locis quoque sacris (vt in verbo, immunitas, habes) prohibitũ est vendere, eiiciente Domino vendentes de templo.

Actus vindicationis quandoque virtuosus, quandoque vitiosus esse potest.

Vendicatio duplex inuenitur. Prima, quę exercetur per principem seu iudicem contra malos. Et hæc est opus iustitiæ sanctum.

Altera est quæ fit seu appetitur ab homine priuato: hæc licet possit esse iusta, frequentissimè tamẽ est mala, & quantum ad effectum, & quantum ad exercitium. Nam quantum ad opus, vindicare se vel alios est illicitum cuilibet priuato, nisi quo ad actionem defensiuam, qua vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ: quia punire est actio habentis potestatem super eum qui punitur, ac per hoc est illicitum, immò vsurpatum, si à non habente super illum potestatem vindicta fiat.

Quantũ verò ad appetitũ, nullũ est peccatũ appetere vindictã, hoc est iustã punitionẽ: quia hoc est appetere iustitiã, & scriptũ est, Lætabitur iustus.

cùm

cùm viderit vindictam. Sed causa appetendi, ... catum ingerere potest, vt si ex odio, exsati... animi mei gratia vindictam affectem. Est igitur appetitu vindictæ peccatum, tum si quis vult seipsum facere vindictam, tum si ex malo an... contra hominem vult per iudicem vindictam... Oportet enim hoc fieri & appeti cum dilectio... hominum, & odio vitiorum, pro bono iustitia... pro bono pacis, vt alij non audeant contra bon... insurgere, & ne impunitas delictorum pariat... centiua vitiorum. Sic enim licet non solum ap... tere, sed quærere per officium iudicis vindictam illorum qui se vel alios offenderunt.

Consecratio virginum quando sit illicita.

VIrginum consecratio illicita redditur si in... ritate virgo non est quæ consecratur. Nec... cusatur ex hoc quòd occulta est virginitatis am... sio, & scandalum esset si non consecraretur, ... in sacramentalibus ecclesiæ actionibus non de... interuenire fictio, sicut nec in sacramentis. Et... fictio ista qua vt virgo se ingerit consecratio... quæ virgo non est, iniuriosa est sacramentalib... ecclesiæ, peccatum est mortale ex suo genere. D... remedio autem à multis dato occultè violatis vi... ginibus consecrandis ad euitandum scandalum vt nomen virginitatis in nomen castitatis aut c... tinentiæ mutetur, dicendum videtur quòd van... est, quia si officium consecrationis virginum p... spiciatur, apparebit quòd aut oportet virgin... consecrare per illud officiũ aut illud omittere, ... cut per officium quo cõsecratur Episcopus, op... tet Episcopum consecrari & similia. Nec puto d... ctorem aliquem qui officiũ huiusmodi viderit, h... consuluisse, sed solummodo quòd aliquę certim...

niæ illius officij & aliquæ illius orationes, mutato virginitatis nomine in nomen castitatis, fieri vel dici possunt, vt vel sic appareat illã benedici ad vitandũ scandalũ, quòd à ratione alienum non est. Sed aduerte, quòd virginitas sumitur in proposito, vt est nomẽ status, ita quòd sufficit ad cõsecrationẽ quòd sit virgo secundũ carnis integritatem. Tũ quia ecclesia vtitur nominibus vt plures vtuntur. Virginitas autẽ cõmuni vsu est nomen status, vt patet ex vsu. Et in euãgelio virgines distinguũtur in fatuas & prudentes, & Paulus virgines distingui in castas & non castas denotat, dum dicit. Despondi vos vni viro virginẽ castam exhibere. Et confirmatur, quia aliter ecclesia daret occasionem fallendi, nam & mulieres & puellæ cum totó mundo vocant virgines quæ carnis retinent integritatem. Et propterea si aliud quàm hoc ecclesia exigeret, quum ponit à puellis consecrãdis si virgines sunt, falli oportet ecclesiam, & tamen puellæ non decipiunt ecclesiam, dicentes se esse virgines, quãdiu carnis retinẽt integritatem, quia hoc intelligitur per esse virginem. Et confirmatur adhuc, quia in Pontificali Romano postquam dictũ est quòd Põtifex diligenter inquirat, ante consecrationẽ de ætate 25. annorũ, & proposito seruãdi virginitatem, subiungitur. Et insuper seorsum cum qualibet consecranda, de vita & cõscientia & carnis integritate. Vbi clarè patet explicari quid per virginitatem intelligat Pontifex inquirens, scilicet carnis integritatem. Et hæc sint dicta, ne putet quis puellas integras carne, mente autem & negligentia, seu complacentia pollutionum delectabilium corruptas à consecratione repellendas esse, quia irreparabiliter perdiderunt virginitatis virtutem. Possunt enim consecrari, quia

sunt

sunt verè virgines secundum statum, licet non secundum virtutem.

Prælati possunt peccare, suum gregem visitando.

Visitatio qua Episcopi seu prælati visitant gregem suum, illicita redditur, si non conformetur sacris Canonibus, & specialiter formæ præscriptæ in lib. 6. de censi. c. Romana.

Contemptus extremæ vnctionis peccatum est.

Vnctionem extremam quamuis non tenetur homo accipere vt necessariam ad salutem, contemptus tamen illius peccatum est mortale, non minus quàm quilibet alius contemptus alicuius mandatorum ecclesiæ.

Violatio votorum semper damnabilis est.

Voti violatio peccatum est mortale, quia perfidia cōtraria fidei Deo debitæ ex promissione ipsi Deo facta. Est namque votum promissio Deo facta de bono. Est autem promittere, constituere se debitorem eius quod promittitur. Propterea sicut ad virtutem fidei seu veracitatis pertinet vt seruetur pmissio facta homini, ita ad virtutem fidei religiosę spectat vt seruetur promissio facta Deo de re illa grata. Et consequenter religiosæ perfidiæ est violare promissionem factam Deo de re Deo grata, quam promissioné vocamus votum. Et scito quòd quando factum est votum de illo bono ad quod quis non tenebatur, perfidia voti est speciale peccatum mortale. Quando vero factum est votum de illo bono ad quod quis tenebatur, perfidia voti est circunstantia mutans speciem, & necessaria ad confitendum, vt si quis vouit non fornicari, si postea fornicatur,

illud est & in specie fornicationis, & in specie perfidiæ irreligiosæ.

Materia voti diuersis respectibus est consideranda.

ET quoniam frequenter contingit confessores de votis iudicare, ideo diffusiorẽ oportet sermonem facere. Primò, ex parte materiæ. Secundò, ex parte vouentis. Tertiò, ex parte impedimentorum occurrentium. Quartò, ex parte dispensationis seu commutationis. Quum enim materia voti sit solum modo bonum aut sub præcepto, aut sub consilio diuino contentum, alienum à voti materia, scito omne illicitum, omne quòd est contra consilium diuinum, & omne indifferens, ita quòd si quis voueat aliquid illicitum (puta occidere hominem, aut dicere verbum otiosum) vel aliquid contra diuina consilia (puta non ingredi religionem, non mutuare, non fideiubere, nõ facere eleemosynam) vel aliquid indifferens ad mortale bonum vel malum, vt non ire ad talem domũ, vestiri veste alba, non est validum votum, quia non est votum, quia promittitur Deo quod Deo non placet. Sed occurrunt hic multa declarãda. Et in primis quod qui de facto vouet aliquid illicitum, aut contra consilium, aut indifferens, peccat vouẽdo, quia abutitur voto, & quandoque quidem mortaliter, quandoque autem venialiter. In tribus siquidem casibus peccat mortaliter vouendo. Primus est, si vouet committere aliquod opus quod est mortale, vt occidere, mutilare, &c. Secundus est, si vouendo non facere ea quæ sunt consilij, habet animum ita pertinacem, vt intendat obligare se voto etiam in casu in quo cõsiliũ habet vim præ-

cepti, puta nō mutuare patiēti extremā necessitatem, & sic de alijs. Tertius est, si vouēdo huiusmodi vota stulta & displicentia Deo, cognoscit quod facit, hoc est, quòd attribuit Deo id quod Deo non cōuenit, s. acceptare huiusmodi vincula votorum, tamen vult hæc vouere. Nam esset peccatum blasphemiæ huiusmodi votum, vtpote quod sciens & prudens attribuit Deo quod Deo non conuenit. Secus autem esset si crederet Deo displicere talia vota, sicut peccata venialia displicent Deo, & nihilominus credens vo'ū valere, aut saltem quod valeat quan ū valere potest, faciat huiusmodi vota, nā tunc venialiter tantū peccat excusante illa ignorantia communi, & existente intentione non mala, sed promissione stulta. Venialiter autem semper peccat vouens quodcunque horum, quia displicet Deo stulta promissio, qualis est tam indifferentium quam oppositorum consiliorum, quam venialiū promissio Deo exhibita. Circa illicita deinde vota, nota contingere hæc sex modis.

Primò, promittendo opus in se illicitum, vt si quis voueat occidere aliquem. Secundò, promittendo opus bonum vestitum malo fine, vt si quis voueat dare eleemosynam ob inanem gloriam. Et neutrum horum est votum, sed peccatur vouendo & implendo. Tertiò, promittendo licitum ob illicitam petitionem obtinendam, vt si quis voueat offerre Deo mille aureos ad occupandum ciuitatem non suam. Et hoc votum blasphemia est, non votum, quia est facere Deum actorem seu participem criminis. Quartò, promittendo Deo licitum pro obtento illicito, quasi recompēsationem seu gratiarum actiones, vt si quis voueret se sacrificium Deo oblaturum pro obtenta aliena vxore. Et hoc quoque blasphemia, non votum est. Quintò, promitte-

mittendo licitum pro petitione licita, ex turpi tamen causa pendente, vt si quis habens concubinam voueat Deo centum aureos si cōcesserit sibi ex illa filium Et hoc votum est verè votũ, & obligat si conditio extat, quoniam votum nõ cadit super illicito coitu, sed super dono filij, præsuppolito illicito concubitu. Non tenetur tamen retinere concubinam, vt faciat quod in se est ad implédum votum, quia præsuppositum est malum & illicitũ. Sextò, promittendo licitum non pro aliqua petitione obtinenda, sed purè conditionaliter apponendo euentum illicitum, vt si quis voueat se ingressurum religionem si committet adulterium, ad hoc vt caueat ab adulterio, vel vt pœnitentiam faciat de adulterio, vel absolutè intendit in tali euentu obligare se ad tale votum. Et huiusmodi vota sunt verè vota conditionalia, & obligãt eueniente conditione & non alias. Circa indifferentium vota a sorte, quòd promittere Deo indifferentia (vt sunt ea quæ nec bona nec mala sunt) est stultum: prouenit enim ex stulta de Deo imaginatione, quasi Deo placeant humana, hoc est voluntaria opera, quæ non sunt moraliter bona, vt non filare in sabbato, non pectere caput, &c.

Verùm hoc intelligendum est de operibus indifferentibus manentibus in sua indifferentia. Nã si opera indifferentia ex aliquo respectu fierent bona vel mala moraliter, tunc cadere possent sub voto. Verbi gratia, tam ire quàm non ire ad domum Ioannis, est opus secundum se indifferens, sed si in Ioãnis domo sit, vel fiat aliquid attractiuũ mei ad malũ (puta ludus, vel mulier attrahẽs, &c.) tunc ire ad domum Ioannis non est indifferẽs, sed declinat ad malum, & non ire declinat ad bonũ. Et propterea si in huiusmodi casibus voueat quis

non ire ad Ioannis domum aut caueat sibi, ve est validum. Si tamen ex Ioannis domo cess[et] ludus aut mulier & breuiter ratio mali, cess[at] obligatio voti, quia cessat voti materia. Ex h[oc] ipso enim quòd non ire ad domum Ioannis no[n] habet amplius rationem cautelæ seu præseruatio[nis] à periculo, redit in naturam indifferentis, & sic n[on] est amplius materia voti. Hæc de materia voti.

Conditiones quatuor ex parte vouentis examinandæ.

EX parte autem vouentis quatuor conditiones occurrunt, fallacia, imperfectio actus, imperfectio ætatis, & subiectio. Inuenitur igitur fallacia quandoque in voto, vel quia non intendit vouere, sed simulat se vouere. Et quoniam hoc est decipere ecclesiam cui fit votum solenne, aut homines testes coram quibus aliquis emittere publicum votum, & dolus ac fraus nulli debet patrocinari, licet votum in veritate nullum sit, cópelli tamen debet ad implendum quòd ore ꝓprio Deo promittere se dixit, sicut compelli debet qui libe[re] ad seruandum contractum cum homine, licet nó intenderit promittere. Et nihilominus peccat mortaliter perniciosum incurrendo mendacium, qui solenne aut publicum votum cum animo nó vouendi fecit, & ratione irreuerentiæ diuinæ coram hominibus, & ratione scandali sequentis cui dat operam efficacem dum vouere se promulgans intendit monstrare se facto contemptorem votis. Vel est fallax votum, quia licet intédat homo verè vouere, nó intédit tamé seruare promissum. Et huiusmodi vota vera quidem sunt (quia ibi interuenit intentio vouendi cum promissio-

ne facta Deo de bono illi grato) peccat tamen mortaliter sic vouens. Nec minus tenetur coram Deo adimplere votum, quam si vouisset cum intentione seruandi promissum, quia ex suo iniquo proposito nihil reportat exemptionis à vinculo voti cui se subiecit.

Imperfectio actus in voto dupliciter inuenitur. Vel per modum primi motus, quando scilicet votum (hoc est promissio Deo facta) non est actus deliberatus, sed est promissio imperfecta, sicut in tentationibus fidei vacillatio absque cõsensu, non est deliberata infidelitas, & affectus ad occidẽdũ inimicum absq; cõsensu rationis, nõ est mentale homicidiũ complete, & sic de similibus. Et huiusmodi promissiones votiuę non sunt verè vota, sed inchoationes votorum, ac per hoc non obligant.

Alio modo inuenitur imperfectio actus votiui ex defectu plenæ ac discussæ deliberationis, vt cõtingit in votis quæ fiunt ex timore repentinorum malorum, aut ex magno dolore, aut ex leuitate animi, aut pronitate ad vouendum, & similibus. Et talia vota sunt quidẽ vera vota, sed minus plena.

Quod vt clare intelligas, distingue deliberationem dupliciter intelligi. Primo, vt sufficit ad constituendum actum deliberatum absolutè, sicut quodlibet peccatum mortale est deliberatum, ita quòd nisi esset deliberatæ voluntatis, non esset mortale peccatum. Alio modo vt cõstituit actum deliberatum ex modo deliberandi, sicut actus cum meditatione & discursu discussi concluduntur, acceptantur, eliguntur. Et sic non omne mortale peccatum fit ex deliberatione, sed multa homicidia, sacrilegia, luxuriæ, &c. cõmittũtur ex passione absque huiusmodi deliberandi modo. Vota ergo quæ ex deliberatione primo modo (hoc est ab-

ſolutè) fiunt, vera ſunt, quia deliberatio quæ ſuf-
cit ad conſtituendum ſeipſum ſeruum diabo
multo magis ſufficere debet ad ſeipſum debito
Deo cõſtituendum. Sed quia quantum ad modu
vouendi non interuenit deliberationis modus
dicuntur quòd ſunt vota hæc minus plena, vt pote
quibus plenitudo modi vouendi (ſcilicet per exa-
ctam deliberationem) defuit, & propterea ab. ex
difficultate huiuſmodi vota commutantur vel di-
ſpenſantur. Imperfectio autem ætatis (hoc eſt quæ
ante pubertatem) tollit voto religionis ſolemni
ſuam vim, ita quod profeſſus ante completum an-
num quartumdecimum, poteſt liberè redire ad ſe-
culum, vt habetur extra de regu. c. is qui in ſexto.
Et ratio huius eſt autoritas eccleſiæ irritantis vo-
tum religionis ſolẽne intra talem ætatem. Et hoc
ſiue perſona ſit doli capax, ſiue non, quia ſic ſtatuit
eccleſia. De alijs autem votis ſecus eſt, quia non
tam ad ætatem quam ad rationis plenum vſum
ſpectatur. Nam in quacunque ætate habeatur ra-
tionis vſus liber, ita quòd perſona eſt doli capax
(hoc eſt ad propoſitum vt diſcernat quid impor-
tat facere Deo votum) poteſt homo voto alio
quocunque ſe obligare, ita quod votum eſt vali-
dum quantum eſt ex parte ſui, quoniam tunc ætas
non tollit aliquid eorum quæ neceſſaria ſunt ad
votum, vt patet. Subiectio demum vouentis red-
dit vota conditionalia, hoc eſt ſi pater, maritus
dominus, Prælatus, &c. permiſerit, ita quòd ſubdi-
torum vota non ſunt ipſo facto inualida, nec ſunt
abſolutè obligatoria, ſed medio modo ſe habent,
quoniam obligant ſtante conditione ſubintel-
lecta, ſcilicet ſi ſuperiori placet, aut non diſplicet.
Dico autem placet aut non diſplicet, propter
diuerſam materiam voti, quoniam ſi votum ſit
ex

de rebus prohibitis subdito, subintelligitur si superiori placet. Et tunc subditus tenetur requirere bona fide superioris beneplacitum, explicando ei suum votũ, ad hoc vt integra fiat agat cũ Deo cui promisit, fortè enim concedet superior intellecto voto, quod negat nesciens subdit votum. Et si illi placet tenetur exequi suum votum, si non placet, irritũ est votũ, vt patet si episcopus vouerit ingredi religionem, subintelligitur enim si Papæ placet. Vnde tenetur requirere si Papæ placet, vt impleat votũ, an nõ, si placet, implere, si nõ, irritũ est votũ, quia episcopo prohibitũ est ingredi religioné. Et sic de similibus. Si quis tamen subditus in cõmunibus votis petat licentiã in opere quod promisit vt liceat sibi illud facere pro Deo, & nõ indicet quod de hoc vouerit, putãs sibi hoc sufficere, excusatur pro tunc ab exequutione voti superiore negante licentiam. Non tamen propterea votum est irritatum, quoniam ad irritationem voti requiritur voluntas superioris ad irritandum, quæ in proposito non interuenit. Vnde remanet obligatus ad petendum iterum quãdo prudentia suadebit petere licentiam operis promissi, donec irritetur votum. Si verò votum sit de non prohibitis subdito, subintelligitur conditio, si superiori non displicet, ita quod tenetur exequi votum, quousque superiori notificatum sibi votum displiceat, vt si patet si religiosus voueat dicere quotidie psalmos pœnitentiales. Tenetur enim illos dicere quousq; superior sciat & reprobet obligationé votiuam quam debet reprobare, vtpote Prælato præiudicialem. Et scito quod hæc quæ de votis subditorum dicũtur, intelligéda sunt quantũ ad illa in quibus sunt subditi, ita quod si aliqua sunt in quibus nõ sunt subditi, de illis possunt vota facere absolutè valida, vt si

Episcopus voueat dicere septem psalmos, aut d eleemosynam, quoniam in his non habet ma ligatas. Et similiter si vxor voueat non petere bitum coniugale, quoniam in hoc non est sub. sed par marito. Et sic de alijs similibus. habes tur hinc vnde discernas peccata transgressiontorum in ijs qui sub alterius sunt potestate co tuti, vt sunt pueri, puellæ, vxores, serui, ac religio & vniuersaliter illi qui vouent de alieno, hoc de eo quod sine alterius licentia licite dari aut ri nequit, vt si filiusfamilias voueat dare eleemosynam, quum nihil habeat nisi patris. Et sic de si milibus. De religiosorum votis specula... vide commentaria in Secunda Secundæ.

Votorum omissio quandoque vitiosa est, quandoque non.

EX parte deinde impedimentorum occurre tium, dicernere oportet quandoque voto omissionem quando est peccatum, & quando n Sunt autem occurrentia impedimenta voto duplicia. Nam quædam se tenent ex parte mate votiuæ, quædam ex parte intentionis persona uentis. Et ex materiæ quidem parte impedim tum exequutioni voti præstat quicquid imp ret votum quando fit, scilicet si materia vo cta est impossibilis, aut illicita, aut impeditiua liotis boni, aut indifferens, nam quodlibet ho impedisset votum ne fieret. nullus enim pote uere aliquid impossibile, aut illicitum, aut in ditiuum melioris boni aut indifferens, vt pat antedictis. Et vt rudiores intelligant, pona exempla. Vouit Rex ædificare, dotare, ornare monasterium, eiicitur postea à regno, & fit possibilis huiusmodi eleemosyna. Vouit alter

dare singulis sextis ferijs, perdit sanitatem, ita quod abstinere est ei illicitum. Si quis etiam post votum Ierosolymitanum vult ingredi religionem, adimplere votum esset impedimentum melioris boni, & propterea potest ingredi religionem non curando de priori voto. Si quis demum vouisset non transire per aliquem vicum, quia ibi manet mulier attractiua, &c. mortua muliere illa transire per illum vicum, factum est indifferens, & ideo non amplius ligat. Aduerte tamen hic circa casum superuenientis impossibilitatis seu iniquitatis, si impossibilitas superuenit toti materię promissę, aut parti, quoniam si impossibilitas venit super totum, non tenetur ad votum durante impossibilitate, sed si venit super partem, tenetur etiam tunc ad reliquam partem tunc sibi possibilem seu licitam. Et propterea persona habens votum castitatis & postea coniugata, consummato matrimonio non tenetur viuente coniuge ad castitatem totam, quia tenetur reddere debitum coniugi, sed tenetur seruare partem sibi possibilem & licitam, scilicet non petere debitum Et tenetur habere voluntatem implendi totaliter votum, quando erit sibi possibile seu licitum, scilicet mortuo coniuge. Ex parte autem intentionis vouentis quando certa est, vota possunt quæcunque impedimenta recipere, quoniam intentio vouentis sufficit ad quamcunque conditionem apponendam voto. Et propterea nullum votum obligat vltra seu extra limites intentionis personæ vouentis, hoc est quia præcise ad illud tantùm obligat ad quod vouens intendit se obligare, & nõ ad aliud. Sed quando vouentis intentio nihil apposuit limitationis, sed votum fecit simpliciter, oportet casus occurrentes secundum sacros canones & veri-

tatis doctrinam piè interpretari. Vnde qui vo. triduo ieiunare, aut aliquam eleemosynam da re absque præfixo tempore, tenetur adimple illo tempore quo ipsum nõ remordeat conscien tia quòd fuerit in mora, quoniam quandiu ei v detur quod non sit in mora, interpretando n e quod non sit elapsum tempus intẽtum ab ipso vo uente. Hinc enim intẽtio vouentis discerni potest

Caue autem ne fallaris, putans in varijs casibus & euentibus occurrentibus votum nõ ligare, qu persona quando vouit si hæc præuidisset, non fe cisset votum. Falsa est hæc imaginatio, & destru ctiua omnium humanorum contractuum. Nam namque coniugati non obligarentur ad connu gium, quia si præuidissent quæ euenerunt, nõ con traxissent tale matrimoniũ. Et similiter multi pro fessi non tenerentur ad religionem, quia si tunc quæ post occurrerunt cogitassent, non fecissent professionis votũ. Et sic de alijs. Caue ergo ne fal laris, sed de efficacia intentionis vouentis sentias ut ante dictum est.

Voti dispensatio cui competat.

EX parte demum dispensationis, commutatio nis, irritationísque, vota quandoque oportet confessorem iudicare. Vbi scito quod quia irritare votum, pertinet non ad ecclesiasticam autorita tem vniuersaliter, sed directè spectat ad potesta tem dominatiuam, seu quasi dominatiuam rei vo tiuæ, ideo ad irritandum votum subditi, sola po testas dominatiua cum voluntate irritandi suffi cit, ita quòd persona subdita non est rea fracti vo ti, si is qui habet dominium super re voto promis sa, non vult votum valere. Et ratio est, quia quili bet dominus potest vti sua libertate. Et hinc fit vt

vxorum

uxorum, puellarum, seruorum, puerorum, & religiosorum vota, si irritentur à maritis, parentibus, dominis, Prælatis, non obligent. Et quod plus est, si semel maritus aut dominus audito subditi voto cōsenserit, & postea reuocauerit licentiam, non peccat subditus, non adimplendo votum, sed peccat qui semel concessit & postea pro libito reuocat. vt habes ex xxx. cap Numer. adiuncta glossa Augustini, & diffusè in commentarijs nostris prædictis. Ad dispensandū verò votum exiguntur duo, autoritas ecclesiæ, & causa rationabilis. Et de autoritate quidem ecclesiæ satis patet. De causa vero rationabili quòd requiratur supponimus hîc, vtpote discussum in dictis commentarijs, ita quod si Prælatus, etiam Papa pro libito dispensaret, non esset audiendus, quia non habet potestatem nisi in ædificationem ecclesiæ, nec est Dominus, sed dispensator, quod non potest absque ratione intelligi.

Rationabilis autem dispensandi causa est honor Christi, & vtilitas ecclesiæ, & vt vno verbo dicatur, maius bonum quam sit votiua exequutio, quoniam si ob maius bonum fit dispensatio, saluatur & maior Christi honos, & maior ecclesiæ vtilitas spiritalis. Consueuit autem oriri huiusmodi maioritas boni ex aliquo horum trium, hoc est si exequutio voti redditа esset illicita, vel inutilis, vel maioris boni impeditiua. Et propterea oportet magna vti ratione in dispensando vota, quia dispensatio tollit votum & quātum ad materiam, & quantum ad vinculum. Ad commutandum verò vota licet regulariter exigatur autoritas ecclesiæ, quando tamen euidenter constat in melius & gratius Deo commutari, nō est reus fracti voti qui sic commutat proprium votum absque alia autori

tate,

tare, vt si habens votum terræ sanctæ comm. in votum religionis, & sic d. similibus. Et ratio quia Deo cui promissio facta est, satisfit plenius dando maius & acceptius ei bonum. Et quia commutatio non tollit vinculum voti, sed mutat materiam, & commutatio de rigore iuris sufficere videtur si fiat in aliquid æquale, ideo ad commutationem voti vltra autoritatem ecclesiæ exigitur ad minus æqualitas materiæ, vt scilicet id quod commutatur æquiualeat exequutioni debitæ ex voto, & propterea si est votum peregrinationis, habenda est ratio nō solùm laboris, sed expensarum quas fecisset peregrinando, quoniam hæc omnia cadunt sub voto concomitanter. & sic de similibus. Ex parte autem causæ commutatio rationabiliter fiat, quamuis debeat aliqua impotentia aut difficultas aut maioritas materiæ aut vtilitas, aut aliquid eiusmodi vouere, si tamen gratiosè condescenditur in persona Dei à commutante, omnis occasio sufficere videtur, ex quo à gerente vices Christi commutatiuam habente potestatem acceptatur, quum sola materia commutetur, & semper concurrat petentis commutationem promptior voluntas ad exequendum commutatam quam promissam. Vt tamen commutatio tutior sit, cōmutet semper in aliquid melius quantumcunque parum melius.

Memento quoque confessor quòd omissio votorum non purgatur sola pœnitentia, sed post pœnitentiam de voti fractione, exigitur exequutio voto promissa, quia promissio Deo facta semper viua donec exoluatur, nisi reddatur impossibilis, aut illicita, & c. vt ante dictū est. Et propterea qui vouit aliquid efficere aliquo tempore & non seruauit promissum intra tempus, & ter-

tur ad pœnitentiam de fracto voto, & tenetur adimpiere promissum quàm primum potest. Et hæc intellige, nisi votum fuerit onus temporis, quia tunc sufficit sola pœnitentia. Appellatur autem onus temporis, quando votum est factum propter illud tempus præcisè, vt si quis vouisset ieiunare in vigilia sanctæ Mariæ Magdalenæ propter honorem Magdalenæ, si non ieiunat in vigilia illa, sufficit sola pœnitentia, quia ieiunium illud votiuum erat onus temporis, scilicet vigiliæ illius sicut ieiunia ecclesiæ in vigilijs, sunt onera illorum dierum præcise. Si verò vouisset ieiunare triduo intra mensem præsentem, si non ieiunauit, tenetur & ad pœnitentiam, & ad ieiunandum triduo quàm primũ potest, quia tale ieiunium votiuum non est onus illius temporis, sed tempus est appositum vt mensura intra quam debet impleri. Et sic de similibus iudica.

Lucrum ex mutuo an semper sit iniquum.

VSura (hoc est lucrum ex mutuo) iniqua est, quia aut bis venditur idem, aut vẽditur quod non est, hoc est, quia aut pecunia bis venditur, semel pro sorte & iterum pro lucro, aut vsus pecuniæ qui non est præter pecuniam, vẽditur. Et propterea est peccatum mortale, vtpote contra iustitiæ charitatem. Et quia vsura distinguitur in vsuram mentalem tantum & in vsuram extrinsecam, & vsuræ peccatum ex proprio genere est peccatum in exteriori opere consistens, quia est ad alterum iustitia, ideo tractandum est de vtraque, sed prius de vsura exteriore, quæ cõsistit in hoc quod est lucrari ex mutuo, interueniente pacto explicitè vel implicitè.

Lucrum

Lucrum vsurarium præsupponit duo ad hoc vt licitum reddatur.

VBi nota primò quòd ad lucrum vsurarium requiruntur & sufficiunt quantum est ex parte ipsius lucri duæ conditiones Prima est quod sit quid pecunia æstimabile. Secunda est quod ... suum. Vnde ex his conditionibus redditur ... declaratio multorum casuum. Primus ... mutuat ad hoc vt ille sit sibi amicus, non ... ra, quia amicitia non est pecunia æstimabilis ... la tamen potest hic conuentio ciuilis ... quia amicitia est res cui repugnat oblig... lis, quia amicitia est interior amor ... obligatum autem ciuiliter est necessitatum ... ita quod velit nolit tenetur exhibere illud. V... ridicula esset obligatio ciuilis ad amicitiam, ... pecunia æstimari non potest. Secundus est S... mutuat vt redhibeat suum apud petentem ... quomodolibet occupatum aut detentum ... vsura quia nihil lucratur, sed suum recuperat ... tius est. Si quis mutuat vt redimat vexation... suam, non est vsura, quia nihil lucratur ... sed quod suum est seruat, vt si quis mutuat ... comminanti sibi aut suis, & hinc exuit ... sumptibus quos oportet ad sui tutelam fac... sic de qualibet alia redemptione vexationis ... Quartus casus est. Si quis ex hoc quod mu... currens damnum, deducit in pactum vt ... sibi vltra sortẽ suũ interesse quod incurrit ex ... tuo. Ver. gr. quia accepit sub vsuris vt mutuet ... vel quia minoris vendit rem suam vt habeat ... cuniam quam illi mutuet, & sic de similibus ... la siquidem hic interuenit vsura, quia nullu... mutuo lucrum est, sed iq a vitatio proprij ...

decet enim mutuantem seruare se indemnem. Et hoc quo ad damnum emergens. Quintus casus est quo ad damnum lucri cessantis. Si quis pecuniam pro parata in promptu negotiatione expositurus in veritate, vt occurrenti casui necessitatis proximi ex charitate subueniat, mutuat, ac damnum cessantis lucri sibi persolui vltra sortem deduci in pactum, vsura non est, si duæ adsint conditiones.

Prima est quòd mutuans ex hoc mutuo impediatur verè à lucro, quod tunc non est quando mutuans habet aliam pecuniam quam potest mutuare, quia si aliam habet, nō impeditur ex mutuo à lucro. Secunda est, quòd non totum lucrum speratum ex illa negotiatione deducatur in pactum, quia lucrum in potentia non est adhuc, & potest multipliciter impediri, ac per hoc non valet tantum quantum si esset in actu. Et propterea si exolueretur totum, solueretur plus quàm debet solui. Vnde potest aliqua pars lucri cessantis ad arbitriū boni viri taxari vt sit contractus licitus. De quo diffusè vide in commentarijs nostris super secundam secundæ q.78. art.2 ad primum. Sextus est. Si quis mutuat alicui eo pacto vt remutuet sibi quando ipse indigebit, vsura est: quia obligatio ista pro quanto est ciuilis, est pecunia æstimabilis. Quamuis enim accipiens mutuum teneatur ex debito mortali ad remutuandum quando opus erit & poterit, non tenetur tamen ex debito ciuili, quale debitum oritur ex pacto. Vnde quum obligatio ista sit pecunia æstimabilis, non potest ex mutuo in lucrum duci absque vsura. Septimus est. Si quis mutuat alicui eo pacto vt veniat ad molendum in mola sua, aut ad emendum ab officina sua, aut aliquid huiusmodi, vsura est, quia obligatio ista ad molendum in hac mola, ad emendum

ab

ab isto, & huiusmodi, vendibilis est, & ideo
licet ex mutuo hoc lucrum alienæ obliga-
reportare. Octauus similis est isti. Si quis mu-
alicui domino temporali ex pacto, vt conce-
bi officium prætoris, vel aliquod aliud offic
vsura est, quia concessio ista vendibilis est. Pro-
pterea non licet ex mutuo lucrum talis conc-
nis exigere. Dicerne tamen in his casibus dic
cta. Alterum, vsurarium, & alterum licitum.
vsurarium lucrum est obligatio ad remun-
obligatio ad molendum in hac mola, oblig-
em ndum ab hac officina, obligatio ad co-
dum tale officium. & sic de similibus. Lic-
ro lucrum est merces debita pro mola, pr-
rum venditarum, stipendia & prouentus off.
sic de similibus, quia ista lucra non sunt ex m
sed ex alijs contractibus, seruitijs, industrij-
ris, officijs, &c. Et propterea in istiusmodi c
nō tenetur qui sic mutuauit ad restituēdum
cedem molæ, pretium venditarum rerum, st-
dia prouentúsque officij, & similia. sed vlt-
nitentiam de peccato vsuræ tenetur primo ad
laxandum vinculum obligationis de conti-
da mola aut officina, de continuanda ma-
tione in officio, quia huiusmodi obligatio e-
crum vsurarium & tenetur secūdo ad recom-
sandum illi pro ista obligatione, quæ ven-
erat, quamuis ille noluisset vendere ipsam. A-
bitrium autē boni viri spectat determinare q
tum pro huiusmodi obligatione restituendu
vt satisfiat secundum æqualitatem iustitiæ. N
est. Si quis mutuat domino vel communita
pacto, vt donec restituatur sibi mutuatum
soluat gabellas, vsura est, quia ex mutuo luc-
reportat exemptionis à debita solutione gab-

[illegible] rium est.

[illegible] humusmodi, [illegible] damnũ inferr proximo [illegible] Tum quia etiam [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] nec [illegible]

[illegible] le soluendo eidem mutuanti tot pro centenario, [illegible] mutuum ad hoc [illegible]. Et ideo

damnatur in cap nauigan. 1. de vsuris.

Notãda secũdo, quod quia lucrum [illegible] ex mutuo: ideo si quis nõ mutuat, [illegible] seu locat aut vendit pecuniam [illegible] piendi aliquid plus, non est [illegible] huiusmodi [illegible] rata iuxta [illegible] si aliunde quàm ex mutuo [illegible]

Et hinc habes [illegible] mus est [illegible] qui accommodat [illegible] [illegible] (vt [illegible] [illegible] publicè, quasi acerno [illegible] [illegible]) & [illegible] inde vult sibi lucrum [illegible] vsura, quia nõ ex mutuo, [illegible] & quasi locata p[illegible] lucrum [illegible]

Secundus est similis. Si quis [illegible] ad [illegible] in balneo [illegible] iusmodi, si inde vult moderatum [illegible] vsura.

Tertio. Si quis nummos aureos ven[illegible] genteis, & in moderatum lucrũ ex[illegible] vsura. Et ratio horũ & simiĩliũ [illegible] cunia in istis contractibus, [illegible] res quædam accommodatur, locatur [illegible] en dirum [illegible] cut licitè in similibus casibus aurum [illegible] tum, gemmæ, iocalia, & alia [illegible] accommodari, locari, aut vendi, cum lu[illegible] cro. Quartus casus est, cum lucrum [illegible] debitoris, ita quod postquam debitor [illegible] re debito, potest creditor duo lucrari, [illegible] conuentionalem, & aliquid pro interesse [illegible] ni emergentis, quàm lucri cessantis. Nul[illegible] dem excremẽtum huiusmodi est vsura, [illegible] non ex mutuo prouenit, sed ex mora debi[illegible] hęc intellige si & quãdiu cõtra volũtatẽ cre[illegible]

ſis contracta eſt & [illegible]. Nā ſi creditor proro gaſſet terminū [illegible] mora cōm- niſſa [illegible] cōtinuatione ſeu cōſeruatione [illegible] & [illegible] mora, nō [illegible] mo- ratus, ſi ſoluti [illegible] ſolutio nē. Et hæc d[illegible] mutuo explicito.

Vſura explicitè commiſſa diuerſimode conſideranda.

DE vſura autē cōſurgente ex mutuo implicito (hoc eſt, ex incluſo ſeu interpretato mutuo in alijs contractibus, puta emptionis & venditio- nis, &c.) dicēdum nunc eſt. Primus ergo caſus eſt. Si quis vendendo pluris non, pro & iuxta medio, ſed rigoroſo pretio vendit, quia expectat tempus quo ſibi ſoluendum eſt, vſuram committit, quia quaſi mutuum eſt expectatio temporis. Quando tamen vēditor ſeruaturus eſt res in aliud tempus ven- dendas, poteſt, vt ſupradictum eſt, vendere pluris quam nunc valent, iuxta ambiguum veriſimile pre tium futuri temporis.

Et ſimiliter, ſi quis expectans tempus futuræ ſolutionis, vendit pluris, iuxta veriſimile me- dium, ſeu dubium pretium tempore ſolutionis fu- turū excuſatur, vt ſi piper non valet ſex, & in Iulio creditur valiturū octo, aut plus vel minus: ſi ven- do nunc pro ſolutione ad Iulium pro octo, excu- ſor à decretali cap. in ciuitate tanquam emptio nō cōſummata intelligatur vſq; ad Iuliū, quo em- ptio erit in opere quæ nunc eſt in ſolo contractu, quaſi vēditio cum correſpondente ſibi emptione nunc inchoetur, & in Iulio conſummetur. Secūdus caſus eſt. Si quis emit minoris iuſtiſſimo pretio, pro eo quod nūc ſoluit, vſura eſt, quia ex tēpore pecuniæ

 ſolu

soluta plus habet quam pecunia valet.

Tertius casus est. Si quis debitor [illegible] annum, minus soluit nunc, quam [illegible] rem [illegible] debet centum, [illegible] tota summa [illegible] solutionis anticipatæ [illegible]

Quartus ca[sus] [illegible] assignandum [illegible] quia prius dat pecunias [illegible] metur honestum pretium [illegible] fugium, [illegible] est manifesta [illegible]

Quintus casus est. Si quis [illegible] pretio cum pacto de retrouendendo [illegible] locans venditori, & recipiens ad [illegible] que pro centum pretij dati, vsura [illegible] ibi vera emptio [illegible] ad mutuum palliandum [illegible] contractum [illegible] quod patet ex eo [illegible] minoris quam sit [illegible] pretium. [illegible] si super domo vel agro constitueret [illegible] censum ad rationem [illegible] pro centenario [illegible] annuatim, cum pacto quod possit [illegible] se liberare, quoniam contractus iste [illegible] tus est licitus per sedem Apostolicam [illegible]

Sextus casus est. Si quis pecunias [illegible] seu numulario, volens capitale saluum [illegible] lucri ab [illegible] liberatur, etiam si [illegible] quasi per centum [illegible] quid nummul[arius] [illegible] [illegible] lucrabitur, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lucrum [illegible] Si quis [illegible] [illegible] numm[ularius] [illegible] & lo[illegible] [illegible] pecuniæ [illegible] seu [illegible] aureos, [illegible] sunt contractus facti ad palliationem mutui.

Q[illegible]

Octauus similis huic [illegible]. Si quis egens Romæ pecunias accipit [illegible] mille [illegible] rationem [illegible], & [illegible] Romæ [illegible] dendi [illegible], vsura est, quia [illegible] ad palliandum mutuum sub [illegible].

Decimus similis [illegible] pecunijs palliat mutuo [illegible] se vendere tot pannos [illegible] octauo mense, & [illegible] emere illos ab eo [illegible] ingentis aureis nunc soluendis, & [illegible] octingentos, & [illegible] contractus pro mille [illegible] mense [illegible] est palliatum sub [illegible]. Nec excusatur [illegible] conditionis [illegible] pannos pro octingentis [illegible] quia [illegible] pactum de retrouendendo [illegible] ducentos, quod non interuenit [illegible], cum [illegible] in veritate non venderet illi nisi propter hoc lucrum.

Vsura mentalis dupliciter consideranda.

DE mentali autem vsura duo dicenda occurrunt, scilicet peccatum, & restitutio. Et peccatum quidem consistit in hoc quod speratur ex mutuo lucrum absque conuentione aliqua implicite vel explicite. Vel diligentissime distingue inter speratum seu desideratum lucrum vel ex mutuo, vel ex vera gratitudine animi. Nam si quis mutuat sub spe quod ex mutuo aliquid lucrabitur, vsuræ crimen incurrit, & restituere tenetur quicquid lucri ex mutuo sibi prouenit. Si verò mutuat quis sub spe, quod ille cui mutuat erit gratus, ita quod iure grati animi de suo pro mutui beneficio gratuito mittet munera aliqua, nō est vsura, nec tenetur ad aliquā restitutionē huiusmodi munerū, quia nō ex mutuo, sed ex gratuiti bene-

ficij collati recompensatione, ad quam bene- [illegible]
ex mortali debito tenetur, lucrum reportat. [illegible]
quia quandoque animi non concordant [illegible]
inde, oportet discernere distinguendo [illegible]
vtriusque (scilicet, mutuantis & mutuum [illegible]
pientis ac aliquid plus dantis) intentio est [illegible]
quod nec mutuans sperat ex mutuo, nec [illegible]
ex mutuo, sed sponte gratus [illegible]
nulla est vsura, nulla est opus restitutione [illegible]
vtriusque intentio tendit ad malum [illegible]
quod mutuans sperat ex mutuo lucrum [illegible]
aliquid plus, dat male libenter quasi [illegible]
seu redimens vexationem suam) mutuans [illegible]
rius mentalis est, & tenetur restituere [illegible]
lucratus est, quia vsurarium lucrum [illegible]
claudicat intentio tantùm ex parte accipientis,
quia scilicet qui accipit mutuũ, dat quasi inuitus,
quasi soluens vsuram, aut redimens suam vexatio-
nem, mutuans tamen optima intentione mutua-
uit, & accepit munera bona fide credens ex grati-
tudine sibi dari, nullum interuenit vsuræ pecca-
tum. Ad restitutionem tamen tenetur quando scit
non liberè sibi hæc donata, si ex illis factus [illegible]
cupletior, alioquin nõ tenetur ad restitutionem [illegible]
quia bona fide ad omnia se habuit, & sibi [illegible]
quia mala opinione concepta dedit. Si autem [illegible]
dicat intentio tantùm ex parte mutuantis [illegible]
quod mutuans corrupta intentione mutuat, & ac-
cipit aliquid plus, sed qui accipit mutuum, [illegible]
se donat ex animi gratitudine & beneuolentia [illegible]
ignota ipsi mutuanti) mutuãs inuoluit se pec[illegible]
mentalis vsuræ, & nõ potest retinere quod [illegible]
ter ex parte sua accipit, sed quantum est ex [illegible]
suæ conscientiæ teneretur restituere illi qui [illegible]
Verùm, si postea nouit gratiose sibi donatum, [illegible]

acceptare vt do[illegible], nec te[illegible] [illegible] eltiruere, [illegible] [illegible] [illegible].

Adhuc [illegible] mutuandem vsuram ex parte [illegible], [illegible] nullum mutuare alicui [illegible], & [illegible] mutu[illegible] [illegible] proptereamuoluntur [illegible] naturali [illegible] [illegible] ad eos qui digni sunt, diriguntur. [illegible] ex parte accipientis mutuum, si quis est gratus, & multa impendit obsequia ac munera alicui, vt ille ad ampliora beneficia mutui exhibendi gratiose ac beneuole prouocetur, ad nullum peccatum prouocat mutuantem.

Accipere ad vsuram [illegible] prohibitum.

AD vsuram accipere [illegible] peccatum secundum se est, quia [illegible] aliud est [illegible] mutuum accipiendum agere, ad vsuram [illegible] quorū neutrum habet [illegible] rationem, [illegible] est tamē peccatum esse, vt si absque rationabili causa quis subeat hoc damnum & [illegible] iniquitate. Nō est tamen mortale peccatum, sed veniale, ab [illegible] rationabili causa hoc facere. [illegible] tamen hic cautus lector & penetrator dictorū, quoniam aliud est loqui de accipiendo sub vsura, & aliud de inducendo hominem ad faciendam vsuram. Primum enim nullum sonat peccatum, vt dictum est: & ideo ex causa rationabili licet. Secūdum autē semper est peccatū mortale, ita quod nulla necessitate excusetur aliquis à peccato mortali quū inducit per se (hoc est ex intentione) aliquem ad peccandum mortaliter, dicente Apostolo, Digni sunt morte non solùm qui faciunt, sed etiam qui

consentiunt facientibus. M[illegible] tire, quã in lucere. Et [illegible] licitum [illegible] mutuũ accipere sub [illegible] ram [illegible] inducere ad [illegible] par[illegible] Hoc [illegible] tam, & [illegible] piat occasio[illegible] taret vsu[illegible] vsura [illegible] induce[illegible] illum [illegible] passioni qua patior vsuras.

De [illegible] scilicet, quod non licet [illegible] uem ad faciendum vsuram, nec etiam [illegible] vsurariorũ gestores, [illegible] nijs suo [illegible] fœneratore, quom [illegible] vsurarij, & participaret in crimine & [illegible] stitutionis. Circa participantes autẽ cũ [illegible] vsu rerum vsurarij, distinctione opus est. [illegible] res illa in seipsa [illegible] aliena, quia [illegible] ciũ sicut de participãtibus in re [illegible] lata, quam constat nullo titulo posse [illegible] cite ab alio, quia res aliena est. Si autẽ [illegible] na non est, distinguendum, an ex illo [illegible] tur vsurarius impotens ad restituendas [illegible] si non efficitur inde impotens ad [illegible] æquè potens remanet ad restituendum [illegible] lucratus est, potest licitè homo cũ vsurario [illegible] tiari, & dona ab eo accipere & [illegible] quomodolibet contrahere. Si vero [illegible] nor ad restituendã vsuras, non liceret contra[illegible] huiusmodi cum vsurario inire. [illegible] est, quia cum periculo iacturæ proximi neg[illegible]

[illegible] quod [illegible] quā [illegible] pertinax [illegible] quiſ [illegible] Vide [illegible] ſi [illegible] licet [illegible] quid ſimile, quia [illegible] ad reſtituendum, [illegible] & ab eodem emere, [illegible] ad [illegible] recipit ab alio quanta dat de ſuo. Et iuxta hanc diſtinctionem regulandi ſunt caſus qui occurrunt de victu vxoris, & filiorū ac familiæ vſurarij. Si enim hinc fit non ſoluendo (puta quia nihil [illegible] vſuras, nihil aliud lucratur,) [illegible] eſt, vt non liceat [illegible] regulariter loquendo [illegible] poteſt eſſe [illegible] vtiliter agerent negotium creditorum, vel ſpiritualiter [illegible] reſtitutionem, aut corporaliter [illegible] pignorata.

Vide de hac materia [illegible] ſuperius in verbo, reſtitutio. [illegible] quoque [illegible] accipientibus ab vſurarijs [illegible] eiſdem vt vſuras [illegible] idem eſt iudicium [illegible] cipiunt, ſed peius [illegible]

Pagas certas montis Genuenſis emere an ſit vſura.

COgor hoc in loco reſpondere quærentibus an ſit vſura emere pagas certas mōtis Genuenſis hinc ad triennium recipiendas, ita quod caſus eſt iſte. Ioannes habet in mōte Genuenſi loca decem, ex quibus iam computatum eſt quod debentur ei centum libræ, ſed quia non ſunt ipſi exoluendæ ante triennium, ideo vocantur [illegible] pagæ, &

pagæ, & tertio anno vocabantur maturæ, & [illegible] nes eget nunc pecunia, venditq; illas decem pagas acerbas pro septuaginta libris nunc [illegible] nunquid si ego sic emo, committo vsuram. [Re]spondeo omissis disputationibus, quod [non] interuenit vsura, quia est contractus [non] aut impliciti mutui, sed emptionis & [ven]ditionis quoniam Ioannes vendit ius suum [quod habet] super illas decem pagas, & non vend[it pa]gas, nec aliquod mutuum accipit [illegible] la. Quod non vendat ipsas pagas, ed [illegible] eo patet, quod Ioannes non tenetur [illegible] pagas, sed ius suum quod habet super [illegible]. Quod nullum accipiat Ioannes mutuum [illegible] patet, quia ad nihil restituendum ob[ligatur] solum ad assignandum mihi illas pagas [illegible] quia quicquid periculi hic est, ad [illegible] restat quod est contra naturam mutui. [Est] hic vera emptio & venditio iuris pag[a]rum. Et propterea si iusto pretio [illegible] erit contractus. Iustum autem pretium constat quod communiter inuenitur, absque fraude, [illegible] Et propterea si pagæ huiusmodi [illegible] communiter tunc currente, nullum pe[illegible] titur. Est autem rationabilis causa minoris [pre]tii ex eo quod res venalis inutilis per [illegible] nor est seipsa vtili ab hodierna die. V[illegible] ius pagarum acerbarum inutile sit vsque [ad tem]pus maturitatis, rationabiliter minus [illegible] noris venditur quam ius pagarum vtile [illegible] cut terra sterilis vsque ad biennium, minus [valet] quam ipsamet si esset vtilis hodie. Nec [illegible] diximus de venditione & emptione iuris p[aga]rum ex monte Genuensi, est singulare in illo [mon]te, quoniam hoc est commune communiter [illegible]

quo[illegible]

quorumcunque creditorum. Possum enim licitè emere ius tuum quod [illegible] habes ut ad [illegible] mille aurei hinc ad annum. & licitè emendo dabo tibi minus mille aureis, pro [illegible] debito licet diffinito & absque [illegible] ac labore exigibili, quoniam ius percipiendi ad annum mille aureos, minus est secundum rem, & secundum humanum vsum ac humanam æstimationem quam mille aurei, quia potentia etiam proxima minor est actu, & inter os & offam multa intercidere posse, prouerbium vetus est, non enim qui hoc ius emit, facit mutuum palliatũ, nec emit mille ducatos post annum, vt ratio temporis expectati cõstituat vsuram, sed emit ius aliquod ad habendũ post annum ducatos mille. & [illegible] periculo ius illud derelinquitur, quod est contra naturam mutui, vt dictum est de iure pagarum.

Quanto autem minoris mille ducatis emere debeo, relinquitur arbitrio boni viri, consideratis conditionibus temporum, copiæ pecuniarum vel penuriæ, &c. De monte autem ipso Genuensi & similibus, quia consistunt in facto, loqui nescio, nisi factum certum mihi proponeretur. Sed in communi loquendo, certum est q̃ si sunt annui census constituti super prouẽtus ciuitatis, liciti sunt. Nec aliquid obstat, quin cõmunitas possit se redimere. Et quoniam quomodolibet inceperint mõtes isti, hodie vt annui census communiter haberi videntur, ideo si sic est, sc. quòd in naturam transiere census, disputationes superfluæ videntur.

Et sic sit omnipotenti Deo laus, & gloria, pro perfecta vtcunque hac Summula, inter Hungaricę legationis discrimina. Posonij in die sanctæ Cæciliæ Anno salutis. M. D. XXIII. ætatis autem meæ quinquagesimoquinto.

DE

DE INTEGRITATE

confessionis quo ad peccata omnia.

Confiteri peccata [illegible] quis admisit, Lutherani non [illegible] negant esse necessarium [illegible] repugnare sacræ [illegible] possibile, quia scriptum est. D[illegible] qui intelligit? Nos autem dicimus [illegible] gelio confessionem peccatorum [illegible] nium & non obstare prophetæ [illegible] tam. Quod enim peccata omnia [illegible] faciant [illegible] confessione, ex ipsa [illegible] di sacramentum pœnitentiæ trad[illegible] do instituit hoc sacramentum, [illegible] enim Christus Apostolis, Quorum [illegible] cata, remittuntur eis, & quorum [illegible] ta sunt. In quibus verbis datur [illegible] sacramenti facultas [illegible] remittendi vel retinendi pec[illegible] Et ex hoc quod ministro com[illegible] cernedi, an remittédi, an retinédi [illegible] ius [illegible] pœnitentis, manifestè [illegible] portet ministru (nisi cæcus ministrare [illegible] si [illegible] pœnitéte est aliquod peccatú [illegible] est nosse si in pœnitente est aliquid [illegible] missioné. nã omne peccatú retinend[illegible] missioné cuiuscunque peccati hominis [illegible] quia nõ potest simul vnú peccatú rem[illegible] retineri. Nã mortalia peccata [illegible] minis connexa esse tam quo ad remissioné quo ad retentioné, & relatiuè ad D[illegible] ad Christi ministrú perspicuú est. [illegible]

dem ad Deum, [illegible] a Deo [illegible] aliud, Beatus vir [illegible] Dominus pec-catum [illegible] omnium [illegible] reus omnium [illegible] remissio [illegible] mortalium omnium, quæ [illegible], manifeste sequitur quod etiam tam remissio quam [illegible]ntio quæ fit à Christi ministro debet esse non aliquorũ peccatorum mortalium [illegible] sed omnium, quia [illegible] ministri debet esse [illegible] na remissio, & [illegible], alioquin nõn [illegible]. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, [illegible] omnia. [illegible] noscere [illegible] tata [illegible] pec-[illegible] tentem [illegible] mortalia peccata. [illegible] de, [illegible] prudens lector [illegible] & [illegible] gelio [illegible] ipsa, habens [illegible] pec-catorum.

Superest diluere obiecta à Lutheranis, distin-guendo de confessione, vel absolutè, vel vt est actus humanus

humanus. Est autẽ cõfiteri omnia ab [illegible] peccatum inconfessum relinquere, [illegible] omnia vt confessio est actes [illegible] ri omnia quorum confessio [illegible] tati. vnde ex hoc quod [illegible] intelligit, esto quod [illegible] teri absolutè omnia peccata [illegible] relinquit inconfessa: non tamen [illegible] quin confessione humana possit [illegible] nia peccata sua, quoniam sub [illegible] sionis humanæ non comprehendun[illegible] peccata absolutè, sed duntaxat [illegible] quorum memoriam habet, nam oblita [illegible] confiteri nõ subest facultati humanæ. [illegible] spicuum est sub lege tam diuina [illegible] actionem nullam exigi ab homine [illegible] hominis potestate, ideo quum ex[illegible] betur confessionem omnium pecca[illegible] ad sacramentum pœnitentiæ, non [illegible] confessione omnium peccatorum [illegible] de confessione omnium peccatorum [illegible] cultati humanæ, quod est dicere [illegible] confiteatur omnia peccata sua [illegible] ta, nec oblita. Hæc de confessione omnium peccatorum.

SAC

SEQVVNTVR IENTACVLA Reverendiss. D. Thomae de Vio Caietani Cardinalis S. Xysti.

INDEX EORVM QVÆ in hoc opusculo tractantur.

Et primo Ientaculo de verbis Domini circa infusum [illegible]

Quaest. XIII.

PRimo, Cur Christus reprehendit discipulos ipsius dicentes, Ut quid perditio [illegible] poterat enim istud unguentum venundari multo, &c.

Secundo, Quomodo, Quantum valeat excusatio domini, Cum dicit, [illegible] in me, nam pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis.

Tertio, Quorsum ita dicta domini excusationi Magdalenae ungentis ipsum, adiecta, scilicet de sepulturae suae praeventione, de perpetua memoria huius vnctionis in laudem Magdalenae futura, & quod ipsa Magdalena fecit quod habuit.

Quarta, Quo pacto verba domini ad discipulos pro emendo gladio, scilicet. Quando misi vos sine sacculo & pera, &c. ad literam verificentur.

Item ad quid apost. dixerint: Ecce duo gladij hic.

huc. Et cur dominus [illegible] non loquens de [illegible].

Quinta, Qua [illegible] Annam iudicem [illegible].

Sexta [illegible] næ ministrum [illegible] cutus sum, [illegible] tem bene, quid [illegible] rit dominus Annæ [illegible] pulis.

Septima, Cur [illegible] à [illegible] diceret si ipse [illegible] stum respondit [illegible] mini sedentem [illegible].

Octaua, Cur [illegible] dæorum respondit dominus [illegible] cit, an alij tibi dixerunt de me.

Nona, cur [illegible] spondit dominus: Regnum meum [illegible] mundo, &c.

Decima, Cur ex verbis [illegible] Ergo Rex es [illegible] ondendo [illegible] Ego in hoc natus sum, & ad ho[illegible] vt testimonium [illegible] est ex veritate, audit [illegible].

Vndecima, cur [illegible] loqueris? Nescis quia potestat[illegible] spondit dominus [illegible] testatem [illegible].

Duodecima, Cur [illegible] rodam [illegible] sermon[illegible].

Tertiadecima, Cur Pilatus [illegible] super [illegible] decem scripserit, [illegible] dæorum.

In II. De [illegible] filia Dei [illegible]

[illegible] de [illegible]

[illegible]

facta est [illegible]

Per [illegible] obedien[illegible] nomine eius.

[illegible] Dei adoptiuis. Dedit [illegible] ri, qui non ex sang[illegible] nis, neque ex v[illegible]

[illegible] qui baptizantur [illegible] tuis, si omnino mortui non resurgunt [illegible] baptizantur pro illis.

[illegible] Galat. [illegible] la, non per [illegible] angelos in manu mediatoris. mediator autem vnius non est. Deus autem [illegible] est.

In III. De diuersis Scripturæ dictis de sacerdotio tres tractantur Quæstiones.

Prima, de verbis A[illegible] Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes & [illegible] sacerdotes Deo & patri suo.

Secunda, de verbis Petri Apost. in [illegible] epistolæ. Vos autem genus electum [illegible] dotium, gens sancta, &c.

Tertia, de verbis eiusdem Petri Apost. in e[illegible]

cap. Ad quem accedentes, & ipsi tanquam lapi-
vivi superædificamini domos spirituales in sa-
dotium sanctum, offerentes spirituales hostias a-
ceptabiles Deo per Iesum Christum.

*In IIII. De nouem beatitudinibus Euan-
gelicis præmittuntur earum tracta-
tioni quinque quæsita.*

Primum, cur dominus in principio has beati-
tudines proposuit.

Secundò, cur multas.

Tertiò, cur tot, id est nouem.

Quartò, cur pluraliter.

Quintò, an gradatim enumerentur.

Prima, beatitudo Euangelica est hæc, Beati pau-
peres spiritu, quoniam ipsorum est regn[illegible]

Secunda, Beati mites, quoniam ipsi [illegible]
terram.

Tertia, Beati qui lugent, quoniam ipsi co[illegible]
buntur.

Quarta, Beati qui esuriunt & sitiunt iusti[illegible]
quoniam ipsi saturabuntur.

Quinta, Beati misericordes, quoniam ipsi mi-
sericordiam consequentur.

Sexta, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum
videbunt.

Septima, Beati pacifici, quoniam filij Dei [illegible]
buntur.

Octaua, Beati qui persecutioné patiũtur propter
iustitiam, quoniam ipsorum est regnũ cælo[illegible]

Nona, Beati estis quũ maledixerint vobis [illegible]
nes, & persecuti vos fuerint, & dixerint om[illegible]
[illegible] aduersus vos mentientes, propter me [illegible]
& exultate, quia merces vestra copiosa est in [illegible]

In V. Quinque tractantur sententiæ.

Prima, Matth. 15. Munus quodcũque ex m[illegible]

tibi proderit. Secunda, ibidem. Omne quod in os intrat, in secessum emittitur.

Tertia, Luc. 16. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est, & qui iniquus est in modico, iniquus est & in maiori.

Quarta, ibidem. Si Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit credent.

Quinta, Ioan. 1. Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.

In VI. Tractantur sex.

Primum, verba domini in Cœna. Non bibam de hoc genimine vitis vsque in diem illum quum illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei.

Secundum, verbum domini ad Iudam in eadē cœna, Quod facis, fac citius.

Tertium, verbum domini ad Petrū quum percussit Malchum, Conuerte gladium tuū in locum suum, omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.

Quartum, apud Marcum euangelistam, Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus syndone super nudo, & tenuerunt eum, &c.

Quintum, Erat autem parasceue Paschæ.

Sextum, apud Ioannem, Accipite eum vos, & crucifigite.

In VII. Tractantur tria.

Primum est apud Lucam, de duobus discipulis euntibus in Emaus. Oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoscerent.

Secundum, vnde legitur quòd Thomas tetigit manus & latus Christi, vt doctores affirmant.

Tertium Apocal. cap. 5. Dignus est, agnus qui occisus est, accipere diuinitatem.

In VIII. Declaratur de peccatis quinque.

Primum, Matth 12. Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiæ non remittetur.

Secundum, 1. ad Corinth. 6. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

Tertium, 1. Ioan. ult. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis.

Quartum, Apoc. 3. Vtinam esses calidus aut frigidus, sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo, quia dicis, diues sum, & locupletatus, & nullius egeo, & nescis quia miser es & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

Quintum, Apocalyp. ult. Qui nocet, noceat adhuc, & qui sordidus est, sordescat adhuc.

In IX. Declarantur quatuor.

Primum Matth. 19. Erunt duo in carne vna, itaque iam non sunt duo, sed vna caro.

Secundum, Matth. 21. & Luc. 20. qui ceciderit super lapidem istum, confringetur, super quem verò ceciderit, conteret eum.

Tertiũ, Luc. 13. Ite & dicite vulpi illi, ecce eiicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor, verumtamen oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare, quia non capit Prophetam perire extra Hierusalem.

Circa quod quæruntur tria. Primò, quorsum tendant hæc de Herode verba, quum in Euangelio non legatur quod ipse insidiatus fuerit Christo. Secũdò, quid sibi velit replicata hæc distinctio per tria tempora, hodie, cras, & tertia die. Tertiò

quid

quid significetur per illa verba, Quia non capit prophetam perire extra Hierusalé, cum Latina constructio nullam videatur habere significationem.

Quartum, 1. ad Corinth. 6. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. Et ca. 10. Omnia mihi licent, sed non omnia aedificant.

In X. Tractantur quatuor domini apud Ioannem.

Primum, Ioan. 5. Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum, quum tamen Ioan. 8. dicat: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum.

Secundum, [illegible] Ioan. 5. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam invicem accipitis, & gloriam quae a solo Deo [illegible]

Tertium Ioan. 14. In domo patris mei mansiones multae sunt [illegible] dixissem [illegible] parare [illegible] a-[illegible] quo minus. Secunda, quia [illegible] dominus [illegible] discipulis, [illegible] verbis, [illegible] vob. Tertia, quomodo dominus vadat parare discipulis locū, quum ipse dixerit filijs Z. nec iam parata esse electis loca à suo patre, & quum dixerit se in iudicio dicturū. Venite, possidete regnum paratum vobis à constitutione mundi.

Quartum est Ioan. 17. Et nunc clarifica tu me pater apud temetipsum, claritate quā habui priùs quam mundus fieret apud te.

In XI. Tractantur tria occultiora.

Primum est Ioan. 10. quum dominus postquàm dixerat se esse verū Deū, Iudaeis ipsum propterea lapidare volētibus, respōdit scriptū esse: Ego dixi,

dij estis, &c. vbi videtur dominus diuertere sermonem à deitate per essentiam, ad deitatem per participationem.

Secundum, ad Philip.2. Qui quum in forma [illegible] esset, non rapinam arbitratus est esse se a[illegible] Deo, sed exinaniuit semetipsum, formam [illegible] accipiens.

Tertium, Apoc.4. Tu creasti omnia, & per voluntatem tuam erant, & creata sunt.

In XII. Tractantur circa res gestas, quinque.

Primum, Lucæ 7. quo pacto mulier [illegible] stans lauerit pedes Domini lachrymis.

Secundum, vnde constet ex Euang[illegible] mulierem peccatricem esse Mariam Mag[illegible] & sororem Lazari.

Tertium, cur Marci 8. Dominus cæcum [illegible] nauit paulatim, itaque primo impo[illegible] dixit: Video homines ambulantes [illegible] secundo impositione manuum perfecte [illegible] videret omnia.

Quartum, cur Paulus Apostolus tam [illegible] Tim.3. quàm ad Tit.1. tradens conditiones [illegible] tas ad episcopum, tradit tantummodo [illegible] nes positiuas (puta sobrium, prudentem [illegible] quam meminit conditionis comparatiuæ, [illegible] quod sit dignior alijs.

Quintum, cur tentator Christi in prima & secunda tentatione dixit, Si filius Dei es: in tertia autem non hoc dixit, sed ad maximum scelus aud[illegible] est Christum prouocare.

Explicit Index.

IES[illegible]

IENTACVLA NOVI TESTAMENTI,

[illegible] Caietani, Cardinalis S. Xysti.

OCcurrunt in [illegible] verba do- [illegible] p- [illegible] quæ- [illegible] verbis [illegible] Quando [illegible] de [illegible] gladio: [illegible]

[illegible] ad suos quatuor [illegible] Pilatum. [illegible] & Iesus Nazarenus [illegible] scripta, [illegible]

Circa verba [illegible] domini pro Magdalena, admiramur primo [illegible] discipuli ægre ferentes effundi pretiosum [illegible] in vnctione pedum [illegible] prædicatoris [illegible] rationabiliter indignati. [illegible] Tum quia talis vnctio ad delicias non qualecunque, sed pretiosas spectare videtur magnorum nobilium. Et fortè nullus erat tam celsus, vt videretur tam pretioso vnguento pro pedibus, sed pro capite. Christus autem ignobilis secundum mundum (vtpote filius fabri & faber) & pedes eius vngebantur tam delicata vnctione.

Tum quia hodie scandaliz[illegible] aliquem præ[illegible] delitiis huiusmodi [illegible] enim indecens iudicare[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] Nihil autem horum [illegible] ne. Non primum, tum quia præter intentionem Mariæ vngentis erat quod ad sepulturam referret[illegible] opus autem iudicatur bonum [illegible] operantis. non enim intendebat [illegible] sepulturam, sed vngere viuum [illegible] iam quia etiam pro sepultura, excessiua e[illegible]

[illegible] separatae [illegible] rint [illegible] Non [illegible] lau[illegible] qui [illegible] solum [illegible] quæ [illegible] quod [illegible] bat, vt facere [illegible].

Ad clariorem intellec[illegible] sententiæ prænotanda est [illegible] ilius hoc [illegible] esse [illegible] Marthæ [illegible] dit, quæ optimam partem elegit [illegible] que eundem habere potestatem dimittendi peccata iuxta verbum domini [illegible] Remittuntur [illegible] fides tua te saluam fecit. Amabat [illegible] dictum [illegible] de ea, [illegible] peccata multa, quoniam dilexit [illegible] tam sancta igitur mentis dispositione [illegible] videri facile potest, Mariam ad vn[illegible] exequ[illegible] scilicet humanitatis gratia, ac religionis. Humanitatis quidem, quoniam mos erat in regione illa vnctionem exhibere. Vnde & Simon Pharisæus quasi reprehensus est à domino quod caput eius non vnxisset. Et sicut consonum erat inuitato Christo ad cœnam præparare epulas lautiores (quæ scilicet à magnatibus solent parari) quando sic decebat inuitantem, ita arbitrata est Magdalena decere se exhibere in vnctionem tanti

 viri

viri inuitati delicatum ac pretiosum vnguentum. Gratiæ vero, quoniam memor [illegible] beneficij remissionis scelerum peccatorum vngendo alias Christum, debitricem se arbitrata est, vt iterum quam melius posset vngeret [illegible]um. Vnde primum pedes, ex quorum [illegible] haeserat, deinde caput, à cuius ore [illegible] [illegible] & vitæ [illegible] erat, non [illegible] sed [illegible] [illegible] quanto [illegible] vas [illegible] [illegible] gelista [illegible]. Nec [illegible] reputando [illegible] ad referen[illegible] tam gratiam [illegible] neficio. Religionis autem [illegible] filio offerebat vnctionem illam in ipsum secundum assumptam carnem corpor[illegible] rium, & propterea putauit & bene, op[illegible] optimam ac pretiosissimam [illegible] nem. Ex quibus omnibus [illegible] collectis [illegible] apparet, Mariam secundum rectæ ratio[illegible] cium elegisse in hoc [illegible] [illegible] stione bonam ac laudabile opus deuotio[illegible] que obsequij in dominum Iesum Chri[illegible] propterea discipulos indignatos de hoc, merito a domino reprehensos, quod molesti [illegible] lieri dicendo, Vt quid perditio ista? Non enim vnguenti perditio, visus ille vnguent[illegible] ad [illegible] virtutes imitabant, qui pro gratia referen[illegible] pietate, próque religione opportunus era[illegible] vero ad excusandos discipulos primo [illegible] (quia nimis delicata ac pretiosa vnctio era[illegible] [illegible]tu tam pauperis, & pedum præsertim) [illegible] per hoc quod Iesus erat & credebatur [illegible] lias, ac per hoc dignior omnibus homini[illegible] neque hoc, neque quodcunque aliud [illegible] rat excessiuum respectu illius, & [illegible]

Qu[illegible]

Quicquidem [illegible] in poteft [illegible] ad vfum [illegible] quæ [illegible] 3 [illegible] quia [illegible] tot [illegible] ex mortuis venés [illegible] tium, [illegible] regem regum, de [illegible] tium [illegible] multi ex Iudæis credebant in Christum) non [illegible] bilitet ad [illegible] & [illegible] tur [illegible] bus [illegible] illum o-di [illegible] nes [illegible] Iuda occafionem [illegible]. Quod denique [illegible] de meliori s boni æmulatione (quia melius fuiffet vnguenti pretium in paupe-res erogatum) domino [illegible] declarata refponfione domini. Sed & [illegible] ex-cluditur, quoniam opus tantæ gratiæ, [illegible] & religionis, [illegible] bonum [illegible] eleemo-fyna illa fuiffet in pauperes, [illegible] bo-na [illegible] pauperis, quanto dominus [illegible] Ad admiratio-nem de ratione reddita à domino, quare opus vn-ctionis huius non fuerit prætermittendũ propter pauperes, dicitur quod quia difcipuli non folum prætulerant eleemofynam, fed vituperauerant illam vnctionem, dicendo, Vtquid perditio ifta? ideo dominus vtrunque confutando, primum afferit Mariam feciffe opus bonum, & hoc con-tra illud, Vt quid perditio ifta? Deinde non fuiffe

præter

prætermittendum propter eleemosynam [illegible] dam, quia pauperes [illegible] contra illud. Potuit enim [illegible] nundare [illegible] dari pauperibus [illegible] illud fuerit bonum, dum [illegible] lis [illegible] in, [illegible] Deum & aliis [illegible] commune est bonis & malis. Secundum autem proprium est bonorum, qu[illegible] tæ. Et similiter operari aliqu[illegible] mune potest esse bonis & malis: sed bonum opus operari [illegible] significatum [illegible] itum, quod est charitatis progressu [illegible] go quod Maria [illegible] bonum [illegible] monstrauit opus illud esse [illegible] tate procedens. Deinde ex ratione [illegible] ad eleemosynam, ex qua vtrum[illegible] stam [illegible] fuerit conueniens [illegible] quòd aliud primo occursu sensus offert, & aliud interius portat. Nam prima fronte ratio dominica ex duplici differētia inter eleemosynam & humanitatis officium sibi exhibitum, docernitur [illegible] xaiffe vnctionem istam prætermittendam [illegible] differentia est inter tempus instans [illegible] quia scilicet tempus faciendi eleemosynam [illegible] vrget nunc, sed expectat, quoniam semper [illegible] pus autem exhibendi mihi huiusmodi h[illegible] tis officia, nunc instat, quia non semper [illegible] bitis in præsentia corporali [illegible] qua sum modo vobiscum, & non [illegible] per, sed paucissimis diebus sic me habebitis, [illegible] enim hoc ante sex dies Paschæ, hoc est [illegible] ante ramos palmarum. Altera differentia [illegible]

[illegible] inde erminatos pauperes, [illegible] hoc debi[illegible] [illegible] vna autem, debita est [illegible] pauperes [illegible] autem [illegible] ceret, [illegible] passibili [illegible] tantem. [illegible] tatis [illegible] propter [illegible] tura [illegible] sepulfiam [illegible] & similia, vt non [illegible] ralem. Relucet & [illegible] Nam ex hoc ipso, quod [illegible] illud quo [illegible] tantúsque ho-[illegible]pes officiosè [illegible] posset, [illegible] bat, postha-bendi [illegible] pauperes non tunc instantes, quibus aliunde & tunc, & alias poterat bene fieri. Vnde liquet redditam esse rationem; & quod opus fuit bonum, & quod præponendum fuit eleemosynæ pauperum, quæ ex illo pretio potuisset fieri. Continet autem interius penetrata hæc ratio ratione perienæ demonstratæ per illud pronomen me, superfluentem causam non solùm bonitatis, sed excellentis proportionis huius vnctionis. Tempus namque illud quod verbum caro factum, inter homines homo passibilis, humanisque officijs subditus

ditus, dignatus est conuersari, [illegible]
tuebat vigentis necessitatis [illegible]
quæcunque possibilia officia & [illegible]
pretij, nullatamque [illegible] & humanam
quantum est ex parte ipsius [illegible]
biti. Vnde nulla ex parte [illegible]
fuit, sed præterenda [illegible]
cura [illegible]
re, non tamen [illegible]
multo minus [illegible]
lentius. Ad a [illegible]
bus a domino [illegible]
rur. Et circa ea quæ de sepultura [illegible]
dum est, vnctionem istam relatam [illegible]
sepulturam ex dominicis verbis, [illegible]
ne, hoc est per significationem, [illegible]
[illegible] per durationem. Significauit [illegible]
la Christum dominum [illegible]
domino apud Matth. M. [illegible]
guentum in corpus meum, ad [illegible]
[illegible] est, sepeliendum me indicauit, [illegible]
sepelienda tunc temporis [illegible]
quoque officium vnctionis [illegible]
illa, testante domino apud Marc. [illegible]
corpus meum in sepulturam. Q[illegible]
ria ipsa nesciret, dominus tamen [illegible]
pedienda erat ab vnctione ipsius C[illegible]
quia prius resurrexit quàm potuerit [illegible]
& propterea nunc præuenisse [illegible]
pulturæ. Durauit quoque vnctio [illegible]
pulturam (dicente domino apud Io. [illegible]
illam vt in diem sepulturæ meæ seruet.
quanto vnct o illa vltima fuit quant[illegible]
vnctionem, & sic per negationem [illegible]
seruata vsque in diem sepulturæ. Tang[illegible]

tè diceret, S[illegible] illam, quæ ita [illegible] pro tota vita mea [illegible] ad sepulcrum, ita quòd ne: viuo, [illegible] amplius offi-cium [illegible] referre [illegible] à [illegible] rem [illegible] quare ipse dominus [illegible] Magdalena enim [illegible] officium [illegible] pietatis, gratiæ & [illegible] Christo, sed Christus opus illud [illegible] vt sepeliendos, tanquam [illegible] delicio sus [illegible] sepeliendus, [illegible] hoc [illegible] est tempus [illegible] & sepulturæ. Et hæc [illegible] vt mo-debat [illegible] ad hoc ter-dum, [illegible] ad [illegible] igitur hæc verba non sunt [illegible] ad [illegible] excusationem Magdalenæ, [illegible] partem domini quare [illegible] ungi, non opor-tet mirari quorsum hæc. Potest nihilominus hæc sententia referri ad Magdalenæ excusationem, intelligendo illam vt sit pars prioris sententiæ, vtpote declaratio illius dicti, Me autem non semper habebitis. Tanquam expresserit quid in-tenderit per ly non semper, modicum valde tempus, quia proximus sum sepulturæ, ita quod per hanc adiectionem declaratus est articulus instantis proximæ sepulturæ, & soliciti timo-ris fouentis animam Mariæ ad hanc vnctio-nem. Doctrina si quidem domini de ipsius mor-te ac resurrectione, erat adeo publica, vt etiam ad Iudæorum pontifices peruenerit, quum

dixerint

dixerint Pilato, Domine recordati sumus quia seductor ille adhuc viuens dixit, Post tres dies resurgam. [illegible]
Magdalene [illegible]
[illegible]
commoditatem officiosè o[illegible]
habebat, [illegible]
resuscitato, vtendum duxit. [illegible]
soliciti timoris adhibentis qu[illegible]
[illegible]
huius vnctionis [illegible] spectatur. Tum quia ratione operis [illegible] spectatur. Tum quia [illegible] cet laudari [illegible] intentionem Mariæ fuerit [illegible]
tamen opus [illegible]
ter intentionem [illegible]
dit opus virtutis, ac [illegible]
quia laudandum esse ab [illegible]
viris, maximum est testi[illegible]
acti. Monstrauit ergo dominus vnctionem illa[illegible]

non solùm esse reprehensibilem, & præponendam tunc curæ pauperum, sed optimum fuisse opus, vtpote & dignum perpetua laude, & quòd perpetua esset prosequendum commendatione in Dei ecclesia. Quorsum autē verba quæ solus Marcus interserit (scilicet. Quod habuit, hoc fecit) tendant, non est difficile videre. Ad occulta siquidem spectant tum Mariæ mentem, quàm ipsius domini dignitatem. Murmurabant discipuli de pretiositate vnguenti, respondet Dñs apud mulieris illius animum non esse vnguentū hoc pretiosum, sed si pretiosius habuisset, pretiosius effudisset (tātā me facit) sed quia non habuit pretiosius, quod habuit, hoc fecit. Ac si apertè diceret, Vos arguendam putatis de excessu, & tamen secundum veritatem dignitatis meæ, & rectam fidem ac deuotionis huius mulieris, excusanda est quòd non plus fecit, sed hoc quòd habuit fecit. Est igitur hęc Domini sententia, & ad Mariæ opus commendandum; & ad discipulos confutandum non impertinens, sed opportuna. Hæc de prima quæstione.

Circa secundam quæstionem de verbis Domini ad discipulos, tempore passionis immmentis (Quando misi vos sine sacculo & pera, nunquid aliquid vobis defuit? Dicunt ei, Nihil. Ait illis. Sed nunc qui habet sacculū, tollat, similiter & perā, & qui non habet gladiū, vendat tunicā, & emat gladiū. oportet enim impleri de me, Et cum sceleratis reputatus est) quæstio nō spernēda cōsurgit, quo pacto hæc verificētur, ad literā, quādoquidē oportet ea ad literā verificare, quoniā & Dominus ad literam loquitur de sacculo & pera, vt patet, ergo & de gladio, & discipulis de gladio ad literā intelligētibus, & respōdētibus, Ecce duo gladij hic, annuit Dominus, dicēs, Satis est. Literalē igitur sen-

sum intuēdo admiramur hāc dñi doctrinā [illegible] quia videtur instruxisse discipulos vt sumerēt [illegible] ma defensiua pro sui defensione in immi[illegible] persecutione Iudęorū, dū vēdendā [illegible] emēdo gladio cōsulit, & passionē propriā [illegible] tion e assignat, quia ipse vt iniquus [illegible] sicut & fuit tanquā latro [illegible] & [illegible] mū cū latronibus crucifixus. Deinde, quia [illegible] docuisse discipulos, vt tēpore persecutionis [illegible] similiter caperēt defensiua, hoc enim sequ[illegible] exēplo sui. Si enim cōtra persecutionē [illegible] tis sumēda sunt arma cōsequens est, [illegible] cutionē membrorū armari progrediamur [illegible] p'ū inquit meū dedi vobis, vt quēadmodū [illegible] & vos faciatis. Neutrū autē horū bene [illegible] Christianorū pias aures offendit, & [illegible] Christi & sāctorū in suis persecutionib. [illegible] patet. Videtur deniq; doctrina hæc reuoca[illegible] cepta pri' ab ipsomet discipulis data, Si [illegible] cusserit te in vnā maxillā, præbe illi alterā [illegible] lia. Et cōfirmatur, quia sicut mutauit [illegible] pracepta de non portandis sacculo & pe[illegible] prohibendo, nec concedendo, ita con[illegible] dicendum est, quòd mutauit præcepta [illegible] de omittenda defensione armata, conce[illegible] scipulis, vt si contra eos insurgerent hom[illegible] sisterent armata manu, constat autem [illegible] catoribus euangelicis, quales erant apostoli [illegible] bus loquebatur dominus, non conuenire, [illegible] imperfectioris vitæ Christianis licitum sit.

Ad hanc quęstionē respōdendo, dicitur q[illegible] dñi verba ad literā nō dirigebātur ad [illegible] dñm Iesum in imminente sibi persecution[illegible] discipuli intellexerunt sumenda sibi fore arma [illegible] defensione Christi. Manifestò vtrunq;, & prim[illegible]

quòd simul eandem protulit sententiam de rebus tribus, scilicet sacculo in quo portetur pecuniæ, & pera, in qua portantur victualia, & gladio, quo protegimur ab inuasoribus. Constat autem quod ad perfectionem illam non est opus sacculo, nec pera, quoniam ipsi nec etiam persecutionem passuri, sed seruandi ab ipso domino erant suo verbo, si ergo me quæritis, sinite hos abire, & ipse dixerat: Quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quemquam, vt Ioannes testatur. Sicut igitur non exigebat vt tunc sumerent sacculum & peram, ita nec exigebat vt sumerent tunc gladium. Secundò, ex eo quod dicentibus discipulis, ecce duo gladij hic, dixit eis, Satis est. Si enim [illegible] sumerent arma, nō dixisset satis esse ad defensionem sui. Cōstat namq; nō satis esse quòd duos haberent [illegible] dixerint, ad defendendum [illegible] viros [illegible] cōtra cohortem Pilati, & [illegible] Iudæorum cum gladijs & fustibus. [illegible] nō tanti [illegible] necessitati tantę, vt vendenda esset tunica ad emendū gladium, habere duos gladios inter tot personas, si propter imminentem tunc persecutionem debuissent tunc singuli non habentes gladium vendere tunicā, vt emerent gladium. Quia igitur dixit satis esse, mōstrauit se nō requirere gladios ad defensionem sui cōtra persecutionem imminentem. Tertiò, ex eo quod Petrum qui nō expectata dñi responsione, gladium pro magistri defensione eduxit, cōpescuit: Cōuerte, inquit, gladium tuum in vaginam. Si enim intendisset instruere, vt pro gladio pugnarent, nō non retraxisset discipulū gladio pugnātem. Clarissime quoque hoc idem patere potest ex voluntaria passione (vnde tunc etiam dixit, Annō possū rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones Angelorum? & mille

locis scripturę. Sed hæc sint allata ex illo pro loco in illa materia, & in illa sententia. Secundum autem (scilicet quòd discipuli non intellexerint de gladio sumendo pro defensione Christi) [illegible] ex eo quòd venientibus satellitibus ad capiendum Christum, discipuli videntes quod futurum erat, interrogauerunt Dominũ, Domine, si percutimus in gladio? si enim intellexissent instructos se esse, vt gladio pugnarẽt pro defensione Christi, [illegible] non petissent, Domine, si percutimus in gladio? Nõ igitur intellexerũt Domini [illegible] apostoli ad hunc sensum, vt pugnarent gladio pro defensione Christi. Ad quid autẽ [illegible] Ecce duo gladij hic, post dicetur, sicut etiam [illegible] testabitur cur Dominus, [illegible] persecutionis suæ, non loquens de sui defẽsione. Quia igitur dominica hæc verba ad ipsius domini defensionem non dirigi manifestum ex litera est, [illegible] est, vt ex ipso Euangelij textu literali [illegible] matur. Prænota ergo in hac litera quatuor. [illegible] est diuersas tẽporis præteriti & præsentis [illegible] tata per ly quãdo, & ly sed nũc. ait enim [illegible] Quãdo misi vos, & subdit, sed nũc. Secũdum [illegible] cium prædicationis, de quo fit mẽtio secũdum [illegible] ritum tempus, & nulla fit de eo mentio in [illegible] ti tẽpore, ait enim Saluator: Quando misi vos, [illegible] proculdubio ad prædicandũ, vt patet in Euangelica historia Matth. Ioã. & Mar. 6. Et quum dicit, [illegible] qui habet sacculum, nihil dicit de missione [illegible] prædicandum. Tertium est pro ratione huius doctrinæ assignari, quod ipse dominus cũ iniquis [illegible] putandus tũc erat. Quartũ est modus dicẽdi, [illegible] scilicet nõ dirigitur nouus sermo ad apostolos in secũda persona, vt olim dixerat, nõ enim dicit, [illegible] nunc tollite sacculum & perã, & emite gladium [illegible]

olim dixerat, nihil tuleritis in via, neq; sacculũ, &c. sed in tertiam personã conuertendo sermonẽ, dicit, sed nunc qui habet sacculũ, tollat, similiter & peram. & qui non habet, vendat tunicam, & emat gladium. Ex his habentur primò duo tẽpora, scilicet prædicationis, & persecutionis non cuiuscunque, sed illius qua Christi discipuli cũ iniquis reputandi essent. Ad designandũ siquidem talis persecutionis tẽpus proposuit talẽ personã in persona sua, propter quod nõ meminit crucis aut mortis, sed deputationis cũ iniquis. Habẽtur secundò duo genera Christianorũ, scilicet prædicatorũ in apostolis, & aliorũ minus perfectorũ in tertia persona significatorũ. Intendit igitur ad literã dominus docere, quod mãdata data olim de nõ vehẽdo sacculũ & perã, ad tempus prædicationis spectãt, tẽpore autẽ persecutiõis, & præcipuè quãdo reputabũtur vt iniqui, licitũ erit cuicũq; volẽti munire se & sacculo & pera, & gladio defensiuo. Et diuersitatis ratio in promptu est, quia quum licitũ est ad prædicandum ire, prædicationisq; officio incumbere, & inuenientur necessaria, retribuẽtibus auditoribus tẽporalia pro spiritualibus, & sicut non de necessarijs, ita nec de vita debetis esse soliciti. tẽpore verò quo Christiani vt iniqui reputabũtur, non inuenientur qui retribuant pro spiritalibus tẽporalia, & sicut de pecunia & victu licitum erit curã habere, ita etiã de vitæ cõseruatione, quę per gladiũ aduersus inuasores cõseruari quandoq; potest. Est ergo sermo dominicus de tẽpore persecutionis indeterminatè, & similiter de discipulis indeterminatè, ita quod illud aduerbiũ tẽporis nũc, non demõstrat determinatè illud tẽpus passionis Christi, sed indeterminatè tempus persecutionis, præcipuè quando reputabũtur iniqui, & similiter

illud relatiuum, qui, nõ refert [illegible] determinatè apo-
los, sed indeterminatè Christianũ, & [illegible] tem-
pore persecutionis licitũ est curã [illegible]
cuniq; opportunè suis discipulis habere. [illegible]
ta quam optimè respondent noua [illegible] Chri[illegible]
cumenta priscis. Et enim sicut documenta [illegible]
(nihil tuleritis in via) non sunt [illegible]
tates edendi, & bibendi quæ apud [illegible]
[illegible] sunt, ita documenta hæc [illegible]
[illegible] curam gerẽdi vitæ [illegible]
uit enim pius magister licita [illegible]
suit autem vt facerent sicut ipsum vid[illegible]
se. Et apostoli quidem ac sancti [illegible]
imitati sunt gesta domini, [illegible]
vtuntur libertate sibi à domino donata.

Ad obiecta autem quantum oportet [illegible]
do, dicitur quòd dominus deputatione[illegible]
cum iniquis, pro ratione attulit duorum. [illegible]
temporis persecutionis, & non [illegible]
Ac si apertè diceret. Ex quo ego cum iniquis [illegible]
tabor, õpus erit vt mea membra cũ [illegible]
tentur. Secũdo, necessitatis, quasi [illegible]
erit quo indigebitis his auxilijs, [illegible]
linquar deputatus cũ iniquis. Si en[illegible]
tus ero, ita vt cum iniquis [illegible]
quoque discipuli deserentur [illegible]
cedo volẽtibus recurrere ad [illegible]
adminicula vti posse illis. A[illegible]
non planè penetrantes verba domini [illegible]
adhuc nõ erat eis apertus sensus vt [illegible]
scripturas, & pari ratione verba domini [illegible]
runt. Ecce duo gladij hic, tanquam aliquid [illegible]
nens ad propositum sermonem de [illegible]
dij, quum tamen impertinens esset respon[illegible]
g [illegible] tentionem Christi. Vnde & dominus [illegible]

pondit, Tollite illos gladios vobiscum, quos non fec. sed vbi esset dicerent, nec respondit, Satis sũt scilicet duo gladij sed impersonaliter dixit, Satis est & doctrinæ huic meæ, & sollicitudini vestræ, ac si iuxta vsitatum loquendi morem diceret. Sufficit hæc locutio, deponite hanc sollicitudinẽ. Et vere sic erat agendũ quoniam verba dominica dicebantur ad hoc vt post passionem domini imperfectiores, & in casu, quando expediret, etiam perfectiores libertate hac vterentur. Clarissimè itaque paret, quod nõ dominus hortatus est discipulos ad sumendum gladios pro ipsius domini defensione, sed quod nec consuluerit discipulis suis, vt sumerẽt defensiua arma contra suos inuasores, præter ex dictis, quoniam aliud est cõsilium dare, aliud est docere quid licitè facere possent. consuluit siquidem ipse discipulis facto suo exempli vt arma nõ sumerent defensiua, tum retrahendo Petrum à percussiõe, tũ aperiendo quod plusquã duodecĩ legiones angelorum haberet in promptu, si vellet illis vti, tum voluntariè patiendo se tanquã latronẽ capi, & cum iniquis deputari ad mortem crucis. Et hoc imitandũ intelligi voluit apost. iuxta illud Petri, Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exẽplũ vt sequamini vestigia eius. Docuit vero dictis verbis licere & imperfectioribus, adminiculis se humanis tempore persecutionis fulcire non solùm sacculi & peræ, sed gladij defensiui, & perfectioribus in casu, quo expediret ad humana confugere subsidia. Hac namque doctrina fretus apostolus Paulus, ad adminiculum humanæ appellationis ad Cæsarem confugit, quando hoc expedire iudicauit. Et rur-
sus à parata contra ipsius vitam conspiratione Iudæorum, tribuni ope se eripi procurauit, quia similiter casus erat, in quo expediebat sic

suá corporalé vitam adiuuare. Nihil ergo [illegible] nās sanctorum gestis docuit dominus nos [illegible] id quod in casu etiā à perfectioribus [illegible] biliter posset, dignatus est per seipsum [illegible] re. Patet quoque ex dictis non esse priora [illegible] præcepta per hāc doctrinā reuocata, sed [illegible] est quod prisca illa de voluntariæ patientiæ [illegible] nō se sūt intelligēda, quin pro loco & t[illegible] ceat Christi discipulis moderata requirere [illegible] na adminicula. Ex hac nāq; doctrina dom[illegible] priori didicimus consideranda esse loca, [illegible] ac occurrentia, & quando expedit præbe[illegible] tienti alterā maxillam, & quando expedit [illegible] adiuuare nosipsos. Nec est verū quod reuoca[illegible] hinc documenta priora de non portando [illegible] & pera, sed documentis illis adiuncta sunt [illegible] cernétia aliā tēporis dispositionem, ita q[illegible] iuncta illis docent nos quod quando expedit [illegible] sacculo & pera, & quando expedit, cum sac[illegible] pera procedamus, & quòd illud præcipuè [illegible] prædicationis seruādum intelligamus, [illegible] tēpore necessitatis. Et hæc de secunda q[illegible]

Circa tertiá quæstionem de responsione [illegible] ni nostri Iesu Christi corā quatuor iudic[illegible] currit primò duplex admiratio corā Anna [illegible] est de illa respōsione, Quid me interrogas [illegible] paret & superflua & nō decens persona illā [illegible] superflua quidem, quia interrogāti Pōtifici [illegible] de doctrina & discipulis eius sufficiebat di[illegible] ctrinā suā esse publicā, & propterea examin[illegible] esse publicos testes qui audierāt docētem, & [illegible] oportebat apponere, Quid me interrogas [illegible] cens autē, quia dñs Iesus tunc se gerebat vt subdi[illegible] tū. Nō est autem subditi arguere iudicem, [illegible] tim de defectu tā paruo. s. quod nō debeat [illegible]

[illegible]

terrogare de doctrina tā publica. Et hæc indecentia tanta visa tūc est, vt propterea vnus ministrorū percusserit domini maxillam, dicens: Sic respondes Pontifici? Altera est de ista responsione data percussori, Si male locutus sum, testimoniū perhibe de malo: si autem bene, cur me cedis? Videtur dominus nō seruasse consiliū quod discipulis dederat: Si quis te percusserit in vnam maxillam præbe ei alteram. nō solū nanq; nō præbuit alteram, sed cōtra percutientem argumento ratiōis insurrexit. debebat enim ipse seruare quod seruari ab alijs voluit. Occurrit secūdo admiratio similis coram Caipha, pro quanto adiuratus dominus, vt diceret si ipse esset Messias, nō solū respōdit se esse Christum, sed adiūxit: Amodo videbitis filiū hominis sedentem à dextris Dei, &c. apparet siquidem superflua hæc appositio. Nā si oportuna fuit, aut propter ipsos Pōtifices & seniores. Et hoc nō, tū quia dominus tunc quod ipsi audientes se esse Christū, nec crederent, nec ipsū dimitterēt, tum quia ex hoc facti sūt peiores, dicētes: Blasphemauit, reus est mortis, &c. Aut propter alios, & hoc non, tum quia alij iam aliàs hanc doctrinam de aduentu Christi ad iudicium audierant, tum quia ibi nō erant alij, nisi fortè ministri qui etiam persequebantur dominum, vt patet de ministris & ancillis infestis Petro. Occurrit tertio admiratio coram Pilato quadruplex iuxta quatuor domini verba ad Pilatum. Prima quidem est circa illam responsionem, A temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me? apparet siquidem impertinēs vt interrogāti Pilato Iesum, Tu es rex Iudæorum? respōdeatur. Si à temetipso hoc dicas? Non enim videtur quomodo hoc spectet ad propositam interrogationem, aut quorsum tendat. Secunda est circa responsionem sub-

iunctam, Regnũ meũ nõ est de hoc mundo. [illegible]tur enim quod dominus voluerit se [illegible] ram Pilato, tanquam diceret, Ego nõ me [illegible] de regno hui⁹ mũdi, de quo accusor. [illegible] nõ apparet cõsentaneũ esse [illegible] suis plus ad patiendũ, & subeũdam [illegible] tis & crucem. Qui eni studet coram [illegible] re suam causam, [illegible] quęrit cõdemnari, [illegible] uadere. Tertia est circa [illegible] nat⁹ sũ & ad hoc veni in [illegible] hibeam veritati, &c. Nam post [illegible] trium ord[illegible] est. Vel ad [illegible] dam: & hoc, vt [illegible] nõ cõ[illegible] tam. [illegible] dum Pilatũ, & hoc erat [illegible] erat, & principiũ conuenien[illegible] sumendum. Vel ad propositam [illegible] erat sermo. s. de regno suo: & hoc [illegible] modo veniat ad propositum, & [illegible] tia [illegible]. Quarta est circa vltim[illegible] nem ad Pilatũ, [illegible] tẽ vllam, [illegible] enim minus decentia verba, [illegible] lia pro responsione darentur Pi[illegible] nõ loqueris? nescis quia potestate[illegible] gere te, & potestatem habeo [illegible] quia nihil nouum aut i[illegible] sonantia, vt ꝓpter ipsa dicend[illegible] cœptum rũpere deberet. Q[illegible] tũ habere potestatem à superio[illegible] nõ erat princeps, sed pręses de[illegible] Tũ quia [illegible] iuncta cũ seque[illegible] prerea qui tradidit me tibi, maius peccat[illegible] in quo nanq; communicet hęc senten[illegible] ritate peccati, cũ pręcedente de potesta[illegible]

non apparet. Et multo minus apparet quo hæc ex illa inferatur, cum nota caualitatis, vt in littera fit inferendo Propter quod me iradidit, &c. Occurrit quarto ad intentio corā Herode, cur interrogatus dominus ab Herode in multis sermonibus, nullū verbū protulit, quū tamē spes esset boni aliquid esse sic ēdi apud Herodē, quippe Iudæorū profitebatur & de ipse fe [illegible] quod libēter Ioan. Baptistam audiebat, & multis conmultis faciebat, & Euangelista dicit quod ante gauisus est viso Iesu, & quod multo tempore desiderauerat ipsum videre, &c. Ex his enim videtur quod rationabilis fuisset quæ dixit Pilato gentili, dicere Herodi fideli, vtpote qui de Messia fidem habebat, &c.

Ad quæstionem hanc ex responsionibus domini respondendum est ordine quo processit ambigui tatū series. Vnde ab exordio dominicis corā Anna pōtifice inchoato, dicitur illa domini verba Annā, Quid me interrogas? non superflua nec indecētia, sed opportuna decentiaq; illū tunc fuisse. Quæ vt clarè intelligas, perspice dominum vidisse in interrogatione a pontifice facta duo implicari, scilicet rem, & personam. Res de qua interrogatio fiebat, erat doctrina cū discipulis, persona autem interrogata, erat ipse Iesus. Et quo ad vtrunq; oportuit dominum sua responsione satisfacere, vnde de doctrina respondit primò quod erat in publico polita, tū ex loco publico, synagoga scilicet & templo, ita quod locus nō solū erat publicus, sed publicus ad officiū docendi, doctrinę siquidē publicę locus erat templū aut synagoga. Tū ex frequētia cōmuni, quia illuc omnes Iudæi conueniebant. Tum ex qualitate tēporis, quia semper, quādo scilicet tēpus docēdi expostulauit, quando in templo, in tēplo, & quando in synagoga, in synagoga. Tum ex qualitate

dicto

dictorũ, quia in occulto locutus sum nihil. De
de dixit qui essent de sua doctrina interrog
dicens, Interroga eos qui audierunt. Et
vniuersos vt publicos testes, non mortuos,
sentes, nõ nescios, aut immemores, sed
& scientes. Ecce, inquit, ipsi sciũt quid dixerim
ad personam verò interrogatã respõdit:
interrogas? Quod dupliciter exponit, vel
est cur me interrogas? Et sic petit causam
r pontifex interrogat, sed quare inter
sum Iesum de doctrina, quum non
quare ipse Iesus debeat interrogari de
na, quæ est in publico posita, ac per hoc
gandi sunt alii qui audierunt & sciunt
si doctrina fuisset posita in libro, non
interrogandus de doctrina qualis est,
examinandus. Nec hæc petitio dedecebat
tum quum Iob petitionem similem
Indica mihi cur me ita iudices. Et iuxta
sum quia Annas interrogauerat de doct
blica dominũ qui non debebat ante exa
ab aliis doctrinæ qualitatẽ examinari, ideo
liter subditus dominus petit causam
examinatur, vt si fortè ex causæ
oporteret aliquid respõdere, posset
verba hæc decẽtia & opportuna inuenia
quid me interrogas, hoc est, quid est quod
interrogando scire quæris? Et sic petit
rogatam, sicut Saulus petijt à Christo
ptã dicens, domine quid me vis facere? Et
hunc sensum supponebat humilis
ficem interrogare ipsum de aliquo
ret ab ipso Iesu nosse, & non de ijs
aliunde cognosci, ac per hoc quia interr
doctrina, pro quãto quærebat qualitatem

rum ad alios spectabat qui audierant, & nō apparebat pro quo alio articulo spectaret ad ipsum Iesum: ideo humiliter petit, Quid me interrogas? Ac si apertè diceret: Quia non apparet quid est illud quod ego interrogatus respondere debeam, aperi quid est quod a me scire vis. Fortè enim aliquem particularē articulū pōtifex manifestasset se quærere, ad quē respōdisset, Et sic percipere clarè poteruerétemq; fuisse hanc dominicā respōsionē, quā uis pontificis minister similis suo pōtifici argueris illū superbiæ, nec dignū arbitrās dominū Iesum vt etiā peteret quod ad seipsum spectabat nosse, vt posset pontifici satisfacere, Ad alterā autē admirationē de respōsione data percussori, respōdetur q dominus Iesus ita exhibebat se subditū, & patiētiæ exemplū, vt meminisset se esse doctoré mūdi. Docuerat discipulos vt percutiéti vnā maxillā, præberēt alterā, & nisi ipse dignatus fuisset interpretari sua documēta (quod scilicet intelliguntur pro loco & tēpore, & nō in omni tēpore, loco, euētu, negotio, &c.) quis crederet interpreti alteri? Si ipse dominus præbuisset alterā maxillā, quis se vnquā verū Christi discipulū credere potuisset, nisi semper & vbique simile quid fecisset? & similiter nisi tollēti tunicā dedisset & palliū: & sic de similibus. Modò autē vbi dominus facto suo nō præbuit alterā maxillā, interpretatus est documenta sua huiusmodi nō semper & vbique debere exequi, sed pro loco & tēpore, &c. Oportuit ergo dominum respōdere, & nō præbere alterā maxillā, propter nostrā doctrinā. Respondendo quoque autoritatē quandam suscepit, arguendo percussorē q nec in modo loquendi excesserit, dicens, Si malè locutus sum,

non

non dixit, si malum locutus sum, sed si male [illegible] etiam ille reprehenderat ipsum de modo loq[illegible] di, dicens, Sic respondes? Vnde [illegible] in hac dominica responsione, [illegible] interpretata, & autoritatem [illegible] ab ipso nostro capite habemus. [illegible] non responderit dominus [illegible] tionem de discipulis, dici potest [illegible] sio de doctrina erat quoque responsio de [illegible] pulis, quoniam ex qualitate doctrinæ [illegible] litas discipulorum. Vel quòd percussio m[illegible] interruperit responsionem domini interrog[illegible] Quid me interrogas?

Ad admirationē de verbis domini corā Caip[illegible] Amodo videbitis filiū hominis, &c. [illegible] mè necessaria tunc fuerunt, & propter [illegible] dum, & propter ipsos pōtifices [illegible] excusabiles se nosse possent. Ad cuius [illegible] telligentiam sciendum summarie [illegible] phetis de Messia prędicta sex. Primū [illegible] cta, ꝓpter quod miserūt ad Ioan Bap[illegible] si ipse erat Christus. Secundū de doctrina [illegible] propter quod etiā Samaritana dicebat [illegible] sias docturus esset omnia. Tertium, de mi[illegible] multitudine & excellētia, propter quod [illegible] cebant, Christus quū venerit, nunquid p[illegible] faciet quam quę hic facit? Quartum, quòd [illegible] redempturus & saluaturus populum [illegible] quod vsque hodie Iudæi expectant Messi[illegible] cat eos de captiuitate, & magnificet eos. Q[illegible] quòd ipse esset rex potentissimus, imò [illegible] & dn̄s dominantium. Vnde Magi quærentes [illegible] est qui natus est Rex Iudæorum? & Nathan[illegible] turba in die palmarum Christum regem [illegible] runt. Sextum, quòd ipse pauper humil[illegible]

[illegible]rus esset cũ hominibus, & morte turpissima c[illegible]
sec. [illegible] puniēdus. Vnde dominus discipulis Ioan-
nis respondens de templo, quod est enumerata potētiæ
suæ [illegible], et [illegible]nem pauperum, & mortis
suæ ignominiam [illegible]xit, dicēs. Pauperes euāge-
lizantur, & beatus qui non fuerit scandalizatus in
me, scilicet ob mortem meam. Quia igitur hæc de
Christo prædicta fuerant, & in ipso dño cōspicie-
bantur impleta [illegible] & [illegible] parte execu-
tum, & [illegible] reliqua parte. s. passione & morte tūc in-
ceperat & fiebat, restabat vt de alijs duob[illegible] s. quar-
to & quinto, dñs manifestaret [illegible] quæ in
ipso erat implēda. [illegible] post resurre-
ctionē suam, & [illegible] lēda,
& ordi[illegible] [illegible]s est, dicēs quòd
ipse [illegible] cū gloria & potestate à dex-
tris Dei, &c. [illegible] Saluatori & regem omniū ape-
ruit [illegible]. Ex hoc autē [illegible] filius hominis, &c.
monstrauit quod [illegible] passione & morte
exaltandus esset ad dexteram Dei, & [illegible] cum
gloria. Fuit igitur [illegible] dominus
mysteriū duorū aduentuū [illegible] distingue-
ret, & ad primū spectaret [illegible] pauperi[illegible]
[illegible], &c. cōuersatione cum hominibus cū [illegible]
doctrinæ & miraculorū excellentia, & passione ac
morte ignominiosa; ad secundū verò resurrectio-
nem, [illegible] manifestam nō solùm animarū,
sed corporum, regiam dignitatem, dominiū vni-
uersale, &c. insinuaret. Tum propter omnes qui au-
dituri erant saltem per euangeliū, quia mysterium
duorum aduentuum occultum valdè erat, in tantū
vt etiam dęmones videatur latuisse, nam si cogno-
uissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent.
Tum propter ipsos senes, quia tunc dominus
conspiciebatur ita abiectus, subditus, derelictus,

vt nec cogitabile videretur quod ... rex potentissimus, saluaturus populum ... monuit tunc eos quod per hanc ... subiectionem transiturus erat ad dextera ... iudicaturus orbem cum potestate,&c. vt ne qua rum in se erat instrueret pontifices & seniores, vt vellent, possent respicere, nullamq; excusation ignorantiæ prætenderent, quare non ... bis mysterium duorum aduentuum M... interrogauerimus & adiurauerimus ... tūc opportunū tēpus manifestandi my... quando interrogatio & adiuratio fac... cibus & optimatibus, respōsionem no... completam & claram, nisi duorū a... rium fuisset apertum, & quando op... exercebatur, vt verbo manifestaret ... Tunc enim ... causa Iesu quasi impij ... meruit vt causā & iudiciū vniuersi ...

Ad admirationem coram Pilato q... iuxta quatuor domini verba, dicitur ... ad primā de illis verbis, A temetipso ... spondetur quod ratio verborū fuit, vel ... tilis capax fieret responsionis dandæ a... propositā, Tu es Rex Iudęorū. Oblata ... nihilominus rationabilis est occasio ... hæc verba antequā responderet ad ... sio siquidē fuit, quia Iesu domino ... prætoriū, pontifices māserunt extra, ne ... rentur ingrediendo domum viri gen... solennitate paschali, & Pilatus cetera ... condescendens, exiuit ad eos, audit ... sationem afferrent aduersus Iesum. ... accusauerūt eū quòd se Christū regē ... tus autē ingressus in prætoriū iterū ... gauit Iesum. Tu es Rex Iudęorū? ...

minus Iesus absens fuerat quū fuerat accusatus à
Iudæis, occasioné rationabilé habuit quærendi à
Pilato, an ex se, an ex Iudæorum ore interrogatio-
nem hanc faceret. Ratio verborū taliū fuit, ne Pi-
latus falleretur à seniorum Iudæorū callida accu-
satione vsurpati tituli regij. Si enim Pilatus eū ex
se ipso de regio titulo inquireret, quū Pilatus esset
gétilis, & nullū reputaret hominis regnum nisi de
hoc mūdo, interrogando, Tu es rex Iudæorū, pla-
nè interrogaret de regno mundano & rege, quales
sunt alij reges, & non oportuisset dominū respō-
dendo loqui de regno quod nō est de hoc mūdo,
sed aliter respondere. Sed vbi Pilatus interrogat
ex accusatione Iudæorū, qui ipsum ideo regé di-
cebant se fecisse, quia dicebat se Christū, & regnū
Messiæ non erat de hoc mundo, ideo prudentissi-
mè dominus antequā respondeat, interposuit an
loqueretur ex se, an ex ore Iudæorū, vt confitens
Pilatus se loqui ex ore Iudæorū, intelligeret pro-
priā vocē, audiēdo à domino æquiuocationé re-
gni inter regnū Messię, de quo loquebatur Pilatus
ex ore Iudæorū, nesciés, ꝓpriā vocem, & regnum
mundanū, de quo putabat Pilatus accusationé fie-
ri, & sic capax fieret responsionis futuræ tanquam
audisset, Tu putas facere officiū tuū inquirédo de
vsurpato titulo regio secundū regna huius mūdi,
scito quòd regnū Messiæ de quo accusāt me Iudæi,
nō est tale. Ad secūdū autē de verbis illis, Regnum
meū nō est de hoc mundo, dicitur quòd aliud est
iustificationi causæ suæ studere, vt euadatur senté-
tia, & aliud est iustificare causam suā, quantū suffi-
cit ad tollendā apparentē occasioné scādali. Do-
minus Iesus corā Pilato nō studebat iustificationi
causæ suę vt nō dānaretur, qui ad hoc venerat, vt
morte turpissima afficeretur, sed quoniam ex hoc

ipso quòd seipsum affirmauerat Christũ, ac r
regẽ, nõnulla occasio poterat apparere Pila
nli cogitandi quòd dñs Iesus aspiraret ad
Iudæorũ, & ideo prædicaret popu... ideo
sus hanc quæ apparere poterat scandali
tollere curaui, distinguendo regnũ M...
à regno aliorum regum penes causam & ...
Penes causam quidem, quia regnum
de hoc mundo, nõ dixit, nõ est in hoc
non est de hoc mũdo. Regnum enim
de hoc mundo. Nam est aut à natura...
regnum patrisfamilias, qui naturaliter
domo sua, vt in principio mundi erat
gnũ eorum qui nascuntur reges hæred...
vt filij & hæredes regum. Aut ab ...
arte vel industria, vt sunt ij qui ...
industria multa se ad regnum pro...
potentia vt tyranni. Aut à voluntate ...
per electionẽ ad regnũ perueniunt ...
horum est de hoc mundo, quia ab ...
mundi sunt causatur. Sed regnũ Christi
hoc mũdo, vtpote ex nulla huiusmodi
niẽs Sed vt Apostolus pmulgauit, factus
diẽs vsque ad mortem Crucis, ppter quod
exaltauit illum, & dedit illi nomen quod
omne nomen, vt in nomine Iesu omne
ctatur cœlestium, terrestrium, & infernorum
propterea dominus dixit Pilato, Regnũ
est de hoc mundo. Et manifestauit hoc
quia si ex hoc mũdo esset regnũ meũ, mi...
vtique decertarent, vt non traderer Iudæis
rerem regnare, fecissem vt ministri mei
mei decertassent & adhuc decertarent
derer voluntati Iudæorum, quod tam ...
vt nullus vnquam nec Ioseph ab Arimat...

N...

Nicodemus, nec Lazarus, nec quispiam vnico etiã verbo certauerit pro Iesu pendente eius causa coram Pilato. Itaque ex hoc affectu percipere facilè potes Pilate, quòd regnum meum non est de hoc mundo, quòd non quæro populum incitare, vt regem me habeat. Et ex hac domini sententia intantum apparentia scandali in mente Pilati sublata est, vt exierit ad Iudæos, dicens se nullam causam mortis inuenire in eo. Ad tertiam admirationem de subiunctis verbis, Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum vt testimonium perhibeam veritati, &c. respondetur quòd hæc verba ordinantur ad propositam materiam de regno Christi, & ad idem tendunt quo priora verba. Et sunt conuenientissime iniuncta & ex parte materiæ de qua erat sermo, & ex parte personæ ad quam sermo dirigebatur. Ex parte siquidem materiæ, nam sermo erat de regno non ex mundo, & quòd Iesus erat rex non ex hoc mundo. Hæc autẽ figmenta reputantur à sapientibus huius mundi, & tanquam conficta ab ijs qui religionis curã gerunt propter populos, &c. & ideo dominus veritatem proponit se adeo tueri, vt venerit in mundum, non vt adinuentiones humanas prædicet, sed vt veritati testimonium perhibeat. Ex parte verò Pilati, quia oportet erudituros ex communibus sibi & auditori, & quantum potest ex gratis auditori procedere, vt sic capax fiat doctrinæ, Christo autem & Pilato non erat cõmunis ratio scripturarum, nec religionis cultus, sed solúmodo naturalis mens, ac per hoc veritatis amor, nihil enim communius ac amabilius est hominibus secundum mentem quàm ipsa veritas.

[illegible] ergo à veritatis studio processit, suasus vi[illegible] gentili quod nõ erat figmentum quod de regno

suo nõ de hoc mũdo dixerat. Duplicauit au... gnificationẽ ingressus sui in mũdũ per ... & aduentũ (dicẽs, Ego natus sum & veni in ... dũ) propter duas in se naturas, vt homo enim ... tus est, vt Deus verò, venit in mundũ. Deus ... factus est. Et quoniã testimoniũ Christi de ve... nõ erat ab omnibus suscipiẽdũ ... git discernẽdo suscepturos à nõ suscepturis ... uersa habitudine ad veritatẽ, dicens, Omnis ... ex veritate, audit vocẽ meam, hoc est, qui ... amator, inquisitor, susceptor, tutorq; est ... in hac vel illa materia (puta Geometria, ... &c., sed veritatis simpliciter, ita quòd ... repugnet, audit vocẽ meã. omnis ... ex veritate, hoc est ex parte se tenet veritatis ... veritate venit, tãquã exẽplatũ ab exẽplari ... tuit autẽ dominũ apponere hæc verba de ... ribus suis, vt hinc posset intelligere Pilatus ... & qualitatẽ eorũ qui audiebãt ipsius do... ctrinã, & sequaces illius erãt, quod. s. erant ... nes non vana sectantes, sed veritatem ... sectantes: & qualitatem regni sui. s. quòd ... veritatis, ita vt dignatus sit dominus ... gno suo nõ solùm negatiuã, scilicet nõ ... mundo, sed insinuare affirmatiuam ... gnum veritatis, & simul articulum ... obiectum (scilicet quòd subuertebat ... populum) tacitè elidere eadem ... culũ de vsurpato regio titulo exclusi ... centiã discipulorum tuendam. Ex hoc ... ipse soli veritati operam dabat, & ex veri... qui eum audiebant, manifestè sequitur ... erat seductio, nulla subuersio, nullus ad ... nullus ad vana prouocabatur, sed tota ... prædicatio totum Christi regnum, ex veri...

in veritate, & ad veritatem erat. Poterat, ex hac domini sententia Pilatus occasioné discendi à tātæ famæ magistro accipere, sed quum interrogasset. Quid est veritas? non expectata responsione exijt ad Iudæos, vtpote qui non curabat discere à Christo. Ad admirationem demum quartā coram eodē Pilato de responsione illa, Non haberes aduersus me potestatem vllam, nisi tibi desuper datū esset, dicitur quòd hæc verba domini non sunt verba generalia, sed singularissima, ac valde nouam, occultam, singularemq́, Christi innocentiam significātia. Inter Christum enim & reliquos homines hæc erat differentia, quòd reliqui homines habeant superiorem iudicē ex duobus capitibus (scilicet & ex parte superiore, quia sic à Deo ordinatū est, iuxta illud Apostoli. Omnis potestas à Deo est, quia quæ à Deo sunt ordinata sunt & ex parte inferiore, hoc est ex proprio peccato, saltem originali, ex quo incidit homo vt ab homine punibilis esset.) Christus autem quia nullius omnino peccati particeps erat, nihil ex parte sua habebat, vnde potestas quæcunque humana haberet aliqui contra eum, & propterea Pilatus ex sola parte superiore potestatem habebat aduersus eum. Singularissimam ergo suam innocentiam dominus significauit per hāc responsionem, dicēs quòd nullā aduersus ipsum haberet Pilatus potestatem, nisi ei Pilato datū esset desuper. Dixit desuper, & non dixit ex Romano imperio, aut Cęsarea autoritate, vt comprehenderetur prima causa, diuina scilicet dispositio, cum secundaria, quæ erat potestas Romani imperij. Ac si apertè diceret. Quòd habeas cōtra me potestatē, non ex demerito meo, sed quia es præses. Et hinc optime cum nota ... falitatis inferūtur sequentia verba, Propterea, qui

 tradit

tradit me tibi, maius peccatum habet prop[illegible]
quia, si innocés ego sum, qui me innocentē[illegible]
dit tibi tanquā malefactoré, maius peccatū[illegible]
Tu quidem peccas sciens quòd per inuidia[illegible]
derunt me tibi sacerdotes, & nō respicien[illegible]
qui causa principaliter sunt, maius pecca[illegible]
Et quòd iuxta hunc sensum intellexerit [illegible]
domini verba, testatur Euangelista, dicens [illegible]
exinde Pilatus volebat dimittere Iesum [illegible]
quippe Iesu innocétia, cum proprio pecca[illegible]
uebatur Pilati animus ad dimittendum [illegible]

Ad admirationem cur non Herodi [illegible]
nus non responderit, dicitur quod [illegible]
nullam explicans specialem interroga[illegible]
Herode factam, sed per verba generali[illegible]
Herodem interrogasse dominū in multis [illegible]
nibus, simulq; narrans quòd sperabat [illegible]
raculum aliquod à domino Iesu fieri, [illegible]
interrogationes Herodis non fuisse [illegible]
curiosas. eadem etenim curiositate qua [illegible]
tur ad miraculum aliquod videndum [illegible]
tur ad proponendum domino quæstio[illegible]
sas, & propterea dominus sicut non [illegible]
tia sua ad facienda miracula, ita non [illegible]
tia sua ad sati faciendum curiositati [illegible]
struens per hoc nos vt & potestate & [illegible]
mur ad ædificationem, & non ad curio[illegible]
quascūque alias vanitates. Non tubera[illegible]
respondendi Herodi curioso, sicut ad re[illegible]
spondendi Pilato iudicialiter inquire[illegible]
nescius de vero regno Messiæ potera[illegible]
zati, vt dictum est. Tacuit ergo domi[illegible]
Herode, vt haberetur & tractaretur ab [illegible]
vt fatuus, quod & subsecutum est. Hero[illegible]
pe vir secundum mundum prudens, con[illegible]

aud[illegible]

audita de Iesu ex fama, & obiecta à pontificibus, precipuè quòd faciebat se Messiã, cũ tanto Iesu silẽtio corã se interrogãt. in [illegible] temporibus, quibus vsus potuisset ipsius Herodis beneuolentiã acquirere, & tueri se contra persecutores [illegible], causam habuit cogitandi quod Iesus esset vanus (vtpote non loquens corã magnis viris, sed corã vulgaribus (& eo amplius quòd viderat Ioan. Baptistã prudenter secũ loquentem, Iesum autẽ nec ad interrogata sua respondẽtem cernebat) censuitq; quòd esset vt fatuus tractandus, & sic illusit veste alba. Sed Saluator altissimo consilio se illudi voluit, vt mundus hinc videret quòd non sapientibus huius mundi viis non astutijs, nec industrijs humanis traxit ad suam sententiam, sed viæ eius ad conuertendum ad suum regnum mundum, fuerunt tales vt [illegible] habitus fatuus à principibus & sapientibus huius mundi. Propter quod ab omnibus iudicibus voluit reputari, imò tractari vt fatuus, non verbo, sed multiplici facto illusionis, nã à pontificibus & Herode & Pilato iudicatus & punitus est vt fatuus. Sciebat enim quod sapientiæ seu astutiæ maximè attribuitur facere se caput nouæ legis populorum, & ideo hanc de se opinionem auferre studuit tot proprijs derisionibus, vt vel sic crederemus diuinum opus esse fidẽ Christi. Hæc de 3. q.

Circa quartam quæstionem de scripta domini Iesu causa (Iesus Nazarenus Rex Iudæorum) nonnulla dubitatio oritur. Tum quia in multis, quatuor scilicet causis fuerat dominus accusatus, scilicet de tributis non dandis Cæsari, de seductione populi, de blasphemia, scilicet quod filium Dei se fecit, & de læsa maiestate, quod se Regem facere curabat. Tum quia de nulla causa legitur dominum se iustificasse nisi de ista, scilicet de

regno (vt patet in Euangelio.) ac per hoc m... videtur quòd ista debuisset scribi super crucem ... pote purgata. Et confirmatur, quia Pilatus qu... psit causam, postquam discussit hanc causam, ... nuntiauit Iesum non esse reum mortis, ac ... non esse reum læsæ maiestatis. Mirum est ig... quod scripsit hanc causam.

Ad hæc dicitur quòd ex quatuor capitibus ... tuit causam hanc scribi. Tum ex parte p... tum ex parte causarum, tum ex parte Pila... ex diuina dispositione. Ex parte quidem ... cum alia fuit causa impellens eos ad m... mini Iesu, & alia fuit causa quàm pro... Pilato, vt dominum Iesum damnaret. Na... mouens pontificum animos ad domini Iesu ... tem, fuit amor propriæ dignitatis & autorita... ne Romani tollerent locum eorum. Quia enim temporibus illis multi quasi prophetæ insurgeret & populos ad se conuerterent (vt Act. 5. Gamaliel refert primo de Theodate, & deinde de Iuda Galilæo, & de Ioanne Baptista, Iosephus dicit ... dem ipsum cepisse, quia timebat concu... puli, quod non solùm potuit simul ... tum causa incertas relata ab Euãgelio, ... nat Euangelio, tum quia dominus ... Ioannis, recessit, quasi causa ... ni fuerit, scilicet conuersus populorum ad prædicationem, tum quia dominus Herodem vulpem appellauit, quasi astutè persequentem ... nem prædicatorem sub specie ... rodiadi.) Quia, inquam, tot concur... rum erant, timebant pontifices, ne tan... rum concursus ad dominum Iesum ... quam nouitatem ob quã simul cum ... cedentibus consideratam Romani ...

tificatum à Iudæis, & transferrent gentem Iudæorum in alia loca. Ob hanc causam dixit Caiphas quòd expediret potius hominem mori, ne tota gens sic periret. Hac igitur causa in animo retenta pontifices excogitauerunt causam aliquam qua possent inducere Pilatum ad interficiendum dominum Iesum, & adinuenerunt dictas quatuor causas, scilicet de prohibito censu Cæsaris, de auersione populi, de blasphemia, de vsurpata maiestate. Et quoniam in prima non habebant fundamenta, & secunda nisi coloraretur, vt via ad quartam, non sufficeret ad pœnam mortis: de tertia autem Pilatus non se intromitteret, (vtpote de pertinentibus ad quæstiones legis Iudæorum) deliberarunt astuto consilio crimen læsæ maiestatis imponere domino Iesu, vt ex eo Pilatus, vtpote contra Cæsarem, moueretur ad condemnandum dominum Iesum. Putauerunt enim se posse in hoc præualere, fundantes huius criminis causam super confessione ipsius domini qua confessus est se esse Christum, ac per hoc Regem, & super commotione populi ad se vt Christum, ac per hoc vt Regem; ita quòd pontifices licet accusauerint dominum Iesum quatuor criminum, principaliter tamen tendebant ad crimen læsæ maiestatis, quia se Regem quærebat facere, sperantes ex hoc obtinere à Pilato damnationem domini Iesu ad mortem. Ex parte quoque causarum ipsarum qua allatę sunt, oportuit causam regni pręualere, quia maiorem habebat apparentiam, ex eo quòd dominus Iesus fatebatur se Christum, & ante quinque dies clamantes ei turbas quòd esset Rex, admiserat veniens Hierusalem super asellum. Hæc enim causa multipliciter probata videtur. Primò, ex ipsius domini Iesu verbis, quibus dixit se Christum. Se-

cundò, ex cõmotione populi à Galilæa vsque huc. Et in hac probatione clauditur non solum ductio populi, sed cõmotio quæ fuerat antequam que dies illic, hoc est in Hierusalem, quem cum palmis, cum vestimentis stratis in via, cum more dignitatis ac nominis regij côcomitando dominũ Iesum. Tertiò, ex ipsius verbis corã Pilato, Regnum meũ, &c. Vnde & Pilatus dixit, Ergo rex es tu? quod dominus Iesus negauit. Fuit quoque aggrauata, Si hũc dimittis, non es amicus Cæsaris, omnis enim qui se regem facit contradicit Cæsari. Ex parte deinde Pilati regni oportuit præualere. Pilatus enim gentilis, & de eo quod filiũ Dei se fecit, nihil curare (præsertim sciẽs quòd per inuidiam tradebantur põtifices) & de sensu prohibitionis probatio haberetur, cõmotionẽ populi cũ tanto plausu in Hierusalẽ cõsiderauit, simul cũ confessione Iesus domini de regno suo nõ ex hoc mũdo. Et visum est tã ei quã Herodi, quòd dominus Iesus esset nõ vt criminosus, sed vt fatuus puniendus. Considerantis enim dicti de regno alterius mundi, & (scilicet quòd super asellũ, nõ equum cum pompa, nõ armis, vilis turba, nõ magnates, repẽte conducto practica inductione aut vocatione, & quasi in momento nõ retinẽdo secum turbam, nec procedẽdo postea cũ turba, sed venit quotidie post more solito in tẽplum ad docendum) iudicauerunt vias has aspirandi ad regnũ, non sani capitis. Et bene iudicabãt de mundano regno loquendo, fatuum quippe esset per has vias quærere regnũ terrenũ, vnde vterque (scilicet Herodes & Pilatus) tractauit dominum Iesum vt fatuum. Instantibus nihilominus Iudæis quòd nõ est fatuus, sed malignus, vtpote qui filiũ Dei se fecit &

quod

quòd astutè inuenit causam regni in regnum alterius mundi, quum non posset negare quod se regē fecerit, commouendo populum ad se regem clamandum, Pilatus corripiendū flagellis dominum Iesum censuit, vt vtriusq;, fatuitatis scilicet & malitiæ ratione habita, punitus dominus dimitteretur. Sed inualescentibus Iudæis vsque ad tumultū, elegit consideratis omnibus damnare dominum Iesum læsæ maiestatis, eo quòd causa hæc ad se directè spectans apud suum tribunal probata ac euidēs ita erat, vt nisi fatuitate excusaretur iustè damnationē exposceret. De regno quippe non de hoc mundo ipse stultitiam putabat. Et quia Iudæi qui dominū Iesum magis nouerant, non admittebant excusationē stultitiæ quam ipse Pilatus admittendam putabat, ideo tanquam relinquens Iudęis criminis curam, se innocentē protestatus est in prolatione sententiæ qua dominum damnauit ad mortem crucis. Hæc videntur ad literam coëgisse Pilatum ad hanc causam scribendam. Sed hæc omnia ex quarto loco proposita causa (diuina scilicet prouidētia) disposita sunt, vt dominus Iesus damnatus & crucifixus verum suum titulū supra suam crucem scriptum haberet. erat enim & est in veritate, **Iesus Nazarénus Rex Iudæorum : vsa quippe** est diuina prouidentia iniquitate persequentium & damnantium dominum Iesum, ad perpetuam veritatem regij tituli de Christo prophetati testificandam coram toto mundo. Vnde & Pilato prohibuit ne mutaret illum, sed dixit, Quod scripsi, scripsi, & tribus præcipuis linguis omniū linguarum vices gerētibus, ex ipsius etiam ternarij omnia complectentis perfectionē, scribi disposuit. Hæc de quarta quæstione, Deo gratias. Posonij, in die sancti Damasi. M.D.XXIII. Amen.

SECVN

SECVNDVM IENTACVLVM, IN QVO QVAtuor quæſtiones tractantur.

OCcurrunt ſecundò circa diuerſa ſacræ ſcripturæ documenta de filijs Dei quæſtiones item quatuor. Prima eſt de verbis Pauli Apoſtoli ad Romanos primo, de vnigenito filio Dei, quibus dicit, Qui prędeſtinatus eſt filius Dei in virtute, ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorũ Ieſu Chriſti domini noſtri. Secunda eſt de verbis Ioannis Euangeliſtæ capitis primo, de filijs Dei adoptiuis. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neq. ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Tertia eſt de verbis Apoſtoli Pauli primæ ad Corinthios xv. de baptiſmo quo generantur filij Dei, quum dicitur. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, ſi omnino mortui non reſurgunt: Vt quid & baptizantur pro illis? Quarta eſt de verbis eiuſdem Apoſtoli ad [illegible] tertio, de hæreditate filiorũ Dei per fidem [illegible] miſſa, non per legem, quum dicitur, Lex ordinata per Angelos in manu Mediatoris. Mediator autem vnius non eſt: Deus autem vnus eſt.

Circa primæ quæſtionis verba difficultas eſt propter proprietatem ſenſus. Non enim proprie dictum videtur de filio Dei, quòd prædeſtinatus eſt filius Dei, quantumcunque ratione humanæ naturæ verum ſit prædeſtinatum eſſe, vt humana natura ſit vnita filio Dei in perſona, & homo [illegible] ſcilicet Ieſus filius beatæ virginis, ſit prædeſtinatus filius Dei, qui ſignificatur ſuppoſitum [illegible]

quatenus est humanum suppositum. In propositis autem verbis illud relatiuum, qui, refert filiũ Dei, sicut primo loco antepositum idem relatiuum refert etiam filium Dei, quum dicitur, Qui factus est ei ex semine Dauid secũdum carnem, statim enim subditur, Qui prædestinatus est. Tum propter varietatẽ textus apud Latinos & Græcos, & Græcos inter se, dum Latini codices communiter habent, Qui prædestinatus: Græci autem aliqui similiter habent. Aliqui habent, Qui destinatus. Tum propter pluralitatem expositionum, dum vel prædestinatus est, exponitur prædestinatum est, vel declaratus est, vel quod relatiuum qui, refert filium Dauid, seu hominis. Hæc enim ambiguitati attestari videntur.

Ad hanc quæstionem absque quocunque præiudicio cuiusui expositionis respõdendo (quod subintelligi volo tam in præcedentibus quam in sequentibus totius huius operis) dicitur quod sensus proprius literę ex intentione Apostoli & contextu sumendus est. Intentio Apostoli clarè apparet. Intendit enim materiam Euangelij summatie explicare. Quum enim proposuisset se Apostolum & segregatum in Euangelium Dei de filio suo, explanandam duxit propositam Euangelij materiã, scilicet de filio suo, quæ scilicet Euangelium aperiret de filio Dei. Et subiunxit tria comprehendentia totam Euãgelicam materiam. Primum est, Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Secundum est, Qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri. Tertium est, Per quem accepimus gratiam & apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gẽtibus, Oportebat enim vt qui se Euange-

lij nuntium decebat, explicaret quid Euangelium contineret, vt sic ad Euangelicam [illegible] pararet legentium animos. contextus vero [illegible] specialiter duo. Alterum est, vt relatiuum [illegible] titum (scilicet qui factus, qui prædestinatus [illegible] quem accepimus) referat semper illud [illegible] positum, scilicet filio suo [illegible], filio Dei [illegible] est, vt similiter distinguatur, ordinetur & [illegible] gatur ly secundum carnem, & ly secundum [illegible] tum, ita quod sicut primo explicatur [illegible] cundum carnem, ita deinde explicetur [illegible] secundum spiritum, vt sit plana constructio [illegible] nus sensus, nec minus alius. Et vt plenius [illegible] gantur hæc, inchoemus à primo, declarando [illegible] mysterium incarnationis quatuor [illegible] Primo, quantum ad personam incarnatam, quæ est ipse Dei filius, per relatiuum qui, [illegible] Pater, nec Spiritus sanctus, sed filius Dei [illegible] per ly qui, vt patet in textu. Secundo, quantum ad modum incarnationis, quia [illegible] ex [illegible] semine, seu naturali more genitus est secundum [illegible] sed ex virtute spiritus sancti [illegible] carnem, & hoc significat illud [illegible] Ac si diceret: Qui non naturali [illegible] carnem genitus in materno [illegible] secundum Spiritus sancti virtutem factus est. S. [illegible] ad Galatas quarto. Misit Deus filium [illegible] ex muliere. Tertio, quantum ad [illegible] humanitatem ad deitatem: quod [illegible] Deo vt organum coniunctum [illegible] inuenitur organi genus. Quoddam [illegible] personaliter [illegible] cuius est [illegible] est organum quo operatur homo. Quoddam vero separatum secundum [illegible] quod est instrumentum, vt securis, quæ [illegible]

enim nihil est homini secundum, sed aliud esse habet, alia hypostasis est. Inter humanitatem itaque Christi & cæteras creaturas secundum coniunctionem ad Deum, hæc est differentia, quod reliqua creaturæ se habeant ad Deum vt instrumenta separata, ita quod Deus vtitur illis instrumentis separatis. Et propter hoc omnia tam naturalia quam voluntaria creaturarum opera Deo attribuuntur in sacra scriptura. Omnia, inquit Esaias, opera nostra operatus es domine, & Iob. Pelle & carnibus vestisti me, ossibus & neruis compegisti me, &c. Humanitas autem Christi iuncta est Deo vt organum coniunctum secundum esse personale, ita quod Deus per humanitatem assumptam operatur, sicut ego per linguam meam, per manum meam, &c. Et hoc significatur in textu per pronomen ei, dum dicitur, Quia factus est ei, procul labio Deo. Filius quippe Dei secundum quod carnem factus est Deo organum coniunctum, quia deitas per humanitatem Christi operatur sicut per sibi coniunctum proprium organum, iuxta illud, Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Ad quod vt verè nouum & mirabile innuitauerat decantandum, præmittens: Cantate domino canticum nouum, quia mirabilia fecit, statim enim subdit, saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Ac si dixisset, Quum Deus salutem multipliciter potuisset operari, hunc tamen modum elegit, vt per propriam dexteram & proprium brachium (hoc est per organum coniunctum) operaretur salutem in mysterio incarnationis. vnde & subdit: Notum fecit dominus salutare suum, &c. Quartò, quantum ad humanam Genealogiam, quod scilicet ex semine Dauid, pro quanto beata

Virgo

Virgo ex qua carnem habuit, filia fuit Dauid [illegible]
tot generationes intermedias. Vbi clauditur [illegible]
tas scripturarum, Messiam ex semine Dau[illegible]
mittentium, & regia progenies, & quò [illegible]
Dauid tanta gloria donatus est à Deo, [illegible]
semine Christus prodiret, & ipsi [illegible]
que promissio. Quintò, quantum ad [illegible]
dum explicat quod secundum carnem [illegible]
sima pars humanæ naturæ. Minus [illegible]
esset, si animam tantùm humanam [illegible]
quum sit naturæ intellectualis & imm[illegible]
vbi constat carnem quoque assumpti[illegible]
valde est, & lógè magis exinaniuit sem[illegible]
nem assumens. Factus ergo secundum car[illegible]
citur, nihil humanæ naturæ [illegible]
Simile quid legis apud Ioannem, [illegible]
bum caro factum est, propter dictam [illegible]
igitur literæ sensus ac ordo. Qui filius D[illegible]
dum carnem factus super naturaliter [illegible]
coniunctum organum ex semine Dauid [illegible]
to mater descendit ex progenie Dauid. [illegible]
te quòd prædictarum quinque condition[illegible]
locantur ex parte subiecti, scilicet qui [illegible]
carnem, & tres ex parte prædicati, scilicet [illegible]
est ei ex semine Dauid. Venio nunc ad [illegible]
de quo præsens est quæstio. Vbi aduerte [illegible]
parte subiecti locantur quoque du[illegible]
cundum spiritum, & ex parte prædica[illegible]
reliqua, scilicet prædestinatus est filius D[illegible]
tute sanctificationis ex resurrectione mort[illegible]
Iesu Christi domini nostri, ita quòd [illegible]
cutus est de filio Dei secundum [illegible]
humanæ partem, scilicet carnem, [illegible]
tur de eodem filio Dei secundum [illegible]
turæ humanæ partem, scilicet spiritum [illegible]

quòd secundùm spiritum præordinatus est sancti-ficatiuus propria autoritate ex tempore & causa propriæ resurrectionis qua surrexit à mortuis, nō qualiscunq;, sed saluator Christus ac dominus noster. Quātis enim infiniti fuerint modi apud Deū, quibus sanctificare mundum potuisset, elegit tamē, & statuit ab æterno, vt virtus sanctificatiua resideret in spiritu, qui est anima Iesu Christi, pro quāto voluit vt omnis gratię plenitudo nō solùm vt in singulari, sed vt in vniuersali capite etiam cœlestis ecclesiæ in illa anima habitaret, ita tamē quod sanctificator per eam non sanctificaret quasi mendicato suffragio, sed ꝓpter autoritatē, vt filius Dei ex vna parte, & ex alia parte concausa & tempus sanctificationis esset resurrectio ipsius. De huiusmodi enim causalitate scriptum est ad Rom. 4. Resurrexit propter iustificationem nostram. De tempore verò Ioan. 7. Nōdum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Et secundùm hoc, vt dictum est, ex parte subiecti locantur duæ conditiones (persona scilicet filij Dei, & spiritus assumptus) dum dicitur, qui secundùm spiritum. Potest & altius exponi spiritus, hoc est spirituale esse & operari, non determinando ad esse & operari diuinum aut assumptum, sed communiter significando per spiritum esse & operari spirituale quod in Christo fuit, quodcunque fuerit illud. Et sic ex parte subiecti duæ similiter conditiones locantur: scilicet, persona filij Dei, & esse ac operari spirituale quodcunque in ipso quomodolibet est, ita quòd sicut primò locutus est de filio Dei secundum esse carnale, dicēdo, qui secūdum carnem, sic nunc loquitur de eodem filio Dei secundum esse spirituale, dicens, qui secundùm spiritum. Et licet ex parte subiecti sit ista diuersitas expositio-

nis, ex parte tamen prædicati non variatur sensu
sed ponitur primò res ad quam prædestinatus est
scilicet filius Dei in virtute sanctificationis
quod non intelligitur hoc simplex, scilicet, filius
Dei, sed totum compositum, scilicet, filius Dei in
virtute sanctificationis, vt res ad quam prædestina-
tus dicitur filius Dei secundū spiritum, sicut dice-
retur, quòd homo secundū intellectum præordi-
natus est, vt sit homo studiosus, vt sit homo bea-
tus, & similia. Numerantur autē in his insinuata
his mysteria tredecim. Duo ex hoc quòd prædes-
stinatus apponitur ad ly qui secundum spiritum. Ex
ipsa siquidem diuersitate verborū dum ...
dum carnem dicitur factus est, &c. & qui secundum
spiritum prædestinatus, &c. dicitur, intelligimus
quod præcipuum & primum in mysterio incarna-
tionis est esse spirituale, ex hoc enim quod appo-
nitur prædestinatio ad ly, secundū spiritum decre-
tatur quod ordinario diuina principaliter ...
ad spiritum, hoc enim ipsum prædestinationis ...
men secū fert. Et meritò, tū quia spiritus lōgè præ-
stantior est carne, & esse spirituale longe excel-
tius esse carnali. Tum quia caro assumpta à ...
Dei est mediante spiritu, pro quanto ratio ...
assūpta fuerit, fuit spiritus, hoc est, ideo caro ...
sumpta est, quia erat materia spiritualis animæ, &
non ecōuerso. Rursus ex hoc quod qui secundum spi-
ritū prædestinatus dicitur ad totum aggregatum
s. vt sit filius Dei in virtute sanctificationis, intel-
ligimus ad partem spiritus spectare principaliter
sanctificare, non quòd caro Christi expers esset
sanctificare virtutis (quum tactu carnis suæ san-
ctificauerit aquas pro baptismo, & tactu manus
reddiderit sanitatem) sed quoniam caro Christi
hoc ipsū secundariò, & ex spiritali virtute habet
spiritus

spiritus autē principaliter & ex proprio genere, scilicet esse spiritale sonitus est. Tertium mysteriū (scilicet quod ꝓpria autoritate sāctificaret) aperte monstratur per primam partem aggregati prædicati, scilicet filius Dei, ex hoc enim quod prædestinatus est filius Dei in virtute sanctificandi, clarè patet quòd prædestinatus est, vt sanctificet ꝓpria autoritate. Filius quippe Dei propria autoritate, quæ est sua Deitas, sanctificat nō minus quàm pater, quum sit vnius & eiusdem naturæ & potestatis cum patre. Quartū mysteriū est plenitudo sanctitatis. Ex hoc enim quòd non dicitur sanctus, sed in virtute sanctificationis, aperitur talis tantaq; sanctitas, quæ non solùm ipsum repleat in se, sed virtuté in eo ponat efficiendi sāctitatem in alijs, fuit enim Christus plenus gratiæ & veritatis nō solùm in seipso sed de plenitudine eius omnes accepimus. Quintum mysterium est vniuersalitas sanctificationis. Ex hoc nanque quòd non dicitur sanctificationis horum vel illorum, nec animarū tantum aut corporum, nec rationalium tantum aut irrationalium, monstratur quòd in eo est virtus sanctificationis omnium. Et verè sic est, quoniam vt dicitur ad Ephes. 1. Deus proposuit in dispensatione plenitudinis tēporum instaurare omnia in Christo quæ in cœlis & quæ in terra sunt in ipso. Rursus in eo quòd nō dicitur, sanctificationis talis (puta secūdū gratiā prophetiæ, aut secundum qualemcunque aliā specialē gratiā) sed simpliciter & absolutè dicitur, in virtute sanctificationis, aperitur quod in eo est virtus sanctificatiua secūdū omnē speciē sāctitatis, ita q̄ huiusmodi virtus sanctificatiua est vniuersalis, & secūdum omnes sanctificationis species, & secūdū omnia sanctificabilia, est siquidem caput super omnem ecclesiam tam

terrestrem quam cœlestem & hominum, & ange-
lorũ, vt dicitur ad Ephes. 1. & Colos. 2. [illegible] my-
sterium est tempus quo in cœpit sanctificatio hæc,
dum dicitur, ex resurrectione mortuorũ, hoc est
ex resurrectione nõ qualicunq; sed à mortuis: [illegible]
nitiuus enim pro ablatiuo à Græcis ponitur [illegible]
suprà inductum verbum. Ioan. Nondũ erat spiritus
datus, quia Iesus nõdum erat glorificatus. In cuius
signum, primo die resurrectionis dedit Spiritum
sanctum discipulis, insufflando in eos, dicẽs, Acci-
pite Spiritum sanctum, & dedit potestatẽ remittẽ-
di peccata. Nec propterea intelligas ante resurre-
ctionẽ Christi defuisse virtutem sanctificandi, aut
sanctificationẽ ipsam (quoniã prius sanctifica-
tionis opera multa dominus effecerat) sed quia prin-
cipaliter, manifestè, & vniuersaliter [illegible]
est sanctificatio exercẽda tempore resurrectionis.
Principaliter quidem, quia sanctificationes prio-
res erant quasi dispositiones seu viæ ad sanctifica-
tionem vniuersalem futurã post resurrectionem.
In cuius signum etiã ipsi Apostoli [illegible]
sermone Christi adhuc cæci erãt, non [illegible]
scripturas, sed in die resurrectionis [illegible]
dominus sensum, vt intelligerẽt scripturas. [illegible]
festè verò, quia tunc manifestata est virtus [illegible]
ex gloria resurrectionis. Vniuersaliter [illegible]
in omnes gentes ex tunc salus prædicãda [illegible]
ferenda ordinata est, vt patet in Euangelio. Septi-
mum mysteriũ est concausa sanctificationis, quod
scilicet resurrectio ipsius ordinata est cõcausa san-
ctificationis, vt. s. filius Dei & propria autoritate, &
ministerio propriæ resurrectionis sanctificaret, nã
sicut mortẽ nostram moriẽdo destruxit, ita vitam
resurgendo reparauit. Et siquidẽ ipsius resurrectio
causa vitæ nostræ, tũ animæ, quia surrexit propter
iustifica-

iustificationẽ nostrã, tum corporis, quia Saluatorẽ expectamus qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Dũ ergo dixit, ex resurrectione mortuorũ, duo notauit mysteria, temporis scilicet quo sanctificatio quasi maturus fructus haberetur, & concausæ quia resurrectio in dignitatem concausandi sanctificationem eleuata est. Octauum mysterium est integritas spiritualis esse, quandoquidem ex resurrectione effectum est corpus Christi spirituale, iuxta Apostoli sententiam 1. ad Corin. 15. Habuitq; ex tunc Saluator esse spirituale integrum, hoc est, secundum omnes naturæ assumptæ partes. Manifestatur que hinc, quod filius Dei secundũ spiritũ redũdãtẽ iam ex resurrectione in corpus secũdùm esse spirituale consummatũ ex resurrectione, præordinatus sit sanctificator. Dicens itaque, ex resurrectione mortuorum, tria dixit mysteria, tẽporis, quo quasi fructus maturus sanctificatio haberetur: causalitatis, qua in dignitatẽ concausandi sanctificationem resurrectio eleuata est: & integritatis, qua consummatum est esse secũdùm spiritum per redundantiam ad corpus. Ex his tribus iunctis prioribus consurgit mysterium nonum, quòd sanctificare conuenit Christo ex diuina ab æterno prædestinatione secundùm vtranque naturam, diuinam scilicet, & humanam, non qualemcunque, sed gloriosam, vt verè impletam cognoscamus causam ab Euangelista assignatam, quare nõdum erat spiritus datus; quia Iesus nondum erat glorificatus: hoc est, siquidẽ quod hic docet Apostolus: dicens, quòd prædestinatus est filius Dei sanctificator ex resurrectione à mortuis, qua proculdubio glorificatus est. Spectant reliqua quatuor mysteria ad qualitatẽ resurgentis ad sanctificãdum. Non enim

posita sunt hæc verba Iesu Christi Domini noad quasi circumlo quendum reuerenter illum q resurrexit, sed quum facilè per pronomé substantiæ potuisset dicere, ex resurrectione eius, ita tùm significare voluisset de cuius de resurrectione loquitur, sicut per verbum mortuorum significauit de qua resurrectione loquebatur, elegit Apostolus tot titulos apponere, vt & quis & qualis ex resurrectione præparatus sit sanctificator, monstraret. Decimum igitur mysterium monstratur per nomen Iesu, quo non solùm quis monstratur, pro quanto est nomen proprium, sed qualis, pro quãto à saluatione impositum illi est, vt dixit Angelus ad Ioseph. Surrexit quippe ad sanctificandū Iesus, hoc est saluator, quum deuicta morte vniuersum genus humanum saluauit, vitam illius inchoando in propria vita corporali, immortali impassibili, &c. Verè etenim impletum tunc est illud Psalm. Saluauit sibi dextera eius, quoniam ipse Dei filius per suam animam quasi iunctam dexteram saluauit sibijpsi corpus proprium viuificando & dotibus quatuor ab Apostolo explicatis, j. Cor. xv glorificando. Et verè si Christus resurrexit & nos resurgemus, vt ibidem dicitur. V[illegible] mysterium regiæ dignitatis monstratur per nomen Christi. Verè siquidem peruenit in regionem valde distantem (vtpote in regionem gloriæ æternæ) accipere sibi regnum quum vnctus est vnctione gloriæ super omnes reges. Oportuit siquidem Christum pati hæc (scilicet iniurias & mortem) & ita intrare resurgendo in gloriam suam. Incœpisse ergo regnum Christi ex sua resurrectione monstrat Apostolus, quum prædestinatum ipsum dicit sanctificatorem ex resurrectione qua surrexit Christus, sicut etiam ex tunc incœpit execu[illegible]

consi-

consummatæ saluationis quum surrexit Iesus. Tūc quoque incepisse dominium eius, duodecimum mysterium aperit dicendo domini. Qui. n. priùs venerat ministrare, subiici & mori, & surrexit dominus dicēs, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Non quòd priùs non fuerit dominus (quum verè dixerit, Vos vocatis me magister & domine, & bene dicitis, sum etenim) sed quia priùs secundum humani corporis officia non venerat dominium exercere, sed subiectionem, surrexit omni ex parte dominus, quum impletur illud, domin⁹ regnauit, decoré (gloriæ corporalis) indutus est. Noster demū mysterio vltimo dicitur, nō quòd aliquis aut aliquid eximatur ab illius dominio (de quo scriptū est, Omnia subiecisti sub pedibus eius) sed quia peculiari modo dñs noster, hoc est fidelium, est, tum quia dominatur in nobis, qui voluntates nostras subiicimus illius mādatis, tū quia cultu fidei, spei, ac charitatis gaudem⁹ atq; gloriamur in & de ipsius dominio. Fructus ergo resurrectionis dominicæ per ly noster notatur: vt non quasi inanis aut in tēpus lōginquū fructificaturus surrexerit, sed surrexit dominus noster, vt statim nos habuerit, vt nūquā nos omnino deseruerit. Prædestinatus est ergo filius Dei secundū spiritū, vt sit filius Dei in virtute sanctificationis ex resurrectione qua à mortuis surrexit Iesus Christus dñs noster. Perspice lector in duabus explanatis sentētijs collectā ab Apostolo materiā Euāgelij de filio Dei, dū & trinitatis & incarnationis ac incarnati verbi tā secūdū humilitatis q̃ gloriæ statū, & sanctificatiuæ virtutis ac per hoc sacramentorum mysteria proposuit. Et ne quid remaneret intactū subiūgēdo tertiū relatiuū, totā cōplexus est Euāgelij materiā. Nā vbi de capite collegerat, ad Ecclesiā ipsius

Christi corpus descendit, oportet enim euange[li]
zare quoque vnã sãctã in Euãgelio Ecclesiã, vt [canta]
tet in symbolo. Quinque autẽ (vt breuiter persti[n]
gamus) de Christi Ecclesia proponit. Primo, co[n]
iunctionẽ cum Christo, nõ qualitercũque, sed de
pendendo ab ipso, dicẽs, per quem, iungi [en]im
Ecclesia Christi, vt capiti, & ab ipso pendet, vt à
capite pendet corporis vita. Secundò, dona Chri-
sti in Ecclesia, & communia toti Ecclesiæ, dicen[s],
accepimus gratiam, & dona, quibus diuersa [ra]tio
seu gradus diuersi sunt in ecclesia, dicens, & apo-
stolatũ. in hoc enim primo gradu reliqui [i]ntel-
liguntur. Tertiò, finẽ intrinsecũ propter quem di-
stribuuntur gradus ac dona in ecclesia, dicens, ad
obediendum fidei. Vbi fides nõ quæ sine operibus
mortua est, sed formata, quę per dilectionẽ opera-
tur; posita est finis. nã obedientia fidei non est vbi
fides mortua est, voluntate enim renuẽte obedire
fidei, quæ diligẽdum Deum super omnia mõstrat,
nõ mouetur homo ad obediẽdũ fidei. Rursus vni-
tas fidei mõstratur ex singulari numero, & non vt
vnusquisq; in sua fide saluetur, sed obediatur fidei
vni. Quartò, indiuisionẽ vniuersalis ecclesiæ [ape]-
rit. Ex eo nãq; quod nõ in vna tãtũ natione, [sed] in
omnibus gẽtibus ad hoc vnũ, vt scilicet obediant
fidei vni, gratiã vnã, & apostolatũ vnum accepi-
mus, consequens est vt vna atque indiuidua sit vni-
uersalis ecclesia Christi in omnibus gẽtibus. iuxta
verbum domini, Fiet vnum ouile, & vnus pastor.
Quintò, finẽ extrinsecum, Pro nomine eius. tota
enim ecclesia ordinatur ad gloriam domini Iesu
Christi, nec sũt apostoli, doctores, protectores, &c.
ꝑ gloria propria, sed ꝑ gloria filij Dei. Habes ergo
summariè ex verbis Apostoli totam Euangelij my-
steriam, quam intendebat Romanis proponere.

Ad

Ad ea quæ taquam difficul atia materiā inducta in principio sunt, nō est cōfutādo sed explanando summariè dicendum, quòd licet nō admittatur, quòd qui refert filium Dei absolutè, vt prædestinatus sit filius Dei absolutè, admittitur tamé vt qui refert filium Dei factum secundùm carnem ex semine Dauid, hoc est filiū Dei, vt est filius hominis. Nec est inconueniens vt illa triplicitas relatiui sic ordinetur vt semper crescat, referēdo immediatè antecedens, in quo etiam priùs antecedens clauditur, hoc est, vt primum qui referat filium Dei, secundum, qui referat eundem factum secundùm carné, tertiò verò per quem referat eundem non solùm factū secundùm carné, sed prædestinatum. &c. Nec incōuenit diuersas eundem textum habere expositiones, etiā secūdùm sensum literalem, quoniā autor sacræ scripturæ est Spiritus sanctus: qui plures simul sensus intédere potest. Vnde autē varietas ipsius textus emerserit, non apparet. Quod enim ex trāslatione nō cōtigerit, manifestat diuersitas textus etiā apud Græcos. nam apud vulgaté legitur prædestinatus, & apud Origené, destinatus. Vtcūque textus verificatur, vtroque modo, vt patet ex dictis. Hæc de prima quæstione.

Circa secundam quæstioné de verbis Ioan. Qui non ex sanguinibus, &c. ambiguitas occurrit primò, an vna & eadé generatio negetur per tres negationes, nō ex sanguinibus, neque ex volūtate carnis, neque ex voluntate viri, an singulis negationibus respōdeant singulæ generationes. Nā si vna eademq; generatio per omnes negatur, inutilis videtur multiplicatio tot causarū. Ad quid enim opus est miscere in Euāgelio naturalé hominū natiuitaté prouenire non solū ex sanguinibus, sed etiā ex voluntate carnis, & ex voluntate viri? Si verò

tres generationis species de scriptæ dicuntur, f
sum apparet, ex eo quòd generatio ex volunt
carnis non est diuersa à generatione ex sangui
bus. Concupiscentia quippe carnis non aliter g
nerat filios quam per commixtioné carnalé ma
& fœminæ. Secundo, an vna eademq; voluntas
voluntas carnis, & voluntas viri Nā si locutio
propria est, oportet ex vna parte vnam fateri vo
luntatem, quū non inueniātur in toto genere
mano diuersæ species voluntatum (quāuis in a
malibus appetitus multiplicetur in plures species
voluntas tamé non multiplicatur) & ex altera pa
te nullam dicere voluntatem carnis, quia volūtas
in sola ratione est, & appetitus est rationalis, & no
carnalis seu sensibilis. Si verò nō curandum est
ter de proprietate nominum, & duæ volunta
quasi duo apetitus distinctè dicuntur (rationa
li.s. qui propriè vocatur voluntas, & sensibili
appellatus est volūtas carnis) tūc sententia
potuit, sed lingua cohibenda erat, quod proc
Euangelista esse debet. Tertiò an filij Dei pera
tionem dicantur propriè nati ex Deo, an
dum communem tantum vsum quo
ptatus in filium, dicitur genitus ab
ptionem qui etiam in hac litera dicitur gen
ex voluntate viri. Quòd enim propriè
beat, ex eo videtur quòd nisi propriè essent
nati non essent propriè filij Dei. Quòd verò co
muniter accipiendum sit, ex eo apparet quòd
luntate genuit nos, dando nobis spiritum
ptionis filiorum, in quo clamamus, abba pate
Ad hæc quidé dicitur quod Ioā. Euāgel.
& ac per hoc oém in humanis generationis
cōplexus est primū, quo vita naturalis acquiri
nascuntur filij hoīum ex sanguinibus viri & mu
Secū

Secundum, quo vita moralis cōsona carni in bonis fit ex volūtate carnis, hoc est ex electione eorū quę consonant carni. Et hinc nascuntur filij huius seculi, quorū vita est circa aut necessaria, aut vtilia, aut delectabilia secundum carnem. Tertium, quo vita excellens consona rationi, in nobis fit ex voluntate viri, hoc est ex electione eorum quæ sola ratio seu virilis animus æmulanda dictat. Et hinc nascuntur filij huius quoque seculi qui excellētes sunt inter quos quidam heroes vocantur. Ita quòd intēdit Euāgelista filios Dei neque ex natura simpliciter, neque ex natura adiuncta voluntate carnis (hoc est studio ad quæcunque spectant ad carnalia) neque ex natura adiuncta volūtate viri (hoc cum studio officioso ad quęcūque sunt & esse possunt virilis perfectionis, delectationis est aut gloriæ) nasci aut fieri. Et quoniam ad aliquod horum trium spectat omnis generatio hominū secūdum quodcūque esse possibile, siue ex cœlo, siue ex quacūque causa naturali aut voluntaria (vt patet discurrendo & applicādo) ideo hanc triplicem generationem negādo, aperuit Euangelista aliunde quærendā esse generationē filiorum Dei, quā ex naturalibus aut volūtarijs causis creatis, & statim manifestauit quartū generationis modū, dicēs sed ex Deo nati sunt. Nec dixit, sed à Deo facti sunt (vt cæteræ creaturæ, quas dixit & factæ sunt) sed dixit, sed ex Deo nati sunt, docēs filios Dei tali modo procedere à Deo vt mereantur dici nati ex Deo, tum propter naturalitatē in modo producendi, tum propter connaturalitatē rei productæ. Quæ quoniā altioris speculationis sunt (vtpote à Ioan. Euangelista dicta) oportet altius inchoando aduertere bona creata distingui in duos ordines. Vnus est ordo naturæ, alter est ordo gratiæ. In

primo

primo ordine sunt omnes substantiæ creatę & p
prietates, actiones, passiones, & quęcúque quon
dolibet eis naturaliter cōueniūt. In secūdo autē
quantū ad propositum spectat, inueniūtur quę
res quæ ita sunt de ordine gratiæ, vt sint de gen
re Dei, vt charitas & lumē gloriæ. Bona creata p
mi ordinis se habent ad Deum vt artificiata ad a
tificē, quæ sunt aliena à natura artificis, vt dom
arca, nauis, & alia huiusmodi, testantur tam
suos artifices. Charitas autem & lumē gloriæ
supremum tenent locum in secundo ordine,
habent ad Deum vt cōnaturalia ad id cui sunt cō
naturalia, vt ea quæ sunt secundum naturam ad
naturā, sicut calere ad ignem, sicut moueri deorsū
ad graue. Quod ex eo cognoscere potes, quia n
horum potest esse natura aut connaturale alicui
creaturæ creatæ aut creabilis. Nō potest siquidem
fieri aliqua creatura quæ sit suapte natura bea
beatitudine illa quæ consistit in fruitione pro
nobis in cœlesti patria, vt sit suapte natura ama
Deum amore charitatis, quo distinguūtur filij D
à filijs perditionis, quoniam si aliquid horū po
fieri, posset esse aliqua creatura non indigens gra
tia Dei, sed ex proprijs suæ naturæ habens quòd
non posset peccare, & seipsam saluare. Scriptum
est.n.1.Io.3. Omnis qui natus est ex Deo, peccat.
non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, &
nō potest peccare, qm̄ ex Deo natus est, & 1.Io.
c.5. Omnis qui natus est ex Deo, non peccat,
generatio Dei cōseruat eū. Quia igitur propr
est Deo esse naturaliter beatū dicta beatitudine,
amare naturaliter ipsum Deum sic, scilicet
charitate, cōsequēs est vt intelligamus bona
ta, quibus constituuntur filij Dei hic quidem
choatiuè per gratiam charitatis, in patria vero

plete per cõsummatam gratiam luminis gloriæ, esse de genere diuino, & Deum se habere ad illa vt ad cognata, vt ad connaturalia, vt ad secundũ naturam ipsius Dei, & propterea reliquæ creaturæ factæ dicuntur, filij autem Dei nati dicuntur. Iure siquidem nasci dicuntur, qui ad connaturalia producuntur, qui ad ea quæ sunt secũdum Dei naturam eleuãtur. Natiuitatis siquidem tam ratio quã nomen ad naturam spectat. Si itaque ex termino consideres productionem filiorum Dei, natos ex Deo intelliges, quia fiũt cognati ipsi summo Deo. Si modum quoque inspicias, idem inuenies. Dupliciter siquidem aliquid à volũtate efficitur. Vno modo absolutè, vt quũ eligimus aliquid exterius operari, vt mederi, ædificare, &c.

Alio modo ex affectione, vt quum ex odio vel amore mouemur aliquid. Quod procedit exteri⁹ volũtariè, dicitur fieri à volũtate. Quod procedit in nobis ipsis à voluntate affecta, dicitur nasci ex voluntate, quasi naturaliter illud prouaniat, quia voluntas affecta per modum naturæ operatur, habitus.n. inclinat per modũ naturæ & quasi intrinseci principij rationé induit volũtas affecta, qñ ex affecta voluntate sumus tales, puta mites, aut iusti, aut auari, &c. Vnde Ioan. Euangelista eadem præpositione.s.ex, & eodem participio.s.nati, vsus est in singulis particulis, dicens, non ex sanguinibus non ex voluntate carnis, non ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt, vbi ly nati, subintelligitur in precedétibus: ac si replicasset. q nõ ex sanguinibus nati sunt, neque ex volũtate carnis nati, neque ex volũtate viri nati, sed ex Deo nati sunt. Filij siquidé hominũ nati sunt in esse naturæ ex sanguinibus: & Filij huius seculi cõmuniter nati sunt in esse morali ex volũtate carnis, hoc est ex volũtate

affecta

affecta carni, & similiter Filij huius seculi egre vitæ, nati sunt ex voluntate viri, hoc est ex voluntate affecta vtilitati. Quorsum hæc? Vt percipias filios Dei similiter ex Deo natos. Voluntas siquidem Dei omnium quomodolibet creatorũ causa est, & reliquas creaturas producit quasi voluntate [illegible] cis, filios vero adoptionis producit quasi voluntate affecta, vtpote ad cognatos naturæ diuinæ, ad quæ sunt secũdum naturam ipsius Dei. Naturaliter. n. afficimur ad connaturalia nobis. Et ex [illegible] radice profertur quod quasi principij [illegible] rationẽ induit in producendo filios Dei, pro quanto tãtum sapit principij naturalis. Ex vtraque igitur parte (hoc est ex parte termini, & ex parte principij) quãtum ad modum producendi [illegible] turalitatis diuinæ inuenitur in productione filiorum Dei, vt Ioan. Euangelista ad hæc [illegible] xerit, ex Deo nati sunt, vt ly ex, & ly nati, [illegible] naturalitatem indicarent. Et ne hæc ficta [illegible] audi Petrũ Apost. 2. c. 1. Epist. Maxima & pretiosa promissa donauit nobis, vt per hoc efficiamini diuinæ naturæ cõsortes. Audi Paul. ad Rom. 8. Quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Vbi vides filios Dei in consortium diuinæ naturæ eleuatos, & ad cognationem [illegible] Deo suos filios prædestinatos, vt fratres [illegible] mogeniti filij omnino naturalis veriq; Dei. [illegible] siquidem Deus natura genuit verum Deum; [illegible] autem voluntariè genuit, vt simus primitiæ creaturarum, vt dicitur Iac. 1. Vide demum q̃ Io. Euangelista tanti fecit mysterium per hæc verba [illegible] latum de filijs Dei, vt ne hoc impossibile crederetur, attulerit pro testimonio id quod est [illegible] super mirabile. s. mysterium incarnationis, [illegible]

enim, Et verbum caro factum est. Tanquam diceret. vt credas homines nasci filios Dei, scito Deum esse factum carnem, vt habes in gloria. Sunt igitur in supremo totius vniuersi gradu locati filij Dei, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate affecta carni, neque ex voluntate affecta virilitati, sed ex Deo nati sunt.

Ad quæsita autẽ dubitando, ordinatè respõdendo dicitur, & ad primũ quidẽ quòd tres generationes excluduntur per hanc triplicẽ negationem, & quòd generatio ex voluntate carnis nõ appellatur hic generatio qua fiunt homines secundũ esse naturæ, sed qua fiunt secundum esse mortale ex voluntate affecta huiusmodi carnalibus, quales communiter emergunt filij huius seculi ex huiusmodi affectibus, alij prudentes rectores, alij negotiatores & id genus reliqui. Ad secundũ verò quòd hic est sermo de voluntate propriè, & vna, ponitur volũtas secundum substantiã, duæ autẽ secundum affectum. Voluntas siquidẽ vna & eadem secũdum se est quæ est carnis & viri, sed geminatur propter diuersas affectiones: altera ad ea quæ virilis excellentiæ sunt, & vocatur voluntas viri: altera ad ea quæ carnalis necessitatis, vtilitatis, aut delectationis sunt, & vocatur voluntas carnis. Ad tertiũ autem, quòd sermo Euãgelistæ est de natiuitate propriè, quantum tantũ suffert subiecta materia. Vt. n. ex dictis aliqualis coniectura haberi potest, nõ fiũt & sunt filij Dei adoptiui vt sunt & fiunt filij adoptiui hominum, sed eleuantur in consortium & cognationem diuinæ naturæ. Et propterea Ioan. Euangelista quum dixisset, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, curauit tanto studio aperire modũ quo fiunt filij Dei. Et post tot negatiuas manifestauit modum. s. quòd ex Deo nati sunt. Dixit autem notanter

notanter posse c. n. & nā nūc habeu, quia [illegible] Ioannes dicit, Nunc filij Dei sumus, & no. [illegible] paruit quid erimus, quum apparuerit, similes erimus. Hæc de secunda quæstione.

Circa tertiam quæstionem de verbis Apostoli (Quid faciūt qui baptizātur prò mortuis: si [illegible] mortui non resurgunt, vt quid & baptizantur pro illis?) difficultas occurrit, ex eo q [illegible] est vel de reprehēsibili, vel de laudabili bap[illegible] Nā si de vituperabili baptismo, quo quidam baptizabantur pro consanguineis defunctis sine baptismo, ita q semel baptizabātur pro [illegible] pria, & iterum baptizabantur pro proximis defunctis sine baptismo, erroneè putantes baptizari posse vnum pro alio. Si de hoc inquam erroneo baptismo loquitur Apostolus, in[illegible] de argumentum ad persuadendū resurrectionem mortuorum assumit, dum ex fide & spe quam habent de resurrectione mortuorum isti q. baptizantur pro proximis defunctis, arguit quòd mortui resurgent. Nam facillima & in promptu [illegible] futatio huius argumenti, respondendo [illegible] admodū factum istorū est vanum, & ita [illegible] spes eorum, ita quòd argumentū hoc [illegible] minū fide ac spe vana, non oportet [illegible] strare, quàm ex pprio facto quo baptizantur [illegible] alijs. ex hoc.n. quòd inutiliter & vane bap[illegible] pro alij, argumētū habetur quòd vana est [illegible] spes quā habent de resurrectione mortuorum. [illegible] verò est sermo de laudabili baptismo, ap[illegible] quod oportet incurrere alterū duorū incō[illegible] rium. s. vel æquiuocationem, vel improprietatem. Nā si exponitur pro mortuis, id est operibus mortuis, quæ sunt peccata (iuxta illud ad Hebr. 9. Sanguis Christi emūdabit ab operibus mortuis) [illegible]

ritur æquiuocatio. Nam in alia significatione sumitur quũ dicitur: Qui baptizantur pro mortuis, & in alia sumitur statim subdendo: Si mortui non resurgunt, vt patet. Et nihilominus quale argumẽtum hinc sumpsit Apostolus, quasi penes similitudinem nominis ex operibus mortuis ad homines mortuos, ex resurrectione per baptismũ ab operibus mortuis ad resurrectionem à naturali morte procedens. Si autem exponitur pro mortuis, hoc est profitendo fidem ac spem de resurrectione mortuorũ, pro quanto ij qui baptizabãtur, profitebantur integrũ fidei symbolum, in quo manifestè dicitur, Credo carnis resurrectionẽ, &c. ita quòd pro tanto dictum est quòd baptizantur pro mortuis pro quanto baptizantur profitendo resurrectionem mortuorũ. Si sic, inquam, exponitur, incurritur improprietas sermonis. Nã impropriè dicuntur baptizari pro mortuis, quia baptizantur profitendo resurrectionem mortuorũ. Similiter posset dici, baptizantur pro trinitate, quia baptizantur profitendo trinitatem.

Ad hanc quæstionem respondetur, quòd quum Apostolus nõ arguat ex fide, aut spe, aut ex verbis, sed ex facto (nam dicit, Quid faciũt qui baptizantur pro mortuis, & exponens illud factũ esse baptizari pro mortuis, subdit, Si mortui non resurgũt, vt quid baptizantur pro illis. s. mortuis) oportet sensum horum verborum sumere ex facto ex quo argumentũ sumit Apostolus. Nescio autem melius factum hoc interpretari quã ex doctrina eiusdem Apostoli, qui ad Coloss. 2. docet eos qui baptizantur baptizari in persona mortuorũ, & non solum mortuorũ, sed etiã resurgentiũ cum Christo. Consepulti, inquit, estis per baptismũ Christo, in quo & resurrexistis per fidẽ operationis Dei, qui susci

tauit illum à mortuis. Et rurſus c.3 Si conſurre-
ſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, mo
n. eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chri
Ritus baptiſmi habet, vt qui baptizantur, merga-
tur ſub aqua, & per hoc repræſentent duas mo
tes. ſ. propriã mortem mortalem, & mortẽ Chri
corporalem. Repræſentant. n. ſe mortuos vitæ
teri, ſicut Chriſtus mortuus eſt vitæ huius mund
Merſio. n. repræſentans ſepulturã Chriſti mortu
ponens hominem qui baptizatur ſub aqua, ſicu
corpus Chriſti poſitum eſt ſub terra, repræſenta
quoque hominem illum ita recedere à præſenti
vita, vt ſit illi mortuus & ſepultus. Similiter ſur-
gendo ex aqua repræſentatur duplex reſurrectio,
& Chriſti corporalis, & hominis ſpiritalis, ita qu
ex hoc quòd homo reſurgens ex aqua, repræſe
Chriſtũ à mortuis reſurgentem, repræſentat e
que ſeipſum ſurgere in nouam vitam ſpiritua
nunc quidem quantum ad animam ſecundũ
in futurum autem etiam quãtum ad corpus
Hoc eſt factum ex quo arguit Apoſtolus, 1. C.
Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis
in perſona mortuorum, ſi mortui non reſur
vt quid baptizantur pro illis? hoc eſt per
lorum agunt qui ſic baptizãtur pro mortuis
in repræſentationibus quidam agunt ſenes, qui
dam modeſtos, quidam mortuos, quidã clau
quidam cæcos, &c. & hi dicuntur operari pro
cis, pro claudis, qui agunt perſonas illorum.
li itaque baptiſmi ritu quo qui baptizãtur, & pe
ſonam mortuorum agunt ad ſimilitudinẽ Chri
mortui, & conſequenter perſonam reſurgẽtis
ad ſimilitudinem Chriſti reſurgentis, argum
ſumpſiſſe Apoſtolum intelligendum eſt, cum
ſecundum hunc ſenſum inueniatur argume

efficax. Vanum siquidem esset tale factum repræsentatiuum mortis & resurrectionis, si mortui nõ resurgunt. Tum quia exponitur litera sumẽdo argumentum à facto, iuxta verba Apostoli. Tũ quia seruatur proprietas sermonis, & nulla interuenit æquiuocatio. Tum quia consonat alijs documẽtis Apostoli. Tum quia nihil incerti aut noui in ecclesia Christi per hanc expositionem ponitur. Et aduerte, quòd quia ex modo facti solus ritus baptismi per immersionem repræsentat mortem & resurrectionem, ideo Apostolus quasi particulariter loquitur de facto illorum qui baptizantur in persona mortuorum. Et rursus ideo apposuit coniunctionem &, dicendo: Vt quid & baptizantur; quasi diceret: Vt quid non solum baptizantur, sed baptizantur pro illis, id est, in persona mortuorum? Tãquam diceret, Vt quid tali ritu personam mortuorum & resurgentium assumunt qui baptizantur? Notanter autem dixi, ex modo facti, quia ex efficacia sacramenti semper baptismum quomodocunque fiat commori & consepeliri hominẽ facit, & resurgere cum Christo in nouitatem vitæ.

Ad obiecta autem in principio non est aliter respondendum, nisi quòd expositio illa de opinato illo erroneo baptismo, minus consona videtur sensui Apostoli, quia ex facto manifestè arguit, & non ex spe facti. Hæc de tertia quæstione.

Circa quartam quæstionem difficultas occurrit, quia non apparet literalis sensus secundũ planum literæ contextũ. Non enim apparet ad quod propositum dicantur illa verba: Mediator autẽ vnius non est, Deus autem vnus est, constat namque ibi sermonem fieri de differentia inter legem Mosaicam, & promissionem factam Abrahæ in Christo. Et quantũ apparet, extra propositum, extra cõtex-

tum interpositum est quòd officiũ mediatoris
inter duos,& similiter quòd Deus est vnus? Que
sum enim hæc hìc , quamuis in se verissima su
Hæc est tota quæstionis ratio ac summa.

Ad hanc quæstionem dicitur quòd referend
clausulam illam,in manu mediatoris,ad legẽ Mo
saicam de qua est sermo,soluitur faciiè quæstio.Ad
cuius clariorem & pleniorem intelligentiam col
ligenda antedicta summariè sunt. Posuit ibi Apo
stolus ex vna parte Abrahæ promissionem, quam
etiam testamentum à Deo confirmatum vocat,&
ex altera parte Moysi legem. Et ex parte Abrahæ
posuit quinque,scilicet fidem,benedictionem,vi
tam,hæreditatem , & iustitiam. Ex parte verò le
gis contra posuit quoque quinque.s. opera legis,
maledictionem,viuere in operibus legis,trãsgres
sionem,& peccatũ : & demũ concludit legẽ tradi
in custodiam & pædagogũ ad fidem Iesu Christi,
in quo omnes homines vniũtur per fidem , & fi
dei sacramẽtũ baptisma. Quũ igitur ex parte pro
missionis Abrahæ tot diuina bona posuisset Apo
stolus,& ita appropriasset Abrahę vt negasset illa
à lege quęstionem interposuit, Quid igitur lex? Et
statim respondet, propter trãsgressionẽ posita est,
donec veniret semen cui ꝓmiserat , ordinata per
Angelos in manu mediatoris. Vbi quatuor condi
tiones legis manifestat.Prima est quòd ꝓpter ma
lũ posita est , hoc est lex nõ est posita vt faciat bo
nos & iustos,sed vt puniat malũ. Et hoc significãt
illa verba, ꝓpter trãsgressionem posita est. Quum
enim duæ sint partes iustitiæ.s.declinare à malo.&
facere bonũ, lex scripta in hoc differt à fide Abra
hæ,quòd lex ad malum potestatẽ habet,culpę quidẽ
puniendum , pœnæ verò infligendum. Fides ve
rò efficit bonum , quia ex fide viuitur vita iustitiæ

S

& dilectionis,&c. At si contra hoc obiiciatur,non esse deterioris conditionis legem Moysi legibus humanis,quas constat positas esse non solùm propter transgressionem arcendam & puniendam,sed etiã propter bonum virtutis. Nã ad hoc ordinantur leges,vt fiãt homines virtuosi,vt patet ij. & v. Ethico. Maximè ergo lex per Moysen à Deo data ordinatur ad reddẽdos homines virtuosos. Et cõfirmatur, quia legis præcepta sunt non solùm de declinando à malo (puta Nõ occides,Nõ mœchaberis,Nõ adorabis deos alienos, &c.)sed etiam de faciẽdo bonum,puta,diliges dominum Deum tuũ ex toto corde tuo,&c.Honora patrem tuũ.Ad hoc dicitur,quòd aliud est loqui de fine legis, aliud est de effectu legis.Nam finis legis ad intentionẽ spectat, effectus verò ad potestatẽ & efficaciam legis. Si de fine est sermo,finis legis est bonũ virtutis,ad quòd intendit per præcepta, &c.ducere.Sed nulla lex scripta habet hanc potestatem,hancque efficaciam vt efficiat aliquem bonũ,præcipere siquidem potest bonũ, sed nõ facere.Sed respectu transgressionis seu mali habet lex potestatẽ & efficaciã puniendi.Punit enim malos, & puniẽdos arcet consequẽter, vt experientia testatur.Apostolùs autem non de fine,sed de effectu legis & fidei loquitur,& docet quòd fides Abrahæ facit hominẽ iustũ ac viuum,&c. lex autem nõ potest iustificare aut viuificare aliquem , sed potest punire. Et ideo propter transgressionem tanquam materiam proprij effectus qui est punitio ; posita est, & non propter iustitiam seu vitam , in quam non potest vires suas exercere, nisi pro quanto dilabũtur malorum ordinem in suis omissionibus : Lex præcipiens religionis seu pietatis opera,nõ potest efficere in subditis religionis aut pietatis officium, exercet vires

ſuas puniendo, vt lapidatus eſt qui non ſanctifica-uit ſabbathum &c.

Secunda eſt, quòd eſt temporalis, ſ. ad Chriſt. Et hoc ſignificant ſubiuncta verba, donec veniret ſemen cui promiſerat, ita quòd hinc habetur quòd lex Moyſi non eſt perpetua, ſed temporalis. Nec obſtat quòd pluries dicitur in lege Moyſi, Le[illegible] mum ſempiternum erit, aut aliquid ſimile, quoniam huiuſmodi ſempiternitas accipitur pro duratione coæua populo Iudæorum. Et eſt ſenſus, quod [illegible] ſempiternũ ſecundũ perpetuitaté populi, i. [illegible] ad Meſſiam qui pater futuri ſæculi [illegible] & vnum populum ex omnibus facturus [illegible] mine Chriſtianum, & iuxta verbum Eſaiæ, [illegible] cabitur tibi nomen nouum, quod os domini no-minauit. ſcito tamen quòd lex cum ſuis præceptis poteſt dici perpetua, quantũ eſt ex parte autorita-tis humanæ, pro quãto poſita eſt non reuocabilis niſi per ipſum Deũ verũ. Et dicitur tẽporalis, pro quãto Deus verus caro factus adimpleuit illam & ſic conſummauit, nõ conſumpſit illã, iuxta [illegible] Nõ veni ſoluere legẽ, ſed adimplere: ita quòd [illegible] uit legẽ, nõ cõſumẽdo, vt cibus finitur, ſed per[illegible] do, vt officiũ ducis exercitus finitur parta v[illegible] iuxta aliud verbum domini in cruce, Co[illegible] tum eſt. Tertia conditio eſt, quòd lex eſt [illegible] autoritate poſita, vtpote ordinata per angelos [illegible] Quod etiã Stephanus protomartyr prius [illegible] Actuũ 7. Accepiſtis (inquit ad Iudęos) legẽ in diſpo-ſitione Angelorũ. Decuit vt inter tot quali[illegible] biles conditiones quas de lege referebat Apoſto-lus, interponeret aliquam nobilẽ & glorioſam [illegible] quod ordinata fuit per Angelos, in quo [illegible] humanas leges excellit, & autoritaté diuinã [illegible] re mõſtratur. Põt nihilominus vltra cõmendatio-

nem

nem legis hæc particula ad secũdam conditionem pertinere, vt scilicet significetur à quibus & ad quos lex erat vsq; ad semen promissum, intendés quòd ordinata erat per Angelos, temporalis scilicet donec veniret semen. Ac si apertè diceret. Lex est temporalis secundũ quòd est ordinata per Angelos, qui cognoscebant huiusmodi temporalitatem, quamuis secundũ quod est accepta hominibus, videatur sempiterna. Quarta cõditio est quòd est mediatrix, & hoc significant verba illa. In manu mediatoris, hoc est in opere dimidiatoris. Et intẽdit quòd lex fuit dimidiatoria, pro quãto fuit data nõ toti generi humano, sed vni parti, scilicet filijs Israël, & distinctiua fuit illius populi à reliquo mũdo. Vnde etiam in vestibus signa discretiua ab alijs mandauit lex. Et quòd hic sit sensus literalis, apparet ex eo quòd huic sensui omnia sequentia consonant, ita vt currãt absq; respiratione aliqua, vt patet in sequentibus. Habuit ergo lex hanc conditionem quòd fuit dimidiatiua generis humani, quod contra fides Abrahę semen eius Christũ vnitatem mundi facit. Vnde statim Apostolus subiungit, quòd postquàm reuelata est fides Christi, non est Iudæus neque Græcus, &c. sed omnes sumus vnum in Christo, vt per hoc intelligas quòd cessauit dimidiatio legis vbi venit vnitas Christi. Vnde statim ex hac legis conditione Apostolus materiam obiectionis assumit, dicens: Mediator autem vnius non est, Deus autẽ vnus est. Non dixit, Mediator duorum aut plurium est, quoniã nõ loquitur de officio mediandi, hoc est coniungendi vel cõcordandi duos vel plures, sed dixit negatiuam, scilicet vnius non est, quia dimidiare nõ est facere vnum, sed scindere vnũ. Et per oppositũ Deus est vnus in sua promissione, quia promisit vni semi-

ni benedictionem omnium gentium. Præmit[illegible]
enim quòd Abrahæ dictæ sunt promissiones, & [illegible]
mini eius, non dicit, & seminibus, quasi in mu[illegible]
sed quasi in vno, & semini tuo, qui est Chri[illegible]
huius quippe vnitatis promissionem, per qu[illegible]
cõstituitur totus mundus in vnitate, spectat qu[illegible]
dicitur, Deus autem vnus est in sua promissione.
Ita quòd ex hac legis conditione quòd est [illegible]
duateri generis humani, nascitur statim [illegible]
assumpta promissione vniuersali, quòd di[illegible]
vt sic non est factiuus vnius, & è regione contra-
posito quòd Deus est vnus in sua promissione. Nã
hinc statim infertur, Lex ergo aduersus promissa
Dei, pro quanto promissa Dei sunt in vnitate ge-
neris humani in vno semine Abrahæ, & lex non
est ad vnitatem, sed ad diuisionem generis huma-
ni. Vbi videre potes quàm ad propositum matu[illegible]
de qua tractat Apostolus secundum hanc senten[illegible]
dicta sint hæc verba. Sunt enim adeo ad propo-
tum, vt fuerint valde etiam necessaria ad plena[illegible]
commendandam promissionem & fidem [illegible]
supra legem. Vnitas namque vel diuisio gene[illegible]
humani maximam facit differentiam. Et [illegible]
nius appareat veritas dicti sensus, transeun[illegible]
mariè est respõsio Apostoli ad exortam [illegible]
nem prænotando duo. Alterum est, quod [illegible]
obiectio sit explicitè deducta ex vltima condi[illegible]
ne legis, pro quanto quasi syllogizata est in [illegible]
sinuatur tamen in litera quòd ex alijs quoque [illegible]
gis conditionibus nascitur dicta obiectio, dum
numero plurali dicitur, lex ergo aduersus prom[illegible]
sa Dei. Ex hoc enim intelligimus concludi leg[illegible]
esse aduersus multa promissa Dei, & non sol[illegible]
aduersus vtilitatem promissam. Et verè appa[illegible]
hinc quòd sit & aduersus iustitiam promiss[illegible]

pro quãto [illegible] propt[illegible] [illegible] est, & aduerſ[illegible] [illegible] quanto durat done[illegible] [illegible] qui-dem legis quandiu est [illegible] [illegible] n-tum, & ecõtrario. lex ergo adu[illegible] promiſſis Dei apparet. Alterum eſt, qu[illegible] com[illegible] radix omnium infirmitatum legi[illegible] quibus differt ac deficit à fide Abrahę eſt pene[illegible] viuificare ſeu iuſtificare animam. Etenim ſi lex poſſet iuſtificare non propter tranſgreſſionem poſita eſſet, ſed propter vitam iuſtitiæ, & ſimiliter non duraret donec veniret ſemen, ſed ſemper vtpote ipſam vitam ſemini promiſſam conferens, & ſimiliter non dimidiaret genus humanum, ſed vniret ipſum in vita ſpiritus. Et propterea Apoſtolus ad radicem ſecurim ponit, ſoluendo obiectionem, dum communem omnium infirmitatum legis rationẽ reddit poſtquam reſpondit, abſit, & dicit. Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, verè ex lege eſſet iuſtitia, intellige Apoſtolum ſubtiliter impotentiam legis tanquam ex neceſſitate materiæ ſe tenentem afferre. Ac ſi latius diceret, lex data ex ſuapte natura impotens viuificare, ita quòd non ex accidente infirmitate, aut ex aliquo defectu priuatio lex hanc infirmitatem & conſequenter cæteras concomitantes, habet, ſed ex hoc ipſo quòd lex, ſequitur quòd lex eſt diuerſa res à fide & promiſſione Abrahæ. In cuius ſignum lex diſtinguitur contra gratiam. Ioann. 1. Lex per Moyſem data eſt, gratia per Ieſum Chriſtum facta eſt, fides ſiquidem pars eſt gratiæ. Et quod ſit verum, manifeſtatur, quia ſi data eſſet lex quæ poſſet viuificare, ex lege vere eſſet iuſtitia, quod eſſet contra promiſſionem Dei, quia ſi ex lege, iam non per promiſſionem, vt ſuperius dictum eſt. Igitur quòd lex ſit habens tot

cōditiones, ex naturali eius impotentia ſeu inf
mitate eſt. Deinde ſubiungit quod non aduer
promiſſa Dei has conditiones habet lex, ſed p
promiſſis Dei, pro quanto ex eis conditionib.
tranſmittit ſubditos ad promiſſionem factam a
brahæ, dicens. Sed concluſit ſcriptura omnia ſ
peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur
credentibus. Ideo inquit, lex ſcripta clauſit omnia
præcepta, tam de malis vitandis, quàm de bonis
proſequendis ſub peccato, cognoſcendo, conc.
piſcendo, permanendo ac puniendo, vt ipſa trā
mittat ad deſiderandum & quærendum medicum
redemptorem ac ſaluatorem. Nulla enim ex parte
infirmi via quòd velit & quærat medicum, melior
eſt, quam morbum propriũ augeri & durare, co
gnoſcere, ac puniri, ſine liberatione tamen. Sic l.
tranſmittit ad Chriſtum, nam lex cognitioné pec
cati dabat (ad Rom. 7. Peccatum non cognoui ni
per legem) & puniebat, vt patet, & cōcupiſcentiam
augebat occaſione accepta, vt patet ibidem & ...
rationem peccati operabatur, pro quanto non po
terat interius ſanare aut adiuuare. In hoc ...
quòd ſcriptura concluſit omnia ſub peccato ...
telliguntur omnes antedictæ legis infirmitates,
quia omnes ſunt in via colligatæ commun. ratio-
ne, ſcilicet quod lex non poteſt iuſtificare, ſed ſub
peccato ponere, vt facile eſt diſcurrendo ...
re. Soluta autem obiectione ex hoc quod infir...
tates quidem has neceſſario habet, ſed habet ...
& vtitur eis tranſmittendo ad hoc vt promiſſio ex
fide Ieſu Chriſti detur credentibus, ex tribus ſi...
litudinibus iuxta antedictas tres infirmitates ...
conditiones legis, manifeſtat Apoſtolus mini...
rium legis quo ſeruiebat promiſſio ſemini cu...
diendo, ducendo, fouendo. Prima ſimilitudo ...
ad ...

ad eundem expectatium in tenebris claritatem, ibi priusquam veniret fides. Et hæc respondet infirmitati legis quæ posita est propter transgressionem, quia conclusit omnia sub peccato. Secunda est ad pædagogum, ibi, itaque lex pædagogus. Et hæc respicit illam infirmitatem in manu mediatoris, datus siquidem pædagogus est populo israël tanquam puero electo præ alijs, segregando ipsum ab alijs, iuxta illud Deuteronom. xxxij. Pars autem domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius. Vnde huic similitudini annectit Apostolus vnitatem omnium hominum in Christo. Tertia similitudo est ad actores & tutores paruuli hæredis, ibi, Quanto tempore hæres paruulus est. Et hæc respicit illam infirmitatem, donec veniret semen. Et est in his tribus similitudinibus perspicere statum eorum qui sub lege erant, differentem à statu regeneratorum in Christo penes tria. In tertia quidem penes seruitutem & libertatem, in secunda verò penes imperfectionem, & perfectionem, in prima autem penes iniustitiam & iustitiam, vt facilè patet respicienti textum Apostoli & applicantis. Et hæc de quarta quæstione. In festo circũcisionis domini. Anno M D.XXIIII. Posonij.

Tertium Ientaculum: in quo tres quæstiones tractantur.

OCcurrunt tertio circa diuersa in Nouo Testamento dicta de sacerdotio, quæstiones tres. Prima, de verbis Apocalyp. capit. 5. Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Et ca. 1 Fecit nos regnum & sacerdotes Deo & patri suo. Secunda, de verbis Petri Apostoli in capi. 2. primæ suæ epistolæ. Vos autem genus electum, regale sacerdotium,

gen

gens ſancta, &c. Tertia, de verbis quæ idem Petri Apoſtoli in eodem capit. A [illegible] ac eden[illegible] ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini domos ſpirituales in ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpiritales hoſtias acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum.

Circa verba Apocal. occurrit quæſtio, an ſit ſermo de ſacerdotio propriè, an non. nam ad vtramque partem ratio vrget. Quod enim ſacerdotibus propriè loquatur, habetur tum ex eo quod ſermo impropriius dedecet diuinam reuelationem. Tum ex eo quod coniunctum ſibi regni nomen ſumitur propriè quum dicitur, Feciſti nos Deo noſtro regnū & ſacerdotes. Qua enim ratione nō improprïatur regni nomen, eadem ratione abducēdum à proprietate non eſt ſacerdoti nomen, quum ſimul ponantur. Quod vero non propriè ſacerdotis nomen hoc in loco poſitum intelligatur, habetur ex eo quod ſi propriè dictū eſt, ſequitur Chriſtianos omnes aut ſaltem iuſtos, omnes ſaltē prædeſtinatos eſſe propriè ſacerdotes, quod ſanctæ matris Eccleſiæ pias aures offendit, vtpote multorum hæreticorum dogma. Circa verba quæ [illegible] Petri Apoſtoli primo inducta occurrit primo [illegible] quęſtio, an ſcilicet ſit ſermo de ſacerdotio propriè. Nam quod ſit ſermo proprius, habetur ex duo[illegible] bus. Primo, quia de dignitate populi Chriſtiani [illegible] quitur, conſtat autem ad dignitatem ſpectare ſacerdotium propriè dictum, & non per ſimilitudinem. Secundò, quia ſermo iſte ſumptus eſt ex verbis domini ſcriptis à Moyſe. Exod. 19. vbi con[illegible] de ſacerdotio propriè dicto ſermonem eſſe. Q[uod] autem non ſit ſermo de ſacerdotio propriè, ex [illegible] arguitur, quia ſequeretur quemlibet Chriſtianum donatum eſſe ſacerdotio propriè dicto, & [illegible]

libet Christianus esset propriè sacerdos. Quod hinc tanto clarius sequitur, quanto manifestius est ad populum Christianum hunc sermonem dirigi, & non ad maiores in ecclesia, ad quos forte referri dicuntur sermones allati ex Apocalypsi. Occurrit deinde specialis quæstio, cur Petrus Apostolus referens hæc domini verba mutauerit illa. Nam in Exod. dominus dixit. Vos eritis mihi in regnum sacerdotale. Petrus verò dixit. Vos autem sacerdotiũ regale. Inter quæ quanta sit distantia, monstrat diuersa significatio substantiui & adiectiui. Circa demum verba eiusdem Petri Apostoli vltimo allata, similis primo occurrit quæstio de proprietate sermonis, quia ex vna parte loqui impropriè dedecet sacram scripturam, & ex alia parte sequitur omnes Christianos esse sacerdotes, si sermo est proprius, quum ad omnes dirigatur sermo iste. Quæritur deinde, an hostias dixerit spiritales diminutiones, an excellentię causa vt scilicet hortetur ad offerendum spiritales hostias tanquam meliores hostijs corporalibus, vel tanquam ad quales possunt.

Antequam respondeatur, prædeclarandi sunt ex sacra scriptura termini cum differẽtijs eorum. In duplici siquidem significatione inuenitur sacerdotium in sacra scriptura: scilicet vel propriè, vel secundum similitudinem seu participationem quandam. Et propriè quidem frequentissimum est sacerdotis nomen in sacris literis. Secundum verò similitudinem rerum quidem est ipsum sacerdotij nomen, sæpè tamen sacerdotalium operum nominibus scriptura vtitur sic, scilicet secundum similitudinem seu participationem quandam, vt nunc apparebit. Sacerdos igitur propriè diffinitur ab Apostolo ad Hebr. 5. Omnis, inquit, pontifex, ex

homini

hominibus assūptus, pro hominibus co[n]stituit[ur] in ijs quæ ad Deū sunt, vt offerat Deo dona & sacrificia pro peccatis. Nec mireri, nouit e[n]i[m] de sacerdote loquēdo, ad pontificis diffinitionē transire videamur, quandoquidē Apostolus vt synonymis vtitur pontificis & sacerdotis nominibus, vt patet ibi in multis capitulis. Iuxta hāc significatione[m] constat appellari sacerdotes eos qui officium habebant offerendi Deo sacrificia & oblationes, & sæpissimè in scriptura nominari. Sacerdotij ve[ro] nomine secundū quandā similitudinē Petrus Apostolus vtitur in verbis in tertia quæstione inducti,vt infra clare patebit.Opera autem sacerdotij pluries inuenimus secundū similitudinē applicata ad actus diuersarum virtutum.Et de interiore [actu] pœnitentiæ patet in Psalmista, Sacrificium [Deo] spiritus cōtribulatus.De actu abstinētiæ, ad Rom. 12.Exhibeatis corpora vestra hostiā viuentem, [san]ctā,&c.De actu diuinæ laudis,ad Heb.13.Offeramus hostiam laudis semper Deo,id est fructū labiorum confitentiū nomini eius De actu beneficentiæ [& co]dem, beneficētiæ & cōmunionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur Deus. De [actu] martyrij, Sapien.3.Tanquā aurum in fornace probauit illos,& quasi holocausti hostiā accepit illos. Et vniuersaliter de actibus iustitiæ in Psalmo dicitur, Sacrificare Sacrificium iustitiæ. Hæc et[iam] aliæ huiusmodi per quandā similitudinē ho[stiæ] sacrificia dicuntur, pro quanto induunt rationem oblatorū Deo ad eius honorem Et similiter [secun]dū similitudinem sacerdos dicitur qui hæc a[d ho]norē Dei facit, pro quāto offert huiusmodi [vir]tutum actus Deo, ordinando illos in honorem [Dei].

Ex quibus habes primo quod sacerdo[tium] est nomē gradus, ordinis,seu officij publici

ferendum Deo sacrificium, non curãdo nunc differentiam inter ordinem, gradum, & officium. Sacerdos verò similitudinariè, nomen est virtutis. s. religionis seu sanctitatis afficientis animum ad diuinum cultum. Habes secundo conditiones tres requisitas ad propriè sacerdotem. Prima est quòd sit ex hominibus assumptus. Et hinc gradus seu dignitas monstratur, vt interlin. glossa notauit. Secunda est, quòd sit pro hominibus constitutus. Et hinc publica vtilitas monstratur, ita vt sit mediator inter Deum & homines constitutus pro hominibus in ijs quæ sunt ad Deum. Tertia est, quòd offerat sacrificia. Et hinc facultas ad supremum oblatorum Deo, monstratur, ad differentiã minorum etiam officiorum publicorum ad offerendum Deo laudes. Nunquam itaque intelligas sacerdotium aut sacerdotem propriè, nisi has in eo inueneris conditiones. Offerentes siquidem quæcunque virtutum opera Deo, assimulantur sacerdotibus, participant sacerdotium, pro quanto actum oblationis exercent, sed à sacerdotio & sacerdote propriè deficitur pro quanto non ex publico sacerdotij officio offerunt. Et similiter oblata deficiunt à sacrificijs proportionabiliter, vt infra clarè patebit. Et si obiiciatur contra hæc quòd qua ratione Christus offerendo seipsum in aram crucis, fuit verè & propriè sacerdos, eadem ratione sancti martyres offerendo seipsos in ara ignis & aliorum tormentorum, fuerunt verè & propriè sacerdotes, ac per hoc ruunt omnia dicta, quoniam ex sola virtute martyrij voluntarij sacerdotium propriè dictum inuenitur. Et si hoc admittitur, non erit difficile deducere sacerdotium propriè dictum ad offerentes mortificationem carnis & alia huiusmodi, Ad hoc dicitur quòd inter

Christum

Christum & alios maxima est in hoc differen-
& pro nunc dicemus triplicem. Prima est, ex par-
principij, quia Christus ex publico sacerdotij o-
ficio obtulit seipsum, ita quòd fuit constitutus
cerdos ad sacrificandum seipsum, quod de nul-
alio etiam suspicari fas est, quia nullus fit sacerd-
ad offerendum seipsum in sacrificium, sed ad offe-
rendum in lege veteri vitulum aut ouem, & in
lege noua corpus & sanguinem domini. Chr-
autem dominus ex hominibus assumptus à D-
patre, & pro hominibus constitutus est ad offe-
rendum seipsum per mortem propriam in ara c-
cis, vt patet per Apostoli processum longum ad
Hebræos. Secunda est ex parte oblationis. Oblatio
siquidem Christi fuit secundum substantiam obl-
tionis voluntaria, hoc est, mortuus est quia ipse
voluit, non solum voluntate diuina, sed etiam vo-
lũtate humana, non solum per modum accepta-
sed per modum causantis, pro quanto in potesta-
animę suę erat prohibere mortem suam corpora-
lem, quia erat anima glorificata, & noluit fieri hu-
iusmodi prohibitionem. Vnde singularissime scri-
ptum est de hoc voluntario Esaiæ 44. Oblatus est
quia ipse voluit. Et ipse dominus dicit, Nemo tol-
lit animam meam à me, sed ego pono eam à me-
ipso. Ioann. 10. & de sua quo ad hoc potestate, sub-
dit, Potestatem habeo ponendi animam meam, &
potestatem habeo iterum sumendi eam. Reliquo-
rum autem sanctorum martyrum oblatio nõ fu-
voluntaria quo ad substantiam, quia non erat
potestate eorum mori vel non mori, quamuis
potestate eorum quandoque fuerint circunstan-
moriendi, puta locus, tempus, modus: Non fu-
inquam, voluntaria nisi per modum acceptant-
pro quanto acceptauerunt mori pro honore D-

quasi facientes de necessitate virtutem. Tertia ex parte rei oblatæ. Nam sanguis Christi fuit suapte natura reconciliatiuus, satisfactiuus, &c. pro aliis, imo pro toto mundo, vt dicitur primæ. Ioannis secundo, sanguis verò aliorũ martyrum ipsis solis meritorius est. Nõ est ergo similis ratio de sacrificio mortis Christi, & de sacrificijs mortis aliorum martyrum. Vnde manifestum fit Christum offerendo seipsum fuisse vere & proprie sacerdotem, sanctos autem martyres fuisse sacerdotes per quandã similitudinem vt sacerdos est nomen virtutis.

His præmissis respondetur ad primam quæstionem de verbis Apocal. quod sermo est in vtroque textu de sacerdote propriè Recognoscuntur siquidem duo beneficia exhibita Christiano populo. s. regni & sacerdotij. Vbi pro claritate aduerte magnã esse dignitatem populi si erigatur in regnum, vt si concedatur vt sint ex eis sacerdotes, vt testatur priuatio eorundem, si enim regnum redigeretur in prouinciá, valde degeneraret, & similiter sĩ populus aliquis priuaretur, vt ex eis non possint fieri sacerdotes, aut (quod plus est) quod in eis non essent sacerdotes, valde denigraretur. Ad magnum ergo beneficiũ populi spectat cõcessio vtriusq; dignitatis, vt. s. populus erigatur in regnũ, & suos habeat ex suis sacerdotes. Vtranque itaque dignitaté collatã Christiano populo esse Apocal. testatur. Et regnum quidem Dei est (vt dicitur ad Rom. xiiij) iustitia, pax, & gaudium in spiritu sancto. Quod in præsenti incipit, iuxta illud Luc. xvij. Regnum Dei intra vos est. In futuro autem perficietur, tum quia nec iustitia, nec pax, nec gaudium in spiritu sancto hic consummatur, tum quia Christus ipse expectauit regere vsque quo trãsiret in hac vita. Fit ergo Christianus populus regnũ Deo, quũ fit iustus,

 pacifi-

pacificus, & gaudens ſpiritu ſancto. Siſte pa
per hic, & nota primo dignitatẽ regalem explic
ri per regnum, non per Reges, ait. n. feciſti nos
gnum, & non dicit feciſti nos Reges, quia regnu
directè ſonat dignitatem vniuerſitatis. Rex autem
dignitatem perſonalem, vt hinc intelligas Chri-
ſtianos erectos propriè in regnum, & nõ in reges:
vnus. n. ſolus eſt in Dei regno Rex propriè loquẽ-
do. Nota ſecundo eandẽ excellentiã notari, quo-
hic incipiat, & in futuro cõſummabitur, dum ver-
bo preteriti temporis dicitur, feciſti nos regnu
& verbo futuri temporis ſubditur, regnabimus ſu-
per terram, quod tunc verificabitur, quum Chri-
ſtiani corregnabunt Chriſto in terra viuentium
Nota tertiò dignitatem regalem ita explicatam i
præſenti & in futuro per dicta verba vt intelli-
retur excellentiam hanc ita eſſe vniuerſitatis. v
ad perſonales quoque actus in futuro ſe exten
Et propterea explicata eſt quo ad futurũ per act
regnandi, dum dictum eſt, & regnabimus ſuper te
ram, quo contra ſacerdotalis dignitas, explicata
eſt per nomen perſonale, & nihil ad ſacerdotes
ſpectãs dicitur de futuro, vt intelligeremus aliter
comunicatam dignitatẽ ſacerdotalem, & aliter di
gnitatẽ regni, & ſimiliter aliter & aliter ſe habere
ad futurũ vtranq; dignitatem. Dignitas nãque ſa-
cerdotalis, nõ ſic eſt populi vt quilibet ſit pars ſa-
cerdotij, ſicut dignitas regni ſic eſt populi vt qui-
libet ſit pars regni: ſed ſacerdotalis dignitas ſic eſt
populi, vt habeat ex ſuis aliquos ſacerdotes. Et p
pterea textus vtitur ſacerdotis nomine, quod non
eſt nomẽ collectiuũ, ſed ſingularis perſonæ. Et
cõtentioſi ac proterui cõuincantur, & videãt
uem diſpoſitionẽ regni & ſacerdotij populo con
ceſſi, exigere dictũ intellectu, perſpice & clare in

tue:

tuere alium ſenſum (ſcilicet quod quilibet de populo ſit ſacerdos) deſtruere ſeipſum. Nã ſi ſic Chriſtianus populus habet dignitatem ſacerdotij, vt quilibet ſit ſacerdos propriè loquẽdo, ſequeretur de neceſſitate quòd nullus Chriſtianus eſt ſacerdos, quia ſacerdos ex hominibus eſt aſſumptus & pro hominibus conſtitutus in ijs quæ ſunt ad Deũ &c. ac per hoc ſi quilibet eſt aſſumptus & conſtitutus, nulli ſunt ex quibus aſſumitur & pro quibus conſtituitur, niſi ſi fortè diceretur, quod remanẽt infideles quibus aſſumitur, pro quibus cõſtituitur. Quod primò eſt ridiculum, ſacerdotes noſtros fieri pro infidelibus. Deinde non effugit vim argumenti, quia ſi totus mundus eſſet Chriſtianus, nullus Chriſtianus eſſet ſacerdos, quũ nulli homines remanerẽt ex quibus ſacerdos aſſumeretur, & pro quibus conſtitueretur, ſicut ſi quilibet homo eſſet rex, nullus homo eſſet rex, quia nullus haberet ſubditos per quos regnaret. Sapiẽtia ergo diuina diſponẽs omnia ſuauiter, reuelauit Chriſtiano populo vtramque dignitatẽ collatam, ita vt intelligatur, vtraque ſuauiter collata, illa regia ſecundum ſuauitatẽ regni, ſacerdotalia verò ſecundum ſuauitatem ſacerdotij, vt. ſ. ex Chriſtianis aliqui ſint aſſumpti, & cõſtituti pro alijs ſacerdotes. Et ſicut verè & propriè dicitur, feciſti nos Deo noſtro regnũ, colligendo omnes Chriſtianos in regnũ Dei, ita veriſſimè etiã dicitur, feciſti nos ſacerdotes Deo, aſſumendo ex nobis, & cõſtituendo pro nobis aliquos noſtrum ſacerdotes, quoniã ſic & veriſſime & propriiſſime verus eſt ſermo iuxta ſubiectã materiam, & totus populus recognoſcit beneficiũ vtrũque eſſe ſuum quãuis diuerſimode, quia primũ in ſingulis, ſecundũ in quibuſdam, ex ſingulis tamẽ & pro ſingulis. Et quia in patria nõ erũt ſacrificia, ſicut nec tẽplũ

 (iuxta

(iuxta illud Apoc.xxj. Templum non vidi in e
ideo nihil in futurum de actu sacerdotis dic
quãuis sacerdotalis dignitas maneat in æternu
Et sic patet solutio primæ quæstionis, admitten
dicta Apoc. verba ad vniuersum Christianum p
pulum referri, quod tamé multi fortè nõ admit
tent. Et verba quidem allata ex v. cap. non sunt p
puli Christiani, sed animalium seniorum, à quib
distinguit reliquum Christianum populũ app
intuenti textum, expressimenté vltra animalia & s
niores Angelos & omnem creaturã, in cœlo & s
terrã, &c. Verba autem primi capituli Ioannis A
postoli & Euangelistæ sunt. Qui erat sacerdo
in persona ipsius & ei similium gloriari pot
Hæc de prima quæstione.

Ad secundam quæstionem de verbis Petri Apo
pro quarto similem petit difficultaté, patere
rest ex dictis responsio. Et breuiter dicitur, q
est ibi sermo de sacerdotio proprio dicto & q
secundũ rem significatur ibi vtraq; dignitas s
si sacerdotij, collata Christiano populo. Q
modum verò explicandi, aliter explicat
tro Apost. quàm fuit à Ioanne Euangel
trus non explicauit illam per nomen
(non.n dixit, vos estis sacerdotes) sed
ipsius dignitatis sacerdotalis, dicendo, Vos estis
cerdotium, vt per hoc eruditus quisque
set intelligere quid significatur. s. quòd in illis
dignitas sacerdotij. s. in vobis est dignitas
ij. Quod sufficientissimè verificatur habende
seipsis quosdam sacerdotes, & non oporte
catis sic, vt singuli sint sacerdotes, quia, vt d
est, si singuli essent sacerdotes, nullus dice
dos. Quum verò secundò quæritur, cur Petr
rauerit verba Domini in Exod. dum ibi d

Regnum sacerdotale, Petrus autem ait, Sacerdotium regale: respondetur ea ratione factam esse mutationem, quia illud regnum, vt pote temporale, decorabatur dignitate sacerdotali tanquam illustriore, sacerdotium vero nostrum, quamuis spiritalius, decoratur tamen regno Dei æterno, vt pote clariore & meliore, hinc n. factum est vt ibi regnum significaretur decoratum sacerdotali dignitate, dicendo, Regnum sacerdotale, hic verò sacerdotium significaretur decoratum regno, dicendo sacerdotium regale. Declaro singula. Promisit populo Israel Deus si seruaret mandata sua quatuor. vt dicitur Exod. 19. Eritis mihi in peculium de cũctis populis (mea est, n. omnis terra) & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Vbi primò promittit Deus habiturum se populũ Israel in specialiter propriam rem ad similitudinem peculij, quod specialiore quodam iure possidetur, quàm id quod communiter habetur, vnde & dicitur peculium castrense vel quasi &c. Propterea si quidem interponit, mea est. n omnis terra, tanquá diceret, licet ergo sim vniuersalis Dominus totius orbis cõmuni iure creationis, gubernationis &c. vos tamen eritis mei quasi speciali quodam iure, propter specialem curam quam habebo de vobis quasi de peculio. Et huic suo peculio adiecit tres dignitates. s. regni, sacerdotij, & sanctitatis. Regni quidem temporalis, quoniam erigebat populum illum in temporale regnum ipsius Dei, ita quod Deus esset illis rex, & ipsi essent eius regnum. Nec hoc ego fingo, sed scriptura testatur multipliciter. Tum primi Reg. viij. vbi populo petente constitui sibi hominem in regem, dominus dixit ad Samuelem, Non. n. te, sed me abiecerunt ne regnem super eos. Tum quia ibidem xij. Samuel di-

 xit

xit populo ad idem propositum, Dixistis, rex [illegible] perabit nobis, quum Dominus Deus vester reg[illegible] ret in vobis. Tum quia in præfato S.c. repre[illegible] tur populus de hac sua petitione, quę non es[illegible] prehensione digna, nisi ratione iniuriæ, quā [illegible] bant Deo, refutantes illum pro rege, & vole[illegible] habere hominem in regē sicut cæteræ gentes [illegible] bent. Vnde populus Israel paruo tempore di[illegible] tatem regni Dei retinuit, scillicet à Moyse [illegible] ad Samuelem: postea autem in regnum hom[illegible] degenerādo transijt. Et hoc etiam parum re[illegible] sub tribus scilicet regibus tantùm, Saule, Da[illegible] Salomone. Nam postea non fuit amplius regn[illegible] hominis, sed scissum est in regna hominum. Te[illegible] poralem ergo dignitatem regni Dei vt spe[illegible] Regis eorum promissam à Deo si seruarent [illegible] data eius, quia latens erat, quia Rex inuisibilis [illegible] oportuit decorare & illustrare claritate dign[illegible] tis sacerdotalis, quę in manifesto posita fuit, & p[illegible] pterea dicitur regnum sacerdotale. In cuius lig[illegible] suprema iudicia summo sacerdoti reseruata [illegible] rant vt morte puniendus esset qui nō pareret [illegible] perio Sac. vt habes Deu. xvij. Et reuo[illegible] gorum vsque ad mortem summi sacer[illegible] di- creta fuit, Iosue xx. Tertia demum dig[illegible] scili- cet vt esset gens non prophana, non superstitios[illegible] non sacrilega, vt gentes ignorantes Deum, & [illegible] tentes idola, sed sancta (hoc est dicata Deo ve[illegible] per verum cultum) manifesta est Petrus [illegible] post. nuncauit peculium in genus electum, [illegible] cans & specialitatem electorum, & originem [illegible] æternam electionem, & modum exequendi [illegible] ctionem per viam generationis, generantur [illegible] dem Christiani per baptismum. Dignitatem [illegible] regni altiorem insinuauit sacerdotali. & [illegible]

est, quia sacerdotium Christianum est sacerdotiũ regni, sicut euangelium est euangelium regni, proculdubio æterni, vt explicat etiam Apost. ad Heb.ix. Christus assistens pontifex futurorum bonorum, hoc est eorum quæ in futuro seculo expectamus. Constat autem longè melius & illustrius esse æternum Dei regnum, quàm præsens sacerdotium, quoniam hoc sacerdotium est propter illud regnum, & non econtrario. Rationabiliter itaque mutauit Petrus dicens, sacerdotium regale, propter excellentiam æterni regni, cuius est sacerdotium nostrum. Et hoc ita accipito secundum literalem sensum scripturæ, vt non respuas etiam posse dici nostrum sacerdotium regale, quia est secundum ordinem Melchisedec, qui pontifex & sacerdos fuit. Et hæc de secunda quæstione.

Ad tertiam quæstionem de verbis eiusdem Petri Apost. Ad quem accedentes &c. respondetur, quòd sermo est hic de sacerdotio non propriè, sed metaphoricè. Quod ex contextu apparet. Tum ex præcedentibus, nam metaphorico sermone præponit lapides viuos, & superædificari in domos spiritales. Tum ex sequentibus, nam metaphorico quoque sermone subiungit spiritales hostias. Ex his enim manifestum fit quòd metaphoricè quoque loquitur de sacerdotio, exhortans fideles vt accedentes ad Christum spiritalibus pedibus, tanquam viui lapides superædificentur in spiritales domos, & in spiritale sacerdotium ad offerendum spiritales hostias, vbi clarè patere potest totũ sermonem esse metaphoricum, & significari per hoc sacerdotium virtutis, quo aliquis offert opera virtutis Deo, vt supra diximus. In cuius signũ appellatum est sacerdotium sanctum à sãctitatis virtute, cuius est afficere animum ad diuinum cultũ.

Sanctitas.n. licet credatur illamet virtus quæ et religio in hoc tamen ab ea differt, quòd ipsa pri mò respicit animum religio verò opera. Vnde v. cantes exteriori cultui diuino, rel giosi appella. tur, sancti autem minimè, nisi animo mundo a diuinum se habeant cultum. Ad mundo igitur ani mo offerendum virtutis opera Deo, hortatus est dum in sanctum sacerdotium prouehere Christia nos studuit. Nec hinc sequitur aliquod inconue niens aut de decens sacram scripturam, quoniam aliud est impropriè loqui, & aliud est metaphori cè loqui, vt patet, & metaphorica, locutio: frequens est in sacra scriptura Ad id verò quod deinde q ritur de spiritualibus hostijs, an meliores sint &... [illegible] dicendo tria, præmissa tamen pri [illegible] minis. Actus virtutum interius elic [illegible] imperati, si ad honorem Dei fiunt [illegible] cuntur spirituales hostiæ à communi ratio[illegible] q[illegible] æ sunt secundum spiritum, sicut domus sp[illegible] dicitur, quia domus est apud spir[illegible] Int[illegible] aut è virtutis actus ad Deum relatus, dicitur spe[illegible] etiam ratione hostia spiritalis, [illegible] ne materiæ, itaque est vtroque modo spiritu[illegible] vocatur sacrificiū inuisibile à sanctis do[illegible] Primū itaque est, quòd spiritales hosti[illegible] ratione n hostiæ sunt diminutiuè hostiæ hoc est, sunt hostiæ secūdum quid, & non simpliciter, in quòd ly spiritalis est cōditio quasi diminuens ra tionē hostiæ, seu dicens hostiam secundum quid Hostia enim simpliciter & absolute nomen est cor poralis sacrificij. Exemplum. Domus est nomen corporalis, & propterea domus spiritalis non est domus simpliciter, sed metaphoricè, seu secundum quid. Secundum est, quòd comparā lo hostias [illegible] tales hostijs absolutè, quæ sunt sacrificia corpora[illegible]

tia, meliores sunt simpliciter hostiæ spiritales. Et ratio est, quia hostia spiritalis est virtutis reddentis hominem Deo gratum, & qua nemo potest malè vti, sacrificia autem stãt cum immundo animo, & illę sunt propriæ bonis, istæ autem communes sunt bonis & malis, vnde Esa. j. Dominus dicit, Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, incẽsum abominatio est mihi Et tandẽ rationem reddẽs subdit, Manus vestræ sanguine plenæ sunt. Et dominus in Euãg. Matth. ix. Euntes discite quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium, quod scriptum est Oseæ vj. vbi adiungitur. Et scientiam Dei pluſquã holocaustum. Misericordia enim & sciẽtia Dei spirituales sunt hostiæ. Tertiũ est, quod hostia noui testamenti in seipsa quidem melior est omnibus, quũ sit ipse Christus Deus noster. Sed oblatio eius ex parte offerentiũ nõ est melior hostijs spiritalibus, sed quandoque est pessima, vt patet. Quum Petrus ergo Apost. ad offerendas spiritales hostias inducit, ad meliores offerentibus inducit, quamuis ad diminutiuè hostias in ratione hostiæ. Et hæc de tertia quæsi. Posonij in festo Pauli primi eremitæ. M. D. XXIIII.

QVARTVM IENTACVLVM,

de nouem Beatitudinibus Euangelicis.

OCcurrunt quartò Euãgelicæ beatitudines tractandæ positę Matt. v. Circa quas antequã singulæ tractentur, quinque occurrunt quæsita. Primò, cur dominus in principio has beatitudines proposuit, secũdò, cur multas, tertiò, cur tot, id est nouem, quartò, cur pluraliter. Et quintò, an gradatim enumerẽtur Et ad primum quidem quæsitum

respondetur, dominũ in principio legis Euang-
licæ beatitudines proposuisse duplici ratione. A-
tera est, quia sunt fines, quia perfectiones istæ, quæ
vt beatitudines proponuntur, sũt in præsenti vi-
ta vt fines. Quod ex eo patet, quòd quælibet earũ
proponitur, vt vestita beatitudine ex ratione finis
vltimi in patria. In qualibet siquidem beatitudine
ponuntur quatuor. Primò, perfectio aliqua, puta
esse pauperem spiritu, esse mitem, &c. secundò, ra-
tio beatitudinis, in verbo, beati. tertiò, deriuatio
beatitudinis, in verbo, quoniam. quartò, finis vlti-
mus patria, puta regnum cœlorum, possidere ter-
ram, &c. Quia ergo in qualibet beatitudine poni-
tur finis vltimus futurus in alia vita (puta regnum
cœlorum, &c.) & hic finis ponitur vt ratio beat
actum propinquum tali fini, puta esse pauperem
spiritu, esse mitem, &c. consequens est, vt quilibet
sit finis. beatitudo. n. habet rationem finis. Et me-
ritò, nam huiusmodi actus propinqui futuræ vitæ
sunt supremæ perfectiones huius vitæ, & ideo ha-
bent rationem finis. Et propterea Saluator sapien-
tissimè in principio Euangelicæ legis proposuit
vtrunque finem, & eum scilicet ad quem tandem
tendimus assequendum in patria, & eum etiam
quibus mediantibus in hac vita appropinquamus
ad finem cœlestis patriæ. Finis enim habet ratio-
nem principij in operabilibus, quia ex fine sumi-
tur ratio operandi. Et hinc habes quam differen-
ter à philosophis Saluator docuerit felicitatem
huius vitæ. Illi namque quæsierunt huius vitæ
felicitatem absolutè, hoc est in seipsa. Saluator au-
tem docuit huius vitæ felicitatem relatiuè ad
æternum patriæ gaudium, & ideo vt dictum est
proponens beatos apponit, quoniam ipsorum
est regnũ cœlorũ, aut aliquid simile. Et propter-
ea

ea illi posuerũt nostrã hic beatitudinẽ quasi præmium vltimum: saluator autem ponit nostram hic beatitudinẽ vt meritũ propinquum pariens æterno in futuro præmiũ. Altera ratio est, quia huiusmodi perfectionibus rationem habet exẽplaris, ad quod in hac via inspiciendo, mensurare possimus quãtum proficiamus, & quantũ deficiamus à perfectionis apice, vt quũ aliquis circa ea quę sũt mãsuetudinis curat ꝓficere, mẽsuret se aspiciendo ad beatitudinẽ, qua dicitur Beati mites. Et sic de alijs.

Ad secundum quæsitum (cur non vnã, sed multas posuit beatitudines) respõdetur, quod quemadmodum in domo cœlestis patris mãsiones multas esse docuit, ita multas beatitudines esse in hac vita reuelauit, quasi vias multas perducentes ad cælestem patriam, vt hinc discernimus non esse felicitatem Euangelicam in hac vita, sicut felicitas quam studuerũt ponere diuersæ philosophorum sectę, quarum vna excludebat aliam, ita quòd non erat felix: verb. gra. apud Peripateticos, nisi perueniens ad contemplationem sapientiæ, &c. Christus enim posuit sic beatos in hac vita pauperes spiritu, vt poneret etiam beatos mites, & rursus poneret etiam beatos misericordes, &c. ita vt qui misericordiæ perfectione esset beatus, non excluderet eum qui munditia cordis beatus esset, & sic de alijs. Monstraturq́; hic communes esse toti humani generi beatitudines viæ huius, dũ alius sic, & alius sic ire potest. Ad tertium quæsitum de certo numero respondetur nouem apud Matthæũ à domino propositas beatitudines consistentes in nouem assecutionibus perfectionum. Verum septem primæ (quæ solæ consueuerunt à multis dici beatitudines) consistunt in septem studijs agẽdi, vltimæ verò duæ consistunt in perfectione

non

nō agendi ſed patiendi. Quæ inter ſe diſtinguun-
tur ex diuerſa patiendi ratione, dum ratio patien-
di in octaua eſt deitatis confeſſio ſecundum quam-
cunque virtutem abſolutè, in nona verò ratio pa-
tiendi eſt confeſſio verbi incarnati, quod ſpecia-
lem ingerere difficultatem immenſitas myſterij
mōſtrat. Sed ad hoc quæſitū plenior reſpōſio poſt
diſcuſſas omnes beatitudines apparebit, non præ-
tereundo quòd ideo ſolæ primæ ſeptem connu-
rātur beatitudines, quia ſolæ ipſæ ſunt in poteſta-
te ſtudij noſtri poſitæ, vtpote in actionibus no-
ſtris conſiſtētes. Nam reliquæ duæ non ſunt in po-
teſtate noſtra, perſecutiones enim in iniquorum
poteſtate ſunt, & ſi nemo nos perſequitur, nullus
eſt qui patiatur perſecutionē propter iuſtitiā aut
propter Chriſtum. Septem igitur ſunt beatitudi-
nes abſolutę, nouem autem ſuppoſitis perſecutio-
nibus contra iuſtitiam & contra Chriſtum.

Ad quartum autem quæſitū (cur quælibet bea-
titudo pluraliter propoſita ſit, dicendo beati) re-
ſpondetur hoc ideo factū eſſe, vt in qualibet bea-
titudine multitudo comprehendatur in huiuſ ho-
minum, qui poſſent, ſi vellent, eſſe ſecundum
beati: ita vt non ſolùm multitudo beatitudinum
multitudinem monſtraret beatorum, ſed quæli-
bet beatitudo multos comprehendat in hac vita
beatos, dum non ſingulariter dicitur, beatus, ſed
pluraliter dicitur, beati. Ad quintum quæſitum, cur
idem pluries repetatur, ſeruanda eſt reſpōſio poſt
declaratas ſingulas beatitudines, tunc enim præ-
intellectis ipſis beatitudinibus, gradus earum ap-
parebit.

Circa primam beatitudinem (ſcilicet, beati pau-
peres ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cæ-
lorum) ſcito duplicem inueniri expoſitionem.

mò, vt declaretur perfectio hominis in ordine ad bona temporalia, quales sunt diuitiæ agri, domus, & cætera huiusmodi. Secundò, vt declaretur perfectio hominis in ordine ad quæcunque magnificentia hominem, vt sunt gloria, fama, dignitas, scientia, sanitas, pulchritudo, &c. Et iuxta primum sensum: paupertatis nomen propriè sumitur, spiritus verò sumitur pro voluntate, nõ quacunque, sed spiritali, non quomodolibet, sed per modum impulsus seu affectus, ita quòd esse pauperé spiritu, est velle spiritali ratione & impulsu seu affectu paupertatem, siue secundum exteriorem possessionem sit pauper, siue non. Quod vt plenius intelligas, recolito apud philosophiam moralé duas inueniri virtutes, esse circa dispositionem hominis in huiusmodi rebus, liberalitatem. s. & magnificentiam, satis enim bene dispositus est moraliter homo in vsu huiusmodi exteriorum bonorum si est liberalis in mediocribus, & magnificus in magnis. Lex autem diuina in veteri testamento altiorem videtur ingerere perfectionem, auertêdo interiorem affectum ab huiusmodi bonis. Diuitiæ, inquit si affluant nolite cor apponere. Et rursus, Beatus vir qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecuniæ thesauris, quis est hic & laudabimus eum? Euangelica autem doctrina perfectioré animum format, ad contrarium (paupertatem. s.) conuertens. Et hoc dupliciter. Hoc est vel statum paupertatis, iuxta illud. Si vis perfectus esse, vade, & véde omnia quæ habes, & da pauperibus, &c. Vel ad internum meritum paupertatis, iuxta hanc beatitudinem. Beati pauperes spiritu. vbi videre potes ad quantum perfectionis apicem ascendit pauper spiritu, superato tam liberali quam magnifico recte vtente temporalibus bonis, superato quoque

tollente

tollente affectum ſuum ab huiuſmodi bonis, affectum ſuum ad contrarium (paupertatē ſcilicet) habet. Et quia paupertas non eſt laudabilis ſecundum ſe, ideo non eſt dictum, Beati pauperes voluntate, ſed ſpiritu, hoc eſt voluntate ſpiritali, quæ eſt voluntas paupertatis propter bonū ſpiritale. Et quoniam huiuſmodi ſpiritalis volūtas inueniri poteſt vel per modum acceptantis (cuiuſmodi eſt voluntas hominis parati ſuſtinere propter bonum ſpiritale paupertatem ſi illata fuerit) vel per modum affectus ſeu impulſus (cuiuſmodi eſt voluntas deſiderantis propter bonum ſpiritale paupertatem, & hic modus longè præſtantior eſt, & ſignificatur per nomē ſpiritus) ideo deſcripti hoc in loco pauperes ſpiritu, ad ſummum perfectionis apicem ſecundum internum meritū peruenerunt. Nec minores ſunt merito eſſentiali ijs qui ob perfectionis ſtudium exteriora relinquunt vt ſequantur Chriſtum, facerēt ſiquidem & hoc pauperes ſpiritu, ſi viderent expedire. Aduerte hic tam pro hac quàm pro alijs beatitudinibus, cōſtitui beatitudinem in perfectionis apice, ſic vt progreſſus & diſtinctio incipientium, proficientium, & perfectorum [illegible] mittatur in qualibet. Et perfecti quidem [illegible] ſolutè dicuntur, alij verò quantum ſapiunt illius perfectionem, tantum ſapiūt & beatitudinis. Verbi gratia: iuxta hanc beatitudinem perfecti ſunt qui voluntate ſpiritali per modum impulſus ad paupertatem, & ſimpliciter dicuntur beati pauperes ſpiritu. Vt proficientes verò ſunt, qui ſpiritali voluntate parati ſunt paupertatem ſi venerit ſuſtinere. Et quaſi incipientes ſunt, qui affluentibus diuitijs cor non apponunt. Vnde & vtrique a [illegible] tis pauperibus ſpiritu non omnino excluduntur, ſed inter ipſos quodammodo computantur. Et

de similibus. Hæc de primo sensu.

Iuxta secundum autem sensum, quo optima dispositio hominis ad quæcunque ipsum magnificentia describitur, paupertatis nomen metaphoricè sumitur, & significat insufficientiam hominis ex seipso. Et bene nota quòd non significat insufficientiam hominis, sed insufficientiam hominis ex seipso. Quod vt plenius intelligas recolito hominem sicut & quamlibet rationalē creaturam duo habere. Alterum ex seipso, & hoc est insufficientia & vniuersaliter defectus. Alterum, ex diuina largitate, & hoc est sufficientia, & vniuersaliter bonum. Docuit hanc distinctionem Apost. 2. ad Corinth. 3. scribens, Non quod sufficiētes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Vnde manifestè cernis Apostolum distinguere id quod conuenit nobis quasi ex nobis, & hoc esse insufficientiam, & id quod conuenit nobis ex Deo, & hoc esse sufficientiam.

Quod vt plenius adhuc intelligas, accipe exēplum ab aëre illuminato siue à sole, siue a lucerna, est enim ibi distinguere id quòd conuenit aëri ex se, & id quòd conuenit aëri ex illuminante, aër namque ex se nullum habet lumen, sed quantum ex se, semper est tenebrosus, quicquid autem luminis habet, & quicquid potest ex lumine quod habet, ab illuminante habet. Sic quoque in nobis inuenitur, quòd nos ex nobis nullum habemus bonum, sed defectus & insufficientiæ pleni sumus, ex Deo autem habemus quicquid boni habemus. Et sicut in aëre quantumcunque illuminato semper durat tenebrositas quantum est ex parte aëris (quia semper aër quantum est ex se, tenebrosus est) ita in homine semper perseuerat secum insuf-

insufficientia huiusmodi, quia quantumcun perfectu, non solum in hac via, sed in patria: mo sit, semper hanc conditionem retinet, q quantum est ex se, est insufficiens ac defectu propter quòd de beatis angelis scriptum est, Tremunt potestates. Bona siquidem à Deo nobis collata, non ad hoc cōferuntur vt tollant humanam insufficientiam, sed vt faciāt nos vt Dei ministros idoneos ac bonos, sufficiētes, &c. ita quòd nos quam ex nobis semper insufficientes inuenimur, nosmet tanquā Dei cooperatores & ministri, potentes, scientes, boni, & vniuersaliter sufficientes inuenimur. Habes ergo ex his omnibus quid metaphoricè paupertatis nomine in proposito intelligamus, s. insufficientiam hominis ex seipso. Spiritus nomine interiorem affectum per modum impulsus intellige. Restat vt explanetur quid significat hoc coniunctum, s. pauperes spiritu. Non enim significat propriè loquendo habentes pauperem spiritum. Vnde & dominus non dixit, beati pauperes spiritu, quod significaret habentes pauperem spiritum. Et in promptu ratio est, quia spiritus non debet esse pauper, sed magnus & liberalis: pusillus enim spiritus vitium est, sicut & paupertas spiritalis. Sed significat vtentes in suo spiritu (id est affectu) paupertate dicta, hoc est insufficientia propria. Quod vt plenius intelligas, considera huiusmodi paupertatem seu insufficientiam nō esse de genere bonorum seu laudabiliū, neque de genere peccatorū seu vituperabilium, sed conditionem necessario comitantē rationalē creaturam. Et licet ipsa insufficientia non sit in se laudabilis, vsus tamē eius secundū rectā rationē valde commēdabilis est. Dictat autē recta ratio, vt huiusmodi insufficientia vtamur dupliciter in studijs, &

ctibus nostris. Primo, vt remouente prohibés, hoc est, vt tollente impedimentum optimi progressus spiritus nostri. Impeditur siquidé plurimũ spiritus noster, si vtamur illo tanquam sufficiétes, vsurpamus namque tũc sufficientiã nostrã tanquam ministrorũ Dei, & facimus nostram absolutè, dũ ad studia nostra & opera nostra procedimus tanquã sufficiétes, quũ tamen in veritate aut sufficientiam ad id habemus tanquam Dei ministri, vel totaliter non habemus. Si autem vteremur in sufficiétia nostra applicando illã ad remouendum impedimétum studiorum nostrorum (hoc est ad remouendũ impedimentum, quo. s. procedimus in operibus nostris tanquam nosipsi sufficientes simus) sic paupertas huiusmodi redundaret in spiritum per laudabilé ipsius vsum. Et sic quum dicitur, beati pauperes spiritu, significatur beati in suo spiritu vtétes se ipsis tanquam insufficientibus. Ac si apertè diceretur, Beati qui in affectibus & studijs suis se habent tanquam insufficientes in seipsis. Vtimur secundo laudabiliter huiusmodi paupertate seu insufficientia per redundantiam in nostrum spiritum secundum conformes ipsi paupertati seu insufficientiæ affectus, conformis namque affectus huiusmodi paupertati est affectus subiectionis, recursúsque ad eum à quo est sufficientia. Sicut enim extrinsecus pauper cum obsecrationib⁹ loquitur, non confidens in seipso, sed recurrens ad alium, & subiiciens se, ita interna hæc insufficientia seu paupertas parit affectum in se non confidentis, sed recurrentis ad Deum, & subiicientis se illi, & reuerentis, &c. Et sic complectendo totum beati pauperes spiritu dicuntur, qui in operibus suis & seipsis vtuntur, vt insufficientibus, & affectus habent conformes huiusmodi paupertati. Et hoc à

 matris

multis doctoribus appellatur paupertas spiri:
Summa autem perfectio in huiusmodi paupert:
vsu consistere videtur in hoc quòd quũ delibe:
tè operatur intus vel extra, non solùm ex electi
ne deliberatè, & ex humilitatis habitu inclinant
sed per modum impulsus seu impulsiui affect
vtatur seipso tanquam insufficiente, & rursus
homo in affectibus suis quos quasi nõ deliberat
habet, vtatur seipso tanquam insufficiente, tanq
is qui spiritu Dei agitur. Et ad tam eminentẽ pe
fectionem designãdam nomine spiritus Saluat
vsus est, dicens, beati pauperes spiritu. Quod fit,
pauper spiritu excedat nõ solum hominem apu
morales philosophos qui contra moralem sape
biam rectè dispositus ponitur, sed etiam humil
apud sacram doctrinam qui contra reuelatam s
perbiam bene dispositus est, quanto spiritus re
rentialis timoris Dei præstantior est vtroque.
humilitatis quidem exemplum atque magist
se dominus exhibuit, dicens, Discite à me quia
milis sum corde. Reuerentialis autem spiritus e
ficaciam in ipso domino scripsit Apostolus, q
in omnibus exauditus est pro sua reuerent
tenditur autem hæc beatitudo ad quæcunque
gnificentię hominem (siue sint exteriora, siue
ue corporis, siue animæ, tam naturalia quàm gra
tuita) magnificamur enim ex diuinis, gloria, ho
nore, laude sanitate, pulchritudine, ingenio, scie
tia, prudentia, & demum infusis diuinis don
quibus periclitamur, ne sufficientiam quá in
bis tanquam Dei ministris ponunt, vsurpem
nobisipsis. vnde & Paulus dicebat, Ne magni
reuelationum extollat me, &c. Et propterea
ad hanc beatitudinem perueniunt, ij sunt qu
plent præceptum Petri Apostoli, ad omnia
b

bentes vt cooperatores & ministri Dei. Ait enim. Vnusquisque sicut recedit gratiam in alterutrum illã administrantes sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei, si quis loquitur quasi sermones Dei, si quis ministrat, tanquam ex virtute quã administrat Deus, vt in omnibus honorificetur Deus. Et simile est de alijs operationibus præceptũ intelligẽdum, quoniam eadem est ratio omnium. Et quoniam internas nostras dispositiones ex delectatione & tristitia cognoscimus & mẽsuramus, si quis seipsum nosse vult quantum vtatur, vel nõ vtatur seipso vt insufficiente in operibus suis, aduertat quantum tangitur delectatio ne quum magnificatur, honoratur, laudatur, &c. ab alijs, aut etiam quum sibi occurrit se æstimari, magnificari, laudari, &c. & similiter quantum tãgitur tristitia, quum contraria hoiũ de seipso occurrunt in animo, vel ab alijs inferuntur. Qui enim huiusmodi delectationibus vel tristitijs tangitur, pauper spiritu non est, quoniam pauperi spiritu nihil est admirabilius propria laude, nec gaudet aut tristatur de huiusmodi, nisi pro quanto Deus in suo ministerio honoratur vel dehonoratur.

De præmio autem huius beatitudinis (.s. quoniam ipsorum est regnum cœlorum) duo dicenda essent. Primum, cur regnum cœlorum respondet huic beatitudini. Secundum cur hoc præmium significatur per verbum præsentis temporis, quũ in alijs beatitudinibus, ponatur verbũ futuri tẽporis. Et hæc secũda dubitatio cõmunis est etiã octauæ & nonæ beatitudini, qm̃ in his tribus significatur præmium per verbum præsentis temporis, in reliquis verò sex per verbum temporis futuri. Et rursus in his tribus significatur verbum substantiuum.s. est, in alijs verò per alia verba, videbuntur,

consolabuntur,&c. Sed hæc cōmunia in fine om-
nium beatitudinū dicentur. Ad primum autem
promptu est respōsio ex illa diuina regula. Qui
humiliat, exaltabitur. Rationis siquidē ordo posc
vt qui voluntario spiritu paupertatem amplexus
est, aut seipsum abiecit, vtēdo seipso vt insufficiē
exaltetur in regni cœlestis diuitias, celsitudinem
dignitatem, gloriam, &c. quæ regni nomine im-
portantur. Et hæc de prima beatitudine.

Circa secundam beatitudinē (Beati mites, quo-
niam ipsi possidebūt terrā) aduertendū est mitem
respicere duas materias, quarum principalis est
vindicta, secūdaria autē exterior mos. Et quantum
ad vindicabilium materiā spectat, mites dicuntur
qui non vincuntur à malo, sed vincunt in bono
malum. Non enim vincuntur, à malis iniuriarum
iræ, perturbationis & tristitię, sed imperturbati
immutati accessibiles & tractabiles permanent
cut prius erāt antequam huiusmodi vindicabilia
occurrerēt: vincunt autē in bono malū, dum affa-
biles, vtiles ac suaues seipsos exhibēt ijs qui pu-
niendi seu obiurgandi occurrūt. Et hoc proprium
videtur esse mitis, vnde apparet quod mitis dispa-
rat lenem, mansuetum, ac clementem, exhibet etiam
suauitate seipsum impugnantibus
vtilem. Est autem perfectio hæc tanta, vt Saluator
ipse magister exemplum eius specialiter se exhi-
buerit, dicens, discite à me quia mitis sum. & Deū
mereatur habere pro interno doctore, iuxta illud,
docebit mites vias suas. Et Moyses, (de quo Num.
12. scriptum est quòd erat mitissimus super omnes
homines qui morarētur in terra) creditur à Deo
ob hanc virtutem habuisse tantam cum Deo fa-
miliaritatem. Apparet quoque excellentia eius ex
eo quod religionem ipsam reddit Deo acceptabi-
lem.

lem,testante hoc Dauid, qui vt sua in Deũ religio memorabilis apud Deum esset, propriam interponit mansuetudinem quæ minus quid est quàm mititas, dicens, Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius, Sicut iurauit domino, votum vouit Deo Iacob; Si introiero in tabernaculum domus meæ, &c. donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob, &c. votum siquidem & iuramentum de inueniẽdo tam solicitè locum domino, quod fecerat mansuetudine interposita, memorabile apud Deum proponit. Vnde multo magis acceptabilis foret, si mititas fuisset allegata. In secundaria verò materia (hoc est in moribus) superat mitis modestum & affabilem, dum sicut in animo, ita & in suis moribus exterioribus placida suauitate omnibus se exhibet, & sicut fructus arborum mitis ad se allicit. Quocirca totaliter, hoc est in vtraque materia, mites merito beati sunt, vtpote suorum morum intus & extra possessores.

Et iure assignatur ei pro præmio possessio terræ, vt qui in hac vita iura sua prosqui noluerũt ad superandos occupatores, fiant possessores terræ non instabilis aëris, aut fluentis aquæ bonorum temporalium, sed solidæ ac firmæ terræ viuẽtium.

Circa tertiam beatitudinem, Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, occurrit statim quæstio, cur lugere sine bonificãte aliquo positum est inter beatitudines, quum lugere non sit de genere bonorum, sed cõputetur potius inter mala, quum tristitia sit mala naturę (iuxta illud Eccl. 30. Multos occidit tristitia, & non est vtilitas in illa) & non sit bona moraliter, imo vt dicitur 7. Ethic. prudens non intendit tristari. Et augetur quæstio ex eo quòd paupertas posita in prima beatitudine,

ne,

ne, quia non erat de genere bonorũ, posita est cu adiuncto bonificante, dicendo beati pauperes spiritu, & non absolutè beati pauperes, hic autẽ sine adiuncto bonificãte dicitur, beati qui lugent. Occurrit quoque quæstio altera, cur inter beatitudines annumeratus est luctus, & non gaudium. In nulla enim harum beatitudinum dicitur, beati qui gaudent, quum tamen gaudium magis pertineat ad regnum Dei quam luctus, scriptũ est enim, Regnũ Dei est iustitia, pax, gaudiũ in spiritu sancto.

Ad primam quæstionem respondetur de tristitia posse loqui dupliciter, vel absolutè, vel ex suppositione præsentium malorũ. Et absolutè quidem neq; est bona naturaliter, neq, moraliter, quoniam & nocet naturæ (vtpote inquirendo eius) & nullam habet rationẽ moralis boni, & sic à prudẽtibus refugitur. Suppositis autẽ præsentibus malis tristitia bona est, vtpote cõsequens & ad naturaliter & moraliter bonos actus. Ponit enim tristitia præsuppositi præsentis mali in parte cognoscitiua sensationẽ seu perceptionẽ, in parte vero appetitiua refutationẽ. Et ambo bona esse ex eo patet, quia malè dispositus est qui præsentia mala aut non percipit, aut non refutat, vtpote insensibilis seu stupidus si non percipit, & corruptus si non refutat, ex his enim duobus bonis fit tristitia. Et quia in dubium non vertitur, sed cõstat mala esse in hac vita, ideo tristitia si alias habet circunstantias, inter bona computari potest in statu presentis vitæ. Nec est posita à domino inter beatitudines sine aliquo bonificante, sed bonificatio eius ex parte materiæ significata est ex hoc ipso quod dictum est, Beati qui lugent, non hoc vel illud, sed qui lugent absolutè. Ex hoc enim significantur qui lugent non ob malum secundum quid (quale est omne malum temp

temporale) sed ob malum absolutè quod solum est id quod est contrarium absolutè bono, quod est vita æterna, ita quòd dicendo beati qui lugent, dixit beati qui lugent ob mala præsentia contraria vitæ æternæ, & sic bonificauit luctum ex parte materiæ. Rursus bonificatus est luctus ex parte agentis, seu lugentis, ex hoc ipso quod significatus est per modum actionis proculdubio humanæ ac per hoc voluntariæ, ex hoc ipso enim quòd ponitur non quasi illata passio, sed quasi assumpta voluntariè actio, ad ordinem moralium & meritoriorũ actuum transfertur. Lugere siquidem nõ est tam tristitia quam tristitiæ effectus, sicut flere. Vnde & lugere dicuntur tam viri quàm mulieres, quandiu lugubres se exhibent ob mortem charorum vel aliquid huiusmodi, & dominus ad Samuelem primi Reg. 16. ait, Vsquequo tu luges Saul, quũ ego obiecerim eum, tanquam in potestate Samuelis esset lugere, est igitur actio quædam. Et si his iunxeris quòd lugere est secundum se triste & amarum quid, resultabit hinc quod lugere importat voluntariam actionem tristem seu amaram, ac per hoc vt medicinalem actionem assumptam. Voluntas siquidem recta non assumit huiusmodi amara nisi sicut medicus vtitur medicinis, quoniã ex se nõ habent rationem appetibilis, sed propter aliud. Vnde lugere ex hoc ipso quod significatur vt tristis actio voluntaria seu humana, bonificatum est ex mensura rectæ rationis ac voluntatis. Et dicendo, beati qui lugent, significati sunt qui officiose lugent, & ex integro significationem adunando, quum dicitur, beati qui lugent, significantur beati qui officiose lugent ob præsentia mala contraria vitæ æternæ. Et propterea non opus fuit aliquod adiunctum bonificans explicitè apponere

ponere, sicut in prima beatitudine appositum: Paupertas enim non habet rationem actionis, significatur vt defectus, & propterea indiguit adiuncto bonificante. Secus autem est de luctu significato absolutè per modum actionis humanæ, declaratum est.

Ad secundam verò quæstionem dicitur quod quia beatitudines perfectiones summæ ponen & gaudium præsentis vitæ inchoationis mag quàm perfectionis rationem habet (quoniam ex guum quoddam initium est æterni gaudij, vtpote carens præsentia boni æterni de quo est) ideo inter beatitudines non est computatum secundum seipsum. Sed nec omnino prætermissum est, quoniam positum est in suis radicibus in sexta & septima beatitudine, quoniam munditia cordis iuge cõuiuium est, & pax gaudium magnum parit. plicauit nihilominus dominus in nona beatitudine gaudium, nõ vt ipsam beatitudinem, sed vt annexum, dicens, gaudete & exultate, quoniam merces vestra, &c. Luctus autem merito inter beatitudines locatus est, quoniam maximam ponit perfectionem in viatoribus inter tot & tãta mala præsentis peregrinationis constitutis. Qui non percipis, circunspice præsentia mala à æterna abducentia (puta quod quandiu sumus in corpore, peregrinamur à domino & à patria cælesti, quòd caro concupiscit aduersus spiritum, quod tot mala peccatorum propriorum & alienorum continuè emergunt, quòd creaturæ factæ sunt in odium & in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium, quòd cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ, & alia huiusmodi) & videbis quàm infensati sumus, qui hæc præsentia nobis mala non

timus, & si percipimus, quòd alieni à spirituali natura & vita sumus, si non displicent, & si displicere videntur, si non propterea tristamur seu lugemus, sed pertransimus quasi nostra non intersit, quasi in somnis huiusmodi mala videamus, quasi non vere displiceant. Et inde poteritis suspicere in celsam illorum perfectionem qui hæc sentientes & abominantes (vtpote habentes pro consuetudine exercitatos sensus ad discretionem boni & mali) lugent, aut cum Dauid, Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, aut cum Paulo, infelix ego homo, quis me liberabit de carcere mortis huius? aut cum Ezechia, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ, aut cum Propheta, Vidi præuaricantes, & tabescebam, quia eloquia tua non custodierunt, & similibus. Et sic videbitis quam necessarium fuerit in catalogo beatorum in hac vita adscribere etiam beatos qui lugét. Et merito, quum enim delectabilia mundi huius plurimum à virtute abducant, multæque sint propterea bonæ animi dispositiones seu virtutes positæ circa delectationes & tristitias (vt continentia, abstinentia, sobrietas, temperãtia, & pœnitentia) longè excellentior perfectio lugentium inuenitur, qui nõ solum à delectationibus se alienant, sed ad contraria se erexerunt, assumendo voluntarium luctum, sortiti à cœlesti patre in hac peregrinatione irriguum inferius, & irriguum superius, nõ vano aut sterili luctui vacantes, sed seminantes in lachrymis, hoc est, semẽtinam virtutem lachrymis luctus tribuentes in vitam ęternam fructificantem. Sub hac beatitudine comprehenduntur qui in hac vita statum voluntarij luctus sumũt pro cœlesti patria, vt sunt religiosi, & aliæ personæ abrenuntiantes delitijs & delectationibus car-

nis ac mundi, & Dei seruitio in puritate se ma-
pantes in veritate, quibus præmium suapte na-
debitum reseruatur, quoniam ipsi consolabun-
in cœlesti patria. Hæc de tertia beatitudine.

Circa quartam beatitudinem, B. qui esuriunt
sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur, du-
bium statim occurrit, an iustitia in proposito s-
matur generaliter pro rectitudine seu bonitate
qua recti seu boni dicimur, iuxta quod scriptur-
est, Iustus ex fide viuit. Vel specialiter vt specia-
virtus est, reddens vnicuique quod suum est, i-
qua scribitur, diligite iustitiam qui iudicatis te-
ram. Vtrinque enim ambiguitatis ratio est. Nam
sumitur generaliter iustitia, sequetur quòd bea-
titudo hæc communis est reliquis beatitudinibus
quia quælibet alia beatitudo aliquam speciale
bonitatem seu rectitudinem ponit, & sic reliq-
beatitudines cõprehenderentur sub ista tanqu-
species sub genere, quod est absurdum, si autem
mitur iustitia specialiter, sequitur primò quod a-
hanc beatitudinem ponatur spectare desideriu-
punitionis malorum, puta quod homicida occi-
datur, quòd latro suspendatur, &c. quoniam puni-
tiones huiusmodi iustitiæ sunt. Sequitur secundo
ad hanc beatitudinem spectare desideriũ punitio-
nis propriæ, hoc est quod ipsemet puniatur iuxta
propria demerita: quoniam hoc iustitia est. Vtrun-
que autẽ horum apparet inconueniens. Et primum
quidem repugnat secundæ beatitudini, qua mites
nõ solũ elongant se à punitionibus, sed puniendis
vtiles se exhibent. Secundum autem contrariatur
communi viatorum desiderio, in quorũ persona
Propheta dicit. Non intres in iudicium cum seruo
tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo om-
nis viuens. Qui enim hoc petit, procul dubio …

deret se non subiici iudicio punitiuo.

Ad hanc dubitationem dicitur, quòd vtroque modo intelligi potest hoc in loco iustitia. & si intelligitur iustitia specialis, quæ reddit vnicuique quod suũ est, sistendũ est in hoc quòd est sermo de iustitia absolute, & nõ de iustitia tali (puta punitiua seu vindicatiua) & similiter est sermo de iustitia absolute, & non de iustitia in hoc. Iustitia autẽ absolutè, bonum iustitiæ importat, ac per hoc ad beatitudinem hanc directè spectat desiderare iustitiam absolutè, hoc est bonum iustitiæ, ex consequenti autem seu in casu necessitatis ad eandem spectat non refugere iustitiam talem, & similiter non refugere iustitiam in hoc. Et hinc soluuntur obiectiones. Vtraq; namque obiectio desiderio iustitiæ punitiuæ soluitur per hoc quòd non est hic sermo de iustitia tali, sed de iustitia Huius contrarium non petit peccator dum refugit iudiciũ quoniam fugiẽdo vnum modum iustitiæ, petit alium iustitiæ modum. Fugit enim iudicari secundum propria merita, appetẽdo iudicari secundũ merita Christi, iuxta verbum Pauli ad Phil. 3. Vt inueniat habens iustitiam quæ est ex fide Iesu Christi. Vnde & ibidẽ Propheta petit, Exaudi me in tua iustitia, manifestans per hoc appetere se iustitiã Dei, fugere autem iustitiam propriam. Si autẽ intelligitur iustitia generaliter pro bonitate seu rectitudine, optimè quadrat, nec sequitur aliquod absurdum. Tum quia aliæ beatitudines non attẽdunt ad formalem rationem generalis iustitiæ, sed ad quasdã rationes speciales, vt patet discurrendo per singulas. Et propterea formaliter loquendo non se habent aliæ beatitudines ad istã, vt species ad genus. Tũ quia beatitudo ista attenditur penes perfectionem humani desiderij: quod in nulla alia beatitu-

dine attenditur, vt patet discurrendo per in;
Consurgit siquidem beatitudo hæc ex inopia
norum seu bonitatis inuentæ in præsent. vita
cut præcedens beatitudo (scilicet beati qui luge
consurgit ex copia malorum præsentis vitæ,
quòd sicut ibi ex abundantia malorum quæ in
peregrinatione inueniuntur, perfecti lugent
ex inopia bonitatis inuentæ in hoc exilio, per
esuriunt & sitiunt bonitatem. Et propterea m
consonat literali sensui sumere iustitiam gene
liter quam specialiter. Est autem desiderium b
nō appellatum desiderium, sed fames, & siti,
tiplici ratione. Tum vt ostendatur vehemētia d
siderij. Tum enim fames quàm sitis vehement
appetitum importat. Tum vt ostendatur qua
turalitas, quemadmodum tum fames, quàm
natura prouenit, ita desiderium vehemens
vt naturale inest perfectis secundum naturam
ritalem secundum quam ex Deo nati sunt,
illud, Quod natum est ex spiritu, spiritus est. Tu
ad ostendendam qualitatem indigentiæ, quo
licet perfecti desiderant iustitiam seu bonit
tanquam cibum & potum, quo ind gentes
tes & sitientes. Tum ad ostendendam
desiderij, & ex parte desiderantis, qu
vtrunque desiderium habet famis & sitis, hoc
animæ & carnis, iuxta illud, Sitiuit in te ani
mea, quā multipliciter tibi & caro mea. Et ex p
te iustitiæ desideratæ cōpleti alimenti respond
tis fami & siti, quoniam perfecti desiderant bo
tatem omnifariam. Locata est igitur in hac be
tudine perfectio eorum qui esuriunt & sitiun
stitiam) hoc est iustitiæ bonum) vsque adeo
niri, & sic vnicuique dari quod suum est,
vsq; ad hoc perueniatur, vt Deus sit omnia in

nibus, in hoc enim consummabitur omnis iustitia, quum Deus erit in omnibus ratio omnium, & esuriunt ac sitiunt iustitiam (hoc est rectitudinem bonitatémque) inueniri ac augeri quousque Deus sit omnia in omnibus, in hoc enim consistit consummatio omnis bonitatis. Et merito perfecti semper in hac vita esurire & sitire reputantur iustitiam, quia tanta est hic penuria iustitiæ, vt semper esurientes & sitientes relinquat, iuxta illud. Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient. Quo fit vt horum perfectio iustos superet, sunt enim plus quam iusti, quibus non sufficit quòd ipsi sint iusti, sed esuriunt & sitiunt iustitiam magnificari. Et sunt plus quam boni, quibus non sufficit, quòd ipsi sint boni, sed ipsi esuriunt & sitiunt bonitatem multiplicari, magnificari, &c. Itis merito saturitas quæ in hac vita haberi nequit, in cœlesti patria in præmium reseruatur, iuxta illud, Satiabor quum apparuerit gloria tua. Hæc de quarta beatitudine.

Circa quintam beatitudinem, beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur, recole misericordiam virtutem esse subleuatiuam alienæ miseriæ, hoc est defectus. Misericordia enim directè respicit defectum vt tollendum. Et possunt in ea considerari tria, scilicet operatio exterior, qua subuenit indigenti, affectus interior quo appetit subuenire indigentibus, & interior, vtriusque ratio, qua alienas miserias proprias facit, ideo & appetit tollere illas, & non tollit illas si potest. Vnde misericors, excedit tam beneficum quàm munificum, communicat siquidem cum eis in primis duobus, hoc est in actu benefaciendi, & in appetitu benefaciendi, sed superior est eis in modo, dum misericors intantum afficitur vt alie-

nos

nos defectus proprios faciat, dum sic ad eo. lendos se habet & afficitur, quasi prop: ij. sit autem tantæ eminentiæ misericordiæ virtus sola inter virtutes Deo propria dicatur, iuxta illud, Deus cui propriũ est misereri. Et omnibus pereminéat, iuxta illud Psalm. Miserationes eius super omnia opera eius. Solus siquidem Deus naturaliter est miseriæ seu defectus expers, atque hoc solus potest in miseriã absolute, quæ omnia comprehendit. Et miseratio eius, quæ misericordiæ actio formalis est, quasi supernatans in singulis & omnibus operibus Dei inuenitur non solum materialiter tollendo aliquem defectum, sed formaliter, quia ex intentione Deus ad hos tendit, vt tollat in singulis & omnibus aliquem defectum. Propter quòd merito appropriatur ei non solum quòd est misericors, sed quòd est miserator, iuxta illud, Misericors & miserator dominus. Quo[illegible] misericordes tãquam diuinam proprietatem participantes, inter beatos computentur. Et verè ad summum perfectionis apicem in materia miseriarum tollendarum ascenderunt, qui misericordes sunt simpliciter & absolutè, hoc est, qui [illegible] iunctis sanguine, amicitia, ciuilitate, & [illegible] huiusmodi necessitudinibus, sed miseris quæcunque sint illi, misericordes se exhibent, affectu quidé [illegible] defesse, opere auté iuxta vires, vt semper sint misericordes, miseratores autem quũ patiunt autem casio miserationis se offert. Et licet proprias misericordiæ miserias misericordia humana non [illegible] dat obliuioni, iuxta illud. Miserere animæ tuæ placens Deo, perfectio tamen misericordiæ ad aliorum tollendas miserias tendit, proprias eodem modo torio misericordiæ actu tollẽdas reddens. [illegible] [illegible] reponitur misericordibus in præmi[illegible]

ipsi misericordiam in cœlo consequentur, hoc est à miserijs omnibus leuabuntur. Iure enim ab omni debet exui miseria in patria, qui in hac peregrinatione aliorum miserias quasi suas curauit. Hæc de quinta beatitudine.

Circa sextam beatitudiné, Beati mundo corde, quoniā ipsi Deū videbunt, duplex quæstio occurrit. Prima est, cur beatitudo hæc non significat aliquam perfectionem. Munditia enim nullam perfectionem significat, sed imperfectionem immunditiæ excludit sicut non peccare, nullū perfectionem sonat, sed imperfectionem peccati excludit. Omnes siquidem beatitudines non solum perfectioné, sed perfectionem summam ponere debent.

Secunda est, cur beatitudo hæc nullā operationem sonat, quum omnis beatitudo secundū operationem aliquam attendatur. Nam neque munditia, neque cor operationem significat, vt patet.

Ad primam quæstioné dicitur quòd licet munditia simpliciter & absolutè non significet perfectionem, munditia tamen tale subiectum afficiens magnam ponit perfectionem, sicut non peccare absolutè nullam perfectionem ponit, sed non peccare positum in vtente libero arbitrio, magnam perfectionem ponit: maxima siquidem perfectio est quòd homo vtatur libero arbitrio sine peccato. Ita in proposito licet munditia sonet negationem immūditiæ, ac per hoc nullam perfectionem significet, munditia tamen afficiens cor, magnam perfectionem ponit, quam Dauid petebat, Cor mundum, inquit, crea in me Deus.

Ad secundam verò respondetur dupliciter. Primo, quòd operatio potest significare dupliciter, Vel in seipsa, vt dictum est, Beati qui lugent. Vel in sua radice, & sic significatur in proposito viuere

in sua

in sua naturali ac coæuo principio quod ... hoc est interior pars nostra, iuxta illud M... 15. De corde exeunt cogitationes malæ, ... dia, adulteria, furta, &c. Et dicuntur beati ... corde, habẽtes principium operum ... dum, quoniam non potest arbor bona mal... ctus facere. Secundo dicitur quod cor ... est naturale principium semper in actu, ... lum significat illam rem quæ est principium ... etiam operationem, qu a significat princ... in actu, sicut ædificans significat eum qui actu ... ficat. Et secundum hoc beatitudo ista ... operationem se ipsa, quoniam ... mundè viuunt ... interno principio. Tota... quidem mũdam vitam ducere non permitt... regrinatio præsens, quoniam nonnullo ... puluere gressus humani inquinans. Et ... dominus mundam vitam in hoc mundo ex ... cordis designauit, dicens, Beati mundo cor... quamuis hæc vita ex mundo corde non ... ter (vt dictum est) munda, tantæ tamen excellen... est, vt reddat homines plus quàm perfectos. ... enim apud Iacob. Aposto. si quis in verbo non of... fendit, perfectus est, quanto plus quàm perfectus est qui corde nõ offendit? Erudiebat tam bene Iob filios suos, vt securus de mundis eorum operibus ac de munda lingua, veritus ne fortè peccassent in cordibus suis, offerebat holocausta per singu... los. Iob. 1. & Prouerb. 20. Sapiens clamat. Quis po... test dicere, Mundum est cor meum, purus ... peccato? Merito ergo beati sunt mundo corde ... summam munditiam obtinentes, vitam mundis... ex corde mundo ducunt.

Istis promittitur in præmium videre Deum ... plici ratione. Primo, vt præsenti vitæ respo...

vita æterna, tanquam qui hic talem vitam duxerit scilicet mundam, mereatur transire ad vitam æternam, quæ consistit in visione Dei, iuxta illud, Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum. Secundo, vt discamus præparationem humanæ mentis ad videndum Deum, non consistere in perficiendo partem speculatiuam (vt philosophi tradunt, ponentes sapientes maxime appropinquare Deo) sed in perfectione partis affectiuæ quæ cor vocatur, ita quod ex hoc quod nõ doctis & sapiẽtibus, sed mundis corde promittitur visio Dei, & scimus viam, præparationem ac meritum perueniendi ad videndum Deum consistere nõ in sciẽtia & sapientia, sed in cordis munditia, scimus consequenter quod communis est præparatio viáque ista omnibus hominibus quantumcunque idiotis & ineruditis, quoniam munditiam cordis minima vetula habere potest. Hæc de sexta beatitudine.

Circa septimam beatitudinem (Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur) vide primo gradus perfectorum secundum pacem. In primo si quidẽ gradu sunt qui in seipsis pacem habẽt, hoc est trãquillitatem ordinis, ita vt lex carnis non repugnet legi mentis, sed ita spiritus imperat carni, vt totus homo inhæreat cum tranquillitate Deo. De illis scriptum est, Pax multa diligentibus legem tuam. In secũdo verò gradu sunt, qui etiam cum omnibus hominibus pacem habent, iuxta Apostoli mãdatum, Si fieri potest, quod ex vobis est cum omnibus hominibus pacem habẽtes. In supremo autem gradu sunt quibus non sufficit quod in seipsis & cum alijs sint pacati, sed student ad faciendam pacem, vnde & pacifici vocantur. Faciunt autem pacem non hanc vel illam neque omnem pacem

(quum scriptum sit. Nō veni pacem mittere in terram sed gladium) sed faciunt pacem absolutè, est cœlestem seu diuinam, quam Saluator sibi propriam dixit, Pacem, inquit, meam do vobis, quæ inimicitiam tollit inter hominem & Deum, quæ cunctis in homine repugnantibus tranquillitati cœlesti contrariatur. Et rursus faciunt pacem non inter hos & illos, sed simpliciter inter omnes, pacis inimicos, iuxta illud, Cum his qui oderant pacem, eram pacificus. Et propterea dicitur absolute, Beati pacifici. Hanc perfectionis beatitudinem insinuauit Saluator in Apostolis, mandans ut pacem secum ferāt in quācumque domum intrantes, & dicant non solo verbo, sed studio efficaci Deo cooperante, Pax huic domui Vnde & Mat. dicitur: Et siquidem domus illa fuerit digna, veniet pax vestra super ea. Quantæ autem eminentiæ sit pacificatio, ex eo perpendi potest, quod pax tranquillitas ordinis est, ac per hoc pacem facere est trāquillitatem ordinis efficere. Et si his addas, quòd ordo summum bonum intrinsecum universi est, cōsequens erit vt pacem facere sit facere perfectionem summi boni, ac per hoc summum locū teneat inter opera gubernationis. Assimilat igitur maxime Deo hominem pacificatio, & in excelso valde loco constituit. Vnde & in Esa. altitudini montium spiritalium hæc perfectio tribuitur. Suscipiant, inquit, montes pacem populo. Et merito in supremo actionum beatarum in hac vita hic dicitur, Beati pacifici.

Et his iure reseruatur in præmiū quoniam filii Dei vocabuntur. Simillimi quippe Deo eius sunt, vtpote ex Deo nati, & diuinæ facti consortes naturæ. Signanter autem dicit, vocabuntur, ...
... in pr...

& non expectant quòd fiant, sed quòd manifestētur. iuxta illud 1. Ioan. 3. Et nunc sumus filij Dei, & nondum apparuit quid erimus. Dicēdo ergo quoniam filij Dei vocabuntur, promittitur quod manifestabuntur filij Dei. Tum quia homines multi sunt filij qui nō tractantur vt filij, sed quasi extranei aut serui, aut mercenarij habētur. Et propterea pacificis qui iā filij Dei sunt promittitur quod habendi sunt in cœlesti patria vt filij, dū promittitur, quod filij Dei vocabuntur, quandoquidem vocatio consona est ad id quod vocatur. Hæc de septima beatitudine.

Circa octauam autem beatitudinem. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, duplex statim occurrit quæstio. Prima, an sit sermo de ijs qui quomodolibet, patiuntur, id est opprimuntur, vexantur, affliguntur, &c. propter iustitiam: an de ijs qui voluntarie patiuntur propter iustitiam. Nam si primo modo intelligeretur, sequeretur hoc absurdum, quòd quicunque quantumcunque inuiti & impatienter affligerentur propter iustitiam, essent beati. Si vero secundo modo intelligitur, sequeretur quòd aliquis pateretur iniustum volens quod à philosophis reputatur impossibile. Et patet sequela: quis ex eo quòd patitur propter iustitiam, patitur iniustum, & ex eo quod voluntarie, patitur volens. Altera quæstio est, quomodo sumitur hic iustitia, in sua scilicet communitate, an restringatur. Nam si iustitia secundum suam communitatem sumitur, non relinquitur locus nouæ beatitudini, quoniam sub iustitia comprehenditur etiam illa. Si vero restringitur, oportet aut voluntarie restringere, aut rationem restrictionis assignare, quoniam

in litera nulla restrictionis nota ponitur.

Ad primam quæstionem dicitur, quòd proc dubio hic est sermo de pati non simpliciter a[illegible] lute, quoniam pati nullum bonum est) sed de p[illegible] virtuose hoc est patienter & ex charitate, q[illegible] est pati voluntarie, saltem faciendo de necessi[illegible] virtutem. Nec ex hoc sequitur quòd aliquis pati[illegible] tur iniustum volens ipsum iniustum, quamui[illegible] tiatur volens ipsum pati. Vir enim bonus nõ [illegible] iniustum quod sibi infertur, sed vult illatum [illegible] sustinere.

Ad secundam quæstionem dicitur, quòd hic e[illegible] sermo de iustitia generaliter quidé sumpta [illegible] men distinguitur à mysterio verbi incarnati. E[illegible] quod ratio restringendi iustitiam, imo rei[illegible] num ipsum habetur ex litera, ex hoc [illegible] ponitur nona beatitudo circa mysterium ver[illegible] carnati, ipsa nãque distinctio harum duarum [illegible] titudinum cogit fateri earum diuersitatem ac [illegible] hoc iustitiam: in octaua sumi pro iustitia ab[illegible] secl[illegible] so incarnationis mysterio. Et videtur [illegible] iustitia considerari absolute in ordine [illegible] etiam si mysterium incarnationis non [illegible] circa illi in octaua locantur beatitudin[illegible] perfectionis sunt, vt pro quocunque [illegible] actu eligant tolerare qualcunque eis illatas passiones siue ille actus virtutis sit secundum legem diuinã siue naturalem, siue canonicam &c. Iuxta hanc [illegible] nim beatitudinem Machabæis vt non comederent carnes porcinas contra diuinam legem. Ioannes Baptista ne omitteret correctionem Herodis, Tho[illegible] mas Canthuariensis pro libertate ecclesiastic[illegible] ti fuerunt, nullus enim horum passus est p[illegible] Christum propriè loquendo, sed propter i[illegible] in fide tamen Christi, sine qua nunquã fuit [illegible]

Et quia cõtingit dupliciter pati persecutioné propter iustitiam (vel ita ꝙ & passio sit propter iustitiã & persecutio tendat contra iustitiã, vt in exẽpis allatis inuenitur vel quòd passio quidem fit propter iustitiã, persecutio autẽ non tendat cõtra iustitiã quamuis materialiter sit iniusta, vt contingit ijs qui à superioribus credentibus iuste se facere affliguntur, vt de multis sanctis legitur inter religiosos versatis) scito textum principaliter de primo modo patientibus propter iustitiam ita intelligi, vt qui secundo modo patiũtur propter iustitiam, non excluduntur à numero beatorũ qui patiuntur persecutionem propter iustitiam.

Istis regnum cœlorum iure datur, quoniam qui in hac vita amplexus est pati propter Deum, iustũ est vt in futura vita sublimetur in agere: & qui hic non timuit alijs subiici, sublimetur vt alijs præsit, quæ in regno cælorum includantur, regnantes enim & præcedunt & imperant. Sed nõ caret quæstione, cur in octaua hac beatitudine repetitur prę miũ primæ beatitudinis, & non est appositũ octauum præmium. Ad quod respondetur, duplici ratione hoc factum esse. Primo, vt quia duo ordines beatitudinum ponuntur (scilicet primus penes agere, & secundus penes pati) factum est vt prima vtriusque ordinis veluti basis & fundamentum respiceret præmiũ, quod inter præmia est velut basis & fundamentum, scilicet regnũ cœlorũ. Secundo, vt neque agens patienti, neque patiens agenti præferatur, sed confessores martyribus, & martyres confessoribus æquales in essentiali gaudio monstrarentur.

Circa nonam beatitudinem (Beati estis quum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malũ aduersus vos mẽtien-

res propter me, gaudete & exultate, quoniā merces vestra copiosa est in cœlis) multa occurrunt quærenda. Primo, cur cæteris beatitudinibus scriptis in tertia persona, hæc describitur in secunda persona, dicendo, beati estis. Secundo, cur multiplicentur in hac beatitudine tot vexationum genera; scilicet maledictionis, persecutionis &c. Tertiò, cur huic beatitudini soli adiungitur, gaudete & exultate. Quarto cur præmium huius beatitudinis solius describitur sub ratione mercedis. Quinto, cur in hac sola beatitudine indeterminate ponitur præmium, non enim determinatur aliquid certum pro præmio sicut in alijs beatitudinibus (puta regnum cœlorum, possidere terram &c.) sed indeterminate dicitur, merces vestra copiosa est in cœlis.

Ad euidentiam horum aduertendum est hanc nonā beatitudiné consistere in patiendo ob confessioné verbi incarnati. Singularissima siquidem tanti myster:j nouitas specialem habet difficultatem in nostra confessione, & propterea specialis perfectio posita est in persistendo patienter & tolerando varias tribulationes ob huiusmodi confessionem. Quocirca beatitudo hæc licet conueniat cum præcedente in hoc quòd vtraque consistit in pati propter bonum differūt tamé in hoc, quod illa habet causam quasi naturalem patienter tolerādi iniurias (quoniam virtuosorū est imperturbatum persistere, & immobilé iniurijs) ista vero causam habet omnino supernaturalé, quādo quidē fateri vnum & eundē hominé Deūque verè esse &c. omné excedit facultaté intellectus & propterea beatitudo hæc tam dissimiliter ab alijs descripta est, nouiter siquidem inserta generi humano tam supernaturalis perfectio, decuit vt multis

quasi

quasi priuilegijs decoraretur. Vde ad primũ quæsitum dicitur, quòd ideo in secunda persona descripta est hęc beatitudo, quia noua perfectio hęc est inchoans in ipsis Christi discipulis, reliquę autem tanquam cõmunes & antiquæ quæ prius erãt, in tertia persona descriptæ sunt. Ad secundum vero quæsitũ dicitur, quòd multiplicatio vexationum ad hoc spectat, quòd Christus in Christianis & corde & ore & opere refutandus esset, habent enim Christi persecutores in corde Christũ odio, & ore blasphemant, & tormentis persequuntur. Non sic autem contingit in octaua beatitudine, quoniam etsi propter iustitiam aliqui vexantur, iustitia tamẽ communiter & corde amatur, & ore laudatur, & illimet qui iniuste vexati sunt, laudabiliter recensentur inter virtuosos, nos autem prædicantes Christum crucifixum, quia Iudæis est scandalum & gentibus stultitia, & apud sapientes huius mundi superstitio, omne genus mali insequitur, dum odio habemur (quod secundum antiquam translationem hęc litera primo loco ponit, dicens. Beati estis cum oderint vos, vbi nunc legitur, quum maledixerint vobis) & facto persequuntur vos, & verbo dicũt omne malum aduersus vos propter Christũ. Omne igitur genus mali explicatur in hac beatitudine, quoniam totum imminet patiendum ob Christi confessionẽ, quòd communiter in alijs patiendi causis nõ est. Et scito quod cõtextui & materiæ cõsonat antiqua trãslatio, scilicet, quum vos oderint homines. Tũ quia sic explicatur omnis gradus persecutionis, scilicet corde, ore, & opere. Tum quia sic non bis ponitur persecutio oris, vt in noua fit translatione, dum primo dicitur, maledixerint, & secundo, dixerint omne malum. vnde corrupta videtur

hæc translatio. Ad tertium quæsitum dicitur, quod huic beatitudini annectitur gaudium & exultatio duplici ratione. Primo vt quemadmodum explicite cōmemoratur in ea tot mala, ita accumulentur bona, iuxta illud. Secundum multitudinē dolorū meorum in corde meo cōsolationes tuæ lætificauerunt animam meã. Secundo ad nostrandum abundantiam gratiæ spiritus sancti quæ cōferenda erat sanctis martyribus noui testamenti iuxta illud Ioan. vij Nondum erat spiritus datus, quia nondū Iesus erat glorificatus. Quia ergo cōfessores Christi non solum virtutem patiendi, sed gaudendi & exultãdi in tribulationibus acceperant, ideo perfectis patiẽtibus propter Christū dicitur, gaudete & exultate. Quod implesse Apostolos ex eo patet, quod ibant gaudentes a cōspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Implesse quoque sanctos martyres ex gestis eorum patet, vnde & Ignatius inquit, Gaudeo plane quia hostia Christi effici merui &c. Ad quartum quæsitū dicitur, quod ratio mercedis ad excellentiam pertinet patientium propter Christum quia etsi non sunt cōdignæ secundū se passiones huius tẽporis ad futuram gloriam, ex eo tamẽ quod Christi confessores Christi mẽbra sunt, & vt caput suum tueantur, libẽter patiũtur, ius sibi vẽdicant futuræ gloriæ tanquam mercedis debitæ pro suis laboribus. vnde & Paulus dicebat. Bonū certamẽ certaui, cursum cōsummaui, fidem seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. In reliquis itaque beatitudinibus nulla facta est mentio de mercede, sed hoc vltimæ beatitudini reseruatum est, quia in alijs nulla facta est mentio de Christo, in suis membris iure debetur

æterna

æterna gloria, ſed in hac ſola. Ad quintũ quæſitum dicitur, quod indeterminatio mercedis ad immẽſitaté ſpectat præmij, ex hoc enim quòd indeterminate relinquitur copioſa merces, infinitum inſinuatur præmium, & hoc ad commẽdationem huius beatitudinis prę cęteris ſpectat. Et merito, quoniam ſi iuxta teſtimonium Saluatoris, maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam ſuã ponat quis pro amicis ſuis, nemo ſanè maiorem habet perfectionem, quam qui pro Chriſto amico ſuo animo ſuam ponit, quòd ad hãc ſpectare beatitudinem conſtat. Poſtquã igitur octo beatorum genera in hac vita Saluator deſcripſerat, ad ſuos dirigẽs ſermonem diſcipulos, nonum beatitudinis genus in ipſis inchoãdum hac noña beatitudine deſcripſit, ſimulque monſtrauit ad felicitatem eſſe ipſos euectos, eo ipſo quòd ad cognitionẽ & confeſſionẽ ipſius Chriſti aſcriti ſunt, vt penetrarẽt beatos eſſe in vtraq; ſorte, ſcilicet & quũ bona à Chriſto acciperent, & quũ mala propter Chriſtum paterentur. Quantæ autẽ excellentiæ ſit beatitudo hęc, nõ ſolum ex allato domini teſtimonio patet, ſed ex eo quòd principes Chriſtianæ religionis (ſancti martyres ſcilicet) in ea locuti ſunt.

Supereſt nunc vt ad tres reſeruatas in fine huius tractatus quæſtiones ſoluendas reſpondeatur. Ad primũ igitur in principio huius tractatus propoſitum quinto loco (an ſcilicet beatitudines iſtæ gradatim enumerentur) reſpondetur affirmatiue, ita quòd gradatim enumerentur & ſecũdum merita, & ſecundũ præmia, ſemper nãque aſcenditur vtrobique. Et quidẽ quod per merita ſemper aſcendatur, declaratur ſummarie dupliciter. Primo, ex parte materialium. Nam ſupra exteriora bona quę ſunt materia primæ beatitudinis ſũt vendicabilia

quæ sunt materia secundæ, & supra vendicab
delectabilia, quæ sunt materiæ tertiæ, & supra
sunt debita cuilibet, quæ spectant ad quartā; &
pra hæc gratuita, quæ sunt quintæ, supra quæ
immunditia omnis, quam tollit sexta, supra quā
est perturbatio, quam tollit septima, & super
persecutiones, quas superat octaua, & supra
nes est omne persecutionū genus cōtra Chri
quæ superātur in nona. Secūdo, ex parte interi
dispositionis animi. Nā etsi bene dispositus est
nouit seipsum, & externa bona despicit, iuxta
mā beatitudinem; melius tamen dispositus est
etiā quū despicitur, & parui fit, vincit in bono
lum, & hoc melior est, qui vndique se in m
circūspiciens, luget hanc peregrinationē & h
præstat cui propriū nō sufficit bonū, sed cuiq
bitū sitit, hūcque excellit, qui nō solū debita
sed gratuita vt subleuētur appetit & efficit,
tē ad vniuersam vitæ mūditiam ascēdit altior
& hunc superat, cui nō sufficiūt munda, sed
ad trāquillitatē ordinis efficiendā, super hos que
que omnes merito locatur qui propter hæc pa
tur, & vincit persecutiones, sed in supremo
ponitur, qui incarnati verbi luce perfectus
omnia patiēdo superat. Si vero ad plenam
tur, primū præmiū inuenitur, quod beatorū est re
gnū cœlorū, sed quia nostrū potest esse aliq
nō possidemus, secūdo ponitur possessio
& quia multa possidemus cū tristitia, tertio p
tur consolatio, & quia consolati quandoque n
vsque ad satietatem cōsolamur, ideo quarto
ritas ponitur, ita quòd ponitur regnum cœ
nostrum, possessum consolat vsque ad
tē, & quoniam satiati regno defectui
quinto securitas à periculis omnium def

nostrarum condicionum per misericordiæ cõsecutionem ponitur, & quoniã parũ est corregnare, nisi cõuersatio cũ rege habeatur, ideo sexto ponitur visio Dei, & quoniã videre regẽ ẽt seruitoribus conceditur, dignitas filialis super additur septimo loco, v. beati regnẽt, cõsolati, satiati, securi, videntes Deum vt filij Dei, his aũt præstat regnũ cœlorũ duplici iure debitũ s. merito actiõis & merito passionis quod octauo loco ponitur, & oĩa demũ excellit merces immẽsa, quę ob sui infinitaté non specificatur, quæ nono loco ponitur.

Ad duas reliquas quæstiones in præmio primæ beatitudinis propositas (scilicet cur in beatitudine prima & octaua ac nona proponitur præmiũ per verbum præsentis temporis, in alijs vero per verbum futurum, & rursus cur in illis tribus per verbum substantiuum, in alijs verò per verba adiectiua) respondetur quòd differentia præsentis & futuri temporis mõstrat aliquid præmij esse præsens in hac vita, & aliquid in futura reseruari vita. Differentia autem verbi substantiui & adiectiui monstrat differentiam inter substantiuum in æternæ felicitatis, & ipsam æternam felicitatem in executione, ita quòd ex hoc quod verbo substantiuo præsentis temporis (scilicet est) definitur præmium æternum, significatur quod in præsenti vita beati habent substantiuum ius æterni præmij. Et vere sic est, quoniam (vt Ioannes testatur iam) sumus filij Dei, quod si filii, & hæredes, vt Paulus inquit. Et quamuis quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo, est tamen dominus omnium. Quia igitur in præsenti vita adhuc positorum beatorum vere est regnum cœlorum, ideo præsentis temporis verbo substantiuo dicitur, Quoniam ipsorum est

regnum

regnum cœlorum. Quia autem exequutio [illegible] sessorij & fructus in alia seruantur vita, ideo verba futuri temporis adiectiua idem præmi. describitur. Et quia substantiuum ius æternæ pr[illegible] mij vnum est & commune omnibus beatis, [illegible] in prima beatitudine vtriusque ordinis ag[illegible] & in prima ordinis patientium, ponitur h[illegible] modi substantiuum præsens, in reliquis autem [illegible] dinibus agentium multiplicitas fructuum qu[illegible] exequutione percipiuntur, explicatur. No[illegible] beatitudo multipliciter priuilegiata etiam [illegible] habet. Tum quia licet secunda sit in numero p[illegible] tientium, caput tamen constituit nouum p[illegible] di, quoniam sicut verbum incarnatum passum [illegible] staurat omnia, ita passio pro Christo instaura[illegible] est passionum: & propterea tanquam prima h[illegible] verbum substantiuum præsentis. Tum & m[illegible] ad denotandum quod sola hæc beatitudo ex pr[illegible] ratione habet præsentiam præmij cœlestis sta[illegible] nam cæteræ beatitudines nihil habent in se [illegible] statim ponant beatos in cœlesti patria, quia non claudunt in se Christum mortuum, qui [illegible] cœlos (vnde Ioan. Baptista & alij priores [illegible]-nis beati hic, nō tamen cœlos statim ingressi sunt) nona autem beatitudo Christum mortuum in se ipsa continet. Propter quòd in futuro Saluator ponit in illa vexationes, dicens, quū oderint, persecuti fuerint, & dixerint omne malum, tanquam designans tempus post suam mortem ac resurrectionem, & propterea sola nona beatitudo stati[illegible] hinc transfert in cœlos ex propria ratione. E[illegible] hoc designandum priuilegium, proposuit Saluator illius præmium per verbum substantiuū [illegible] sentis temporis tanquam diceret, quod vos pr[illegible] me patientes nō expectaturi estis, sed iam [illegible]

m[illegible]

mercedem copiosam statim vt hinc migratis, præsentem. Et hæc de euangelicis beatitudinibus. In monasterio sancti Martini de sacro mõte Panoniæ, dominica quinquagesimæ. Anno domini M. D. XXIIII.

QVINTVM IENTACVLVM: IN *quo quinque tractantur quæstiones.*

OCcurrunt quinto tractandæ quinque apud Euangelium sentétiæ. Prima habetur. Mat. 15. Munus quodcunque ex me est, tibi proderit. Secunda habetur ibidem. Omne quod in os intrat, in secessum emittitur. Tertia habetur. Luc 16. Qui fidelis est in minimo, & in maioris fidelis est, & qui iniquus est in modico, iniquus est & in maiori. Quarta habetur ibidem. Si Moysen & prophetas non audiunt, neque siquis ex mortuis resurrexerit, credent. Quinta habetur Ioan. 1. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Circa scribarum & Pharisæorum sententiam, qua sub specie religionis tollebant pietatem, ambiguitas occurrit, quid significat traditio hæc. Qui dixerit patri vel matri, munus quodcunque ex me est, tibi proderit. Nam aliquo horum tuum videtur significare. Aut quod absolutè religio qua aliquid offertur Deo, præferenda est pietati, qua honoramus parentes. Et in hoc sensu traditio ista irreprehensibilis esset, quoniam sanctam continere doctrinam, cuius appositum dominus testatur. Aut quod in articulo necessitatis iam constitutis parentibus, filij religionis prætextu vacarent muneribus offerendis Deo, omittendo pietatis officia debita parentibus. Et iuxta hunc sensum traditio

hæc

hæc iniquam contineret doctrinam, vt patet. ex Euangelico textu non videtur haberi hic sensus, quoniam nulla fit ibi mentio de necessitatis articulo, in quo constituti præsupponantur parentes, non enim dicitur, si dixerit homo patri vel matri in necessitate constitutis, sed absolute dixerit patri vel matri. Aut quod Deo iam sacrata voto à filijs, propter superuenientem articulum necessitatis parentum, non essent in subsidium seu vsum parentum conuertenda. Et iuxta hunc sensum vsque in hodiernum diē approbatur traditio ista à multis doctoribus sacris. Et emergit hinc literalis quęstio, an de munere dicando Deo an de munere per votum dicato Deo sit sermo, quum dicitur, Munus quodcūque ex me, &c. Magni siquidem refert vtro modo intelligatur. Nam si de munere iam dicato Deo per votum est sermo, traditio Pharisæorum diuinam videtur habere traditionem pro fundamento. Si autem de offerendo munere est sermo simplex, religio in quæstione venit.

Ad euidentiam sententiæ huius sciendū est dupliciter exponi posse traditionem Scribarum & Pharisæorum. Primo, vt verba illa, munus quodcunque, &c. intelligantur vt excusantia. Secundo vt intelligantur tanquam obligantia. Et siquidē sumantur vt excusantia, traditio ista cōsistit in duobus documentis. Primum est, q̄ filij vacarēt diuinis oblationibus, non curando de subuentione parentū. Secundum est, quòd filij excusarent se cum parentibus de huiusmodi commissione & omissione his verbis. Munus quodcunque ex me est, tibi proderit, hoc est, non credatis me postponere curam vestri, quoniam offerēdo Deo, curā vestri habeo, quoniam quod offero Deo, vobis proderit. S

rò verba hæc vt obligantia intelligantur sensus pharisaicę traditionis est, quòd filius si dixisset parentibus, totum quod est ex me, volo offerre Deo, ex tunc obligatus erat ad diuina Deo, ita vt nō liceret ei quicquam facere pro parentibus. Et hunc sensum magis sonat textus Euangelicus, quoniam Mar. 7. postquam dictum est. Si dixerit homo patri aut matri corban, quod est donum quodcūque ex me tibi profuerit, subiungitur, & vltra non dimittis eum quidquam facere patri aut matri, vbi apparet quòd postquam filius dixerat illa verba patri aut matri, vetabatur filius facere quicquam patri aut matri, ac per hoc obligationem incurrebat ex verbis dictis patri aut matri. Et iuxta hunc sensum collige quinque. Primo, obligationem filii ad diuina, quæ ex allatis Marci verbis habetur. Secundo autoritatem qua habebatur ista obligatio, & hæc erat traditio scribarum & pharisæorū, vt in litera patet. Tertio, modum, quo contrahebatur hæc obligatio. Et ex textu habetur quòd ex hoc ipso quod filius dicebat hæc verba patri, consurgebat in filio hæc obligatio sic docentibus scribis & pharisæis, si dixerit homo patri aut matri, &c. Quartò, efficaciam huius obligationis, quòd erat adeo efficax vt redūdaret in impietatem erga parentes. Et hęc expressè dominus dixit. Quinto, materiam obligationis. Et hæc erat totum quod erat ex filio. Et hoc insinuat textus dicens. Et vltra non dimittis eum facere quidquam patri aut matri. Vnde videtur quòd ista obligatio erat quędā mācipatio filij ad diuinum obsequium, & tam arctè exhibebatur à scribis & pharisæis, vt nō permitteretur filiꝰ facere quicquā patri aut matri. Vbi patet multipliciter errasse scribas & pharisęos. Primo ꝙ vbi [illegible] obligatio obligationē inducebāt, nō. n.

ex verbis ad patrem aut matrem oritur mancipatio ad diuina, sed ex voto quod fit non homini sed Deo. Secundo, in extendédo huiusmodi obligationem negandum omne obsequiũ patri, quum tamen nulla sit tanta mancipatio etiam profitentium tria vota religionis, quæ nõ permittat multa facere patri aut matri.

Ad quæsita auté retrogrado ordine respondédo dicitur, quòd non est hic sermo de munere dicato per votũ, tum quia nulla fit in textu métio de voto, tũ quia materia nõ exigit vt admisceatur obligatio votiua huic textui, qui de traditione humana, & nõ de voto quod spectat ad traditioné diuinam, loquitur, tũ quia expresè Marcus Euãgelista interpretatur corbã, hoc est donum, constat enim quod donum est datio liberalis, ac per hoc non ex necessitate votiua offerendum. Est ergo sermo de munere dicãdo Deo, siue illud munus intelligatur cõsistere in rebus exterioribus, iuxta primam expositioné, siue intelligatur cõsistere in toto quod poterat filius, iuxta secundã expositioné. Ad prima verò quæsita respõdetur, quòd sensus traditionis huius nullus illorũ trium est determinatè, sed doctrina pharisæorũ & scribarũ cõsistebat in hoc quòd religio tãti facienda est, vt propterea nõ sit curandũ quid filius debeat patri, aut matri, neque sit curandum de distinctione, an pater egeat, aut non egeat. Et hoc testantur verba domini, primo dicendo quòd traditio ista contrariatur præcepto de honore parentum, quod nihil aliud est dicere quam quòd non curat de debitis pietatis officijs erga parentes, siue debeat ex articulo necessitatis, siue quomodolibet aliter. Secũdo, dicendo, & vltra non dimittitis eũ quicquam facere patri suo aut matri. Hinc enim manifestè apparet quòd religione

nem adeo exigebant vt pietas erga parentes ob religionem tolleretur, quod constat esse iniquissimum. Hæc de prima quæstione.

Circa secundam dubitationé de verbo domini, Omne quod in os intrat, in secessum emittitur, Physicorũ obiectio occurrit, falsam esse hanc sententiam sic dicentium, quoniam aliquid alimenti quod per os sumimus, conuertitur in substantiam sumentium, ac per hoc non totum quod per os intrat, in secessum emittitur. Ad hoc dicitur, quòd licet multipliciter glossari possit verbũ dñi scriptũ apud Matthæum, quia tamen Marcus Euangelista suppleuit quòd Matthęus tacuit de verbis domini, ideo expositiones omnes superfluæ apparẽt infra sensum literalem manendo. Marcus enim ca. 7. afferendo hanc domini sententiam dicit. Omne extrinsecus introiés in hominé, non potest eũ coinquinare, quia nõ intrat in cor eius, sed in vẽtrem vadit, & in secessum exit purgãs omnes escas. Vbi manifestè patet dominũ nõ dixisse omne intrans in os exire in secessum, sed dixisse, omnem intrans in os exire in secessum, purgans omnes escas, hoc est exire in secessum secundum partes purgatiuas escarum, ac propterea nullã esse ambiguitatem in domini sententia patet, si integra referatur, sed quæstioni locus est, vbi non integra sententia affertur, vt à Matthæo recitatur. Hæc de secunda.

Circa tertiã quęstioné (de verbis dñi. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est, & qui iniquus est in modico, & in maiori iniquus est) ambiguitas occurrit quo ad primã sententiam. Tum ex experientia, quia multi fideles inueniuntur in rebus paruis, qui tamé in rebus magnis seu maximis fidem violãt. Regnãdi namque gratia iusiurãdũ etiã violãt, qui multa é semper fidẽ seruauerũt,

& sic de similibus. Tum ex ratione; quia maius at-tractiuum, maiorem ingerit tentationem, ac per hoc qui non superatus est à paruo attractiuo, superatur deinde à magno attractiuo vt fidem vio-let. Vnde non est secundum rationem consequẽs, vt qui fidem seruat in minimo, fidẽ seruet in ma-gno. Similiter quo ad secũdam sententiam expe-rientia testatur quòd multi peccant in paruis, qui tamen non peccarent in magnis. Multi enim sunt peccantes venialiter, & mentientes officiosè, qui non peccarent mortaliter, qui non mentirentur perniciosè. Habet quoque ratio, vt sicut nõ omnis infirmitas corporalis ducit ad mortem, ita non omnis lapsus spiritalis ducit ad mortem animæ, ac per hoc non est consequens, vt qui iniquus est in modico, iniquus etiam sit in magno.

Ad horum euidentiã recolendum est quod ali-ter ad aliquid operandum non posse competen-ter vel secundum rationẽ habitualis virtutis, eu-vel respicientis illud opus, vel quomodolibet contin-gat. verbi gratia, ad operandum quod iustum est potest homo se habere vel secũdum habitum iu-stitiæ (hoc est secundum quod inclinat virtus iu-stitiæ habituata) vel quomodolibet aliter, puta ex aliqua passione, aut ex aliqua amicitia, vel odio, &c. sicut etiam in artificialibus ædificator potest se habere ad construendam domum vel secũdum artem ædificandi, vel quomodolibet, aliter ædi-ficando prout vult. Quum autem fides de qua Sal-uator loquitur, virtus quædam sit qua fiunt dicta dupliciter de homine fidei loqui possumus. Pri-mò, per se & formaliter, hoc est quatenus fidelis & quatenus ex fide operatur. Et sic proculdubio qui fidelis est in paruo, fidelis est in magno ac maximo, quoniam virtutis obiectum quum ...

sit minimum quid,sed magnum aliquid ac difficile,virtus illa quæ ad minima se extendit, multo magis ad magnũ tendit tãquã ad propriũ obiectũ. Si vero loquamur de homine fideli per accidens (hoc est secũdũ cõiunctã aut aduentitia accidẽtia) sic nulla est certa regula nisi quòd faciat prout volet. Et ex hoc capite cõtingit, vt multi fideles sint in paruis,q. fideles nõ sint in magnis,nõ enim hoc ꝓuenit ex defectu fidei, sed ex defectu nõ vtentis fide. Nã quãtũ est ex parte fidei,qui ex fide bene se habet in paruis, multo magis ex eadẽ bene se haberet in magnis,sed tales in magnis ideo infideles inueniũtur,quia aliũde mouẽtur quã ex fide. Nulla enim virtus adeo firmat animũ hominis ac seipsam quin relinquat libertatẽ non vtendi ipsa. Et per hoc patet rñsio ad primã obiectionẽ. Ad secũdam verò, dicitur, quod virtus quũ sit habitus de difficili mobilis,&circa difficile,aut nõ est si à magno sui generis attractiuo vincitur, aut si est, superat sui generis quæcũque impedimẽta. Nõ enim temperãtia superatura superfluis delectationibus tactus,sed omnes eos moderando domuit. De attractiuo ergo tentante hominẽ ad perfidiã, dupliciter loqui possumus.s. per se,vel per accidens. Nã si loquimur de attractiuo spectante per se ad genus fidei,non est ratio maior corrũpendi fidem in maiori attractiuo,quam in minori,quin potius facilius est delinquere, fidelem circa minima quam circa magna, quoniã circa magna tanquam circa ꝓpriũ obiectũ magis vigilat virtus. Si verò de attractiuo extraneo sermo est nihil officit ꝓposito, quũ sermo domini per se &formalis est. Et per hoc facilè patere põt. quid dicendũ sit ad obiecta cõtra secundam sententiam. Nam proportionaliter dicendum est de vitio iniquitatis, sicut dictum est,

 de

de fidei virtute. Est enim sermo domini de iniquitate per se & formaliter, & intendit quòd si ex iniquitate, malè se habet in modico, ex eadem iniquitate male quoque se haberet in magno, si magna materia præsentaretur, quoniã iniquitati obiectũ non est paruũ quid (quum modicum pro nihilo reputetur) sed magnũ aliquid, ac per hoc iniquitas est tanta vt etiã ad minima declinat animum, multo magis ad magna flectet tanquam ad propriam materiam. Vnde & prouerbialiter dicitur, Cani ingenti cinerem ne credas farinã. Obiecta autẽ in opposituũ similiter soluũtur, quòd militant secundũ ea quæ sunt per accidens. Ex fragilitate siquidem humana, & nõ ex iniquitate peccant venialiter qui non peccarẽt mortaliter, & similiter non ex mentiendi cõsummato vitio mentiuntur iocosè, aut officiosè, qui non mentirentur perniciosè, sed ex alijs accidentibus. Non est quoque adducta similitudinibus ratio de iniquitate, quoniã non dicit dominus omnẽ infirmitatem ducere ad mortẽ, sed quòd tã virtus quàm si ducit ad modicum sui generis, ducit etiam ad magnum illius generis. Obiectio autem de febre in genus migrat, de infirmitate. s. non mortali ad infirmitatem mortalem. Stat itaque domini sententia per se & formaliter intellecta, firmissima veritate solida. Hæc de tertia.

Circa quarto loco propositã sententiã Abrahæ. Si Moysen & prophetas non audiũt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent, ambiguitas occurrit. Tum quia experientia testatur quòd multi gentiles ex miraculis visis conuersi sunt ad fidem qui nec Moysen nec prophetas audissent. Tũ quia ratio ad hoc ducit, vt plus moueantur à Moyse & prophetis, si adiuncta fuerit resurrectio alicuius mor-

mortui, quàm ex Moyse & prophetis solis. Vnde vsque hodie non desunt Christiani dicentes, si videremus vnum mortuum resurgere, faceremus & diceremus &c.

Ad hoc dicitur quòd sententia hæc Abrahæ duplicē instructioné continet. Docet namque primo gr[illegible] fidei, quod. s. fides donum Dei est, & non est opus solius hominis, quantumcunque moti à miraculis multis visis. Et hoc apertè significant verba hæc Abrahæ dicentia quòd quantūcūque mortuus aliquis resurgens testetur hominibus de pœnis inferni, nō propterea credent. Hinc enim habemus quòd miracula visa non sunt sufficiétia ad inducendum nos in fidei virtutem. Dico auté notabiliter in fidei virtutem, ad excludendum fidem coactam (qua ex euidétia miraculorum & operum etiam dæmones velint nolint credunt, & contremiscunt) & quoniam ad literam Abrahā loquitur de fide formata, qua carebant fratres diuitis, qui ex eo quod Abraham vocat patrem, testatur se & fratres suos fideles fuisse. Et infra hanc doctrinam manendo, nullam habet quæstionem Abrahę sententia. Sed vltra hoc docet secundo statutam pœnam fidelibus paruipédentibus sacras scripturas, ita quod sententia hæc intelligéda videtur vt relatiua diuini iudicij, vt hinc intelligamus diuina dispositione desertum iri eos qui Moysen & prophetas non audiunt, ita & induratos relinqui, vt etiam si viderent miracula, non mouerentur propterea ad veram charitatem. Et meritò, quia ex eo quod diuinam largitatem qua prouidit nobis de Moyse, & prophetis (hoc est de sacra scriptura) despiciunt, merétur vt nec per miracula visa conuersionis gratiam consequantur. Nam tales se habent ad veram cōuersionem in Deum tanquā nō diui-

næ gratiæ, sed humanæ tantūmodo opus sit [illegible]
ad Deum conuersio. Inde quidē asseuerant qu[illegible]
si viderēt mortuū resurgere facerēt & dicerēt, &
Quo fit vt adeo sibiipsis relinquantur etiā quum
miracula vidēt, qui in seipsis cōfidunt, quòd si mi-
racula viderent, nō cōuerterētur. Et qu[illegible] sit [illegible]
Abrahā dixit, testatur Ioan. Euāg. c. 11. diuinga [illegible]
inter Iudæos præsentes resurrectioni Lazari, quod
quidam crediderūt, quidā autē abierunt ad Phari-
sæos, & dixerūt eis quę fecit Iesus. Et inde pōtifices
& pharisæi concilium collegerūt vt interficerent
Iesum, ex hoc enim quòd præsentium in resurre-
ctione Lazari quidam crediderunt in Christum &
quidam non, manifesta fit veritas sententiæ Abra-
hæ, quòd non ex hoc quòd aliquis ex mortuis re-
surgit, credunt homines, sed ex dono Dei. E[illegible]
quidem credere donum Dei, vt Apost. dixit.

Ad obiecta autem appositum dicitur, quod [illegible]
cet commune sit tam fidelibus quam infidelibus
hoc (. s quòd credere est donum Dei, & non ex [illegible]
lis nobis quantumcunque videamus miracula a-
nina tamen prouidentia, differentia ordinaria [illegible]
detur inter fideles & gentiles, quòd fideles qui ha-
bent Moysen & prophetas, si non audiunt illos,
relinquātur sibiipsis, vt nec ex miraculis conuer-
tantur: gentiles autem qui hoc sacrilegio diuina
non contempserunt, miraculis adiuuandi ad con-
uersionem sint. vnde Marc. Euang. de conuersione
infidelium dicit, domino cooperante & ser[illegible]
nem confirmante sequentibus signis. Et ad h[illegible]
denotandum differentiam Abraham dānato
[illegible] dixit, Habent Moysen & prophetas, au[illegible]
illos. Significatur enim per hoc quod fratres
diuitis erant de numero fidelium, qui habe[illegible]
Moysen & prophetas. Vnde obiectio de gētili-

cont

conuersione ob miracula, non militat contra hāc sententiam. Ad alteram vero obiectionem dicitur quòd licet multiplicato motiuā ad conuersionem facilior sit cæteris paribus hominis conuersio, in pœnam tamen datur fidelibus contēnentibus traditioni sacrarum scripturarum, vt nec ex multiplicatis motiuis extrinsecis conuertantur. Arrogantibus enim sibiipsis conuersionem si viderent miracula, resistit Deus subtrahendo conuersionis gratiam. scriptum est enim, Superbis Deus resistit. Et est sententia hæc Abrahæ intelligenda regulariter. nam non est propterea alligata manus Dei, vt non possit ex speciali gratia cōuertere aliquem huiusmodi contemptorem excitando simul illum ex aliquo viso miraculo. Hæc de quarta.

Circa verba Ioa. Euang. quinto loco proposita. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, triplex ambiguitas occurrit. Prima est, quòd sit huiusmodi potestas. Secunda est, quomodo stanti ista duo simul, quòd receperint Deum, & quòd non sint filij Dei, sed habent potestatem vt fiant filij Dei. Nam si receperunt eū, iam sunt filij Dei, & si sunt filij, non opus habent vt fiant filij, quod enim iam est, nō potest amplius fieri. Et econtra si possunt fieri filij, ergo non sunt filij, & si non sunt filij, non receperunt eum. Tertia est, quomodo cōsonant sibi inuicem hæc duo, scilicet potestas & fieri. Nam potestas actiuum significat principium, ac per hoc actionis est, fieri vero passionem significat. Dissonant ergo ab inuicem quod sit potestas fieri, tanquam si diceretur potestas patiendi, quod videtur implicare contraria simul: potestas enim est potestas faciendi, & non patiendi.

Ad horum euidentiam duo sunt prænotanda.

Primũ est, discretio eius quod est Dei, ab eo quod ex nobis est in receptione qua Deum recipimus per fidem. Interueniunt siquidem in huiusmodi receptione duo, hoc est donum Dei, & voluntarium opus nostrum. Nec separantur hæc duo secundum tempus vt vel prius tempore sit opus nostrum quam donum Dei, vel prius tempore donum Dei, quam opus nostrum, sed simul tempore efficienti nos dono Dei, recipimus ipsum credendo. Secundum est, discernere inter id quod de facto diuina prouidentia disposuit, & id quod potuisset, si voluisset aliter disponere. Nam de facto disposuit diuina largitas, vt donũ fidei annexum haberet donum diuinæ filiationis per adoptionẽ. Ordinauit siquidem immobiliter vt credentes in eum diuinæ essent naturæ consortes. Potuisset autem si voluisset ordinare, vt donum fidei non haberet filias adoptionis donum annexum, sed aliquod aliud pręmium apponere fidelibus suis dandum, quum nulla appareat ratio necessariæ connexionis inter fidem & cœlestem filiationẽ. Quibus prælibatis dicitur verba Ioann. Euang. dupliciter posse exponi. Primo, de receptione per fidẽ vt sic, hoc est abstrahẽdo à fide formata charitate. Vt iuxta hũc sensum potestas est ipsa fides, quæ vt est qua credimus, vocatur fides, vt autem est qua possumus operari ad diuinum consortium nobis promissum, est potestas qua possumus filij Dei fieri. Et sic recipiendo Deum per fidem non sumus adhuc seu ex hoc filij Dei, sed possumus filij Dei fieri per charitatem, quæ sola distinguit inter filios Dei, & filios perditionis. Et licet huiusmodi potestas sit potestas agendi, quia est potestas operandi, referendo illam ad opera nostra, est tamen cum hoc & per hoc potestas patiendi, referen-

illam ad fieri & esse filium Dei. Nam per opera fidei præparamur ad hoc vt fiamus filij Dei ab ipso Deo, & non ad hoc vt faciamus nosipsos filios Dei. Et propterea Euangelista non dixit, dedit eis potestatem filios Dei se facere, sed dixit, filios Dei fieri, vt potestas relata ad vltimum terminum, sci- [illegible] mum Dei, demonstraretur potestas non agendi sed patiendi, relata vero ad opus propinquum quo præparamur ad hoc vt fiamus filij Dei, intelligitur actiua, in libertate nostra posita. Et sic sapientissimè & conuenientissimè vtrunque simul dixit, scilicet potestatem, denotando per hoc libertatem nostram ad cooperandum & fieri filios Dei, denotando per hoc quòd non facimus nosipsos Dei filios, sed à Deo simus filij Dei. Et per hoc patet solutio omnium obiectorum iuxta primum sensum. Si verè exponantur verba Euãgelistæ, de receptione Dei per fidem formatam charitate, idem est sensus, & eadem essent repetenda, excepto quòd hic non esset nisi ordo naturæ inter fidem & charitatem, & inter fieri & esse filiũ Dei. Vnde qui sunt perspicacis ingenij, & intelligunt quid intersit inter ordinem temporis & ordinem naturæ, applicare facilè possunt prædicta ordini naturæ. Nam vt summariè dicatur, potestas est ipsa fides, & quotquot per fidẽ charitate formatam receperunt eum, simul tempore receperunt tria, scilicet posse fieri filios Dei, fieri filios Dei, & esse filios Dei. Primum per fidem, secũdum per charitatis susceptionem, tertium per ipsam charitatem. Sed primũ prius natura quàm secũdum, & secundũ prius natura quàm tertium. Et secũdum vtrunque sensum significauit Euãgelista liberalitatẽ diuinã quũ recipimus eum, quoniã hinc didicimus quod receptionem suam opus quodammodo no-

ſtrum donat diuina bonitas gratia fidei & po- ſtatis diuinæ filiationis, & ipſa etiam diuina fili- tione quandoque, hoc eſt ſi perfecta eſt receptio, hoc eſt ſi ex toto corde eum recepimus. Hæc de quinta & omnibus præpoſitis. Budæ in die ſancti Greg. M.D.XXIIII.

SEXTVM IENTACVLVM, In *quo ſex tractantur.*

OCcurrunt ſexto in his diebus dominicæ paſ- ſionis tractanda ſex. Primum, verba domini in cœna: Non bibam de hoc genimine vitis vſque in diem illum quum illud bibam vobiſcum no- uum in regno patris mei. Secundum, verbum do- mini ad Iudam in eadem cœna. Quod facis, facci- tius. Tertium verbum domini ad Petrum quum percuſſit Malchum. Conuerte gladium tuum in locum ſuum, omnes enim qui acceperint gla- dium, gladio peribunt. Quartum, apud Marcum Euangeliſtam: Adoleſcens autem quidam ſeque- batur eum amictus ſindone ſuper nudo, & tenue- runt eum, &c. Quintum, Erat autem paraſceue Paſchę Sextum apud Ioannem. Accipite eum vos, & crucifigite.

Circa primum difficultas nonnulla eſt, quia non apparet quod nouum vinum biberit ſeu bi- biturus ſit Chriſtus cum Apoſtolis in regno pa- tris ſui.

Ad hoc dicitur quòd quũ dominus dixit, quum bibam illud vobiſcum nouum, ly nouum poteſt eſſe nomen, & poteſt eſſe aduerbium. Et ſi eſt no- men, & eſt ſermo de ſpiritali vino, hoc eſt gaudio nouo quod Chriſtus in reſurrectione ſua ob no- uam corporis immortalitatem aſſecutus eſt, ita quòd intendit ſe non amplius bibiturum corpo- rale

rale vinum donec transeat ad spiritale vinum, id est gaudium immortalitatis quod bibiturus erat cum Apostolis, quoniam participes eos erat factu rus illius gaudij, iuxta illud, Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Et hic sensus consonat verbis [illegible] à Luca Euangelista, dum refert dominum non solum de potu, sed de cibo dixisse, ex hoc nõ manducabo illud donec impleatur in regno Dei, manifestans quòd donec impleretur Pascha (hoc est donec figura transiret in veritatẽ. hoc est Christus immolatus in cruce, expoliato inferno, demersóque diabolo, liberato mũdo à tenebrarum seruitute, transiret ad immortalem vitam etiam corporis) non esset amplius comesturus & bibiturus. Si autem ly nouũ aduerbij vim habeat verificatur de potu corporali, prædixit enim iuxta hunc sensum dominus, quòd nõ esset amplius bibiturus vinum vsquequo resurgeret à mortuis, & quòd tunc esset bibiturus cum ipsis Apostolis vinũ nouum, id est, nouiter, hoc est impassibiliter, & non ex indigẽtia aut siti, vt ante passionem indigebat potu & cibo, sed ex potestate. Et iuxta vtrũque sensum duo prædixit dominus discipulis. Alterum iustitiæ, scilicet quòd non esset amplius impassibili vita comesturus & bibiturus. Alterum lætitiæ celeriter futuræ, scilicet quòd transibat tunc ad regnũ patris sui, hoc est ad immortalitatẽ corporis per resurrectionẽ, quam intra triduũ à morte sua futurã prædixerat, in qua immortali vita participes eos esset facturus sui gaudij, non solũ vidẽdo iuxta primam expositionem, sed etiam simul comedendo & bibendo iuxta secundam expositionem.

Circa secundum (scilicet, Quod facis, fac citius) admirationem infert impulsio hæc, quoniam

impel

impellere Iudam ad accelerandum negotium proditionis alienum censetur non solum à domino sed à quocunque viro iusto, verba autem hæc impulsum sonant ad negotium proditionis exequendum.

Ad hoc dicitur quòd in negotio proditionis Christi à Iuda inuenitur aliquid boni, & aliquid mali. Et bonum quidem inuenitur triplex. Primũ, secũdum effectum, qui est passio Christi. Et quantum ad hoc verba Christi, optantis sunt, quum dicit, Quod facis, fac citius, optat enim cito pati, ita quòd iuxta hunc sensum non impellit Iudam ad accelerãdum actionem, sed optat celeritatem passionis. Et hoc suum desiderium aperiebat per hæc verba Iudæ, tanquam diceret. Quod tu facis, desidero celerius pati. Secundum bonum est bonum naturę ipsarum actionum Iudę. Omnis enim actio quantumcunque mala moraliter quum sit res aliqua, bona est bonitate naturæ, & vt sic, est à Deo. Et quantum ad hoc, verba hæc domini sunt præceptiua & significant ordinem diuinæ prouidentiæ ad accelerandum actiones Iudæ vt tempore statuto à diuina prædestinatione adimpleretur passio Christi. Sicut enim malum non est Deum cooperari actionibus peccatorum quantum ad bonitatem naturæ, ita malum non est illas præcipere. Tertium bonum est, ordo mali culpæ, hoc est peccati ipsius Iudæ. Deus enim omnipotens qui mala ordinat in bonum, peccatum Iudæ ordinauit in bonum passionis Christi, & redemptionis humanę. Et quantum ad hoc bonum ordinis, verba domini sunt verba ordinantis, & volentis adimpleri ordinem illum, vtendo iniquitate ipsius Iudæ ad bonum. Malum autem in opere Iudæ manifestum est, scilicet ipsum peccatum. Et quo ad hu

hoc verba domini dupliciter exponi possunt. Primo permissiuè. Et hoc est verum quantum ad hoc quod Iudas peccauit. Secundo significatiue, hoc est quod dominus aperiebat ipsi Iudę clare & apertè quod sciebat iniquum propositum eius, vt vel occasionem habere posset resipiscendi, dum consideraret magistrum suum tanta sanctitatis esse, vt cognosceret secretissimū cor eius, & ad quid tunc ipse ire volebat, & nō solum quod sciebat in genere. Vnus vestrum me traditurus est. Debebat enim hinc pœnitentia duci, qua postea ductus est inutiliter, dicens. Peccaui tradens sanguinem iustum. Vnde quum in actione Iudę relata ad dominum Iesum, multiplex bonum considerabile adesset, rationabiliter à domino impulsus est Iudas ad faciendum celeriter vnde tot bona consurgerent relinquendo sibiipsi curam suæ culpæ.

Circa tertium, Omnes enim qui gladium acceperint, &c. ex duplici capite obscura videntur hęc domini verba. Primo, quantum ad veritatem sententiæ, quia non videmus verificari quod gladio pereant omnes qui gladium accipiunt, siue iustè, siue iniustè accipiant. Secundo ex applicatione istorum verborum ad factum Petri. nam Petrus non videtur peccasse vtendo gladio percussiuo contra aggressores Christi, quum haberet iustum bellum, & manifesta esset iniquitas volentium capere Christum. si Petrus iuste vsus est gladio, quare pro ratione retrahendi gladium dicitur ei, omnis enim qui gladium acceperit, &c. aut enim hęc ratio non est ratio ad propositum factum Petri, aut si est ratio ad propositum, Petrus peccauit, quod est absurdum.

Ad hoc dicitur quòd non est sensus dominicæ huius sententiæ, gladio materiali perituros, eos qui

qui gladium acceperint, sed sensus est quòd merebũtur gladio perire, vel quod patientur cõtra passum, hoc est, tantum patientur, quantum offenderunt, vt per correspõdentiã pœnæ gladij ad actionẽ gladij intelligamus cõtra passum. Et hoc proculdubio verificatur, licet nõ secundum speciem, secundum quantitatem tamen pœnæ, iuxta illud, Quantum se exaltauit in delicijs, tantum illi date tormentum. Et hic sensus videtur magis cõsonus literæ, pro quanto non loquitur litera de merito, sed futura pœna. non enim dicit, merentur gladio perire, sed peribunt gladio. Et per accipere gladiũ intelligitur propria autoritate & volũtate vti gladio. Principes enim & iudices nõ accipiunt quasi à seipsis, sed concesso sibi gladio à Deo vtuntur, quoniã sunt ministri Dei ad vindictam malorum, vt Petrus primæ suæ Epistolæ c. 2 dicit, & Paulus ad Rom. 13. Priuatæ autem personæ defendentes se gladio absque culpa, non accipiunt gladiũ propria volũtate, sed coguntur ab inuasorum aggressione vti gladio ad sui defensioné. Stat ergo solida dominica sententia quòd omnes qui tanquam à seipsis acceperint gladium, gladio peribunt, hoc est, non erunt impuniti, sed tãtum patientur quoniam offenderint. Ad alteram vero obiectionem dicitur, quòd licet factum Petri ex parte intentionis suę & iustissimæ ac p[ro]p[ri]jssimę causę fuerit laudabile, dupliciter tamé mali speciem habuit. Primo quia præceps apparet, dum sciens spontaneã magistri voluntatem ad patiendum, nõ debuit præsente magistro, & requisito, Domine si percutimus in gladio? ante responsionem percutere. Secundo (quod magis viget) quia ad vindictã magis quam ad defensionem percussio illa spectabat. Nam præsente cohorte præsidis & ministris Iudæorum

Deo quòd erat turba multa cũ armis, &c. prudens ratio non debebat mouere Petrum ad defensione, quum vana prospiceretur huiusmodi defensio, & potius nocitura esset quàm profutura. Prodesse siquidem non poterat cõtra tot & tales. Nocere autem multum poterat, vtpote qui ministros curiæ [illegible], & Domino imputaretur quòd armis conatus fuerit se defendere. Propter hæc enim euitãda scandala dominus statim Malchum sanauit. Quo fit vt percussio illa quasi ad vindictã tenderet, vt faciunt hi qui etsi non possunt euadere, volunt tamen vindictam qualemcunque possunt facere antequam capiantur. Et sic percussio Petri habuit speciem vindictę, quæ priuatis personis illicita est. Verba ergo domini non extra propositum illata sunt pro ratione retrahendi gladium à Petro extractum, quoniã factum Petri reprehensibile erat, tanquam habẽs specialem mali, hoc est vindictæ. Et Petrus erat tanquam accipiens gladium, hoc est quasi propria potestate vtens gladio ad quasi vindictam. Vtor autem istis quasi & tanquã quoniam de ipso opere loquor, & non de intentione Petri, quia nesciens quid faceret, ad defensionem magistri tendebat. Vnde dominus ex duobus capitibus Petrum arguit. Primo, ex parte facti habentis speciem mali. Secundo, ex parte impedimenti quod præstabat Petrus diuinæ ordinationi, nesciens quid faceret.

Circa quartum de adolescente sequente Christum, incertum est quis fuerit, certum tamen videtur quòd nullus apostolus fuit. Et quidem quòd non fuerit Ioannes Euangelista, constat ex ætate, nam tunc temporis Ioannes non erat adolescens, quoniam transierat trigesimum ætatis suæ annum, vt patet computando annos quibus

poste-

postea vixit vsq; ad nonagesimumnonum ætatis suæ annū. Obijt siquidem anno à passione domini 67. vel 68. imperante Traiano, quibus annis si addatur quod superest vsque ad nonagesimumnonum suæ ætatis annum, manifestè apparet quòd iam erat 30. annorum ad minus tempore passionis Christi, ac per hoc non erat adolescens. Et si dicatur iunior Ioannes reliquis apostolis, consequens est quòd nullus alius apostolorum fuerit ille adolescens. Si quis etiam verba Marci euangelistæ diligenter perspiciat, idem inueniet: nam quum dixisset quòd discipuli omnes fugerunt, tanquam è regione commemorans adolescétem, subdit, Adolescens autem quidam sequebatur eū. Hinc enim insinuat omnibus apostolis fugientibus adolescentem sequutum esse Christum, ac per hoc non esse illum de numero Apostolorum.

Suadetur quoq; tertio hoc idem ex modo quo opertus erat, scilicet sindone super nudo corpore. Non videtur siquidem verisimile quòd apostolus aliquis sic coopertus cœnasset cum Christo, quum huiusmodi operimentum (scilicet quasi circumuolui vno linteamine) nō sit ordinarius modus vestiendi, sed accidentalis ijs qui surgunt ex lecto. Et hinc æstimari potest quòd adolescens ille in lecto erat ibi in horto, & surrexerat, vel fortè ad rumorem, vel ad aperiendum ianuam horti, vel &c. & amans Christum, vtpote frequenter conuersatus in illo horto sequebatur illum.

Circa quintum de parasceue paschæ scrupulus nonnullus occurrit ex eo quòd dies ille quo passus est Christus, erat primus dies Paschæ, vtpote in cuius principio vespertino immolatus erat Paschalis agnus, primus autem dies Paschæ erat sanctus, & nullum opus seruile in eo erat licitum

vt patet Leui.23. Quomodo ergo erat dies præparationis, ac per hoc operis ſeruilis, vt Euãgeliſtæ dicunt? Et confirmatur ex eo quòd Lucas Euangeliſta dicit quòd mulieres quæ cum Ieſu venerant de Galilęa viderunt monumẽtum, & quemadmodum poſitum erat corpus eius, & reuertentes parauerunt aromata & vnguenta, & ſabbato quidem ſiluerant ſecũdum mandatum, vbi appare. quod ipſa die Paraſceues mulieres, parauerunt aromata & vnguenta.

Ad hoc dicitur quòd feſtiuitas diei ſeptimi qui ſanctificabuntur in memoriam quòd Deus requieuit die ſeptimo ab omni opere quod patrarat, excedebat cæteras feſtiuitates, ita quòd non ſolum arctius ſanctificanda erat dies ſeptima, ſed etiam violari (ſine crimine tamẽ) poterat alia feſtiuitas veniens in feria ſexta ob reuerẽtiam diei ſeptimæ. Nec hoc ego ſomnio, ſed ex Exo. ca. 16. accipio. Illi enim expreſſe mandatur abſque exceptione cuiuſcunque feſtiuitatis, vt feria ſexta colligant cibaria duplicia, & parent paranda, & coquant coquenda, propter diẽ ſeptimã. Quũ enim sciret lex multas feſtiuitates poſſe contingere in feria ſexta, & nullam exemptam fecerit ab huiuſmodi præparatione propter diem ſeptimam, conceſſiſſe videtur, vt talis feſtiuitas in ſexta feria eueniens minus ſanctificaretur, alioquin oportuiſſet legem diſponere & ordinare quòd quãdoque (ſcilicet adueniẽte feſto in feria ſexta) colligenda forent cibaria duplicia in feria quinta, & præparanda & coquenda, quod nunquam ſancitum inuenitur. Et hinc licita erat paraſceue (hoc eſt preparatio pro ſolennitate ſabbati) & licitum erat, & coquere, & emere &c. & ſic ceſſant obiectiones.

Circa ſextum de verbis Pilati ad Pontifices Iu-

dæorum quæstiuncula occurrit, cur Pontifices Iudæorum recusarunt iudicare & crucifigere per se ipsos Christum, Pilato bis remittente Christũ ad eorum iudicium, vt Ioannes Euangelista testatur. Mirum enim hoc videtur, quum tam vehemẽter desiderarent & procurarent occisionem Christi.

Ad hoc dicitur quòd reuera semel tantum Pontifices Iudæorum recusarunt iudicare Christum, scilicet prima vice, quia nõ permittebatur eis damnare ipsum ad mortem vt volebant, sed tantummodo iudicare ad leuiorem pœnam. Quod vt clare percipiatur, notanda est series, & verborum & gestorum, quoniam ex clare apparet sic esse. Pontifices enim quum intulissent Christum vinctum in prætorium Pilati, vt mandãte Pilato interficeretur, tentarunt primo si sine expressione specialis criminis, & discussione causæ, solo eorum testimonio quasi si ex autoritate possẽt inducere Pilatũ ad consentiendum morti Christi tãquã personæ abiectæ, & propterea Pilato interroganti eos. Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc, responderunt per locum ab autoritate propria, Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Et tunc Pilatus sciens quod per inuidiam tradidissent eũ & videns eos stare in sua dignitate & autoritate, quæsiuit repellere à se hanc causam, & dixit eis. Accipite eũ vos, & secundum legem vestrã iudicate eum. Vbi duo faciebat, quia respondebat consequenter põtificibus, & saluabat vitam Christi. Respondebat quidem cõsequenter, tanquã dicens. Ex quo vos non vultis vt ego cognoscam de causa, sed vultis quòd cognitio vestra sufficiat, accipite eũ vos & iudicate. Saluabat vero vitã Christi, quia dixit; iudicate secundum legem vestram. Signanter enim dixit vestram, & non...

xit legem Moysi, vt per ly vestram intelligerent legem sibi permissam seu concessam à Romanis, siue illa lex esset ipsa lex Moysi limitata, seu moderata à Romanis quantum ad iurisdictionē mortis siue essent statuta aliqua à Romanis illis data. Et [illegible] fuerit verus sensus verborum Pilati, [illegible] responsio pontificum quum dixerūt. Nobis non licet interficere quemquam Tāquā dicerent, Iste malefactor meretur pœnam mortis, quæ excedit facultatem nostram, nobis enim non licet interficere quenquam Hæc enim responsio quum constet quòd non vera est secundum legem Moysi absolute (quia secundum Moysi legem, licitum est eis interficere malefactores multos) opus est vt intelligatur secundum legem à Romanis permissam seu datā. Vnde patet ratio quare à principio pontifices recusarunt iudicare Christum, quia scilicet volebant ipsū damnari ad mortē, quod eis non permittebatur ex illa Pilati remissione. Vnde nō valētes inducere quasi ex autoritate Pilati ad damnationē Christi descenderūt ad spiritalia crimina, accusantes ipsum in quatuor, quę Lucas narrat, &c. De secunda autem vice quū Pilatus dixit, Accipite eū vos, & crucifigite, alia est ratio, & alius sensus. Dixit siquidem hęc verba Pilatus postquam examinata fuerat causa Iesu Christi & ab Herode, & ab ipso, & adduxerat iam ipsum foras portatē spineā coronā &c. Et nō dixit eo sēsu nec ea ratione vt pōtificibus permitteret potestatē crucifigendi Christum (hanc enim libenter accepissent) sed eo sensu & ratione, vt crimen tanti facinoris (scilicet interficiendi Christum innocentē) in pontifices retruderet, iuxta consuetum loquendi morem, quo nos impulsi ab aliquibus vt faciamus aliquid quod nobis videtur iniquum,

respōdere solemus, ego nō possum hoc facere, sciatis vos non per hoc probantes aut concedētes quòd ipsi faciam, sed retorquentes crimen in eos. Et quòd iste sit verus sensus, & intētes à Pilato, & intellectus à pontificibus, patet ex parte quidem Pilati, quia addidit. Ego enim non in[illegible] cām scilicet mortis. Ex parte vero pōtifi[illegible] directe responderunt ad retorsionē criminis, dicentes se in hac petitione nullum peccatū incurrere, sed diuinam legem seruare. corpō serūt enim. Nos legem habemus, & secundū legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Vbi petitionem suam ex lege diuina iustificauerunt, & dominū Iesum reū vsurpatæ deitatis dixerunt, tanquam si dicerent Si de peccato agitur, nō putes nos causam procedere iniquam, quoniam secundum legem procedimus. Vnde & Pilatus audito hoc sermone magis timuit displicere Iudæis, absoluendo illum, quem lex eorum dignum morte facit. Ergo quum pontifices recusarunt iudicare Christum ad mortem sed prima voce recusarunt iudicium sine facultate damnandi ad mortem, Secunda [illegible] cusarunt facultatem crucifigendi Christum, quia non eis oblata fuit à Pilato per illa verba, sed [illegible] [illegible] crimé à se, [illegible] Pilatus in eos retorquebat prosequentes causam contra Christum. Hic cessat quæstio & obiectio. Budæ in parasceue. M.D.XXIIII.

SEPTIMVM IENTACVLVM

in quo tractantur tria.

OCcurrunt septimo in hac solēnitate Paschali tria. Primum est apud Lucam Euangelium du-

duobus diſcipulis euntibus in Emaus. Oculi autẽ illorum tenebantur ne eum agnoſcerent. Secundum eſt, vnde ſcitur quòd Thomas tetigit manus & latus Chriſti, vt doctores affirmant. Tertium, quod in his diebus legitur ex Apoc. cap. 5. Dignus eſt agnus qui occiſus eſt accipere diuinitatem.

[illegible] primum, Oculi autem eorum tenebantur &c. dubium occurrit, an ſit ſermo de oculis corporis, an de oculis animæ. Quod enim ſit ſermo de oculis corporis, ex eo apparet quòd ſi corporalibus oculis intuiti fuiſſent ipſum Chriſtum, quum haberent ex priſtina conuerſatione ſenſitiuã notitiam eius, videndo cognouiſſent eum nõ minus tũc quàm ante reſurrectionem. Vnde ex hoc ipſo quòd videntes ipſum non cognouerunt eũ, habetur quòd aliquod impedimentum in eorum corporali viſione erat, quo fiebat vt videndo non cognoſcerent ipſum, ſicut prius videndo cognouerant. Quod vero ſit ſermo de oculis mẽtis, ex duobus apparet: Primo, quia illi met oculi dicenti ſũt ne eũ agnoſcerent, qui poſtea aperti ſunt in fractione panis, ſed in fractione panis ſunt aperti oculi interiores, ergo de illiſmet dixerat euangeliſta, quòd oculi eorum tenebantur. Secundo, ex eo quòd non ſufficiens impedimentum cognitionis Chriſti datum fuiſſet ex impedimento viſionis corporalis. Nam per ſenſum auditus reſtabat ſufficiens via ad cognoſcendum Chriſtum, Audiendo ſiquidem propriam ipſius vocem dum loqueretur in via & apperiret illis ſcripturas, cognoſcere poterãt imo debebat ipſum eſſe Chriſtũ ſicut ante paſſionẽ cognouiſſent ipſum voce ſi audiſſent ipſum loquẽtẽ in nocte abſque hoc quod viderẽt ipſum. Vnde ex hoc quod neque audiendo ipſius vocem cognouerunt ipſum eſſe magiſtrũ ſuum, inſinuatur

ꝗ interiores erãt illi oculi qui tenebãtur ne agno ſcerẽt eũ. Nihil.n.ſpectat ad oculos corporeos cognoſcere perſonã aliq̃ per audit̃ũ propriæ vocis.

Ad hoc dicitur quod ſine dubio de vtriuſq; oculis verificãtur verba Euangeliſtæ, principalis tamen Euãgeliſtæ intentio ad interiores oculos referri videtur. Declaro ſingula Quod enim [illegible] corporei diſcipulorum tenerentur ne agnoſcerét eum, ex verbis Marci Euangeliſtæ clarius percipitur. Nam Marcus explicat quòd Chriſtus duobus diſcipulis euntibus in villam, oſtenſus eſt in alia effigie, vbi manifeſtatur quòd in oculis corporeis ambulantium diſcipulorum oſtendebatur nõ propria Chriſti effigies, ſed alia, quam Lucas inſinuat ex verbis diſcipulorum fuiſſe effigiem peregrini, dixerunt. Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem. Aliam autem effigiem intellige, nõ quòd aliquam figuram ac rẽ vnius peregrini formaret (quoniam dominus coram oculis illorum) quoniam dominus ſeipſum eis monſtrauit:) neque quòd in oculis diſcipulorum aliqua ægritudinis ſeu illuſionis ſpecies facta fuerit, qua impedita fuerit viſio colorum & figura ipſius Chriſti (quoniã nulla ad hoc ratio ducit) ſed quod facies Chriſti immutabat tam diaphanum medium quam oculos diſcipulorum, non ſecundum omnem diſpoſitionem quam habebat, ſed ſecundum aliquid ſic, & ſecundũ aliquid non. Verbi gratia, immutabat ſecũdũ aliquid ſuorum lineamẽtorum, oculorum, naſi, frontis & c. & ſecundum aliquid non, aut ſecundum aliquid coloris ſui, & ſecundum aliquid non. Et ſic apparebat in alia effigie, & ſic apparebat peregrinus non per formã ſeu figuram alterã, ſed per ſubtractionem immutationis ſecundum omne quod ſuæ figuræ ſeu coloris erat, hinc enim apparentia fit alterius

terius. Et parua huiusmodi varietas in immutãdo sufficit ad alienam effigiẽ apparendã & ad nõ apparendã propriã, quoniam species visibilis sic deficiens ab integritate obiecti, repræsentat nõ talem faciẽ, nõ tales oculos &c. ac per hoc repręsentat alienã effigiẽ. Constat autẽ hoc fuisse in potestate Christi in cuius potestate erat efficere vt etiã præsens non videretur. Et sicut non miramur corpus Christi gloriosum non immutasse oculos corporeos discipulorum quatenus erat lucidum, ita nõ est mirãdũ quod non immutauit oculos istorũ duorũ secũdũ omnem dispositionẽ sui vultus. Ex hac ergo subtractione immutationis immutabuntur oculi discipulorum ad videndũ Christũ nõ sub propria effigie, & ad iudicandũ ipsum peregrinũ. Et in hoc cõsistit impedimentum, quo oculi eorum corporei tenebantur ne eũ agnoscerent. Et hæc quo ad impedimentũ iudicii secundũ corporalẽ visionẽ sufficere videtur. Sed quomodo auditus iudicium impeditum fuerit vt non discernerint vocẽ Christi, nõ videtur similis ratio. Nam fictioni simile videtur, quod vox Christi aliter immutauerit auditũ eorũ quã formata ab ipso Christo fuerit, aut quòd secũdũ aliquod immutauerit, & secundũ aliquid nõ. Vnde rationabiliter intelligimus quòd sicut homines, qui sciunt variis loqui linguis, diuersimode loquuntur dũ diuersis vtuntur linguis, & sicut qui personam alienam fingunt loquẽdo, ita quãdoque loquũtur, vt à nõ videntibus eos putẽtur, illi esse quorum personã fingũt in loquendo, ita multo magis dñs Iesus diuersis modis loquebatur, & nõ sẽper loquebatur mõ quo cõsuetus erat loqui ante passionẽ, seruato tamẽ eodẽ idiomate. Et sic istis duob. discipulis aliter locutus est q̃ cõsueuerat ante passionẽ, ita quod vox nõ sonat at

ipsum Christum, ex hoc ipso quod non erat illo modo formata quo cōsueuerat formari ante passionē. Et quod hoc ita sit, ex Euāgelio Ioānis accipere possumus, dū eodē resurrectionis die Christus dominus à Maria Magdalena nō est primo cognitus in voce, dum ei dixit, Mulier, quid [illegible] quæris? & quasi statim est ab eadē cognitus in voce, dum dixit ei, Maria. Ex hoc enim quòd in secunda voce, tā breui cognouit eum, & in prima prolixiore nō cognouerat, cū accipimus, quod primā vocē Christus formauit quasi alienā, secūdam autem more solito ante passionē, & propterea statim in ea cognouit eum. Ex hac enim solita & cognita Christi voce, à Maria cognitus est, & nō sufficienter ex hoc quod nominauit eā proprio nomine. Nā si secundū priorē vocem qua æstimabatur hortulanus, dixisset nomē proprium, Maria non habuisset rationē cognoscendi eum, sed interrogando, verè me nosti, ex quo æstimabat illum hortulanum esse. Sed dum audiuit suauissima illa voce magistri sui, quam solita erat audire, vocari se nominatim, habuit sufficientissimam rationem cognoscendi eum. Sic ergo duobus istis discipulis dominus [illegible] propriam effigiem subtrahēdo, aliquid [illegible] nis corporalibus oculis monstrauit, nec [illegible] vocē auribus eorum proposuit, & propterea [illegible] riores oculi eorū tenebātur ne agnoscerēt: cū ita quod pars interior cognoscitiua nō habebat ex parte sensuū vnde iudicaret illū hominē esse Christum, quoniam nec per sensum auditus, nec per sensum visus offerebatur sensibile [illegible] dicendū Christi. Præter hanc autem causam [illegible] extabat causa impediens oculos internos, [illegible] minus bona dispositio mentis eorum [illegible] met confessi sunt, dicendo, Nos autem [illegible] mus

mus, quamque Christus reprehēdit dicē: O stul-
ti & tardi corde &c. Hinc etiam tenebātur vt do-
minus nec per visum nec per auditum se eis ape-
rire. Hinc etiam merebantur vt dominus aperiret eis
scripturas, adhuc non cognoscerent eum. Et per
[illegible] secundum, scilicet quod principalis in-
[illegible] Euangelistæ est loqui de oculis interiori-
bus, qui ex tot partibus tenebantur ne agnoscerēt
eum: nam vt dictum est, tenebantur ex parte visus
corporei, & ex parte auditus corporei, & ex parte
desperationis, stultitiæ, & tarditatis. Et ij sūt quos
fateri oportet apertos in fractione panis, sic quia
fractio panis non concomitanter, sed causaliter
concurrit ad hoc quòd illi cognoscerent Chri-
stum. Concurreret siquidem fractio panis conco-
mitanter, si non ex ipsa fractione panis, sed dum
frangeret Christus panem, discipuli cognouissēt
ipsum, hoc est si dum frāgeret panem, figura Chri-
sti immutasset oculos illorum secūdum se totam,
& sic aperte dicerentur oculi eorum corporei. Sed
hæc expositio dissonat à plano Euāgelij sensu, nō
enim replicatum esset quòd narrauerunt Aposto-
lis quòd cognouerunt eum in fractione panis, si
fractio panis concomitanter solū concurrisset, ita
enim potuissent dicere quod cognouerunt eum
in benedictione panis, aut in acceptione, aut in
porrectione eiusdem, sicut dixerunt in fractione,
quoniam Christus non solum fregit, sed accepit,
sed benedixit, sed porrexit panem. Quocirca ex-
plicando solam fractionem, causam denotauerūt
cognitionis. Et licet Euangelista nō explicet mo-
dum quo fractio panis causauit in eis cognitio-
nem Christi, attamen ex hoc ipso quòd ponit fra-
ctionem ipsam fuisse causam cognitionis, insi-
nuat miraculum aliquod in illa fractione inter-

uenisse, puta quod manibus frangebat, sicut alii cultello incidunt, & hoc tanquam consuetum fieri à domino ante passionem, mouit eos ad cognoscendum ipsum esse Christum. Ex eo enim quòd isti duo discipuli narrauerunt Apostolis quomodo cognouerunt eum in fractione panis, manifeste intelligitur modum aliquem interue[illegible] illa fractione, quo cognouerũt illi ipsũ esse [illegible] stum Iesum, nam non dicit eos narrasse quod cognouerunt eum, sed quomodo cognouerũt eum: nec dicit quomodo cognouerunt eum absolute sed determinate, in fractione panis Illud igitur ad uerbium quomodo determinans cognitionem in tali motiuo ad cognoscendum scilicet in fractione panis, incitat nos ad intelligendũ interuenisse in illa fractione panis, modum aliquem domino Iesu Christo, propriũ ex quo discipuli cognouerunt ipsum esse dominum Iesum. Et licet de hoc mirabili actu fractionis quòd fuerit Christo consuetus ante passionem, Euangelia non expresse testentur, ex hoc tamen textu & ex Euangelio Ioannis nõ irrationabiliter sumitur. Ex hoc quidem textu non solum quia tanquam solitus Iesu Christi actus duxit illos discipulos in Christi cognitionem, sed etiã ex eo quòd isti discipuli narrauerunt Apostolis quomodo cognouerunt eum in fractione panis, tanquam attestantes actionem Christi propriam, & ex consuetudine [illegible] tam omnibus discipulis, quasi dicerent. N[illegible] cognouimus ipsum certa cognitione quum vidimus ipsum frangere panem more solito, vt[illegible] tis quo consueuerat frangere. Ex Euangelio a[illegible] tem Ioannis, nam Ioan. vltim. quando ad ma[illegible] Tyberiadis Christus post resurrectionem manifestauit se discipulis, ad insinuandum per h[illegible] co[illegible]

consuetum actum Christum conuersatum cum discipulis dicit. Et venit Iesus, & accepit panem, & dabat eis, & piscem similiter. Hæc enim verba ad id tendere videntur, quòd Christus tam panem quam piscem diuidebat discipulis proprijs manibus, non enim integrum panem neque integrum [illegible] dabat. Vnde & signanter Euangelista apposuit ly similiter, vt declararet quòd simili modo dabat piscem quo dabat panē, hoc est quòd ita manibus frangebat piscem sicut frangebat panem. Hæc de primo.

Circa secundum de actu Thomæ ratio dubitādi est, quia in Euangelio non legimus Thomam tetigisse, sacri autem doctores, specialiter Leo & Greg. tactum affirmant interuenisse.

Ad hoc dicitur, quòd ex verbis domini recitatis in Euangelio Ioan. intelligitur Thomam tetigisse, nam per actum videndi significauit Euangelista huiusmodi tactum. Quod non voluntariè dicimus, sed ex pluribus Euangelistis manifestè habemus. Apud Lucā namque dominus ipso die resurrectionis dixit discipulis, Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet. Vbi ly videre, non visionem corporalem significat, sed certificationem cognitionis ex tactu, ita quòd dicēdo Palpate & videte, dicebat, Palpate & certificate vos. Apud Ioan quoque dominus dixit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas. Non enim digito videre poterat manuum, sed digito certificare se poterat de fissura claui in manu, & propterea dicēs, Infer digitum tuum huc, & vide, dicebat, Infer digitum tuum & certificare. Nec Euāgelistæ vsurparunt videndi vocabulū ad designādā certā cognitionē, sed vsitatū loquendi morē sequuti sunt. Cōsueuimus enim vidēdi verbo vti nō

solum

solum ad significandum corporalem visioné aut intellectualem, sed etiam ad significandũ certam cognitionem secundum quencũque sensum. Et videtur hic vsus deriuatus ex certitudine sensus visus. vnde & in psal. dicitur de sensu gustus spiritualis, Gustate & videte quã suauis est dominus. [illegible] ergo quod in hoc proposito ipse Dominus [illegible] videndi verbo ad significandũ certam cognitioné secũdum tactũ tam ad Apostolos alios apud Lucã in die resurrectionis, quã ad Thomã apud Ioannẽ post octo dies, consequẽs est vt affirmante domino, quia vidisti me Thoma, credidisti, affirmata sit certificatio secũdum tactum, quæ per verbum videndi significatur oblata ab ipso Christo erat, ita quod dicendo, quia vidisti me, credidisti, dixit, quia tangendo certificatus es, credidisti, &c. Vnde patet ex Euangelio haberi quod Thomas tetigit, & propterea confessus est credendo, dominus meus, & Deus meus. Hæc de secundo.

Circa tertium dubitandi ratio est, quia Christus dominus ab æterno fuit Deus nec per mortẽ desijt esse Deus, nam totus Deus erat in sepulchro, & totus Deus erat in inferno cum anima Christi. Quomodo ergo post resurrectionem suam dicto dicitur, quòd dignus est accipere diuinitatẽ, quasi non haberet illam?

Ad hoc breuiter dicitur, quòd accipere dicimur aliquid non solum si de nouo accipimus illud, sed etiam si prius illud habentes de nouo vtimur. Vnde & habens gladium dicitur accipere gladium quando de nouo vtitur illo. Et iuxta hunc sensum dominus Iesus licet ab æterno fuerit Deus, & nunquã desierit esse Deus, quia tamẽ post resurrectioné suam vsurus erat diuinitate sua manifeste, quã sub passibili carne tanto tẽpore occultã tenuit, &

ex merito passionis suæ dicebatur sibi manifestatio gloriæ suæ (vt Apost. ad Phil. 2. dixit) ideo dignus post resurrectionem suam dicitur accipere diuinitatem, non ad de nouo habendum illam, sed ad manifestum vsum illius, qui vsus vsque ad diem iudicij, quo manifestissime apparebit omnibus, extenditur. Hæc de tertia & tota hac parte. Budæ sabbatho in albis. M. D. XXIIII.

OCTAVVM IENTACVLVM: IN *quo declarantur de peccatis* ... *quinque.*

OCcurrunt octauo declarãda de peccatis quinque. Primum est, Math 12. Omne peccatũ & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiæ non remittitur. Secundum est, primæ ad Cor. 6. Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. Tertium est 1. Ioan. vlt. Qui scit fratrem suum peccare peccatum nõ ad mortem petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem, si peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis. Quartum est Apoc. 3. Vtinam esses calidus aut frigidus, sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo, quia dicis, diues sum & locupletatus, & nullius egeo, & nescis quia miser es & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Quintum est, Apoc. vlt. Qui nocet, noceat adhuc, & qui sordidus est, sordescat adhuc.

Circa primum Mat. 12 Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiæ non remittetur, dubium occurrit de differentia ... spiritum blasphemiæ, & reliqua peccata hominum quantum ad hoc quòd

spiritus

ſpiritus blaſphemiæ non remittetur, reliqua verò remittẽtur Nam aut eſt ſermo de remiſſione quãtum eſt ex natura peccati, & ſic non ſaluatur differentia poſita, quia commune eſt omni peccato mortali, quantũ eſt ex parte ſui eſſe irremiſſibile, quum faciat hominem dignum æterna morte, & cõſtituat inimicũ Deo. Aut eſt ſermo de remiſſione ſecundũ potentiam, & nec ſic ſaluatur differentia poſita, q̃a commune eſt omni peccato mortali poſſe remitti non ſolum per omnipotentiam Dei, ſed per miſericordiã eius ſolitã, tam per ſacramentũ baptiſmi, quam per ſacramentũ pœnitẽtiæ. Aut de remiſſione in actu, hoc eſt quòd reliqua remittentur, & hoc non. Et nec ſic ſaluatur differẽtia poſita, ſed vtrinque falſa videtur. nam nec de omnibus reliquis peccatis hominum verificatur quòd quãdoque remittẽtur hominibus, quũ multi damnentur propter huiuſmodi peccata. Nec pro vero aſſerendũ eſt aliq̃d quodcunque ſit illud peccatum hominis in hac vita, quod nunquã remittetur, quoniam affirmare hoc, eſt ponere hominẽ illum in deſperationem. Nam ſi certificatus eſſet quis per domini ſententiam quòd peccatũ ſpiritus blaſphemiæ nunquam remittetur, haberet cauſam deſperandi habens tale peccatum, vtpote certus de non conſequendo remiſſionem.

Ad hoc dicitur, quòd quum manifeſtè ſpiritus blaſphemiæ diſtinguatur in litera contra blaſphemiam, videtur per ſpiritum blaſphemiæ intelligẽdum quoddam ſpeciale blaſphemãdi genus, quòd iudicio meo conſtat ex maligna machinatione aduerſus Deũ, dum aliquis ad hoc dat operã vt Dei eſſe cognoſcit, aut putat, deſtruat, permittat, ſibi attribuat, &c. huiuſmodi enim blaſphemiæ genus merito blaſphemia ſpiritus appellatum e... prop...

propter plenitudinem rationis blaſphemandi, & propter conſuetū loquēdi moré quo appellamus hominem omnibus opponentem habere ſpiritum contradictionis, ita huiuſmodi malignantes dicũtur habere ſpiritum blaſphemiæ. Inter hoc igitur crimen ſpiritus blaſphemiæ, & alia peccata & ipſas [illegible] differentia quo ad remiſſionem eſt, quod reliqua regulariter loquendo remittitur hominibus, hoc autem regulariter loquendo nũquã remittitur, ita quod dominus hanc differentiam reuelaſſe videtur in hoc textu. Et quamuis etiam iſtis, ſi pœnitentiã agerẽt, venia daretur, diſpoſuit tamen diuina iuſtitia permittere iſtos impœnitẽtes perſeuerare, ita quod ſub hac dominica reuelatione cadit non ſolum negatio remiſſionis ſed negatio doni pœnitentiæ, tanquam ſi dictum fuerit, quòd peccantibus ſpiritu blaſphemiæ, nũquam cõcedetur remiſſio, quia nũquã cõcedetur eis gratia pœnitendi, exigente hoc maxima illorũ nequitia.

Ad dubitationem igitur reſpondetur quod ſermo eſt de actuali remiſſione nõ ſimpliciter & abſolutè, ſed regulariter, hoc eſt ſecundũ cõmunem curſum. Et quum obiicitur quòd non omnia reliqua remittuntur etiam ſecundum communẽ curſum, rñr dominum non dixiſſe quòd omnia reliqua remittuntur ſingulis hominibus, ſed dixit, quòd remitterentur hominibus. ad quòd verificãdum ſufficit quòd remittãtur aliqbus hominibus.

Quod verò obiicitur de deſperatione, ſoluitur dicendo, quòd tális non debet deſperare, qm̃ Deus non alligauit miſericordiã ſuã cõmuni curſui, ſed præter illũ, ſeu ſupra illũ pluries mirtertꝰ inuenitur peccatorum, vt patet de latrone, de Paulo, de Magdalena, quos ſupra cõmuné curſum ſtatim ita euexit. Omni ergo conatu ieiunijs & eleemoſynis, & oratio-

orationibus,alienitque suffrag. js tanto magis ce-
nari talis deberet a i d uimen implorand. m...
fericordiam, quanto remotiorem se ab illa cōsti-
tuit.Hæc de primo. Circa secundum, 1. ad Cor.6.
Omne peccatum quodcunq; fecerit homo, extra
corpus est,qui autem fornicatur, in corpus suum
peccat,quæstio occurrit tum contra primam par-
tem,tum contra secundam. Contra primam par-
tem, quoniam falsum videtur omne aliud à for-
nicatione peccatum extra corpus esse. Apparet
enim triplex manifesta instátia Prima, de comes-
sationibus & ebrietatibus, quas constat peccata
esse in corpore,& non extra corpus. Secunda de
percussione, & vulneratione iuipsius,quum enim
quis percutit aut vulnerat seipsum,manifestè pec-
cat contra corpus suum plusquam inebrians se.
Tertia,de abusu manuum loco pedum, vt si quis
ambularet more quadrupedum, hinc enim maxi-
mè peccaret in corpus suum,... honestás illud, &
abducens ac deiiciens ab humana dignitate, &
efficiens illud simile bestijs. Contra secundam
partem, quoniam non apparet vera neque per se
neque per accidens.Non per se, quia licet in pec-
catis contra naturam contumelia fiat corpori
(iuxta illud ad Rom.1. Vt contumelijs afficiant
corpora propria) in peccatis tamen naturalibus,
quale est fornicatio, nulla apparet iniuria corpo-
ris,sed animæ, dum anima subdit ... corpori ...
quinatur peccato.Nec per accidés, quoniam ...
oportet fornicantem nocere corpori ...
quam se ... de superfluo ... ,
ad ea quæ sunt per accidens egrediendum est,...
promptu obijceretur quòd plures occidit crapula
quàm gladius.

Ad hoc dicitur,sermonem Apostoli esse ...

catis humanis in genere, ita q̃ nõ intẽdit fornicationem comparare singulis peccatorũ speciebus, sed communibus generalibus peccatis, nec loquitur de effectibus peccatorũ, sed de peccatis ipsis, & intenditur quòd solum peccatum fornicationis, & tanto magis adulterij & similiũ, est peccatum in corpus propriũ, hoc est, infert iniuriam proprio corpori, quum distinguitur enim peccatũ in Deum, in proximum, &c. sensus est quòd qui infert iniuriam Deo, infert iniuriam proximo, &c. Ac per hoc quũ dicitur hic quòd peccat in corpus proprium, sensus est quòd iniuriã facit ꝓprio corpori. Vnde ad obiecta contra primam partem respondendo, dicitur quòd neque comessatio neque ebrietas iniuriosa est corpori proprio in ipso actu peccati, quamuis effectus eorũ iniuriosus sit corpori pro quanto illi nocet, & pro tanto dicuntur extra corpus esse quo ad iniuriam, quia extra corpus sumitur hic vt distinguitur contra peccare in corpus propriũ, in quo fornicatio à reliquis differre dicitur. De percussione autem & vulneratione propria, dicitur huiusmodi crimina computari extra generalem rationem peccatorum communium, vt patet ex hoc quòd homicidiũ secundum cõmunem suam rationem non ponitur peccatum in corpus proprium, & tamen occidere se ipsum maximè est cõtra corpus proprium. Vnde huiusmodi specialia peccata, vt existentia extra cõparationem quã facit Apostolus, reiicienda sunt. De ambulatione verò more quadrupedum & similibus, dicitur quòd quum hæc sint peccata plus quá humana (quoniã apud philosophos sunt peccata bestialitatis, valde remota sunt à comparatione quæ ab Apostolo fit. Ad ea verò quæ obiiciuntur contra secundam partem, respondetur quòd ser-

mo est de iniuria quam per se facit fornicatio corpori propio. Et quum quæritur, quæ est illa iniuria, respondetur quòd est duplex. s. dehonorationis & subiectionis. Dehonorationis quidem, quia membra sua membra facit meretricis, qui enim adhæret meretrici, vnum corpus efficitur cum ea. Subiectionis verò, quia membra sua subiicit potestati meretricis. vnde patet quòd non oportet recurrere ad nocumenta per accidẽs, aut adde quæcunque alia per accidens. Hæc de secundo.

Circa tertium. 1. Ioan. vlt. Qui scit fratrem suũ peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem, est peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis, difficultas occurrit de differentia peccati ad mortem, & peccati non ad mortem, an sit sermo de morte corporis, an de morte animæ, ita quòd si ad mortem corporis spectatur, peccatum ad mortem intelligitur finalis impœnitentia, hoc est, quãdo homo moritur in peccato mortali absque pœnitentia interiori, hoc enim est peccatum durans vsque ad mortem corporis inclusiuè, & propterea ducens ad mortem æternam. Si autem ad mortem animæ spectatur, vocatur peccatum ad mortem omne peccatum mortale, quia mors animæ est. Quæstio igitur est quis sit sensus Ioannis Apostoli per hæc verba. Nam contra primum sensum militant verba ipsius textus dum dicitur, Qui scit fratrẽ suum peccare. De finali siquidem impœnitentia non potest aliquis dum viuit scire quòd peccat huiusmodi peccato, sed solum post mortem potest sciri quòd peccauit finali impœnitentia, quoniã quamdiu viuit potest pœnitere, ac per hoc nõ est adhuc finaliter impœnitens. Et propterea de hoc peccato non esset dicendum. Qui scit fratrem suum pecca-

peccare, sed qui scit fratrem suum peccasse. Contra secũdum verò sensum (iuxta quem solummodo peccatum veniale est peccatum non ad mortem) militant duo verba textus. Primum quum dicitur & dabitur ei vita, nam peccans solum venialiter non eget vt detur ei vita, quum habeat iam spiritualem vitam per charitatem, quæ stat cum peccato veniali. Vnde ex hoc quòd dicit, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem, significat quòd talis peccans non ad mortem, eget vita, vtpote non habens illam, sed expectans vt detur sibi, quod non conuenit peccato veniali, sed mortali. Secundum, quum dicitur, Non pro illo dico vt roget quis. Nam hinc sequeretur Ioan. non dicere vt rogetur pro peccantibus mortaliter, cuius contrarium dominus docuit. Orate pro persequẽtibus vos, & fecit, orans pro crucifixoribus, & Stephanus orauit pro lapidantibus. cõstat autem hos omnes peccasse mortaliter, & non esse rationabile, vt Ioan. Euangelista discordet à doctrina & exemplis Christi & sanctorum: discordaret autem, si timeret orandũ esse pro irretitis peccatis mortalibus.

Ad hoc dicitur ꝙ quum sermo omnis nisi per se intelligatur, incertus sit (vtpote vagus ꝑ accidẽtia) per peccatũ ad mortẽ intelligendũ est peccatum ꝙ per se machinatur ad mortẽ animæ, hoc est ex intentione abiicit vitã animæ, vt quũ qs ex intẽtione non curat de salutę animæ suæ, de paradiso & huiusmodi. Dico autẽ ex intẽtione ꝓpter eos qui non ex huiusmodi intẽtione, sed ex consuetudine deliciarum & luxuriarũ, ex cõsuetudine vsurarũ, & sic de similibus, viuunt tanquam non curantes de salute animæ suæ, tales enim non ex intentione peccant contra vitã animæ suæ, sed ex passio-

nibus,infirmitatibus,&c Intendit ergo Ioan.Euangelista differentiam inter peccatores ex contemptu propriæ salutis peccantes,& inter alios qui ex ignorantia, aut passione & huiusmodi incurrunt peccata mortalia. Et instruit Christianos vt quum viderint aliquos peccare ex ignorantia, [illegible] mitate,&c.orent pro illis cũ fiducia:cùm vid[illegible] autem peccantes ex contemptu propriæ vitæ, non præsumant petere pro eis veniam, sed vel relinquant eos in cursu suo, vel (vt Bernar. insinuat) gemant si forte diuina misericordia adiiciat quod oratio non præsumit. Et bene nota quod Ioannes non affirmat repellendam esse orationem pro talibus,sed non audet dicere vt orent pro talibus, tãquam petitio videatur præsumptuosa, ait enim, non dico vt oret quis.Et hic sensus consonare videtur non solum toti textui & cõtextui, sed etiam gestis Sanctorum, nam dominus orans pro crucifixoribus,adiecit causam ignorantiæ, Quia nesciũt quid faciunt. Et Paulus pro quo exauditus fuit Stephanus, testatur se misericordiam cõsecutum, quia ignorans fecit.Vnde patet quod neuter quæsitorum sensuum est intentus ab Apostolo,sed iste quem diximus,omnia consonare videntur. Hæc de tertio.

Circa quartum.Apoc.3. Vtinã esses frigidus aut calidus,sed quia tepidus es,nec calidus , nec frigidus,incipiam te euomere ex ore meo, quia dicis quòd diues sum & locupletatus, & nullius egeo,& nescis;quia tu miser es & miserabilis, & pauper & cæcus, & nudus , ambiguitas occurrit ex quadruplici capite.Primo, quia inconueniens manifestũ est attribuere alicui sancto Angelo desiderium mali culpæ, ac per hoc non consonat illi dicere, vtinam esses calidus aut frigidus,nam per esse in-

gium intelligitur alienum manifestè esse à toto charitatis igne. Secūdo quia nō cōsonant hæc duo sibinuicē scilicet tepor & feruor arrogātiæ, & tamen in litera vtrunq; dicitur hūc episcopū habere, nam primo dicitur, quia tepidus es, & deinde subiungitur, dicis quòd diues sum & locupleratus, & nullius egeo, vbi superbiæ feruor magnus notatur, quum falso sibi arroget diuitias, &c. Tertio, quia aliud est ex tepore, aliud ex ignorātia peccare, nā tepor ad infirmitatē animi spectare videtur, & propterea mirum est quod in litera iste dicitur tepidus, & deinde subditur eius ignorantia, dum dicitur, & nescis quia miser es, & miserabilis, &c. Quarto, quia nulli debet imputari defectus nō solum inculpabilis, sed impossibilis euitari. nullus (inquit Philosophus) improperabit cæco nato. Sed hominem in hac vita nescire se esse absque charitatis gratia, est defectus & inculpabilis & ineuitabilis. nullus enim scit an odio vel amore dignus sit, vt dicitur Ecclesiast. 9 Inconuenienter ergo arguitur iste quod nesciat se miserum, &c.

Ad hoc dicitur, quod homo iste vltimo descriptus de quo est sermo, habet secundum planū literæ tenorem conditiones quatuor. Prima est, esse extra charitatē, quæ ex eo habetur quod describitur miserabilis, pauper & cæcus secundum veritatem. Secunda est, esse tepidum quæ clare patet in litera. Tertia est, æstimare se diuitem, locupletatum, & nullius egere. Et hæc etiam clare patet in litera. Et ponitur causa tepiditatis, quoniam cum coniuncto ne ta sa i in litera ponitur, dicendo, quia dicis quòd diues sum, &c. Quarta est, nescire se esse miserum & miserabilem, pauperem, cæcum & nudum. Et hæc quarta conditio similiter ponitur cū causa tepiditatis, dum cōtinuatur in textu

cum antedicta causa sub eadem cõiunctione causali, vt patet intuenti. Ex quibus omnibus colligitur huiusmodi hominem abundare multis donis siue naturalibus, siue gratuitis, & multis bonis operibus, ita quòd primum istius peccatum apparet superbia de multis bonis quæ in se recognoscit. Et si singula discernimus, istius hominis oculus ... perspiciebat bona quæ in se erant, vt erraret & superbiret. Erraret quidem quoniam ex bonis secũdum quid, ęstimauit se bonum simpliciter, hoc est, ex donis & bonis operibus quibus abundabat sine vera charitate, æstimauit se etiam charitatem illius dona habere. Hoc enim sonãt verba sua, dum interiori verbo dicebat, Diues sum, & hoc quo ad dona tam naturæ quam gratiæ, locupletatus sum, & hoc quo ad bona opera & studia, & nullius egeo, & hoc vniuersaliter quo ad dona quæcũque necessaria, ita quòd æstimabat se nullo amplius dono egere, & tamen falsum erat, quoniam carebat charitate & gratia gratum faciente. Superbiret autem, quoniam bonis illius quæ habebat, seipsum magnificabat, nam dicebat, ego sum diues, ego locupletatus, ego nullius egeo, quum vir tectus debuisset dicere, quia fecit mihi dominus magna, qui potens est, &c. & Deum non se magnificare, nec vnquam prorumpere in tam temerariam æstimationem quòd nullius egeret. Nec intelligo hunc esse tanta elatum superbia, vt ex intentione superbiret (quoniam iam esset in numero non tepidorũ, sed frigidissimorum) sed quia per modum superbientis & tali æstimationi innitẽtis se habebat, quod vt clarius patebit, facit hominem tepidum. Erat quoque huic superbæ ac falsæ æstimationi annexũ alterum peccatum negligentię, nam cum in hac ęstimatione negligebat iste discutere interiorem

teriorem dispositionem animæ suæ quo ad mala pœna attestantia malum culpæ. Nesciebat enim se esse miserum, miserabilem, pauperem, cæcum & nudum, quæ sunt mala pœnæ attestantia malum culpæ. Et fomentum huius negligentiæ quanuis ... non habeatur nisi antedicta superba æstimatio, videtur tamen esse incertitudo charitatis, itaquòd ex hoc quod non potest homo scire certa cognitione se habere gratiam gratum facientem seu charitatem, neglexerit perscrutari antedicta mala sua, tanquam eiusdem rationis sit cognoscere habere se bona gratiæ,& charitatis,& discuere huiusmodi mala,quod tamen nõ est verum,nam etsi homo non potest cognoscere in se esse donum charitatis infusæ,potest tamen discernere an sit pauper,& cæcus,paupertas enim consistit in penuria operum interiorum similiũ operibus interioribus charitatis,puta si habebat interiorem pœnitentiæ, si interiorem actum gratitudinis si reuerentiæ & tremoris in Deũ. si misericordiæ in proximos,si humilitatis in seipsum.Similiter de visu, si videbat eo modo videndi de quo scriptum est, Ad videndum in bonitate electorum tuorum, vident enim electi in bonitate, propria quidem bona, vt Dei, propria vero mala culpæ,accusando se,corrigendo, puniendo, propria vero mala pœnæ æquanimiter tolerando bono aliorum gaudendo, malo aliorum condolendo,&c.quo contra cæci videntes in superbia cordis sui proximos vident iudicando seu contemnendo bona eorum paruifaciendo, mala eorum accusando, indignando &c.bona quæ habent vt sua magnificando, mala quæ habent excusando, &c. huiusmodi enim paupertatem, cæcitatem & nuditatem virtutum his annexam potest homo si

vult diligenter in ſe diſcutere & cognoſcere. Et in hoc iſte homo defecit, neglexit enim huiuſmodi mala pœnæ in ſe diſcutere, & ſic neſciuit ſe ipſum miſerum, &c. Ex his autem duobus (ſuperbia ſcilicet & negligentia) cõſurgit in homine quædam confidentia, quaſi manendi in ſtatu in quo ſtat. Ex eo enim quòd æſtimat ſe abundantem in bonis [illegible] neſcit miſeriam ſtatus ſui, quaſi ſecurus [illegible] etiam inde naturaliter procedit affectus tepidus ad dona gratiæ gratum facientis habenda, & propterea homo iſte ponitur tepidus ex his verbis, ſcilicet quia dicebat, diues ſum, &c. & neſciebat ſe eſſe miſerum, &c. Huiuſmodi autem diſ[illegible] tepidi animi vtinam nõ frequens inueniat[illegible] qui putantes ſe in gratia Dei eſſe, negligunt diſcutere interiorem animi ſui diſpoſitionem quo ad penuriam interiorem actuum virtutum, & interioris viſus animi. Signum autem tepiditatis videtur eſſe non progredi ſeu non augeri interioribus actibus virtutum infuſarum. Et licet e[x] recitatis in hac litera appareat iam hunc eſſe verum literæ ſenſum, ſolidior tamen ſenſus iſte apparet ex ſubiuncto conſilio exhibito in textu iſti homini, dum ſuadetur ei in remedium ſibi emere [illegible] aurum ignitum, &c. In emendo ſiquidem duo inueniuntur contraria tepori. Alterum eſt appretiare ſeu magni æſtimare id quod eſt emendum. Alterum eſt exhibere pretium æquale rei mercandæ. Et primum quidem ſpectat ad animum, ſecundum autem ad exequutionem operis. Quæ ideo tollent teporem quia tepidus nõ æſtimat donum gratiæ tanquam emendum, nec ſtudet in exequutione exhibere opera quaſi æquiualentia ad gratiam, ad quæ tamen duo maximè debet aſſurgere tepidus, & vt ſumme magnifaciat (quo cæteri gra-

ę donum, & vt omni conatu exerceat se quasi ad rogendũ Deum, vt det sibi gratiã. Secundũ quoque remediũ quod adiungitur id. m testatur ad causas tepiditatis relatũ, nam quia ad malè vidẽdo bona quæ habet, & non videndo mala quæ habet, tepidus effectus est, medicina pro oculis ei offertur, vt impedimenta vidẽdi tollantur, inter quæ præcipuũ est superbia, quæ collyrij vnctione tollitur, si a Christo discimus quia mitis est & humilis corde.

Ad obiecta igitur ordinare respondendo, dicitur dupliciter posse accipi metaphoram hanc de calido & frigido, & tepido. Primo intelligendo per calidum manifestam charitatem, & per frigidum manifestam iniquitatem, & per tepidum vero medium, qualis descriptus est, qui sibi videtur bonus, & tamen est malus. Et iuxta hunc sensum optat Angelus magis frigidum quàm tepidũ, non vt meliorem, sed vt faciliorem ad resipiscendum, qui enim cognoscit se esse malum, facilius correctioné suscipit, quàm is qui putat se esse bonum, & quasi totus tepet. Secundo, referẽdo metaphoram totam ad gustum seu sumentem. Et iuxta hũc sensum tam frigidus quàm calidus bonus est, nam & calida libenter sumimus, & similiter frigida libenter sumimus, solum autem tepidum abominabile est, vtpote vomitum causans. Et sic optat Angelus, vtinam esses calidus aut frigidus, optat bonum. Vtinam esses sicut cibus aut potus habilis ad sumendum, vt est alimentum calidum, & alimentum frigidum. Et hic sensus magis consonat literæ, pro quanto parabola hæc ad hoc tendit, vt solum tepidum abominabile dicatur, tanquam vomitiuũ: vnde patet nihil mali per hæc verba optari ab Angelo. Ad secundam obiectionem dicitur quòd in isto homine tepido esset feruor superbię

& arrogantiæ si ex intentione superbiret ad hoc vt se diuitem locupletatum, & nullius egentem magnificaret, sed iste tepidus non ex intentione sic superbit, sed ex modo se habendi, quandoquidem sic concidit in ijs quæ habet, tanquam iudicans se locupletem, diuitem, & nullius eg... Videtur enim quædam superbia sicca magis ... superbiæ feruor, & propterea nõ inde aperte malus, sed tepidus affectus est. Ad tertiã dicitur quod tepor & ignorantia possunt subordinari, ita quod ambo possunt diuersimodè causare peccatum, tepor immediatè, ignorantia mediatè. Sic autem in proposito, ignorantia enim propriæ miseriæ concausat teporem, quo deinde peccatur. Nec illa simultas cõtrariatur diuersitati causarum peccandi, scilicet ex ignorantia vel infirmitate, quoniam illa diuersitas intelligitur secundum causas proximas, quando scilicet causa proxima est infirmitas, non ignorantia, aut econtrario. Secus autem est quum infirmitas circa vnum actum subordinatur ignorantiæ alterius rei præcedentis, vt ... tet esse in proposito. Ad quartam dicitur q... huic tepido non imputatur nescientia doni charitatis in seipso, sed ignorantia propriç miseriç ... non est solum euitabilis, sed valde culpabil... patet ex dictis. Hæc de quarto.

Circa quintum Apocalypsis vltimo. Qui nocet noceat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc, & qui iustus, iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc, difficultas ex triplici capite ... currit. Primo, de veritate, quia vtraque pars pr... gressus, scilicet tam malorum quàm bonorum ... sa videtur, nam multi hodie mali, cras boni, v... tet de Paulo & latrone, &c. & similiter multi ... die boni, cras mali, vt patet de Nicolao, Salom...

Secundo, de decentia, quia hęc verba sunt Angeli alloquentis Ioannem, indecens autem videtur vt Angelus sanctus dicat. Qui in sordibus est sordescat adhuc, multo magis quàm indecens fuerit iudicium inferre blasphemię in diabolum, quo tamen non est vsus Michaël archangelus, vt Iudas in epistola sua dicit. Tertio, de concessione temporis, nam Deus nemini dedit spatium male operandi (vt dicitur Ecclesi. 15.) imo vt Esaias dixit, propterea expectat dominus vt misereatur vestri. Quomodo ergo nunc Angelus tempus propinquum denuntians dicit, Qui nocet, noceat, & qui sordet, sordescat, tanquam concedens malis tempus peiora faciendi?

Ad hoc dicitur, quòd literalis sensus horum verborum ad præscitorum & prædestinatorum conditionem, ac tempus vsque ad iudicium tendere videtur. Ad cuius euidentiam prænotandum est Angelum more humano allocutum esse Ioannem in fine Apocal. monendo eum ne claudat librum Apocalypsis, assignando pro ratione, quia tempus prope est. Consueuimus siquidem quando in aliud tempus differenda est lectio libri, claudere librum reseruando ipsum ad tempus opportunum, quando vero tunc imminet tempus vtendi libro qui inuenitur apertus, dicimus, ne claudas librum, quia iam instat tempus vtendi illo. Sic Angelus Ioanni scribenti Apocalypsis librum dicit, Ne signaueris librum hunc, quia tempus instat exequendi ea quæ sunt scripta in illo. Et notanter ex parte instantis temporis ad vniuersale iudicium, reddit rationem non sigillandi librum, duo namque exequendorum genera in Apocalypsi reuelata sunt. Quędam adimplenda in tempore, & sunt quæ fient vsque in diem iudicij.

Quædam adimplenda in æternitate, & hæc sunt quæ fient post diem iudicij. Et quoniam illa fient in æternitate, distantia multum videtur, ideo Angelus ex parte temporis & eorum quæ in tempore fiunt reddit rationem nō sigillandi librum, vtpote quia tempus iudicij instat & exequenda in tépore iam sunt. Et hoc denotauit dicendo, tempus enim prope est. & dicit absolute tempus, quoniam tempus ad iudicium, & tempus absolute æquiualent, quoniam post iudicium non erit vltra tempus, iuxta illud. Iurauit per viuentem in secula seculorum, quòd tempus non erit vltra. Et ad declarandum quòd propinquum sit tempus iudicij, subiungit quasi epilogando totum quod interim agendum est, scilicet quòd adimplenda sunt præscitorum demerita, & prædestinatorum merita, vt ex his paucis adimplendis perpendatur breuitas temporis ad iudicium. Omnia enim quæcunque vsque ad diem iudicij agenda sunt, in his duobus consistere videntur. Significauit autem Angelus hæc duo per proposita verba, scilicet qui nocet noceat adhuc, &c. Quod vt facilius clariusque percipiatur, nota in his verbis mysteria septé. Primum est, quod tam in hominibus bonis quam malis presupponitur initium & apponitur terminus per modum progressus perseuerãtis. Præsupponitur quidem initium dicendo, qui nocet, qui in sordibus est, qui iustus est, qui sanctus est: manifeste enim per modum præsuppositi hæc dicuntur, illa de malis, ista de bonis. Apponitur vero terminus, dicendo, noceat adhuc, sordescat adhuc, iustificetur adhuc, sanctificetur adhuc. Et apponitur per modum perseuerantiæ, quia sola perseuerantia & in malis damnatur, & in bonis corona[tur]. Per modum quoque progressus, quia in vita

omnino & mali si voluerint adderent ad malum, & boni adderent ad bonum. In hac igitur ordinatione literæ intelligimus mysterium hoc quòd de præscitis & prædestinatis est sermo, qui ex præsupposita prædestinatione & præscientia procedit dum in malis ex præsupposito primo quasi effectu reprobationis, scilicet prima præsciti iniquitate, & in bonis primo prædestinationis affectu, scilicet prima prædestinati iustitia, ad progressum, termini vltimi in malo quo ad præscitos, & in bono quo ad prædestinatos extenditur sermo, ita quòd sensus est, Qui præscitus est nocens aut in sordibus, impleat mensuram iniquitatis suæ, & qui prędestinatus est iustus aut sanctus, adimpleat mensuram iustitiæ suæ. Secundum est quòd in ordine malorum solius iniquitatis, & in ordine bonorũ, solius bonitatis mentio fit vt clare patet. Hic enim per malos, præscitos, & per bonos, prædestinatos intelligimus, quia Ezechiele teste didicimus quòd Deus obliuiscetur omnium iniquitatum quas fecerat, qui conuersus in bono perseuerat vsque in finem, & similiter omnium bonorum quæ fecerat, auersus & perseuerans in malo vsque in finem. Tertium quoque ad hoc idem mysterium est, quòd licet in isto decursu temporis vsque ad iudicium interueniat diuersitas bonorum & malorum secundum præsentem gratiam vel nequitiam, vt patet, nulla tamen de hac diuersitate hic mentio fit, quia huiusmodi diuersitas non remanebit iudicanda, sed sola diuersitas quæ est secundum bonitatem prædestinatam, & malitiam præscitam simpliciter. Quartum ex modo loquendi, dum non enim enuntiando per verbum indicatiuum (non enim dicitur, nocebit, sordescet, iustificabitur, sanctificabitur, sed per verbum, imperatiuum,

tiuum,

tiuum, noceat, sordescat, iustificetur, sanctificetur) exprimitur huiusmodi progressus perseuerans siue in bono siue in malo. Hinc enim ordo diuinæ præscientiæ ac reprobationis & similiter prædestinationis insinuatur. nam inter primum peccatum præsciti, & posteriora hæc est differétia, quod primum est tantummodo permissum, posteriora vero sunt & permissa & ordinata in pœná prioris, iuxta illud ad Roma. 1 propter quod tradidit illos Deus in reprobum sensum, &c. Et propterea de posterioribus peccatis tanquam de speciali modo subiectis ordinationi diuinæ, imperanti ordinem ac tolerantiam eorum, dicitur, sordescat & noceat. De bonis autem prædestinatorum clarum est quòd non solum sub ordine, sed etiam sub efficientia diuinæ prædestinationis denotantur. Apparet quoque in vtrisque denotari per hæc mensuram eorundem. nam & diuina prædestinatio definiuit vsquequo merita prædestinatorum progredientur, & similiter diuina dispositio ordinauit vsquequo sustinebit in multa patientia & tolerabit demerita præscitorum. Et hoc fortè denotant hæc verba determinata illo aduerbio, adhuc. Cum his quoque omnibus retine quod per huiusmodi loquendi modum, sordescat, noceat, &c. humana libertas designatur, vt solemus dicere relinquentes aliquem in sua libertate, faciat, dicat, &c. Quintum est diuersitas ordinum tam in bonis quàm in malis. nam ponuntur duo ordines bonorum ad denotandam disparitatem præscitorum inter se, alijs minus malis, & alijs peioribus existentibus. & similiter ad denotandam diuersitatem prædestinatorum bonorum & meliorum. Mali siquidem denotantur per eos qui in sordibus sunt, peiores vero per nocentes.

quoque notantur per iustos, meliores vero per sanctos. Quemadmodum enim paratæ sunt prædestinatis diuersæ mansiones in domo patris cœlestis, ita & præscitis in inferno diuersa tormenta parata sunt pro diuersitate demeritorum. Sextum ex ordine quo reuelata dicuntur sumi potest. Ex eo enim quod prius præsciti, & demum prædestinati positi sunt, intelligi potest ipse qui in rei veritate est ordo inter tolerantiam præscitorum & prædestinatos. nam tolerantur præsciti propter prædestinatos, iuxta illud, Nolite nocere terræ neque arboribus, quo ad vsque signemus seruos Dei nostri in frontibus eorum. Et rursus quum sancti martyres suspirarent ad diem iudicij pro corporum resurrectione, dictum est vt expectarent adhuc modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum suorum, ita quòd manifestè patet Deum tolerare malos donec impleatur numerus electorum, imo & ipsos præscitos & etiam dæmones ordinat Deus ad exercitium electorum, quibus omnia cooperantur in bonum. Septimum est continuatio horum verborum cum promissione aduentus celeris ad iudicium, dum cum nota copulationis & demonstrationis quasi præsentibus subiungitur in persona Christi. Et ecce venio cito, & merces mea mecum est reddere vnicuique iuxta opera sua. Ex his enim manifestum videtur quod præscitorum demeritis & prædestinatorum meritis adimplendis & per Christum iudicandis est sermo in præsenti litera.

Ad obiecta ergo in oppositum ordinate respondendo, dicitur verba hæc pro vtraque parte esse verissima, de præscitis & prædestinatis intellecta. nam & præscitus quisque impleturus est tandem suas iniquitates, & prædestinatus quisque tandem

dem sua merita, quod per hæc verba significatur. Vnde nō obstat varietas interpolationum secundum præsentem iustitiam vel iniquitatem, quoniam de termino præsens est sermo. Ad secundum verò dicitur quod aliud est dicere imprecatiuè, aliud est dicere ordinatiuè. Et quod licet dedeceat appareat quod Angelus imprecetur malum, non tamen dedecet illum dicere ordinationem mali, vt accidit in proposito, vt patet ex dictis. Ad tertium vero dicitur quod licet verum sit Deum nulli dare spatium peccandi, formaliter intelligendo, hoc est quia nulli dat tempus ad hoc vt peccet, cū hoc tamen stat quòd suauiter regēdo creaturas rationales relinquendo illas in manu consilij sui, permittat eas peccare, & in multa patientia sustineat post peccata nos perseuerare in illis. Sic autem est in proposito, in quo & plus adhibetur diuinæ bonitatis, pro quanto etiam in peccatis bonum ordinis sui adhibet. Propter quòd non solum permissiuè, sed ordinatiuè concessum est tempus peccandi materialiter, tamen intelligendo respectu peccati. Concessit enim Deus tempus non vt peccaretur, sed quęque fiunt peccata ordinarentur, & in bonum caderent electorum. Hæc de quinto B... in die sancti Vincentij confessoris. M.D.XXIII.

NONVM IENTACVLVM, IN *quo quatuor declarantur.*

OCcurrunt nono quatuor declaranda. Primum Matth. 19. Erunt duo in carne vna, itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Secundum Matth... & Luc. 20. Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur, super quem verò ceciderit, conteret eum. Tertium Luc. 13. Ite, & dicite vulpi illi, ecce eiicio dæmonia, & sanitates perficio, &c. Quartum ad ...

ad Corint.6. Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt,&c.

Circa primũ (.ſ.Erunt duo in carne vna,itaque iam non ſunt duo,ſed vna caro) difficultas occurrit ex duplici capite. Primo,de qua carne eſt ſermo,an.ſ.de carne coniugum inter ſe,an de carne coniugum in ſua prole. Nã cõtra primum ſenſum militat veritas,quia non eſt vna numero caro cõiugũ,ſed quãtumcunque inuocãtur, ſẽper remanẽt duæ,quoniã nõ cõtinuantur,ſed ſolo tactu iũguntur. Cõtra ſecundũ verò militat requiſita ſufficientia, quia licet verũ ſit quod cõiuges ſũt duo in vna carne prolis,hoc tamẽ nõ ſufficit ad verificandã domini ſẽtentiã,nã ad verificandam rationem domini inferentis. Quod ergo Deus cõiũxit, homo nõ ſeparet,exigitur illius carnis vnitas, ex qua ſufficienter inferatur inſeparabilitas cõiugũ. Cõſtat autem quòd ex vnitate carnis prolis nõ ſufficienter infertur inſeparabilitas coniugũ, quoniã coniuges nõ habent hanc vnitatem antequam vxor ſit grauida,vt patet,at per hoc ſeparabiles eſſent coniuges ſteriles,& etiã anteq̃ vxor ſit grauida,qa nõ ſũt adhuc duo in carne vna prolis. Secũdo de quanam vnitate eſt ſermo,an de vnitate cõiugali,an de vnitate carnali. Nã ſi de carnali intelligatur,ſequeretur quòd etiã fornicantes eſſent inſeparabiles,quia effecti ſũt caro vna carnaliter. Si autem de coniugali eſt ſermo,obſtat Apo.2.Ad Corint.6.vbi ex allegato teſtimonio Geneſis,Erunt [illegible] duo in carne vna,dicit. Qui adhæret meretrici [illegible] corpus efficitur.

[illegible] dicitur [illegible] ſermo eſt de carne ipſorũ coniugum [illegible] de vnitate numerali carnalis generationis [illegible] ac ſoli , ita quòd ſenſus eſt quod erunt duo in carne vna , hoc eſt in vno

carnalis generationis perfecto iustóque principio. Et quidem quòd interueniat hic vnum carnale generationis principiũ perfectum clare patet, nam licet mulieris & viri sint duæ carnes, & singulæ sint duo partialia principia generationis, ambæ tamẽ concurrũt ad integrandũ vnum numero completum generationis principium. Quod vero hoc vnum carnale perfectum principium sit etiam iustum in coniunctione cõiugum, ex eo patet, quòd inter coniuges & fornicarios hæc est differentia quòd in fornicariè se commiscentibus inuenitur hoc tantum, scilicet quòd integrant vnũ completum generationis principium, sed nõ inuenitur alia conditio. i. iustitia, hoc est quod illud principium sit non solum completum, sed iustũ, in coniugibus autẽ coniunctio fit ad integrãdum nõ solũ vnũ perfectũ, sed etiã iustũ generationis principiũ. Vnde & in Genesi, vbi primo ponũtur hæc verba præmittitur. Adhærebit vxori suæ, & subiungitur, Erunt duo in carne vna, per nominatam vxorem significans quod de iusta vnitate loquebatur dicẽdo, erunt duo in carne vna. Et dominus tam Matt. 19 quam Marci 10. intulit in neutro genere. Quod ergo Deus coniunxit, homo nõ separet. & nõ in masculino genere. Quos ergo Deus coniunxit, per illud enim denotauit vnũ iustum generationis principium quod Deus coniunxit in cõiugio. Propter quod signãter ponitur Deus autor cõiunctionis illius. Coniunctio siquidem viri, & mulieris quatenus iusta, à Deo est singulariter, tanquam ab institutore ipsius Et quidẽ in plantis perfectum generationis principium vnum natura cõiũxit, faciens in vna planta virtutem vtriusque sexus, in animalibus vero vnum generationis cOmpletum principium appetitus animalis coniunxit;

iūxit, trahens ad commixtionem maris & fœminæ. In hominibus quoque vnū generationis principium perfectū appetitus carnalis facit, vt patet in fornicarijs, adulterinis & incestuosis commixtionibus. Sed quod complete ū in generationis principium vnum sit etiam iustū, fecit Deus instituēdo in humano genere coniugium. Et propterea infertur. Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Et per hoc patet responsio ad vtrunque ambiguitatis caput, & solutio omnium obiectorū nisi obiectionis allatæ ex Apostolo. Ad quā dicitur, quod Apostolꝰ, ibi vsus est illa autoritate quātum ad idquod est materiale in vnitate coniugij, hoc est quantum ad ipsam corporū commixtionē, qua fit vnum perfectum generationis carnalis principiū. hoc enim sufficiebat suo proposito & non quantum ad totū quod in illis verbis Genesis comprehenditur. Vnde non obstat integritati totius sensus. Hæc de primo.

Circa secūdū. Omnis qui ceciderit super lapidem iustum, confringetur, super quem vero ceciderit conteret eum: difficultas occurrit, an huiusmodi diuersitas significet diuersā grauitatē peccatorum, an diuersam grauitatem pœnarum, hoc est iuxta primum sensum denotetur diuersa grauitas peccati infidelitatis ex vna parte, & aliorū peccatorum ex alia parte, vt per cadētes super lapidem denotentur alij peccatores, per eos vero super quos cadit lapis, denotētur infideles. Et cōtra hūc sensum militant duo. Primū est, quia agricolæ cōtra quos directe hæc de verba dicūtur, nō peccabāt in fide, imo dixerunt. Hic est hæres. Secūdo, quia 1. Pet. 2. inter cadētes super lapidē cōputātur infideles, dū ibi dicit de Christo. Et lapis offēsionis, & petra scādali ijs qoffēdūt, nec verbo credūt

Iuxta secundũ vero sensum denotetur differentia inter pœnas præsentis vitæ, & futuræ, ita quòd cõfractio cadentiũ super petram, denotet pœnã præsentis vitæ, cõtritio vero seu comminutio eorum super quos cadit lapis, denotet pœnas æternas. Et hic sensus extra propositum apparet, pro quanto de pœna agricolarum præsentis temporis dominus loqui videtur, dicens, Auferetur à vobis regnum, & dabitur genti &c.

Ad hoc dicitur, quòd verba ista vtpote metaphorica assumpta à domino, pro magna parte ex 8. ca. Esa. multipliciter exponi possunt: videtur tamen nihil ad literam tendere hãc metaphoram ad diuersam grauitatem pœnarum, ita quòd metaphora consistit in similitudine patientiũ diuersimode à lapide, dupliciter enim cõtingit pati nos à lapide vel quòd impingẽdo seu ruẽdo cadamus super lapidẽ, vt contingit iã ambulantibus cadentibus super lapidẽ quã ruentibus ex aliquo loco cadendo super aliquẽ lapidem, vel quod lapsus cadat super nos, vt contingit quum proijcitur vel dimittitur super nos lapis. Vtroque enim modo quum patimur à lapide, minus patitur cadens super lapidem, & hoc designatur per cõtractionẽ, dũ dicitur, Qui ceciderit super lapidem istũ confringetur, magis autẽ patitur super quẽ cadit lapis, & hoc designatur per cõminutionẽ, dũ dicitur, Super quem vero ceciderit, cõminuet eum, magis enim patitur qui cõminuitur, quã qui frãgitur. Vult ergo dominus docere quod licet peccando in ipsũ Christum qui significatur per lapidẽ, incurratur pœna maior tamẽ pœna incurritur ab ijs sup quos Christus ipse iratus est. Et reuera nulla est maior pœna quam sit Christi ira tam in hac vita quam in futura. Quum enim Deus iratus est, ita quod in futura

suo

ſuo punit, indurat cor ſubtrahẽdo gratiam, punit etiam temporaliter & æternæ etiam pœnę ſenſu, vt patet in Herode & Iuda &c. Et hoc directe, videtur ad propoſitum Saluatoris, qui cõtra ſcribas & phariſæos intendebat declarare eis acerbitatem pœnæ quã ipſe erat eis illaturus, & id hac vita puniendos eos per Romanos tam acerbe, & in inferno. Nec obſtat quod de ereptione regni fiat ſermo, quoniã dupliciter puniẽdi erãt agricolæ. ſ. tollendo ab eis vineam, & alijs locando (quod ſpectat ad tranſlationem regni à Iudæis in gẽtes) & malos male perdendo quod ſpectat ad punitionem Iudæorum per excidium à Romanis in pręſenti vita, & ad damnationem æternam in futuro. Et hęc videntur vera ad literam quãtum ad illud. Extendendo autem ſententiam hanc ad omnes, quia dominus extendit eam ad omnes, referente Euangeliſta quòd vniuerſaliter dixit, Omnis qui ceciderit ſuper lapidem &c. ſignificari poteſt eadẽ ſententia. ſ. quod offendentes Chriſtum non erũt impuniti, veruntamen niſi ſint tales ſuper quos cadat furor Chriſti vt lapis comminuẽs, erit plaga eorum curabilis, nam illi ſuper quos Chriſtus cadit indurans eos, incurabiles ſunt, vtpote comminuti. Hæc de ſecundo.

Circa tertium (. ſ. verba domini de Herode tetrarcha. ſ. Ite & dicite vulpi illi, ecce eiicio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die conſumor veruntamen oportet me hodie & cras & ſequenti die ambulare, quia non capit prophetam perire extra Hieruſalem) quæſtiũculæ occurrunt tres. Prima, quorſum tendãt hæc de Herode verba, quum in Euangelio non legatur quod ipſe inſidiatus fuerit Chriſto domino ſed potius quod deſiderabat eum videre, quod gauiſus eſt ipſo viſo

so, quod interrogauit eum in multis sermonibus, quod spectabat aliquod signum videre fieri ab eo, quod nihil morte dignum in causa ipsius inchoauerit. Secunda, quid sibi vult replicata hæc distinctio, per tria tépora, hodie, cras, & tertia die. Tertia, quid significatur per illa verba, quia nõ capit prophetam perire extra Hierusalem, quũ Latina constructio nullam videatur habere significationem, nunquid deerant vocabula Lucæ Euangelistæ significandum quod oportebat Christum mori in Hierusalem.

Ad hæc breuiter dicitur quod Herodes ideo vulpes appellatus est à domino, quia dolose incedere videbatur. Et vere intentionem occidendi Christum videtur habuisse, quamuis postea videns illum despexerit, & non curauerit occidere illum vtpote non æstimans ipsũ sicut æstimauerat Ioannem Baptista. Nam si tanti fecisset illum sicut Ioannem, eandem habuisset de eo sentétiam quam habuit de Ioanne propter eandem causam, scilicet concursum populorum ad prædicationem eius: apparet autem dolositas Herodis ex Euangelio triplex in simulatis signis. Primo, quia ex vna parte volebat occidere Ioannem, & ex altera parte côtristatum se monstrauit, quum puella petiit in disco caput Ioannis Baptistæ: similiter ex vna parte libenter Ioannem audiebat, ex alia parte nolebat quod prædicaret populo, sed incarcerauit ipsum; similiter quoque modo ex vna parte deuinxit ipsũ in carcere & occidit propter Herodiadé, ex altera parte explebat intentum suum de occidédo Ioannem propter concursum populorũ, vt Iosephus testatur. Vnde dum audiens quod Herodes volebat ipsum interficere, & videns intima cordis Herodis: merito appellauit ipsum vulpem, vtpote cal-

culte in mente sua insidianté vitæ ipsius domini quod ex subiunctis verbis quæ referéd a dixit Herodi, colligi facile potest.

Vnde ad secundam quęstiúculam dicitur, quod dominus & perfectionem operum suorũ primo, & modum perficiendi opera sua secundo nõ obstante quacunque Herodis dolositate, in hac litera temporum distinctione declarauit. Nam primo tria vniuersalia opera se perfecturum declarauit. s. eiectionem dæmoniorũ, & in hoc clauditur expulsio malorum, perfectioné sanitatũ, & sub hoc clauditur collatio bonorum, & sacrificiũ mortis suæ, in quo est mysterium æternæ vitæ, &c. Deinde modum quo pędicta perfecturus erat (scilicet ambulando) aperuit, quia ad literam discurrebat Christus eiiciendo dæmonia, conferendo sanitates &c. Vtrunque autem distinxit per tres dies, ad significandum totum tempus ordinatum ad hæc perficienda, & ad modũ perficiendi adimplendũ, ternarius eñ perfectioné significat. & rursus principium, medium, & finis perfectioné significãt, hodie autem principium, cras mediũ, & tertia dies finis est. Et ipsa quidem opera absolute sibi dominus attribuit dicens. Ecce eiicio dæmonia &c. modum vero perficiendi cum nota necessitatis significauit, dicens oportet me ambulare, vt & suã voluntatem & necessitatem implendi diuinam præordinationem significaret, definierat siquidé Deus vt dominus Iesus discurreret prædicando tanto tempore, & in Hierusalem occideretur, nõ ab Herode, sed a Pilato. Ad tertiam quæstiunculam dicitur quod constructio literalis inuenitur si ly Hierusalem sit nominatiui casus, & ordinanda sic est litera, quia Hierusalem non capit prophetam perire extra, hoc est, quia Hierusalem

nō recipit, non est capax huius gratię, scilicet prophetam perire extra. Tanquam diceret, quòd Hierusalem tātā operam dat occisioni prophetarum quod nō recipit vitationem huius mali, quòd est occidere prophetas. vnde & statim dominus subiungit, Hierusalem Hierusalem quæ occidis prophetas, &c. assignans pro causa quare in tantū malū deuenerit ob suam obstinationem &c. vt patet in textu. Hæc de tertio.

Circa quartum. s. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt, omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate &c. ambiguitas duplex occurrit. Primo, circa primam partem, quoniam contraria implicare videtur, scilicet licita coram Deo, & non expedientia propter offensionem hominum qui inde impediuntur à bono. Nam si nō expediunt ad bonum iam non sunt licita, & si sunt licita, non impediunt à bono. Deinde circa secundam partem, quia aut est sermo de redactione totali sub alterius potestate, aut de subiectione quo ad aliquem actum pro tunc. Si primo modo, sermo nō videtur ad propositum, perinde est enim ac si dixisset, sed ego sub nullius ero perpetua potestate, quod ad nullum videtur propositum Apostoli in illo loco. Si secūdo modo, superba videtur & falsa & impossibilis sententia, quum impossibile videatur hominibus cōuersantibus hæc eu[illegible] Nam sicut qui litigat, subiicitur pro tunc quo ad litem sub iudicis potestate, sic q nauigat subiicitur pro tunc quo ad nauigationem sub nautæ potestate, & qui vestem conficiendam tradit artifici subiicitur pro tunc quo ad actum illum artificis potestati. Quomodo ergo verificabitur hæc Apostolica sententia? Ad hoc dicitur, quòd in his sententiis Apostolus prudentiam docere intendit circa operationes

cita ex suo genere, hoc est nulla lege sibi prohibita. Et ex duplici capite docet abstinendum quandoque fore à licitis, primo ex parte finis, secundo ex parte operantis. Et si adiunxerimus quod ipse postmodum c. 10. docet, tertio abstinendum est ex parte circũstantium. Et ex parte quidẽ finis dicit, Omnia mihi licent, sed nõ omnia expediunt, ex parte vero operantis dicit, Omnia mihi licẽt, sed ego sub nullius redigar potestate. ex parte verò circunstantium dicit, omnia mihi licent, sed nõ omnia ædificant. Ex fine siquidem ratio pendet eorũ quæ ordinãtur ad finem, ac per hoc ex fine discernuntur quæ impediunt, & quæ expediunt ad finẽ, atque inde volentes finem consequi, eligenda decernimus quæ expediunt (hoc est quæ impedimẽta tollant, quæ vtilia sunt ad talem finem) & refutamus tam impedientia, quã inutilia, vtpote vana. Verbi gratia, licebat Apostolo viuere de Euangelio, sed quia alicubi non erat hoc vtile ad finem intentum, s. fructum spiritualem prædicationis, abstinuit ab hoc licito. Ex parte vero operantis pensanda sunt valde quæ fiunt, quoniam multa decẽt vnum quæ dedecent alterum. Specialiter autem libertas seruanda est, vt scilicet homo non se obliget alicui, vnde postea detineatur vt nõ possit aut quasi nõ possit libere exercere officium suum, aut quod decet ipsum facere vel omittere. Verbi gratia, licet vxorem accipere, sed quia per coniugium sub alterius potestate vterque coniunx redigitur, est quandoque abstinendum à nuptijs, quãdo scilicet hinc homo detinetur, vt nõ possit studio aut arduo alicui negotio vacare. Ex parte verò circũspectantium constat operationem moderandam vel omittendam quandoque esse, nam quamuis opus sit licitum, si tamen inde offeruntur non ma-

ligni, ſed infimi, ſed puſilli, abſtinendum eſt ab il-
lo opere, vt non ſcandalizentur, vt non ruant in-
de in peccatum aliquod Verbi gratia, licet veſci
quocunque cibo, quia omnis creatura Dei bona
eſt, ſi tamen quãdoque contingat aliquos ex qua
litate aut hora cibi ſcandalizari, abſtinendum eſt.
Diligenter autem in omnibus licitis quæ quando
que omittenda ſunt, diſtinguendum eſt, quia du-
pliciter contingit omittenda eſſe quæ licita ſunt.
Primo, quia in tali caſu effecta ſunt illicita ratio-
ne ſcandali annexi, tunc vel ratione nocumenti
quod tunc emergeret, vel ratione otioſitatis, tunc
occurrẽtis (hoc eſt quod vane fieret ſi fieret) & ſic
de ſimilib⁹. Et in huiuſmodi caſib⁹ ſermo Apoſto
li intelligẽdus eſt de licito ſecũdũ ſe, ita quod ſẽ-
ſus eſt, omnia non prohibita, mihi licent ſecũdũ
ſe ſola cõſiderata. cũ hoc eñ ſtat quod ex adiũcto
aliquo ſingulari accidente fiãt illicita, vel ex par-
te finis, vel ex parte perſonæ vel ex parte ſpectan
tium. Secundo, quia melius eſt in tali caſu omitte
re illa, itaque ſermo Apoſtoli ſit de licitis nõ ſolũ
ſecundũ ſe, verum etiam in caſu illo occurrente
Et licet vtroq; modo poſſint verba Apoſtoli g
ſari, ſi ſpectetur ad primã cuiuſlibet ſententiæ p
tem (.ſ. omnia mihi licent) ter repetitam, ſi tamen
ad ſubſequentẽ cuiuſque partem ſpectetur, ſec
dum ſenſum ſolum quælibet ſententia ſonat,
ſolius melioris negatio cõtra ponitur in ſingu
ad licitũ. In prima ſiquidẽ ait, omnia mihi licent
ſed nõ omnia expediũt, vbi negatur melius ex
ditionis bonũ. Et non dixit, ſed aliqua impediu
vbi affirmaretur malum impedimenti. In ſec
quoq; ait, omnia mihi licẽt, ſed ego ſub nullius
gar poteſtate, vbi negatur meli⁹ libertatis b
Et nõ dixit, ſed ego ſub nullo redigar peccatis

bi mala peccati ſeruitus opponeretur. In tertia demũ ait, Omnia mihi licẽt, ſed non omnia ædificant, vbi melius ædificationis ſpiritualis bonum negatur. Et nõ dixit, ſed quędã deſtruũt, ſeu ſcãdalizãt, vbi malũ ſcãdali opponeretur. Et propterea ſententiæ iſtę de licitis quę ex cõſilio omittẽda qñdoque ſunt, intelligũtur iuxta planũ literæ ſenſũ.

Ad obiecta autẽ in oppoſitum reſpondẽdo, dicitur falſum eſſe ꝙ omnia nõ expedientia ſunt illicita, imo falſum etiã eſt omnia impedientia eſſe illicita, multa enim ſunt quæ impediunt à meliori bono fine, quæ tñ ſunt licita, vt patet de coniugio impediente contemplari liberè quæ dñi ſunt, & tamen eſt licitum, & ſic de alijs. Ad aliam obiectionem dicitur ꝙ nõ refert intelligere hanc ſententiam de perpetua vel temporali ſubiectione, qm̃ ſermo Apoſtoli nõ tendit ad euitandam omnem ſubiectionem, vt obiectio interpretatur, ſed ad euitandam ſubiectionem ſiue ſimpliciter, ſiue pro tunc, quæ detineret ipſum à meliori opere. Nam ſi prudentia huius mundi renuit quandoque petere vel ſuſcipere aliquod beneficiũ ab aliquo, ne inde quaſi alligatus ſit ad aliquid cõmittendum vel omittendum quod ipſe intendit committere, vel omittere, multo magis prudentia Ieſu Chriſti docet hominem abſtinere quandoque ab aliquo licito vt liber totaliter ſit ad ea quæ religionis aut ſancti officij ſunt. Experientia ſiquidem teſtari videtur, multa meliora bona omitti à religioſis, propterea quia nõ vſi ſunt hoc Pauli conſilio, Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtate, ſed alligauerunt ſeipſos particularibus beneficijs ſeu perſonis & inde detinentur & abſtrahuntur à melioribus bonis. Hæc de quarto. Budæ die nono Aprilis. M. D. XXIIII.

DE

DECIMVM TENTACVLVM,

in quo quatuor tractantur.

OCcurrunt decimo tractanda quatuor apud Ioan. Euangelistam. Primum, Ioan.5. Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum. Secundum quoque Ioan.5. Quomodo vos potestis credere, qui gloriã ab inuicé accipitis, & gloriã quę à solo Deo est nõ quęritis? Tertiũ Ioan.14. In domo patris mei mãsiones multæ sunt, si quo minus, dixissem vobis, quia vado parare vobis locũ. Quartum est, Ioan.17. Et nunc clarifica tu me pater apud temetipsum claritate quam habui priusquam mundus fieret apud te.

Circa primũ (s. Si ergo testimoniũ perhibeo de me ipso, testimoniũ meũ nõ est verũ) dubiũ occurrit ex duplici capite. Primò, quia cõditionalis ista falsa videtur, siue antecedens demõstret Christum in quãtũ homo, siue in quãtũ Deus. Nã Christus non solum secũdũ diuinã naturã erat impeccabilis, sed etiã secũdum humanitatẽ assumptã, ac per hoc secundũ quamcunque naturã perhibeat testimonium de seipso, nõ põt mẽtiri, & cõsequẽter testimoniũ eius erit verũ, cuius oppositum cõditionalis ista significat. Et augetur dubitatio ex eo quod ipsemet Iesus Ioan. 8. quũ dixisset, Ego sum lux mundi, & Iudæi opponerent ei. Tu de teipso testimoniũ perhibes, testimoniũ tuũ nõ est verum, respõdit Iesus & dixit eis, Et si ego testimoniũ perhibeo de meipso verum est testimonium meum, vbi clarè apparet dominum asserere contrariam conditionalem.

Ad hoc dicitur quòd simpliciter & absolute loquẽdo cõditionalis secũda quã protulit dñs Ioan. 8. vera & asserẽda, illa autẽ quæ ex Ioan. 5. allata est nõ est extẽdenda, sed exponẽda iuxta cõtextũ & pręcedẽtia. Dicit siquidẽ ante illa verba. Dñs dicens:

&

ex q̄bus sensus intentus per hanc conditionalem accipi pōt. Primū est. Nō possum ego à meipso facere quicquā. Ex quo sumitur quod in antecedēte huius cōditionalis subintelligitur ly à meipso, ita quòd cōditionalis est ista, Si ego à meipso ꝓhibeo testimoniū de meipso, testimoniū meū nō est verū. Et sic conditionalis verificat, q̄a si à seipso non pōt facere quicquā, nō pōt quoq; à seipso ꝓhibere testimoniū verū de seipso, & si à seipso testimonium ꝓhiberet de seipso, testimoniū eius nō esset verū, vtpote cōtrariū origini veritatis, qm̄ ipse nō est rex ex seipso. Et est ista cōditionalis de genere illarū quarū tā antecedēs q̄ cōsequens est impossibile, vt si leo volat, leo habet alas, & similes. Simili quoque mō verificatur dicta cōditionalis, si exponatur iuxta secūdū quod præmiserat dñs ibidē. s. q̄a non quæro voluntatē meā, sed voluntatē eius qui misit me. Hinc.n. subintelligitur antecedēte dictæ cōditionalis ly quærēs volūtatē aliā q̄ eius qui misit me, ita quòd cōditionalis est ista. Si ego quærēdo volūtatē aliā q̄ eius q misit me, testimoniū ꝓhibeo de meipso, testimoniū meū nō est verū quia quærēdo aliā volūtatē q̄ patris, cōtrariarer veritati, & sic testimoniū suū nō esset verū. Sed sic etiā cōditionalis est vera, & tā antecedēs q̄ cōsequens est impossibile. Illa aūt cōditionalis quæ dicitur Io. 8. glossa nō eget, qm̄ vt sonat vera est, & dupliciter ibi à dño ꝓbatur. Primo, quod ad veritatē in se. s. quòd testimoniū eius verū est secūdū rē, dicendo, Quia scio vñ venio, & quo vado, hoc est q̄a ex certa sciētia totius ꝓgressus mei loquor, scio.n. vnde veni, à principio. s. à patre, ab æternitate, &c. & quo vado, ad patrē, ad cœlum, &c. Quia enim quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, ex certitudine suæ scientiæ probat dñs testimoniū suum

esse

esse verum. Secundo, quantum ad sufficiẽtiam legitimam, quia in lege vestra scriptum est quod duorum hominum testimoniũ verum est, ac per hoc multo magis verum est testimonium æterni filij & patris. Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me qui misit me pater. Potest quoque accipi & tertia probatio quo ad veritatem præsumptionis ex subiunctis verbis dñi in eodem cap. Ego gloriam meã non quæro, sed honorifico patrẽ meũ, &c. Præsumi siquidẽ põt testimonijs de seipso falsum ꝓpterea, quia homo quærit proprium bonum seu ꝓpriam gloriã, sed vbi homo bona dicit de se (vt Christus prędicabat se Deum) & ꝓpriam nõ quærit gloriã nõ est locus præsumptioni aut suspicioni quòd testimoniũ eius nõ sit verũ. Et ꝓpterea oĩa colligẽdo, amplectimur simpliciter & absolutè verã esse hãc cõditionalem. s. si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meũ, est siquidem verũ & re, & lege, & præsumptione. Re quidem quia sic esse scio, lege autem, quia duo testes, præsumptione verò quia non propriam, sed patris gloriam quæro. Et per hoc patet solutio obiectioni.

Circa secundũ, Quomodo potestis credere, qui gloriã ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à solo Deo est, nõ quæritis? dubitatio occurrit ex duplici capite. Primo, circa primam partẽ. Quomodo potestis credere, qui abinuicem gloriam accipitis? Nã aut est sermo de fide informi, & sic experiẽtia constatur in multis Christianis quòd credunt, & tamẽ abinuicem gloriam accipiunt ponendo vltimum finem in gloria. Si verò est sermo de fide formata charitate, apparet sermo dñi per accidens, nam omne peccatum mortale tollit charitatem; & gloria non directè opponitur charitati, sed odium. Vnde

Vnde qua ratione obiectum est de peccato vanæ gloriæ ad impediédum fidem formatã, pari rõne quodlibet aliud peccatum obiici potuit,& maiori ratione obiici potuit peccatum aliquod directius oppositum charitati, vt inuidia, odium, discordia. Circa secundam deinde partem.s. & gloriam quæ à solo Deo est, non quęritis, duplex difficultas occurrit. Prima, quia nulla videtur gloria quæ à solo Deo sit, quum etiam gloria filiorum Dei sit non à Deo solo, sed à Deo & alijs, iuxta beatæ virginis verba. Beatam me dicent omnes generationes, & in Psal. sancti dicunt de seipsis. Tunc dicent inter gentes, Magnificauit dominus facere cũ eis. Secũda difficultas est, quia quęrere gloriam quæ à solo Deo est, non spectat ad amorẽ Dei, sed ad amoré pprium, non.n. hoc spectat ad amorem amicitiæ, sed ad amorem concupiscentiæ, qua homo cõcupiscit sibi bonum gloriæ. Et propterea etiã si homo quæreret gloriam quæ à solo Deo est, quũ per hoc proprium bonum quærat, non euaderet difficultatem seu admirationẽ de fide formata charitate, quæ est amor amicitiæ ad Deum. Vndique ergo obscura apparent hæc domini verba.

Ad hoc dicitur posse duplicem sensum habere illa verba. Qui abinuicem gloriã accipitis. Primus est, qui accipitis humanã gloriã, vt finẽ ex intentione pręstitutũ. Et iuxta hunc sensum duo maxima impedimẽta fidei opponũtur. Alterũ positiuũ, s. inanis gloria. Alterum priuatiuum. s. non quęrere gloriam cœlestem. Et inanis quidem gloria fidei impedimentum præstat, & ex parte principij, qm̃ oportet credentem intellectum captiuare in obsequiũ Christi, qui autẽ humanam gloriam quæritat, nõ se subiicit, sed exaltare studet vt habeat vnde glorificetur, vt ex parte termini, fides enim est

speran-

sperandarũ substantia rerũ. Qui autẽ mercedẽ suam cõstituit in gloria humana, ad illius fastigiũ tẽ[illegible] nõ ad speranda quę per fidẽ pmittuntur. Nõ quærẽ autẽ gloriã cœlestis patriæ, maximum fidei impedimentum est, quia tollit motiuum ad credendũ. Venisse siquidem ad fidem homines propter amorem cœlestis gloriæ quã audierũt promissam credentibus, non opus est probare: & similiter perseuerare homines in fide ob similem amorẽ, cõstat. Et potest iuxta hunc sensum intelligi dñica hæc sentẽtia de fide tã formata quã informi. Et si de formata fide intelligit, sensus est, Quomodo vos potestis credere? quasi diceret, Nullo modo potestis vos credere fide viua, qui finem nostrũ habetis in gloria humana, & cœlestẽ nõ quæritis. Si verò de fide informi intelligitur, sensus est, Quomodo potestis credere? quasi diceret, Difficile aut male potestis credere qui humanã gloriã habetis pro fine &c. Secundus autẽ sensus est. Qui ab inuicem gloriã accipitis, hoc est qui delectamini in gloria humana. Et iuxta hunc sensum principale impedimentum fidei ponitur priuatiuum, hoc est non quærere gloriam cœlestem, ita quod principalis [illegible] impedimenti consistit in hoc quòd nõ quærimus cœlestis gloria. Et delectari in humana gloria, [illegible] cundarium impedimentum apponitur [illegible] ad maiorem confutationem co[illegible] delectamur de gloria humana repr[illegible] gis sumus quod nõ quęrimus gloriã cœ[illegible] ab appetitu gloriæ al[illegible] esse [illegible] les essemus a[illegible] impedimento [illegible] imus gloriã quæ a solo Deo est [illegible] glori[illegible] etiam habere [illegible] futurus gloriæ, & ea gloria quæ [illegible] gloria [illegible] humana) delectamur [illegible]

mur si eam quæ vera & simpliciter gloria est non quęrimus, q̃a fides habetur & seruatur. Erit ergo sensus, Quomodo vos potestis credere, qui delectamini gloria humana, & gloriã quæ à solo Deo est nõ quęritis? Et põt exponi tam de fide viua quã mortua, vt superius expositum est, hoc est, nullo modo quantũ ad fidẽ viuam, & difficile vel male quantum ad fidem mortuam. Nã aut cum difficultate aut debiliter fides ab ijs haberi videtur ꝑpter supradictas rationes, minus tñ difficile & similiter minus male ab ijs fides informis haberi põt quam aptius dictis, qui ex intentione gloriã humanam pręstiterunt sibi finem. Nam qui ex huiusmodi intentione ad gloriam humanam anhelant, aut non credunt, aut vix credunt, qui verò ex passione ad gloriam humanã trahuntur, debilitãtur in fide, eo ipso quòd seipsos extollũt, qm̃ fides in subiugatione sui ipsius consistit. Ad intuendum autem qualiter sermo domini est per se & non per accidens, distinguendam est de fide secundum se, vel secundum suum motiuũ, & similiter de oppositis fidei vel secundum se vel ratione sui motiui. Nam licet fides secundũ se sit in intellectu, q̃a tamen est in intellectu moto à voluntate, motiuum ad fidem ex parte voluntatis se tenet. Et q̃a vt dicitur 8. Ethic. amabile q̃dem bonum, vnicuique autẽ proprium voluntas affecta ad propriũ bonũ non quodcunque, sed cœlestis gloriæ est motiuum hominis ad fidem, et hoc motiuo clarè patet opponi priuatiuè [illegible] non quærere cœlestẽ gloriã, contrariè autẽ quærere humanam gloriam. Et ꝓpterea dñs [illegible] ex parte motiui considerans, ambo opposita [illegible], contrarium quidem dicens, qui ab inuicem gloriam accipitis priuatiuum verò dicẽs, & gloriam quæ à solo Deo est, non quæritis.

 Vnde

Vnde ad obiecta respondendo dicitur quòd (vt patet ex supradictis) pręsens sentētia de fide, vtroque modo. s. tam informi quam formata, potest intelligi, & quum obiicitur contra fidem informem, quoniam multi cum inani gloria habent fidem informem, iam ex dictis patet solutio, quòd si tales ex intentione habent inanem gloriā pro fine, vix habent fidem informem, si verò ex passione, trahuntur ad inanem gloriam, sicut ex passione peccant homines in alijs vitijs, malè habent fidem, pro quanto debilitantur in habendo fidē, vt declaratum est. Ad id vero quod deinde obiicitur contra fidem formatam, quòd obiiceretur impedimentum per accidens, iam patet solutio, quòd. s. est impedimentum per se ex parte mortui ad fidem, & consequenter ad charitatem per quā fides operatur. Ad primum verò contra secūdam partem obiectum dicitur trifariam inueniri gloriam. Aliqua namque est gloria quæ est ab hominibus solis, hoc est non à Deo, vt quum laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur ab hominibus. Quædam verò est gloria quæ est & ab hominibus & à Deo, vt quum commendamur de actibus virtutum, actus enim virtutum approbantur à Deo, & laudantur ab hominibus. Quædam verò gloria est à solo Deo, & hæc est gloria filiorum Dei per adoptionem. Quę gloria dicitur esse à solo Deo tripliciter. Primo quo ad radicē gloriæ, quia à solo Deo est filialis adoptio. quæ digna est gloria. Secundò, quo ad notitiam in hac vita, quia solus Deus nouit qui sint eius. Tertio, substantialiter, quia gloria filiorū Dei consistit substantialiter in hoc quod à Deo homo commendetur. Commēdationem autem ab homine accidentaliter respicit, ita quòd si à solo Deo ...

nulla creatura commendaretur sufficit adoptionis filio. Et ex hoc capite videtur ad literam exponenda ista domini sententia, dum contra gloriam quæ est ab hominibus, gloriam quæ à solo Deo est opposuit. Et ad hunc etiam sensum Paulus Apostolus dixit. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus cõmendat, & non dixit, sed quem homines commendãt, neque dixit, sed quem Deus & homines commẽdant, vt doceret quòd in sola commendatione Dei consistit substantialiter gloria filiorum Dei. Vnde conceditur quod gloria filiorum Dei est etiam ab alijs, sed accidentaliter, à solo autem Deo substantialiter, sicut beatitudo sanctorũ substantialiter consistit in fruitione Dei, accidentaliter autem in societate aliorum sanctorum. Ad vltimum autem de amore concupiscentiæ dicitur, concedẽdo quòd appetitus gloriæ quę à solo Deo est, ad amorem concupiscentiæ spectat, quo homo concupiscit sibiipsi bonum huiusmodi gloriæ consistentis in sola commendatione diuina, quòd affectus iste licet non sufficiat ad charitatem, quæ est amor amicitiæ ad Deum, sufficit tamen ad hoc quòd sit motiuum ad fidem & charitatem. Nam quum gratia perficiat naturam, & naturæ ordo habeat vt amicabilia quæ sunt ad alios, veniant ex amicabilibus quæ sunt ad seipsos (vt Philosophus dicit 9 ethic.) consequens est vt huiusmodi gloriæ amor moueat & inducat ad fidem & charitatem, quæ ita facit hominem amicum Dei, vt faciat etiam eundem concupiscere sibiipsi hanc gloriam. Et quia dominus de motiuo & conser uatiuo fidei ex parte nostra loquebatur, ideo de huiusmodi amore tam sanctæ concupiscentiæ locutus est hic, qui paulo superius de amore amicitiæ

erga Deum eiſdem dixerat, Scio quod non habetis dilectionem Dei. Hæc de ſecundo.

Circa tertium, In domo patris mei manſiones multæ ſunt, ſi quo minus dixiſſem vobis, quia vado parare vobis locum, quæſtiunculæ tres occurrunt. Prima eſt, quid negatur per illa verba, ſi quominus. Secunda eſt, quid eſt illud quod affirmat dominus conditionaliter tamen ſe fuiſſe dicturũ diſcipulis in illis verbis, dixiſſem vobis. Tertia eſt quomodo dominus vadit parare diſcipulis locũ, quum ipſe dixerit filijs Zebedæi parata eſſe electis loca à ſuo patre, dicendo, ſedere ad dexteram vel ſiniſtram meam non eſt meũ dare vobis, ſed quibus paratum eſt à patre meo. Et rurſus dixit ſe in iudicio dicturum, Venite poſſidete regnum paratum vobis à conſtitutione mundi. Quomodo ergo vadit parare, ſi iam parata ſunt?

Ad hoc dicitur ſequendo ſenſum qui mihi videtur literalis, quòd per illa verba, ſi quo minus, negatur vnitas manſionis in domo cœleſtis patris, ita quod ſenſus eſt. Si non eſſent in domo patris mei multæ mãſiones. Quas multas eſſe affirmauerat, ad declarandũ diſcipulis quòd licet omnes habitaturi eſſent in domo patris ſui, diuerſas tamen ſortituri eſſent habitationes in eadẽ cõi domo ꝓ diuerſitate meritorũ, vt hinc nõ deſperarẽt de æterna beatitudine minꝰ perfecti. Si enim in domo cœleſtis patris vnica tantum eſſet manſio (hoc eſt vnicus eſſet gradus beatitudinis) oporteret in hac vita æqualia eſſe omniũ ſperantiũ beatitudinem merita, alioquin nõ poſſẽt pertingere ad illã vnicam manſionẽ, ac per hoc imperfecti qui ad æqualitatem perfectorum nõ aſcendunt, non haberent locum in illa beatitudine, vtpote quibus non deberetur illa vnica manſio, ille beatitudinis gra-

dus,

dus. Et propterea dn̄s subiunxit, Dixissem vobis, hoc. s. quòd in domo patris mei, non est nisi vnica mãsio, vt per hoc studeretis fieri omnes æquales in meritis. Magna siquidẽ consolatio est Christianis data ex hac domini sententia, in domo patris mei mansiones multæ sunt, quandoquidẽ & imperfectis & perfectis, & magis perfectis, & breuiter omnibus diligentibus Deũ quantumcunque parum, certa data est spes suæ mãsionis, ita vt quilibet secũdum sua merita inuenturus sit mansionem propriam in vna cõmuni domo cœlestis patris. Et ad corroborandũ hãc spem consolandaq; diuersa discipulorũ studia ac merita nõ sufficit domino affirmare, in domo patris mei mãsiones multę sunt. sed adiunxit, si quo minus, hoc est, si non esset sic, hoc est, si nõ essent multæ mãsiones, sed esset vna tantũ mãsio, dixissem vobis hoc ipsum. Et dignatus est reddere rationẽ quare dixisset eis hoc, quia scilicet ex officio mihi incumbit, quia officiũ meũ instat exercendũ, scilicet quia vado parare vobis locum. Ac si apertè diceret, Ad me spectat significare vobis multitudinẽ vel vnitatem mansionũ in cœlesti domo, quia vado parare vobis locum. Et propterea significaui vobis quòd multæ sunt, & si non essent multæ, sed vna, significassem vobis. Et loquitur dominus more humano. Ad præparatorem siquidem locorum spectat denuntiare venturis dispositionem mansionum suarũ, vt præcipuè secundum vnitatem vel multitudinem. Magna siquidem datur consolatio vẽturis, quum prædicitur eis quòd quilibet habiturus est mansionẽ propriam in eadem cõmuni domo. Et per hoc patet responsio ad duas primas quæstiunculas. Ad tertiã verò dicitur quòd licet præparatio cœlestiũ mansionũ ab æterno fuerit secundũ diuinam prędestinatio

nationem (iuxta verbũ domini. Quibus paratum à patre meo) & regnum cœlorũ à principio mũdi paratum sit etiam secundum executioné inchoatiuè, pro quanto in sanctis Angelis inchoauit regnum cœlorum cõmune eis & futuris hominibus electis: dominus tamen Iesus quodam speciali modo per mortem, resurrectioné, & ascensionem suam, iuit ad parandum nobis locum. Ex parte quidem nostri, quia iuit ad tollendum impedimenta tam naturæ quam personalia, & ad donandum nobis dona, quibus præparamur ad cœlestes mansiones. Nondum enim erat spiritus datus (inquit Io.) quia Iesus nondum erat glorificatus. Ex parte autem paternæ domus, quia aperuit ianuam felicitatis, & in possessionem posuit genus humanum ipsius cœli supremi. Et sic diuersimodè intelligendo, & mansiones paratæ prius erant, & per dominum Iesum præparandæ adhuc alio speciali modo restabant. Hæc de 3.

Circa quartum. s. Et nunc clarifica tu me pater apud temetipsum claritate quam habui antequam mundus fieret apud te, difficultas occurrit de re petita. Nã apparet implicationé fieri in hac petitione, qa petitur quod habetur, imo quod habitum est ab æterno. Petitur. n. glorificatio filij apud patrem quã filius habuit apud patrem ab æterno. Hic enim difficultas cõsurgit, qa petitio est rei nó habitæ. Rursus aut petitur clarificatio filij secũdũ humanam naturam, aut secundum diuinam. Non secundũ diuinã, quia stulta videtur huiusmodi petitio. Nullus enim nisi stultus petit quod Deus sit Deus, aut qđ Deus sit omnipotés, & similia. Nec secundũ humanam qa falsum est quòd ipsa claritaté habuerit apud patré antequã mundus fieret, hoc enim competit filio secundum Deitatem, vt patet.

Ad hoc dicitur quòd sine dubio petit hic Christus dñs clarificationem sui secundum humanam naturã. Et ad literam petit clarificationem resurrectionis, ascensionis & sessionis ad dexteram patris cum annexis vsque ad diem iudicij exclusiuè, vt ex appositis duabus conditionibus colligitur. Prima est apud temetipsum, hoc est, da mihi gloriam apud te, hoc est gloriam consistenté in cõmendatione tua. talis enim est gloria Christi vsq; ad iudicium. Apud Deũ siquidem cõmendatur & glorificatur, apud homines vero partim blasphematur, partim parũ æstimatur, & si glorificatur fide, glorificatio ista in commendatione diuina consistit. Altera conditio est illud aduerbium nunc denotans tempus pręsens, quod tunc, scilicet à tempore mortis ipsius inchoauit, quum cœpit triumphare de inferno. ex his enim intelligimus quòd dominus petit se secundum humanam naturam quantum ad tempus præsens glorificari apud patrem, hoc est, gloria cõsistente in commendatione ipsius Dei, hoc est (vt vno verbo dicatur) gloria spiritali, quæ in commendatione Dei consistit. Ad huiusmodi enim gloriam spectat quicquid habuit humana natura in Christo post mortem, & gloria fidei quam apud fideles habet in hac vita. A tempore vero iudicij erit tũc gloria extensa ad totum vniuersum, velint nolint inimici eius.

Ad obiecta aũt in oppositũ dicitur quòd per claritatem habitã ab ęterno, duo possumus intelligere. Vel claritatem humanę naturæ assumptę à verbo, & tũc est sensus, Clarifica tu me pater apud temetipsum, ponendo in executione claritaté quam habui per prędestinationé antequã mundus fieret apud te, quia antequam mũdus fieret, apud Deum erat prædestinata gloria humanitatis Christi. Et

iuxta hunc sensum confutari dominus erroneam iustitiam illorũ qui negligunt petere ea quæ prædestinata sunt à Deo dicentes. Si Deus prędestinatur sic fore, non oportet me orare, nõ oportet me solicitari. Ecce dñs Christus fatetur se scire prædestinatam sibi gloriam, & cum hoc orat vt prædestinata gloria mandetur executioni, docẽs nos hac sua oratione vt etiã si sciremus nos prædestinatos, oraremus & operaremur, ad hoc vt prædestinata executioni mandarentur. Possumus quoq; per habitã claritatẽ intelligere claritatẽ æternam ipsius filij Dei. & tũc est sensus. Clarifica tu me pater apud temetipsum, quasi extẽdẽdo ad humanitatẽ claritatẽ meã diuinã quam ab æterno habui. Et iuxta hunc sensum denotatur differentia inter glorificationẽ humanitatis Christi, & glorificationem aliorũ sanctorũ, penes hoc quòd glorificatio cæterorum est ab extrinseco veniens, glorificatio autem humanitatis Christi est velut ab extrinseco deriuata, quoniam deriuatur à propria gloria suæ personæ. Vnde Ioa. 1. de verbo incarnato dicitur, Vidimus glorã eius quasi vnigeniti à patre. quia gloria ipsi⁹ quę apparuit, ex intrinseca gloria vnigeniti à patre emanauit. Petit ergo dominus vt executioni mandetur hoc. s. quòd gloria sua æterna deriuetur gloria in seipsum secũdũ humanam naturam nũc apud patrem, modo prius exposito. Et vterque sensus literalis est verus, nec habet dissonantiam aliquam, quoniam licet secundũ verba videatur peti quod habetur, secundum tamen sensum petitur alio modo habendum quod vno modo habetur, quia iuxta primum sensum petitur habenda gloria in executione quæ habebatur in prædestinatione. Iuxta secundũ vero sensum petitur habẽda gloria per deriuationẽ, quæ habebatur

tur secundum essentiam in eadem persona. Vnde non dixit, Claritatem quā habuit humanitas mea, sed quam habui ego. petit enim in se secundū humanam naturam deriuari gloriam, quam ipsemet habet secūdum diuinam naturam ab æterno. Hæc de quarto. Budæ die 14 Aprilis. M.D.XXIIII.

VNDECIMVM IENTACVlum, *in quo tria tractantur.*

OCcurrunt vndecimo tria obscuroria tractanda. Primū est Io 10 quum dīs Iudæis respondit, Ego dixi, dij estis, &c. Secundum est ad Philippenses ij. Qui quū in forma Dei esset, nō rapinam arbitratus est, &c. Tertiū est Apoc. 4. Tu creasti omnia, & propter voluntatē tuā erant & creata sunt.

Circa primum ambiguitas magna occurrit, cur dominus quum dixisset se esse verū Deum, dicendo. Ego & pater vnum sumus, & Iudæi vellēt ipsum propterea lapidare tanquam blasphemum, dicentes. Tu homo quum sis, facis teipsum Deum? cur inquam diuertit sermonem dominus à deitate per essentiam, ad deitatem per participationem, afferendo Psalmum loquentem de viris excelsis, Ego dixi dij estis. Videtur enim ex hoc dominum voluisse occultare veritatem, quia dixerat se esse verū Deū, & reddere rationem quare non blasphemauerit, quia sacra scriptura attribuit Dei nomen etiam viris excelsis. Apparet siquidē quòd seipsum voluit intelligi Deum simili modo, sicut illi quibus dicitur, Ego dixi, dij estis. Et hinc sequeretur Arriana hæresis quòd Christus non se dixit verum Deum per essentiam dicendo. Ego & pater vnum sumus, sed exposuit se esse Deum per participationem inducendo hanc Psalmi autoritatem. Et augetur difficultas ex subiunctis verbis de seipso, scilicet, quum pater sanctificauit & misit

ad mundū. Nam ſanctificari alienum eſt à Deo per eſſentiā, filius enim Dei non eſt ſanctus factus, ſed eſt ſanctus genitus. Et propterea affirmādo ſe ſanctificatum à patre, affirmat ſe factum ſanctum à patre, ac per hoc non eſſe Deum per eſſentiam, ſed eſſe factum ſanctum, ſicut etiam Hieremiæ dictum eſt, Antequā exires de ventre, ſanctificaui te. Vndique ergo hæc domini verba indecentia videntur, tunc maximè quando de eius deitate agebatur.

Ad hoc dicitur quòd licet prima facie hæc dñi verba diuerſiua videātur, & ad cōdeſcendendum debilibus Iudæorū intellectibus aſpicere impotentibus ad claritatem ſuæ deitatis, dicta à dño, perſpicacius tñ intuentibus apparet oppoſitū. nā per hac verba dñs & directè reſpondet obiectioni Iudæorū & ſeipſum amplius manifeſtat eſſe verum Deū. Ad cuius veritatis euidentiā, aduertendū eſt dñm dixiſſe inueniri tripliciter cōmunicatum Dei nomen. Primo, per originē dicendo, Ego & pater vnū ſumus. Secūdo per participationē diuini ſermonis, dicēdo, ſi illos, dixit Deos ad quos Dei ſermo factus eſt. Tertio per gratiā vnionis perſonalis, dicendo, quem pater ſanctificauit & miſit in mundū. Dominus nāq; noſter Ieſus Chriſtus, quatenus filius Dei eſt, verus Deus eſt per originem æternā à patre, quatenus vero filius hominis eſt, verus quoq; Deus eſt per gratiā vnionis perſonalis naturæ humanæ aſſumptæ ad perſonā filij Dei, ita quòd per gratiam vnionis effectū eſt vt homo, vt filius hominis, vt Ieſus Chriſtus eſſet verus Deus, iuxta verbū Apoſtoli ad Hebr. 1. Tanto melior angelis effectus quanto differentius præ illis nomen hæreditauit cui. n. dixit aliquādo angelorū, Filius meus es tu? Quia igitur Iudæi obiecerant Chriſto quòd blaſphemaret, propterea quia quū eſſet homo

mo faciebat seipsum. Deum dñs directè respondet non esse blasphemiã quòd nõ sit Deus intelligendo de Deo vero, quia per gratiã vnionis personalis ipse verus homo erat ver⁹ Deus. Et vt hoc possent intelligere, mãduxit eos per illos q̃ facti sunt dij per gratiam diuini sermonis, ita quòd cognoscẽdo homines inueniri Deos per gratiã vno modo, ascẽderent ad credulitatem quòd per gratiam excellẽtiori modo) .s. per gratiã vnionis personalis) inuenitur homo Deus verus. Ex hoc.n. quòd vterq; modus quo homo est Deus, ad gratiã spectat rationabiliter, cõueniẽter ac sapiẽtissimè dñs manuducebat Iudęos ex vno modo ad aliũ, ex inferiori modo ad superiorẽ, ex gratia multis cõi ad gratiã singularissimã soli naturæ assumptæ à filio Dei cõcessam. Vnde & dominus etiã in modo loquẽdi argumẽtatus est ab inferiori gratia ad superiorẽ, à cõmuni ad singularissimã dicẽs, si illos dixit Deos ad quos sermo Dei factus est, quem pater sanctificauit, &c. insinuando ex differẽtia inter numerum pluralem, & singularem, scilicet illos & quem, & ex differentia gratiæ (.s. ad quos sermo Dei factus est, & sanctificauit & misit in mundum) rationem suam ascẽdere & procedere ab inferiori gratia ad superiorem, imo ad supremam. Vbi etiam aduerte, quòd quia Iudęi dixerant. Facis teipsum Deũ, Christus respondet quem pater sanctificauit, & misit in mundum, attribuens quod pater fecit, & quòd non ipse vsurpat sibi esse Deum. Verba autem illa, quem pater sanctificauit & misit in mundum, ex duplici capite significant gratiam vnionis personalis. Primo ex vi illius relatiui quẽ, quòd est relatiuum substantiæ, & refert hypostasim, inter sanctificationem siquidem aliorum hominũ & Christi hominis hæc est differentia, quod

sanctifi

ſanctificatio aliorum primo refertur ad animam
& mediãte anima ad perſonam quæ ſanctificatur.
ſanctificatio vero Chriſti hominis primo termina
tur ad perſonam, nã ex hoc ipſo humanitas Chri-
ſti fuit primo ſancta, qui facta eſt in hypoſtaſi ver-
bi. Et propterea de Chriſto homine ſingulariſſimè
dicitur quẽ pater ſanctificauit, hoc eſt perſonaliter
ſanctũ fecit. Et licet ſanctitas illius perſonæ nõ ſit
facta in ſe, eſt tñ facta ſanctitas illius naturæ aſſum
ptæ, ſicut perſona filij Dei eſt facta perſona illius
naturę. Sanctificatus ergo ſingulariſſime eſt Chri-
ſtus homo, pro quanto ſanctus factus eſt ſecũdum
naturam humanam ex pſonalitate diuina. Et hinc
patet q̃ excellentior ſit huiuſmodi ſanctificationis
gratia q̃ ſit gratia ſermonis Dei, ob quam ſcriptũ
eſt, Ego dixi dij eſtis. Et illa quidẽ gratia eſt allocu
tionis ad homines præexiſtentes, ita autem eſt ad
cõſtituendũ ſubſtantialiter hominẽ ſanctum, hoc
eſt hominẽ Deum, quoniam per antonomaſiam
ſanctitas ſoli Deo attribuitur iuxta cœleſtẽ hym-
num, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus. Et
propoſitũ de Chriſto dixit Angelus Luc. 1. ad bea-
tam Virginem, Quod ex te naſcetur ſanctum. Nec
ſolum verificantur hæc ſecundum rem, ſed etiam
ſeruata proprietate locutionis. Etenim ſicut Chri-
ſtus verè dicitur ſanctificatus ratione gratiæ habi-
tualis in anima ipſius, ita verè dicitur ſanctifica-
tus ratione gratiæ habitualis perſonalis concreatæ
humanitati ipſius. Et quia hæc ſanctificatio eſt &
prior & potior illa, imo eſt cauſa illius (vtpote
faciens hominem Deum verũ in perſona ſignifi-
cata per relatiuũ quem) ideo proculdubio de ſan-
ctificatione per gratiam vnionis hæc dominiverba
ba intelligẽda ſunt. Et quoniam profundus nimis
eſt huiuſmodi intellectus, ad quẽ Iudæi aſcendere
non

non poterant, adiunxit bonus dñs alterũ manifestũ caput, vnde poterant huiusmodi vnionis gratiam percipere, addendo illud verbum, & misit in mundũ. Nam etiam si sanctificatio cõmuni modo acciperetur, ex isto adiuncto intelligeretur vna persona filij Dei & filij hominis fuerunt siquidem multi alij sancti facti, sed nullus fuit cui conuenerint hæc duo. s. quod fuerit sanctificatus, & fuerit missus in mundũ. Et nota bene ly in mundũ (hoc est in vniuersum, & nõ in mundum visibilem tantum, sed simpliciter & absolutè in mundum) quoniam qui mittitur in mũdũ, extra mundũ erat, extra quẽ solus Deus est. omnes enim res, partes sunt mundi, ac per hoc sunt in mũdo, sicut partes in toto, excepta sola illa re, quę Deus est quæ etiam secundũ philosophos est bonũ extrinsecum totius vniuersi, vt patet 12. Met. Ex hoc igitur quòd vnúsmet homo est ille quẽ pater sanctificauit & misit in mundũ, etiam si sanctificatio cõmuni modo intelligeretur significatur quòd vnúsmet homo est & verus homo & verus Deus, quatenus sanctificatus, verus homo, quatenus missus in mũdũ à patre verus Deus, ac per hoc in verbis istis significatur gratia vnionis personalis, qua factũ est vt filius hominis esset filius Dei qua manifestè excluditur quod blasphemarent dñm Iesum, qui quum homo esset, & filius hominis dixit, quia filius Dei sum, dixit, ego & pater vnum sumus. Et sic manifestũ est quòd dñs [illegible] perseuerauit in cõfessione suæ veræ deitatis [illegible] sermonẽ ad deitatẽ per participationẽ [illegible] dixisset se verũ Deũ per essentiã [illegible] ipse quatenus [illegible] filius Dei) apud Iudæos [illegible] quòd etiã quatenus [illegible] filius hominis est per gratiã vnionis verus Deus, & ad hoc intelligedum manu duxit eos per illos qui

dicti

dicti sunt dij per gratiā sermonis diuini, vnde nō dedit Arrianis occasionē errādi, sed per scrutandi ad intelligētiā suæ doctrinę Et quòd hæc fuerit ad literā intētio dñi manifestatur per subsequētia verba. nā hæc q̃ dixit de identitate suæ personæ quod erat vnus De⁹ & homo. statim probat subiūgēdo, si nō facio opera patris mei, nolite mihi credere, si aūt facio, & si mihi nō vultis credere, operib⁹ credite, vt cognoscatis & credatis quia pater in me est, & ego in patre. Vbi ex vnitate operationis suę, & patris, probat vnitatē substantialē sui & patris, quā prędixerat. Vnde etiam Iudæi auditis his, quia intelligebāt hāc dñi responsionē ad idem tēdere quod dixerat (.s. ego & pater vnū sumus) propter quod volebant eū lapidare, nō quieuerunt, sed his auditis, vt Euang. dicit, quærebāt eū apprehēdere, sed ipse exiuit de manibus eorū. Ex quo facto manifestius redditur quod diximus. s. quod sermo domini non erat ad diuertendum, sed ad manuducendum eos ad veritatem quam dixerat. Si enim fuisset diuersiuus sermo, non persistissent vt apprehenderent eum, & lapidarent extra templum, vtpote persistentem in blasphemia. Et per hæc patet solutio ad quæsita omnia. Hæc de primo.

Circa secundū ad Phil. 2. s. Qui quum in forma Dei esset, nō rapinā arbitratus est esse se æqualem Deo, sed exinaniuit semetipsum formā serui accipiēs, difficultas ex multis capitibus occurrit. Et primo, quia impertinētia multa videtur hic apposita. Quò enim Apo. intenderet dicere Christū quum esset Deus, semetipsum humiliasse ad incarnationem &c. impertinēs primū videtur quod æqualitatem ad Deū immisceat, sufficiebat enim dicere. Qui quum in forma Dei esset, exinaniuit semetipsum, &c. Rursus, si æqualitas ad Deū inferenda quoniam inte-

tur iudiciũ ſeu arbitrium de æqualitate? Satis enim fuiſſet dicere, Qui quum in forma Dei eſſet, & æqualis eſſet Deo, exinaniuit ſemetipſum. Iterum, ſi æqualitatis arbitrium interponendũ erat, quorſum de nõ rapina ſermo hic eſt vbi ad humilitatis virtuté hortabatur Apoſt. Chriſti exéplo, non ad fugã vitiorũ? Nec caret deniq; ſcrupulo quorſum Apoſt. incarnationé appellauit euacuationé ipſius filij, dicendo exinaniuit ſemetipſum, quũ nulla interuenerit euacuatio in hoc myſterio. Secundo, magna eſt difficultas circa cõtextũ huius ſermonis, non.n. apparet ad quid reſpicit illa aduerſatiua cõiunctio, ſed quum dicitur, ſed exinaniuit ſemetipſum. Videtur.n. quòd debuiſſet dicere, & tamen ſemetipſum exinaniuit, quoniam ex hoc dicto, qui quum in forma Dei eſſet, nõ rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualé Deo (quo dicto ſignificatur quòd Chriſtus cognouit nõ rapina ſed natura eſſe ſe æqualẽ Deo) conſequenter ſubiungendum erat, & tamen exinaniuit ſemetipſum, & non ſubiungendum erat, ſed exinaniuit ſemetipſum, quoniam nihil præmiſſum eſt cui aduerſetur ly ſed.

Ad euidentiã huius ſentẽtiæ perſpicere oportet prius intẽtioné & ſenſum, deinde ad verba deſcẽdere Apoſt. Intẽtio eius (vt ex cõtextu apparet) eſt exéplũ humilitatis, qua ſuperiores nobis inuicem nos arbitremur, ex Chriſti actiõe afferre. Præmiſerat.n. ĩ humilitate ſuperiores ſibiinuicé arbitrãtes, & ſubiũxit exéplũ de Chriſto cũ cauſali cõiũctione dicẽs: Hoc.n. ſẽtite in vobis, quòd & in Chriſto Ieſu. Exéplũ aũt Chriſti cõſiſtit in duob⁹, primo, in myſterio incarnatiõis, de quo nũc eſt ſermo. deinde in myſterio paſſiõis, de quo poſt ſubiũgitur, humiliauit ſemetipſum. Ex myſterio aũt incarnationis intẽdit Apoſt. humilitatis exéplũ afferre, aſsignã-

do

do rationem quare Christus recognouit Deum vt superiorem, & hoc directè seruit proposito suo, quo instruebat Phil. vt in humilitate superiores sibiinuicē arbitrarētur, nã si Christus quũ sit Deus, arbitratus est Deũ superiorē sibi, tanto magis homo debet hominē superiorē sibi arbitrari. Et quoniam Christo dño huiusmodi subiectio nõ conuenit ex natura (quoniã ex natura æqualis est Deo) sed ex libero arbitrio quo voluit incarnari: ideo Aposto. mira subtilitate radices ex parte rei & intellectus, humilitatis omnis & humilitatis istius singularissimę incarnationis, in hac sen'ētia tãgit. Quod vt clari⁹ intelligatur, recolēdũ est, quòd humilitas ex parte rei cõsurgit ex aliqua minoritate, ex parte autē intellectus consurgit ex cognitione. & iudicio illius minoritatis ex hoc.n. arbitror, alium mihi superiorē, quia in aliquo minor sum illo, & recognosco me in aliquo minorem illo, si enim essem minor, & nõ recognoscerē me minorē, nõ propterea essem humilis. Et per oppositum si aliquam minoritatem, habeo respectu alterius, & æqualitatē quam non habeo, quũ sim minor. Et hinc amplius sequitur, quòd si nos superiores nobis iudicē non arbitraremur, rapinam cõmitteremus, quia quilibet minor quũ sit altero, æqualem saltem se faceret illi, ac per hoc raperet æqualitatē. Quibus præhabitis se. sus Apostolicus est, quòd Christus quũ Deus esset, non ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinæ sed ex propria voluntate recognouit Deũ superiorē, formam serui accipiens. Et per id quod dixit non ex iudicio rapinæ excluditur primo omnis [illegible] oritas à filio Dei. Si enim minor in aliquo esset Deo, [illegible] cũ quod esset æqualis Deo, esset iudicium per rapinã & per hoc quod non ex iudicio rapinæ æqualitatis: diuinæ incarnationis

c[illegible]

est, declaratur quod nõ ex iudicio alicuius minoritatis in seipso, ac per hoc quod nõ ratione alicuius minoritatis subiectus est Deo. Fuisset si quidé ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis subiectus, si ex iudicio alicuius minoritatis in seipso subditus esset arbitrãs (& merito) rapinã, esse se ęqualé Deo, quo minoré se cognosceret. Sed nõ ex rapinæ iudicio, sed ex mera volũtate subiecit se Deo, formã serui accipiens. Excluditur secundo omnis cautela rapinæ æqualitatis diuinæ, siue quãtum ad rem, siue quantum ad effectum, siue quantũ ad æstimationem aliorum. Fuisset si quidé ex iudicio rapinę huiusmodi incarnatus, si caués ne Deo debitũ honorem vsurparet sibi, aut caués ne in affectũ celsitudinis diuinæ veniret, aut caués ne æstimaretur ab alijs Deus, formam serui accepisset. Sed omnis huiusmodi cautela excluditur ex hoc quod nõ rapinã arbitratus est esse se Deo ęqualé in omnibus, & per omnia, hoc est quod non ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis quomodolibet, sed spontanea voluntate formã serui accepit. Et potest hęc sententia causãq; denotans subiectionis Christi ad Deum, suã voluntaté, & non iudiciũ de minoritate aliqua in se cognita, adhuc duplicem sensum habere. Primus est, intelligendo per æqualitaté ad Deũ æqualitaté intrinsecã. Et tunc est sensus: quòd Christus quũ in forma Dei esset, nõ ex iudicio rapinæ diuinę ęqualitatis (hoc est nõ ex iudicio quo cognosceret se rapere diuinã æqualitaté, quia non ex iudicio quo se recognosceret in aliquo minoré patre, vt quia minor patre honorare voluerit patré accipiédo formã serui) sed propria volũtate semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Alter sensus est, intelligendo per æqualitatem ad Deum, æqualitatem putatã, hoc est æqualitatem

non adiunctam seruituti. Et tunc est sensus, quod Christus quum in forma Dei esset, non ex iudicio rapinæ æqualitatis puræ (hoc est nō quod iudicauerit rapinam permanere se in pura æqualitate ad Deum) sed propria voluntate adiunxit seruitutem æqualitati, dum exinaniuit semetipsum formā serui accipiens. Et iuxta hunc sensum intendit dicere apostolus, quod si Christus quum in forma Dei esset, voluisset permanere patri æqualis pure (hoc est æqualis siue adiuncta minoritate, quam per incarnationem sibi adiunxit) non commisisset rapinā, quoniam in forma Dei erat, hoc est, quia Deus verus erat. Et propterea non ratione alicuius debiti, aut defectus, aut minoritatis &c. sed sola voluntate semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, hoc est fecit se minorem, quum esset æqualis, non minuendo æqualitatem, sed adiungendo æqualitati minoritatē. Et hic sensus vltimus qui includit primum & addit, magis videtur amplectendus ad literam, quia saluat ad literam tū proprietatem vocabulorum, tum claritatem & facilitatem sentētiæ & exempli ad humilitatem. Iuxta hunc siquidem sensum filius Dei vere & proprie exinaniuit semetipsum, hoc est euacuauit personam suam, non aliquo intra suam personam contento, sed puritate æqualitatis ad patrem. nam vbi prius erat patri æqualis, & nullo modo minor, modo est æqualis & minor. Et signanter dixit semetipsum: quia ita suam personam filius exinaniuit, hoc est euacuauit puritate æqualitatis, quod non personā patris aut spiritu sancti euacuauit tali puritate. Spiritus enim sanctus ęqualis patri ita est quod nullo modo minor; & similiter pater ita est æqualis filio & Spiritui sancto, quod nullo modo minor, Solus autē filius est qui est & æqualis & minor, quia semetipsum

metipsũ exinaniuit,hoc eſt,euacuauit puritate æqualitatis diuinæ,formam ſerui accipiens,hoc eſt adiungẽs ęqualitati ſeruitutem. Similiter iuxta hunc ſenſum ſententia & facilis & clara eſt,vt decet epiſtolarem textum,& præcipue in exemplis. Inuenitur ſiquidem accommodatum valde bene ſic intellectum exemplum Ieſu Chriſti ad humilitatem,ex hoc quum eſſet Deus,& noſſet, quod nõ eſſet ſuperbiæ rapina permanere in diuina æqualitate pura,voluit propria voluntate ſuam perſonã euacuare puritate ęqualitatis adiungẽdo ſibi ſeruitutem qua patrẽ ſuperiorem haberet. Si ipſe ſic fecerit, quanto magis nos (quo oportet arbitrari rapinam nos eſſe ęquales alijs,quia minores in aliquo ſumus) debemus ſuperiores nobis inuicem arbitrari? Rurſus ſatisfacere quoq; inuenitur hoc exemplum præcedentibus immediate verbis.ſ. nõ quę ſua ſunt ſinguli conſiderantes,ſed ea quę aliorum, quoniã hinc habemus quod Chriſtus Ieſus quũ eſſet filius Dei,non quæ ſua ſunt ſ.diuinam æqualitatem puram conſiderauit ſeruandam,ſed ad ſalutẽ aliorum exinaniuit ſemetipſum formã ſerui accipiens.Et ſi altius ſcrutatus fueris , inuenies maximum humilitatis exemplum , quoniã quum in forma Dei eſſet,& ſecundum Dei formam nec haberet nec habere poſſet vllo modo ſuperiorẽ, ſecundum verò perſonam nõ haberet quoque ſuperiorem , nec habere poſſet ſuperiorem ſeruata puritate æqualitatis,maluit euacuare ſuam perſonam puritate æqualitatis formã ſerui accipiẽdo, vt haberet ſuperiorẽ,quam in ſuæ ęqualitatis puritate perſiſtere.Propter quod formaliſſime Apoſtolus non dixit formam creatam,ſed formam ſerui , vt æqualitati minoritatẽ ſeruilẽ adiũxiſſe intelligeres, nõ ſolũ ad cõfũdẽdã noſtrã ſuperbiã , qua

superioré vsū,si fieri posset, nollemus, sed ad impellendū ad humilitaté,qua superiores nobis inuicem arbitremur,imo ad tandiu vacandū humilitatis affectui,donecq; sentiamus in nobis quod & in Christo Iesu sentimus,donec affectemus ob aliorum bonum superiores alios nobis facere,euacuando nos circundantibus nos condignitatibus nostris,& inferiorū aut etiam subditorum personas agendo,& si non semper extra,saltem intus.

Ad verba auté descendendo,dicitur quod oportuit Apostolum meminisse æqualitatis dum tractaret de extremis. s. superiore & inferiore (dixerat enim,superiores sibi inuicem arbitrantes) æquale enim mediū est inter maiorem & minoré. Oportuit quoque de arbitrio æqualitatis loqui,dum de causa rationali, hoc est agente a proposito tractabat. Rapinam quoq; inseruit,quoniam rapina æqualitatis ita cōtrariū humilitatis significat, vt radicé humilitatis.s.minoritatem ostendat. Et scito qđ vt cōtextus planus literæ habeatur,negatio super verbū cōstruéda est,ita quod litera sic ordinetur. Qui quum in forma Dei esset,nō est arbitratus rapinam esse se æqualé Deo,siue æqualitate intrinseca,siue æqualitate pura,hoc est,nō ex iudicio rapinæ æqualitatis, sed semetipsum exinaniuit (in quo clauditur quod volūtarie se exinaniuit) formam serui accipiens. Et sic aduersatiua cōiunctio habet cui aduersetur,dum causa aduersatur causæ, hoc est voluntas aduersatiue ponitur ad nō iudiciū rapinæ,verba enim hæc licet nō per modū causæ inducantur,quantū ad sonū verborum, vt causas tamé cōtinétia intelligéda sunt. Et sic inuecta,per aduersatiuam cōiūctionem causa affirmata s. voluntas,cōtraponitur causæ negatę.s.nō arbitrio rapinæ æqualitatis,& significatur quod nō

iudicio

iudicio rapinæ, sed sponte exinaniuit semetipsum. Hæc de secundo.

Circa tertium Apocal. 4. Omnia creasti, & per tuam voluntatẽ erant & creata sũt, difficultas occurrit, quo pacto verificatur hoc quod omnia quę Deus creauit, per suam volũtatem erant, & postea creata sunt. Dupliciter.n. res dicuntur esse, vel in seipsis, vel in suis causis, sicut domus dicitur esse vel in seipsa quando est facta, vel in mẽte artificis antequam fiat. Neutro autem modo verificari possunt hæc verba. Non deesse rerum in seipsis, quia tale esse non habent antequam creatæ sint, in textu autem dicitur, erant & creata sunt. Nec de esse in arte diuina, quoniam creatura secũdum esse quod habet in Deo, est creatrix essentia, & est ipse Deus, iuxta illud Ioan. 1. Quod factũ est in ipso, vita erat ac per hoc non dependet secũdum tale esse à voluntate Dei, & consequenter falsum est dicere q̃d per voluntatem tuam erant, sicut falsum est dicere quod ipse Deus est per voluntatem suam, debuit enim dicere, & per naturam tuam erant, aut saltem per intellectum tuum erant.

Ad hoc dicitur quod proculdubio sermo iste intelligitur de creaturis secundũ quod sũt in mẽte Dei summi, omnium artificis. Et quum obiicitur quod creaturæ non sunt in mente Dei per voluntatem Dei, sed per naturam seu intellectũ eius, respondetur quod creaturæ dupliciter intelligũtur esse in ipso summo opifice. Primo, simpliciter & absolute, vt effectus sunt in causa à qua produci possunt. Secundo vt effectus producendi sunt in causa. Et vt percipias hanc distinctionẽ, cõsidera quod præter creaturas productas & producẽdas, multa sũt alia in diuina potestate quæ posset producere, quę tñ nũquam produxit nec producet. Et ex

his eleua mētis oculos,& cōſidera Deū glorioſum in duplici ſigno naturæ, hoc eſt, conſidera primo ipſum ſecundū ſe, hoc eſt nō cōſiderata determinatione volūtatis eius ad producēdū aliquas creaturas, & ſic videbis omnes creaturas tā quandoq; productas ſeu producendas, q̃ nunquam pductas ſeu producēdas habere eſſe in Deo vt in cauſa potente illas pducere. Et loquendo de tali eſſe creaturarum in Deo, dicēdū eſt quod sūt in Deo per naturam, & non per voluntatē Dei, quoniam hoc conuenit Deo ex ſua natura, & non ex libero arbitrio. Si vero conſideres ipſum Deum glorioſum deinde in ſecundo ſigno (hoc eſt quum voluntas ſua libere determinauit ſe ad producendum iſtas creaturas, puta quæ ſunt, fuerunt, aut erunt in hoc mūdo, quod nō alias, quæ nūquā fuerūt sūt aut erunt) videbis differentiam inter creaturas & creaturas in Deo, in hoc quòd quædam ſunt in eo ſolum in potentia, quia ſcilicet poſſunt ab ipſo fieri, quædam verò ſunt in eo non ſolum ſic, ſed etiam vt producendæ, & quòd creaturæ quæ ſunt in eo hoc ſecundo modo, ſcilicet vt producendæ per volūtatē ipſius Dei habent hunc eſſe diminutū, quoniam ex libera Dei voluntate quaſi translatæ ſunt de ordine poſſibiliū abſolute ad ordinem producendorum quandoq;. Et de creaturis ſecundum tale eſſe Apocal. loquitur. Et verū dicit, quoniam per voluntatem Dei quæ creata ſunt, erant producibilia, quamuis per naturam Dei erant ſimpliciter poſſibilia. Et ſic creaturæ vt producendæ erant in arte Dei per ſuam voluntatē, & creatę sūt per eandem voluntatem. Ad obiectionē aūt in cōpoſitū, quod creatura in Deo eſt creatrix eſſentia & vita, &c. dicēdū diſtinguendo formaliter, vel identice, hoc eſt quod creaturæ in Deo ſecūdū illam

qua sunt per voluntatem, quia sic sunt ipsa deitas, sed formaliter vt sunt producendæ, sunt per volũtatem quemadmodum actus liberi arbitri diuini formaliter est per diuinam voluntatem in Deo, nam quia vult, eligit, & idem ipse actus identice (hoc est secundum rem quæ est) quia est ipsa deitas, per naturã est, non per voluntaté. Hæc de tertio. Bulæ, die vigesima Aprilis. M. D. XXIIII.

DVODECIMVM IENTACVLVM,
in quo quinque tractantur.

OCcurrunt duodecimo consideranda circa res gestas quinque. Primũ, Luc. 7. quo pacto mulier peccatrix stans lauerit pedes domini lachrymis. Secundum, vnde constet ex Euangelio hanc mulierem peccatricem esse Mariam Magdalenam & sororem Lazari. Tertium, Cur Mar. 8. Dominus cæcum illuminauit paulatim, ita quòd primo imperfectè, dum dixit, Video homines ambulantes sicut arbores, & secũdo impositione manuum perfectè, vt clarè videret omnia. Quartum, Cur Paulus Apostolus tam primæ ad Timo. 3. quã ad Titum. 1. tradens conditiones requisitas ad episcopum, & tradit tantummodo positiuas, puta sobrium, prudentem, &c. & nunquam meminit cõditionis comparatiuè. s. quòd sit dignior aliis. Quintum, Cur tentator Christi in prima & secunda tentatione dixit, si filius Dei es, in tertia autem hoc non dixit, sed ad maximum scelus ausus est Christum prouocare.

Ad primum horum dicitur quod Lucas Euãgelista exuberantiã fletus & lachrymarũ in illa peccatrice descripsit ex hoc quòd non potuit continere lachrymas, imo lachrymarũ profluuiũ, vsque

ad sui prostrationem ad pedes Christi, sed tantã erat commotio ad fletum, & affectus ad irigandum pedes lachrymis, vt adhuc stans: id est r ita profluuium lachrymarum incœperit ad pedes emittere. Propter quod signanter Euãgelista non dicit quod stans rigauit pedes, sed quòd stans cœpit rigare, significans per hoc incontinentam & exuberantiam lachrymarum.

Ad secũdũ dicitur quod ex Euãgelio Marci vlt. habetur Mariam Magdalenã esse illã de qua dominus eiecerat septem dæmonia. Et quoniã Marcus ideo descripsit eam à septem dæmonijs, vt denota et dignitatem hominum peccatorum qui ad Christũ conuersi sunt, per hoc ꝙ Christus mulieri olim tã peccatrici resurgens primo apparuit, consequens est vt per septem dæmonia intelligantur vniuersa vitia, vt Greg. optimè exposuit. Alioqn non fuissent ex hoc peccatores dignificati. Nã vexari corporaliter hominẽ à septem dæmonijs, nõ est peccatũ, sed pœna, ac per hoc nõ fuisset denotata mulier peccatrix, sed mulier afflicta à dæmonijs. Quũ itaque Maria Magdalena cui Christus resurgens primo apparuit, fit illa quę vniuersis vitijs erat subiecta, & nulla alia legatur nisi illa quę erat in ciuitate adeo peccatrix, vt etiam proprio nomine non meruit nominari, rationabilis valde apparet communis opinio eandem dicens Mariã Magdalenam, & peccatricem apud Lucam Et cõfirmatur ex eo quòd Lucas ipse post lachrymas mulieris peccatricis, sequenti capitulo ponẽs mulieres Christi sequaces, ante omnes ponit Mariam Magdalenam, nominans eam iam Christi pedissequam, cuius peccatricis nomen tacuerat. Simile enim quid fecit de Matthæo Euangelista, dum sedentem ad telonium nominat Leui, quem postea in

in catalogo Apostolorum nominat Matthæum. Firmatur quoque non solum eadem sententia, sed etiam quòd ipsa fuit soror Lazari, ex verbis Ioan. Euangelistæ, dicentis de Maria sorore Lazari, Maria autem erat quæ vnxit pedes domini vnguẽto. Ex tempore.n.quo Ioan. hæc verba dixit habetur ipsam fuisse, quæ olim vnxerat pedes domini vnguento. nam per hæc verba descripta est ante resurrectionem Lazari, ac per hoc ante tẽpus cœnæ in qua Lazarus resuscitatus vnus erat ex discũbentibus ante sex dies Paschæ qñ Maria iterum vnxit pedes domini. Ex quo enim Ioan. scripturus erat cœnã illam & vnctionem quę ibi facta postea fuit, non erat soror Lazari describenda per futurã vnctionẽ verbo præteriti temporis.s.vnxit, sed ad significandum præteritam vnctionẽ, quam descriptam sciebat à Luca Euangelista, descripsit eam à præterito actu, vt ad quantam gratiam sint peccatores à Christo admissi, significaret. Vnde & vtitur simili modo loquendi quo vtitur in descriptione aliarum personarum ex præteritis actibus. Quum enim describit Nicodemum sepelientem Christũ, dicit quòd ipse est qui venerat primum ad eũ nocte. Et similiter quũ describit Caipham iudicãtem Christum ait, Erat autẽ Caiphas qui consilium dederat Iudæis, &c. Ita quoque de sorore Lazari dicit. Maria autem erat quæ vnxit pedes domini vnguento, & extersit capillis suis. Cõstat enim quòd nulla alia pro tunc erat, quæ vnxit pedes domini, & extersit capillis suis, nisi peccatrix apud Lucam. Nec solum ex tempore, sed etiã ex loco idem cõfirmatur. Nam in eadẽ domo vtraque vnctio facta insinuat eandem esse personam vngentem, cui cõmoda erat illi domus. Prima siquidẽ vnctio facta est in domo Simonis Pharisæi Secunda quoque in

domo Simonis leprosi, quia dominus curauerat eum à lepra, vt glossa dicit. Ex quo apparet, quod tam commoda, imo & familiaris domus Simonis erat Mariæ sororis Lazari: vt fortè (quod etiam aliqui putant) in eadem domo sub diuersa tamé contignatione habitaret Maria Magdalena. Quod ex tribus elici quodammodo potest. Primò, ex eo quòd domesticè videtur ingressa super cõuiuantes, quando primum rigauit pedes eius, vt cognouit quòd accubuisset in domo Simonis Pharisæi, quasi nacta loci commoditatem. Secundò, ex eo quod quasi ad manum habens dum cœnaretur ante sex dies Paschæ, accepit alabastrũ vnguenti, &c. Tertiò, ex eo quòd in domo Simonis Martha ministrabat. Et confirmatur adhuc eadé sententia ex fiduciali augmento familiarium tactuũ. Nã quum dominus Iesus à mulierum cõuersatione esset tam alienus, vt discipuli videntes eum loqui cum Samaritana, mirarentur quòd cum muliere loquebatur, credibile non est quòd mulier aliqua causa fuerit prima vice vngere caput ipsius, sed quod mulier illa quæ prima vice pedes lachrymis lauit, & gratum suum officium fuisse experta est, dum audiuit propterea sibi dimissa esse peccata multa, post multo temporis animæquior facta ex multis sibi mõstratis beneuolẽtiæ signis, & multis perceptis effectibus gratiæ spiritualis, tantum fiduciæ acceperit, vt iterum pedes & caput simul vnxerit, rationalis processus fiduciæ admittit, qui vsque adeo excreuit, vt ad resurgentis domini amplexũ amoris ardor magnitudoque lætitiæ incitauerit, quum prohibita est a domino dicente, Noli me tangere. Quod enim tunc in amplexum ruere volebat, insinuat primo ipsa domini prohibitio, qui tamen non prohibuit eam osculari sibi pedes, quia

scriptum

scriptum est, Accesserunt & tenuerunt pedes eius. Attestari etiam dicitur Incorrupta adhuc caro in sola fronte capitis eius perseuerans, vtpote quam dñs manu immortali tetigit, phibens eã. Noli me tangere, hoc est, n. signũ quod vltimũ suum Magdalena nõ ad r ã versus pedes dirigebat, sed nesciẽs quid faceret ad amplexum. Et hęc dicta sint, vt percipiatur quod vna met persona fuit quę primo pro remissione peccatorum lachrymis rigauit pedes eius: postea animæquiete tacta ad caput vngendũ ascendit, & post resurrectionẽ ardens magistri amore in amplexus ruere voluit huiusmodi non fiduciæ pgressus identitatẽ personæ mõstrat. Et quum constet quod Maria Magdalena fuit quæ fecit hunc vltimũ actum, & quod Lazari fuit soror quę fecit penultimũ, & quod peccatrix mulier quę fecit primum, consequẽs ex hoc & tot alijs antedictis est, vt ex Euangelicis dictis credamus vnam & eandem esse Mariam Magdalenam, sororẽ Lazari, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt Ecclesiasticum etiam officium testatur. Hæc de secundo.

Ad tertiũ dicitur quod ratio talis quasi imperfecti modi curãdi fuit duplex, vna ex parte cęci: ga scilicet indispositus erat ad recipiendũ subitã sanitatem perfectã, vt patet ex eo quod ipse nõ rogabat pro seipso, sed alij rogabant pro eo. Hæc tñ causa nõ est sufficiens, quoniam legitur dominum subito curasse paralyticũ submissum per tegulas, ad fidem aliorum ipso paralytico tacẽte. Vnde altera causa ex parte dñi simul cũ prędicta cõcurrit, s. vt doceret nos miraculosa Dei opera nõ solum esse quæ subito perfectè fiũt, sed etiam procedendo de imperfecto ad perfectum. Et quidem cæcus ille ita erat dispositus, vt non esset capax perfectæ sanitatis vno ictu, sed paulatim sicut dispositio

erat

erat fidei & deuotionis, ita etiam paulatim ſanitatis donum cōceſſum eſt. Quod in paralytico non eſt obſeruatum, quia ratio alia vrgebat, ſcilicet vt ſciatis quia filius hominis habet poteſtatē in terra hominibus dimittendi peccata. Inſtruimur ergo ex hac per partes illuminatione cæci recognoſcere etiam diuinam gratiam, quum poſt votū emiſſum ob ſanitatem conſequendam paulatim ſani ſimus, & ſimiliter quum ſanitate animæ paulatim à Deo conſequimur, procedentes de imperfecto ad minus imperfectum, & inde ad aliquam perfectionem, & inde ad aliam, &c. Huiuſmodi enim ſanandi modum ex ſpeciali gratia Dei procedere ex hoc domini facto inſtruimur, & non ſolum ea quæ ſtatim perfecta ſunt opera diuino eſſe tribuenda miraculo. Hæc de tertio.

Ad quartū dicitur quòd Paulus Apoſt. ad illius tempore Epiſcopos reſpexit, quando Epiſcopatus nō erat honoris, ſed oneris, nō habebat annexum beneficiū bonorū temporaliū, ſed erat tantum ſuperintendens ſpiritalibus, & temporaliū per diaconos adminiſtrator. In impoſitione autē onerū ſufficit eligere idoneum ad tale onus ſuſtinēdum, & nō oportet digniorē alijs præferre, quoniā ratio exigens conditionē comparatiuam (ſcilicet quòd ſit alijs dignior) fundatur ſuper exhibitionē boni debiti, onus autē non clauditur ſub genere bonorū, ſub quo claudūtur honores, dignitates, beneficia, &c. Sed hæc reſpōſio licet vera dicat, nō tamen ſatisfacit, quoniam Apoſtolus ſcripſit epiſtolas ad inſtruenda non ſolū illa tēpora, ſed omnia ſuccedentia. Similiter non ſatisfacit reſponſio, dicens quòd locus ab autoritate negatiue parum aut nihil valet, & ſic per hoc quod Paulus tacuit cōditionem cōparatiuam, nō poteſt deduci,

ergo conditio cõparatiua non requiritur. Deficit siquidem hæc respõsio in proposito propter duo. Primo, quia Titus plus quàm legitimã excusationem habuisset erroris sui, perficiendo Episcopos dignos, & nõ adhibendo diligẽtiam vtrum sit aliquis dignior. Nã Paulus Apostolus scribit ei quod instituat Episcopos in Creta, & dat ei regulam circa cõditiones eligendorum ad Episcopatum. nullus certe culpare posset Titum præficientem Episcopos iuxta regulam Pauli pręcise, ac per hoc nõ curantem de comparatiuis, potuisset enim semper dicere, feci iuxta regulam à te mihi traditam, tu in culpa es, insufficienter me instruxisti. Secundo, quia ipse Paulus Apostolus Actu. 20. ait. Ad Ephesios in persona omniũ quibus prędicauerat. Mundus sum à sanguine omnium; non enim subterfugi quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis. Quomodo namque omne consilium Dei annuntiasset, si tradendo regulã de eligendis Episcopis, tam necessariam conditionem tacuisset?

Dicẽdum ergo videtur quod propterea Paulus Apostolus hãc cõditionẽ cõparatiuã tacuit, quia per se loquendo nõ est necessaria. Dico autẽ per se quia Episcopatus dupliciter cõsiderari potest, vel secundũ id quòd conuenit ei per se, vel secundum sibi annexa. Et si quidem consideretur secundum sibi annexa (scilicet, superioritatem, honorem, dignitatem, beneficium ecclesiasticum) sic est in genere bonorum. Et quoniã huiusmodi annexa sunt communia bona ecclesiastica, & debita membris ecclesiæ vt distribuantur illis, ideirco secundum hæc exigitur conditio comparatiua vt scilicet dignioribus maiora dentur, & oppositum facere, est vitium acceptionis personarum. Et iuxta hoc intelligenda est doctrina dicentiũ quod oportet in fo-

ro conscientiæ eligere digniorem ad hoc, & non sufficiat eligere bonum seu dignum, quia vitium acceptionis personarum est exhibere bona debita sic, vt minus dignus præponatur magis digno. Si verò consideretur episcopatus secundum id quod conuenit sibi per se, sic est in genere onerum, vt patet ex actu sibi proprio, qui est pascere oues & agnos Christi, iuxta verbũ domini Io. vlt. hoc. n. onerosum manifestè est, & purè onerosum. Propter quod dominus voluit quod Petrus ex amore qué haberet, ad ipsum dominũ, subiret tale onus. Et Paulus Apostolus docet dicens. Qui episcopatum desiderat bonum opus desiderat, non bonam dignitatẽ, nõ gradum, non beneficiũ, nõ honorem &c. sed opus tãtum, ac per hoc onus. Vnde & merces operario debetur iuxta illud Matth. 20. Voca operarios, & redde illis mercedem. Nec obstat puritati oneris quod pastorale officium gradum potestatemq; superiorem per se supponit aut constituit, quoniam huiusmodi gradus ac potestas non cõcurrit vt bonum personæ quæ assumitur ad pastorale onus, quia non datur ei vt bene sibi sit, sed propter necessitatem aut vtilitatem ouium. Et vt vnico dicatur verbo, totum pastorale officiũ ordinatur per se ad bonum nõ pastoris, sed ecclesiæ Christi, ac per hoc in genere nõ bonorũ, sed onerum distribuendorũ personis ecclesiasticis, per se locatur. Cõsiderãdo itaq; episcopatũ, per se, nulla apparet ratio quòd requiratur cõditio cõparatiua, nã ex parte personæ quæ eligitur, cessat ratio acceptionis personarum, quia non distribuitur cõmune bonum, sed cõmune onus. Vnde nõ cadit acceptio personarũ, nisi forte plus grauãdo illum cui datur. Ex parte vero ecclesiæ cui superintendere debet, nõ est maius debitum quam vt sufficienter

ei prouideatur, quia ecclesia ipsa nō habet ius nisi ad sufficienté habédum pastorem. Cuius signū est quòd nō est locus querelæ, si sufficienter ei prouidetur. Et ad supererogationis bonū spectat si plus quàm sufficiens ei detur pastor. Et confirmatur ex cæteris prouisionibus officialium quæ in mundo fiunt. nam vbiq; rectè rationi satisfit, si sufficienter ciuitatibus, oppidis, regnis, administrationibus, &c. prouidetur. Et ad hāc sentētiā ducūt duæ prius inductæ rationes pro sufficiētia doctrinę ab Apostolo traditæ, ambæ enim multū cogunt. Et si contra hāc sententiā applicetur illa ratio, scilicet quare eligis ex duobus sufficientibus minus dignū? in prōptu est responsio, quia non teneor eligere meliorem, sed multis existentibus sufficiētibus, locus est gratificationi, nec est acceptio personarū præeligere minus dignum, sufficientem tamen, sed libertas. Et si his adiūxeris quòd temporalia bona annexa pastoralibus officijs, per accidens concurrunt, videbis consequenter quòd omnibus consideratis sufficit etiā in foro conscientiæ ad euitandum peccatum mortale, eligere sufficiētem, quoniam actus humanus iudicādus ex suo genere est secundum id quod est per se, quamuis peccet postponés digniorem sine rationabili causa, eo quòd præter rectam rationem temporalia annexa dispensat. Et spectat hoc peccatum reductiuè ad vitium acceptionis personarum. Dico autem reductiuè, quia non per se in hoc actu fit dispensatio bonorum, sed per viam cōcomitantiæ. Qui autem in dispēsatione pastoralium officiorum ad bona dignitatis, honoris, præbendæ, &c. dispensanda directè respiciunt, vitium per se incurrunt acceptionis personarum, si digniorem absque rationabili causa postponunt, & mortale consequenter

ter ex suo genere peccatum incu... unt. Hæc de ...

Ad quintum de tertia Christi tentatione dicitur quòd diabolus eadem intentione qua duas precedentes tertiam exercuit tentationem. s. animo explorandi si ille homo erat filius Dei. Sed non eodem modo ingessit tertiam quo ingesserat primã, & secundam, nã illas apertè hoc continentes proposuit, istam verò occultè & insidiosè ad hoc tendentem. Cogitauit enim apud se callidus tentator per viam indirectam explorare si Iesus erat filius Dei. Et duo proposuit, alterum, se daturum ei omnia regna mundi, alterum, vt cadens ipsum adoraret, non ea intentione vt putaret Iesum daturum cõsensum ad hæc: sed quòd respõdendo ad primũ induceret Iesus aliquã autoritatẽ scripturę, ex qua omnia regna mundi esse ipsius Iesu haberetur, ac per hoc non indigeret vt à tentatore sibi darentur, ... sic tentator haberet intentam explorationem. Vel saltem respondendo ad secundum, increparet eum dicens, Tu debes me adorare, non ego te, vel aliquid simile, ex quo haberet intentã explorationem. Sed dominus versutias eius ...dens, nihil de Messia dixit, sed tantũ de adoratione Dei ...lus. Hæc de quinto. Villiaci, in die sancti Viti. M. D. XXIIII.

Expliciunt præclarissimæ XII. Tentaculorum noui Testamenti Reverend. domini THOMÆ de Vio Caietani Cardinalis S. XT. T. lucubrationes, quibus circiter LXIII. difficiles noui testamenti sententiæ subtilissimè enarrantur.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm